הלכות שבת

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן רמב – להזהר בכבוד שבת

א נאמר בישעיה (נח, יג): "וקראת לשבת עונג", ואמרו בגמרא (שבת קיח.) אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר (שם): אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ, והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו'. רב נחמן בר יצחק אמר, ניצול משעבוד גלויות וכו'. אמר רב יהודה אמר רב, כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו וכו'. לפיכך צריך האדם לזרז את עצמו כדי לכבד את השבת. ויש אומרים שמצות עונג שבת עיקרה מן התורה, שהשבת הוא בכלל מקראי קודש, שנאמר, וביום השביעי שבת שבתון מקרא קודש וכו'. ומקרא קודש פירשו חז"ל בספרא, דהיינו לקדשו ולכבדו בכסות נקיה, ולענגו בעונג אכילה ושתיה. ולכן צריך לכוין לקיים מצוה מן התורה לענג את השבת. ויש חולקים ואומרים שמצות עונג שבת אינה אלא מדרבנן, ומדברי קבלה. ועל כל פנים כבר הפליגו חז"ל מאד במצוה זו, וכאמור. ויכוין לקיים מצות עונג שבת. [ילקוט יוסף, שבת א עמוד א'].

ב אף-על-פי שאין חיוב מצד ההלכה לאכול בשר בשבת, שהרי אין חיוב שמחה בשבת, מכל מקום מי שיכול לקנות בשר לשבת, טוב והגון שיעשה כן. וירבה בבשר ויין ובתבשילין כפי יכלתו, ובכל מקום ומקום יענגוהו במאכלים ובמשקים החשובים להם עונג. ומי שאין בידו לענגו בבשר, יענגהו כפי יכלתו, ויאכל לכל הפחות ב' סעודות בשבת. ויצמצם בצרכי שאר הימים, כדי שיהיה לו לסעודות שבת. ואל יצטרך לבריות. אבל אם אין לו אפשרות גם לב' סעודות, יקח מגבאי צדקה, ויבקש מזון לכל ג' הסעודות. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד ה].

ג נכון לאכול דגים בשבת. ואם אפשר יאכל דגים בכל סעודה מסעודות שבת, ולכל הפחות בסעודה ראשונה ושלישית. ומי שאינו אוהב את טעם הדגים, אינו חייב להכריח את עצמו לאכול דגים בשבת, כי השבת לעונג ניתנה ולא לצער. ויטול ידיו בין אכילת הדגים לבשר, ויקנח פיו בפת, וישטוף את פיו במשקה. ואם אפשר נכון שישתה איזה משקה בין הבשר לדגים, [שלא ליגע יחד באיצטומכא]. ויש לנהוג כן גם בבשר עוף. ואין צריך לדקדק להקדים קינוח הפה להדחת פיו, אלא איזה מהם שירצה יקדים. ואם אכל על-ידי מזלג ורוצה להקל שלא ליטול את ידיו, יש לו על מה שיסמוך, אחר שידיו נקיות. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד ז].

ד מי שאין לו כסף מזומן לקנות צרכי שבת, ילווה כסף אפילו ברבית [בדרך המותרת], כדי שלא יבטל מצות עונג שבת. והקב"ה ימציא לו לפרוע את חובותיו. ויש אומרים שמותר ללוות בריבית דרבנן לצורך סעודות שבת ויום טוב, אף בלי היתר עיסקא. ולכתחלה נכון שיכתוב בשטר ההלוואה שהכל נעשה על פי היתר עיסקא, אבל המיקל בזה יש לו על מה שיסמוך. [ילקוט יוסף, שבת כרך א' עמוד ט. ומה שכתב בספר מלוה ה' דרוב הראשונים אסרו בריבית דאורייתא "ומסתמא" הוא הדין ריבית דרבנן. הנה איני יודע היאך כתב "מסתמא" הרי אם אסרו בריבית דאורייתא משמע דבריבית דרבנן לא אסרו, לכן העיקר כמו שנתבאר בלוית חן עמוד א' להקל בריבית דרבנן].

ה כל איש מישראל מחוייב בכבוד ועונג שבת. וכבוד שבת הוא מהדברים הנעשים קודם השבת, לכבודה של השבת. ובכלל זה הוא שירחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב- שבת, ויחליף בגדיו בבגדים נאים, שלא יהיה מלבושו של שבת כמלבושו של חול. ועונג שבת הוא מהדברים הנעשים בשבת עצמה, כגון אכילה ושתיה, וכיו"ב. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד יא].

ו נכון לכבד הבית במטאטא וכדומה לכבוד שבת ויום טוב. ויציע מפה על השולחן שאוכלים עליו מכניסת השבת עד אחר ההבדלה. וראוי להציע מפה נקיה על כל השולחנות שבבית ובבית הכנסת. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד יב].

ז מתקנת עזרא הסופר שאין לכבס בגדים בערב שבת, אלא מקדימים לכבס ביום חמישי בשבת. ואפשר לכבס גם בשאר ימות השבוע, אך טוב יותר לכבס מיום ד' והלאה, שאז מתחילה הארת השבת, וניכר שהוא לכבוד שבת. ואם חל בהם ראש חודש, והאשה נוהגת שלא לכבס בראש חודש, יכולה להקדים הכביסה לימי אב"ג, שעיקר התקנה היא שיהא יום הששי פנוי לצרכי שבת בלבד. והיום שמכבסים במכונת כביסה חשמלית ואין צריך לבזבז הרבה זמן לכיבוס הבגדים, נראה שמותר לכבס בערב שבת. ומכל מקום נכון להקדים, כדי שיום הששי כולו יהיה פנוי לצרכי שבת. [ילקוט יוסף, שבת א עמוד יג, ובמהדורת תשס"ד עמוד תקכב].

ח נכון מאד לנהוג אם אפשר, ללוש ולאפות בכל ערב שבת לחם משנה לכבוד שבת בבית, כדי שהאשה תפריש חלה מן העיסה כדת. ויש מי שכתב שבזמן הזה שאופים חלות מיוחדות לשבת, אין חיוב לאפות חלות בבית כדי להפריש חלה, אבל אין דבריו נכונים לדינא, וגם כיום שהמאפיות הציבוריות עושות חלות מיוחדות לשבת, יש מצוה ללוש עיסה בבית ולהפריש ממנה חלה בערב שבת. ושיעור הקמח המתחייב בהפרשת חלה, הוא אלף חמש מאות ושש גרם [1560 גרם]. ושיעור החלה די לה בכל שהוא. כיון שעומדת לשריפה בזמן הזה. [ילקו"י שבת א' עמוד יד, ועמוד תקיט. אוצר דינים לאשה ולבת מהדורת תשס"ה עמוד תרעח].

סימן רמג – המשכיר שדה וחנות לעכו״ם

א פרחים שהיבול המיועד לייצוא לחוץ לארץ הוא לזמן מוגבל, ואנשי המושב חייבים לקטוף את הפרחים מידי יום ביומו, ואם ימנעו מלקטוף יום אחד יהיה להם נזק והפסד גדול, ורוצים לקטוף את הפרחים בשבת על-ידי גוי בקבלנות, אין להקל בזה בלי לעשות שאלת חכם, שידון בכל מקרה, שפעמים ואפשר להקל לקטוף הפרחים ע״י נכרי בקבלנות, ע״י אמירה לאמירה מער״ש, כשהוא במקום מצות יישוב הארץ. [ילקו״י שם עמ׳ יד].

סימן רמד – מלאכות שהעכו״ם עושה לישראל

א אסור להניח גוי לעשות לו מלאכה בשבת, בין בחנם בין בשכר. והיינו בשכירות יומית, אבל אם הגוי עושה מלאכה בקבלנות, כגון שנתן בד של חליפה לגוי חייט על מנת שיתפור לו חליפה, ותמורת זה ישלם לו סך כך וכך, מותר להניח את הגוי לתפור החליפה בשבת בצינעא בביתו של הגוי, שכיון שקצץ לו שכרו, הגוי אדעתא דנפשיה קא עביד כדי לקבל שכרו. ובלבד שלא יאמר לגוי לעשות בשבת, וגם לא יחשוב עמו לפי שכר יומי. ואפילו אם הביא לו הגוי את החליפה בשבת מותר לישראל ללבוש אותה בשבת, ואף על פי שיודע שהגוי תפר אותה והשלימה בשבת. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ כט, ושבת ב׳ עמ׳ תרכח. הליכות עולם חלק ד׳].

ב וכל זה דוקא במלאכת התלוש כמו תפירת בגד וכיוצא בזה. אבל במלאכת המחובר כגון לבנות לו ביתו או לקצור שדהו, גם אם עושה הגוי בקבלנות וקצץ לו שכרו אסור להניח את הגוי לעשות מלאכתו בשבת, מפני מראית העין, שיחשדוהו שהגוי שכיר יום הוא, ולא ידעו שהגוי עושה בקבלנות, ואדעתא דנפשיה קא עביד. ואין חילוק בזה בין מלאכת היחיד למלאכת הרבים. ומכל מקום אם רוב תושבי העיר נוהגים לבנות בתיהם בקבלנות ולא בשכירות, מותר להניח את הגוי לעשות גם בשבת בקבלנות. ואפילו הקבלן הראשי לבדו עושה בקבלנות ושאר כל הפועלים שלו הגוים מקבלים שכירות יומית מותר להניח את הגוי הקבלן לעסוק במלאכת הבנין בקבלנות גם בשבת, שכיון שהדבר ידוע שהגוי עושה בקבלנות כמנהג רוב בני העיר, אדעתא דנפשיה קא עביד, ולא יחשדוהו שעושה בשכירות יומית. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תרכט].

ג אם שכר את הנכרי בקבלנות לעשות לו מלאכה, ולא אמר לו שיעשה בשבת, והרגילות באותו מקום לעשות מלאכה זו בקבלנות, מותר. כגון, מי שבנה את ביתו, ונשאר לו תל עפר ברחוב לפני פתח הבית, ושכר את הנכרי בקבלנות בימות החול שיפנה את העפר כולו בשכר קצוב, ולא קצב לו מחיר יומי לפי זמן שיעשה את המלאכה, והנכרי בא לפנות את העפר בשבת, אין צריך למחות בידו, אף שהכל יודעים שהעפר הוא של ישראל, עם כל זה הכל יודעים שאין דרכם במקום זה לפנות עפר בשכירות יום, אלא בקבלנות. [ילקו״י, שבת א עמ׳ יז].

ד בית חרושת הפועל ע״י מכונות אוטמטיות, ללא צורך במגע אדם, ויש הכרח להמשיך את פעולות המכונות גם בשבתות ומועדים, ובית החרושת נמצא רחוק מפרברי העיר, והפיקוח על המכונות האוטומטיות נעשה רק ע״י נכרי, המשגיח שלא תהיה תקלה פתאומית, יש מתירים להמשיך את פעילות המכונות האוטומטיות בשבת, כשבית החרושת סגור מבחוץ, ומשלם לגוי שכר גם על עבודתו בשאר הימים. ובזה מותר גם לקנות את המצרכים המיוצרים בבית חרושת זה. ונכון שהישראל יפריש לצדקה את הריוח של יום השבת. ואם שערי בית החרושת פתוחים וניכר לעוברים ושבים, או שיש שם מפקח יהודי, אין להתיר בזה. ויש חולקים. ובמקום הפסד מרובה אפשר לסמוך על המקילין משום מצות יישוב ארץ ישראל, ומכל מקום יש לעשות שאלת חכם בכל מקרה לגופו. וישראל ואינו יהודי שיש להם עסק בשותפות, ואין אפשרות לסגור את העסק בשבת, צריכים להתנות מיד בתחלת עשיית העסק, שיהיה שכר השבת לאינו יהודי לבדו, ושכר יום אחד כנגד יום השבת לישראל לבדו. ואם שכר שבת מרובה, ובשעת החלוקה נתרצה האינו יהודי לחלוק בשוה, מותר. ואם לא התנו, יטול האינו יהודי שכר שבתות לבדו, והשאר יחלקו. ואם אין ידוע שכר שבת, יטול האינו יהודי שביעית, וחולקים השאר. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד יח].

ה יש להקל למסור לנכרי האכלת הפרות בשבת בקבלנות, וישאירו בידו את האפשרות לחלק את המספוא או במריצה או בטרקטור המופעל על-ידי הנכרי בשבת, והנכרי אדעתא דנפשיה קעביד. ואף שהוא נעשה במקום הנחשב כבית ישראל, משום מצות יישוב ארץ ישראל יש להקל בזה גם במקום שידוע שהפרות הם של ישראל. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמו׳ כ. וראה בהערה].

ו מותר ליהודי למסור את רכבו בערב-שבת לתיקון במוסך של גוי שכל פועליו גויים, על מנת לקבלו ביום ראשון בבוקר כשהוא מתוקן, ובתנאי שקצב לו סכום תשלום מסויים עבור עבודתו, וגם יש שהות מספקת ביד הגוי לבצע את התיקונים בערב שבת או במוצאי שבת, ואז אפילו אם הגוי מבצע את התיקונים בעצם יום השבת מותר, הואיל ואינו אומר לגוי לעבוד בשבת, אלא הגוי עושה כן על דעת עצמו. ואם מסר את הרכב לתיקון כשהזמן היה מצומצם, ואין שהות מספקת בידי הנכרי לבצע כל התיקונים ברכב, אלא אם כן יעבוד בעצם יום השבת, לכתחלה אין לעשות כן, שהרי זה כאומר לו בפירוש שיעבוד עבורו בשבת. ומכל מקום במקום צורך יש להקל בזה, גם אם ישלים את התיקונים בשבת. ואפילו אם המוסך של הנכרי נמצא באיזור

שגרים בו יהודים, וידוע שיש היכר בין מכוניות של יהודים ובין מכוניות של נכריים, בכל זאת אין לחוש למראית העין שיחשדו שהנכרי הוא שכיר יום של היהודי, כיון שהדבר ידוע לכל שהדבר נעשה בקבלנות. ואחינו האשכנזים מחמירים בזה. [שבת א׳ עמוד כא].

ז מלאכה שנעשית בתלוש, לצורך קביעה במחובר, כגון סיתות אבנים או תיקון קורות כדי לקובעם בבנין, אפי׳ אם נעשית המלאכה בבית הגוי בקבלנות, אסור לעשותה בשבת, כל שאין מנהג רוב בני העיר לעשות מלאכה זו בקבלנות. ואם עשו כן לא יקבעם בבנין. במה דברים אמורים כשהאבנים או הקורות שייכים לישראל ונותנן לגוי לתקנן, אבל אם האבנים או הקורות שייכים לגוי, מותר, הואיל ובידו של הגוי לסתת אבנים אחרות ולהשאיר אבנים אלו לעצמו. אפילו אם עושה כן לצורך הישראל, אם אינו עושה כן בביתו של הישראל, מותר, ולכן מותר להזמין שיש ואבנים לבנין, מחברה של גויים, אפילו אם החברה עובדת בשבת בייצור השיש והאבנים, או בסיתות האבנים והכנתם לבנין. וכן מותר להזמין ריהוט וכדומה, מחברה של גויים, אף שהחברה עובדת בשבת בייצור הריהוט. ואם החברה הביאה לו את הריהוט בעצם יום השבת, [על-ידי גוים] ואי אפשר לו שלא לקבל את הסחורה, מותר לתת לגוי את מפתח הבית, והגוי יניח שם את הריהוט. וכמובן שאסור ליהודי לחתום ולאשר קבלת המשלוח. [שם עמוד כג].

ח מי שיצק גג, ויש צורך לשפוך מים על הגג מספר ימים אחר היציקה, אין להתיר ליצוק מים בשבת אף על-ידי שכירות פועל גוי בקבלנות. וכל שכן שאין להתיר בזה על- ידי ישראל. ואם אפשר יניחו שם ממטרות ויפעילום מערב-שבת על ידי שעון שבת. ואם אי אפשר על-ידי שעון שבת, ויש הפסד מרובה, יש להקל באופן שהנכרי ישקה את הגג על-ידי גרמא, דהיינו שישפוך את המים על הקיר ויזובו המים מהקיר על הגג, וכדומה. [ילקוט יוסף שבת א׳, עמוד כג].

ט יש אומרים שמותר לתת את בגדיו למכבסה שבעליה נכרים, אפילו אם הנכרי מכבס בשבת. והוא שלא יאמר לו בפירוש שיכבס בשבת. ואפילו בבגד שמכירים שהוא שייך ליהודי, כיון שאין הכל מכירים של מי הם בגדים אלה, יש להתיר. ויש חולקים וסוברים שכל שנראה שהוא בגד של ישראל כגון טלית, או מעיל של רבנים, וכדומה, אסור למוסרו לכובס נכרי שיכבסנו בשבת. והמיקל בזה יש לו על מה לסמוך. ובפרט בזמן הזה שהכל נהגו בקבלנות. ואם מסר לו הבגד ביום ו׳, וקבע עמו לקחתו ביום א׳, יש אומרים דהוי כאומר לו לכבס בשבת, מאחר ואי אפשר באופן אחר. ובמקום צורך יש להקל גם בזה. [שבת כרך א׳ עמוד כד].

י הפוסק עם הגוי שיבנה לו את ביתו, או לקצור את שדהו, אם הבית או השדה בתוך התחום שרגילים אנשי העיר לפעמים לילך לשם, אסור לו להניחם לעשות לו המלאכה בשבת, מפני הרואים שאינם יודעים שפסק עמו בקבלנות, ויחשדוהו שאמר לגוי לעבוד בשבת. וכן פועלים גוים המשפצים דירה עבור יהודי, צריך למנוע מהם להמשיך לעבוד בשבת. ואם הבנין הוא מחוץ לתחום, או באיזור שמתגוררים בו גוים, מותר. ואם בנו בית לישראל בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא יכנסו בו. ויש אומרים שאם בנו חנות בשבת באיסור, מותר ליכנס בו [בימי החול]. ואם בנו בית כנסת בשבת על ידי קבלן גוי בחוץ לארץ, מבלי ידיעת חברי הנהלת בית הכנסת, וידוע שרוב בני העיר בונים בתיהם בקבלנות, מותר להיכנס לבית הכנסת ולהתפלל בתוכו בלי שום פקפוק, מכמה טעמים, ואין בזה אפילו חומרא ממדת חסידות. [שו״ת יביע אומר חלק ח׳ סימן כח, ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד כה, ועמוד תקכד. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד שע].

יא נכרי השוטף את רצפת חדר המדרגות בשבת, ואינו רגיל בזה לעשות כן בשבת, יש להעלים ממנו עין, ואין צריך להפסיקו, כיון שלא ציוה אותו לעשות כן בשבת. וכן אם ראה הנכרי שהסירו את הקדרה מעל האש, והולך מעצמו ומכבה את הגז, אין צריך למונעו מכך, כיון שלא ציוה אותו לעשות כן. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד כו].

יב עוזרת-בית נכריה העובדת בבית ישראל, אסור לה לעשות מלאכה בשביל ישראל בבית היהודי בשבת ויום טוב, וכגון תיקון ותפירת הבגדים, אף אם לא ציוו אותה לעשות המלאכה. ורק אם היא עושה את המלאכה מעצמה, ולטובתה, מותר. ולכן מותר לשפחה לתקן את בגדיה שלה בשבת בבית בעל הבית היהודי, מפני שניכר שמלאכת עצמה היא עושה. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד כז].

יג עוזרת בית נכריה העובדת בבית ישראל, ובעל הבית מצוה אותה לשטוף את הכלים, והיא יכולה לנקותם על-ידי שטיפה רגילה, ובכדי להקל על עצמה היא שוטפת את הכלים במכונת הדחה חשמלית, אין צריך למחות בידה, מאחר שלא ציוו עליה לעשות כן, ואדעתא דנפשה קעבדה. והמחמיר בזה תבא עליו ברכה. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד כז].

יד וכן מותר לומר לה לשטוף את הכלים, אף שיודעים שהאור במטבח כבוי, והיא תצטרך להדליק את האור, מאחר שלא ציוו עליה להדליק, ואדעתא דנפשה קעבדה. והוא הדין שמותר לומר לנכרי שיביא לו איזה דבר מהחדר הסמוך, אף שאין שם אור דלוק. [ילקו״י שם, עמוד כט].

טו מותר לשכור גוי שיכתוב לו במחשב איזה ספר, אף שהגוי כותב גם בשבת, שכיון שסיכם עמו מחיר על כתיבת כל החומר, ולא קבע לו שכר יומי, הגוי אדעתא דנפשיה קעביד ומותר. ובלבד שלא יעשה את המלאכה בבית ישראל. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד כט, ושם דחינו דברי מי שכתב להקל בזה באופן שקוצץ לו שכר על כל פעולה ופעולה, דהא מבואר בגמ׳ ובראשונים ובשלחן ערוך להדיא שכל ההיתר רק בעושה בבית גוי, ולא בבית ישראל].

סימן רמו – השכרה לעכו״ם בשבת

א ישראל שיש לו מונית, מותר לו להשכירה לגוי מערב-שבת, אף שהגוי ממשיך לעבוד ולהסיע בשבת, כל שהדרך במונית היא באריסות, הכל יודעים שהגוי אדעתא דנפשיה קעביד. [וקיימא לן אין אדם מצווה על שביתת כליו]. ואף שיש למונית מספר הידוע כמספר של יהודים, אין לחוש בזה למראית העין, שיאמרו שלוחו של ישראל הוא, שכל שהדרך לעשות כן באריסות, אין לחוש בזה למראית העין. וצריך לשלם לו השכר בהבלעה. ובמקום שיש חשש שיסיע ברכב זה יהודים בשבת, כגון שהוא עובד במקומות שגרים שם יהודים, יש להחמיר בזה. אבל אם עובד בעיר שדייריה הם נכרים, יש להקל כאמור. [ילקוט יוסף, עמוד ל].

ב העיקר לדידן כמו שכתב מרן בשלחן ערוך שמותר להשאיל ולהשכיר כליו לנכרי, אף על-פי שהנכרי עושה בהם מלאכה בשבת, מפני שאין אנו מצווים על שביתת כלים. ואפילו כלים שעושים בהם מלאכה, כגון מחרשה, מותר להשכיר לנכרי מערב-שבת. אבל צריך שיתן לו הכלים מבעוד יום, שאם יתן לו סמוך לחשיכה, הרואה יאמר שהישראל ציוה לגוי להוליכו מביתו לרשות הרבים. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד לב].

סימן רמו – שביתת בהמתו בשבת

א כל איש מישראל מצווה על שביתת בהמתו בשבת, ולכן המשכיר את בהמתו לנכרי, צריך להתנות עמו שיחזירנה בערב שבת. ואם לא החזירה, יפקירנה בינו לבין עצמו קודם השבת, או יאמר בהמתי קנויה לאינו יהודי, כדי שינצל מאיסור שביתת בהמתו. ובמוצאי שבת מותר לקבל את הבהמה מידו של הנכרי, ואין צריך לומר לו שהפקירה. ואפי׳ אם משכיר לו את בהמתו מיום א׳, ונוטל השכר בהבלעה, גם כן אסור, דסוף סוף מצווה הוא על שביתת בהמתו. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד לג].

ב תושב חוץ לארץ שיש לו בהמה בארץ ישראל, מותר לו להשכירה מערב-שבת לנכרי, על מנת שישתמש בה במוצאי-שבת של ארץ ישראל, שהוא עדיין שבת בחוץ-לארץ. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד לז].

ג מושל נכרי שביקש משכנו היהודי את סוסו לרכב עליו בשבת, ואינו יכול לסרב לו משום איבה, יש אומרים שאם יקנה לו את הבהמה מערב-שבת, אין בזה איסור משום שביתת בהמתו. ויש חולקים. [ילקו״י שבת כרך א עמוד לח].

ד מצות שביתת בהמתו נוהגת במלאכת הוצאה בין ברשות הרבים בין בכרמלית. ולכן כל שיש על הבהמה דבר הנידון משום משאוי, אסור להוציאה גם לכרמלית. וכל שכן לרשות הרבים שלנו שלדעת הרבה מגדולי הפוסקים חשיבא רשות הרבים גמורה מדאורייתא. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד תקכו. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד שע].

ה מצות שביתת בהמתו נוהגת גם במי שקיבל עליו שבת מבעוד יום, משום תוספת מחול על הקודש, ולא רק בשבת עצמו. [שארית יוסף ח״ג עמ׳ שעא. ילקו״י שבת א׳ עמוד תקכו].

ו יש אומרים שאם הבהמה יוצאת מעצמה, אפילו אם יש עליה משא, אין צריך למונעה, כיון שאין הישראל נהנה ממנה. ויש חולקים ואומרים שצריך שימנע ממנה לצאת. ולדינא אין להקל בזה לכתחלה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד מא].

ז העיקר לדינא שיש איסור שביתת בהמתו גם בבהמה ששותפים בה יהודי ועכו״ם. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד מב].

ח גם ביום טוב אדם מצווה על שביתת בהמתו. והוא הדין בזה ביום טוב שני של גלויות. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד מג].

ט יש אומרים שגם האשה חייבת במצות שביתת בהמתו, ועליה למנוע מבהמתה שלא תצא עם מרדעת לרשות הרבים. שמאחר והתורה חייבה את הנשים בזכירת יום השבת, הוא הדין בכל מצוות עשה שיש בשבת שהאשה חייבת. ויש אומרים שאין חיוב על האשה אלא במצות זכירה בכניסת השבת וביציאתה, אבל לא בשאר מצוות עשה בשבת. והעיקר כסברא ראשונה שגם הנשים מצוות על מצות עשה דשביתת בהמה, וכל שיש על הבהמה דבר הנידון משום משאוי, אסור להוציאה גם לכרמלית, וכ״ש ברשות הרבים שלנו שלדעת הרבה מגדולי הפוסקים חשיבא רשות הרבים גמורה מדאורייתא, ומצות שביתת בהמה נוהגת גם במי שקיבל עליו שבת מבעוד יום, משום תוספת מחול על הקודש, ולא רק בשבת עצמה. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד לד].

י מותר להשכיר דירה בשכירות חודשית, או בשכירות דמי מפתח, ליהודי מחלל שבת, למרות שהשוכר את הדירה אופה ומבשל, מדליק ומכבה את החשמל כמעשהו בחול, ומכל מקום נכון שהמשכיר יתנה בתנאי גמור בחוזה השכירות, שעל כל פנים לא יחלל שבת בפרהסיא. ומכל מקום נראה שאם משכיר לו חנות בסביבה יהודית, והשוכר פותח חנותו בשבת, ויש בזה מכשול גדול לרבים, שומר נפשו ירחק מזה, ולא יסמוך על היתרים, ולא ישכיר לו הבית. ואמנם פשוט שמותר להשכיר דירה לגוי, אף שהגוי עושה בדירה כחפצו. [רק שצריך להסיר את המזוזה]. ומכל מקום כדי שלא להזיק לשכנים אין

זה מן הראוי להשכיר דירה בארץ ישראל למוסלמי. [וראה בשלחן ערוך יורה דעה סימן קנא סעיף ח׳ וסעיף י׳. ובילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד מד, ועמוד תקכה, על פי יביע אומר חלק ט׳ סימן קח אות קצ].

יא מותר לקנות בית שמכיל משרדים, שחלק מהם מושכרים מכבר לישראלים העובדים בשבת בעוה״ר, ואין בזה משום לפני עור לא תתן מכשול, למרות שהם ימשיכו לעבוד בשבת עד תום השכירות. וגם אינו חייב להוציאם מיד בתום השכירות, אם הדבר יגרום לו הפסד. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד מז].

יב ישראל ששכר נכרי בקבלנות לייצר סבון ומיני קוסמטיקה, והגוי עובד בביתו גם בשבת בייצור הדברים הנ״ל, מותר לאפשר לגוי לעשות כן. אבל במכונות גדולות שדרכם להיות בפרסום, אם ידוע שהוא בשביל מלאכת ישראל יש לאסור בזה, וצריך למנוע מהאינו יהודי שיעבוד בשבת. [ילקו״י שבת כרך א עמוד מז].

יג במקום צורך מותר ליתן מערב-שבת מכתב אקספרס, בחוץ לארץ, כדי שישלחוהו על-ידי שליח בשבת, כיון שאינו מדבר עם השליח עצמו המביא את המכתב, אלא רק עם פקיד הדואר. אבל אם המלאכה תיעשה על-ידי יהודי, אין להקל בזה. ומותר לשלשל מכתב לתיבת הדואר, מערב-שבת, גם אם הגויים יטפלו במשלוח המכתב בשבת. [ילקו״י שבת כרך א עמוד מח]

סימן רמח – דין המפליג בספינה מערב-שבת

א מותר לנסוע באניה של קיטור, אשר רב החובל והמלחים שלה הם גוים, אף על-פי שממשיכים לנסוע גם בשבת, ואין לאסור משום איסור תחומין. ואפילו בערב-שבת מותר להפליג באניה זו אם הולך לדבר מצוה. [כגון אם עולה לארץ ישראל, או לגייס תרומות לישיבות הקדושות ותלמודי התורה, וכדומה]. ואין צריך להתנות עמם שלא לנסוע בשבת, כל שיודע בבירור שלא ישמעו לו. [והוא שלא יהיה ידוע לנו שאין בעומק הנהר עשרה טפחים]. אבל לדבר הרשות אין מפליגין בספינה פחות מג׳ ימים קודם השבת. ויש אומרים שגם אם נוסע לצורך פרנסה, אין זה חשיב כצורך מצוה. ואף בזמן הזה אין להקל להפליג באוניה לדבר הרשות, תוך ג׳ ימים לשבת, זולת אלה הרגילים להפליג בים, שאינם מרגישים כל צער בהפלגה בים. ובאניה שהקברניט וצוות העובדים שלה הם יהודים, אין להתיר להפליג בה אם מפליגים גם בשבת, אפילו אם מפליגים ביום א׳, לפי שהנוסעים נהנים ממלאכת שבת, ובימינו אין שום פיקוח נפש בדבר להמשיך בהפלגה בשבת, והאניה יכולה להטיל עוגן אפילו בלב ים. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד מח].

ב בשבת עצמה אסור להתחיל להפליג בספינה, אף אם רוב הנוסעים והמלחים בה הם גויים, ואפילו לדבר מצוה, שאסור לשוט במים בשבת. ולכן מי שאין לו בית כנסת בשכונתו, ויש בית כנסת מעבר לנהר, אסור לו לילך לבית הכנסת בשבת על-ידי ספינה, גם אם זו ממונעת על-ידי גוים. וגם בספינת משוטים שאינה פועלת על-ידי מנוע חשמלי, אין להקל. [ילקו״י שם, עמוד נב].

ג אסור לטוס במטוס בשבת, גם אם הצוות של אנשי המטוס ורוב הנוסעים הם גויים. ואפילו אם המטוס ממריא מערב-שבת, ורק הנחיתה תהיה בעצם יום השבת. אבל אם המטוס ינחת לאחר צאת השבת, יש אומרים שאין איסור לטוס בו כשרוב הנוסעים הם גוים. ונכון לעשות שאלת חכם בכל מקרה. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד נב].

ד מטוס שנחת בשדה התעופה, ונתברר שכבר נכנסה השבת, אין לצאת ממנו עד מוצאי שבת, כל שעבר על איסור תחומין. וכשאין מאפשרים לו להשאר באוירון, צריך לישאר בשבת בשטח שדה התעופה בלבד. ומותר למסור את הדרכון לשוטר גוי כדי להחתימו ולקבל רשות לעבור וליכנס לתוך שטח נמל התעופה. וכן אניה שהגיעה לחוף בשבת, אסור לו לרדת ממנה עד מוצאי-שבת. אלא אם כן האניה ממשיכה להפליג, שאז ירד וישאר בשטח הנמל. [שם נג].

ה רכבת חשמלית המופעלת על-ידי מנוע חשמלי על-ידי גויים, אסור לנסוע בה בשבת, אף אם הרכבת עוצרת בלאו הכי בכל תחנה כדרכה מידי יום. ואין הבדל בזה בין נסיעה מעיר לעיר, שיש בזה איסור תחומין, [דאף שקרקע הרכבת למעלה מעשרה טפחים, מכל מקום מאחר והגלגלים עומדים על הקרקע חשיב כארעא סמיכתא]. ובין נסיעה בתוך העיר. שאף על-פי שי״ל שאין בזה משום הגברת זרם בתוספת הנוסע היהודי, מכל מקום יש לאסור משום זילותא דשבת, ועוד כמה טעמים. [ילקו״י שבת כרך א עמוד נה].

ו תושב חוץ לארץ, המתגורר רחוק מבית הכנסת, והקשר היחיד שלו ליהדות הוא בכך שמגיע מידי שבת לבית הכנסת ברכבת כזו, שהנוהג בה הוא גוי, והיא עוצרת בלאו הכי בכל תחנה, ויש לחוש שאם ימנע מלבוא לביהכ״נ הדבר יביא את משפחתו לידי התבוללות ח״ו, אם הוא שואל אם מותר לו לנסוע ברכבת, אין להשיב לו להיתר, ובפרט אם הוא מטלטל את הכרטיסיה בכיסו. ולכן יש להציע לו [אם אפשר] להשכיר דירה לשבתות בסמוך לבית הכנסת. ואם אינו שואל, פעמים שיש להעלים עין ממנו, כדי לקרבו לתורה ולמצוות, ולא לדחותו לגמרי. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד נה].

ז אין מקיפין על עיר להלחם בה פחות מג׳ ימים קודם השבת, ואף במלחמת מצוה אין מתחילים להלחם ביום שבת, ולא ג׳ ימים קודם השבת. אמנם אם יש חשש סכנה, ושהאויב יתחזק, או ח״ו יפתיע אותנו במיתקפה, מותר להתחיל אפילו בערב-שבת. ואם התחילו כבר במלחמה, ממשיכים להלחם אפילו בשבת, גם במלחמת הרשות. [ילקו״י שבת כרך א עמוד נו].

ח תינוק שחלה ונדחית המילה לאחר יום השמיני ללידתו, ונתרפא ביום חמישי, או ביום שישי, אסור למולו ביום חמישי או שישי. וכן המנהג אצלינו, שיש לחוש פן יצטרכו לחלל עליו את השבת, כדי להעלות ארוכה ומרפא למכתו. ולכן יש לדחות את המילה ליום ראשון. ובמקום שיש להם מנהג ברור למול מילה שלא בזמנה ביום חמישי או שישי, יש להניחם במנהגם, שיש להם על מה שיסמוכו. ובמקום שלא נתברר מנהגם, יש להחמיר בזה. וגם מרבני האשכנזים יש שהורו למול באופן כזה ביום ראשון. [אבל מותר לערוך מילה שלא בזמנה תוך ג׳ ימים ליום טוב]. והוא הדין בזה גם לגבי מילת גר, שאין למולו בימי חמישי ושישי כדי שלא יצטרכו לחלל עליו שבת ביום השלישי למילה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד נז. יביע אומר ח״י סי׳ נד אות יד, וכן העלו גדולי הספרדים כדעת הרשב״ץ שלא למול מילה שלא בזמנה בימים ה׳ ו׳].

ט כל האמור הוא דוקא במילה שהיא בודאי שלא בזמנה, אבל בנולד ביום רביעי בבין השמשות, שדינו למולו ביום חמישי הבא, אסור לדחות את המילה לאחר השבת, אלא מלין אותו ביום חמישי, כי שמא זה הוא היום השמיני ללידתו, והיא מילה בזמנה העושים אותה בשבת, וכל שכן ביום חמישי. ולא עוד אלא אפילו הנולד ביום שני בין השמשות, ובשבוע שאחריו חלו ב׳ ימי ראש השנה בשלישי וברביעי בשבת, מותר למולו ביום חמישי שאחריו, שהרי אי אפשר למולו ביום שני, כי שמא זמן בין השמשות לילה הוא וחשיב שנולד ביום שלישי, ונמצא שזמנו מוטל בספק, ואין זה בשמיני שדוחה יום טוב. לכן יש לדחות את המילה לאחר יום טוב, שהוא ביום חמישי אחר ראש השנה. וביום חמישי זימניה הוא, ומלין אותו בו ביום. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד נט].

י לפי האמור יוצא, שמיום ה׳ בשבוע ואילך, אסור לעשות מעשה שכתוצאה ממנו יווצר מצב של פיקוח נפש, ויהיה צורך לחלל שבת. ולכן, בניתוח שאינו דחוף, כגון ניתוח שקדים, יש לקובעו לתחלת השבוע, שמא יצטרכו לחלל שבת לשם טיפול אחר הניתוח. [ויש מקילין בזה בשעת הצורך כשהיום הקבוע של הרופא המומחה הוא ביום חמישי או שישי, ואי אפשר בענין אחר]. ובכל אופן בדיעבד שכבר נעשה הניתוח שלא כדין סמוך לשבת, מותר לחלל את השבת בכל צורכי החולה שיש בו סכנה. ובניתוח דחוף, וכדומה, מותר לנתח בימי חמישי ושישי. [ויש מי שכתב שלכן ראוי שלא לצקת גג מיום ה׳ ואילך, כשיצטרכו אחר כך לחלל שבת בהשקייה. ואם עושים כן בדרך היתר, כגון שמיום שישי פותחים את המים בזרם חלש, כדי שיבואו המים על היציקה במשך השבת, או שמניחים על הגג ממטרות מים, אין לחוש כלל]. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד ס].

יא שיירא של גויים היוצאת למדבר, וידוע שיצטרכו לחלל שבת, אסור לישראל להצטרף עמהם לשיירא תוך ג׳ ימים לשבת. אבל ביום ראשון שני ושלישי, מותר לצאת. ואם אחר כך יארע לו סכנה ויצטרך לחלל שבת מפני פקוח נפש, בכל אופן מותר להמשיך עם השיירא, אפילו אם עבר ויצא ביום שישי, וחלילה להסתכן. והעולה לארץ ישראל אם נזדמנה לו שיירא אפילו בערב-שבת, כיון דדבר מצוה הוא יכול לצאת עמהם, ופוסק עמהם לשבות. ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבות עמו יכול ללכת עמהם חוץ לתחום. [ילקו״י שבת א עמ׳ סא, ועמ׳ תקכז].

סימן רמט – דינים השייכים לערב-שבת

א אין נוסעים בערב-שבת או בערב יום טוב יותר מג׳ פרסאות. וכל זה כאשר לא הודיע למארחיו על בואו הצפוי, ולא הכינו עבורו אכילה ושתיה. אבל אם הודיע להם על בואו מותר לנסוע מעיר לעיר אפילו אחר שליש היום, אף בנסיעה של מספר שעות. וכיום נהגו להקל בזה, כיון שבלאו הכי רוב בני אדם מכינים צרכי שבת בריוח. ומכל מקום נכון להודיע למארחיו על בואו, כדי שיכינו לו צרכי שבת, ולא יבואו לידי ביטול עונג שבת, או חשש חילול שבת. ואם אינו יכול להכין צרכי שבת במקום שנמצא שם, ואינו יכול להודיע לקרוביו על בואו, מותר לו ליסע לביתו אף בלי שיודיע להם על כך, ובלבד שיגיע קודם כניסת שבת. ובכל אופן צריך כל אחד לתכנן את נסיעתו היטב ולקחת בחשבון כל אפשרות של תקלה בלתי צפויה בדרך, כדי שיוכל להגיע למחוז חפצו בעוד מועד, ולא יכנס ח״ו לספק חילול שבת ויום טוב. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד סא].

ב בכלל כבוד שבת הוא להכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול סעודת שבת. ולכן אסרו חכמים לקבוע בערב-שבת סעודה ומשתה שאינו רגיל בה בימי החול, ואפילו בשעות הבוקר. אבל סעודה שרגיל בה בימות החול, מותר לאכול כל היום, אלא שמצוה להמנע בזה מט׳ שעות ומעלה. באופן שאכילתו בערב-שבת לא תפריע לו לסעודת ליל שבת. ואף מי שרגיל לאכול בכל יום בסעודה גדולה, בערב-שבת נכון שימנע מזה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד סב]

ג ואמנם סעודת מצוה שחל זמנה בערב-שבת, כגון סעודת ברית, או פדיון הבן, מותר לעשותה בערב-שבת, אפילו אחר שעה עשירית, אף שהיא סעודה גדולה שאין רגילים בה בימות החול. ומכל מקום אם אפשר ראוי ונכון להקדים את הסעודה קודם חצות היום. [ילקו״י שם, ועמוד תקלא].

ד סעודת פדיון הבן שלא בזמנה, מותר לעשותה ביום שישי אפילו אחרי שעה עשירית. והמחמיר שלא לערוך סעודה ממש אלא להסתפק בעוגות ומיני מתיקה, תבוא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך א׳ מהדורת תשס״ד, עמוד תקלב. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד שעא].

ה סעודת אירוסין [אחר קידושין] ונישואין מותר לעשותה בערב שבת. וסעודת שידוכין, דהיינו בעת שעושים תנאים עם קנין, יש אומרים שאסור לעשותה בערב-שבת, אף אם שידך בערב-שבת, וכל שכן אם אירס קודם ערב-שבת. ויש מקילין בזה, ולדינא, גם סעודה זו נחשבת לסעודת מצוה, וכדעת רוב האחרונים שהובאו בכף החיים (סימן תמד ס״ק מט). [ודלא כהפרי מגדים (מש״ז שם סק״ח) שכתב שסעודת שידוכין לא חשיבא סעודת מצוה ואסור לעשותה בע״ש. וכדבריו פסק בכף החיים (סימן רמט ס״ק י) וליתא להלכה]. ולכל הדעות מה שנוהגים לאכול מיני מתיקה אחר כתיבת התנאים פשיטא דשרי דלא מקרי סעודה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד סג, ותקלא].

ו דרך חסידים ואנשי מעשה להתענות בכל ערב-שבת, כדי לאכול סעודת ליל שבת בתיאבון. [ויש אומרים שאין להתענות בערב-שבת, והוא על פי הסוד]. ומי שקיבל עליו תענית ליום שישי, כגון ביום פטירת אב ואם, וכדומה, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, אף שעל-ידי כך הוא נכנס לשבת כשהוא בתענית. ואם בשעה שקיבל עליו התענית אמר בפירוש שהוא מקבל עליו את התענית רק עד שיסיימו הצבור את תפלת ערבית, רשאי לקדש ולאכול מבעוד יום, אחר תפילת ערבית. ואם קיבל עליו התענית ביום חמישי במנחה, ולא פירש בקבלת התענית שהוא עד שיסיימו הצבור תפלתם, צריך להתענות עד צאת הכוכבים. [ילקו״י שבת כרך א עמ׳ סה].

ז אם חל עשרה בטבת בערב-שבת, מתענים ומשלימים התענית עד צאת הכוכבים. וכן בתענית חלום צריך להתענות ולהשלים עד צאת הכוכבים. [יבי״א חלק ו׳ חאו״ח סימן לא]

ח יש אוסרים להספיד בערב-שבת אחר חצות אלא לחכם בעת ההלוייה. ויש חולקים. והכל לפי הזמן והמקום. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד סז].

סימן רנ – הכנת הסעודות לשבת

א ישכים בבוקר ביום ששי להכין צרכי שבת, ונכון לקנות כל צרכי שבת בערב שבת, ולא קודם, אלא אם כן חושש שלא ימצא לקנותם ביום שישי. ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו, או יש לו אשה ובנים או בנות המכינים עבורו צרכי שבת, ישתדל להכין בעצמו איזה דבר לצרכי שבת כדי לכבדו. כי מצוה בו יותר מבשלוחו. [ילקו״י שבת כרך א עמוד סז].

ב הזיעה שהאדם מזיע בהכנת צרכי שבת, הקדוש ברוך הוא מוחק בה את העוונות כמו הדמעות. ולכן אין להתעצל בטירחא בהכנת צרכי שבת. [שעה״כ]. וטוב לומר על כל דבר שקונה לכבוד שבת, כי זהו לכבוד שבת. ואף מי שהכין בהשכמה, מצוה שיוסיף גם סמוך לערב. [ילקו״י שבת כרך א עמוד סט]

ג יש אומרים שנכון לקנות כל צרכי שבת ביום שישי, כדי שתחול עליהם קדושת שבת. אולם בימי החורף הקצרים, כשיש לחוש שאם ימתין מלקנות צרכי שבת ביום שישי, לא ימצא כמה מצרכי שבת בשוק, יקדים לקנות מיום חמישי. ואין לקנות צרכי שבת קודם תפלת שחרית, ואם יש לחוש שאם ימתין מלקנות עד אחר התפלה, לא ישארו לו המצרכים הטובים, מותר שיקנה קודם התפלה, ויקרא קריאת שמע קודם שיקנה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד סט].

ד גם תלמיד חכם שתורתו אומנותו צריך להשתדל להכין איזה דבר לכבוד שבת, וכמו שמצינו ברב חסדא שהיה מחתך את הירק דק דק, ורבה ורב יוסף היו מבקעין עצים, ורבי זירא היה מדליק את האש, ורב נחמן היה מתקן הבית, ומכניס כלים הצריכים לשבת, ומפנה כלי החול. ומהם ילמד כל אדם ולא יאמר לא אפגום כבודי, כי זה הוא כבודו שמכבד השבת. ולכן ראוי לכל אחד למעט מעט מלימודו בערב שבת כדי להכין צרכי שבת. אולם כשיש לו מי שיכין לו צרכי שבת, אין צורך שימעט מלימודו, ויסתפק במה שיכין דבר מועט לשבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד ע].

ה מותר לתלמיד חכם לעסוק בהכנת צרכי שבת גם כשאחרים רואים אותו, וכן מותר לו לעסוק בהקמת הסוכה ברשות הרבים, ואין בזה משום בזיון תלמיד חכם, שהרי ניכר שעושה כן לכבוד השי״ת. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד ע בהערה].

ו מצוה לטעום מהתבשילים של שבת בערב שבת, כדי לראות אם הם מתוקנים לאכילה, כדי שיהיו נאכלים בשבת לעונג. וסמך לדבר, טועמיה חיים זכו. וכל הטועם תבשילו בערב שבת, מאריכין לו ימיו ושנותיו. ונכון לטעום מכל מין ומין. וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד עא].

ז לכתחלה יש להשתדל לקנות צרכי שבת ביום ו׳, ולא ביום ה׳, וכל מה שיקנה יאמר לכבוד שבת. [שער הכוונות]. שעל ידי הדיבור יחול קדושת שבת על אותו דבר, כי הדיבור לא דבר ריק הוא. [מחה״ש]. ואם הכין צרכי שבת ביום ה׳, ולא נשאר לו מה להכין ביום שישי, יכול לישב וללמוד כרצונו, אבל נראה דכיון דקפיד קרא דהכנה ביום השישי, נראה דעיקר המצוה יהיה ביום שישי, והמכין מיום ה׳ הכל, לא קיים מצות הכנה כראוי. [כנה״ג].

סימן רנא – שלא לעשות מלאכה בערב שבת אחר מנחה

א אסור לעשות מלאכה בערב שבת [ובערב יום טוב] מתשע שעות ומחצה ולמעלה, כדי שיעסוק בצרכי שבת, והעושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה, שאף שירויח עתה יפסיד במקום אחר. והוא מזמן מנחה קטנה, שהוא שעתיים וחצי קודם השקיעה, בשעות זמניות. וכל זה כשעושה המלאכה דרך קבע, אבל מותר לעשות מלאכה דרך עראי, כגון לכתוב אגרת לחבירו, או לתפור כפתור בבגדו, או לתקן ולתפור את בגדו, או בגד חדש לעצמו, וכדומה. אבל סופר סת״ם הכותב ספר תורה או תפילין ומזוזות, אסור לו לכתוב בערב שבת אחר זמן מנחה קטנה, אלא אם כן הוא דחוק לצרכי שבת. ומותר להגיה את הספר תורה שקורין בו בצבור בשבת, ולתקן את הטעויות שנמצאו בו, גם אחר זמן מנחה קטנה. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד עא].

ב מותר לכתוב דברי תורה דרך לימודו. ואין הבדל בזה בין אם כותב בכתב יד, או אם כותב במכונת כתיבה או במחשב, שאם הוא לצורך לימודו, מותר לכתוב בערב שבת עד סמוך לכניסת השבת. ובפרט באופן שאם ימנע מלכתוב יתבטל מלימוד תורה. [ילקו״י שבת א עמ׳ עג].

ג יש אומרים שדוקא מלאכה אסור לעשות בערב שבת, אבל פרקמטיא [למכור ולקנות] מותר. ויש חולקים. והמנהג להקל בפרקמטיא ומסחר עד שעת הדלקת הנרות, דהיינו עשרים דקות קודם השקיעה. ויש להם על מה שיסמוכו. אולם יש לסגור את החנויות מוקדם קודם השבת, באופן שהמוכר יוכל להגיע לביתו ולהתכונן לשבת. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ עג, ועמו׳ תקכז].

ד מלאכת דבר האבד בערב שבת מותרת, עד סמוך לכניסת השבת והחג. והיינו, כל מלאכה שאם לא יעשה אותה עכשיו יפסיד מהקרן. וכן כל מלאכה שניכר שעושה אותה לכבוד שבת, מותר לעשותה בערב שבת אחר זמן מנחה קטנה, וכגון, אם אירע לו קצר חשמלי בביתו, או שנתקלקל לו הפלאטה החשמלית, מותר לתקן את הקצר או את הפלאטה אפילו על ידי אומן, עד סמוך לכניסת השבת. וכן מותר לשטוף רצפות הבית או חדרי המדרגות לכבוד שבת, אפילו בשכר, וגם אחר חצות היום, אף אם מקבל שכר על זה, ובלבד שיהיה סיפק בידם להגיע לביתם ולהכין צרכי שבת. [ילקו״י שבת כרך א עמוד עה].

ה נכון להסתפר ביום הששי לכבוד שבת, ומותר להסתפר אף אחר חצות היום, אף אצל ספר ישראל, ואף בשכר, ואין מניעה להסתפר אז, גם על פי דרך הסוד, ושלא כמו שחשבו כמה מהאחרונים. כי לא מצאה הקפידה מקום לנוח אלא רק בשביל מנחה, והסומכים להקל בזה על פי התירוצים שנאמרו בזה (וכמו שכתב בבן איש חי בהלכות שנה ראשונה פרשת ויקהל אות יא), יכולים להסתפר גם אחר חצות. ואין צריך להחמיר בזה אף ממדת חסידות. וכן המנהג. [ילקו״י שבת כרך א עמוד עה, ועמוד תקכח].

ו כבר נהגו להקל להכנס למרחץ בערב שבת, גם בתוך חצי שעה סמוך למנחה, ויש לנוהגים כן על מה שיסמוכו. אך יש להזהר מאד שלא יכנס ח״ו בחשש ספק חילול שבת, ולכן יזדרז לסיים רחיצתו מוקדם ככל האפשר. [ילקו״י שבת כרך א עמוד ער].

ז יש המקילים לכבס את הבגדים במכונת כביסה אוטומטית, גם אחר זמן מנחה קטנה, שמאחר והמכונה מכבסת מאליה, לא חשיב כעושה מלאכה בערב שבת. ובפרט בימי החורף, שיש לחוש שאם ידחה הכביסה ליום ראשון, לא יוכל לייבשה במהרה. [ילקו״י שבת א עמ׳ ער].

סימן רנב – התחלת מלאכה המסתיימת בשבת

א מותר להתחיל במלאכה בערב שבת ובערב יום טוב אפילו סמוך לכניסת השבת והחג, אף על פי שהמלאכה תיגמר בשבת מאליה. שלא נאסר עלינו לעשות מלאכה, אלא בעיצומו של יום, ולכן מותר ליהנות במה שנעשה בשבת מאליו. [ולדעת מרן השלחן ערוך מותר להתחיל במלאכה בערב שבת אף אם זו משמיעה קול בשבת]. ולכן מותר לפתוח מים לגינה מערב שבת, והמים הולכים ומשקים את הגינה במשך השבת. ויש אומרים שאף מותר לכוין את שעון השבת, על מנת שיפעיל מאליו בשבת את הממטרות, כדי להשקות את העצים וכדו׳. ויש מחמירים בזה. וטוב לכתוב פתק על יד שער הגינה, שהממטרות פועלות על ידי שעון שבת שכוון מערב שבת. אך מדינא לדידן העיקר להקל בזה גם בלי שיתלה פתק בשער. [ילקוט יוסף שם עמוד עז].

ב מותר לתת מערב שבת קדרה עם תבשיל שלא נתבשל כלל, על גבי האש, אף שהתבשיל הולך ומתבשל מאליו בשבת, וכן מותר להדליק את הנר מערב שבת, והיא דולקת בכל השבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד עט].

ג מותר לתת חיטים מערב שבת סמוך לחשכה לתוך ריחים של מים, אף שהם טוחנים ומשמיעים קול בשבת. שהעיקר להקל בזה לדידן, וכדעת מרן השלחן ערוך. אבל הנותן חיטים לריחים של מים בשבת, עובר על איסור טוחן מן התורה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד פ׳].

ד לדידן מותר לתת בגדים לתוך מכונת כביסה אוטומטית בערב שבת, סמוך לשקיעת החמה, ולהפעילה קודם שקיעת החמה, והיא מכבסת והולכת ביום השבת, [ונפסקת פעולתה באופן אוטומטי], וכדעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו, שמאחר ומלאכת הכיבוס נגמרת מאליה על ידי המכונה

האוטומטית, מותר, ואין חוששין להשמעת קול שיאמרו מכונה של פלוני מכבסת בשבת. ויש להקל בדבר בפרט בחיילים המגיעים לחופשה קצרה בערב שבת אחר הצהרים, סמוך לכניסת השבת, ועליהם לחזור לבסיסם מיד בצאת השבת, ובמוצאי שבת יוציאו את הבגדים מהמכונה. ואחינו האשכנזים נוהגים כדעת הרמ"א להחמיר בזה, שיש לחוש להשמעת קול. אולם אף לדעת הרמ"א כשיש צורך בדבר, וכגון בחיילים המגיעים לחופשה קצרה, והשעה דחוקה להם ביותר, יש להתיר גם להם לעשות כן. [ילקו"י שם עמוד פ].

ה מותר לערוך שעון מעורר [קפיצי] מערב שבת, כדי שיוכל לכבות את החשמל בליל שבת, על ידי קשירת השעון למתג החשמל. וכן מותר לכוין מערב שבת את השעון [המחובר לחשמל] כדי שידליק למחרת בשבת. וכן יש להקל לכוין את השעון בערב שבת שחל בו יום טוב, לגרום שהחשמל יידלק בשבת על ידי השעון. וכל שכן שיש להקל בהכנת שעון שבת חשמלי, מערב שבת, על מנת שהחשמל ידלק ויכבה מאליו בשבת. אולם אין להתיר לקשור את החוט של השעון בקשר עניבה עם הכפתור החשמלי בעצם יום השבת, אף שאינו סמוך לרגע הכיבוי. אלא צריך לקשור את החוט למתג החשמל מערב שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד פא, על פי המבואר בשו"ת יביע אומר ח"ג סי' יז]

ו אם כיוון את השעון-שבת מערב שבת לכבות את החשמל בליל שבת בשעה מסויימת, ובליל שבת רוצה להשאירו דולק עד שעה מאוחרת יותר, מותר להזיז את מחוגי השעון ולכוונם לשעה הרצויה בכדי שיאחר את זמן הכיבוי. [וכל זה דוקא בשעון שבעת שמשנה את זמן כיבוי אינו מבטל את פעולת השעון, וכגון שעון שהמחוג משתחרר על ידי לחיצה וכיו"ב, אבל שעון הפועל על ידי הברגה שבעת שמרפה את ההברגה נפסקת פעולת השעון, יש להחמיר שלא לשנות את המחוגים בשבת, ורק במקום צורך גדול יש להקל]. ואם רוצה להקדים את זמן כיבוי החשמל לשעה מוקדמת יותר, הנכון להחמיר בזה, מפני שהוא כגורם כיבוי ואסור מדרבנן. ורק לצורך חולה שאין בו סכנה שמצטער מהאור ואינו יכול לישון, יש להתיר להקדים את זמן הכיבוי. (ובלבד שיזהר שלא לקרב יותר מדאי פן יעשה הכיבוי בידים). ואמנם המקילים בזה אף שלא במקום חולי יש להם על מה שיסמוכו. ובלבד שיזהר שלא יקרב את מחוגי השעון יותר מדאי, פן יכבה בידים ח"ו, וכאמור. ואין להקל להזיז את מחוגי השעון בשבת בשעה שהחשמל מכובה, בכדי להקדים את שעת ההדלקה בשעה יותר מוקדמת בשבת עצמה, אלא אם כן במקום מצוה לצורך לימוד תורה וכדומה. אבל כדי לאחר את שעת ההדלקה ולדחותה בעוד מעט זמן, בשעה שהחשמל דולק, מותר להזיז את מחוגי השעון. והוא הדין בכל זה בשעון מעורר הקשור בחוט למתג החשמל. ובשעון חשמלי נכון שיעשה תנאי מערב שבת שיוכל להזיזו, ולא יהיה בו משום מוקצה. ואור החשמל שכעת הוא כבוי, והוא עתיד להדלק על ידי שעון השבת, ורוצים למנוע את הדלקתו, מותר לעשות כן על ידי שינוי מתג החשמל המחובר אל הקיר למצב של כיבוי, ואין בזה משום גרם כיבוי, כיון שגם עכשיו אור החשמל מכובה. ואף על פי שמתג החשמל ושעון השבת הם מוקצה, מכל מקום מותר להזיזם ולנגוע בהם כנ"ל, שיש לסמוך על הפוסקים הסוברים שאין דין מוקצה במחובר. וכל זה הוא בתנאי שיתנה מערב שבת שיוכל להזיזם (באופן המותר וכנ"ל), אם ירצה. ותנאי אחד מועיל לכל השנה כולה. [ילקו"י שבת כרך א עמוד פב].

ז טלפון המחובר לו מכשיר הקלטה הנקרא מזכירה אלקטרונית, שהמטלפן מקבל הודעה למסור את שמו כתובתו ובקשתו, והכל נקלט, ובעל הטלפון משאיר הטלפון מערב שבת כשעה לפני השבת או משעת תוספת שבת, ולפעמים יש חילוניים המתקשרים בשבת, והיא קולטת הכל, ובמוצאי שבת ניגש בעל הטלפון ושומע את כל מה שהוקלט מערב שבת או בשבת עצמו, ואם הוא רופא מחיש רפאות תעלה, או שהוא סוחר מקבל הזמנות וכו', במקומות שרוב אנשי העיר הם גוים, יש להתיר בזה, ואין בזה חשש משום ולפני עור לא תתן מכשול, ולא משום איסור מסייע בידי עוברי עבירה. ובמקומות שרובם יהודים יש להחמיר. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד פג].

ח מה שמצוי כיום, שמעמידים מכונות מיוחדות, שכל אחד יכול לתת שם איזה מטבעות, ועל ידי לחיצה על כפתור, באופן אוטומטי יוצא מתוכה איזה דבר מאכל או משקה, לפי ערך המטבע, ואין אף אדם עומד ליד המכונה, אם הוא בעיר שרובה יהודים יש לסגור את המכונה מערב שבת, על מנת שלא להכשיל את הקונים באיסורי שבת. ובעיר שרובה גויים, יש מתירים להפעיל את המכונה מערב שבת, וליתן לתוכה מאכל ומשקה, מאחר ואין שמו של הישראל על המכונה. ורק אם המכונה עומדת ברשות הישראל יש להחמיר. [ילקו"י שבת כרך א עמוד פד].

ט אין לשמוע שירים או חדשות מהרדיו בשבת, אף אם הרדיו הוכן מערב שבת על ידי שעון אוטומטי שמדליק ומכבה את הרדיו מאליו. ואם תחנת הרדיו מופעלת על ידי גויים, גם כן יש להורות להחמיר בזה, משום זילותא דשבת, ועוד טעמים, אפילו אם מודיע בפתח ביתו שהרדיו ערוך מערב שבת על ידי שעון שבת. וכן אין להפעיל טייפ מער"ש על ידי שעון שבת לשמוע שירים בשבת, משום זלזול בכבוד השבת, ועוד טעמים. ובארץ ישראל שהעובדים בתחנת השידור הם יהודים, הרי הוא נהנה ממלאכת שבת. ולכן אם יש לו שכן חילוני השומע רדיו בשבת, אסור לו להטות אוזן ולהקשיב לחדשות. וכן חייל דתי שנמצא עם עוד חיילים בחדר אחד, וחייל חילוני הדליק רדיו לשמוע חדשות או שירים, אין החייל הדתי מחוייב לצאת ולעזוב את החדר, כדי שלא יהנה מאיסור מלאכת שבת, אלא יעשה מאמץ להסיח דעתו על ידי קריאה בספר קדוש באופן שלא יהנה מקול הנגינה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד פה, ועמוד תקלד. שארית יוסף ח"ג עמוד שעא. ובירחון קול תורה תמוז תשס"ג עמוד יז].

י אסור לכוין את שעון השבת מערב שבת שיפעיל את מכשיר הטלויזיה בשבת, לשמוע חדשות וכיוצא בזה, מפני שעריכת התכניות באולפן כרוכה בהרבה מלאכות האסורות בשבת, הנעשות על ידי ישראלים מחללי שבת בעוה"ר. ואם עברו ועשו כן אסור להסתכל בטלויזיה, משום שהוא נהנה

ממלאכת שבת הנעשית על ידי ישראל מחלל שבת. ובלאו הכי הרי גם בימי החול כל מי שיראת ה׳ נוגעת ללבו ירחק מלהשתמש בטלויזיה, אף בדרך אקראי, כי יש בטלויזיה תכניות של מראות נגעים האסורות, פריצות נוראה, וגם זלזול בלומדי תורה והכנסת השקפות זרות לרוח תורתינו הקדושה, ויש בזה גם משום מושב ליצים וביטול תורה עצום. ובעצם הכנסת הטלויזיה לבית יש איסור גמור מכמה טעמים, ויש בה משום ״לא תביא תועבה אל ביתך״, ומשום ״אל תשכן באהלך עולה״. ולכן גם בחוץ לארץ שהתכניות בטלויזיה נערכות על ידי גויים לצורך הגויים, אסור לכוין השעון כדי להסתכל בטלויזיה בליל שבת. [ילקו״י שבת א׳ עמוד פז, על פי המבואר בשו״ת יביע אומר ח״ו].

יא הדבר ברור שאסור להדליק מערב שבת רמקול, כדי לדבר בו בשבת, שיש בזה איסור מבעיר ומכבה בשבת. ואפילו אם עושים כן על ידי שעון ולצורך מצוה, כגון בית כנסת רחב ידים, שאי אפשר לשמוע את קולו של השליח צבור המתפלל או הקורא בתורה אלא על ידי רמקול, גם בזה אין להקל. וכן אסור לכוין טייפ מערב שבת, כדי להפעילו על ידי שעון שבת, בכדי להקליט בשבת שירה וזמרה או דרשות, מפני שמוליד קול בסרטי הרשם-קול. ובפרט במכשירי רשם-קול שנדלקים בהם אורות בשעת ההקלטה, שיש לאסור גם משום הבערה. וראוי ונכון שהחזנים והמשוררים המפיצים קלטות עם שירה וזמרה, יזהרו שלא יגיעו קלטות אלה לידי אינשי דלא מעלי, אנשים המחללים שבת בפרהסיא, העלולים לשמוע שירים אלו בשבת ומועד. ומיהו מעיקר הדין מותר להקליט שירה וזמרה לשם מכירת הקלטות. וטוב שידפיסו על הקלטות שאין להשתמש בהם בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד פז. שו״ת יביע אומר חלק א׳ או״ח סימן יט].

יג מצוה למשמש בכיסי הבגדים בערב שבת סמוך לחשיכה, כדי שלא יהיה בהם דברים שאסור לצאת בהם בשבת לרשות הרבים, או דברי מוקצה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד צ׳].

סימן רנג – שהיית תבשיל על כירה מערב שבת

א תבשיל שנתבשל כל צרכו מערב שבת, או שנתבשל רק כחצי בישולו, ועדיין אינו מבושל כל צרכו, [וראוי לאכול מהתבשיל על ידי הדחק], יש אומרים שמותר להשהותו מערב שבת על גבי אש גלויה, כמו פתיליה של נפט, או גז, לצורך סעודת שבת, ואין צריך ליתן טס של מתכת או אזבסט, להפסיק בין האש לקדרה, אפילו אם התבשיל הולך ומצטמק, והצימוק יפה לתבשיל. ויש חולקים ומצריכים ליתן טס של מתכת או אזבסט להפסיק בין האש לקדרה. ומנהג הספרדים כסברא ראשונה ומשהים מערב שבת תבשיל כנזכר על גבי אש גלויה, אך יש להזהיר שבאופן כזה אין להחזיר הקדרה בשבת. ומכל מקום טוב ונכון להחמיר לתת טס של מתכת או אזבסט, להפסיק בין האש לקדרה, ואז גם יוכל להחזיר בתנאים מסויימים כדלהלן. וכל זה דוקא בפתיליה הבוערת על ידי נפט, שיש לחוש שמא יסבב כפתור הפתיליה להגביה האש. אבל פלאטה חשמלית שאין כל אפשרות להגדיל או להקטין את מידת החום, מותר להשהות עליה תבשיל שלא נתבשל כל צרכו, ואין צריך לעשות הפסק בינה לבין הקדרה, שהפח של הפלאטה נחשב הפסק, ומותר להניח מערב שבת על הפלאטה כל תבשיל, בין שנתבשל מעט, בין שנתבשל כל צורכו ומצטמק ויפה לו. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד צ. שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חאו״ח סימן לב].

ב אבל תבשיל שיש בו בשר שלא נתבשל כלל, מותר להניחו מערב שבת אף על גבי אש גלויה, בלי הפסק מתכת או אזבסט. וכל שכן על גבי פלאטה חשמלית, או על אש מכוסה בפח או אזבסט. וכן תבשיל שהתחיל להתבשל מעט, ונתן בתוכו סמוך לכניסת השבת חתיכת בשר שאינה מבושלת, מותר להשהות תבשיל זה מערב שבת על אש גלויה. ואף שהתבשיל מתבשל והולך במשך השבת, אין בזה משום איסור בישול בשבת, כיון שנתן את הקדרה מערב שבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד צג].

ג תבשיל שהתחיל להתבשל, ונתבשל קצת מערב שבת, אך עדיין לא הגיע למאכל בן דרוסאי, אסור להשהותו מערב שבת על אש גלויה, שמא יגביה את האש, כדי למהר את הבישול. אף אם התבשיל הוא לאכילת היום. ואם עבר והניח מערב שבת תבשיל שהתחיל להתבשל על אש גלויה, התבשיל אסור באכילה בשבת. אבל אם נתן שם פח או אזבסט המפסיקים בין האש לקדרה, וכן בפלאטה חשמלית, מותר ליתן שם מערב שבת גם תבשיל שהתחיל להתבשל. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד צה].

ד קדירה שיש בה תבשיל שנתבשל כל צרכו, והתבשיל מצטמק ורע לו, או מים חמים המתאדים, מותר להניחה מערב שבת על גבי אש גלויה, ואין צריך ליתן שם טס מתכת או של אזבסט כדי להפסיק בין הקדרה לאש. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד צו].

ה תנור חשמלי המופעל מערב שבת, ויש בתוכו גוף חימום הפועל בדרגת חום קבועה, [הנקרא ״מצב שבת״], שלא באמצעות טרמוסטאט, מותר להשהות בתוכו מערב שבת תבשיל שנתבשל כל צורכו, אפילו אם הוא מצטמק ויפה לו, ואין חוששין שמא יגביה את חום התנור בשבת. [דחשיב ככירה גרופה וקטומה]. וכל שכן שמותר להניח בתוכו מערב שבת מים חמים שהיד סולדת בהם, אחר שהגיעו לרתיחה. או תבשיל שהצימוק רע לו. או קדרה שיש בתוכה חתיכת בשר שאינה מבושלת כלל. ויש המחמירים בתבשיל שמצטמק ויפה לו, לכסות את הכפתורים, או לרשום בפתקא ״שבת״ באותיות

בולטות, להיכר שלא יבוא להגביה את חום התנור, ומניחים הפתק סמוך לכפתורים. והמחמיר כן תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ צו. שמעיקר הדין יש להתיר דהא המנהג כחנניה, ושמא חשיב כגרוף]

ו תנור חשמלי הפועל על ידי טרמוסטאט, יש הנוהגים להקל גם בזה, להשהות בתוכו מערב שבת תבשיל שנתבשל כל צרכו, אפילו אם הוא מצטמק ויפה לו, ופותחים התנור בשבת, כדי להוציא התבשיל מתוכו. ומעיקר הדין יש להקל בזה. [והמחמיר להניח סמוך לכפתורים פתקא ״שבת״, תע״ב, כמבואר בסעיף הנ״ל]. ומותר לסגור את דלת התנור בשבת, ואין בזה איסור משום מטמין בשבת. ואין צריך להניח שם איזה חפץ כדי שדלת התנור לא תיסגר לגמרי. ואם התבשיל שבתנור אינו מבושל לגמרי, אסור לסגור את דלת התנור בשבת. [ילקו״י שם עמוד קא].

ז תנור אפייה חשמלי שהלהבה עולה מיד בעת פתיחת דלת התנור, אין להשהות תבשיל בתוכה מערב שבת, שהרי אינו יכול לפתוח התנור בשבת. [ילקו״י שבת א׳ עמוד קב].

ח אין להחזיר תבשיל בשבת לתוך תנור חשמלי הדולק מערב שבת, שיש לחוש בזה ל״מיחזי כמבשל״. אבל כשקיימים תנאי החזרה, דהיינו בתבשיל לח חם בחום שהיד סולדת בו, והוציאו ולא הניחו על גבי קרקע, מותר להחזיר הקדרה לתנור, דבזה ליכא לאיסור מיחזי כמבשל. [בילקו״י שבת א׳ עמוד קב נתבאר דכאשר קיימים תנאי החזרה מותר להחזיר לתוך התנור. וע״ש בהערה שדייקנו כן מלשון שה״ג. ובמשנ״ב, ובאגרות משה (סי׳ צד) משמע להחמיר בזה, דלא התירו אלא על גב הכירה ולא לתוכה. ובילקו״י שבת כרך א׳ עמו׳ צט כתבנו לדחות דברי האג״מ, ואין דין התנורים שלנו כתנורים שבזמן התלמוד]. ויש אומרים שכל זה כשמחזיר לתנור תבנית שדרך לאפות ולבשל בתנור, דבזה צריך שיהיו תנאי החזרה, אבל בקדרה של חמין שאין דרך ליתנה בתנור אפייה, אין בזה מיחזי כמבשל. ויש שמחמירים גם בקדרת חמין, אחר שרגילים להטמין בתנור תבשיל חם. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קב].

ט הנוטל קדרה מעל האש בשבת, והתבשיל מבושל כל צרכו, אם הוא תבשיל יבש, מותר לו להחזיר את התבשיל על פלאטה, או על גז מכוסה בפח או אזבסט, גם אם התבשיל נתקרר, וגם אם הניחו על גבי קרקע. ואם הוא תבשיל שרובו מרק, אסור לו להחזירה על הפלאטה, אלא אם כן התבשיל עדיין חם בחום שהיד סולדת בו, וגם לא הניח הקדרה על גבי קרקע, אלא הניחו על גבי כסא או שלחן או שיש במקום שרגילים למזוג שם את האוכל, ולא להניחו. אבל אם התבשיל פושר, או שהניח התבשיל על גבי קרקע או במקום שדרך להניחו שם אחר סיום השימוש בקדרה, אין להחזיר הקדרה אף על גבי פלאטה. ואחינו האשכנזים מקילים להחזיר תבשיל לח כל שלא נצטנן לגמרי, אפילו אם אין היד סולדת בו. ולשיטתם צריך שיהיה בדעתו בעת שהסיר את הקדרה מעל האש, להחזירה אחר כך, ושהקדרה תהיה בידו. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קג].

י תבשיל המונח על אש דלוקה, ובמהלך השבת כבה הגז, והתבשיל הוא רובו לח, יש אומרים שאסור ליקח את התבשיל מעל האש, ולהניחה על אש מכוסה של השכנים, אפילו אם התבשיל עדיין חם בחום שהיד סולדת בו, שאין להעביר מכירה לכירה. וכן הדין בתבשיל לח המונח על פלאטה חשמלית, ונפסק החשמל בשבת, שאין להעביר את התבשיל לפלאטה של השכנים, שאין להעביר מכירה לכירה. ויש חולקים ואומרים שכל זה בכירה שבזמנם, אבל בגז מכוסה בפח או אזבסט, וכן בפלאטה חשמלית המיוחדת לשבת, אין איסור להעביר מכירה לכירה, אחר שאין בזה משום מיחזי כמבשל. שהרי ברוב פעמים אין רגילים לבשל בפלאטה חשמלית, או בגז מכוסה בפח. וכבר כתב הרשב״א, שאין לאסור משום מיחזי כמבשל אלא בדבר שרגילים לבשל בו ״ברוב פעמים״. וכן עיקר לדינא כסברא זו, שמותר להעביר תבשיל לח מפלאטה שכבתה לפלאטה של השכנים. ואמנם יש ליזהר שאם התבשיל רובו לח [דהיינו שהיבש משמש לדבר הלח, כגון מרק עם איטריות או קניידלאך], צריך שישאר עדיין חם בחום שהיד סולדת בו, שאם נצטנן או נעשה פושר אין להעבירו לפלאטה אחרת, שיש בישול אחר בישול בדבר לח. והוא שהתבשיל מבושל כל צורכו. והאשכנזים מקילין גם בתבשיל פושר, ורק בצונן לגמרי מחמירים. [ואף שבילקו״י שבת א׳ עמוד קה נתבאר, דלכתחלה נכון להחמיר בזה, הנה אחר שכתבנו בילקו״י שבת כרך ג׳, שאין איסור מיחזי כמבשל בפלאטה של שבת, או על גז מכוסה בפח או אזבסט, וסמכנו על דברי הרשב״א והמהרי״ל, ממילא האיסור להעביר מכירה לכירה אינו אלא בזמנם, אבל לא בפלאטה וגז מכוסה. ולפני שנים מרן אאמו״ר נסתפק אם יש בדבר משום מיחזי כמבשל, אך אחר שראה מה שכתבנו בשבת כרך ג׳ הסכים לדינא שאין מיחזי כמבשל בפלאטה ובגז מכוסה בפח. וראה עוד בשארית יוסף ח״ג עמ׳ שעד].

יא בתבשיל יבש, כגון החמין שעושים לכבוד שבת משועית או חומוס, עם תפוחי אדמה ובשר וכו׳, שהעיקר הוא היבש, ולא איכפת לו ממיעוט רוטב שיש בתוכו, מותר להעביר מפלאטה לפלאטה אף בנצטנן. וכן מגז לגז, כשיש כיסוי פח או אזבסט על הגז השני. ובפרט אם מעביר את החמין למקום שאין אש תחתיו. והוא שהתבשיל יהיה מבושל כל צרכו. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ קה, ועמ׳ תקלו]. אולם כיריים חשמליים שרגילים לבשל על זה, וגם להשהות על זה לפי מדת דרגות חום, יש לחוש בזה למיחזי כמבשל, וצריך שיהיו תנאי החזרה כדי להחזיר עליו. ואם עברו והעבירו מפלאטה לפלאטה בתבשיל שרובו לח, והיה צונן או פושר, מותר לאכול מתבשיל זה בשבת. שיש לסמוך בדיעבד של שיטת הרמב״ם והרשב״א, שאין בישול אחר בישול גם בדבר לח. [וכן דעת הרמב״ן, הר״ן, והריטב״א]. וכן מותר להעביר קדרה מכירה לכירה על ידי גוי, גם בתבשיל לח צונן. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד קה].

יב מותר לתת אפי׳ בשבת תבשיל מרק מבושל צונן על גבי פלאטה חשמלית שאינה פועלת, ובמשך השבת תדלק על ידי שעון שבת, והמחמיר תבא עליו ברכה. [ילקו״י שם עמו׳ קו. יבי״א י׳ עמו׳ מא].

יג תבשיל המונח על הפלאטה, ונצטמק, אסור לתת לתוכו מים רותחים בשבת, אף אם התבשיל הורד מעל האש. מפני שכשיצאו המים מהכלי ראשון פסקה רתיחתם וחוזרים ומתבשלים בתבשיל. אלא יסיר הקדרה מעל הפלאטה, ויניח קדרה ריקנית על פי הכירה, ואז ישים הקדירה שהתבשיל בתוכה על גבי הקדירה הריקנית, ויזהר שהתבשיל [לח] יהיה רותח. ואין צריך ליזהר שלא ליתן הקדרה על גבי קרקע, דבפלאטה חשמלית אין איסור מיחזי כמבשל. ואף העדות שנהגו בחוץ לארץ להקל בהוספת מים רותחים לתבשיל, בארץ ישראל ינהגו כדעת מרן שקבלנו הוראותיו. ומותר ליתן קדרה ריקנית להפסיק בין קדרת החמין לאש, אפילו קדרה חדשה, אחר שהקדרות שלנו נגמרה מלאכתם בבית החרושת. ואם עבר ויצק מים חמים אל תוך התבשיל שנצטמק, אין לאסור משום כך לאכול את התבשיל בשבת. ואם עירה את התבשיל לכלי שני, מותר לערות עליו רותחים. והאשכנזים נוהגים להקל לערות בשבת מים חמים שלא נצטננו לגמרי, לתבשיל שנצטמק לאחר שהורד מעל האש. [ילקו״י שבת א׳ עמוד קז].

יד אסור לערות בשבת מים רותחים לתבשיל שבכלי ראשון שהיד סולדת בו, אף לאחר שהעבירוהו מעל האש. אך אם שופך מים מרובים מאד, ובבת אחת, לתוך כלי ראשון שהעבירוהו מעל האש, מותר. ובזה מותר אפילו בצונן, שאין הצוננים מתבשלים בתוך הרותחים אלא מפשירים את הרותחים. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד קט].

טו כל מה שאסור לישראל מהדברים הנזכרים, בדיני שהייה והטמנה, אסור לומר לגוי לעשותו, ואם אמר לגוי להדליק האש ולחמם הקדרה אם נצטנן, או שאמר לו להניח על אש גלויה, אף שהתבשיל היה מבושל כל צרכו, אסור לאכול ממנו אף לאחר שיצטנן. [רשב״א בתשובה. ב״י].

טז המשכים בבוקר וראה שהקדיחה תבשילו [תבשיל לח] וירא פן יקדיח יותר, יכול להסיר ולהניח קדירה ריקנית על הגז, ואז ישים הקדרה שהתבשיל בתוכה על גבי הקדירה ריקנית. ויזהר שלא יניח קדירתו על גבי קרקע, ושתהיה רותחת. אולם בתבשיל המונח על גבי גז מכוסה בפח, או על גבי פלאטה של שבת, יש להקל גם אם הניחה על גבי קרקע. ובלבד שהקדרה תהיה רותחת, שאם לא כן יש בזה משום בישול אחר בישול בלח. [ובזמנם היו רגילים לבשל על קדרה ריקנית, ולכן שייך בה מיחזי כמבשל]. [ילקו״י שבת כרך א׳ מהדורת תשס״ד, עמוד תקלו].

סימן רנז – דיני הטמנה

א פירות שנאכלין כמות שהן חיים מותר ליתנם מערב שבת סביב לקדרה אף שאינה גרופה וקטומה, אף על פי שאי אפשר שיצלו קודם חשכה. וטוב להחמיר ליתן על כירה גרופה וקטומה [כמבואר לעיל בסימן רנג ס״א]. ומיהו צריך ליזהר שלא יחזיר הכיסוי אם נתגלה משחשיכה, ושלא להוסיף עליו כיסוי עד שיצולו, מפני שממהר לגמור בישולם בשבת. [ילקוט יוסף שם, עמוד קי].

ב אין טומנין בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל, ואפילו אם התבשיל נתבשל כל צרכו, ואף אם היה בדעתו מתחלה להטמין, גזרה שמא ירתיח את התבשיל שהוא צונן, כדי להטמינו אחר שנתחמם. ולכן אין להקל בזה אפילו בתבשיל שנתבשל כל צרכו. ולכן אין לכסות בשבת את הקדרה בשמיכות או בבגדים, או בצמר, אם הכיסוי יורד לדפנות הקדרה. וכן אין לכסות בשבת עצמה את הקדרה המונחת על הפלאטה, או על אש מכוסה בפח או אזבסט. ואף על ידי גוי אסור להטמין. אבל בספק חשכה שהוא בין השמשות, טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל. ובדבר שמוסיף הבל, כגון פסולת של זיתים ושומשמין, או מלח סיד וחול, אין טומנין אפילו מערב שבת. ואם עבר והטמין בערב שבת בדבר המוסיף הבל, יסיר את הכיסוי קודם כניסת השבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד קי].

ג לכתחלה אין לתת שמיכה או בגדים בשבת על גבי הקדרה, גם אם נותן השמיכה על גבי הקדרה מלמעלה, ואין השמיכה יורדת לדפנות. ואמנם יש מקילין בדבר, ולדעתם אין דין הטמנה אלא כשהשמיכה נוגעת בדופני הקדרה. ולדעתם כן הוא דעת מרן השלחן ערוך. ולכן המיקל בזה באופן שאין הבגד יורד לדפנות, יש לו סימוכין בהלכה. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד קיא, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקמא, ובשארית יוסף ח״ג עמ׳ שעז. ודעת החזון איש (סי׳ לז ס״ק יט בד״ה והנה הרא״ש) שאם הבגדים נוגעים בקדרה אסור לכסות הקדרה, אפילו אין הבגדים נוגעים בדפנות. וראה בשאר״י הנז׳].

ד אף על פי שאין טומנין בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל, מכל מקום בערב שבת מותר לכסות את הקדרה בשמיכות גם כשיורדים לצדדים. ואם טמן מבעוד יום, ונתגלה בשבת, מותר לחזור ולכסותו. וכן מותר לגלותו כדי להוציא ממנו מאכל, ולחזור ולכסותו. וכן אם רצה להוסיף עליו עוד שמיכות ובגדים בשבת, או להחליפם, מותר. והוא שנתבשל כל צרכו. אבל אם לא נתבשל כל צרכו, אסור להוסיף על כיסוי הקדרה הנמצאת על האש, או על הפלאטה, שעל ידי כך ממהר את הבישול. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קיא]

ה קדרת חמין המונחת על פלאטה חשמלית בשבת, או על גז דלוק שיש טס מתכת מפסיק בין הקדרה לאש, נהגו העולם לכסות את הקדירה מערב שבת בבגדים, אף אם הבגדים יורדים לשולי הקדרה, שאף שהקדרה מונחת על פלאטה, סמכו על הסוברים שגם בזה אין איסור הטמנה מערב שבת בדבר שלא מוסיף הבל. והמחמיר תבוא עליו ברכת טוב. אבל תבשיל המונח על גבי כירה או פתיליה בוערת, נכון לחוש להניח כלי רחב על הקדרה, ועליו

יניח הבגדים, כדי שהבגדים לא ירדו לדפנות הקדרה. ומכל מקום המנהג להקל בזה, ויש להם על מה שיסמוכו. אך טוב להחמיר בזה שהבגדים לא יכסו את צידי הקדרה. [שם עמו' קיא. יבי"א ח"ו סי' לג].

ו מותר לתת קופסת שימורים שיש בתוכה בשר מבושל וכדומה, בתוך מים חמים שבכלי שני, ואין בזה איסור הטמנה, שאין הטמנה באוכלים. וכן חתיכת בשר או עוף מבושלת כל צרכה, מותר להניחה בשבת בתוך תבשיל רותח כדי לחממה. ואפילו אם התבשיל נמצא על הפלאטה אין איסור להכניס לתוכו חתיכת עוף מבושלת, שאין בישול אחר בישול ביבש, וגם אין מיחזי כמבשל בפלאטה. וכן מותר לתת בקבוק חלב לצורך תינוק בתוך כלי שיש בו מים חמים [כלי שני] כדי לחממו. ואפילו אם הבקבוק כולו מכוסה במים, מותר. ואין לחוש בזה לאיסור הטמנה. אבל אין לחמם את החלב בכלי ראשון, אפילו אם אין החלב על האש, אף אם החלב הוא כבר מבושל מבעוד יום, שיש בישול אחר בישול בדבר לח. ואף שיש שכתבו להקל בבישול נוסף ברוטב משום מצטמק ורע לו, שהרוטב מתאדה, [רבינו ירוחם, ש"ע סימן שיח ס"ח, מנחת כהן, מג"א, ברכ"י, זרע אמת, שם חדש, ועוד], הנה לא בכל דבר לח נחשב כמצטמק ורע לו, ויש מחלקים בין מים לתבשיל, או בין היכא דניחא ליה להיכא דלא איכפת ליה מהרתיחה, וגם יש חולקים ואוסרים בזה, ולכן יש להחמיר בחלב. ומכל מקום אם נותן חלב מבושל מערב שבת לתוך כלי ראשון, או מניחו על הפלאטה, או אש מכוסה, ועומד לידו להשגיח שהחלב לא יגיע לחום שהיד סולדת בו, יש להקל, כל שהדבר נעשה לצורך תינוק. [ילקו"י שבת א' עמ' קיב, ובמהדורת תשס"ד עמ' תקלט, ובשבת כרך ג' עמ' קמא, ובמהדורת תשס"ד עמוד תעד].

ז אם הטמין תבשיל בדבר המוסיף הבל מערב שבת, התבשיל אסור לאוכלו בשבת אפילו בדיעבד, ודוקא אם הטמין תבשיל צונן שנתחמם על ידי ההטמנה, או שהטמין תבשיל חם ועל ידי ההטמנה נצטמק ויפה לו, אבל בעומד בחמימותו כשעה הראשונה מותר, כיון שלא הרויח ממעשיו. ואם הטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל, כיון שההטמנה רק שמרה על חום התבשיל, בדיעבד התבשיל מותר באכילה בשבת. [ילקו"י שבת כרך א עמוד קיג].

ח כבר ביארנו לעיל שמותר לסגור את דלת תנור אפיה חשמלי בשבת, ואין בזה איסור הטמנה, אולם אם יש בתוך התנור תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, אסור לסגור את דלת התנור בשבת, אף אם מתכוין לסגור את התנור כדי שלא יכנס לתוכו אבק. וכן תבשיל שלא נתבשל כל צרכו, ועומד על הכירה או על הפלאטה אם הסיר את המכסה מהקדרה, אסור להחזירו. ואם נתבשל כל צרכו מותר לחזור ולכסותו. ולכתחלה נכון ליזהר שבשעה שמסיר את המכסה שלא יפלו טיפות מים לתבשיל. ומיהו אם טיפטף מים לתבשיל או על הפלאטה, נחשב כמתעסק, ואינו בכלל מעשה עבירה, ורק לכתחלה נכון ליזהר בזה. ואם עבר ועשה כן, מעיקר הדין אין צריך תיקון, ומכל מקום יתחזק יותר בלימוד תורה ביתר שאת. [ילקוט יוסף שבת א' עמוד קיד].

ט מותר לערות בשבת מים רותחים מכלי ראשון, [אפילו מכלי ראשון הנמצא על הפלאטה], לתוך קנקן העשוי להעמיד בתוכו חום המים במשך מעת לעת, הנקרא "טרמוס", ולכסותו בפקק שעליו, ואין לחשוש בזה משום איסור הטמנה. וכן מותר לתת בשבת תבשיל חם, אפילו אם היד סולדת בו, לתוך מיתקן "קל חם" הנועד לשמירת החום, ולסוגרו, ואין בזה איסור הטמנה. ואף אם התבשיל לא נתבשל כל צרכו, מותר להניחו בתוך המיתקן הנ"ל. וכן מותר להניח בשבת משקאות קרים בתוך מיתקן הנועד לשמור על הקור של המשקאות. [שבת א' עמוד קיד].

י תבשיל שהועבר לקדרה אחרת, אפילו שהוא עדיין חם, מותר להטמינו בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל, כגון שמיכות ובגדים וכדומה. וכן מותר לכסות בבגדים או בשמיכות צמר קדירה שיש בתוכה תבשיל צונן, או תבשיל שאינו חם חום שהיד סולדת בו, אפילו אם מתכוין להפיג צינתו. ובדבר המוסיף הבל, אין להטמין גם דבר צונן, ואפילו מבעוד יום. [ילקו"י שבת א עמ' קטו].

יא מצוה להטמין לשבת [בדרך המותרת] כדי שיאכל חמין בשבת, כי זהו מכבוד ועונג שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד קטז].

סימן רס – דיני כניסת שבת

א מצוה לרחוץ כל גופו ולחוף את ראשו בערב שבת במים חמים לכבוד שבת. ואם אינו יכול להתרחץ כל גופו, יתרחץ לכל הפחות פניו וידיו בחמין. וגם מי שתורתו אומנותו יבטל מלימודו כדי להתרחץ לכבוד שבת. ואם אפשר נכון לטבול במקוה בערב שבת. וגם נשים צריכות לרחוץ לכבוד שבת. ויש ליזהר שלא לרחוץ סמוך כ"כ לחשכה, שלא יבואו לידי חשש חילול שבת. ונכון יותר להתרחץ ביום שישי, שאז ניכר שהוא מתרחץ לכבוד שבת, ואם אי אפשר לו להתרחץ ביום ו', ירחוץ בליל שישי, ואם אינו יכול, יתרחץ ביום חמישי, כי כל מה שהוא קרוב לשבת, ניכר שהוא לכבוד שבת. ומצוה להתרחץ גם בערב יום טוב, כמו בערב שבת. [ילקו"י שבת כרך א עמוד קטז].

ב אם היו שערות ראשו גדולות, מצוה לגלחן בערב שבת לכבוד שבת. ואם אי אפשר לו להסתפר ביום שישי, יסתפר ביום חמישי. וכשחל ר"ח ביום שישי מותר להסתפר לכבוד שבת. ויש הנוהגים לחוש לצוואת רבי יהודה החסיד שאסר להסתפר בר"ח. אך אין מנהגינו לחוש לזה.

ג אם היו צפרניו גדולות, מצוה ליטלן לכבוד שבת. ומותר להסתפר ולגזוז את הצפרנים ביום חמישי, אף שהשערות והצפרניים חוזרות לצמוח בשבת. ואסור לזרוק את הצפרנים לארץ, אלא אם כן הוא בבית הכנסת או בבית המדרש, במקום שאין נשים מצויות. [ילקו"י שבת א עמוד קיח].

ד כיון שאסור להפריש חלה בשבת וביום טוב [בעיסה שנילושה מערב יום טוב], לפיכך תיקנו חכמים שישאל אדם לבני ביתו בערב שבת ובערב יום טוב סמוך לחשכה, בלשון רכה, אם הפרישו חלה ממיני מאפה, ואם לא הפרישו אומר להם שיפרישו החלה קודם כניסת השבת. ובפרט יש לשאול על כך בערב פסח, שלא ישכחו להפריש חלה מן המצות שאפו עבור ליל פסח. וצריך לומר את הדברים בלשון רכה, כדי שיקבלו ממנו. ואמנם מי שאינו רגיל לאפות לחם או שאר מיני מאפה בביתו, אין צריך שישאל בערב שבת על הפרשת חלה. וכן במקומות שרגילים לקנות פירות וירקות ממקומות שיש להם הכשר כדת שכבר הפרישו מהם תרומות ומעשרות, אין צריך לשאול עשרתם. וכן במקומות שאין רגילים להניח עירובי חצרות ועירובי תחומין, אין צריך שיאמר להם ערבתם. ורק יאמר לבני ביתו להדליק את הנר, ולהזהירם סמוך לחשכה שיפסיקו לעשות מלאכה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קכא].

ה מנהג נכון הוא להכריז סמוך לחשיכה על כניסת השבת. ועל ראשי הקהל לדאוג לכך שתהיה הכרזה סמוך לכניסת השבת. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד קכא]

סימן רסא – דיני ספק חשיכה

א ספק חשיכה, שהוא בין השמשות, מאחרי שקיעת השמש עד י״ג דקות וחצי [בשעות זמניות] אחר השקיעה, אין מעשרין את הודאי, [וכל שכן בשבת עצמה שאין מעשרין אף את הדמאי. מפני שנראה כמתקן]. ובשעת הדחק כשהיה טרוד בערב שבת מותר לעשר בבין השמשות אפילו טבל ודאי. שכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בבין השמשות. ואין מטבילין את הכלים להוציאן מטומאתן, אבל בטבילת כלים חדשים הנקחים מהגוי, מותר לדידן להטבילן במקוה בשבת בברכה, לצורך השבת. וירא שמים נכון שיתן את הכלי לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו. ואין מדליקין את הנרות, ואין מערבין עירובי תחומין. אבל מעשרין את הדמאי, [שהוא כל דבר שיש לגביו ספק אם הפרישו ממנו תרו״מ], אפילו שלא בשעת הדחק, אפילו אם קיבל עליו שבת [ביחיד]. ומערבין עירובי חצרות, וטומנין את החמין [בדבר שלא מוסיף הבל]. [שם עמ׳ קכב].

ב אשה ששכחה להפריש חלה בערב שבת, וכבר אפתה את הלחם, ונזכרה בתוך זמן בין השמשות שלא הפרישה חלה, [שהוא בתוך י״ג דקות וחצי בשעות זמניות] יש אומרים שאסור לה להפריש חלה בזמן בין השמשות, אלא אם כן אין לה לחם אחר לאכול בשבת. אבל אם יש לה לחם אחר לאכול בשבת, אין לה להפריש חלה בבין השמשות, וכל שכן משחשכה. ויש אומרים שבכל אופן מותר לה להפריש חלה בבין השמשות, גם אם יש לה לחם אחר לאכול, כל שהוא לצורך שבת. וכל שכן לצורך מצות ״לחם משנה״. והעיקר לדינא, שאם היה טרוד ונחפז בערב שבת, ולא הספיק להפריש חלה מערב שבת, יש להקל להפריש חלה בבין השמשות בכל אופן. דהוי שבות במקום מצוה. [וכל שהוא צורך השבת, אף שאפשר לו בלעדם, וכגון שיש לו לחם אחר, חשיב צורך מצוה, בפרט אם יתווסף לו בכך ענג שבת]. אבל שלא לצורך שבת, אין להפריש חלה בבין השמשות. [ואין לצרף כאן סברת רבנו תם לספק ספיקא, אחר שהמנהג פשוט כהגאונים, לפיכך יש להחמיר בבין השמשות שלנו]. ובארץ ישראל אסור לאכול מהפת טרם שהפריש חלה. ובחוץ לארץ יאכל מהלחם, וישייר מעט, ולאחר השבת יפריש מן המשוייר. [שם עמ׳ קכד]

ג מי שקיבל עליו שבת מבעוד יום, והוצרך לעשות מלאכה קודם זמן כניסת השבת, רשאי לומר לחבירו שיעשה מלאכה בשבילו. ואם אין שם אחר שיעשה מלאכה בשבילו, יכול לעשות התרה על מה שקיבל שבת בפני שלשה, שהרי מה שקיבל עליו שבת, אין זה אלא מתורת נדר. ולפי זה בעל יכול להפר קבלת שבת שקיבלה אשתו. אך אם קיבל שבת בערבית אינו יכול לעשות התרה. ובמוצ״ש, מי שמוסיף מחול על הקודש, וטרם הוציא מעליו שבת, מותר לומר לחבירו שכבר הבדיל [בתפלה] לעשות לו מלאכה בשעה זו. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ קכד, ובמהדורת תשס״ד עמו׳ תקסד. ולענין עשיית שבות אחר שקיבל שבת, יש לחלק בזה בין אם קיבל שבת ביחיד לבין קיבל בצבור, וראה בלוית חן עמוד רכו].

ד מי ששמע מהצבור אמירת ״ברכו״ מבעוד יום, וענה עמהם ברכו, קיבל עליו שבת בעל כרחו. ולכן אם אין דעתו לקבל עליו שבת עתה, וברצונו לעשות עוד מלאכה, או שעדיין לא התפלל מנחה, לא יענה עמהם, וגם לא מועיל אם יעשה תנאי שאינו מקבל שבת בענייה זו. ולכן הנכנס לבית הכנסת בערב שבת להתפלל מנחה, ושמע משליח צבור של מנין אחר אמירת ״ברכו״, לא יענה ״ברוך ה׳ המבורך״, שאם יענה שוב לא יוכל להתפלל מנחה אחר כך, שאחר שעשאו קודש היאך יעשנו חול. ואף אם יתנה שאינו רוצה לקבל שבת בעניית ״ברכו״, אינו מועיל. ואם עבר וענה ״ברכו״, לא יתפלל מנחה אלא יתפלל ערבית שתים של שבת. ועל צד היותר טוב, השומע ״ברכו״ קודם שהתפלל מנחה, יתנה שאינו מקבל עליו שבת, ויהרהר עניית ברכו בלבו בלבד. [לוית חן סי׳ ז, וסי׳ קכד. ילקו״י שבת א׳ עמוד קכד]. ואם יש רוב מנין בימי החול שלא התפללו מנחה, רשאים אלה שהתפללו ערבית מבעוד יום להשלים להם מנין, ולענות עמהם קדושה ואמנים, אף שהתפללו ערבית. ורק בערב שבת אין ראוי לאלה שעשאוהו קודש להצטרף למנין לאלה שרוצים להתפלל מנחה של חול. ושלא כדברי הגר״ש קלוגר שאסר גם בחול לענות קדושה לאחר שהתפלל ערבית. ומותר גם ליחיד להתפלל מנחה במקום שהתפללו ערבית, ורק בערב שבת החמירו הפוסקים בזה. [יביע אומר ח״ו חאו״ח סי׳ כא].

ה מי שלא הניח תפילין ביום שישי, ונזכר אחר שהתפלל ערבית מבעוד יום, או אחר שקיבל עליו שבת, אף על פי כן יניחם בלי ברכה. וכל שכן בימי החול שאם לא הניח תפילין עד אחר שהתפלל ערבית מבעוד יום, יניחם בלא ברכה. ואף על פי שדעת מרן השלחן ערוך שאין להניח תפילין אחר שהתפלל ערבית, כיון שאם לא יניח תפילין לדעת כמה מהפוסקים יהיה בכלל קרקפתא דלא מנח תפילין שעוונו חמור מאד והוא מכלל פושעי ישראל,

לפיכך יש לנהוג שלא כדעת מרן, ולהכנס לספק איסור דרבנן של הנחת תפילין בלילה. ובפרט שמרן דיבר בזמן פלג המנחה של רבינו תם, ולא לזמן פלג המנחה [ערבית] אליבא דהגאונים, וכפי מנהגינו. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קכז].

ו הדבר ברור שאין להקל ח״ו לעשות מלאכה אחר השקיעה שלנו, שכבר פשט המנהג כדעת הגאונים, וחס ושלום לפרוץ גדר ולהקל כשיטת רבינו תם, ורק לחומרא בצאת השבת אנו מחמירים כדעת רבינו תם. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קכח].

סימן רסב – לקדש השבת בשלחן ערוך -״כבוד שבת״

א יסדר שלחנו ויציע כל המטות שבבית, ויתקן את כל עניני הבית כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת. ונכון לסדר את הבית סמוך לערב, כדי שיהיה ניכר שמסדרו לכבוד שבת. ונכון ששולחנו יהיה ערוך במשך כל יום השבת. ואמרו חז״ל, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד מלאך טוב ואחד מלאך רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא כן לשבת הבאה, ומלאך רע עונה אמן בעל כורחו. ואם לאו ההיפך ח״ו. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד קכט].

ב אף על פי שדעת המקובלים שיש ללבוש בשבת בגדים לבנים, בזמן הזה שכל גדולי ישראל נוהגים ללבוש חליפות שחורות, אין לשנות מן המנהג, ויחיד המשנה ולובש בגדים לבנים, אינו עושה כהוגן, דהוי כחתן בין אבלים. וראוי להסביר זאת בעיקר לבעלי תשובה, ולהדריכם שינהגו בכל מנהגיהם כמנהגם של גדולי הדור. [הליכות עולם חלק ד׳].

ג ראוי לייחד בגדים טובים ונקיים לכבוד שבת וכמו שאמרו חז״ל (שבת קיג.)״וכבדתו״ מעשות דרכיך, שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. וילבש בגדיו הנאים אחר שרחץ עצמו לכבוד שבת. וישתדל להחליף את כל בגדיו לכבוד שבת. והיכא דאפשר נכון לייחד טלית [גדול] לכבוד שבת. [ילקוט יוסף שבת א׳ עמוד תקכג].

ד יש להחליף הבגדים כבר בערב-שבת, כדי לקבל השבת בבגדים נאים, ולא כאותם המחליפים בגדיהם רק בבוקר יום השבת. ואפילו אם הוא נמצא לבדו בבית, יחליף את בגדיו, כי אין המלבושים לכבוד הרואים, אלא לכבוד השבת והחג.

ה גם האבל צריך להחליף בגדיו בשבת וללבוש בגדי שבת, ואפילו בתוך שבעת ימי האבל. אך יחליף רק את בגדיו העליונים. וכל שכן לאחר מכן, בשבתות שבתוך י״ב חודש לפטירת אביו ואמו, כי אין אבלות בשבת, וכמו שאמרו בירושלמי. ויכול להחליף לבגדי שבת אף המכובסים, ואין צריך ליתנם לאחר שילבשם מעט. [פ״ב דברכות הלכה ז׳. ילקו״י על אבלות. ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תקכד. ומה שכתב הרב רצאבי שכל האחרונים טעו ונמשכו אחר המהרש״ל, והמהרש״ל לא כתב כן, הנה בברכי יוסף (יו״ד ר״ס ת׳) כתב שמקור הדין אינו דוקא מהמהרש״ל, אלא מהרדב״ז, ומהר״י זיין, שאין להראות אבלות בפרהסיא בשבת, וכתבו להחליף הבגדים לבגדי שבת, וסתם בגדי שבת היינו גם מכובסים, דלא חילקו בזה].

ו אין צריך לייחד נעלים לשבת, ורשאי אדם להשתמש בשבת במנעלים שנועל בימי החול. אלא שראוי ונכון למשחן ולצחצחן יפה לכבוד שבת, שבזה פנים חדשות באו לכאן. והמהדר לייחד נעלים מיוחדות לשבת, תבוא עליו ברכה. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמוד יב].

ז ישמח בביאת השבת כיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה, דרבי חנינא היה מתעטף וקאי בפניא דמעלי דשבתא, ואמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא. רבי ינאי היה אומר בואי כלה בואי כלה. וכבר פשט המנהג לומר קבלת שבת בתוך בית הכנסת, ואין יוצאים מחוץ לבית הכנסת. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קל].

ח נכון להשאר עם בגדי שבת עד אחר ההבדלה, ואם אפשר עד אחר סעודה רביעית. וכשחל ט׳ באב במוצאי שבת, אין להסיר את בגדי השבת קודם צאת הכוכבים. [ילקו״י שבת א עמ׳ קלא].

ט מנהגם של ישראל לברך הילדים בליל שבת, הן האבות והן הרבנים, שאז חל השפע וראוי להמשיכו על הילדים. וגם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם. אך יש לדקדק שהצבור לא יגש לנשק את ידי הרבנים בעוד שאומרים עלינו לשבח, דכיון שהרבנים עסוקים בתפלתם, מה בצע בנשיקה זו אם אינם מקבלים ברכה. ונשיקת יד הרבנים יש בה תועלת, לפי שהם מחדשים בכל יום הלכות וכותבים ביד ימין, ושמאל מסייע לימין, ויש באצבעותיהם קדושת התורה כתובה באצבע. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קלא בהערה].

סימן רסג – הלכות הדלקת נרות שבת

א מצוה מדברי סופרים להדליק נר בערב שבת ויהא זהיר במצוה זו ולעשותו נר יפה דאמר רב הונא: הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. וראוי לאשה להתפלל אחר ההדלקה שהשי״ת יתן לה בנים תלמידי חכמים מאירים בתורה, כי בשעת עשיית המצוה התפלה נשמעת יותר. [ילקו״י שבת כרך א׳

עמ׳ קלב. וע״פ הסוד יש ענין בכיסוי העינים בידיה ובתפלה אחר הדלקת הנרות. וכמ״ש בבן איש חי. ויש מי שמטעה לומר בדברי הבא״ח לומר שכוונתו שע״פ הסוד יש לברך אחר ההדלקה. וזה אינו].

ב מעיקר הדין די להדליק נר אחד, לכבוד שבת. מכל מקום מנהגינו להדליק לפחות שתי נרות אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, וכל המרבה בנרות לכבוד שבת הרי זו משובח. ויש הנוהגות להדליק שבעה נרות או יותר. ויש מדליקות נרות כמספר הנפשות של בני הבית. וכשנולד ילד מוסיפים עוד **נר**. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קלה].

ג אשה שנהגה להדליק בערב שבת ז׳ נרות לכתחילה אין לה להפחית ממספר הנרות, וצריכה להמשיך במנהגה להדליק ז׳ נרות. ואם רוצה לבטל מנהגה ולהדליק רק שתי נרות מסיבות כלכליות וכדו׳, נכון יותר שתעשה התרה בפני ג׳, על שלא אמרה בתחלה שנהגה כן ״בלי נדר״. ואם מבטלת מנהגה באופן חד פעמי, כגון שנמצאת בבית חולים ויש שם רק ב׳ נרות, ואי אפשר לה להשיג ז׳ נרות אינה צריכה התרה. ונכון שבזמן שמתחלת לנהוג להדליק ז׳ נרות תתנה שאינה מקבלת עליה מנהג זה בנדר, ואז תוכל לשנות מנהגה בלי התרה. [שם עמוד קלו].

ד אפילו עני שאין לו מה לאכול חייב במצות הדלקת נרות, ושואל על הפתחים ולוקח שמן או נר ומדליק, שזה בכלל עונג שבת. ואם אין ידו משגת לקנות נר לשבת וגם יין לקידוש, נר שבת קודם. ויקדש על הפת. ואם יש לו חשמל, אין צריך לחזר על הפתחים לקנות נר, אלא יברך על החשמל. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קלז]

ה מי שאין לו אלא נר אחד בלבד וכגון שנמצא בבית האסורים וכיוצא בזה, והוא בערב שבת של חנוכה ידליק הנר לחנוכה עם הברכות, ואת אור החשמל ידליק לצורך נר שבת. ורשאי אף לברך על הדלקת נר חשמל ״להדליק נר של שבת״. ואם אין לו אור חשמל ויש לו רק נר אחד, יש מי שאומר שבזמן הזה שבלאו הכי מדליקים בבית, ידליק הנר לצורך נר חנוכה, ויעלה לו גם לשלום ביתו, שלא יתקל בכסא וכדו׳ ויש חולקים. ואם יש לו שתי נרות ידליק נר אחד לנר חנוכה ונר אחד לשבת, אף אם הוא בליל ב׳ והלאה של חנוכה. [ילקוט יוסף, שבת כרך א׳ עמ׳ קלח].

ו המדליק צריך שידליק רוב היוצא מן הפתילה שבנר, כדי שהאש תעלה יפה מיד כשסילק ידו מההדלקה. ואין צריך להבהב הפתילה קודם ההדלקה. ואף על פי כן יש שנהגו להדליק הפתילה ולכבותה, קודם ההדלקה כדי שתהא מחורכת ויאחז בה האור יפה. [ילקו״י שם עמ׳ קלט].

ז אשה שהדליקה נרות שבת, ואחר מספר רגעים מההדלקה כבו הנרות מהרוח וכיוצא בזה, אם ברור לה שעדיין לא שקעה החמה צריכה לחזור ולהדליק הנרות בלי ברכה, ואם חוששת שכבר שקעה החמה לא תדליק הנרות מחשש חילול שבת. ואם קיבלה שבת בפירוש, או שהיא מבנות אשכנז הנוהגות לקבל עליהם שבת בהדלקה, תאמר לבני הבית שלא קיבלו עליהם שבת להדליק את הנרות (קודם שקיעה). ויש אומרים שגם בנר של חנוכה שמדליקין בערב שבת אם כבו הנרות צריך לחזור ולהדליקם מבעוד יום. ומכל מקום מעיקר הדין גם בערב שבת, אם כבו נרות חנוכה אינו זקוק **להדליקם**. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד קלט]

ח מנהגינו פשוט שאין מקפידים לכבות את החשמל לפני הדלקת הנרות של שבת, ואין בזה חשש ברכה לבטלה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד קמ]

ט ראוי לכתחילה ללבוש בגדי שבת קודם ההדלקה, ואם הזמן מצומצם ויש חשש שאם תלבש בגדי שבת קודם ההדלקה יעבור זמן ההדלקה, תדליק ואחר כך תלבש בגדי שבת. ואשה נשואה הנוהגת לילך בביתה בגילוי שערות ראשה, צריכה לכסות הראש בעת ברכת הנרות. [ונכון לנהוג שלא לילך גם בבית בגילוי ראש, דאף שמעיקר הדין מותר, הזוה״ק החמיר בדבר. טהרת הבית ח״ב עמ׳ קסב]. ואם היא לובשת פאה נכרית, אף על פי שמן הדין אסור לאשה נשואה לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית, מכל מקום בבית מותר, ולכן יכולה לברך על הנר וכל הברכות כולם, כשהיא לובשת פאה. ומנהג יפה לתת כסף לצדקה קודם ההדלקה. [שם עמ׳ קמב].

סימן רסג – החייבים בהדלקה

י הדלקת נר בשבת היא מצוה מדברי סופרים, ואינה רשות שאם ירצה ידליק ואם ירצה לא ידליק, אלא היא חובה על כל בית בישראל. ובין האנשים ובין הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת, אלא שהנשים מצוות על זה יותר מן האנשים. מפני שהן עקרות הבית ועוסקות בצרכי הבית, וגם הן מצויות בבית. לפיכך מי שמתגורר בגפו, כגון אלמן, מברך ומדליק על הנרות שמדליק בביתו. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קמב].

יא טוב שהאיש יעסוק בתיקון הנרות של שבת, שיניח הנרות בפמוט, וכדומה. ויש נוהגים שהבעל מדליק את הנר בלי ברכה, ומכבה מיד, כדי להכינו שידלק היטב. או שידליק בחדר אחר או במטבח, וכיו״ב. ומכל מקום לא יברך על הדלקתו שבחדר האחר. ואפילו אם מדליק קודם הדלקת הנרות של אשתו, בחדר האוכל. ואם הבעל הקדים ובירך על הדלקת הנרות שהדליק בחדר השינה, אין האשה רשאית לברך על הדלקת הנרות שמדליקה בחדר האוכל. ואין הבעל צריך לשלם לאשתו שכר המצוה כדין החוטף מצוה מחבירו. אולם לכתחלה ברור שהאשה קודמת לבעל בהדלקת הנרות. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קמג].

יב גם אשה רווקה הדרה לבדה, או אשה שנתאלמנה או נתגרשה, חייבת להדליק נרות בערב שבת ובערב יו״ט. וכן מי שאין אשתו מדליקה מאיזו סיבה שהיא, חייב להדליק נרות שבת ויו״ט, ולברך עליהם. ואף אם יש לו בת גדולה הדרה עמו, עדיף שהוא עצמו ידליק הנרות, אבל אם חולה או זקן שאינו יכול להדליק בעצמו, ימנה את בתו כשליח להדלקת הנר, והיא תדליק. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קמד].

יג אף מי שהוא נשוי ושובת לבדו בביתו, מפני שאשתו נמצאת בבית חולים, או שנוסע לבדו לשבות באיזה מקום, וכל כיוצא בזה, חייב להדליק נרות שבת במקום ששובת בברכה. ואף אם אשתו מדליקה נרות שבת במקום שהיא נמצאת בו. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קמד].

יד מעיקר ההלכה אין חובה כלל על הבנות הרווקות הסמוכות על שלחן הוריהן להדליק נרות שבת. ומעולם לא נהגו בנות הספרדים לעשות כן. ומכל מקום אם יש ברצונן להתנהג בחסידות ולהחמיר על עצמן להדליק נרות שבת בחדריהן, אסור להם לברך על ההדלקה, ויכולות להדליק בחדריהן רק בלי ברכה. [מרן בש״ע סי׳ רסג ס״ח כותב: ב׳ או ג׳ בעלי בתים אוכלים במקום אחד, י״א שכל אחד מברך על מנורה שלו, ויש מגמגם בדבר ונכון להזהר בספק ברכות, ולא יברך אלא אחד. ע״כ. והרי הספרדים קיבלו הוראות מרן, ובפרט כאן שיש חשש ברכה לבטלה]. ואם ירצו ישמעו את הברכה מפי האם, שהיא עקרת הבית, בעת שמדליקה את הנרות בחדר האוכל, ויענו אמן, ואז תדלקנה בחדריהן בלי ברכה. וכל שכן שהבנים הרווקים אינם רשאים להדליק נרות שבת בברכה, בחדרים המיוחדים להם בבית הוריהם. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קמה, שו״ת יחוה דעת חלק ב׳ סימן לב]

טו בחור הלומד בישיבה עם פנימיה צריך להדליק נרות שבת בחדר השינה שלו. וצריך שהנרות יהיו גדולים שיעור שכאשר יחזור מסעודת ליל שבת ישארו דלוקים. ובעת שמדליק הנרות יברך לפני ההדלקה, ואם יש בחדר כמה בחורים הישנים שם, האחד ידליק בתורנות, והאחרים ישמעו ויצאו ידי חובתם. ואין הבדל בזה אם ההורים נמצאים בארץ או בחו״ל. ואמנם אם יש חשש של שריפה אם ידליקו בחדרים, יש להמנע מלהדליק בחדרים, ויסתפקו בהדלקת נרות שבת בחדר האוכל. [ילקוט יוסף שבת א עמוד קמו. ירחון קול תורה אלול תשס״ג עמוד לג].

טז והוא הדין למוסד חינוכי לבנות שצריכות הבנות להדליק נרות שבת בברכה בחדר השינה שלהן. ואם יש מספר בנות בחדר אחד, תדליק אחת מהדרות בחדר. ויעשו כן בתורנות. ואם אין להן אפשרות להדליק בחדר מאיזו סיבה שהיא, מדליקות את הנרות בחדר האוכל המשותף לכולן, ורוצות כל אחת ואחת מהבנות שהגיעו למצוות להדליק נר שבת, יש להן לשמוע את ברכת להדליק נר של שבת מפי אחת הבנות, ואז כולן ידליקו את הנר שלפניהן בלי ברכה. וכן המנהג אצל עדות המזרח. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קמז]

יז בחור רווק הלומד בפנימיה, או בת המתגוררת בפנימיה, המוזמנים לסעוד אצל מכרים או קרובי משפחה, וחוזרים לישן בחדריהם בפנימיה, ידליקו הנרות בחדר השינה בברכה, אחר שיגיע זמן פלג המנחה, ויקבלו שבת בהדלקה. ואם מדליקים תוך חצי שעה מהשקיעה אינם צריכים לקבל שבת. ויתנו שמן שיעור שישאר דלוק עד שיחזרו לישון, או נרות גדולים. ואם הם מגיעים לביתם לשבת חופשה, או לימי בין הזמנים, נפטרים בברכת הנר של עקרת הבית, ודינם ככל יתר בני הבית. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קמז]

יח כלה השובתת אצל חמותה, צריכה הכלה להדליק הנרות בברכה בחדר השינה שמייחדים עבורה. והחמות תברך על ההדלקה שבחדר האוכל. וכן הוא הדין לבת נשואה השובתת עם בעלה אצל אמה, ומייחדים להם חדר לשינה, שמדליקה ומברכת בחדר השינה. [ילקו״י שבת א׳ (עמוד קמז). ומה שכתב החיד״א דכלה וחמותה אף שחלוקים בעיסתם רק אחת מברכת, הנה איירי בחדר אחד, אבל בשני חדרים, כל שמייחדים לכלה חדר, חשיב כמושכר לה, ויש עליה חיוב להדליק בחדר אחר. וע׳ בש״ע הגר״ז (סי׳ רסט ס״ט) שכתב, שאם בעה״ב משתמש בחדר ג׳׳כ צריך להדליק וכו׳. אמנם עיקר חיוב ההדלקה הוא בחדר אחד שבו אוכל, ולא בכל החדרים, ומה שמייחד החדר לחתן ולכלה, עיקר השימוש בשבת הוא להם, והוי כמושכר להם, ולכן יש עליהם חיוב להדליק].

יט אורח המתארח אצל קרוביו או ידידיו, ומייחדים לו חדר לשינה, אף שאוכל ושותה עם בעל הבית, צריך להדליק נר שבת בברכה בחדר השינה שייחדו לו. וכן מי שמתארח בבית מלון צריך להדליק נר שבת בחדרו. ואם בעלי בית המלון חוששים מדליקה, ואינם מאפשרים להדליק נר בחדר השינה, ידליק בברכה בחדר האוכל, ואם כבר קדמו אחרים והדליקו נרות שבת בחדר האוכל, אין לו לברך שם עוד, אלא יוכל לברך על הדלקת החשמל בחדר השינה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קמח].

כ המתארחים אצל קרוביהם לסעודת ליל שבת, ויוצאים מבעוד יום וחוזרים לביתם לאחר הסעודה, לישן שם, אם הם יוצאים מביתם אחר שהגיע זמן פלג המנחה, ידליקו הנרות בביתם בברכה, וילכו לבית קרוביהם. ויתן שמן כשיעור שידלק עד שיחזרו לביתם לישן, או נרות גדולים שידלקו עד שיחזרו לביתם. ואם יוצאים קודם פלג המנחה, אין להם לברך על ההדלקה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קמח].

כא חיילים היוצאים לשמירה בליל שבת, אם הם חוזרים לפנות בוקר, ולא יספיקו ליהנות כלל מהנרות, אין להם להדליק נרות בערב שבת, ואנוס רחמנא פטריה. אבל אם הם חוזרים מהשמירה במשך הלילה, ידליקו נרות ארוכים, באופן שישארו דלוקים עד לחזרתם מהשמירה. ואם חוששים שמא עד שיחזרו כבר יכבו הנרות, ולא ישתמשו לאור הנר, ידליקו בלי ברכה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קמט].

כב חיילים הנמצאים באוהל סיירים, ששם הסכנה מרובה בהדלקת הנרות באוהל, אין להם להדליק באוהל, אף אם הם אוכלים שם, אלא יסמכו על החשמל, וידליקו תאורה זו במיוחד לצורך שבת, ויברכו להדליק נר של שבת. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קמט].

כג יולדת הנמצאת בבית חולים בערב שבת, או בבית החלמה, אם אוכלת ליד מטתה בחדרה, תדליק שם נר שבת בברכה, אפילו אם בעלה מדליק נרות בביתם. ואם כבר הקדימו אחרים והדליקו נרות שבת בחדרה, אינה צריכה להדליק, ואינה צריכה להשתתף בפרוטות בהדלקת הנר של בית החולים, שמסתמא בית החולים מזכה לה חלק בשמן ובנרות, כשם שכל מחסורה על הנהלת בית החולים או בית ההחלמה. ואם הנהלת המקום אינה מאפשרת להדליק נרות ליד מטת היולדת, מסיבות רפואיות וכדומה, תדליק בחדר האוכל של בית החולים, אם אוכלת שם. ואם קדמו נשים אחרות והדליקו הנר בחדר האוכל של בית החולים, אין לה להדליק שם בברכה. ותסמוך על הדלקת החשמל שבחדר השינה. ואם רוצה להדליק נרות גם היא בחדר האוכל, לדידן יש להורות שתדליק בלי ברכה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קמט]

כד היולדת, יכולה להדליק נרות שבת בביתה בברכה, אף על פי שהיא טמאה. וכן הדין לכל אשה טמאה שצריכה להדליק נרות שבת בברכה, כשם שחייבת בברכת המזון ושאר ברכות, וכן המנהג בכל תפוצות ישראל. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קנ].

כה סומא [עיוורת] מדליקה הנרות ומברכת, שהרי יש לה הנאה במאורות על ידי שאחרים רואים ויורה את הדרך אשר תלך בה, וכמו שאמרו כן לענין ברכת יוצר המאורות שהסומא מברך ברכה זו מהטעם האמור. ומכל מקום אם יש לה בעל פיקח שהוא רואה, נכון שהוא יברך וידליק נרות שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קנ].

כו אשה ששכחה להדליק נרות שבת, וגם בעלה לא הדליק, יש אומרים שמכאן ולהבא צריכה להוסיף בכל ערב שבת נר נוסף על מה שהיתה רגילה להדליק עד כה. ויש מקילים בזה על כל פנים באשה עניה שתוסיף מעט שמן, או שתקח נרות שעוה גדולים יותר מעט. וכן אשה שהיתה רגילה להדליק ב׳ או ז׳ נרות, ופחתה נר אחד, יש אומרים שצריכה להדליק מכאן ולהבא נר נוסף. ובלאו הכי בזמן הזה שיש אור החשמל דלוק בבית, אין צריך לקנוס בזה, ולכן גם אם שכחה פעם אחת ולא הדליקה נרות כלל, והיה אור החשמל דלוק, תדליק בשבת הבאה כמנין הנרות שהורגלה בו עד כה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קנא].

כז אשה שפשעה ולא הדליקה נרות במשך זמן רב, ואחר כך חזרה בתשובה והתחילה לשמור תורה ומצוות, אין צריך לקנוס אותה להדליק נר נוסף, אפילו אם לאחר נישואיה הדליקה כמה פעמים ב׳ נרות, יכולה להמשיך ולהדליק ב׳ נרות, בפרט בזמן הזה שמשתמשים באור החשמל. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קנב].

כח אשה ששכחה להדליק נר בערב יום טוב, אין קונסין אותה שתצטרך להדליק מכאן ולהבא נר נוסף על מה שהיתה מדליקה קודם לכן. ובפרט כשהיה אור החשמל דלוק, שגם בשבת אין קונסין אותה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קנב].

כט אין צריך להדליק נרות שבת בבית הכנסת, שבזמן הזה שאין אורחים סועדים בבית כנסת בשבת, לא תיקנו להדליק שם נרות שבת. ויש מקומות שנהגו להדליק נר שבת בבית הכנסת, אבל אין להם לברך על ההדלקה. שהדלקה זו אינה מתקנת חכמים, אלא משום שנאמר ״באורים כבדו ה׳׳. ואין צריך לדקדק בהם להדליקם במקומם, אלא יכולים להדליקם במקום אחד, ולהעבירם לפני השבת למקום אחר. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קנב].

ל קהלות שנהגו ששמש בית הכנסת מדליק נרות שבת בבית הכנסת קודם כניסת השבת בלי ברכה, ואחר כחצי שעה בא החזן ומברך ברכה בשם ומלכות על הדלקת הנרות, יש לבטל מנהגן זה, שאין לו כל יסוד בהלכה, ועמי הארץ שאינם בקיאים בהלכה הנהיגוהו. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד קנג].

לא יש נוהגים לתת שמן בנרות שבת שבבית הכנסת, כשיעור שיהיו דולקים עד יום שבת בערב. וכן עושים ביום טוב, ועושים כן משום כבוד בית הכנסת, שנאמר: באורים כבדו ה׳, ואין בזה חשש משום בל תשחית. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קנג].

סימן רסג – ברכת ההדלקה

לב צריך לברך על הדלקת הנרות בערב שבת, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת. ובערב יום טוב מברכים להדליק נר של יום טוב, והיינו בליל ראש השנה, ליל סוכות, ליל שמחת תורה, ליל פסח, ליל שביעי של פסח, וליל שבועות. ובערב יום הכפורים מברכים להדליק נר של יום הכפורים. [ילקוט יוסף].

לג הברכה צריכה להיות קודם ההדלקה, שאפילו לדעת האומרים שקבלת שבת תלויה בהדלקת הנרות, אין האשה מקבלת שבת בברכה, אלא עד שתסיים הדלקת כל הנרות שברצונה להדליק לכבוד שבת. וממילא דין הדלקת נרות בערב שבת ככל שאר המצות שמברכים עליהם עובר לעשייתן. דהיינו קודם עשייתן. כדאיתא בפסחים (ז:). וכן פסק הרמב״ם (בפרק ה׳ מהל׳ שבת ה״א) בזו הלשון: וחייב לברך קודם ההדלקה, בא״י אמ״ה אקב״ו

להדליק נר של שבת. וכ״כ ראבי״ה (סי׳ קצט) והמרדכי (פרק במה מדליקין סי׳ רצג) והאור זרוע ח״ב (דף נז ע״ג), וכ״כ בספר הפרדס (פרק יג עמוד קנח), ובספר הבתים הלכות שבת (שער ששי עמוד רעג), ובשבולי הלקט (סי׳ נט). ולדעת הרמב״ם (סוף פרק ג מהלכות אישות) אם בירך אחר עשייתן ברכה לבטלה היא. וכן פסקו האחרונים (ביורה דעה סימן יט). ולכן אשה המברכת לאחר ההדלקה נכנסת בספק ברכה לבטלה לדעת מרן השלחן ערוך. ואף שהאשכנזים נוהגים כדברי הרמ״א לברך אחר ההדלקה, מנהג הספרדים לכל עדותיהם לברך קודם ההדלקה, על פי דעת הגאונים והרמב״ם והשלחן ערוך, ואין לשנות מהמנהג. ומה שראינו בכמה קהלות שגם הספרדים נהגו כדעת הרמ״א, עשו כן על פי הוראות רבני האשכנזים, שלא טוב עשו בעמם להורות לספרדים נגד דעת מרן השלחן ערוך, ולכן יש להחמיר ולחזור למנהג הקדום של הספרדים, לברך קודם ההדלקה. ועל הצד היותר טוב נכון שתעשה תנאי פעם אחת בשנה, שאינה מקבלת שבת בברכת הדלקת הנרות. ואין חילוק בכל זה בין איש לאשה, אלא שבאיש אין צריך להתנות. דאפילו לדעת בעל הלכות גדולות שקבלת שבת תלויה בהדלקת הנרות, אין קבלת שבת תלויה בברכה, אלא בגמר ההדלקה שניכר בה כבוד שבת. [שו״ת יביע אומר ח״ב סימן טז. וחלק ט׳ חאו״ח סימן כד עמוד לד. וחלק י׳ סימן כא עמוד כט]. ומצוה להודיע דין זה בשיעורי תורה, להודיע לעם שכן דעת רבותינו הפוסקים הראשונים. ואין לשנות מדבריהם כלל. ושומע לנו ישכון בטח. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קנט, ועמוד תקנב. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד שפז. ובאורך בילקוט יוסף על הלכות ציצית סימן ח׳ הערה יט, ובמה שכתבנו בירחון קול תורה סיון תשס״ג עמוד יב].

לד אפילו אשה שנהגה לברך ברכת הדלקת הנרות אחר ההדלקה, ועשתה כן על פי מה שלימדו אותה הוריה ועל פי מנהג ההורים, צריכה לבטל מנהגה, ולנהוג לברך תמיד קודם ההדלקה, בין בשבת בין ביום טוב, ואין לחוש בזה למה שמבטלת מנהג הוריה. [יביע אומר חלק י׳ אורח חיים סימן כא עמוד כט].

לה אשה ספרדיה שהדליקה נרות לכבוד שבת, ושכחה לברך על ההדלקה קודם ההדלקה, כפי שצריך לפי הדין, אין לה לברך לאחר ההדלקה על ידי כך שתניח ידיה כנגד פניה ותברך, שאין זה נחשב כעובר לעשייתן. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמ׳ קסב].

לו ומכל מקום אם נזכרה שלא בירכה על ההדלקה קודם שסיימה להדליק את כל הנרות שהיא נוהגת להדליק בכל ערב שבת, יכולה לברך קודם הדלקת הנר הנשאר. אבל אם הדליקה את כל הנרות לא תברך עוד, שאין מברכים אחר עשיית המצוה. [ילקו״י שבת א עמוד קסב]

לז לכתחלה אין להוסיף בנוסח הברכה של הדלקת הנרות להדליק נר של שבת קודש, שיש בזה חשש הפסק בין הברכה להדלקה, אלא יש לברך בנוסח להדליק נר של שבת ותו לא מידי. ומכל מקום אם חתמו של שבת קודש, בדיעבד לא חשיב הפסק. [יביע אומר חלק ב׳ סי׳ טז יח]

לח אשה שבירכה על ההדלקה, וקודם שהדליקה את הנר שוחחה בדברים בטלים, שאינם מענין ההדלקה כלל, צריכה לחזור ולברך לפני שמדליקה את הנרות. אבל אם דיברה אחר הברכה מעניני ההדלקה, כגון שנכבה הגפרור קודם שהאש אחזה בפתילה, וביקשה שיביאו לה גפרור אחר, וכדומה, בדיעבד אינה חוזרת לברך על ההדלקה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קסד]

לט אשה שהדליקה בערב שבת בזמן ההדלקה נר של גאז, ולא התכוונה כלל לצאת בזה ידי חובה של הדלקת נרות שבת, ואחר כך מדליקה נרות לכבוד שבת, רשאית לברך על הדלקת נר זה קודם ההדלקה, מאחר שלא נתכוונה לצאת ידי חובתה בהדלקת נר הגאז. [שם]

מ הדבר ברור אם השפחה הדליקה את הנר לכבוד שבת, אין לאשה לברך על ההדלקה, ואף כשישראל חבירו עושה מצוה בשליחותו אין המשלח יכול לברך על סמך מעשה השליח. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קסז. שו״ת יביע אומר חלק ד׳ סימן נ]

מא כלה שמדליקה נרות בביתה בפעם הראשונה, אינה מברכת שהחיינו, שיש בזה איסור ברכה שאינה צריכה. שכל מצוה שאין קבוע לה זמן אין לברך עליה ברכת שהחיינו. [שו״ת יביע אומר חלק ד׳ סימן נ׳. שו״ת יחוה דעת חלק ב׳ סימן לא].

מב אם חל יום טוב בשבת, יש לברך בנוסח להדליק נר של שבת ויום טוב. ואם שכחה ובירכה כפי הרגלה להדליק נר של שבת, ולא הזכירה של יום טוב כלל, אינה חוזרת לברך. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קסז].

מג הדבר פשוט שבן חוץ לארץ המתארח אצל בן ארץ ישראל בשבת שחל בה יום טוב שני של גלויות, והוא סמוך על שולחנו ואוכל מסעודתו, ונחשב מבני הבית, הרי הוא יוצא בהדלקת הנרות של בעל הבית, אף על פי שבעל הבית מברך רק ברכת להדליק נר של שבת, ואינו מזכיר של יום טוב בברכת ההדלקה. ואם מייחדים לו חדר בפני עצמו לשינה, אף שאוכל יחד עם בני הבית, מדליק לעצמו בחדר השינה, ויברך להדליק נר של שבת ויום טוב. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קסז].

מד הנמצא במקום מטונף שיש שם ריח רע, ואינו יכול לברך על הדלקת הנרות מפני הריח רע שיש בחדר, ידליק נרות בלי ברכה. ואם אחר שהדליק נסתלק הריח, לא יברך אחר ההדלקה, אפילו אם הוא לפני השקיעה. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ קסז. שו״ת יביע אומר ח״ו יו״ד סי׳ כט].

סימן רסג – זמן ההדלקה

מה אין להדליק נרות שבת בעוד היום גדול, שנשאר יותר משעה ורבע לפני צאת הכוכבים, שהוא קודם זמן פלג המנחה. ואפילו אם רוצה לקבל עליו את השבת בשעה זו, שהרי אינו ניכר שמדליק הנרות לכבוד שבת, וגם אינו יכול לקבל עליו את השבת כל כך מוקדם. ולכתחלה לא ידליק גם אחר שהגיע זמן פלג המנחה. ומכל מקום במקום צורך אם רוצה להדליק הנרות בעוד היום גדול, אחר שכבר הגיע זמן פלג המנחה, רשאי לעשות כן, באופן שמקבל עליו את השבת בהדלקה, שכיון שמקבל עליו את השבת מיד, אין זו הקדמה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קסח].

מו ולפיכך נשים המדליקות נר שבת ורוצות לנסוע לכותל המערבי אחר ההדלקה, או לנסוע לטבול במקוה טבילת מצוה, יש להן להקפיד שההדלקה תהיה חצי שעה סמוך לשקיעה החמה, ורק אז יכולות להדליק הנר, ומיד לנסוע לכותל או למקוה, באופן שהנסיעה היא קצרה. והנשים מבנות אשכנז צריכות להתנות קודם הדלקה זו שאינן מקבלות שבת בהדלקה. אבל הנשים הספרדיות אינן צריכות להתנות כן, אלא לרווחא דמילתא, שטוב ונכון שגם הן יתנו שאינן מקבלות שבת בהדלקה. ואם הדליקה אחר פלג המנחה, קודם חצי שעה מהשקיעה, אין לה לנסוע או לעשות מלאכה אחר ההדלקה, שכאן בעל כרחה מקבלת שבת בהדלקתה. ולכן אם צריכה לנסוע לטבול, ידליק בעלה או אחד מבני הבית את הנרות, בזמן ההדלקה. ואף אם הדליקו את הנרות מבעוד יום, נכון לאחר סעודת ליל שבת עד צאת הכוכבים. ויש מי שמיקל בזה במקום צורך, ובפרט לצורך נסיעה לטבילה וכדומה, שתוכל להדליק נר של שבת מפלג המנחה, ולהתנות שאינה מקבלת שבת, ואחר כך לנסוע למקום הטבילה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קסט, שארית יוסף חלק ג׳ עמוד שפב. ומה שכתבנו שיש מי שמיקל וכו׳, ראה בילקו״י שבת א׳ מהדורת תשס״ד עמ׳ תקמו, ובאוצר דינים לאשה ולבת מהדורת תשס״ה, עמ׳ רמו].

מז זמן הדלקת נרות שבת בערב שבת, לכתחלה הוא כעשרים דקות קודם השקיעה. ומנהג זה הוא גם בירושלים על פי מנהג הספרדים ועדות המזרח. ובמקום צורך אפשר להדליק הנרות כעשר דקות קודם השקיעה. ואין צריך להחמיר בזה ולנהוג בירושלים כפי שנדפס בלוחות על פי הרב טוקצ׳ינסקי, להדליק את הנר ארבעים דקות קודם השקיעה. שאין לזה כל יסוד בהלכה. וכן נהגו הרב בעל כף החיים זצ״ל, והגאון רבי עזרא עטייה זצ״ל, להדליק את הנרות כעשרים דקות קודם השקיעה. ובפרט בשבת חנוכה שנכון לכתחלה לאחר את ההדלקה של נרות שבת עד לכעשר דקות קודם השקיעה, שזמן תוספת שבת אין לו שיעור, ודי שיהיה תוספת שבת כמה רגעים קודם השקיעה. וספרדי שנהג להחמיר ולהדליק הנרות ארבעים דקות לפני שקיעת החמה בחושבו שכן מנהג ירושלים, רשאי לחזור בו ממנהגו. ומדינא אינו צריך התרה לבטל מנהגו, דהוי מנהג בטעות, ועל כל פנים נכון שיעשה התרה בשלשה ויתחרט בפניהם על שלא אמר ״בלי נדר״. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד קעא, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקמט. וראה בשו״ת יביע אומר חלק ה׳ סימן כא. וראה מעשה עם הגרש״ז אויערבאך זצ״ל בשארית יוסף ח״ג עמוד שפה].

מח גם הנשים חייבות במצות תוספת שבת ויום טוב, ולכן מן הראוי שהאשה תקבל עליה שבת איזה זמן קודם השקיעה, כדי להוסיף מחול על הקודש, והנשים בנות אשכנז מקבלות עליהן את השבת בהדלקת הנרות. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קעה. ואם תוספת מה״ת, ראה עמ׳ תקנא].

מט מי שהיה בביתו נר דלוק מבעוד יום, קודם זמן פלג המנחה, אפילו אם הדליקוהו לצורך שבת, ואפילו אם קיבל עליו את השבת בהדלקה, צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו בלי ברכה כשיגיע זמן ההדלקה, כדי שתהיה ההדלקת ניכרת שהיא לכבוד שבת. ואם הדליק את הנר מפלג המנחה, ולא קיבל עליו את השבת בהדלקה, אף שעשה שלא כדין, מכל מקום אין צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו. ואם הדליק הנר מפלג המנחה, ולא בירך על ההדלקה, וגם לא קיבל שבת בהדלקתו, יכבהו ויחזור להדליקו כשיגיע זמן ההדלקה [או מפלג המנחה באופן שמקבל עליו שבת] בלי ברכה. וכל זה בנר שמייחד אותו להדליק נרות שבת, אבל שאר הנרות שבבית, והחשמל, יכול להדליקם מבעוד יום כשירצה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קעו]

נ לא תאחר להדליק עד סמוך לשקיעה, שמא יעבור הזמן ולא תוכל להדליק. ואם נתאחרה מלהדליק את הנרות מאיזו סיבה, אם יודעת בבירור שעדיין לא שקעה השמש, יש להדליק את הנרות בברכה. אבל אם היא מסופקת בזמן השקיעה, או שאינה יודעת אם השעון שבידה הוא מדוייק, חלילה מלהכנס בספק חילול שבת, ומוטב להישאר בחושך ולבטל מצות הדלקת הנר, מאשר להכנס בספק חילול שבת על ידי ההדלקה. ואם הבעל רואה שאשתו מתעכבת בהדלקת הנרות, מאיזו סיבה שהיא, וחושש לחילול שבת, מוטב שידליק בעצמו, אף אם אשתו תמחה בידו. ולכן מצוה לזרז את בני ביתו לסיים את הכנותיהם ולהדליק הנרות בעוד מועד, וכדברי חז״ל, ג׳ דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה, ובהם הדליקו את הנר. ולאחר שאמר להם כן, אינו צריך להמתין עד שיראה אותם מדליקים את הנרות, אלא רשאי לילך לבית הכנסת להתפלל מנחה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קעז].

נא אשה ששכחה להדליק נרות שבת, ונזכרה בתוך זמן בין השמשות, שהוא י״ג דקות וחצי בשעות זמניות, יכולה לצוות לגוי להדליק נרות לכבוד שבת. אבל לא תברך על הדלקה זו. ויכול להדליק כל הנרות כמו בכל ערב שבת. ואפילו אם קיבלה עליה את השבת בפירוש, יכולה לצוות לגוי להדליק הנר. ואפילו אם קיבלו עליהם רוב הצבור את השבת. ואפילו אם היא עצמה קיבלה את השבת יחד עם הצבור. ואפילו אם יש בית כנסת אחת בעיר וכבר קיבלו את השבת, אם הוא עדיין בתוך זמן בין השמשות, יכולה לצוות לגוי להדליק הנר. וכל שכן אם בעלה קיבל עליו את השבת. [משנ״ב סי׳ רסא ס״ק יז]. אולם אם אור החשמל דלוק בדירה, אסור לומר לגוי להדליק את הנרות. ואחר צאת הכוכבים אין להתיר בזה בכל אופן. [ילקו״י שם עמ׳ קעז]

סימן רסג – קבלת שבת בהדלקה

נב יש אומרים שכיון שהדליקה האשה נרות שבת, חל עליה תוספת שבת מחול על הקודש וכאילו קיבלה עליה שבת ואסורה בעשיית מלאכה. וכן אסור לה לאכול ולשתות עד לאחר הקידוש, אפילו אם עדיין היום גדול. ולפיכך נוהגות קצת נשים שאחר שבירכו והדליקו את הנר, אינן מכבות את הגפרור שבידן, אלא משליכות אותו לארץ והוא נכבה מאליו. ויש המחמירים עוד שאין האשה מתפללת מנחה אחר הדלקת נרות שבת, שמאחר ועשתה אותו קודש לא תעשנו חול, בתפלת מנחה של חול. אולם דעת רוב הפוסקים ומרן השלחן ערוך, שאין קבלת שבת תלויה בהדלקה כלל, ולכן האשה מותרת בעשיית מלאכה ובטעימה גם לאחר הדלקת הנרות, כל זמן שלא שקעה השמש. וכן עיקר להלכה. [וצ״ע אמאי הבן איש חי כתב לא כן, אחר שהוא עצמו כתב בכמה דוכתי שקיבלנו הוראות מרן]. ומכל מקום נכון שהאשה תתנה ותגלה דעתה שאין ברצונה לקבל שבת בהדלקת הנרות בערב שבת, ומספיק להתנות תנאי זה פעם אחת בשנה. ואם שכחה ולא התנתה, רשאית לעשות מלאכה הנחוצה אחר ההדלקה, ומכל שכן שרשאית להתפלל מנחה. ומכל מקום לכתחלה יותר נכון שהאשה תתפלל מנחה קודם שתדליק את הנרות, אבל אם שכחה להתפלל תחלה, או שהזמן דחוק, מותר לה להתפלל מנחה אחר הדלקת הנרות, ואפילו אחר ששקעה החמה, בתוך י״ג דקות וחצי [זמניות, כרבע שעה] אחר השקיעה. וכן מותר לה להטמין את החמין [בדבר שאינו מוסיף הבל, כגון שמיכות] אחר הדלקת הנרות. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קעט].

נג אשה שהדליקה נרות וקיבלה עליה שבת, ושוב נזכרה ששכחה להפריש חלה או לעשר את הפירות והירקות, רשאית להפריש חלה ולעשר את הפירות והירקות קודם צאת הכוכבים, אף אם היא רגילה לקבל שבת בהדלקה. וכל שכן באיש בהדליק נרות שבת, שרשאי להפריש אחר ההדלקה תרומות ומעשרות על פירות וירקות לפני כניסת השבת. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קפא].

נד האיש שהדליק נרות שבת רשאי לעשות מלאכה אחר ההדלקה. ואף אין צריך להתנות קודם ההדלקה שאינו מקבל שבת בהדלקתו. שהרי אין מנהג האיש לקבל את השבת בהדלקה. ומכל שכן שרשאי להתפלל מנחה אחר שהדליק נרות שבת, ומכל מקום הרוצה להתנות פעם אחת בשנה שאינו מקבל עליו שבת בהדלקת הנרות, תבוא עליו ברכה. [יבי״א ח״ב סי׳ טז אות י׳]

נה מי שהדליקה נרות ביום שישי, ואחר ההדלקה נזכרה שאכלה כחצי שעה קודם ההדלקה ועדיין לא בירכה ברכת המזון, ומברכת ברכת המזון אחר ההדלקה, אין לה להזכיר רצה והחליצנו בברכת המזון, ואפילו הנשים בנות אשכנז הנוהגות לקבל שבת בהדלקה, אין להן להזכיר רצה והחליצנו בברכת המזון שמברכות על מה שאכלו קודם שקיבלו שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קפב].

נו אשה שהדליקה נרות שבת, ואחר ההדלקה צמאה לשתות, מותר לה לשתות עד השקיעה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קפג].

נז אם חל ראש חודש ביום ששי, ושכח לומר יעלה ויבוא במנחה, ונזכר בליל שבת, או לאחר קבלת שבת בעניית ברכו, הואיל ובמוצאי ראש חודש אינו יכול להתפלל תשלומין כששכח להזכיר ראש חודש במנחה, אלא בתנאי של נדבה, ומבואר בדברי הרמב״ם ומרן ז״ל שאסור להתפלל נדבה בשבת וביום טוב, לפיכך לא יתפלל תשלומין, אלא יכוין בברכה מעין שבע ששומע מהשליח צבור, ודי לו בכך. וכל זה אם נזכר בליל שבת, או לאחר שקיבל עליו את השבת יחד עם הצבור בעניית ברכו. אבל אם קיבלו עליו את השבת ביחידות, רשאי להתפלל מנחה אם לא עבר זמן התפלה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קפג]

סימן רסג – מקום ההדלקה

נח מצוה להדליק את הנרות סמוך לשולחנו שסועד עליו בליל שבת, כדי שיקדש ויאכל לאורם, וזהו בכלל עונג שבת. ועיקר מצות הדלקת הנרות בערב שבת היא בחדר שאוכלים בו, ומעיקר הדין אין חיוב להדליק בשאר חדרי הבית. ומכל מקום אם ירצה הבעל להדליק הנר בחדר השינה רשאי, ותבוא עליו ברכה, אבל אינו רשאי לברך. ומכל מקום אם נהנה יותר לקדש ולסעוד בחצר או במרפסת לאור הלבנה, מפני שבחדר יש זבובים, מקדש בחצר ואוכל שם, אף על פי שאינו רואה משם את הנרות, שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער. ובלבד שיהנה מהנר איזה זמן מועט, שאם לא יהנה מהנרות כלל הויא ברכה לבטלה. [ילקוט יוסף שבת א׳ עמ׳ קפד].

נט מעיקר הדין אין צורך להדליק בכל חדרי הבית, ודי להדליק בחדר שאוכל שם, ובפרט כיום שיש חשמל בשאר החדרים, והמחמיר על עצמו ומדליק גם בשאר החדרים, תבוא עליו ברכה, אלא שאינו רשאי לברך על הדלקתו בשאר החדרים. ויש הנוהגים להשאיר אור דלוק כל הלילה בפרוזדור הדירה, שאם יתעורר באמצע הלילה, לא יתקל בכסא וכדומה, מנהג טוב הוא. אבל אין נכון לנהוג להדליק נר השמן באופן שידלק עד מוצאי שבת, מחשש בל תשחית. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קפה].

ס צריך להדליק את הנרות במקום שמשתמשים בו, ולא ידליקם במקום שאין משתמשים בו בליל שבת, ויניחם אחר כך במקום שמשתמשים בו. ומכל מקום מותר להדליק הנר על השלחן, ואחר כך להניחו במנורה גבוהה תלויה, או על גבי מדף גבוה, שהרי ניכר שעושה כן לכבוד שבת. וכן אם האשה

חולה ושוכבת במטה, מותר להביא אצלה את הנרות להדליקם בברכה, ואחר כך יקחם משם, ויתנם במקומם הראוי להם. [מג״א סי׳ רסג ס״ק כג. ילקו״י שבת א׳ עמ׳ קפו]

סא מי ששכח להדליק נרות בערב שבת במקום שסועד, וגם לא הדליק את אור החשמל ויש לו נרות דולקות בחדר אחר, אינו רשאי לטלטלן בבין השמשות, ולהעבירם למקום שסועד שם, שאף שהוא איסור שבות, אין להקל בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קפו].

סימן רסג – במה מדליקין

סב מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית. וגם בזמן הזה נכון יותר להדר ולהדליק בשמן זית, ואם אין לו שמן זית, מדליק בשאר שמנים הנמשכים אחר הפתילה. ואין מדליקין נר לשבת אלא משמן הנמשך אחר הפתילה. ולפיכך אין מדליקין בזפת, וכיו״ב, אף אם עירב בו מעט שמן. ואם אין לו שמן מדליק בנרות שעוה. [ילקו״י שבת א׳ עמו׳ קפז. מתני׳ שבת כד: ב״י סי׳ רסד דנקטינן כחכמים].

סג אין מדליקין לא בחלֶב ולא בשומן אֲלָיָה, בין קרושים בין מותכים. ואם התיכום ועירבו בהם שמן הכשר להדלקה, מותר להדליק בהם, והוא שלא חזרו ונקרשו, אבל אם חזרו ונקרשו אסור להדליק בהם אפילו על ידי תערובת שמן. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ קפז, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקסט].

סד מה שנהגו פה עיה״ק ירושלים להדליק הנרות לכבוד שבת בשמן הנעשה מגרעיני צמר גפן, אף שאמרו בש״ס שאין מדליקין בשמן העשוי מצמר גפן, מכל מקום עינינו הרואות כי שמן הנעשה מגרעיני צמר גפן בזמנינו, הוא נמשך אחר הפתילה ומאיר יפה, ושפיר דמי. [שו״ת יביע אומר ח״ט חאו״ח סימן כה. ואין לחוש בזה משום דהוי דבר שבמנין שצריך מנין אחר להתירו].

סה מה שנהגו להדליק נרות שבת בנפט שנקרא גאז, שנותנים בתוך ששית של זכוכית (לאמפא), ואורו צלול יותר משמן זית, אין כל מניעה להדליק בהם נרות שבת. [יבי״א שם. ילקו״י שבת א׳ עמ׳ תקסד]. אבל אין לברך על נר זרחן, שהוא צנור זכוכית דק שבתוכו חומר זרחני [הנקרא ספיקלייט- מקל אויר], שבשבירת הזכוכית בערב שבת החומר מאיר לכמה שעות. [ראה כיוצא בזה בשו״ת יחוה דעת ח״ב עמ׳ קטז. בשם שו״ת מהרש״ג ועוד].

סו יש אומרים שיוצאים ידי חובת ההדלקה במנורת חשמל, ומברכים עליה. ויש חולקים ואומרים שאין יוצאים בזה ידי חובה. ולכן במקום שאפשר להשיג נרות שמן או שעוה, בודאי שעדיף לצאת בהם ידי חובת ההדלקה, כיון שיש בהם היכר שנעשו לכבוד שבת. ונכון לכוין בברכתו שלפני ההדלקה, לפטור גם את הדלקת החשמל מה שידליק לאחר מכן. ומכל מקום באופן שאין אפשרות להשיג נרות שמן או שעוה, וכדומה, אפשר לברך ולהדליק מנורות חשמל, ויוצאים בזה ידי חובת ההדלקה. ולכתחלה עדיף שידליק נר חשמלי הניכר לכבוד לשבת, ולא יסמוך על המנורה קבועה בקיר. [שו״ת יביע אומר ח״ב סי׳ יז. ושו״ת יחוה דעת חלק ה׳ סימן כד. ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד קפח, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקסח]

סז אם שכחו להדליק נר שבת, ויש לו מנורה חשמלית שיש עליה מכסה, אין לברך ולהסיר את המכסה. וכן כשחל יום טוב ביום שישי, והאשה שכחה להדליק נרות לפני שבת ביו״ט, אין לאשה לברך להדליק נר של שבת בעת הסרת הכיסוי מעל המנורה. [ילקו״י שבת א׳ עמוד קצ]

סח נר שעוה שהודלק לכבוד שבת, וכבה, ונשאר מהנר לאחר השבת, מותר להשתמש בנר זה לכל מה שירצה, והוא הדין בשמן, ואפילו אם כבה תוך זמן חיובו, בטרם נהנה מהאור. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קצ].

סט אם אין לו שמן או נרות שעוה, ורוצה להדליק נר שבת בנפט לבן, מותר להדליק בנפט בזמן הזה, שהרי הוא מזוקק ואין בו סכנה ולא ריח רע. וגם אינו מתנדף באויר. וכל שכן בחול שמותר להדליק בנפט לבן. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד קצ].

ע יש להזהר גם בנרות שבת ויום טוב שלא לעשותן כמדורה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד קצא].

עא יש נוהגים להדליק נרות שבת בצורה שוה בשורה אחת, ולא בעיגול, ויש שמניחים הפתילות בצלחת עמוקה בצורת עיגול, באופן שהפתילות רחוקות מעט זו מזו, וכל נר ניכר בפני עצמו, ואין לחוש בזה חשש שנראה כמדורה. [ילקו״י, שבת א עמ׳ קצא, ותקמה. שאר״י ח״ג שפב].

עב שמן שהונח תחת המטה וישנו עליה בלילה, אף על פי כן מעיקר הדין כשר להדלקת נרות חנוכה ונרות שבת, ובפרט בזמנינו שהקרקע של בתינו מרוצפת באבנים או בקורות. שאפילו לענין אכילה, מותר לאכול מאכלים שהונחו תחת המטה, ובפרט במקום שיש הפסד מרובה. ומכל מקום אם יש לו שמן אחר, ידליק בשמן אחר. ומותר להדליק נר שבת בשמן מר שאינו ראוי לאכילה. [חזון עובדיה חנוכה. ומ״ש בילקו״י שבת א׳ עמוד תקסח, כשיש לו שמן אחר].

עג אין עושין פתילה לנר שבת, בין נר שעל השלחן, ובין שאר הנרות שבבית, מדבר שהאש אינה נאחזת בפתילה, אלא השלהבת קופצת. כגון צמר בהמה, ושער וכדומה. [ילקו״י שם עמ׳ קצא].

סימן רסה – כלים הניתנים תחת הנר

א אין נותנין בשבת כלי, תחת הנר כדי לקבל את השעוה או את השמן הנוטף מהנר, מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו. [שהכלי היה מותר לטלטלו, וכעת שנטף לתוכו השמן או השעוה נאסר בטלטול]. אבל מותר ליתן את הכלי מבעוד יום, אלא שאסור להשתמש בשמן בשבת. ולא ימלא אדם קערה עם שמן ויתן ראש הפתילה בתוך הקערה בשביל שתהא שואבת מהשמן, שיש לחוש שמא יקח מהשמן ונמצא מכבה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קצב].

ב נר שבירכו עליו והדליקוהו לכבוד שבת, אסור לטלטלו, ואפילו עדיין לא קדש היום ולא קיבל על עצמו שבת, מפני שהוקצה הנר למצותו. ואסור לגעת בכל נר שמן דולק בשבת, אף אם אינו מטלטל את הנר ממקומו, שאף שאין לאסור בזה משום טלטול מוקצה [שהרי אינו מטלטלו], מכל מקום יש לחוש שעל ידי הנגיעה יטה השמן ויבעיר, או שיבא לידי כיבוי. ולכן אם השלחן רעוע במקצת, אין להדליק עליו נרות שבת, או שאר נרות, באופן שיש לחוש שאם ינענע את השלחן יבוא לידי כיבוי והבערה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תריא. ש"ע סי' רעז].

ג מותר לתת מערב שבת מים לתוך קערת שמן, כדי להגביה את השמן, ולהדליק שם את הנר, אף על פי שהנר יכבה בעת שהשלהבת תגיע למים. מאחר ואין כוונתו לכיבוי הנר, אלא להגבהת השמן. אבל אם נותן שם מים במטרה שהנר יכבה כשתגיע השלהבת למים, אסור לעשות כן אף מערב שבת, גזרה שמא יעשה כן בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קצב].

סימן רסו – מציאה בשבת

א מצא ארנקי או מעות בשבת, אסור ליטלו, אף על פי שירא פן יקדמנו אחר, ואף אם לוקחו ועומד תחתיו ואינו מעביר ד' אמות ברשות הרבים, אסור משום מוקצה. ומכל מקום יכול לדחוף את המציאה ברגלו למקום מסתור עד אחר השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קצה].

ב מי שהוצרך לילך חוץ לתחום בשבת מפני הסכנה, וכדומה, טוב יותר שירכב על חמור וכדומה, מאשר שילך ברגליו ויעבור על איסור תחומין. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קצה].

סימן רסז – התפלה בערב שבת

א בתפלת המנחה בערב שבת אין אומרים וידוי, ואין נופלים על פניהם, מפני שהוא סמוך לשבת. וגם אם מתפללים מנחה גדולה, אין נופלים על פניהם. ויש שנהגו לעשות התרת קללות בכל ערב שבת אחר שחרית, או קודם תפלת מנחה. וכן הנהיג המקובל מהר"ש מערבי ז"ל. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קצו].

ב לכתחלה ראוי לקבוע זמן תפלת מנחה בערב שבת כ-עשרים דקות קודם השקיעה, ומיד לאחר מנחה יאמרו קבלת שבת. [ויש המקדימים תפלת מנחה, באופן שיאמרו קבלת שבת קודם השקיעה, ויש שאינם מקפידים בזה]. וצבור המגיע בערב שבת לבית הכנסת לאחר השקיעה, מותר להם להתפלל מנחה עם חזרת השליח צבור לאחר השקיעה, ולקבל שבת בתוך י"ג דקות וחצי שלאחר השקיעה, כל שיש צורך בדבר, וגם כדי למנוע מחלוקת בקרב הקהל. וכמובן שיש להזהיר את הקהל המגיע מאוחר לביהכ"נ, שעליהם לפרוש ממלאכה כרבע שעה קודם השקיעה, כדי לקבל תוספת שבת בביתם. ומי שאיחר להתפלל מנחה בערב שבת, והוא סמוך לצאת הכוכבים, יתפלל מנחה אף שיודע שבאמצע תפלת הי"ח יגיע זמן צאת הכוכבים, ובלבד שמתחיל את העמידה קודם צאת הכוכבים. [ילקו"י שבת א' עמוד קצו. ומה שכתבנו לגבי מי שאיחר וכו', כן הוא בספר האשכול [הל' מנחה אות כה] דמנהגא הוא להתחיל במנחה אף שבאמצע התפלה יגיע צאה"כ, והמנהג כן גם בער"ש, וכתב עוד, דהכי מנהגא, ואנו נוהגים לומר הביננו. נמצא שדעתו דשרי להתחיל מנחה אף שיסיים העמידה בצאה"כ. ואמנם מבואר מדברי האשכול שם דש"צ צריך לסיים החזרה קודם צאה"כ, ואם לא יוכל לסיים קודם צאה"כ, לא יתחיל בחזרה, אלא יעשו קדושה].

ג הנוהגים להתפלל מנחה עם תפילין שימושא רבא, בערב שבת נכון שלא יניחו תפילין במנחה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קצז].

ד כבר ביארנו שמי שלא התפלל מנחה בערב שבת, ובא לבית הכנסת ושמע אמירת "ברכו" מצבור במנין הסמוך המתפללים ערבית מבעוד יום, אין לו לענות עמהם ברכו, ועל הצד היותר טוב יתנה שאינו מקבל עליו שבת, ויהרהר עניית "ברכו" בלבו. ומכל מקום אם קיבל עליו שבת ביחידות קודם שהתפלל מנחה, או שלא אמר יעלה ויבא בראש חודש, חוזר ומתפלל מנחה, כיון שעדיין לא ענה "ברכו" עם הקהל. [ילקו"י שבת א עמ' קצז, ועמ' תקסב]

ה מי שלא התפלל מנחה בערב שבת, והגיע לבית הכנסת אחר שהצבור קיבל עליו שבת, לא יתפלל מנחה באותה בית הכנסת, אלא יתפלל במקום אחר. אולם אם בשעה שמתחיל להתפלל הצבור עדיין לא קיבל עליו שבת, רשאי להתחיל את העמידה, אף שיודע שבאמצע התפלה הצבור יגיע לקבלת שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד קצט]

ו מנהגינו שבעת אמירת "מזמור לדוד" ו"לכה דודי" הופכים את פניהם לצד מערב. ומקור מנהג זה הוא בדברי האר"י ז"ל. ואף שמחזירים אחוריהם לארון הקודש, אין לפקפק במנהג זה, שיסודתו בהררי קודש, והנח להם לישראל. ואין בזה לא איסור ולא גנאי, כיון שעושים כן לשם קבלת שבת, וגם הספר תורה גבוה מן הארץ עשרה טפחים. [ילקו"י שבת א' קצט]

ז סדר קבלת שבת, מנהג חסידים ואנשי מעשה לומר שלש פעמים בואי כלה. וכך יעשה, בפעם הראשונה שוחה קצת לשמאלו, ובפעם השניה שוחה קצת לימינו, ובפעם השלישית שוחה קצת לפניו. ובעת קבלת שבת הוא מקבל תוספת נשמה יתירה, וכשאומר בואי כלה מקבל תוספת הנפש של נר"ן, ואחר כך כשעונה ברוך ה' המבורך לעולם ועד, מקבל תוספת הרוח של נר"ן, וכשאומר בסוף ברכות קריאת שמע ופרוס עלינו ועל ירושלים עירך סוכת שלום, מקבל תוספת הנשמה של נר"ן. [ובעת שאומרים "בואי כלה וכו'" בזה מקבלים את השבת לפי מנהגינו]. והמנהג לסמוך לבואי כלה פרק במה מדליקין, ואחר כך אומרים מזמור שיר ליום השבת, וכן ראוי להנהיג. ודי לומר מזמור שיר פעם אחת, וכן מנהגינו. [ילקו"י שם עמ' ר] ומנהג יוצאי תימן להתעטף בטלית גדול קודם קבלת שבת, ואם הוא קודם השקיעה יש להם לברך על הטלית. [ילקוט יוסף על הלכות ציצית סימן יח הערה א']

ח על פי דעת מרן השלחן ערוך אמירת "מזמור שיר ליום השבת" היא כמו "ברכו את ה' המבורך" לדידהו, שנחשבת קבלת שבת, ואסורים בכל המלאכות. ולפי דעת האר"י ז"ל עיקר קבלת שבת הוא באומרו "בואי כלה", ואז נאסר בעשיית מלאכה. וכתב מהר"ש גרמיזאן בשו"ת משפטי צדק (סימן לו) שלדעת מרן אף על פי שאמר "בואי כלה" אינו אלא הזמנה בעלמא, ולא קבלת שבת ממש. ומכל מקום נכון לנהוג כדעת האר"י ז"ל. [וכן דעת מהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול (סי' לט). וכ"כ בשו"ת הלק"ט ח"א (סי' נב). וראה בהליכות עולם חלק ד']

ט מצות תוספת מחול על הקודש בשבת ויום טוב, דיה אף במספר דקות לפני שקיעת החמה. וטוב שיאמר בפיו קודם השקיעה אחר תפלת מנחה בלחש, שהוא מקבל עליו תוספת שבת (או יום טוב) מחול על הקודש. אבל אין זה לעיכובא ומהני אף קבלה במחשבה. [הליכות עולם ח"ג עמ' עא. ומ"ש להעיר בשו"ת אלישיב הכהן, הנה המדקדק בדברי הראשונים שהביא יראה שאין שום ראיה לדבריו].

י מי שקיבל עליו תוספת שבת עם הצבור אינו רשאי להקל אפילו באיסור שבות. אבל יחיד שקיבל עליו תוספת שבת, רשאי להקל באיסורי שבות בבין השמשות במקום מצוה, כגון לומר לעכו"ם שידליק נרות לצורך לימודו, או אם היה טרוד בערב שבת ורוצה לעשר פירותיו לשבת.

יא מוהל שקיבל עליו שבת מבעוד יום, אחר פלג המנחה, ובא אליו אדם להזמינו לעשות מילה לבנו הנולד לו בערב שבת שעבר, אם יש שם עוד מוהלים שלא קיבלו עליהם שבת, יש להעדיפם על פני המוהל שקיבל עליו שבת, אלא אם כן הוא מומחה ביותר. [לוית חן סימן צח].

יב מקדימין להתפלל ערבית מוקדם יותר מבימות החול, ומזמן פלג המנחה [שעה ורבע קודם צאת הכוכבים] יכול להתפלל ערבית ולקבל שבת, ולאכול מיד. ומכל מקום טוב ונכון שיאכל עוד כזית פת אחר שיגיע זמן צאת הכוכבים. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רא. שכ"ד מרן הש"ע. ואמנם דעת ספר חסידים והב"ח ועוד אחרונים, דכיון דילפי' ג' סעודות משבת היום וכו' בעי' שיאכל דוקא בשבת, ולא מבעו"י. ולכן אם אפשר טוב לחוש לדבריהם ולחזור ולאכול כביצה פת בצאה"כ].

יג כשמתפללים ערבית קודם צאת הכוכבים, צריך הרב או הגבאי להכריז אחר התפלה, ולהזכיר לצבור לחזור ולקרוא קריאת שמע אחר צאת הכוכבים. [ילקו"י שבת כרך א עמוד רא].

יד המנהג פשוט שאין אומרים בתפלת ערבית בליל שבת ויום טוב "והוא רחום יכפר עוון", וכמה טעמים לזה. ואין לשנות מהמנהג. אבל בפסוקי דזמרה בשחרית אומרים והוא רחום, שהוא שבח בעלמא. וכן יש לאומרו בליל ראש חודש ובחול המועד. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רה, ובמהדורת תשס"ד עמוד תקע].

טו מנהגינו לומר קדיש על ישראל אחר במה מדליקין, ואח"כ אומרים פסוקים [או מזמור שיר ליום השבת] וחצי קדיש קודם אמירת "ברכו". ויש נוהגים על פי סידור עץ חיים, שמיד אחר קדיש על ישראל אומרים "ברכו", ויש להם על מה שיסמוכו, והנח להם במנהגם. [שם עמ' רה].

טז בברכת השכיבנו שבתפלת ערבית של שבת, אינו חותם בה שומר את עמו ישראל וכו', שהרי שבת אינה צריכה שמירה, כי השבת עצמה היא השומרת אותנו. ולכן כשמגיע ל"והגן בעדינו" אומר שם ופרוס עלינו ועל ירושלים עירך סוכת שלום וכו'. ואין לומר סוכת רחמים ושלום, אלא סוכת שלום בלבד. וחותם, ברוך אתה ה' הפורס סוכת שלום עלינו וכו'. [ילקו"י שבת כרך א עמוד רו. ירחון קול תורה תשרי תשס"ד עמוד נו].

יז אם טעה וחתם בליל שבת בברכת השכיבנו שומר את עמו ישראל לעד, אם נזכר בתוך כדי דיבור [שיעור שיאמר שלום עליך רבי], יאמר מיד אחר תיבת לעד הפורס וכו'. ואם שהה זמן של תוך כדי דיבור מסיום הברכה, יצא ידי חובה ואינו צריך לחזור ולברך ברכת השכיבנו. [ילקו"י שבת כרך א עמוד רו. ירחון קול תורה שם עמוד נז].

יח אחר סיום ברכת הפורס סוכת שלום וכו', אומרים פסוק "ושמרו בני ישראל את השבת וכו'". ובמועדים אומרים אלה מועדי וגו', וידבר משה וגו'. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רח]

יט נוהגים לומר חצי קדיש בין גאולה לתפלה של ערבית, שמעיקר הדין תפלת ערבית רשות גם בערבית של שבת ושל יו״ט. ואם חל ראש חודש בשבת, ושכח לומר בתפלת ערבית ״יעלה ויבא״, אינו חוזר, והוא משום שאין מקדשין את החודש בלילה. [שם עמ׳ רח].

כ אומר ויכולו בתפלת לחש של ערבית, דאמר רב המנונא כל המתפלל ואומר ויכולו, כאלו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית. אל תקרי ויכולו אלא ויכלו, פירוש, הקדוש ברוך הוא והוא. ובדיעבד אם לא אמרו אין מחזירין אותו, ובפרט שאומרים ויכולו בקידוש. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רט].

כא נער שימלאו לו י״ג שנה בשבת [דהיינו יום שנולד בו], מותר לו להתפלל כשליח צבור בערבית של שבת. אבל אם מתפללים ערבית של שבת מבעוד יום, לא יעמוד להתפלל כשליח צבור. אבל לעצמו מותר לו להתפלל ערבית מבעוד יום, ואינו צריך להמתין מלהתפלל עד שיהיה לילה ודאי, כדי שיהיה לבר חיובא. והמחמיר להמתין מלהתפלל ערבית עד שיהיה לילה ודאי, כדי שיהיה מחוייב במצוות, תבוא עליו ברכה. ועל כל פנים צריך שיחזור לקרוא קריאת שמע כשיחשיך. ובלאו הכי גם כל הקהל צריכים לעשות כן. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רי].

כב יש לנהוג בכל תפלות של יום שבת לומר: ״שבת קדשך וינוחו בו״, בין בשחרית, בין במוסף ובין במנחה. אבל בערבית של שבת יש לומר ״וינוחו בה״. והנוהגים לומר בתפלת המנחה ״וינוחו בם״, יש להם על מה שיסמוכו. אלא שצריכים לומר ״והנחילנו ה׳ אלוקינו שבתות קדשך וינוחו בם״, ושלא כהטועים לומר שבת קדשך וינוחו בם. [ילקו״י שבת א עמוד ריא. ואף על פי שאין לשנות מנוסח התפלה, הנה כאן כך היה הנוסח מלפני שנים, ואחרים שינו אותו. וראה במה שכתבנו בס״ד בירחון קול תורה סיון תשס״ג, ובתמוז תשס״ג עמוד טז].

כג אחר תפלת שמונה עשרה של ערבית של שבת חוזרים לומר ״ויכולו״, משום יום טוב שחל להיות בשבת, שאז אין אומרים אותו בתפלה. וגם להוציא ידי חובה את מי שאינו יודע להתפלל. ואומרים אותו בקול רם ומעומד. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד ריב]

כד מי שלא אמר ויכולו עם הצבור, כשאומר אחר כך ויכולו לא יתכוין לשם עדות, אלא כקורא בתורה. וכן הנשים האומרות ויכולו, לא יתכוונו לשם עדות. ויש אומרים שצריך שיאמר ויכולו עם אדם נוסף, והעיקר לדינא שיכול לאומרו ביחיד כשאינו מתכוין לשם עדות. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד ריב].

כה השליח צבור אומר ברכה ״מעין שבע״, ואין היחיד אומר אותה. ובשבת שבעשרת ימי תשובה אומר ״המלך הקדוש שאין כמוהו״. ואם טעה ואמר האל הקדוש שאין כמוהו, אם עדיין לא סיים הברכה, חוזר ואומר המלך הקדוש וכו׳. ואם סיים הברכה אינו חוזר. [ילקו״י שבת כרך א עמוד ריג].

כו יש חזנים ושליחי צבור שנהגו לכרוע ולהשתחות בתחלת ברכה ״מעין שבע״, לפי שחשבו שברכה זו היא כמו חזרה לתפלת לחש. וזה אינו, כי באמת אין ברכה ״מעין שבע״ נחשבת כעין חזרה, ולא מצאנו שתקנו בה כריעה והשתחויה. הילכך שב ואל תעשה עדיף, שאין לכרוע אלא במקום שתקנו חכמים, וכמו שכתוב בשלחן ערוך [סימן קיג סעיף ג]. והשליח צבור שכורע ומשתחוה בתחלתה אין גוערים בו, אלא יש להודיעו שאין ראוי לעשות כן, ומלמדים אותו שלא ישחה במקום שלא תיקנו חכמים. [ילקוט יוסף שבת א עמ׳ רטו]

כז אומרים ברכה מעין שבע גם בשבת ויום טוב, וגם בשבת שבאה אחר יום טוב. וביום טוב שחל בשבת, אינו מזכיר של יום טוב בברכה מעין שבע. אולם ליל פסח שחל בשבת, אין אומרים בו ברכה מעין שבע, דספק ברכות להקל. ומכל מקום שליח צבור שטעה והתחיל באמירת ברכה מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, אין להפסיק אותו באמצע הברכה. אלא שלא יענו אמן אחר ברכתו, דספק אמן יתומה לקולא. ואחר הברכה יאמר ״ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד״. [ילקוט יוסף שבת א עמ׳ רטו. חזון עובדיה פסח מהדו׳ תשס״ג עמו׳ שלו].

כח אין לשליח צבור לומר ברכה מעין שבע אלא אך ורק בבית כנסת, במקום הקבוע לתפלה. אבל אם מתפללים בבית חתנים ובבית אבלים, וכיוצא בזה, אין לומר ברכה זו. ובירושלים שקדושתה חמורה, נהגו לברך ברכה זו בכל מקום, שמפני רוב קדושתה חשובה כבית כנסת. ובמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל. וכל זה בירושלים העתיקה שקדושתה מרובה. [יביע אומר ח״י]. ואם נהגו לומר ברכה מעין שבע גם בירושלים החדשה, אין זו ברכה לבטלה. בפרט שכך היה המנהג. ויש מאחינו האשכנזים הנוהגים שגם בירושלים אין מברכים ברכה זו בבית חתנים או בבית אבלים. [ילקוט יוסף שבת א עמ׳ רטז, ועמ׳ תקעב]

כט כשהצבור מתפלל בליל שבת בבית מדרש, מקום שמתקבצים שם ולומדים בצוותא, יש לומר שם ברכה מעין שבע. אבל חדר שליד בית הכנסת, שלפעמים מכניסים לשם ספר תורה, אין לומר שם ברכה מעין שבע. אבל בירושלים העתיקה נוהגים לאומרה בכל מקום, וכמבואר. [ילקו״י שבת כרך א עמוד ריח].

ל שליח צבור ששמע קדיש באמצע מעין שבע, אסור לו להפסיק ולענות אמן באמצע הברכה, ושב ואל תעשה עדיף. [ילקו״י שבת כרך א עמוד ריח].

לא אין לדבר בשעה שאומרים ויכולו, ולא בשעה שהשליח צבור אומר ברכה מעין שבע. [ילקו״י שבת כרך א עמוד ריט].

לב אם טעה והתפלל בליל שבת תפלה של חול, ולא הזכיר של שבת, או שלא התפלל כלל, ושמע משליח צבור ברכה מעין שבע מתחלתה ועד סופה, [והשליח צבור נתכוין עליו להוציאו ידי חובה, והוא גם כן נתכוין לצאת] יצא. כן פסק מרן השלחן ערוך. ומכל מקום, מכיון שיש חולקים וסוברים שלא יוצאים

בברכה ״מעין שבע״ במקום שבע ברכות של התפלה, נכון לכתחלה שיתפלל תפלת ערבית של שבת במילואה, ורק בדיעבד שכבר כיון לצאת בברכה ״מעין שבע״, יצא ידי חובה.

לג וכן מי שנאנס ולא התפלל מנחה בערב שבת, שצריך להתפלל ערבית שתים של שבת, יכול לסמוך לתשלומי מנחה, על ברכה ״מעין שבע״ ששומע מהשליח ציבור. ומכל מקום, יותר נכון לכתחלה שיתפלל ערבית שתים של שבת, ולא יתכוין לצאת ידי חובת תפלת התשלומין בברכה ״מעין שבע״, ורק בדיעבד שכבר כיון לצאת בברכה ״מעין שבע״, יצא ידי חובה. אך שליח ציבור עצמו שצריך להתפלל תפלת תשלומין, יוצא לכתחלה ידי חובה כשאומר הברכה ״מעין שבע״, ואין לו לחזור ולהתפלל תשלומין, שספק ברכות להקל.

לד אם חל יום טוב בשבת, ושכח והתפלל בליל שבת תפלה של יום טוב לבד, ולא הזכיר שבת, שצריך לחזור ולהתפלל, אינו יוצא ידי חובה בברכה ״מעין שבע״ ששומע מהשליח ציבור, שהרי אפילו אם חזר והתפלל ערבית שלימה של שבת לא יצא, הואיל ובשבת ויום טוב צריך להתפלל תפלה אחת הכוללת שתי קדושות, ואין תפלה לחצאים. [הליכות עולם ח״ג, וזה דלא כמו שסברנו בילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד ריט].

לה וכן מי שטעה בתפלת ראש חודש בימות הגשמים, ולא הזכיר ״יעלה ויבא״, וכשחזר והתפלל הזכיר ״יעלה ויבא״, אך שכח לשאול ״טל ומטר״, צריך לחזור ולהתפלל פעם שלישית כהוגן. ואין לצרף מה ששאל ״טל ומטר״ בתפלה הראשונה, ומה שהזכיר ״יעלה ויבא״ בתפלה השניה, שסוף סוף כל תפלה בפני עצמה יש בה חסרון המצריך לחזור.[הליכ״ע שם].

סימן רסח – הטועה בתפלת השבת

א יזהר אדם בתפלותיו בשבת, שלא יבוא לכלל טעות בתפלה, להתחיל אתה חונן, שאין זה סימן טוב לאדם שיטעה בתפלתו בשבת. ולכן טוב ונכון להתפלל מתוך הסידור, ובפרט שעל ידי כך גם יוכל לכוין בתפלתו. ואם טעה בתפלות שבת והתחיל בתפלת החול, גומר אותה ברכה שהתחיל בה, ואחר כך חוזר לתפלת שבת. לא שנא אם נזכר בברכת אתה חונן, לא שנא אם נזכר בברכה אחת משאר הברכות, כגון באמצע השיבנו או רפאינו, יגמור אותה ברכה שהתחיל בה, ויחזור לשל שבת. בין בערבית בין בשחרית ובין במנחה. אבל אם טעה במוסף והתחיל באתה חונן, פוסק באמצע הברכה, ומתחיל ״תכנת שבת״. ואף אם נזכר אחר שהגיע לרצה, אומר שם תכנת שבת וכו׳, וחותם מקדש השבת. [ואינו יכול לומר שם מעין המאורע]. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רכ].

ב אם היה סבור שהוא יום חול, והתחיל אדעתא שהוא חול, ומיד כשאמר תיבת ״אתה״ כדי להמשיך חונן לאדם דעת, נזכר שהוא של שבת, צריך לסיים ברכת אתה חונן, ורק אחר כך לחזור לשל שבת, וכמבואר. [ואין כאן סב״ל, דמעיקר הדין היה צריך להתפלל י״ח ברכות בשבת. יבי״א ח״ו עמ׳ צב אות ב]. אבל אם היה יודע שהוא שבת, ומתוך הרגל לשונו אמר אתה, כדרכו בכל יום, אפילו אם הוא בתפלת שחרית שאינה פותחת באתה, אינו גומר ברכת אתה חונן, אלא פוסק מיד ואומר ישמח משה וכו׳. דחשבינן ליה כטעה בתפלות שבת והחליף בין שחרית למנחה, או בין שחרית לערבית, שאינו חוזר. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רכא]

ג מי שטעה בתפלת שבת, ואחר שהתחיל בברכת אתה חונן המשיך גם בברכות שלאחר מכן, וטעה בימות הגשמים ואמר ברכנו, ואחר כך נזכר שהוא שבת, אם נזכר קודם שהתחיל ברכת תקע בשופר וכו׳, יאמר שם ״ותן טל ומטר לברכה״, ויחזור לתפלת שבת. אבל אם נזכר אחר שהתחיל תקע בשופר, או בברכות שלאחר מכן, אינו חוזר לברכת ברך עלינו, אלא צריך שיפסיק באמצע הברכה שנזכר בה, ולחזור לתפלת שבת. ואף שיש חולקים בזה, ספק ברכות להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רכב].

ד מי שהתפלל תפלה של חול בשבת, וסיים את תפלתו, מאחר שלא הזכיר של שבת לא יצא, וצריך לחזור לראש. ואם לא אמר יהיו לרצון אמרי פי השני, אינו חוזר אלא לשל שבת. ואם הזכיר של שבת בתוך השמונה עשרה, אף על פי שלא קבע ברכה לשבת, יצא. ואם הוא מסופק אם התפלל תפלת חול או של שבת, אינו חוזר להתפלל, כי מסתמא התפלל של שבת. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד רכג].

ה מי שטעה במנחה של שבת, והתפלל תפלה של חול, ולא הזכיר של שבת, ונזכר במוצאי שבת, יש אומרים שדינו כאילו לא התפלל כלל, וצריך להתפלל במוצאי שבת ערבית שתים של חול, ומבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה. ויש חולקים ואומרים שכיון שכבר התפלל, אלא שטעה ולא הזכיר מעין המאורע, ובתפלה שיתפלל במוצאי שבת שהיא תפלת חול הרי לא יתקן ולא ירויח דבר, שהרי תפלה זו כבר אמרה בשבת, לפיכך אין לו תשלומין. ומכיון שלא יצא הדבר מידי מחלוקת, לכן יחזור ויתפלל בתנאי של נדבה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד רכד]

ו שליח צבור שטעה בחזרת הש״צ בשחרית או במנחה, והתחיל ברכת אתה חונן, אינו גומר את אותה ברכה, אלא פוסק באמצע הברכה ומתחיל בתפלת שבת. וגם אם השליח צבור לא התפלל תפלת הלחש, אם טעה בחזרה, אינו גומר אותה ברכה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד רכד].

ז שליח צבור שטעה ביום שבת, ואחר שסיים את הקדושה שכח לומר ברכת אתה קדוש, והתחיל "ישמח משה" או "תכנת שבת", כשחוזר לומר ברכת אתה קדוש, אינו חוזר לראש התפלה, אלא לברכת אתה קדוש. שמאחר והצבור אמר קדושה, נחשב הדבר כחתמו את הברכה, וכברכה אחרת דמיא, ובזה אין צריך לחזור לראש. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רכה].

ח הטועה בתפלות שבת והחליף של זו בזו, כגון שאמר בתפלת שחרית "אתה אחד" או שאמר בתפלת מנחה "ישמח משה", או שאמר בערבית "ישמח משה", יצא ידי תפלה, ואינו חוזר להתפלל. ואם טעה במוסף והתפלל של שחרית, ונזכר קודם שחתם ברכת רצה, יחזור לומר תכנת שבת וכו', ברוך אתה ה' מקדש השבת. וימשיך רצה וכו'. ואם לא נזכר עד שסיים תפלתו, יבקש מהשליח צבור שיכוין עליו להוציאו בחזרת הש"צ, וגם הוא יכוין ויקשיב לכל החזרה, ולא יענה ברוך הוא וברוך שמו, אלא אמן בלבד אחר חתימת הברכות. [ילקו"י שם עמ' רכו]

ט מי שטעה ואמר בתפלת שחרית של שבת "תכנת שבת", ונזכר אחר שחתם מקדש השבת, יצא ידי חובת תפלת מוסף, ואחר שיסיים את תפלת השמונה עשרה, יתפלל שחרית, ויאמר "ישמח משה". [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד רכח].

י אם שכח לשאול טל ומטר בברכת השנים במנחה של ערב שבת, ונזכר בליל שבת, אינו יכול להתפלל ערבית שתים של שבת, שהרי אין שאלת טל ומטר בתפלות שבת, ואם כן לא ירויח כלום אם יתפלל ערבית שתים, ולהתפלל בתנאי של נדבה אינו יכול, שהרי מבואר בדברי הרמב"ם בשם הגאונים, שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וימים טובים, לפי שאין מקריבים בהם קרבן נדבה, אלא חובת היום בלבד, וכן פסק מרן בשלחן ערוך, לפיכך יכוין בברכה מעין שבע שאומר השליח צבור, ודי לו בכך. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד רכח].

יא מי שטעה או שנאנס ולא התפלל ערבית של שבת, למחרת יתפלל שחרית שתים, ויאמר בשתיהן: ישמח משה. ואם טעה ואמר באחת מהן "אתה קדשת" בין בראשונה בין בשניה, יצא. וכל שכן אם אמר בשתיהן "אתה קדשת", שהטועה בתפלות שבת והחליף של זו בזו, יצא. וכן אם טעה או נאנס ולא התפלל שחרית בשבת, יתפלל מנחה שתים, ויאמר בשתיהן "אתה אחד", ואם טעה ואמר באחת מהן או בשתיהן "ישמח משה", או "אתה קדשת", **יצא**. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד רכט].

סימן רסט – קידוש בבית הכנסת

א אין לקדש בזמן הזה בבית הכנסת, שהרי כיום אין אוכלים ואין שותים שם, ואין קידוש אלא במקום סעודה. וכן המנהג ברוב המקומות. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד רכט].

ב ומכל מקום המנהג שנהגו בכמה בתי כנסת לקדש על הכוס בליל שבת, יסודתו בהררי קודש, ואין לבטלו, שיש להם על מה שיסמוכו, ואדרבה בזמן הזה שרבים עתה עמי הארץ שאינם מקדשים כלל בביתם, טוב להנהיג במקומות כאלה לקדש בבית הכנסת ולהוציאם ידי חובת קידוש מן התורה, אף על פי שאינו במקום סעודה. רק יזהר השליח צבור המקדש לשתות רביעית יין מכוס הקידוש, [ויברך ברכה אחרונה על הגפן], או שיטעימנו לקטן שהגיע לחינוך, **שישתה רביעית**. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד רל. יביע אומר ח"א סי' טו, יחו"ד ח"ב סי' לד. וע' בש"ע סי' רעג ס"ה, דצריך לשתות מהכוס כדי שיהיה קידוש במקום סעודה. ואף שלדעת רעק"א ותו"ש לא מהני שתיית יין לקידוש במקום סעודה, והוכיחו כן מדברי כמה ראשונים, וא"כ לכאורה יש לנו לחוש לסב"ל, מכל מקום כדי לזכות את הרבים במצוה של תורה, וצורך לרבים, כדאי לעשות לכתחלה כדעת מרן, וכל דין זה שאין קידוש אלא במקום סעודה אינו אלא מדרבנן].

סימן ער – לומר "במה מדליקין"

א נוהגים לומר פרק במה מדליקין. ומנהגינו לאומרו קודם תפלת ערבית.[ילקו"י שבת א עמ' רלא]

ב אין אומרים "במה מדליקין" ביום טוב, שהרי מותר להדליק ביום טוב באותם שמנים ופתילות שאסרו חכמים להדליק בהם נר של שבת. וכן ביום טוב שחל בשבת, וכן בשבת חול המועד ובשבת של חנוכה, וביוהכ"פ שחל בשבת. אלא אומרים "אמר רבי אלעזר א"ר חנינא תלמידי חכמים וכו'". אבל בשבת שחל אחר יום טוב, מנהגינו לומר "במה מדליקין". [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד רלא].

ג כשמתפללים בליל שבת בבית האבל, בתוך שבעה ימי אבלות, לכתחלה אין להנהיג לומר שם "במה מדליקין". אלא שכבר נהגו לומר "במה מדליקין" בערב שבת בבית האבל, ויש ליישב המנהג. ואם מתפללים בבית האבל אחר שבעה ימי אבלות, צריך לומר שם במה מדליקין. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד רלב]

ד יש נוהגים לקרוא בכל ערב שבת "שיר השירים" בנעימה. ומנהג חסידי בית אל לקרותו בין מנחה לערבית אחר קבלת שבת. ויש שנוהגים לקרותו קודם מנחה. ואם יש לחשוש שעל ידי קריאת שיר השירים יעבור זמן מנחה, יש לדחות את קריאת שיר השירים אחר קבלת שבת. ומכל מקום אם רב

בית הכנסת דורש לפני הקהל בליל שבת, ויש טורח צבור גם בדרשת הרב וגם בקריאת שיר השירים, יש להעדיף את דרשת הרב, על פני אמירת שיר השירים, ובפרט שלא בכל המקומות נהגו לומר שיר השירים. ומיהו יש לעשות הכל בלי מחלוקת ומצה ומריבה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רלב].

סימן רעא – דיני קידוש על היין

א אחר תפלת ערבית ימהר לילך לביתו לקדש, שמצוה להקדים לקדש את היום, וכל הזריז הרי זה משובח. ולכן לא יתעכב בשיחה עם המתפללים, אלא יזדרז לביתו כדי לקדש. ויש נוהגים לברך את הבנים קודם הקידוש, ויש הנוהגים כן אחר הקידוש. ונכון לנשק את ידי אביו ואמו אחר הקידוש. [ילקוט יוסף דיני חינוך קטן עמוד קעד. ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רלד].

ב מצות הקידוש בליל שבת צריכה להיות קודם נטילת ידים לסעודה. וכמו שכתבו רב עמרם גאון, והרי״ף, והרמב״ם, ומרן השלחן ערוך. וכן פשט המנהג בכל עדות המזרח. והנוהגים ליטול ידיהם תחלה קודם הקידוש, עליהם לשנות מנהגם ולקדש קודם הנטילה לסעודה.

ג מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בכניסתו בדברים, שנאמר, זכור את יום השבת לקדשו, כלומר, זכרהו זכירת שבח וקידוש. ומדברי סופרים צריך שתהיה זכירה זו על כוס של יין, וסמכו על מה שמצינו זכירה ביין, ככתוב: זכרו כיין לבנון, ונאמר: נזכירה דודיך מיין. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רלד].

ד אף בקידוש של יום טוב, דעת רבים מהראשונים שהוא מן התורה, ואף על פי שהרב המגיד כתב שהקידוש בליל יום טוב הוא מדברי סופרים, והביאוהו האחרונים להלכה, מכל מקום רבים מהראשונים סוברים שהוא מן התורה כמו בשבת, וכן עיקר להלכה. ולכן אם חל יום טוב בערב שבת, ואין לו אלא כוס אחד של יין בלבד, יקדש על הכוס בליל יום טוב, ובליל שבת יקדש על הפת אם לא נזדמן לו יין בינתים, שאין מעבירין על המצות. [ילקו״י שבת כרך א עמ׳ רלז]

ה כשיבא לביתו ימהר לקדש ולאכול מיד. ורשאי אדם לקבל שבת מבעוד יום ולקדש ולאכול, ואחר כך יתפלל ערבית בלילה. ובלבד שיתחיל באכילתו חצי שעה קודם זמן ערבית, שהוא זמן צאת הכוכבים. [ילקו״י שבת א׳ עמוד רד, ועמוד תקעג. שארית יוסף ח״ג עמוד שפח]. ומותר לכתחלה לקדש מבעוד יום, אף על פי שהקידוש מן התורה, ועדיין לא קדש היום. משום שאנו סומכים להלכה על הפוסקים הסוברים שהתוספת מחול על הקודש מן התורה, ואפילו להאומרים שתוספת שבת היא מדברי סופרים, יש לסמוך על דעת המרדכי (סוף פ״ב דמגילה), שהואיל והזמן ממילא קא אתי, שבעוד זמן מה יקדש היום מאליו, ובעל כרחו יבא לידי חיוב מן התורה, שפיר יוצא ידי חובת קידוש, בקידוש שמקדש מבעוד יום, ויכול לאכול אף משחשכה על סמך הקידוש שקידש מבעוד יום. וכבר נתבאר שנכון להחמיר לאכול עוד פת כשיעור אחר צאת הכוכבים. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רלח].

ו המתארח בשבת אצל מכרים שאינם בקיאים בהלכה כל כך, ונסתפק שמא המקדש לא כיוון להוציאו ידי חובת קידוש, וכן מי שנסתפק אם קידש או לא, אינו מקדש מספק, שמאחר והתפלל ערבית, ומן התורה יצא ידי חובת קידוש בתפלה, ומה שצריך לקדש על היין הוא מדרבנן, ממילא הוה ליה ספק דרבנן ולקולא. ובפרט דהוי ספק ספיקא, שמא קידש, ושמא יצא ידי חובתו בתפלה. ואף על פי שאמרו (בפסחים קיז:) שצריך להזכיר בקידוש יציאת מצרים, ובתפלת ערבית של שבת אין שם זכר ליציאת מצרים, יש לומר שכל זה מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא. ועוד, שכיון שהזכיר יציאת מצרים בקריאת שמע ואמת ואמונה, וסמך גאולה לתפלה, נחשב לו כאילו הזכיר יציאת מצרים בתפלה, ויצא ידי חובת קידוש מן התורה. ומכל מקום אם יכול טוב שישמע הקידוש ממי שבודאי לא קידש ויצא ידי חובת קידוש. ואם נסתפק אם קידש ועדיין לא התפלל ערבית, יכוין בתפלתו לצאת ידי חובת קידוש, ויאמר בתפלה [אחר זכר למעשה בראשית]: זכר ליציאת מצרים. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רלט].

ז אם אין יין בעיר, או שהיין מזיק לו, מקדש על הפת [בליל שבת]. ואם יש מי מהשומעים שישתה רוב רביעית מכוס הקידוש, יקדש על היין ויטעם משהו, ויתן לאחר לשתות. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רמ].

ח מי שנמצא בחוץ לארץ במקום שאין שם יין כשר לקידוש, שכל היינות שם הם יין נסך, או מי שנמצא במדבר ואין לו יין לקדש עליו, וגם אין לו פת, אין לו לברך את ברכת הקידוש, שאין מברכים ברכה זו אלא על היין או על הפת. ודי במה שמזכיר דברי שבח וקדושת השבת בתפלתו. וטוב שיוסיף בתפלה ״זכר למעשה בראשית וליציאת מצרים״, ויכוין לצאת ידי חובתו, שמצוות צריכות כוונה. [ילקו״י שבת כרך א עמ׳ רמא, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקצד].

ט נשים חייבות בקידוש מן התורה, ואף על פי שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממנה, מכל מקום בקידוש היום חייבות מכח היקש, שנאמר בלוחות הראשונות (בפרשת יתרו): ״זכור״ את יום השבת לקדשו, ונאמר בלוחות האחרונות (בפרשת ואתחנן): ״שמור״ את יום השבת לקדשו. וקיבלו חז״ל, כי זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, לומר: כל שישנו בשמירת שבת, שמוזהר שלא לעשות מלאכה בשבת, ישנו גם בזכירה. כלומר, שחייב בקידוש. והואיל וגם הנשים מוזהרות על שמירת שבת, כי על מצות לא תעשה נשים חייבות אף כשהן מצוות שהזמן גרמא, ישנן גם בחיוב מצות זכירת שבת, דהיינו קידוש היום. [ברכות כ:]. וגם בקידוש של יום טוב נשים חייבות, וכן בקידוש של היום, שנקרא ״קידושא רבה״, בין בשבת בין ביום טוב. ולפיכך

הנשים מוציאות את האנשים ידי חובת קידוש, הואיל והן מצוות על הקידוש מן התורה כמותם. ואף אשה שהתפללה ערבית של שבת יכולה להוציא ידי חובה איש שלא התפלל. ומכל מקום משום צניעות נכון שהאשה לא תוציא אנשים ידי חובת קידוש אלא כשהם מבני ביתה. וגם אשה שלא התפללה ערבית בליל שבת, יכול בעלה שהתפלל כבר להוציאה ידי חובת קידוש, שבמצות קידוש שהנשים חייבות יש דין ערבות, ואמרינן בהו אף על פי שיצא מוציא, מדין ערבות. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רמא, ובמהדורת תשס"ד עמוד תקעג].

י כשבעל הבית נעדר מסיבה מסויימת מהבית, וכגון ששוכב בבית חולים, או נמצא בחוץ לארץ, או שיצא למילואים, וכדומה, אין הקטן שהוא פחות מבר מצוה, יכול לקדש בליל שבת כדי להוציא ידי חובה את אמו ויתר בני הבית. הואיל ואין הקטן חייב במצות אלא מדברי סופרים כדי לחנכו במצות, אינו יכול להוציא אחרים החייבים בקידוש מן התורה, שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם. ואפילו אם הקטן עדיין לא התפלל ערבית של שבת, ואמו ושאר בני הבית הגדולים התפללו ערבית של שבת, אינו יכול להוציאם ידי חובת קידוש. ואפילו אם כיוונו בפירוש לצאת ידי חובת קידוש מן התורה בתפלה. ואם אין שם אלא קטן, והאשה אינה יודעת לקדש, יאמר הקטן הקידוש, והאשה תאמר אחריו מלה במלה עד סוף הקידוש. [ילקו"י שבת כרך א' (עמ' רמג). וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ט (תאו"ח סימן כו) שהביא דעת הרבה פוסקים הסוברים דמצות חינוך קטן היא על האב ואינו על הבן, ולכן אינו מוציא אחרים י"ח גם במצוות דרבנן. וכ"ד רש"י, והרמב"ם, והרמב"ן, והריטב"א, והמאירי, והמרדכי, והרא"ש, והר"ן]

יא נער בן י"ג שנה ויום אחד, שיש ספק אם הביא שתי שערות וחייב בקידוש מן התורה, או לא, יש אומרים שאינו מוציא ידי חובת קידוש על הכוס איש או אשה, שהם חייבים מן התורה, והוא ספק אם חייב מן התורה. ויש אומרים דאחר שהגיע לי"ג שנה ויום אחד יש חזקה שהביא ב' שערות, וסמכינן שפיר על החזקה גם במקום מצוה דאורייתא. וכן עיקר להלכה. ולכן כשבעל הבית נעדר מביתו בליל שבת, או שאבי המשפחה נפטר, וקשה לאשה לקדש בעצמה, יכול הבן הנז' לקדש ולהוציא ידי חובה את האמא ושאר בני המשפחה. ומכל מקום עדיף יותר שיקדש גדול שבודאי הביא ב' שערות, או שתקדש האמא. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמ' רמה, ובמהדורת תשס"ד עמוד תקעד. ילקוט יוסף על הל' ציצית סי' יא הערה ה'. ובילקוט יוסף על הלכות תפילין, סימן לז הערה ג. יביע אומר ח"י בהערות לרב פעלים ח"א סי' י'].

יב קטן שהגדיל ונעשה לבר מצוה בליל שבת קודש, לא יקדש מבעוד יום, ככל המוסיפין מחול על הקודש, אלא ימתין עד צאת הכוכבים, ואז יקדש קידוש היום בחיוב. שכל קטן המתקרב לזמן היכנסו לעול המצוות, יש לו להזהר מצד הדין לבלתי יעשה בקטנותו מצוה שנמשך זמנה עד לאחר שהגדיל. הואיל ולדעת רוב הפוסקים, הקטן אינו חייב במצוות כלל וכל מצות החינוך אינה אלא על האב. ומיהו אם עבר וקידש מבעוד יום, אף על פי שיש אומרים שלא יצא ידי חובה וחייב לחזור ולקדש, אנן בדידן דחיישינן הרבה ל"ספק ברכות", ומורים לו דשב ואל תעשה עדיף, ולא יחזור לקדש. ויכוין לצאת ידי חובת קידוש בתפלת שחרית למחרת היום. והיכא דאפשר טוב שישמע קידוש מפי המחוייב בקידוש, המקדש אחר צאת הכוכבים, כדי שיצא ידי חובת קידוש בלי פקפוק. אך צריך שיאכל שוב כזית ממיני דגן. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רמה].

יג כשמקדש ומבדיל לאחרים, אין קפידא על המבטאים השונים, שספרדי השומע קידוש או הבדלה במבטא אשכנזי, יוצא ידי חובתו, והוא הדין להיפך. ולכן בני ישיבה אשכנזים השומעים את הקידוש בהברה ספרדית, או בני ישיבות ספרדים השומעים קידוש או הבדלה בהברה אשכנזית, יוצאים ידי חובת קידוש והבדלה, שהרי מבינים איש שפת רעהו. ואפילו בקידוש של ליל שבת, אין צריך להחמיר לשמוע הקידוש במבטא שהוא רגיל בו. וספרדי המקדש בישיבה של אשכנזים אין לו לשנות ממבטא שם ה', ועליו לומר כפי המבטא שלנו, והאשכנזים יוצאים ידי חובה גם במבטא זה, אחר שהוכח שכך היה המבטא אצל רש"י, הרי"ף, ר"א הקליר, ועוד. [ילקו"י שבת כרך א עמוד רמה. ילקוט יוסף תפלה כרך א' עמוד שצו, וירחון קול תורה סיון תשס"ג עמוד כא. יחוה דעת חלק ו' סימן יט. וע' בהגהות היעב"ץ ברכות מז. שכך היה מבטא רש"י. וכן מוכח מהתוס' ברכות טו: בשם הרי"ף. וכן מוכח מפיוטי ר"א הקליר [מהגאונים, ניצוץ נשמת רבי אלעזר בן רשב"י] בקורב"ץ לט' באב. וכן משמע מהרמב"ם פרק סו במורה נבוכים, ומדברי רבינו בחיי פר' וירא, ובס' זכר יהוסף].

יד מנהגינו פשוט לברך ברכת בורא פרי הגָּפֶן, הגימ"ל בניקוד סגו"ל. ואין לשנות מהמנהג. [ילקו"י שבת כרך א' עמוד רמט. ילקוט יוסף שובע שמחות חלק א' מהדורת תשס"ה, עמוד קלט. ילקו"י תפלה ב' קונטרס נוסח הברכות]. והמנהג לומר בורא פרי, פ' דגושה. [שו"ת יביע אומר ח"ט או"ח סי' כב].

טו סומא (עיור) חייב בכל המצות מן התורה, ולפיכך מוציא ידי חובה את בני ביתו בקידוש בשבת וביום טוב. ויש אומרים שאם יש שם פיקחים גדולים, יקדש אחד מבני ביתו לצאת ידי חובת כל הפוסקים. ומכל מקום הדבר ברור שאם דעתו נחלשת בכך שיקדש אחד מבני הבית, יקדש בעצמו. ויכול להוציא ידי חובת קידוש את בני ביתו הפיקחים. [ילקו"י שבת כרך א' עמו' רנ].

טז אם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש ולהכין צרכי סעודה לכבוד הלילה, ולכבוד היום ולקידוש היום, מוטב שיקנה יין לקידוש הלילה ממה שיכין צרכי הסעודה, או ממה שיקנה יין לצורך היום. ודוקא בשאר צרכי סעודה כבוד היום קודם לכבוד לילה, אבל אם אין לו אלא כוס אחד לקידוש, כבוד לילה קודם לכבוד יום. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רנא].

יז כיון ששקעה החמה בערב שבת אסור לטעום כלום קודם הקידוש, ואפילו מים אסור לשתות משחשכה. [אבל מותר לרחוץ פיו במים, כיון שאינו מתכוין להנאת טעימה]. ואם טעה ובירך על דבר מאכל קודם הקידוש, יטעם ממנו מעט, כדי שלא תהיה ברכתו ברכה לבטלה. [ילקוט יוסף תפלה כרך א' סימן פט הערה מד.

ירחון קול תורה סיון תשס״ג עמוד ק׳]. ואסור לעשות כל מלאכה, ואפילו שבות דרבנן, הואיל ומנהגינו כסברת הגאונים שתיכף אחר שקיעת החמה מתחיל בין השמשות, ונמשך כשלשת רבעי מיל, דהיינו שלש עשרה דקות ומחצה. ואם קיבל עליו שבת מבעוד יום, נאסר מיד בטעימה. ואם לא קיבל עליו שבת, והוא צמא לשתות אחר השקיעה, בתוך זמן בין השמשות, אפשר להקל לו לשתות מים להפיג צמאונו. [מג״א סק״י, שכל האיסור לשתות חל רק בצאה״כ, וכ״כ בזכור ליצחק הררי. ובפרט שבאותו זמן יש ספק ספיקא להקל, כי שמא הלכה כרבינו תם שסובר ששלשה מיל ורבע אחר השקיעה יום גמור הוא, ואם תמצא לומר שהלכה כהגאונים, כמנהגנו, שמא הלכה כר׳ יוסי דסבירא ליה שכל משך הזמן דבין השמשות דר׳ יהודה יום הוא, ורק אחר כך מתחיל בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא. והוה ליה ספק ספיקא בדרבנן. ילקוט יוסף שבת א׳ עמוד רנא].

יח יש לחנך קטן שהגיע לחינוך [כבן 6] שלא יאכל או ישתה קודם הקידוש. אולם כשיש צורך בדבר, כגון בבוקר קודם תפלת שחרית, או כשממתינים הרבה לאיזה אורח שיגיע, מותר לקטן [אף שהגיע לחינוך] לאכול. ומותר אף להאכילו בידים, ובפרט אם מאריכים בתפלת שבת. ומיהו בנער בריא כבן י״ב שנה ויום אחד ואילך, נכון לחנכו גם בזה. [ילקו״י שבת כרך א עמ׳ רנג. ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד קעג].

יט מי שטעה ועבר וטעם קודם הקידוש, ואפילו אכל סעודה גמורה, מקדש אחר כך. ומכל מקום אם כשהתחיל לאכול נזכר שלא קידש, חייב להפסיק מיד ולקדש, ואחר כך ימשיך בסעודתו. וכן אם התחיל לאכול מבעוד יום, וחשכה, צריך להפסיק את אכילתו, ופורס מפה ומקדש. ואם היו שותים יין תחלה, אינו אומר אלא קידוש בלבד, בלא ברכת הגפן, דכיון דבירך כבר בתוך הסעודה בתחלת שתייתו, שוב אין צריך לברך בורא פרי הגפן קודם הקידוש, ואחר ברכת הקידוש מברך המוציא. ואם אין לו יין ומקדש על הפת, אינו מברך המוציא. ויש אומרים שאף כשמקדש על היין אינו מברך המוציא. וספק ברכות להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רנד. שלחן ערוך סימ׳ רעא ס״ג, ובמשנה ברורה שם ס״ק טז].

כ מי ששכח לקדש בליל שבת או בליל יום טוב, ובירך על הפת ברכת המוציא, וקודם שטעם נזכר שעדיין לא קידש, יאמר שם ברכת הקידוש על הפת, [וברכת שהחיינו בליל יום טוב הראשון של פסח, ושל סוכות, או יום טוב של שבועות], ואחר כך יאכל, ולא חשיב הפסק בין ברכת המוציא לטעימה. אבל אם בירך על הפת קודם שהבדיל במוצאי שבת, ונזכר שלא הבדיל קודם שטעם, יטעם מעט, ואחר כך יבדיל על היין, שהרי אין מבדילין על הפת. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד רנד]

כא מי ששכח או הזיד ולא קידש בליל שבת, יקדש ביום, ויאמר כל נוסח הקידוש של הלילה, מפני שזמנו כל היום. אך אינו אומר ויכולו. ואף על פי שהתפלל תפלה של שבת, יקדש על היין בשם ומלכות, ויטעם מן הכוס כמלא לוגמיו, אם הוא בתוך הסעודה. ואם אינו בתוך הסעודה, ישתה רביעית יין מכוס הקידוש, כדי שיחשב לו קידוש במקום סעודה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד תקצה].

כב אם לא קידש לא בליל שבת ולא ביום שבת, והגיע זמן בין השמשות של מוצאי שבת, [תוך י״ג דקות וחצי מהשקיעה, בשעות זמניות], יקדש על הכוס בברכה. ונכון שישתה רביעית יין, כדי שיהיה קידוש במקום סעודה. [ואפילו אם לא יוכל לשתות רביעית יין, יוצא ידי חובת קידוש על כל פנים מן התורה גם בלא סעודה לדעת רבינו יונה וסיעתו]. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד רנו].

כג קודם הקידוש צריך שתהיה מפה פרוסה על השלחן, ויתן עליה את הלחם משנה, ואחר כך יפרוס על הלחם מפה אחרת. זכר למן שהיה כמונח בקופסא, טל למטה וטל למעלה והמן באמצע. ועוד, כדי שלא יראה הפת את בושתו, שמקדים לברך על היין קודם הפת המונח לפניו. ודי שהפת תהיה מכוסה עד לאחר הקידוש. וטוב להשאיר הפת מכוסה עד ברכת המוציא. וגם אם מקדש על הפת, טוב שיכסנו בעת הקידוש, ובתחלה יברך המוציא, ויניח ידיו על הפת, ויגלה הלחם משנה, ואחר ברכת המוציא יברך ברכת הקידוש, ויחזור ויכסה במפה ויניח ידיו עליהם עד גמר הקידוש. אך כל זה אינו לעיכובא.

כד כשמקדש על היין, כיצד הוא עושה, נוטל כוס שמחזיק רביעית הלוג או יותר, [שמונים ואחד גרם], ומדיחו מבפנים ושוטפו מבחוץ, וממלא את הכוס על כל גדותיו ביין הכשר לברכה. ומכל מקום כל שיש בכוס שיעור רביעית יין, אף אם אין הכוס מלא, אין זה לעיכובא. ויש שאין ממלאים את הכוס ממש, מחשש שישפך מהיין ויתבזה. וצריך שיהיה הכוס שלם, ובשעת הדחק אם אין לו אלא כוס שבור, או פגום בשפתו, מותר לקדש בכוס זה. והוא שלא שתו מאותה צלוחית שהיין בתוכה. אבל אם שתו מהכוס, היין שבתוכו נפגם, ואינו ראוי יותר לקידוש. ואחר כך אוחז הכוס ביד ימינו, ומגביהו מן השלחן טפח או יותר, ולא יסייע בשמאל את יד ימינו. ואומר כשהוא עומד ״יום השישי ויכולו וכו״ עד אשר ברא אלוקים לעשות, ואח״כ מברך בורא פרי הגפן, וברכת הקידוש, ושותה מיושב.

כה נהגו לומר בליל שבת פזמון ״שלום עליכם״, ויש הנוהגים לכפול כל בית ג׳ פעמים, אך אם ממהר ללימודו, וכיוצא בזה, אין צריך לכפול. וכבר נהגו לומר ״ברכוני לשלום מלאכי השלום״, אף שהוא מיוחס למלאכי השרת, שאין זה אלא דרך ענוה, שהוא בוש לבקש מהמלך בעצמו. ויש שמדלגים זאת, כדי שלא ייראה כמבקש מהמלאך, ומכל מקום מנהגינו לאומרו, וכאמור. ומנהגינו לומר ״צאתכם לשלום״ ואין צריך לבטל המנהג. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רס].

כו אחר "שלום עליכם" אומרים פרק אשת חיל מי ימצא וגו', ויכולו השמים וגו', ומברכים בורא פרי הגפן, וברכת הקידוש. [ילקו"י שבת כרך א עמוד רס].

כז יש נוהגים לומר קודם הקידוש "אזמר בשבחין", ו"מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר". וגם בזה אם הוא ממהר ללימודו, וכל כיו"ב, אין צריך לאומרם. ומעיקר הדין אין צורך לומר קודם הקידוש "לשם יחוד" וכו', כי הברכה עצמה היא הכוונה של המצוה. וכן בכל המצות שברכתם עובר לעשייתן הברכה עצמה היא הכוונה של המצוה. ומכל מקום הרוצה לומר "לשם יחוד" לא יאמר בו דברים השנויים במחלוקת, כגון שאומר לשם יחוד וכו' הריני בא לקיים "מצות עשה מן התורה" לקדש וכו', והרי לדעת רוב הפוסקים כבר יצא ידי חובה מן התורה בתפלת ערבית. וכן כשאומר "ומצות עשה מדברי סופרים לקדש על היין", והרי יש אומרים שהקידוש "על היין" מן התורה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תקצג. ועיין בשו"ת יביע אומר חלק א' סימן טו אות יט, ובהערה שם].

כח מנהגינו על פי הקבלה לומר הקידוש בליל שבת מעומד, בין כשמקדש לעצמו, ובין כשמקדש ומוציא אחרים. ונכון שישתה מיושב. ובקידוש של יום, מקדשים בישיבה. [ילקו"י שבת כרך א עמוד רס].

כט מצוה לכתחלה להשמיע הקידוש לאזניו. ואם לא השמיע לאזנו יצא. במה דברים אמורים כשביטא בשפתיו, אבל אם לא ביטא בשפתיו, רק הרהר הקידוש בלבו אף בדיעבד לא יצא ידי חובתו, וחוזר ומקדש. [ילקו"י שבת א עמ' רסד. ובנוסח הקידוש ראה בירחון קול תורה תשרי תשס"ד עמ' פו].

ל צריך שכל בני הבית ישימו לבם היטב לשמוע ברכת הקידוש מתחלה ועד סוף, מפי גדול הבית המברך, ויכוונו השומעים לצאת ידי חובתם, והמברך יכוין להוציאם ידי חובתם. ואין השומעים צריכים לומר הקידוש מלה במלה אחר המברך. אלא יוצאים ידי חובתם בשמיעת הקידוש מהמברך, שגם בקידוש יש דין "שומע כעונה". וכן המנהג בישיבות הקדושות, שאחד מקדש ומכוין להוציא ידי חובה את כל בני הישיבה השומעים את קולו. [ילקו"י שבת א עמ' רסה].

לא כשבעל הבית מקדש ומוציא את בני ביתו ידי חובת הקידוש, יש להזהיר את בני הבית שלא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הזכרת שם ה' שבברכות הקידוש. שכל ברכה שהשומעים מכוונים לצאת ידי חובתם, אין להם לענות ברוך הוא וברוך שמו אחר הזכרת ה'. שמכיון שהשומע כעונה אם הוא מפסיק לענות ברוך הוא וברוך שמו אחר הזכרת ה', הוי כמוסיף ומפסיק באמצע הברכה, ומשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות. ועל כל פנים מי שעבר וענה "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הזכרת שם ה' בברכות שהוא יוצא בהם ידי חובתו, בדיעבד יצא ידי חובה, ולא יחזור לקדש לעצמו. [ילקו"י שבת כרך א עמוד רסח, ובמהדורת תשס"ד עמו' תקעו. ובילקוט יוסף תפלה כרך ב' מהדורת תשס"ד, סי' קכד, עמ' קנט, ובקול תורה סיון תשס"ג עמ' צג].

לב כשבני הבית רבים, ויש בהם מי שאינו יכול לשמוע את הקידוש היטב מבעל הבית המקדש, או שהמקדש מגמגם בלשונו, או בולע אותיות ותיבות מהברכה, יש להם לברך בלחש את ברכת הקידוש, ובשעת הברכה יתנו עיניהם בכוס שביד המברך. וכשהמקדש יסיים הברכה לא יענו אמן אחר ברכתו, שמאחר והם בירכו בעצמם, ובדעתם לטעום מהיין, אם יענו אמן הוי הפסק. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רסט].

לג יש נוהגים שאם בעל הבית המקדש מגמגם בלשונו, וכיוצא, אומרים עם המקדש את נוסח הברכה, מלבד פתיחת הברכה וחתימתה, ואף על פי שיש לנוהגים כן על מה שיסמוכו, מכל מקום עדיף יותר שיאמרו את כל הברכה עם המקדש מלה במלה, כולל הפתיחה והחתימה. שאין לצאת ידי חובה חצי ברכה בשמיעה, וחצי ברכה באמירה. [ילקו"י שבת כרך א עמוד ער. יביע אומר ח"י בהערות לרב פעלים ח"א סי' י].

לד השומע קידוש מחבירו, ואינו מבין את הלשון כלל, לדעת מרן השלחן ערוך אינו יוצא ידי חובת קידוש. וכן בכל הברכות שיוצאים בהם ידי חובה מדין שומע כעונה, אם השומע אינו מבין שפת המשמיע, אינו יוצא ידי חובת הברכה. ולכן לכתחלה צריך השומע שאינו מבין שפת חבירו לומר את ברכות הקידוש עם המקדש מלה במלה. ואם אי אפשר יש לסמוך על הפוסקים שסוברים שדין שומע כעונה הוא אפילו שאינו מבין. [ילקו"י שבת א' עמוד ער. ואף שזה נגד דעת מרן השלחן ערוך, מכל מקום אופן כזה עדיף מאשר יבטל מצות קידוש לגמרי].

לה אף מי שאינו מקדש לעצמו, כגון שאינו רוצה לסעוד במקום זה, או שכבר קידש וסעד, יכול לקדש לאחרים כדי להוציאם ידי חובה, כשיש שם כאלה שאינם יודעים לקדש בעצמם. שהרי בברכת המצות כל ישראל ערבין זה לזה. ואף שבתוך ברכת הקידוש נכללת ברכת בורא פרי הגפן שהיא ברכת הנהנין, ובברכת הנהנין אין דין ערבות, מאחר וברכה זו באה לחובת היום, לפיכך יכול לקדש לאחרים אף אם הוא עצמו אינו יוצא ידי חובת הקידוש. ואין הבדל בזה בין קידוש של ליל שבת, לקידוש של הבוקר. והמקדש להוציא אחרים ידי חובתם, [או שמקדש בבית הכנסת], ובדעתו לקדש שוב בביתו, ואינו רוצה לצאת ידי חובת הקידוש, אין לו לטעום בעצמו מן היין, אלא יטעימו לאחרים. [ובבית הכנסת יטעימו לתינוקות].

לו אחר שקידש על הכוס נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים. ואם נטל ידיו קודם קידוש, גלי דעתיה דריפתא חביבא ליה, ולא יקדש על היין, אלא על הפת. [ילקו"י שבת כרך א עמוד רעג].

לז צריך לשתות מכוס של קידוש כמלא לוגמיו, [דהיינו כל שיסלקנו לצד אחד בפיו, ויראה מלא לגומיו], והוא רובו של רביעית, כארבעים ושתים גרם לאדם בינוני. [ילקו"י שבת כרך א עמוד רעד].

לח לכתחלה ראוי ונכון שהמקדש עצמו ישתה מהיין מלוא לוגמיו. ואם לא טעם המקדש כמלוא לוגמיו, אלא טעם מעט, ואחד מהמסובין טעם כמלוא לוגמיו, בדיעבד יצאו כולם ידי חובת קידוש. [ילקו״י שבת כרך א׳ סי׳ רעא סעיף לז, ומהדורת תשס״ד עמוד תקצז]. ואם המקדש או אחד המסובים טעמו מעט מהיין, אף שאף אחד לא שתה מלוא לוגמיו, יצאו ידי חובת קידוש. [עיין במג״א סי׳ רעא ס״ק לב. א״ר שם. מעט מים. שארית יוסף חלק ג׳ סימן רעא. והובא באור לציון].

לט מצוה מן המובחר שכל המסובים יטעמו מן היין לחיבוב מצוה. וכשבעל הבית מיסב עם בני ביתו, המנהג שבני הבית טועמים מהכוס ששתה ממנו המקדש, ויש שמקנחים מקום ששתה ממנו. ואם מיסב עם אנשים שאינם מבני משפחתו, ומקפידים שלא לשתות מכוס ששתה ממנו אחר, ימזוג מעט יין לכמה כוסות, כדי שיטעמו המסובין מהיין.

מ אף מי שלא טעם מהיין, יצא ידי חובת הקידוש, הן בקידוש הלילה והן בקידוש היום. שאין טעימת המסובין לעיכובא, אלא לחיבוב מצוה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רעו].

מא קידש וקודם שטעם הפסיק בדיבור, חוזר ומברך בורא פרי הגפן, אבל אינו חוזר לברך ברכת הקידוש. וכן אם קידש על היין, וקודם שטעם נשפך היין, והביאו לו כוס יין אחר, חוזר ומברך הגפן, אבל לא ברכת הקידוש. אבל אם היה דעתו לשתות עוד מהיין אחר הקידוש, אין צריך לברך בורא פרי הגפן שנית. והשומעים שדיברו קודם שטעמו מהיין, אם דיברו קודם שהמקדש טעם, אינם יכולים לטעום מהיין אלא אם כן יברכו ברכת בורא פרי הגפן, אבל אין זה לעיכובא ויצאו ידי חובת קידוש. ואם דיברו אחר שהמקדש טעם, יש אומרים שאינם צריכים לברך. אך בהליכות עולם (ח״ג עמ׳ כד טור ב) הביא מהאוהל מועד שצריכים לברך. [והיכא שאחד השומעים דיבר, ראה בילקו״י על הלכות ציצית הערה כד ד״ה והיכא].

מב מותר לקדש בכוס העשוי לשימוש חד פעמי, או כוס נייר, וכדומה. אך אם יש לו כוס אחר, עדיף יותר לקדש בכוס אחר, ויקיים בעצמו, זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות.

מג מי שאין לו כוס אלא כוס שפיו צר, או בקבוק, יכול לקדש על כוס זה, ויתן עיניו בכוס מבחוץ. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רעח].

מד מי שיש לו על ידיו כפפות, נכון להסירם מעל ידיו קודם הקידוש, כדי שלא יאחז את הכוס על ידי הכפפות. ומי שיש לו על ידיו תחבושת, או גבס, מותר לאחוז כך את הכוס, [ואין צריך ליתן לאחר לקדש]. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רעח].

מה הרוצה לצאת ידי חובת קידוש ששומע מאחר, על ידי תנאי, שיכוין השומע שאם יהיה לו יין לקדש בעצמו אינו רוצה לצאת ידי חובה בקידוש מדין שומע כעונה, ואם לא יהיה לו יין, הוא מכוין לצאת, רשאי לעשות תנאי כזה. ויוצאים ידי חובת קידוש בכך. [שם עמ׳ תרכד].

סימן רע״ב – על איזה יין מקדשים

א אין מקדשים על יין שריחו רע, או יין מגולה, ואפילו בזמן הזה שאין אנו מקפידים שלא לשתות יין מגולה, שהרי אין נחשים מצויים בינינו, מכל מקום לענין קידוש אין לקדש על יין מגולה. ולכתחלה יש להזהר בזה אף ביין שהיה מגולה שעה מועטת. ומיהו בדיעבד אין לפסול כי אם בנמר ריחו וטעמו, או שעבר עליו לילה אחד. ואין חילוק בין קידוש להבדלה.

ב אם עבר וקידש על יין מגולה, בקידוש הלילה אין צריך לחזור ולקדש, דיש לחוש לאיסור ברכה לבטלה. אבל ביום שאין רק ברכת בורא פרי הגפן, טוב לחזור ולקדש על יין כשר. ואם קידש בליל שבת על יין, וכשטעמו ממנו נמצא שהיה חומץ, צריך לחזור ולקדש על יין אחר, בברכת הגפן וברכת הקידוש. במה דברים אמורים כשנמצא שהיה חומץ גמור שאם היו שופכים ממנו על גבי קרקע היה מבעבע, אבל כל שאינו מבעבע אין אנו בקיאים אם הוא חומץ או יין, וספק ברכות להקל. [ילקו״י שבת א עמו׳ רעט, ועמו׳ תקפח. שאר״י ג׳ עמו׳ שצב].

ג יין שהחמיץ ונפסל לקידוש, ואחר כך נתנו לתוכו חומר שגורם ליין להשביח, יש אומרים דפסול לקידוש, דאף על פי שחזר ליתן טעם טוב, כיון שנפסל שוב אינו חוזר להיכשרו. ויש מכשירים אותו לקידוש, מאחר שסוף סוף עתה הוא ראוי לשתיה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ מהדורת תשס״ד עמוד תקצג. ושארית יוסף חלק ג׳ עמוד שצו].

ד מותר לקדש על יין חדש אף שנעשה בערב שבת, ולכן מותר לסחוט מערב שבת אשכול ענבים, ולומר עליו קידוש היום. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רעט].

ה לכתחלה מצוה לקדש על יין אדום. ומנהג בני ספרד שמקדשים על יין אדום אפילו אם היין הלבן משובח מהיין האדום. ומיהו אם אינו לבן יותר מדאי, אם הוא משובח מן האדום, יש להקדימו. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רעט].

ו אם לא מצא יין אדום הכשר לברכת בורא פרי הגפן, יקדש על יין לבן, ויערב בו מעט יין אדום כדי להאדימו. ומותר לערב בו יין אדום גם בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור צובע בשבת, שבאוכלין ומשקין אין צביעה בכל אופן. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רפא, ועמוד תקפד. שארית יוסף ח״ג עמ׳ שצ]. ובמנוחת אהבה החמיר ביין של קידוש, דברוצה להאדימו למצות קידוש על יין אדום, יתן תחלה יין אדום, ועליו ימזוג יין לבן. והביא כן מחס״ל. אך אין זה אלא

חומרא, כי מעיקר הדין כבר כתב הפמ״ג שגם אם כוונתו שהיין יהיה בצבע אדום, מותר, דסו״ס אין דרך צביעה במשקין לשתיה. ודברי הפמ״ג הובאו ביביע אומר ח״ב.

ז אין לקדש על יין שיש בו תערובת של רוב מים, ולכן לדידן אין לסמוך על חלק מההכשרים הניתנים על פי דעת הרמ״א, לכמה סוגי יין, שיש בהם **תערובת של רוב מים.** [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רפא. ואף שלא מצינו כן להדיא בדברי מרן דבעינן רוב יין, מכל מקום מרן כתב שמשערים בשיעור שמוזגים יין שבאותו מקום, והרי ברוב העולם יין נחשב רק כשעל כל פנים רובו יין, וכיון שמרן לא פירש להדיא שיעור היין, מסתבר דאזלי׳ בתר הרוב, כי במה נשער אם לא ברוב. ומצינו לעולת תמיד (סק״ז) שכתב, שעכשיו שאין נוהגים כלל למזוג היין במים, כי היינות שלנו רפויים מאד, לפיכך אם נתערב מעט מים ביין, אפילו אם מדת המים פחותה ממדת היין, אין לברך עליו בורא פרי הגפן. וכ״כ האליה רבה (שם סק״י), והפרי מגדים ועוד אחרונים שנקטי דיין שרובו מים ברכתו שהכל, ובודאי דסב״ל. ועוד, דהיכא שנותנים רק 17 אחוז יין, או 20 אחוז, זה ודאי אינו לדעת מרן, ועל זה אמרו שאין כן דעת מרן].

ח ספרדי השומע קידוש או הבדלה מאשכנזי המקדש על יין שיש בו תערובת של רוב מים, יוצא ידי חובת קידוש והבדלה, דאינהו עבדו לדידהו, ושפיר עבדו לדידהו. [ילקו״י שם עמ׳ רפא].

ט יין של צימוקים (דהיינו ששורין הצימוקים במים) מקדשים עליו, ובלבד שיש בצימוקים לחלוחית, שאם היו סוחטים אותם היה יוצא מהם לחלוחית כעין דבש. ושיעור המים שיש לשרותם עם הצימוקים, צריך שלא יהיו יותר משיעור הצימוקים לאחר שנתפחו במים. [וכן במזיגת היין במים לקידוש, לעולם צריך שהרוב יהיה יין והמיעוט מים, כדי שיהיה בו טעם יין. אבל אם הרוב מים ברכתו ״שהכל נהיה בדברו״]. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ מהדורת תשס״ד עמוד תקפט]. **ולכתחלה יש** להחמיר לשרות הצימוקים במים ג׳ ימים מעת לעת, ואז מברך על מי שרייתם בורא פרי הגפן, וברכה מעין שלש, ומקדשים על יין זה, אך המיקל לברך בורא פרי הגפן בשריית הצימוקים במים פחות מכן, באופן שהצימוקים נתנו טעם במים כטעם יין ממש, יש לו על מה לסמוך. ואם שורה הצימוקים במים וסוחט אותם היטב באופן שמוציא מהם את כל הלחלוחית שבהם, אין לדון על זמן הכבישה, וכל שכן אם כתש את הצימוקים ואחר כך שרה אותם במים וסחט אותם היטב, ובפרט אם שורה אותם במים חמים כדי שיתרככו. אבל אם אינו סוחט את הצימוקים עצמם לכתחלה צריך לשרותם שלשה ימים מעת לעת. ואם בישל הצימוקים עם המים ואחר כך משך המים מן הצימוקים, הוה ליה יין ומקדשים ומבדילים עליהם. [ילקוט יוסף שבת א׳ עמוד רפב, ועמוד תקפט, ותקצב]. **ומותר לתת צימוקים לשרותם במים בשבת, כדי לשתותם בשבת.** [ראה בשו״ת יביע אומר ח״י דף קד טור א׳. בהערות לרב פעלים ח״א או״ח סי׳ טו].

י ובכל זה צריך שיהיה בצימוקים לחלוחית, באופן שאם ידרוך אותם יצא מהן דבשן. וגם צריך המשכת הצימוקים מן המים, ובין אם הצימוקים שלמים, ובין אם הן כתושים ודרוכים, לעולם צריך למושכם ממי שרייתם, כדי שיהיה על המים תורת יין. ואף אם סחטם ויש במימיהן טעם של יין, כל זמן שלא משך היין מכל הצימוקים והזגים, אין עליהם תורת יין, בין לברכה בין לענין יין נסך. שגם בצימוקים הדין כן, אף אם שרה אותם במים שלשה ימים, ואפילו עשרים יום ומעלה. ואם הרתיח או בישל את הצימוקים, ומשך את הצימוקים מהיין, חשיב יין, ומברך עליו הגפן. [ילקוט יוסף שבת שם, חזון עובדיה פסח מהדורת תשס״ג, קדש, עמוד יד].

יא אם אין לו אלא צימוקים בלי גרעינים, אפשר לסמוך על הפוסקים המקילים ולעשות מהם יין לקידוש והבדלה, ולברך על זה בורא פרי הגפן, שבמקום מנהג לא חיישינן לספק ברכות. וכן הדין לענין מיץ ענבים. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רפג].

יב מותר לקדש על מיץ ענבים, ומברכים עליו בורא פרי הגפן, וכן יינות שעוברים תהליך של פיסטור ובישול, מברכים עליהם בתחלה בורא פרי הגפן, ומקדשים עליהם. וכששותים מהם שלא בשעת הקידוש או בסעודה, מברכים לבסוף ברכת על הגפן ועל פרי הגפן. וכן המנהג, ובמקום מנהג אין חוששין לספק ברכה לבטלה. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ רפד, ותקפ, יחוה דעת ח״ב סי׳ לה].

יג המארח בביתו בליל שבת יהודי חילוני המחלל שבת בפרהסיא, אם יש חשש שימזוג מהיין, נכון יותר שמערב שבת ירתיח את היין, וישאיר את היין ברתיחתו על האש איזה רגעים, ובאופן כזה רשאי ליתן לאורח לטעום מן היין, וגם שהאורח ימזוג היין. ואם לא עשה כן, ישתדל למזוג לעצמו את היין, ויתן לאורח מעט מהיין בכוס נפרד, ומה שנותר מהכוס של האורח, ישפוך. ואם האורח עבר ומזג את היין לבעל הבית, אם האורח מתפלל בשבת, יש לסמוך על האחרונים שמקילים בזה, ובפרט במקום שיש לחוש למחלוקת ואיבה. וביינות שלנו [בארץ ישראל] שבלאו הכי רובם מפוסטרים אין לחוש בהם ליין נסך כלל, ודינם כדין יין מבושל. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רפו, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקפג. שארית יוסף ח״ג עמו׳ שפט]. **ושומע קידוש ממחלל שבת** בפרהסיא, ואי אפשר לו לקדש בעצמו, ונאלץ לצאת ידי חובתו על ידי אחד כזה, יש לו על מה לסמוך, ויוצא ידי חובת קידוש. אך טוב שיאמר בלחש קידוש היום, עם המקדש, ויתן בכוס עינו בשעה שמקדש. [ילקו״י שבת א׳ מהדורת תשס״ד עמוד תקעט].

יד אסור לקדש על סתם יינם, או על יין שנגע בו מחלל שבת בפרהסיא [באופן שלא הרתיחו את היין]. ולכן אף אם לא מצא יין אחר, לא יקדש על סתם יינם, או על יין של מחלל שבת בפרהסיא, שהרי אפשר לקדש על הפת. ובזמן הזה בארץ ישראל, רוב היינות מפוסטרים.

טו אם עבר וקידש על סתם יינם, בדיעבד יצא ידי חובת קידוש. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רפז].

טז אפילו במקום שאין יין מצוי, אין לקדש בליל שבת על חמר מדינה כגון שכר או בירה, אלא יש לקדש על הפת. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סי׳ ערב סעיף ט), כדעת הפוסקים שאין לקדש בליל שבת על חמר מדינה, אלא יקדש על הפת. אבל בשחרית של יום שבת, אם אין לו יין, מקדש על חמר מדינה, דהיינו שכר או בירה, שאם יקדש על הפת אין שום היכר לקידוש, שהרי אף בחול צריך לברך המוציא לחם מן הארץ. ובמה יוודע שכוונתו לקידוש. [ילקו״י שבת כרך א עמוד רפח, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקצב].

יז העיקר להלכה כדעת מרן שאין לקדש קידושא רבה על בירה או שכר וחמר מדינה כשיש יין בעיר. ואף אם נתייקר היין, אינו נפטר מקידוש על היין בשביל כך. ולכן לא יפה עושים אותם הנוהגים לקדש קידושא רבה על הבירה או השכר אף על פי שיש יין בעיר, מחמת שהיין ביוקר, או משום דחביבא להו שיכרא, שאין לקדש על בירה או שכר אלא אם כן אין בעיר יין, או כשהיין מזיק לו, שאז יקדש על חמר מדינה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רפט].

יח גם כשמקדשים על יין שרף (עראק וכדומה), צריך לשתות מלא לוגמיו, וצריך שהכוס יחזיק רביעית. והשותה עראק או קונייאק רביעית בבת אחת, שלא בשעת הקידוש או סעודה, אינו מברך ברכה אחרונה, דשמא בטלה דעתו אצל כל בני אדם, שאין שותים י״ש רביעית בבת אחת. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רפט, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקפד. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד שפט].

יט אין לעשות קידוש בליל שבת, או הבדלה במוצאי שבת, על קפה או על תה, או על חלב ושאר משקאות קלים, שאינם נחשבים לחמר מדינה. והוא הדין למיץ הדרים, גזוז, או טמפו. ואף מי שאי אפשר לו לשתות יין, או שאין לו יין וגם לא שכר, אינו רשאי לקדש ולהבדיל על המשקאות הנזכרים. וכל המקדש והמבדיל על משקאות אלה, הרי הוא נושא שם שמים לבטלה. ואסור לענות אחריו אמן. ואף בקידוש שחרית של שבת, אין לקדש על משקאות אלה. אולם אם היין מזיק לו, ולקדש על שכר [בכוס רביעית כדין] אין באפשרותו, מפני שאינו יכול לשתות ממנו מלא לוגמיו אליבא ריקנייא, וגם בירה [לבנה] אינה מצויה אצלו, ואין אחר שיקדש בשבילו, רק אז יוכל לברך ״שהכל נהיה בדברו״ על משקאות אלה קודם סעודת שחרית, ויועיל לו בשעת הדחק כזאת במקום קידוש היום דוקא. ובמוצאי שבת אם אין יין בעיר להבדיל עליו, או שהיין מזיקו, יכול להבדיל על חמר מדינה, כגון שכר או בירה. אבל קפה או תה או מיץ הדרים ושאר משקאות, אינם נחשבים לחמר מדינה להבדיל עליהם, והמבדיל עליהם הוא נכנס בחשש איסור ברכה לבטלה, ומוטב שיסמוך על ההבדלה שבתפלה, או שישמע הבדלה בבית הכנסת מפי השליח צבור. ולא יבדיל גם באופן שכזה, על המשקאות הנזכרים. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמ׳ שצ ס״י, ובמהדורת תשס״ד עמו׳ תקצג. שארית יוסף ח״ג עמ׳ שצב].

כ מי שאין לו יין או פת בליל שבת, אין לו לקדש על פת הבאה בכיסנין. ואם קובע סעודה על פת הבאה בכיסנין ואוכל כשיעור קביעות סעודה [שהוא כ-216 גרם], יש לו על מה לסמוך בדיעבד לקדש על העוגה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רצא]

כא אין לקדש על כל שאר מיני מאכלים, ודלא כמו שכתב היעב״ץ. ומיהו אם אין בעיר אלא פת של קטניות או של אורז בלבד, אפשר לקדש עליו בלי שם ומלכות, כדי שלא תשתכח תורת קידוש. וברכת הנהנין יברך לבסוף, כדי שלא יהיה הפסק. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד רצא]

כב ברכת הגפן שמברכים על היין של הקידוש פוטרת יין שבתוך הסעודה, ואינו טעון ברכה וכל זה כשהוא רגיל לשתות יין בסעודה, אבל אם לא רגיל לשתות יין בסעודה, אף אם טעם מהיין של הקידוש, כשהוא שותה יין בסעודה מברך ברכה ראשונה הגפן. ולענין ברכה אחרונה, אין מברכים ברכה אחרונה על היין ששתה בקידוש, או ששתה בסעודה, שברכת המזון פוטרת, בין שמברך ברכת המזון על כוס, בין כשמברך ברכת המזון שלא על הכוס. [ילקו״י שבת א׳ עמוד רצב. ועין ש״ע סי׳ רעב ס״י. ובש״ע סי׳ קעד ס״ד, ובמשנ״ב סק״ח. וביחוה דעת ח״ה עמו׳ פט].

כג השומעים קידוש הנעשה בבית הכנסת אחר תפלת מוסף, ומכוונים לברכת בורא פרי הגפן כדי לצאת ידי חובת קידוש, אם טעמו מעט מן היין, אפילו טעימה בעלמא, כשבאים לשתות שכר או שאר משקאות קלים, אינם צריכים לברך עליהם שהכל. שהיין פוטר כל המשקים. ודין השומע כדין המקדש בעצמו. אבל אם לא טעמו מן היין, צריכים לברך על המשקים ששותים אחר הקידוש, שאף על פי שידי חובת קידוש יצאו [ודלא כמ״ש הגרי״ז סלובייצ׳יק], מכל מקום ידי חובת ברכת הנהנין לא יצאו אלא אם כן טעמו מהיין. והדין כן אף לאשכנזים. [ילקו״י שם עמו׳ רצב].

סימן רעג – דין קידוש במקום סעודה

א אין קידוש אלא במקום סעודה, שנאמר: וקראת לשבת עונג, ופירשו חז״ל, שקריאת השבת (הקידוש) תהיה במקום עונג (הסעודה). לפיכך אם קידש על היין ולא סעד לא יצא גם ידי חובת קידוש. ואפילו סעד אחר כך בבית אחר לא יצא ידי חובת קידוש. והרי הוא כאוכל בלי קידוש, ולכן אם נאלץ לאכול סעודתו בבית אחר צריך לחזור ולקדש במקום סעודה שם. [שם עמ׳ רצג].

ב מי ששומע מחבירו או שכנו את ברכת הקידוש על היין, וכיון לצאת ידי חובת קידוש, ולא סעד שם, לא יצא ידי חובת קידוש, ובכל זה אין הבדל בין איש לאשה. [ילקו״י שבת א עמוד רצג].

ג לפיכך השומע קידוש מחבירו או משכנו הקרוב אליו, ואין דעתו לסעוד שם, אסור לו לטעום כלום, שהואיל ואינו יוצא בזה ידי חובת קידוש, הרי אסור לו לטעום כלום עד שיקדש במקום סעודתו. אבל העומד בביתו ושלחנו ערוך לפניו ושומע הקידוש משכנו, ונתכוין השומע לצאת, וגם השכן המקדש נתכוין להוציאו, יצא ידי חובת קידוש, כיון שסועד במקום ששמע הקידוש. ואף שהשומע לא טעם מכוס הקידוש אין בכך כלום, שאין השתיה חובה אלא למקדש עצמו, אבל ליתר השומעים הטעימה היא רק למצוה מן המובחר לחיבוב מצוה.

ד אם קידש על מנת לאכול בפנה זו ונמלך לאכול בפנה אחרת, אפילו הוא טרקלין גדול אין צריך לחזור ולקדש, הואיל והכל חדר אחד, אבל לכתחלה לא ישנה מקומו אפילו מפנה לפנה. ואם היה דעתו לפני הקידוש לסעוד בפנה האחרת מותר לעשות כן אף לכתחלה.

ה לכתחלה אין לשנות את מקומו מחדר לחדר, אפילו אם בעת שקידש היה בדעתו לשנות את מקומו לחדר אחר. אבל בדיעבד אפילו מבית לבית או מבית לחצר, כל שגילה דעתו לפני הקידוש שברצונו לשנות את מקומו, אין צריך לחזור ולקדש, משום ספק ברכות להקל. [שם רצד].

ו והוא הדין אם רואה את מקומו הראשון דרך חלון וכיוצא בזה, ואפילו מקצת מקומו הראשון, שאין צריך לחזור ולקדש. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד רצד].

ז אם התנה בלבו מתחלה לשנות את מקומו מבית לבית, או מחדר לחדר, והוא רואה גם כן משם את מקומו הראשון, יכול לשנות את מקומו אף לכתחלה, כל שיש לו צורך בכך. ומכל שכן אם המקום השני סמוך למקום הראשון עד כדי שיהיה יכול לשמוע משם את הקידוש, דשפיר דמי גם לכתחלה לעשות כן, אם הוא רואה את מקומו, וגם היה דעתו מתחלה על כך.

ח אם אכל אחר הקידוש כזית פת (כעשרים ושבע גרם), נחשב לקידוש במקום סעודה, ורשאי לסעוד אחר כך סעודתו בכל מקום אחר הרצוי לו. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רצה].

ט סעודה שאמרו היינו כזית לחם, או כזית עוגה, או רביעית יין, או תבשיל של חמשת מיני דגן. וגם בקידוש הלילה אפשר להקל באכילת עוגה כדי שיהיה קידוש במקום סעודה. אבל אכילת אורז אינה מועילה כדי לחושבו סעודה לענין זה, ואינו דומה לפת הבאה בכיסנין שהיא מחמשת מיני דגן. וכן אכילת תמרים לא מהני לקידוש במקום סעודה. אבל שתיית יין של הקידוש מעיקר הדין מהני לקידוש במקום סעודה. ואין צריך שישתה רביעית יין מלבד כוס הקידוש. ומכל מקום כיון שיש חולקים בדבר, טוב להחמיר בקידוש של לילה שלא לסמוך על שתיית יין לקידוש במקום סעודה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רצו, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקצח. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד שצה. וטוב לחוש לסברת רבי עקיבא איגר ותוספת שבת שהוכיחו מכמה ראשונים דלא מהני שתיית יין לקידוש במקום סעודה].

י אין אכילת פירות נחשבת לסעודה, ואפילו בקידוש של היום אין לסמוך על אכילת פירות, אפילו משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ורק בשעת הדחק יש אומרים דסמכינן על פירות בקידוש של יום. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רצח].

יא אם שתה רביעית חמר מדינה כגון שכר או בירה אינו חשוב כסעודה לענין זה, ורק בשעת הדחק יש אומרים שיש לסמוך גם על זה בקידוש של היום. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רצח].

יב הנוהגים לבקר אחר תפלת שבת שחרית בבית החתן או בבית אבי הבן, ואחד מקדש על כוס יין ושותה רביעית יין מכוס הקידוש, או שטועם כזית עוגה, ושאר יחידי הקהל אינם מדקדקים בכך, אלא כיון שכיוונו לצאת ידי חובת קידוש בשמיעתם נוהגים לטעום שם פירות ומגדנות ושותים שכר ובירה וכיוצא בזה, ודעתם לחזור ולקדש אחר כך כשילכו לביתם להוציא את בני ביתם ידי חובת קידוש, יש אומרים שאינו נכון לעשות כן, שכיון שאין זה קידוש במקום סעודה לגבי השומעים מיחידי הקהל, הרי הם כאוכלים ושותים בלי קידוש. ויש מתירים ומקיימים המנהג. ואף על פי שהחרד לדבר ה׳ יחוש לעצמו שלא לטעום שם אלא אם כן שותה בעצמו רביעית יין או אוכל כזית עוגה מחמשת המינים, [לאחר שנתכוון לצאת ידי חובת קידוש], מכל מקום אין למחות באלו שנוהגים להקל בדבר. אלא שלפחות נכון שיאכלו כזית פירות ויברכו ברכה אחרונה. ודע, שאלו ששותים שם חמר מדינה [שכר או בירה וכיוצא בזה], אינם צריכים לברך על זה ״שהכל נהיה בדברו״, כל שטעמו יין מכוס הקידוש, וכמבואר לעיל.

יג יכול אדם לקדש לאחרים שאינם יודעים לקדש, אף על פי שאינו אוכל עמהם, כיון שהוא מקום סעודה להם. ויאמר כל סדר הקידוש, כולל ברכת בורא פרי הגפן. ואף שהם יודעים לברך ברכת הגפן, מכל מקום כיון שאינם יודעים לברך ברכת הקידוש, יברך הוא גם ברכת הגפן, ואם עדיין לא קידש בביתו אינו חייב לטעום מכוס הקידוש הזה, אלא יתן הכוס לשומעים ואחד מהם ישתה ממנו לפחות רוב רביעית, והשאר יטעמו טעימה כל שהיא לחיבוב מצוה. [ואף על פי שברכת היין בעלמא אין אחד יכול לברך על מנת שהשני ישתה, אם אין המברך עצמו שותה מהיין, והוא הדין בכל ברכות הנהנין, מכל מקום כאן שברכת

בורא פרי הגפן שבקידוש היא ברכת חובה לקידוש, דינה כדין ברכת הקידוש עצמה, שיכול לברך אף על פי שאינו יוצא ידי חובה, הואיל וכל ישראל ערבין זה לזה]. ומכל מקום טוב שישתה שם רביעית. ואם יצא כבר ידי חובת קידוש, רשאי לשתות אפילו פחות מרביעית. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד רצט].

יד אף בקידוש של יום שאינו חובה מן התורה, ואינו אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד, יכול לברך לאחרים אף על פי שאינו שותה מהיין. ומכל מקום יותר טוב שישתה רביעית יין בקידוש של יום ויחשב לו כקידוש במקום סעודה, וכנזכר לעיל. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד ש׳].

טו צריך לאכול במקום הקידוש תיכף ומיד לאחר הקידוש, ולא ישהה אפילו זמן קצר בין הקידוש לסעודה, ורק לצורך הסעודה עצמה מותר להפסיק. ומכל מקום בדיעבד שעבר ושהה בין הקידוש לסעודה, אין צריך לחזור ולקדש, ובפרט אם בשעה שקידש היה בדעתו לאכול מיד, ונשתהה בין הקידוש לסעודה אפילו לזמן מרובה, בדיעבד אין צריך לחזור ולקדש. במה דברים אמורים כשהיה בדעתו בשעת הקידוש לאכול לאלתר ונאנס ושהה, אבל אם לא היה בדעתו לאכול לאלתר אלא לאחר זמן, אם שהה כדי שיעור עיכול [שבעים ושתים דקות] צריך לחזור ולקדש, ואם לא שהה כדי שיעור עיכול, אין צריך לחזור ולקדש. ומכל מקום בליל פסח שיש מצוה לספר ביציאת מצרים, ולקרוא את ההגדה, ואין סועדים אלא לאחר זמן רב, אין כאן חשש הפסק כלל, וחשיב קידוש במקום סעודה, שכל מה שעושים אחר הקידוש דהיינו הטיבול הראשון וההגדה וההלל והכוס השני, הוא בכלל מצות היום וזכר ליציאת מצרים. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ מהדורת תשס״ד עמוד תר].

טז יש אומרים שאם אחר הקידוש יצא לחוץ ואחר כך חזר למקומו צריך לחזור ולקדש. ויש חולקים. ולכתחלה יש להזהר בזה מאד, אבל בדיעבד לא יחזור לקדש. [ילקו״י שבת א עמוד שא].

יז מטבח הנמצא בחצר הבית, ראוי שלא יצאו מן הבית אל המטבח כדי להביא ממנו דבר מה בין הקידוש לסעודה. ומכל מקום המקילים בזה, בפרט בחג הסוכות, יש להם על מה שיסמוכו. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שא].

יח מי שקידש ואכל, ואחר אכילתו הקיא כל מה שאכל ושתה, יחזור ויאכל לכל הפחות כזית פת, כדי לצאת ידי חובת קידוש במקום סעודה. ואם אינו יכול לאכול, או שחושש ששוב יקיא כל מה שיאכל, אין צריך לאכול. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שב].

סימן רעד – דיני בציעת הפת בשבת

א מנהג נאה הוא לקשט את שלחן השבת בפרחים ושושנים, ובמיני בשמים, לכבוד שבת. ובכדי לברך עליהם ברכת הריח ולהשלים ל״מאה ברכות״ בשבת. [ילקו״י שבת כרך א עמוד שג].

ב אם בירך על הבשמים לפני הקידוש, וחוזר להריח בהם אחר ברכת המזון, אינו חוזר לברך, מאחר שהיו לפניו, ואין ברכת המזון חשובה הפסק אלא בעניני אכילה ושתיה.

ג יש נוהגים לקחת שתי אגודות הדסים או שאר בשמים, ואומרים: ״זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו״. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שג]

ד צריך לבצוע בשבת על שני ככרות בכל סעודה, זכר למן שנאמר בו ״ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה״. ואחר שיברך המוציא יבצע מן הככר התחתון, וכדי שלא יהיה כעובר על המצות, יניח הככר התחתון קרוב אליו יותר מן העליון. וגם הנשים חייבות לבצוע על שני ככרות, כשאוכלות סעודות שבת לבדן. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שד].

ה יש נוהגים על פי האר״י ז״ל להניח על השלחן י״ב ככרות קטנים לכל סעודה, ששה על גבי ששה כמין ניקוד סגו״ל. ולוקחים שנים האמצעיים ובוצעין מאחד. ואפילו מי שאין לו יד בקבלה, רשאי לנהוג כן, שדוקא בעניני כוונות וכדומה, אינם אלא למי שמבין בקבלה, וכל מנהגיו על פי הקבלה, אבל לשאר בני אדם יש לחוש בזה ליוהרא שחושב עצמו מקובל. וגם בשבת ויום טוב יש לסדר י״ב ככרות כנזכר. וכבר ידוע שאין אנו הולכים אחר הקבלה אלא דברי הפוסקים הפשטנים, ורק בעניני תפלה וכדומה, אנו הולכים אחר הקבלה, בדברים שיסודם בהררי קודש על פי המקובלים. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד שה. ומה שכתבנו שרק בעניני תפלה וכו׳, כן כתב בשו״ת ביכורי יעקב (חיו״ד סי׳ יט) ובשו״ת שואל ונשאל ח״ה (סי׳ א׳). ועוד]

ו לכתחלה יש להקפיד שהלחמים יהיו שלמים לגמרי, ולכן לא יסיר את התוית הדבוקה בלחם אלא אחר בציעתו, כדי שהלחם יהיה שלם בשעת הברכה. [ילקו״י שבת כרך א עמוד שה]

ז אם יש לו ב׳ חצאים של לחם, יחברם זה עם זה על ידי חתיכת עץ דקה שאינה מוקצה, [קיסם], כדי שייראה לחם שלם. ואם אין לו חתיכת עץ שאינה מוקצה, יקרבם זה לזה, ויברך.

ח אם אין לו ב׳ לחמים ללחם משנה, יכול לצרף מצה שלמה ללחם משנה. ויקפיד שתהיה המצה שלימה, ולא סדוקה [היכולה להשבר על ידי שיתפסנה], או שבורה. [ילקו״י שם].

ט ככר לחם קפוא שהוציאוהו מתא ההקפאה של המקרר, אפשר לצרפו לככר לחם אחר ללחם משנה, אם אין לו שני ככרות לחם הראויים לאכילה מיד. ואין צריך להמתין עד שהככר יופשר מקפאונו. וטוב שיאריך בסעודתו עד כדי הפשרת הלחם הקפוא, שלקראת סוף הסעודה יהיה ראוי לאכילה. ואם אפשר בנקל לשאול לחם הראוי לאכילה משכנו, הכי עדיף טפי, אף על פי שעליו להחזיר הלחם לשכנו אחר שבירך עליו. [ומותר להניח לחם קפוא בתוך מגש וכדו' ולהניחו על הפלאטה החשמלית בשבת, אך קודם לכן יקפיד לנער את גושי הקרח שעל הלחם, וינגב במגבת, ומ"מ המחמיר תבא עליו ברכה]. [ילקו"י שבת כרך א' עמ' שז, ובמהדורת תשס"ד עמו' תרו]

י לחם חתוך, אם כשאוחז הפרוסה עולה הככר עמה, חשיב לחם שלם לענין לחם משנה. אבל אם הוא חתוך יותר באופן שכאשר אוחז הפרוסה אין הככר עולה עמו, לחם פרוס מיקרי, ואין יוצאין בו ידי חובת לחם משנה. ולכן לחם פרוס אפילו אם הוא מונח כולו בתוך ניילון, אינו מצטרף ללחם משנה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שט].

יא גם הנשים חייבות בשלש סעודות שבת, וב "לחם משנה", שאף הן היו בנס המן. [ובכל מעשה שבת איש ואשה שוין]. ולכן צריכות לשמוע ברכת המוציא מפי בעל הבית, ולכוין לצאת ידי חובת הברכה ו"לחם משנה". והמברך צריך להמתין להן עד שיטלו את ידיהן לסעודה, כדי להוציאן ידי חובת לחם משנה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שט].

יב גם ביום טוב צריך לבצוע על "לחם משנה". [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שט].

יג קודם שיברך המוציא יתפוס את הלחם בידו, ולא יברך קודם שיתפוס הלחם. ויתן שתי ידיו על הלחם בשעת הברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שי].

יד אם הוא לבוש בכפפות בימי הקור, צריך להסירן בעת הברכה. אבל מי שיש לו גבס על ידיו, מותר לו לבצוע על הפת, ואין צריך ליתן לאחד מבני הבית שיבצע על הלחם. [שם].

טו אין להתחיל לבצוע את הלחם עד שיסיים ברכת המוציא כדי שתהיה הברכה על שתי ככרות שלמות. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שי].

טז מצוה לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה. ואף שבחול אין לבצוע פרוסה גדולה, שנראה כרעבתן. ולא פרוסה קטנה, מפני שנראה כצר עין, מכל מקום שבת שאני.

יז הבוצע צריך לכוין לפטור בברכת המוציא את השומעים, ויאמר להם שיכוונו לצאת ידי חובת הברכה, ושלא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הזכרת שם ה'. [ילקו"י שבת א' עמוד שי].

יח קודם שיטעם מהפת יטבל הפת במלח. ולדעת מרן הש"ע (סי' קסז ס"ה) בפת שלנו אין צריך לטבל במלח, ומכל מקום מנהגינו על פי הסוד לטבל במלח גם בפת שלנו. ואם אין לו מלח, יטבל הפת במאכל שיש בו מלח, או בסוכר. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שיא].

יט נכון יותר שאחר שחתך לעצמו יטעם מהלחם, ואחר כך ימשיך לחתוך לשאר המסובין. ואין המסובין רשאים לטעום מהלחם עד שיטעם הבוצע. ואם יש לפני כל אחד ואחד לחם משנה, יכולים לטעום, אף על פי שהוא עדיין לא טעם. ובאופן שכל אחד בירך לעצמו, אין לענות אמן אחר ברכת חבירו קודם שיטעם מהלחם, ואם ענה אמן, בדיעבד לא הוי הפסק.

כ אין למסור את הלחם למסובין ביד, שאין מסירה ביד אלא לאבל. ואף לאבל בשבת לא יתן לו בידו, שאין להראות אבלות בפרהסיא בשבת. ואין לזרוק את הלחם. [ילקו"י שבת א' עמ' שיב].

כא בשבת וביום טוב בעל הבית יבצע מהפת לעצמו פרוסת הכזית, ולאשתו כביצה, שהוא כנגד השם כנודע, ואפילו אם נמצא גדול שמיסב על השלחן, לא יתן לו קודם אשתו. ומאחר שכך נהגו על פי הסוד, מסתמא האב מוחל. ומכל מקום טוב שהבן יבקש בפירוש את סליחת הוריו על כך, או שיתן לאשתו ולאביו שניהם ביחד, כדי שלא להקדים את אשתו לאביו ואמו.

כב סעודה ראשונה ושניה [של שחרית] לכולי עלמא אי אפשר לעשותן בלי פת. ויש אומרים שאם אין לו פת יוצאים ידי חובת סעודות שבת בפת הבאה בכיסנין. ולענין קידוש במקום סעודה, גם בקידוש הלילה אפשר להקל באכילת עוגה כדי שיהיה קידוש במקום סעודה. אבל אכילת אורז או תמרים אינם מועילים כדי לחושבו סעודה לענין זה. [ילקו"י שבת א' עמוד שיב].

כג יש לאכול בכל סעודה מסעודות שבת פת כשיעור ביצה בלא קליפתה (דהיינו כחמישים גרם), וטוב שיאכל פת כשיעור ביצה בקליפתה (דהיינו כחמישים וארבע גרם), כדי שתחשב לו הסעודה לאכילת קבע לכל הדעות. ובפרט אחר שבירך על נטילת ידים, ונודע שאין מברכים על נטילת ידים אלא כשבדעתו לאכול פת שיעור כביצה. ואם אינו יכול לאכול פת כביצה, יאכל שיעור כזית. [ובאופן כזה יטול ידיו בלי ברכה]. וצריך שיאכל את הכזית פת בתוך שיעור אכילת פרס, שהוא כ-7 דקות וחצי. וחכם עיניו בראשו, שלא ישבע משאר מאכלים, קודם אכילת פת בתוך כדי אכילת פרס. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שיג]

כד מי שאינו אוכל, אינו רשאי לברך המוציא כדי להוציא אחרים ידי חובת הברכה, שאף בשבת שיש חיוב לאכול פת, אין לברך בשביל אחר ברכת המוציא, אם אינו אוכל עמהם. ולא התירו לברך לאחרים אף שאינו טועם, אלא בברכת המוציא שבליל פסח, ובברכת היין שבקידוש. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שיד].

כה מנהג יפה הוא לשורר שירות ותשבחות להשי״ת בסעודות שבת ויום טוב.

כו טוב לומר דברי תורה לבני ביתו בסעודות שבת בעניני פרשת השבוע. וטוב לחנך את הבנים הקטנים לומר דברי תורה בסעודות שבת, ולשורר זמירות לשבת. אולם בסעודות שבת אף אם אין אומרים דברי תורה, לא נחשב אוכל מזבחי מתים. [ילקוט יוסף דיני חינוך קטן עמוד קעד]. ונכון שילמד בליל שבת ארבעה פרקים ראשונים של משניות שבת, וישלים ביום. [ויש הלומדים בליל שבת שמונה פרקים]. ואם הוא טרוד בלימודו, אינו חייב לשנות מסדר לימודו כדי ללמוד פרקי שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שיד].

כז בשבת וביום טוב לא נהגו לכסות את הסכינים בשעת ברכת המזון, או להסירן מעל השלחן. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שטו].

סימן רעה – דברים האסורים לעשות לאור הנר

א אסור לקרוא בליל שבת לאור הנר גזרה שמא יטה את השמן לפתילה להרבות אורה, ויתחייב משום מבעיר בשבת. ואפילו אם קורא ואינו מוציא בפיו אסור, אף אם הנר נמצא במקום גבוה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שט].

ב יש אומרים שאסור ללמוד בליל שבת לאור מנורת נפט, אף שאורה רב, דיש לחוש שמא יגביה יותר את האור. ויש חולקים. ולכן לכתחלה טוב שיעשה היכר מסויים, כדי שלא ישכח ויבא להטות את הנר, וכגון שידביק פתק ״שבת היום״ ליד בית המנורה, שבזה יש להתיר.

ג נר של שעוה נחלקו הפוסקים אם מותר לקרוא לאורם בליל שבת, יש אוסרים גזרה שמא ימחוט ראש הפתילה והוה ליה כיבוי, ויש פוסקים שמתירים. ואף על פי שהעיקר כדעת האוסרים מפני שכן היא דעת מרן הבית יוסף, מכל מקום בנרות שעוה שבזמנינו שאורם צלול ואינם צריכים מחיטה, מותר לקרוא לאורם. וכן הדין בנרות העשויים מפראפין שאורם צלול מאד, שמותר לקרוא לאורם. [הנה מדברי מרן בשו״ת יביע אומר חלק א׳ סימן טז אות ו-ט מבואר דנוטה יותר להחמיר בנר של שעוה, וכן מבואר בילקוט יוסף מהדורא קמא שבת כרך א׳ עמוד שיז. אך בהליכות עולם ח״ג הראה פנים להקל בזה. ומשנה אחרונה עיקר. וכך היא דרכה של תורה].

ד מותר ללמוד בליל שבת לאור מנורת חשמל מיטלטלת, שאין לגזור שמא יבוא לכבות בידים את אור החשמל עם גמר לימודו כהרגלו בימות החול, שזו היא גזרה חדשה שלא גזרו חז״ל, ואין לנו לגזור גזירות מדעתינו. ובפרט שכיבוי החשמל בשבת איסורו מדרבנן, שהרי אין הכיבוי לצורך עשיית פחמים, וגזרה לגזרה הוא. ולא גזרינן נר חשמל אטו נר שמן, שאין לגזור מין אחד אטו מין אחר. ועוד, שהגזרה היתה שמא ימחוט ויבא לידי הבערה. וגם אי נימא דחששו שמא יכבה, היינו לצורך הדלקה טובה יותר אבל לא חששו שיכבה לגמרי.

ה אפילו במנורות חשמל שאפשר להוסיף ולהרבות את אורן על ידי הדלקת נרות נוספים, בלחיצת כפתור, כגון בנברשת שיש בה כמה מנורות חשמל, ורק חלק מהמנורות דולקות, יש להתיר לקרוא לאורן בליל שבת, ואין לגזור שמא מתוך שיראה שהאור מועט יבוא להדליק נר חשמל נוסף, שגזרת חכמים באיסור לימוד לאור הנר הוא שמא יבוא להגביה את האור, ולא להדלקת נר נוסף, ואין לנו לגזור גזרות חדשות מדעתינו. ואין להחמיר בזה ולגרום לביטול תורה חס ושלום, שזו חומרא הבאה לידי קולא. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שיט, ועמוד תרז].

ו גם במנורות חשמל שאפשר להגביר את מדת האור של המנורה עצמה לפי הצורך, אין לגזור שמא יטה, ומותר ללמוד לאורם גם בשבת. ומכל מקום בזה טוב ונכון לכתחלה שיכתוב מערב שבת על פתק נייר באותיות גדולות ״שבת״, ויניחנו סמוך לכפתור החשמל, כדי שאם יבוא להגביר את מדת האור, יזכור מיד וימנע מחילול שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שכ].

ז אם אירע הפסקת חשמל בליל שבת, ועדיין לא בירכו ברכת המזון, אם הברכת שגורות בפיו יכול לברך ברכת המזון גם לאור הנר. ואם אין הברכת שגורות בפיו, לכתחלה יקרא [מתוך הספר] עם אדם נוסף, שאז אין חשש שמא יטה את הנר. או שיעמיד שומר שלא יטה. ואם אין שם אדם אחר, וגם אין הברכה שגורה בפיו, אם אכל ושבע ונתחייב בברכת המזון מן התורה, המיקל לברך ברכת המזון [גם ברכה רביעית] לאור הנר יש לו על מה שיסמוך. [שם עמוד שכא].

ח והוא הדין בזה לענין קריאת שנים מקרא ואחד תרגום בליל שבת, שאם אין הפרשה שגורה בפיו, יכול לקוראה עם אדם נוסף, שאז אין חשש שמא יטה. אבל אין להקל בזה בקריאת דברי רשות. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שכג].

ט אם אירע הפסקת חשמל בליל שבת באמצע תפלת ערבית בבית הכנסת, מותר לקרוא "במה מדליקין" לאור הנר, אבל שאר הלכות שבת אין לקרוא לאור הנר.[ילקו"י שבת א עמ' שכג].

י אם נכבה החשמל בבית הכנסת בליל שבת, מי שהתפלה שגורה בפיו, מותר להתפלל מתוך הסידור לאור הנר, אבל אם אין התפלה שגורה בפיו, אסור להתפלל מתוך הסידור, אלא אם כן יקרא עמו אדם נוסף. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שכג].

יא ביום הכפורים אף שאין התפלה שגורה בפיו, מותר להתפלל לאור הנר, שהרי אימת יום הכפורים עליו. ואף אם חל יום הכפורים בשבת, מותר להתפלל לאור הנר. וכן ראש השנה שחל להיות בשבת, מותר להתפלל לאור הנר, אף אם אין התפלה שגורה בפיו. אך לימוד לאור הנר אסור בראש השנה שחל בשבת, וביום הכפורים. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שכד].

יב ליל פסח שחל בשבת, אם הוא רגיל בהגדה ושגורה בפיו, מותר לו לקרוא את ההגדה מתוך ספר לאור הנר, ואין לחוש שמא יטה. ואם אינו יודע אפילו ראשי פרקים, מפני שלא למד כלל, אם יש אדם אחר שם, יאמר לו שיתן דעתו עליו לבל יטה הנר. ואם לאו, יש אומרים שלא יקרא ההגדה לאור הנר, שמא יטה את הנר, ויש כח ביד חכמים לעקור מצות התורה של והגדת לבנך, בשב ואל תעשה. ויש מתירים. והמיקל יש לו על מי שיסמוך. ובזמנינו שיש לנו אור החשמל, אין לחוש כלל לגזרת שמא יטה. [ילקוט יוסף שבת א' עמ' שכד. הליכו"ע ח"ג עמ' מח].

יג בני זוג המתגוררים אצל קרוביהם, וייחדו להם חדר בדירה, ומדליקין שם נרות שבת, אחר שכבה החשמל אסור להם לבדוק את בגדיהם לאור הנר, כדי להבחין בין בגדיו לבגדי אחרים, שמא יטו את הנר כדי שיאיר יפה. ואם אין צריך עיון רב כדי להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו, יש להקל לבודקן לאור הנר. ובנר שעוה מותר אף כשצריך עיון רב. [ילקוט יוסף שבת א' עמוד שכה].

יד כשעורכים בקשות בבית הכנסת באשמורת הבוקר, והחשמל עדיין לא דלק, אסור לשמש שאינו קבוע לבדוק כוסות וקערות לאור הנר, שמא יטה את הנר. אבל אם הוא שמש קבוע, מותר לו לבדוק את הכלים לאור הנר. ואם היה נר של שמן זית, אין מורין לו לבדוק שמא יסתפק ממנו. ובנר שעוה בימינו יש להקל לכל אדם ואף לשמש שאינו קבוע. [ילקוט יוסף שם עמ' שכה].

טו אסור לקרוא את הבקשות לאור הנר, מחשש שמא יטו את הנר, אלא אם כן קוראים שנים ביחד מתוך הספר. ובאותם בקשות השגורות בפיו, מותר לקוראם לאור הנר. [שם עמ' שט].

טז אם כבה אור החשמל בבית, והנר עדיין דולק, מותר לחתל את התינוקות לאור הנר, ואין לחוש בזה שמא יטה. ובנר שהודלק לשם מצות נר שבת, ראוי שלא לעשות לידו תשמיש שיש בו משום ביזוי. [ילקו"י שבת כרך א' עמוד שכו. ילקוט יוסף דיני חינוך קטן מהדו"ב עמוד קעה].

יז מותר לבדוק לאור הנר מה שיש בתוך הכוס, [אם יש בו מים או יין, או לוודא שאין בו פרעושים וכדומה], ואין לחשוש בזה שמא יטה את הנר. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שכו].

יח המתעורר באמצע הלילה לאחר שהחשמל שבבית כבה על ידי השעון שבת, ורוצה לראות את השעה לאור נר שמן, כיון שהוא רגיל בשעון, ואין הוא צריך להתבונן הרבה כדי לראות מה השעה, אין בזה חשש שמא יטה, ומותר לראות את השעה כנגד הנר. [ילקו"י שם עמ' שכז].

יט פתיחת דלת כנגד המדורה בשבת, כשאינו מתכוין ללבות את האש, אפילו ברוח שאינה מצויה, אינה אסורה אלא מדרבנן, דהוי הסרת מונע וחשיב גרמא. [ילקו"י שבת כרך א' עמוד שכז]

כ מי שנקלע בשבת לשלחן שיושבים בו אנשים המעשנים סיגריות בשבת, אף על פי שהוא רגיל לעשן בימות החול, מותר לו מעיקר ההלכה לישב עמם בשלחן אחד, ואין לחוש שמא יקח סיגריה לעשן בשבת. ולכן כשעורכים סימנרים לאנשים חילוניים, על מנת לקרבם אל חיק היהדות הצרופה, מותר להסב עמהם בשלחן אחד, אף שהם מעשנים בשבת. [ילקו"י שם עמ' שכז].

סימן רעו – דיני נר שהודלק על ידי גוי

א אסור לומר לגוי אפילו בדרך רמז, שידליק את האור לצורך הישראל, ואם עבר וציוה את הגוי להדליק את הנר בשבילו בשבת, אסור לישראל ליהנות מאור זה, ואף צריך לצאת מהבית. אבל אם הגוי הדליק את האור בשביל הישראל שלא על פי ציוויו, אין צריך לצאת מהבית. אך אסור ליהנות מאור זה, אפילו למי שלא הודלק בשבילו, כל שהדליקו לצורך הישראל. ולהתפלל לאור זה וכיו"ב, יש להקל כשאי אפשר בלא זה. אבל אם הגוי הדליק נר לעצמו, או לצורך חולה ישראל אפילו אין בו סכנה, או לצורך קטן שדינו כחולה שאין בו סכנה, מותר לכל ישראל להשתמש לאורו. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שכח].

ב אם היה נר דולק בבית ישראל ובא גוי והדליק עוד נר בצד הנר הראשון, מותר להשתמש לאורו כל עוד הנר הראשון דולק. ואף על פי שעכשיו על ידי הנר שהדליק הגוי נעשה אור גדול יותר, מכל מקום כיון דבלאו הכי היה אפשר להשתמש לאור הנר הראשון, אין לאסור בשביל תוספת האור. ובלבד ששני הנרות נמצאים יחד זה אצל זה, אבל אם הם רחוקים הרבה זה מזה, אסור ללמוד לאור הנר האסור. ומיהו אחר שיכבה הנר הראשון אסור להשתמש לאורו של הנר השני שהדליקו הגוי. והוא הדין אם הגוי מעצמו הוסיף שמן בנר הדולק, שמותר להשתמש לאורו עד כדי שיכלה השמן שהיה בו כבר, ואחר כך אסור. וכשיש אור חלש בחדר, באופן שיכול לקרוא לאור זה, אך אין הקריאה נוחה לו כל כך, מותר לומר לנכרי "קשה לקרוא לאור חשמל זה". אף אם הנכרי יבין מדבריו שצריך להדליק עוד נורה נוספת, אף על פי כן מותר לומר לו כן. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד תרל. הליכות עולם חלק ד' פרשת תרומה].

ג אם נכבה הנר הקודם ונשאר האור שהודלק על ידי העכו"ם, אין לקרוא לאור נר זה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שכט].

ד אם אירע קצר חשמלי בביתו, והבית חשוך, וקשה לו לקדש ולאכול בחושך, ובכך גם מתבטל מלימודו ומעונג שבת, יוכל להביא את הגוי אליו לבית, וישאלהו אם רצונו לשתות או לאכול איזה דבר, וכאשר ישיב בחיוב, יאמר לו אבל אי אפשר להביא דבר זה מפני החושך, ואז יבין הגוי וידליק את האור לצורכו, ואגב הישראל יהנה מאור זה. ואם אחר שהדליק רואה שהגוי בא לכבות את האור, יכול לצוותו שלא יכבה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שלא].

ה מי שקשה לו להירדם כשאור החשמל דלוק, מותר לומר לנכרי "קשה לישון כאשר יש אור בחדר", והוא יבין מאליו לכבות החשמל. שכל שאינו בלשון ציווי, אלא ברמז וכמספר הדבר, אין בזה משום אמירה לגוי שבות. וכל שכן שיש להקל כשיש חולה או יולדת בבית. [ילקוט יוסף, שבת כרך א' עמוד שלא].

ו דלת חשמלית הפועלת על ידי כך שכאשר האדם מתקרב אל הדלת היא נפתחת מאליה על ידי עין אלקטרונית, יש להזהר בשבת שלא להתקרב אל דלת זו, כדי שלא לגרום לפתיחתה בשבת. וימתין עד שאדם אחר [גוי] יכנס לבנין, ואז יכנס יחד עמו. וכך יעשה כשברצונו לצאת. ואם בא הנכרי ופתח הדלת במיוחד בשביל הישראל, המיקל להכנס לבנין יש לו על מה לסמוך, בפרט כאשר בלאו הכי יכול להכנס לבנין דרך הפתח הצדדי. [ילקו"י שבת א' עמ' שלג].

ז מי שנקלע לבית מלון שחדריו נפתחים וננעלים באמצעות עין אלקטרונית, או על ידי כרטיס המוכנס לחריץ שבדלת, [הפועל על ידי מערכת אלקטרונית], ואין אפשרות אחרת, אין להתיר לשהות בשבת במלון זה. ואם הדבר נתגלה לו אחר שכבר נמצא במלון בשבת, ואינו יכול לצאת מחדרו כדי לקדש ולאכול ולהתפלל אלא אם כן יפעיל מעגל חשמלי, מותר לומר לגוי שיבטל את מערכת החשמל בדרך קלקול, כגון הוצאת הפיוזים וכדו', כדי שיוכל לצאת ולהכנס. [ילקוט יוסף, שבת כרך א' עמוד שלב].

ח דלת הנפתחת על ידי לחצן חשמלי המופעל על ידי שומר גוי היושב בפתח, אם ישנה אפשרות של פתיחה ידנית על ידי מפתח, והגוי פתח לו את הדלת על ידי הלחצן החשמלי, מותר להכנס לבית. ואם אין אפשרות כזו, נכון להמתין עד שיבוא אחד מהשכנים הגויים, וכאשר יפתחו עבורו את הדלת, יכנס עמו. וחכם עיניו בראשו צריך להסדיר את הענין על הצד היותר טוב מערב שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שלג].

ט נכרי שהדליק את האור עבור מספר אנשים, שרובם הם נכריים, מותר לישראל להשתמש לאור חשמל זה, אפילו אם הגוי מכיר את הישראל. אבל אם קצב לו שכר עבור מה שידליק, אסור אפילו ברוב נכריים. ואם היו שם רוב ישראל, או אפילו מחצה על מחצה, אסור. ואם יש הוכחה שהגוי הדליק לצורך הנכריים בלבד, אפילו אם יש שם רוב ישראל, מותר לישראל להשתמש לאורה. והוא שלא ציוה אותו הישראל על כך. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שלו].

סימן רעז – שלא לגרום כיבוי הנר

א אין להדליק מערב שבת נר ולהניחו כנגד [מול] הדלת, שיש לחוש שבעת שיפתח את הדלת הרוח תכבה את הנר. ולכן נר שמונח כנגד הדלת, אסור לפתוח את הדלת בעוד הנר דולק, שמא יכבנו הרוח. ואפילו אם פותח הדלת בנחת ולאט, שלא לגרום לכיבוי הנר, גם בזה אסור, אפילו אם אין עתה רוח. ואפילו אם אין שם אלא רוח מצויה. [ובשעת הדחק יש מקילים בפתיחת הדלת לאט ובנחת]. אבל מותר לסגור את הדלת או את החלון שכנגד הנר. ואם החדר גדול והניח את הנרות מול הדלת אך בריחוק, באופן שלא יגיע הרוח אל הנרות, מותר לפתוח הדלת. וכן מותר להדליקן שם אף שהוא מול הדלת, מאחר והוא רחוק מהפתח, באופן שלא מגיע הרוח לשם. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שלז].

ב אם הנר קבוע בכותל שאחורי הדלת, אסור לפתוח הדלת כדרכו, שמא תהא הדלת נוקשת על הנר ותכבנו, אלא פותח ונועל בנחת. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שלז].

ג מותר לגעת במנורה חשמלית העומדת אצל העמוד או על התיבה של השליח צבור, אף כשהמנורות דולקות, ובלבד שלא ינענע את המנורה. אבל במנורה תלויה באויר, יש אומרים שאסור לגעת בה. ואם יש חשש שיכבה את המנורה, כגון שהמנורה רופפת, וכדומה, צריך ליזהר שלא לגעת בה, וגם שלא להשען על התיבה, או על העמוד של השליח צבור, כדי שלא יבוא לידי כיבוי והדלקה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שלח].

ד נר שעוה דולק שנפל על המפה בשבת, יקחו את המפה עם הנר, וכשיהיה סמוך לרצפה ינערו את הנר מהמפה בנחת, כדי שהנר יפול ממנה. ומותר לעשות כן אף כשיש לחוש שהנר יכבה על ידי כך. אבל אם בודאי יכבה מיד, אסור. ואם יש חשש לדליקה, המיקל לטלטל את הנר ולהעבירו למקום אחר, יש לו ע״מ שיסמוך. אבל אין לכבותו, אלא אם כן יש חשש פיקוח נפש. וכן נר של נפט שהתחיל לבעור בשבת, ויש חשש שיגרום לדליקה ויש חשש פיקוח נפש, וכגון שהבית נמצא בתוך בית דירות, שיש לחוש שהאש תתלקח ולא יוכלו להספיק להציל את התינוקות, או שהאש תפגע במיכלי הגאז והדבר יגרום לפיצוץ ולסכנה, בודאי שמותר לטלטל את הנר ולסלקו לחצר. ואם אין חשש לפיקוח נפש, אלא הפסד ממון של שריפת הבית, יש אומרים שמותר לטלטל את הנר להוליכו לחצר. ויש חולקים. וכן נראה דעת מרן השלחן ערוך. ומכל מקום כיון שאדם בהול על ממונו, במקום צורך גדול המיקל בזה לא הפסיד. שיש אומרים שגם דעת מרן היא לקולא. אך עדיף יותר שיטלטל את הנר בטלטול מן הצד, או כלאחר יד, דבזה יש לומר דכולי עלמא יודו להתיר במקום הפסד ממון גדול. [ילקו״י שם עמ׳ שלח].

ה כשיש מסיבה משפחתית, וסועדים בליל שבת בחצר הבית, מותר להניח נר שבת או מנורה חשמלית מבעוד יום על גבי אילן שבחצר, ואין לחוש שכאשר הנר יכבה יקחנו משם, ונמצא משתמש במחובר. אבל ביום טוב אין מניחין נר על גבי אילן, אפילו מבעוד יום, שמאחר ומותר לטלטל את הנר ביום טוב, יש לחוש שמא יקחנו מהאילן ביום טוב, ונמצא משתמש באילן ביום טוב. [ילקוט יוסף שם עמוד שמ].

סימן רעח – כיבוי הנר בשביל החולה

א חולה שיש בו סכנה שהאור מפריע לו לישון, ואי אפשר להעביר את החולה לחדר אחר, מותר לכבות את הנר או את החשמל, כדי שהחולה שיש בו סכנה והשינה יפה לו, יוכל לישון. וצריך שיכבה את הנר או את החשמל בשינוי, שלא כדרך שעושה כן בחול, וכגון, שיכבה את אור החשמל במרפקו, ולא ביד. ואם אפשר לטלטל את הנר מחוץ לחדר, עדיף שיעבור על איסור טלטול מוקצה, מאשר יעבור על איסור כיבוי בשבת. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד שמ].

ב חולה מסוכן שיש צורך להדליק עבורו את אור החשמל, ואין אפשרות אחרת להצלתו מפאת החשיכה, מותר להדליק אור בשבת. ואם יש אור בחדר השני, ואפשרי להעבירו לחדר אחר, עדיף לעשות כן, אלא אם כן עיכוב הטיפול בו עלול לגרום לסכנה. [ילקו״י שם עמוד שמא]

סימן רעט – טלטול הנר בשבת

א אסור לטלטל בשבת נר דולק, אף אם יטלטל בנחת, שהרי נעשה בסיס לדבר האסור. וכבר נתבאר לעיל שנר שבירכו עליו והדליקוהו לכבוד שבת, אסור ליגע בו. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ תריא].

ב קערה שנותנים בתוכה שמן ופתילה ומדליקים בה נר שבת, אין לטלטל את הקערה בשבת גם לאחר שהפתילה כבתה. וגם אם נשאר בקערה מעט שמן, אין לטלטל את השמן או להסתפק ממנו באותה שבת, אף אם רוצה לטלטל הקערה מפני שצריך לה, או שצריך למקומה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שמא].

ג אם התנה מערב שבת על נר זה שיטלטלנו כאשר יכבה, מותר לטלטלו אחר שהנר כבה, ונכון שיעשה את התנאי סמוך לשקיעה, ושיועיל לו התנאי לכל השנה. [ילקו״י שם עמ׳ שמב].

ד והוא הדין לפמוטים שנותנים בתוכם נרות שעוה ומדליקים את הנרות שבהם, שאסור לטלטלם בשבת, אפילו אחר שהנרות כבו, ואפילו אם צריך לגופם או למקומם. אבל פמוטים שלא הדליקו בהם באותה שבת, מותר לטלטלם לצורך גופם או מקומם. אבל אם הם עשויים מזהב שאדם מקפיד עליהם שלא להשתמש בהם לצרכים אחרים, ומקצה להם מקום מיוחד, אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם או מקומם, אף אם לא הדליק בהם באותה שבת. ונר שעוה וכדומה, שלא הדליקו בו באותה שבת, מותר לטלטלו בשבת לצורך גופו או מקומו.

ה אם הניח מערב שבת את הפמוטים על גבי מגש מיוחד שייחדוהו תמיד להנחת נרות, ונותן אותו על השלחן, אף אם יש על המגש דבר היתר היותר חשוב מהפמוטים, וצריך לאותו דבר בשבת, אסור לטלטל את המגש עם הפמוטים שעליו, אף לאחר שהנרות כבו. ואפילו לצורך גופם או מקומם. ולכן אם רוצה להחליף את המפה שעל השלחן, צריך שיעשה תנאי מערב שבת. ולדעת הרמ״א יכול להניח מערב שבת לחם או שאר דברים החשובים לו יותר מהנר, [באופן שאין לו לחם במטבח, או מאכל חשוב לו מאד יותר מהנר], ואז השלחן יהיה כבסיס לדבר האסור והמותר, ואם צריך למקום השלחן או להסיר

את המפה, רשאי לטלטל את הנרות לאחר שהנרות כבו. ואלם במגש סתם שיש שם גם לחם, מותר לטלטל המגש אגב הלחם, לאחר שהנרות כבו. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ שמג, ובמהדורת תשס״ד עמ׳ תריא. שארית יוסף ח״ג עמ׳ שצז].

קריאת שמע שעל המטה בליל שבת

א גם בליל שבת צריך לקרוא קריאת שמע שעל המטה כמו בכל לילה. ובפרט אם התפללו ערבית וקראו קריאת שמע מבעוד יום, שצריכים לחזור ולקרוא קריאת שמע בזמנה. ואם הולך לישון קודם חצות לילה, צריך גם לברך ברכת המפיל בשם ומלכות. [ילקו״י שבת א עמוד שמג].

ב מותר לומר את הנוסח ״הריני מוחל וסולח לכל מי שהכעיס וכו׳״ גם בלילי שבתות וימים טובים. אך אין לומר את הוידוי בלילי שבתות וימים טובים. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שמד].

סימן רפא – דיני תפלת שחרית של שבת

א יש נוהגים לאחר מעט את זמן תפלת שחרית בשבתות וימים טובים, ואינם מקדימין להתפלל כמו בשאר ימי חול. ומכל מקום צריך להזהר שלא יעבור זמן קריאת שמע וזמן תפלה. ובמקום צורך אפשר לסמוך על זמני קריאת שמע של הגר״א והחזון איש, כפי שמופיע בלוחות [מאחר שכן משמע בסידור רב סעדיה גאון, ובריא״ז, ועוד], ומכל מקום נכון להנהיג לקרוא קריאת שמע קודם ״ברוך שאמר״, ולהתנות שאם לא יספיקו להגיע לקריאת שמע בברכותיה בזמנה, הרי הם מכוונים לצאת ידי חובתם בקריאת שמע שקוראים קודם ברוך שאמר.

ב מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת, ואפילו בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה, מצוה לרוץ בהליכתו. אבל כשיוצא מבית הכנסת, אסור לרוץ. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שמה].

ג ראוי ונכון היכא דאפשר שיהיה לאדם טלית גדול מיוחדת לשבת, נאה יותר משל טלית של חול. ומעיקר הדין אין חיוב לקנות מעיל גשם מיוחד לשבת. [ילקו״י שבת כרך א עמוד שמה].

ד כבר נהגו להתפלל בשבת וביום טוב בנעימה ובנגינה, ומאריכים בתפלה יותר משאר ימים. ומכל מקום אין להאריך יותר מדאי, כדי שלא לגרום לטורח צבור, ובפרט אם על ידי כך יעבור זמן קריאת שמע ותפלה, וכמבואר. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שמו].

ה נוהגים להוסיף בשבת וביום טוב מזמור ״השמים מספרים״ ועוד מזמורים, לפי שאין ביטול מלאכה לעם. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שמז].

ו אין אומרים מזמור לתודה בשבת ויום טוב, אלא אומרים בשניהם: מזמור שיר ליום השבת. וכשחל יום טוב בימי החול, דעת הבית יוסף להתחיל מפסוק טוב להודות לה׳, ולא מפסוק מזמור שיר ליום השבת. אך הנוהגים לאומרו יש להם על מה שיסמוכו. אבל בחול המועד [גם של פסח] אומרים מזמור לתודה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שמז. יביע אומר ח״ט סימן כב אות ד. חזון עובדיה פסח מהדורת תשס״ג עמוד רלט].

ז אין לדלג פסוק ״והוא רחום״ שבתוך ״יהי כבוד ה״׳ בשבת ויום טוב. וכן המנהג. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שמז, שו״ת יביע אומר חלק ט׳ חאו״ח סימן לו].

ח אחר שירת הים נוהגים להוסיף ״נשמת כל חי״ שיש בו יציאת מצרים, ולכן סמכוהו אצל השירה. ונכון לומר ״נשמת״ בנעימה. והנוסח הנכון הוא לומר ״הן הם יודו ויברכו וישבחו את שמך וכו׳״. וידלג תיבת ״וישוררו״. [ילקו״י שבת א׳ עמוד שמז. ירחון קול תורה תשרי תשס״ד עמוד נח]

ט אם שכח לומר ״נשמת כל חי״, ובירך ברכת ישתבח כמעשהו בחול, לא יאמר שם ״נשמת״, אלא ימשיך בברכת ״יוצר״. [ואף שנתבאר בילקוט יוסף שבת כרך א׳ שיאמר נשמת בין ישתבח ליוצר, אחר שראינו בעיקרי הד״ט שלא כתב כן, כן הוא עיקר לדינא]. ואם נזכר אחר שהתחיל ״ישתבח״ קודם שאמר ״ברוך אתה ה׳ מלך גדול ומהולל בתשבחות״, יחזור לנשמת ויגמור כסדר.

י מי ששכח לומר בברכת יוצר ״הכל יודוך וכו׳״, והמשיך בברכת יוצר כמעשהו בחול, אם נזכר קודם שחתם יוצר המאורות, חוזר ואומר הכל יודוך וכו׳, ואם נזכר אחר שחתם יוצר המאורות, אינו חוזר. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שמז].

יא גם בשבת ויום טוב צריך לסמוך גאולה לתפלה. ואין לדבר ולהפסיק בין גאולה לתפלה. ומכל מקום אם שמע קדיש או קדושה בשבת בין גאולה לתפלה, פוסק ועונה עמהם כמו בקריאת שמע וברכותיה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד שמח].

יב מי שאיחר לבית הכנסת בשבת שחרית, ועליו לדלג או פסוקי דזמרה או נשמת כל חי כדי להתפלל בצבור, נכון יותר שידלג נשמת כל חי, ולא ידלג פסוקי דזמרה, כיון שפסוקי דזמרה הוי תדיר, ותדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם אף לדחות. ועוד, שאמירת נשמת בשבת אינו אלא ממנהג הגאונים. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד שמט].

סימן רפב – דיני קריאת התורה בשבת

[ראה לעיל סימן קלד והלאה עוד בדיני קריאת התורה]

א מוציאין ספר תורה ובעת פתיחת ההיכל בין בשחרית של שבת בין במנחה, צריך לומר הנוסח ברוך שמיה וכו', שנזכר בזוהר (פרשת ויקהל דף רו ע"א), וגם בראש חודש טוב לאומרו בעת פתיחת ההיכל (ועדיף לומר ברוך שמיה מאשר הנוסח יהי רצון וכו', שמייחסים אותו לבעל חמדת ימים). והאומרים אותו גם בחול בשני ובחמישי, יש להם על מה שיסמוכו. ואנו אין מנהגינו לאומרו בשני וחמישי. [ילקוט יוסף על הלכות קריאת התורה סי' קלד, עמוד ג'].

ב כשאומרים "אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמיה ומן קמיה דיקר אורייתיה", יש להשתחוות מול הספר תורה הפתוח בהיכל, והוא מנהג נכון. [ושלא כדברי הקוראים תגר ע"ז. שם].

ג מי שנמצא באמצע פסוקי דזמרה וכל שכן בקריאת שמע וברכותיה, בעת פתיחת ההיכל, אינו רשאי להפסיק לומר ברוך שמיה עם הצבור, משום דהוי הפסק. רק ישתחוה עם הצבור, באין אומר ודברים. [ילקוט יוסף על הלכות קריאת התורה וביהכ"נ [חלק ב'] סימן קלד, עמוד ד'].

ד המנהג פשוט בארץ ישראל לומר "ברוך שמיה", בעוד הספר תורה פתוח בהיכל הקדוש, לפני שעומדים להוציאו מן ההיכל, וכשמוציאים הספר תורה מן ההיכל, גם כן יהיה פתוח כדי שיראו כולם את כתב הספר תורה ולחזות בנועם ה', וכשמוציאים שני ספרי תורה מן ההיכל כפי חובת היום, נוהגים להוציאם כששניהם פתוחים ונראים לקהל. ואפילו בהחזרת הספר תורה להיכל, מנהג ארץ ישראל להחזירו מן התיבה כשהוא פתוח. וכך עדיף לנהוג בכל מקום, אך אין לעשות מזה מחלוקת, ואם נוהגים להחזירו סגור, אין לעורר על כך.

ה בכל שבת קוראים בתורה שבעה עולים, ונהגו לקרוא שבעה עולים ולגמור עמהם את הפרשה, ואומרים קדיש, וחוזר וקורא המפטיר מה שקרא השביעי. ואם רוצים להוסיף על העולים, רשאים, וכן ביום טוב שצריך להעלות לא פחות מחמשה עולים, מותר להוסיף עליהם. באופן שכל עולה יקרא קריאה חדשה, ואף על פי שיש אומרים שבזמן הזה שהתקינו חז"ל שכל עולה לספר תורה מברך לפניה ולאחריה, אין להוסיף על העולים משום ברכה שאינה צריכה, אין הלכה כן, אלא גם בזמן הזה מותר להוסיף על העולים של חובת היום. ואדרבה בבתי כנסת גדולים שמתפללים שם קהל רב, עדיף להוסיף על העולים, כדי שיגיע לכל אחד מהקהל לעלות לספר תורה לכל הפחות פעם בחודש. אבל בבתי כנסת קטנים שאין שם קהל רב, טוב שלא להוסיף על העולים של חובת היום, אלא אם כן יש שם חתן או בעלי ברית. וכשיש שם חתן או בעלי ברית נכון שהשליח צבור הקורא בתורה יקיים בעצמו "החכם עיניו בראשו", ויקרא לכל אחד משבעת העולים לחובת היום, שלשה פסוקים, או יותר מעט, להתחיל ולסיים בכי טוב, כדי שיוכל לקרוא קריאה חדשה לכל עולה נוסף. ואם בכל זאת מחמת ריבוי העולים נדחק לחזור על אותם פסוקים, רשאי לעשות כן. ואין בזה חשש איסור ברכה שאינה צריכה, מאחר שכן המנהג. [וכן נהגו בשמחת תורה, שחוזרים וקוראים כמה וכמה פעמים קריאת ולאשר אמר]. ומכל מקום לא יוסיפו יותר מדאי, כדי שלא לגרום טורח צבור. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שמט, יביע אומר חלק ט' חאו"ח סימן כז עמוד מא].

ו אם טעה השליח צבור וסיים את הפרשה עם העולה השישי, ואמר קדיש, דעת מרן השלחן ערוך שהמפטיר עולה למנין שבעה, ואין צריך להעלות עולה נוסף, ויעלה המפטיר. וכתב מרן החיד"א דבאופן שהשליח צבור סבור היה שעלו שבעה עולים, ואמרו קדיש, בזה יעלה עוד אחד ויחזור לקרוא עליית שביעי, ושוב יאמר קדיש. ואחר כך יעלה המפטיר. ונכון לנהוג כדברי מרן החיד"א. [ילקו"י חלק ב' עמוד עט. וזה מדוייק יותר ממ"ש בילקו"י שבת כרך א עמוד שמט].

ז מותר למכור בשבתות וימים טובים את העליות לתורה וכו', וכן מותר לערוך מגבית ולתרום כסף לישיבות הקדושות וכוללים, וכדומה, שהכל צורך מצוה הם, ואין בהם משום איסור מקח וממכר בשבת. [ילקו"י שבת כרך א עמוד שמט]

ח קטן מבן שש שנים ומעלה, ויודע למי מברכים, עולה לספר תורה למנין שבעה, בין באמצע הקרואים ובין בסוף הקרואים. וכל שכן שעולה לעליית מפטיר. ויכול לקרות בתורה בעצמו פרשת עלייתו. ובמקום שיש מנהג ברור שלא להעלות קטן לספר תורה, יעשו כמנהגם. [ואם הצבור מסתפקים אם יש להם מנהג קבוע להחמיר בזה, רשאים להעלות קטן לספר תורה ולקרות בתורה בעצמו פרשת עלייתו, כדי לחנכו ולהרגילו בטעמי המקרא]. ולכתחלה לא יקרא הקטן את הפרשה כולה, ויקרא רק את פרשת עלייתו הוא. אך כשאין שם גדול היודע לקרוא בתורה, יכולים להקל לשמוע הקריאה מפי קטן שיודע לקרוא, והוא שהגיע לחינוך.

ט מי שפסול לעדות מחמת עבירה, שעבר על לאו מן התורה, כמבואר בחושן משפט (סי' לד), אף על פי כן כשר הוא לעלות לספר תורה ומצטרף למנין העולים של חובת היום. אבל המחלל שבת בפרהסיא או שאומר שאינו מאמין בדברי חז"ל, מאחר שדינם כגויים לכל דבריהם, לכתחלה אסור להעלותו לספר תורה בכלל העולים בחובת היום, אלא יעלוהו עם הנוספים על חובת היום, אחר קריאת הששי, בתור "גם העולה", ואם יש חשש פן יפרוץ ריב ומדון ומחלוקת אם לא יעלוהו בתוך העולים לס"ת בחובת היום, מותר להעלותו, אך יוסיפו על מנין העולים יהודי כשר להשלים את חובת היום. ומותר לענות ברוך ה' המבורך ואמן אחר עליית זה הפסול, בעת שאומר ברכו את ה' המבורך, וברכות התורה. והקריאה שקרא השליח צבור לזה

הפסול, אין צריך לחזור עליה לאיש כשר, שאין קריאת הספר תורה אלא להשמיע לעם, וכבר נשמעה מפי השליח צבור שהוא יהודי כשר. אולם אין להעלות מחלל שבת לעליית מפטיר.

י עשרה שהתחילו לקרוא בספר תורה בשבת שחרית, ויצא אחד מהם והלך לו באמצע קריאת התורה, ונשארו רוב מנין, רשאים כל שאר העולים של חובת היום לעלות לספר תורה ולברך ברכות התורה לפניה ולאחריה, עד שיסיימו כל חובת היום, הואיל והתחילו בהיתר. אך העולה השביעי שהוא המשלים, לא יאמר קדיש אחר קריאת התורה, שהקדיש ענין אחר הוא. והמפטיר יהיה השביעי, דקיימא לן מפטיר עולה למנין שבעה, אך לא יברך על ההפטרה, לא לפניה ולא לאחריה. ורק אם היה מנין בעת שהתחיל ההפטרה ויצא אחד או שנים מהמנין, יוכל לסיים ההפטרה עם ברכותיה האחרונות, הואיל והתחיל בהיתר. [ילקו״י שם עמוד קכו].

יא ראש חודש ניסן שחל להיות בשבת, מוציאים שלשה ספרי תורה, וקוראים בראשון בפרשת השבוע ששה עולים, ואין אומרים אחריו קדיש, והמשלים קורא בספר שני פרשת ראש חודש, ואומר אחריו קדיש, והמפטיר קורא בספר השלישי פרשת ״החודש הזה לכם״, ואומר אחריו קדיש. ובמקומות שנוהגים תמיד להעלות לספר תורה ראשון שבעה עולים או יותר, יאמרו קדיש גם אחר ס״ת ראשון, ובסך הכל יאמרו שלשה קדישים. והוא הדין לראש חודש טבת שחל בשבת, שמוציאים בו שלשה ספרי תורה (פרשת השבוע ר״ח וחנוכה), וכן בר״ח אדר שחל בשבת, שמוציאים בו שלשה ספרי תורה (פרשת השבוע ר״ח ושקלים), שיאמרו קדיש גם אחר ספר תורה ראשון, אם קראו בו שבעה עולים או יותר. [ילקו״י על הל׳ קריאת התורה, עמ׳ ק].

יב אסור לאחוז בספר תורה בגוף הקלף או הגויל בלי מטפחת, בין כשגולל הספר תורה בעת קריאת התורה בצבור, ובין כשגולל הספר תורה בינו לבין עצמו, והחמירו חכמים הרבה מאד בזה, ואמרו, שכל האוחז ספר תורה ערום בלי מטפחת, נקבר ערום בלא אותה מצוה שעשה בעת אחיזתו, אם זו קריאה, או גלילה. וצריך להזהר מאד בזה. [ילקו״י ח״ב הל׳ קריאת התורה עמ׳ רא].

יג אם בשעת הקריאה בספר תורה נמצא שנטף שעוה על אותיות שבספר התורה, ונתכסו האותיות לגמרי, אין להמשיך הקריאה באותו הספר, אלא צריך להוציא ספר תורה אחר להשלים הקריאה. אבל אם השעוה היא בפרשה אחרת שאינה חובת היום, יש להקל להמשיך הקריאה באותו הספר בברכות. וכן אם אין להם ספר תורה אחר, והשעוה בפרשה אחרת, רשאים לקרוא לכתחלה בספר תורה זה בברכות. אולם אסור לגרד בשבת השעוה מעל האותיות. [ילקוט יוסף על הלכות קריאת התורה וביהכ״נ, חלק ב׳, עמוד קנד].

יד העולה לספר תורה חייב לקרוא בפיו בלחש עם השליח צבור, ואינו יכול לצאת ידי חובה בשמיעה בלבד מטעם שומע כעונה, שבקריאת ספר תורה יש דין מיוחד לקרוא בעצמו. ואם אינו עושה כן יש לחשוש שברכותיו הן ברכות לבטלה. [ילקו״י שם עמוד צז].

טו אין להקפיד בקריאת התורה על המבטאים השונים, ולכן ספרדי השומע קריאת התורה במבטא אשכנזי, יוצא ידי חובתו. והוא הדין לאשכנזי השומע קריאת התורה במבטא ספרדי. ומכל מקום בקריאת פרשת זכור ופרשת פרה שחיוב קריאתם מן התורה, ראוי ונכון לכל אחד לשמוע קריאת הפרשה כפי מנהג אבותיו. [ילקו״י על הלכות קריאת התורה וביהכ״נ עמ׳ שמט].

טז אסור לאדם לצאת מבית הכנסת באמצע קריאת התורה, משום שנאמר ״ועוזבי ה׳ יכלו״. ומכל מקום בין גברא לגברא מותר, ובפרט אם הוא צריך לכך, ואף על פי שהוא מפסיד מן הקריאה בתורה של השליח צבור בקריאה שלאחר מכן, מכל מקום לא היתה תקנת הנביאים לקרות בספר תורה אלא בצבור, ולא הטילו חובת הקריאה על כל יחיד ויחיד, וכל שקראו בצבור סדרו של יום אפילו אם כמה יחידים לא שמעו קריאת ספר תורה, נתקיימה תקנת הנביאים. ורק קריאת שנים מקרא ואחד תרגום היא חובה על כל יחיד ויחיד. [ילקו״י שם עמ׳ קצא].

יז מי שנסע בימי חג הפסח לחוץ לארץ, ואז חל יום טוב שני של גלויות של שביעי של פסח ביום שישי, שבארץ ישראל קוראים למחרת פרשת השבוע, ואילו בחוץ לארץ קוראים כל הבכור, ונמצא שיש הפרש בין ארץ ישראל לחוץ לארץ בפרשה אחת, וכשהוא חוזר לארץ עלול להפסיד קריאת פרשה אחת, טוב שיעלה במקום כהן ויקרא כל הפרשה כולה [שחסרה לו] ושלשה פסוקים מפרשת השבוע לפי מנהג ארץ ישראל, ובזה יוצא ידי חובה לכולי עלמא. ובלבד שהצבור מוחלים על טורח צבור שבדבר. [שו״ת יביע אומר חלק ט׳ חאו״ח סימן כח].

יח אם לא היה בבית הכנסת אלא ספר תורה שאינו כשר לקרוא בו, וקראו בו שבעה עולים בפרשת השבוע בלי ברכה, יכולים לקרוא ההפטרה בברכותיה, לפניה ולאחריה. ואף שיש חולקים ואומרים שכל שלא קראו בתורה בברכה שבעה עולים אין יכולים לקרוא ההפטרה בברכותיה, מכל מקום מכיון שברכות ההפטרה הם ברכות השבח, יש לסמוך על דעת מרן בשם הרשב״א והאחרונים שגם בכהאי גוונא יכולים לברך על ההפטרה. [שו״ת יביע אומר חלק ט׳ חלק אורח חיים סימן כט].

יט אין מוציאין שני ספרי תורה כדי לקרות בספר תורה השני פרשת המוספים, מפני שאין בה אלא שני פסוקים. [ילקו״י שבת כרך א עמוד שנא].

סימן רפד – קצת מדיני ההפטרה

א העולה לתורה לכתחלה אינו רשאי לעלות שוב לעליית מפטיר. אבל כשיש צורך בדבר, יש להקל, וכגון כשלא נמצא מי שיודע להפטיר אלא אחד מאותם שעלו לקרות בתורה, וכבר אמר השליח צבור קדיש שאחר קריאת הפרשה. וכן במקום שנהגו שהרב עולה לספר תורה בשבת חזון לעליית מפטיר, אף שלכתחלה לא יקראוהו לעליית שלישי, מכל מקום בדיעבד שכבר קראוהו לעליית שלישי, יכול לעלות אחר כך ולקרוא מפטיר בברכות. וכל זה בספר תורה אחד, אבל כשהמפטיר קורא בספר תורה אחר, בשבתות שמוציאין שני ספרי תורה, אם עלה לעלייה אחרת ממנין העולים, לא יעלה שנית לעליית מפטיר בספר התורה השני, שלא יאמרו שהספר תורה הראשון היה פגום ח"ו. [ילקוט יוסף שבת א' עמ' שנב. לוית חן סי' כ].

ב מפטירין בנביא מענינה של פרשת השבוע, ואין פוחתין מכ"א פסוקים, אלא אם כן נסתיים הענין בפחות מזה.

ג צריכים כל הקהל לומר את ההפטרה בלחש יחד עם השליח צבור. [ילקו"י שם עמ' שנב].

ד מצוה להדר לקרוא את ההפטרה מתוך ספר הכתוב בכתב יד ובקדושה על קלף. ואפילו אם הוא רק ליקוט ההפטרות של שבתות השנה, ואינו ספר נביא שלם. ואם אין שם ספר כזה, עדיף לקרוא ההפטרה בספר נביא שלם (בדפוס), מאשר לקרותה בחומשים הנדפסים. ומכל מקום המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל לקרוא ההפטרה בחומשים הנדפסים, והוא מנהג קדמון, ויש להם על מה שיסמוכו, אלא דבמקום שאפשר יש להדר כנזכר. [שם עמוד שנג]

ה קטן יכול לעלות למפטיר ולקרוא את ההפטרה. ולכתחלה אין להעלות למפטיר אלא מי שיודע לקרוא ההפטרה בעצמו. אולם בדיעבד אם זה שעלה מפטיר אינו יודע לקרוא את ההפטרה, יקרא אדם אחר, ומי שעלה מפטיר יקרא עמו בלחש. אבל לא יקראו שנים ביחד בקול רם, דתרי קלי לא משתמעי.

ו בשבת שהפרשיות מחוברות, מפטירין בהפטרת פרשה שניה, שבה מסיימים את הקריאה.

ז הנוהגים לומר אחר סיום קריאת ההפטרה פסוק גואלינו ה' צבאות וגו', יש להם על מה שיסמוכו, ואין צריך לבטל מנהגם. [ילקו"י שבת כרך א עמוד שנד]

ח אין לענות אמן אחר אמת וצדק שאומרים בברכות שאחר ההפטרה, שאין זה סיום ברכה. וכן אין לענות אמן אחר הנאמרים באמת בברכה שמברכים קודם ההפטרה. [שם]

ט מה שנוהגים להניח את ספר ההפטרות בתוך ארון הקודש לצד ספרי התורה, יש להם על מה שיסמוכו, אך אין להשתמש ברימוני הספר תורה להניחם על ספר ההפטרות. [שם]

סימן רפה – לקרוא הפרשה ב' מקרא וא' תרגום

א אף על פי שאדם שומע את כל הפרשה בכל שבת מפי השליח צבור, חייב לקרותה לעצמו, שנים מקרא ואחד תרגום. וכל המשלים פרשיותיו עם הצבור, מאריכין לו ימיו ושנותיו. וגם העוסק בלימוד תורה כל היום, ותורתו אומנותו, לא יבטל קריאת פרשיותיו עם הצבור. וחייב לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. ואם עוסק בתורה שיש עמה כתיבת חידושי תורה ופסקי הלכה, יכול לקרוא בליל שבת שנים מקרא ואחד תרגום. [ילקו"י שבת כרך א עמוד שנד].

ב הקורא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, מן הדין אין צריך לקרוא את ההפטרה. ומכל מקום נהגו לקרוא גם את ההפטרה [פעם אחת]. [ילקו"י שבת כרך א עמוד שנז].

ג אף מי שאינו מבין כל כך את שפת התרגום, עליו לקרוא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. וירא שמים יקרא גם תרגום וגם פירוש רש"י על הפרשה. [ילקו"י שבת כרך א עמוד שנח].

ד על פי דברי המקובלים צריך לקרוא את הפרשה כל פסוק ופסוק שנים מקרא ואחד תרגום, עד סיום כל הפרשה, בהמשך אחד. וכן נוהגים חסידים ואנשי מעשה הנוהגים בכל אורחותיהם על פי הקבלה. מבלי להפסיק באמצע לשום דבר עד כלותו את קריאת הפרשה כולה. [ובאופן כזה גם כשמגיע לפסוק שמע ישראל, רשאי לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום, ואף על גב דבעלמא קיימא לן אסור לקרוא ב' פעמים שמע ישראל, מפני שנראה כשתי רשויות חס ושלום, מכל מקום כשקורא שנים מקרא ואחד תרגום מתחלת הפרשה ניכר שהוא עושה כן בשביל לצאת ידי חובת שנים מקרא ואחד תרגום, הילכך אין לחוש בזה משום שתי רשויות חס ושלום]. [ילקוט יוסף שם עמוד שנח. ונודע שאנו הולכים בעניני תפלה אחר הקבלה, וכמ"ש בביכורי יעקב ובשו"ת שואל ונשאל ועוד. אבל בשאר מילי גמרא וקבלה, אנו תופסים כדברי הגמרא והפוסקים, וכמו שכתב הרדב"ז].

ה מצוה מן המובחר שישלים לקרות הפרשה קודם שיאכל בשבת. ומכל מקום פשוט שאין לעכב מחמת זה האכילה עד חצות. ואם לא השלים קודם האכילה, ישלים אחר האכילה עד זמן מנחה. ובדיעבד עד רביעי בשבת, ויש אומרים עד שמיני עצרת. [ילקוט יוסף שם עמ׳ שנח].

ו אף על פי שמדין התלמוד אין איסור להפסיק בדברים באמצע קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, מכל מקום כבר נתבאר שעל פי הקבלה אין להפסיק כלל באמצע קריאתם, אלא יקרא הכל בבת אחת בלי הפסק, זולת אם הוא צמא למים, שרשאי לברך ולשתות, וכן לברך ברכת בורא נפשות רבות. ומי שהתחיל לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום אחר תפלת שחרית, ובאמצע קריאתו נתבקש לקרוא לקהל איזה דבר הלכה, או דרשה בפרשת השבוע, בודאי שרשאי להפסיק מקריאתו ולזכות את הרבים. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שנט בהערה].

ז תלמיד חכם הקורא שנים מקרא ואחד תרגום, ושאלוהו באמצע הקריאה דבר הלכה, מותר לו להפסיק בין פסוק לפסוק להשיב לשואלו דבר הלכה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד שנט בהערה].

ח יש נוהגים לקרוא בכל יום אחר תפלת שחרית מקצת מהפרשה, שנים מקרא ואחד תרגום, ומסיימים בערב שבת, ומיום ראשון ואילך חשיב קוראה עם הצבור. וכן דעת מרן השלחן ערוך. והאר״י ז״ל נהג שביום ששי מיד אחר תפלת שחרית, היה קורא שנים מקרא ואחד תרגום. וכן מנהג החסידים. ומכל מקום, מי ששעתו דחוקה לו ואינו יכול לנהוג כן, בודאי שיכול לקרוא שמו״ת החל מיום ראשון, וכפסק מרן השלחן ערוך. [ילקוט יוסף שבת א׳ עמ׳ שנט].

ט מי שזמנו דחוק, מותר לו לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום בליל שבת, וכן מותר לקרוא פרשת וזאת הברכה בליל שמחת תורה. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד שנט].

י מי שהשעה דחוקה לו ביותר, ואין לו פנאי כלל לקרוא לעצמו את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, נכון להורות לו שיקרא בלחש את כל הפרשה עם השליח צבור הקורא בתורה, פסוק בפסוק, ושוב יחזור ויקראנה פעם שניה בביתו, ואחר כך יקרא פעם אחת את כל התרגום, ויצא ידי חובתו. וכן השליח צבור הקורא בתורה, רשאי לקרות הפרשה בהכנתה לפחות פעם אחת מתחלתה ועד סופה, ופעם שניה כשקורא אותה בצבור, ואחר כך יקרא התרגום של כל הפרשה פעם אחת ויוצא ידי חובה. אבל אין לסמוך על מה ששומע קריאת הפרשה מהשליח צבור. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמ׳ שס].

יא אם השליח צבור מאריך בטעמים בקריאתו בתורה באופן שיכול היחיד להספיק לקרוא אז שנים מקרא ואחד תרגום, בעת קריאת התורה, רשאי לעשות כן, ויוצא ידי חובה. אף על פי שבעת שקורא שנים מקרא ואחד תרגום לעצמו, אינו מאזין לקריאת הפרשת על ידי השליח צבור. חוץ מקריאת פרשת זכור ופרשת פרה שחייב להאזין לקריאתן מפי השליח צבור בספר התורה. וכל זה כשקורא הפרשה בלחש, ויש עשרה בלעדיו המקשיבים לשליח צבור, או שקודם קריאת התורה היסב פניו לצד והתחיל לקרוא. ומכל מקום הנכון הוא שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדרכיו לכוין דעתו ולשמוע קריאת התורה מפי השליח צבור. [ילקו״י שם עמ׳ שסא]

יב אשה פטורה מלקרוא בכל שבת שנים מקרא ואחד תרגום. [ילקו״י שבת כרך א עמוד שסא].

יג אין צריך לקרוא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בימים טובים. [שם עמוד שסב].

יד פסוקי המקרא צריך לקוראם בטעמי המקרא, והתרגום בלי טעמים, בדוקא. אולם גם מי שאינו יודע לקרוא את הפרשה עם הטעמים, חייב בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. וחובה קדושה על ההורים והמלמדים ללמד את בני ישראל בטעמי המקרא, כדי שיקראו שנים מקרא ואחד תרגום בניגון כדת וכדין. [ילקו״י שבת כרך א עמוד שסב].

טו אף מי שחלה בעיניו ומצטער בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, חייב לקרוא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, או שישמע הפרשה מאחר ויכוין לצאת ידי חובה. [שם עמוד שסג].

טז יש אומרים שגם הסומא (עיור) חייב בשנים מקרא ואחד תרגום בכל שבת, כדין הפקח. ולכן צריך שישמע מאחר קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ויכוין להוציאו ידי חובה, וגם הוא יתכוין לצאת ידי חובת הקריאה. וכן מי שנעשה אילם, ואינו יכול לדבר ולקרוא, ישמע הקריאה מאחר. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שסג].

יז מי שבקי בקריאת הפרשה בטעמי המקרא והנקודות כראוי, מצוה מן המובחר לקרוא שנים מקרא מתוך ספר תורה, ויקרא התרגום מתוך החומש, ובפרט מי שהוא שליח צבור הקורא בתורה, ובקי בקריאת הפרשה בטעמיה, ורוצה לקרוא הפרשה מתוך הספר הנמצא בהיכל, כדי שיהיה רגיל בקריאת הפרשה, שיש להקל בזה. ונכון שלא לטלטל את הספר תורה לתיבה. אולם אם אינו בקי מוטב שיקראנה מתוך חומש שיש בו הטעמים והנקודות, ולא יקראנה קריאה משובשת בספר תורה. ופשוט שאין לו לברך על קריאתה. [ילקוט יוסף שבת א׳ עמ׳ שסד].

יח אבל בתוך שבעה ימי האבלות, חייב לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום. [שבת א׳ עמ׳ שסה].

יט פרשת "וזאת הברכה" יש לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום ביום הושענא רבה, ואם שכח לקרוא בהושענא רבה, יקרא בשמיני עצרת קודם שחרית, או יחד עם השליח צבור. [שם]

סימן רפו – דיני תפלת מוסף בשבת

א פשט המנהג בשבת שלפני ראש חודש, לברך את החודש אחר קריאת התורה, ונהגו לברך את החודש מעומד. ויש מקומות שנהגו להזכיר את המולד. אך אין מנהג כל הספרדים להכריז על המולד. ומכריזין על כל החודשים, מלבד חודש תשרי. ובשבת הסמוכה לתעניות י"ז בתמוז ועשרה בטבת, השליח צבור מכריז לפני מוסף על הצום שחל ביום פלוני, אבל על שאר תעניות לא נהגו להכריז, מפני שהם ידועים ומפורסמים. והאשכנזים אין מכריזין על שום צום בשבת. [ילקוט יוסף שם עמוד שסו].

ב זמן תפלת מוסף הוא מיד אחר תפלת שחרית, ואין לאחרה יותר מעד סוף שבע שעות מהיום. ואם לא התפלל מוסף ועבר שבע שעות, אף על פי כן יתפלל מוסף, [אלא שנקרא פושע]. ואם עבר היום, אין לה תשלומין לערב. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שסז]

ג כל יחיד חייב להתפלל מוסף, בין אם יש צבור בעיר בין אם אין צבור בעיר. שאף שתפלת מוסף נתקנה כנגד קרבן מוסף, מכל מקום חובת יחיד היא. [ילקו"י שבת א' עמוד שסח]

ד מחנכים את הקטנים שהגיעו לחינוך להתפלל מוסף, שגם מי שלא הגיע לגיל עשרים שנה חייב בתפלת מוסף. וגם רשאי לעמוד כשליח צבור במוסף. [ילקו"י שבת כרך א' עמוד שסח]

ה קודם תפלת מוסף נוהגים לומר אשרי יושבי ביתך, וחצי קדיש. ואם רוצים לקיים את דרשת הרב קודם תפלת מוסף, נכון שהרב ידרוש אחר סיום ההפטרה, קודם אמירת אשרי. ואם הדרשה התקיימה אחר אשרי, אין צריך לחזור ולומר אשרי לפני תפלת מוסף. [שם עמו' שסט]

ו נשים פטורות מתפלת המוספין של שבתות וימים טובים וראשי חודשים. וטוב שישמעו את התפלה מפי השליח צבור. ומכל מקום אם מתפללות מוסף, אין למחות בידן, שיש להן על מה שיסמוכו. אבל לכתחלה יש להורות להן שלא להתפלל מוסף. ויש מי שאומר שעל כל פנים חייבות להתפלל מוסף של ראש השנה ויום הכפורים, משום דרחמי נינהו, [וכן חייבות בתפלת נעילה של יום הכפורים, שמרבים בה בבקשת רחמים ותחינות]. [ילקוט יוסף שבת א' עמוד שע]

ז במוסף של שבת ראוי יותר לומר הנוסח "תכנת שבת", שהוא על סדר תשר"ק. [שבתפלה עינינו הרואות שהמנהג פשט כדעת האר"י ז"ל, ורק בעניני הלכה נקטינן כדעת מרן הש"ע. וכלל זה נמצא בכמה אחרונים, בהם בשו"ת ביכורי יעקב, ובשו"ת שואל ונשאל, ועוד. וגם עינינו הרואות שכן נוהגים הכל שבעניני תפלה נוהגים על פי הקבלה]. ובמקום שנוהגים הקהל לומר "למשה צוית", רשאי כל יחיד לשנות ממנהגם ולומר "תכנת שבת" בתפלת הלחש. ומכל מקום השליח צבור בחזרה יאמר "למשה צוית" כמנהגם. [ירחון קול תורה תשרי תשס"ד עמוד סא. הליכות עולם חלק ד'].

ח יש אומרים שיש לומר "תיקנת שבת" (באות ק'), ומכל מקום מנהג האומרים "תכנת שבת" (באות כ') הוא יותר נכון. וכן המנהג. [הליכות עולם חלק ד'. ירחון קול תורה שם].

ט יש לנהוג בכל קהלות ישראל לעשות חזרה גם בתפלת מוסף, של שבת ויום טוב, וכתקנת חז"ל. ובפרט במקומותינו שהתורה מחזרת על אכסניא שלה, וארץ ישראל היא כיום מרכז התורה בעולם, ורבו שיעורי התורה, תלמודי התורה והישיבות הקדושות, לפיכך אם יש באיזה מקומות קצת מהקהל המשוחחים באמצע חזרת השליח צבור במוסף, יש להסביר להם חומר האיסור שבדבר, עד שימנעו מכך. ומי שמערער נגד מנהגינו, וטוען שמכיון שלא נהגו בעירו לעשות חזרה בתפלת מוסף, יש לנהוג כן בבתי הכנסת של עדתם, אינו אלא טועה, שהרי יש בזה איסור "לא תתגודדו", ואין לשנות ממנהגי ירושלים. [ילקו"י שבת כרך א עמוד שעא]

י צבור שרוצים להתפלל שחרית ומיד לאחריה מוסף, ואחר הסעודה מתקבצים לקרוא בתורה, אין נכון לעשות כן, ורק בשעת הדחק יש להתיר לעשות כן. [ילקו"י שבת א עמוד שעא].

יא הכהנים נושאים כפיהם בתפלת מוסף, ומצוה על כל הכהנים שבבית הכנסת לישא את כפיהם. וכהן שהוצרך לקדש ולשתות רביעית יין ולטעום פירות ומגדנות קודם תפלת מוסף, אינו רשאי לישא כפיו בתפלת מוסף, ואפילו לענין תפלת מוסף עצמה יש לצדד בזה אם מותר לו להתפלל מיד לאחר ששתה רביעית יין, והכל לפי מה שהוא אדם. ועל כל פנים מטעם זה מתירים לטעום קודם מוסף בלא קידוש על היין, שיש אומרים שקודם מוסף עדיין לא חלה חובת קידוש, ויש אומרים שמותר לטעום קודם קידושא רבה, ואם כן הוי ספק ספיקא להקל לטעום קודם מוסף בלי קידוש. ואם יש לו כזית עוגה, יקדש על היין, וישתה ממנו רוב רביעית בלבד, ויאכל כזית עוגה ויוצא בזה לכל הדעות. [ילקו"י שבת כרך א עמוד שעב]

יב כבר ביארנו שאם טעה והקדים להתפלל מוסף לפני שחרית, בדיעבד יצא ידי חובה.

יג שליח צבור שטעה והתחיל אחר הקדושה תכנת שבת, חוזר לאתה קדוש, ולא לראש התפלה.

יד יחיד שנתעכב מלהתפלל מוסף עד שהגיע זמן מנחה, [שש שעות וחצי מהיום], צריך להקדים להתפלל של מנחה תחלה, ואחר כך להתפלל מוסף. ואם הקדים של מוסף למנחה, יצא. וכן אם נאנס ולא התפלל שחרית של שבת, ונזכר אחר שהגיע זמן מנחה, יתפלל תפלת מנחה, ואחר כך תפלת מוסף, ואחר כך תפלת התשלומין של שחרית. ואם יש לו זמן רק בשביל להתפלל תפלה אחת בלבד, יש לו להעדיף להתפלל תפלת מנחה, ולא מוסף. [ילקו״י תפלה א׳ עמוד תקנא].

טו מי שמסופק אם התפלל מוסף בשבת או לא, לא יחזור להתפלל מספק. ואפילו בתורת נדבה, שאין להתפלל נדבה בשבת, כשם שאין מקריבים קרבן נדבה בשבת. ומיהו אם יכול להשיג מנין ולהתפלל שם בתורת שליח צבור, יאמר החזרה בלבד, ויצא ידי חובת תפלת מוסף. ויסיים בעושה שלום במרומיו וכו׳ כדין. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שעג]

טז בשבת וראש חודש אומרים במוסף ״אתה יצרת״, וחותמים מקדש השבת וישראל וראשי חודשים. ואם טעה וחתם מקדש השבת בלבד, יצא. אבל אם חתם רק בשל ר״ח, לא יצא.

יז אם טעה בשבת וראש חודש והתפלל ״תכנת שבת״ וחתם ״מקדש השבת״, נכון שיאמר ברצה [בלי חתימה]: ״ונעשה קרבנות חובתינו לפניך, תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן וכו׳, את מוסף ראש החודש הזה וכו׳״. ואחר כך יאמר יעלה ויבא, ואתה ברחמיך הרבים וכו׳. [שם עמ׳ שעד].

יח יש אומרים שבמוסף של שבת וראש חודש, צריך לומר מעין החתימה סמוך לחתימה, ולכן צריך להוסיף סמוך לחתימה כי בעמך ישראל וכו׳, וחוקי ראשי חדשים וכו׳, ויש חולקים. ואין לשנות מהמנהג שאין אומרים זאת סמוך לחתימה, אלא קודם ישמחו במלכותך. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד שעה].

יט הספרדים לא נהגו לומר את ״שיר הכבוד״ בשבת, ובמקומות שנוהגים לאומרו, נכון יותר לאומרו לפני ״עלינו לשבח״, כדי שהקהל יטה אוזן קשבת לאמירתו. ומנהגינו לומר אחר עלינו לשבח מזמור שיר ליום השבת וגו׳, ואחר כך אומרים קדיש יהא שלמא. [שם עמ׳ שען].

כ המנהג פשוט לומר ברכו את ה׳ המבורך אחר קדיש בתרא גם בשבת ויו״ט. ויש נוהגים לומר ברכו בקדיש אחרון של מנחה, בשביל מי שלא שמע בשחרית, ואין מנהגינו כן.

סימן רפז – ניחום אבלים וביקור חולים בשבת

א מותר לנחם אבלים בשבת, אך אין מזכירין שום נחמה, אלא יושבים מעט, ומפייסים את האבלים בדברי מוסר ואמונה, לעודדם ולחזקם משברון לבם, ותו לא מידי. ויש שנוהגים לומר לאבל בשבת: שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא. [מהרש״ל. וראה בכה״ח אות ד]. ואמרו בגמרא, שבקושי התירו לנחם אבלים בשבת, ולכן מה שיש נוהגים שבכל ימות השבוע אין הולכים לנחם רק בשבת, לא יפה עושים. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד שעז].

ב אין השבת מפסיקה לאבילות, והיא עולה למנין שבעה, וכל דיני אבילות נוהגים בשבת, מלבד דברים שבפרהסיא, ולכן מותר ללבוש מנעליו בשבת, ולהחליף בגדיו העליונים.

ג מותר לבקר את החולה בשבת, ולא יאמר לו בדרך שאומר לו בחול, אלא אומר לו: שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא וכו׳. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד שעח].

סימן רפח – דין תענית בשבת

א אסור להתענות בשבת, אפילו על צרות וגזרות קשות. ואם מתכוין להתענות, אסור אפילו אם מתענה תענית שעות בלבד. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שעט].

ב ימהר לאכול אחר התפלה, קודם שיעבור שש שעות מהיום. ואפילו אם הוא לומד או מתפלל ובשביל זה הוא מתעכב מלאכול, גם בזה אסור. ולכן על שליחי הצבור שלא להאריך יותר מדאי בתפלתם, כדי שהקהל יוכלו להגיע לביתם ולקדש ולאכול קודם ו׳ שעות מהיום.

ג מי שיודע שיאריכו בתפלה עד חצות, נכון שישתה בבוקר קודם שחרית מים או קפה ותה, בין בשבת בין ביום טוב, ובין בראש השנה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד שפ].

ד הרואה חלום רע בליל שבת, אין לו להתענות תענית חלום בשבת, אפילו אם החלום הוא אחד משלשה חלומות רעים שהוזכרו בפרק הרואה ובשלחן ערוך (סי׳ רפח), אלא יקדיש את יום השבת ההוא ללימוד תורה, ולקריאת תהלים כפי כחו. וימנע משיחת חולין, ונרצה לו לכפר עליו. ואם לבו דוה עליו

ביותר, ונפשו עגומה מאד, ומצטער צער גדול, מותר לו להתענות בשבת, וכל היום ישב בבית הכנסת ויעסוק בתורה כפי כחו, כדי שייקרע רוע גזר דינו. [ובפרט אם יודע בעצמו שחלומותיו מתקיימים]. ויאמר עננו בסוף אלהי נצור. והוא הדין בכל זה גם ביום טוב, אף על פי שביום טוב יש בו גם מצות שמחה. ומכל מקום אין המתענה בשבת מברך הגפן בקידוש של יום, אחר שאינו שותה, ועוד שאין קידוש אלא במקום סעודה. וצריך להתענות ביום ראשון כדי לכפר על מה שביטל עונג שבת, ושב ורפא לו. ואם קשה לו להתענות ביום ראשון, יתענה אחר כך. [ילקו״י שבת א עמ׳ שפ]

ה אם חלם שמצוים לו בשמים להתענות בשבת, או לעבור על איסור קל שבקלים, אסור לו לשמוע לחלום זה, בין שחלם הוא בעצמו, בין שחלמו עליו אחרים. [ילקו״י שבת א עמוד שפ].

ו אסור לבכות בשבת, ולא להביא את עצמו לשום צער. אבל אדם שיש לו עונג אם יבכה, כדי שילך הצער מלבו, יש אומרים שמותר לו לבכות בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שסא]

סימן רפט – סדר סעודת שחרית של שבת

א יהיה שלחנו ערוך ומטה מוצעת יפה ומפה פרוסה כמו בסעודת הלילה ויברך על היין בורא פרי הגפן, והוא נקרא קידושא רבה. ונהגו לומר קודם הקידוש מזמור לדוד ה׳ רועי לא אחסר וגו׳, אם תשיב משבת רגלך וגו׳, ושמרו בני ישראל וגו׳. על כך ברך ה׳ את יום השבת ויקדשהו. ואחר כך יטול ידיו, ויבצע על לחם משנה כמו בלילה, ויסעוד. [שבת א׳ עמוד שפב. ומה שאומר חצי פסוק על כן ברך וגו׳ אין בזה איסור, ראה בשו״ת יביע אומר ח״ט חאו״ח סי׳ קח אות קלג].

ב גם בקידוש של בוקר צריך שיהיה במקום סעודה, [ראה לעיל סימן רעג], ושלא יטעום כלום קודם הקידוש, כמו בקידוש של לילה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד שפב].

ג האנשים לא חל עליהם חובת ״קידושא רבה״, דהיינו הקידוש של היום, בשחרית, אלא לאחר התפלה, ולכן רשאים לשתות תה או קפה אפילו עם סוכר קודם תפלת שחרית. וטוב להחמיר שלא לתת מעט חלב על הקפה או התה קודם התפלה. אלא אם כן הוא אדם חלש, ולאחר שיאמר ברכות השחר וברכות התורה, כמבואר לעיל סימן פט סעיף לז. [ילקו״י שם עמ׳ שפג].

ד אף הנשים אסור להן לאכול ולשתות קודם הקידוש בליל שבת. ולגבי יום שבת בבוקר, הנשים שאין להן זמן קבוע לתפלה, ופעם מתפללות שחרית ופעם מתפללות מנחה או ערבית [שהרי אין הנשים חייבות אלא בתפלה אחת ביום, ועיין בספר ילקוט יוסף ח״א מהדורת תשמ״ה, עמוד קפד, ובתפלה כרך א׳ סימן קו], משעלה עמוד השחר אסור להן לטעום אפילו מים קודם הקידוש. שכבר חל עליה חובת קידוש, ואין לה לטעום מאומה קודם הקידוש. ומכל מקום בשעת הדחק כגון אשה שהיא חולה קצת, או מינקת וכדומה, יכולה לסמוך ע״ד הפוסקים המתירים לטעום ביום קודם הקידוש, כיון שכבר נתקדש היום מאמש על ידי הקידוש שבלילה. במה דברים אמורים באשה שאינה רגילה להתפלל שחרית בכל יום, אבל אשה שרגילה להתפלל שחרית, רשאית לטעום בשבת בבוקר קודם תפלת שחרית. [ילקו״י שבת כרך א עמוד שפה, ועמוד תרד].

ה מותר לתת עוגה או פירות לקטן בשבת, קודם תפלת שחרית, וקודם הקידוש, ובפרט במקומות שמאריכים בהם בתפלת שחרית ומוסף של שבת. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמ׳ שפד].

ו חולה שעל פי ציווי הרופאים עליו לאכול בבוקר קודם שחרית, מן הדין אינו צריך לקדש קודם אכילתו, אך אם רצה לקדש על היין תבא עליו ברכה, וישתה מהיין כמלוא לוגמיו בלבד, ויאכל כזית עוגה לקיים מצות קידוש במקום סעודה. (ולא חשיב גאוה מה ששותה יין קודם התפילה, כיון שאין כוונתו אלא למצות קידוש). ואחר שיתפלל מוסף יחזור ויקדש על היין, ויוצא ידי חובה אליבא דכל הדיעות. [ילקו״י שבת א עמ׳ שפד, ובמהדורת תשס״ד עמ׳ תרא. שארית יוסף ג׳ עמו׳ שצו].

ז מן הדין מותר לאכול אכילת עראי, כגון פת עד כביצה, ופירות [אפילו הרבה], בלי קידוש, בין שחרית למוסף, בין בשבת בין בימים טובים, ואפילו בראש השנה קודם התקיעות, או בסוכות קודם נטילת לולב, שלא חלה חובת קידוש אלא אחר מוסף. ומכל מקום אין להקל אלא לאדם חלש, או חולה, ובאופן שאין לו אפשרות לקדש על היין תחלה. אבל כשיש לו אפשרות לקדש תחלה, יקדש וישתה כמלוא לוגמיו בלבד, ויאכל כזית עוגה או יותר עד כביצה, ואחר כך יאכל פירות ומגדנות כאשר תאוה נפשו. ואחר מוסף יחזור ויקדש על היין ויסעוד סעודת קבע, לצאת ידי חובת סעודה שניה של שבת, שאין יוצאים י״ח סעודת שבת אלא בפת. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ תרג].

ח שליח צבור הקורא בתורה בכמה מנינים, והוא מרגיש חולשה, מותר לו גם כן לאכול אכילת עראי בלי קידוש בין שחרית למוסף, כשאין לו אפשרות לקדש על היין קודם אכילתו. ואחר תפלת מוסף יחזור ויקדש על היין ויסעוד סעודת קבע על הפת. אבל אין להתיר אכילת פת יותר מכביצה לפני תפלת מוסף, בין בשבת בין בימים טובים. [ילקו״י שם עמ׳ שצ].

ט המקדש על היין בשבת, וטועם אחר כך כזית עוגה, ושותה משקאות קלים, אין לו לברך על המשקאות, שברכת היין פוטרת גם מברכה ראשונה. ואפילו אם המשקים לא היו לפניו, אלא שהיה בדעתו עליהם. ואף שברכת היין שבירך היתה למצוה, ולא קבע עצמו לשתיית יין אלא בדרך עראי, לצורך הקידוש בלבד, אף על פי כן ברכת היין פוטרת שאר המשקים. [שם עמוד שצ].

י במקום שאין יין כשר מצוי בעיר, יקדש על חמר מדינה. ולא יפה עושים הנוהגים לקדש קידושא רבה על הבירה או השכר, אף שיש יין בעיר, מחמת שהיין ביוקר, או דחביבא ליה שיכרא, דאנן בדידן אין לנו אלא דברי מרן, שאין לקדש על בירה או שכר אלא אם כן אין יין בעיר, או שהיין מזיקו. ואם אין לו חמר מדינה, יאמר הפסוקים אם תשיב משבת רגלך וכו', ושמרו בני ישראל וכו' ויברך המוציא ויאכל. וגם בקידוש של בוקר אין לקדש על קפה או תה, או שאר משקים. ורק בשעת הדחק שאין לו יין וחמר מדינה, יברך שהכל על שאר המשקין, ויועיל לו במקום קידוש. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שצ].

סימן רצ – להשלים מאה ברכות בשבת

[דין מאה ברכות בימי החול – ראה לעיל סי' מו]

א ירבה בשבת בפירות ומגדים ומיני ריח, כדי להשלים מנין מאה ברכות. וגם הנשים צריכות להשלים מאה ברכות, ולכן אם אינן יכולות להשלים מאה ברכות בברכת הפירות, תתפללנה גם תפלת מנחה. [ילקו"י שם עמ' שצא].

ב אחר ברכת המזון יש נוהגים לחזור ולברך ברכת הריח. ונראה שזהו כשהסירו מעל השלחן עצי הבשמים אחר שבירך עליהם לפני הקידוש, וחזרו והביאום לפניו אחר ברכת המזון. אבל אם היו מונחים כל הזמן על השלחן לפניו, אין לחזור ולברך עליהם אחר ברכת המזון, מכיון שלא הסיח דעתו מהם. והיודע בעצמו שהוא עתיד להריח אחר ברכת המזון, אפילו אם הסירו הבשמים מעל השלחן וחזרו והביאום על השלחן אחר ברכת המזון, אינו רשאי לברך עליהם, אם לא הסיח דעתו מהם. ואף על פי שיש אומרים שברכת המזון נחשבת היסח הדעת לענין ברכת הריח, מכל מקום כיון שיש חולקים, לא יהא אלא ספק וקיימא לן ספק ברכות להקל. ומברכים ברכת הנותן ריח טוב בפירות על לימון שיש בו ריח טוב. [ראה בקול תורה תמוז תשס"ג].

ג הנוהגים לברך על דגים וכיו"ב לאחר הקידוש קודם ברכת המוציא, יש להם ע"מ שיסמוכו, אך יזהרו שלא יאכלו שיעור כזית, שלא יכנסו בספק ברכה אחרונה. ואם אכלו כזית לא יברכו.

ד אף על פי שצריך להשלים מאה ברכות בשבת בפירות ומגדנות, מכל מקום אין לברך על הפירות שלפניו, על כל פרי ופרי בפני עצמו, כגון אם בירך בורא פרי העץ על תפוח, אינו רשאי לברך שוב על אגס, וכדומה. וכן אינו רשאי לאכול פרי ולברך לפניו ולאחריו, ומיד לאכול פרי אחר, ושוב לברך עליו ברכה לפניה ולאחריה. אלא אם כן בירך ברכה אחרונה ולא היה בדעתו לאכול יותר בעת ההוא, כשיעבור אותו הזמן רשאי לחזור ולברך. [ילקו"י שם עמ' שצא].

ה בשבת, מותר להניח את הפירות והמגדנות שהובאו לפניו על השלחן, עד לאחר ברכת המזון, כדי לברך עליהם לפניהם ולאחריהם ולהשלים בכך מאה ברכות בשבת. ואין לחוש בזה לגורם לברכה שאינה צריכה. וטוב שיצוה לבני ביתו להביאם לפניו רק לאחר ברהמ"ז.

ו מי שמאריך בסעודה שלישית בשבת, גם לאחר צאת הכוכבים, ואחר כך מברך בסוף הסעודה על פירות ומגדנות, וברכת המזון, מהני שפיר להשלים לחיוב מאה ברכות בכל יום.

ז אחר סעודת שחרית קובעים ללמוד מדרשים וכדומה. ואסור לקבוע סעודה בשעה שנקבעה לצבור ללימוד. וכל שכן שאין להרבות בשיחה בטלה בשבת. [ילקו"י שם עמ' שצג].

ח יש שנהגו לבקר אצל ההורים בשבת, אולם אין בזה שום חיוב מהדין. [ילקוט יוסף שבת כרך א' שם. וראה עוד בזה באורך בילקוט יוסף על הלכות כיבוד אב ואם פרק ה' הערה מט].

ט פועלים ואנשי עמל שאין להם הרבה זמן ללמוד במשך כל השבוע, צריכים להרבות בלימוד התורה בשבת, יותר מתלמידי חכמים הלומדים במשך כל השבוע. ונכון לקבוע בכל אתר ואתר שיעור בהלכה ובאגדה, ללמד לעם את הדרך אשר ילכו, ואת המעשה אשר יעשון, וכבר אמרו חז"ל: לא ניתנו שבתות וימים טובים לעם ישראל אלא כדי שיעסקו בהם בתורה. ולכן מן הראוי לקבוע שיעורים ברבים, ולשלב בהם דברי הלכה ופרשת השבוע. [שם עמ' שצד].

י מצוה לחדש חידושי תורה בשבת, ומי שאינו בר הכי, ילמד דברים שלא למד עד הנה.

יא מעיקר הדין אין איסור לתלמיד חכם לעסוק בלימודו בשבת בעיון ובפלפול, ובפרט כשיש לו נחת רוח מזה. ואף לעסוק בתורה בדבר שאינו רגיל בו, רשאי, כל שיש לו איזה ענין נחוץ לברר וללבן הדברים. אולם דרך עצה טובה ראוי לו להתעסק בשבת במדרשים וספרי אגדה, כדי להתענג ושלא יתעייף יותר מדאי, וכמו שהעיד החיד"א במחב"ר (ס"ס רץ) שכן הוא מנהג רוב החכמים בכל המקומות. ובפרט שנכון וראוי לקבוע זמן גם למדרש וספרי אגדה, שע"י זה יוכל לדרוש לרבים להדריכם ביראת ה', ובפרט בדורינו שכל העם רצים אחר דברי אגדה.[שם עמ' שצה].

יב הרגיל בשינת צהרים, לא יבטלנו בשבת, כי עונג הוא לו. אך לא ירבה בשינה.

יג לא יאמר אדם אלך לישן מפני שאני צריך לעשות מלאכה בלילה, או לצאת לדרך, אלא יכוין לשם עונג שבת. [ילקו"י שבת כרך א' סימן רצ, עמוד שצו].

יד המברך ברכה מעין שלש בשבת, צריך להזכיר בה מעין המאורע. וקודם שיאמר כי אתה טוב ומטיב לכל יוסיף: ורצה והחליצנו ביום השבת הזה. ואם שכח לאומרו, וכבר הזכיר שם ה' שבסיום הברכה, אינו חוזר. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שצז].

טו מי ששכח להזכיר רצה והחליצנו בברכת המזון של סעודה ראשונה ושניה של שבת, דהיינו בליל שבת ובסעודת שחרית, אם נזכר מיד כשאמר ברוך אתה ה' כדי לחתום בונה ירושלים, יאמר למדני חוקיך, ויחזור לומר רצה והחליצנו. ואם אמר תיבת בונה כדי לחתום בונה ירושלים, יסיים החתימה, ויאמר שם ברכת אשר נתן וכו'. ואם התחיל בברכה רביעית אחר שאמר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, כדי לומר לעד האל וכו' יסיים: אשר נתן שבתות למנוחה וכו'. ואחר כך ימשיך בברכה רביעית. ואם התחיל בנוסח הברכה הרביעית, שאמר תיבת לעד, או תיבת האל, חוזר לראש ברכת המזון. ודין האשה כדין האיש. [שם עמ' שצז]

טז מי שנסתפק אם אמר רצה והחליצנו בברכת המזון של ליל שבת או של יום שבת שחרית, אינו צריך לחזור ולברך ברהמ"ז. שכיון שהזכרת מעין המאורע אינה אלא מדרבנן, ספיקא דרבנן לקולא. אולם אם קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב נסתפק אם הזכיר רצה והחליצנו או לא, יאמר שם "ברוך אתה ה' אמ"ה אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת". [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שצז].

יז אם חל יום טוב או ראש חודש בשבת, צריך להזכיר בברכת המזון רצה והחליצנו ואחר כך יעלה ויבא, משום שתדיר (השבת) ושאינו תדיר (יום טוב או ראש חודש), תדיר קודם. ואם שכח והתחיל יעלה ויבא והזכיר בו יום טוב או ראש חודש, ונזכר בסיום יעלה ויבא שלא אמר רצה והחליצנו, יחזור לומר רצה והחליצנו, ואינו צריך לחזור ולומר יעלה ויבא, שכבר יצא ידי חובתו בזה, כי התדיר שהוא קודם לשאינו תדיר, אינו אלא רק לכתחלה, ולא לעיכובא. וכן אם נזכר שלא אמר רצה והחליצנו באמצע יעלה ויבא, אינו צריך להפסיק, אלא יסיים את אמירת יעלה ויבא, ויאמר אחר כך רצה והחליצנו. ואינו רשאי לחזור ולומר יעלה ויבא, שיש חשש הפסק במה שחוזר לאומרו פעם שנית, הואיל וכבר יצא ידי חובה בהזכרה ראשונה. [שו"ת יביע אומר חלק י' סימן כב עמוד לד].

יח הרוצה להשאר ניעור כל הלילה בליל שבת, ולעסוק בתורה, ויש לו מזה תענוג ושמחה, אף על פי שמצד ההלכה אין בזה איסור, מכל מקום ראוי והגון יותר שילך לישון איזה זמן, ולא ינדד שינה מעיניו בליל שינה, ובפרט כשיש לחוש שהדבר יגרום לו חולשה ועייפות בעת תפלת שחרית של שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שצח].

יט מותר לישב בשבת בשמש כדי להתחמם, אף אם מכוין לשם בריאות, מאחר שאין הדבר ניכר שעושה כן לשם בריאות. ובימות הקיץ החמים, אם יש לו צער מישיבה בשמש, אין ראוי לעשות כן. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שצט].

סימן רצא – דין סעודה שלישית בשבת

א יהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית, וישתדל לקיים אותה באכילת פת מעט יותר משיעור כביצה פת [כ-54 גרם] אף אם הוא שבע. ואם אי אפשר לו לאכול פת שיעור כביצה, יאכל פת שיעור כזית. [ואז יטול ידיו בלי ברכה]. וראה להלן סעיף יג. ואם אי אפשר לו לאכול כלל, או שהוא חולה מרוב אכילה, אינו חייב לצער את עצמו, שהסעודה לעונג ניתנה ולא לצער. והחכם עיניו בראשו שלא ימלא כרסו בסעודת הבוקר כדי ליתן מקום לסעודה שלישית, ובפרט בימות החורף שהימים קצרים. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד שצט].

ב אף הנוהגים להקיף את השלחן בליל שבת, בסעודה שלישית אין צריך להקיף השלחן. [שם]

ג מי שאין לו כסף כדי לקנות מערב שבת צרכי סעודה שלישית, ויכול לקנותם בריבית דרבנן, מותר לו לקנותם על ידי ריבית דרבנן, כדי לקיים מצות סעודה שלישית. וכל שכן לצורך סעודה ראשונה ושניה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תב].

ד זמן סעודה שלישית הוא משיגיע זמן מנחה, דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה. ויתפלל מנחה קודם שיאכל, או שיעמיד שומר להזכירו להתפלל מנחה. ואם עשאה קודם לכן יחזור ויאכל כשיגיע זמנה. ואם התחיל באכילתו קודם זמן מנחה, ותוך כדי אכילתו הגיע זמן מנחה, והמשיך באכילתו,

ואכל כזית אחר שש שעות ומחצה, יצא ידי חובת סעודה שלישית, דבזה לא אזלינן בתר תחלת הסעודה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד תב].

ה נכון יותר לאכול סעודה שלישית אחר שהתפלל מנחה, וכן המנהג. ואם אכל קודם מנחה, ואי אפשר לו לחזור ולאכול אחר מנחה, יצא ידי חובת סעודה שלישית. וכן במקום שקשה לו לאכול אחר תפלת מנחה, או שאין שם מנין לתפלת מנחה, יכול לאכול אפילו לכתחלה קודם תפלת מנחה, ובלבד שיגיע זמן מנחה גדולה. ולכן במושב שיש שם בית כנסת אחת, ובגלל קושי הדרך מתפללים מנחה וערבית במוצ״ש סמוכים זה לזה, יקדימו לאכול קודם מנחה. אלא שנכון יותר להנהיג להתפלל מנחה גדולה, כדי שיוכלו לאכול אחר תפלת מנחה בצבור, בפרט שלדעת האר״י ז״ל, זמן סעודה שלישית הוא בדוקא אחר שהתפלל מנחה. [שם עמוד תג].

ו אם נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן מנחה גדולה, ויש לחוש שלא יוכל לאכול סעודה שלישית אלא אכילה גסה, יפסיק הסעודה ויברך ברכת המזון, ונכון גם שיקום וילך מאצל השלחן וילך לחוץ כדי לעשות הפסק, ולא יניח שם מקצת חברים, ואחר כך יטול ידיו ויברך ברכת המוציא ויסעוד סעודה שלישית. ומכל מקום לכתחלה אין לעשות כן. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תה].

ז כבר פשט המנהג שאין מקדשים על היין בסעודה שלישית. אך המקדשים על היין בתחלת הסעודה [בברכת הגפן בלבד], אין צריך למחות בידם. ומכל מקום באמצע הסעודה היכא דאפשר נכון לברך על היין ולשתות. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תה].

ח אף על פי שאין צורך בקידוש על היין קודם סעודה שלישית, מכל מקום ראוי על פי הקבלה לשתות יין בסעודה שלישית ולברך עליו ״בורא פרי הגפן״. ואם אין לו יין אלא כדי כוס אחד [והוא באופן שצריך לברך ברכת המזון על הכוס], יותר נכון שיניח אותו לברך על הכוס בברכת המזון. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תה].

ט גם בסעודה שלישית צריך לבצוע על שני ככרות. וגם הנשים חייבות בלחם משנה. ואם אין להם לחם משנה, יצרפו ב׳ חצאי לחם, שיהיה נראה כשלם. אך אין נוהגים לכסות את הלחם משנה במפה. ומכל מקום טוב להחמיר לכסות הלחם במפה גם בסעודה שלישית.

י אם בעל הבית מברך על היין בסעודה שלישית, ומתכוין לפטור בברכתו את כל המסובים בסעודה, יש לו על מה שיסמוך, ובלבד שגם הם יכוונו לצאת ידי חובת הברכה, וישתו מהיין על סמך ברכתו. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תז].

יא נכון להרבות במעדנים כפי יכלתו גם בסעודה שלישית. ובפרט כדי להשלים מאה ברכות.

יב נכון לאכול דגים גם בסעודה שלישית. וכבר ביארנו שמי שאינו אוהב את טעם הדגים, אינו חייב לאנוס עצמו באכילת דגים בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א עמוד תח].

יג יש נוהגים לאכול ביצים מבושלות בסעודה שלישית בשבת, מפני אבלו של משה רבינו שמת בשבת. ויש שאוכלים ביצים גם בסעודת שחרית מטעם עונג שבת. [ילקו״י שם עמ׳ תח].

יד סעודה שלישית צריך לעשותה בפת. ואם הוא שבע ביותר שאי אפשר לו לאכול פת, יכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן, או בפת הבאה בכיסנין. ואם גם זה אי אפשר לו, יכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם את הפת כבשר ודגים, או אף בפירות. ונכון יותר בפירות מבושלים. ואם אין לו גם פירות, יברך על היין וישתה רביעית. [ילקו״י שם עמ׳ תט].

טו נשים חייבות בסעודה שלישית, שהנשים שוות לאנשים לכל עניני שבת. ואם הן אוכלות לבדן, צריכות גם לבצוע על לחם משנה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תי].

טז צריך להזכיר מעין המאורע בברכה שלישית של ברכת המזון, גם בסעודה שלישית. דהיינו, בשבת אומר רצה והחליצנו, וביום טוב ובראשי חדשים אומר יעלה ויבא. ואם טעה והקדים אמירת יעלה ויבא לרצה והחליצנו, יצא. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תי].

יז אם נמשך בסעודתו וחשכה, רשאי להמשיך לאכול, ומזכיר רצה והחליצנו בברכת המזון, דבתר תחלת הסעודה אזלינן. ואין חילוק בזה בין שבת לחנוכה ופורים או ראש חודש, דבתר תחלת הסעודה אזלינן. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ מהדורת תשס״ד עמוד תריד].

יח מי ששכח לומר ״רצה והחליצנו״ בברכת המזון בסעודה שלישית בשבת, אם נזכר אחר שחתם בונה ירושלים, אומר שם ברוך אתה ה׳ אשר נתן וכו׳, וממשיך בברכה רביעית. ואם התחיל בברכה רביעית, אינו חוזר לראש, דספק ברכות להקל. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד תיא].

יט אשה ששכחה לומר ״רצה והחליצנו״ בסעודה שלישית בשבת, אף אם נזכרה קודם שהתחילה בברכה רביעית, אין לה לומר שם ברכת אשר נתן בשם ומלכות, אלא יכולה לומר ברכה זו בלי שם ומלכות, או להמשיך בברכה רביעית. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תיב].

כ כשחל ראש חודש במוצאי שבת, וסיים את סעודתו אחר שחשכה, אינו אומר יעלה ויבא בברכת המזון, ומזכיר בה רק "רצה והחליצנו". וכל שכן אם מברך קודם החשכה. והוא הדין כשחל חנוכה ביום ראשון. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תיב].

כא כשמברכים על הכוס בברכת המזון בסעודה שלישית, [כשיש שם עשרה, או אפילו שלשה סועדים], אם הוא עדיין ספק חשכה לכולי עלמא מותר לשתות מהכוס. ואף אם כבר שקעה החמה, רשאי המזמן לשתות מהיין כמלוא לגומיו אחר ברכת המזון וברכת הגפן, אף שעדיין לא הבדילו, שכוס זה נמשך אחר הסעודה. ואף מי שאינו רגיל בשאר הימים לברך ברכת המזון על הכוס, רשאי לשתות מהיין. אלא שאם אין המברך יכול לשתות את היין, יכול ליתן לאחד מהמסובים שישתה. וכן רשאים כל המסובים שכיוונו לצאת בברכת בורא פרי הגפן לטעום מהכוס. ואם אין לו עוד כוס להבדיל עליו, לא יברך הגפן על כוס ברכת המזון, אלא ישאיר היין להבדלה. ואם לא רוצים לטעום מהכוס, יש להקל שלא לברך על היין בורא פרי הגפן ולשתותו, אלא יניחנו להבדלה שאחר תפלת ערבית, ואין לחוש בזה משום שאין אומרים ב' קדושות על כוס אחד, מאחר שמפסיק בתפלת ערבית. וכן מי שקשה לו לשתות יין, יכול שלא לשתות את היין שבירכו עליו ברכת המזון, ולהניחו להבדלה. [ילקו"י שבת כרך א' עמוד תיב, ועמוד תפב. ושארית יוסף ח"ג עמוד תא. שוב יצא לאור שו"ת יביע אומר ח"ח, ושם סי' לג כתב כן. ומ"ש בש"ע סי' רצו ס"ג איירי בסעודה רביעית. ודו"ק].

כב כשיש חתן בסעודה שלישית, ועורכים הסעודה בבית החתן, ויש שם עשרה גדולים, מברכים שם ז' ברכות, והמברך רשאי לשתות את הכוס של ברכת המזון לכולי עלמא. וכן המנהג. ונהגו לברך ברכת המזון על שני כוסות, אחד לברכת המזון, וקודם מברכים ברכת שהכל ברא לכבודו ושאר הברכות, ואחר כך המזמן מברך הגפן ושותה מהיין, ומוזגים ומערבים הכוסות ביחד, ושותים מהיין. ונותנים לחתן ולכלה לשתות, ורשאים גם המסובים שכיוונו לצאת בברכת בורא פרי הגפן לטעום מהכוס. ואם אין שם מנין, או שאין שם פנים חדשות, או שעורכים את הסעודה שלא בבית חתנים, ויש שם שלשה שאכלו, מברכים ברכת הגפן ואשר ברא בלבד, ורשאים המברך והחתן והכלה לטעום מהכוס, אפילו הוא ודאי אחר שחשכה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תפה, ועמוד תרכט, שארית יוסף חלק ג' עמוד תא. שו"ת יביע אומר חלק ח' סימן לג. וראה עוד בחלק ג' אבן העזר סימן יא אות ד].

כג אם התפלל ערבית באמצע סעודתו, או שהבדיל קודם ברכת המזון, אינו אומר רצה והחליצנו בברכת המזון, או על הנסים במוצאי חנוכה. וכן אם אמר המבדיל בין קודש לחול וענה לטלפון, לא יזכיר רצה והחליצנו בברכת המזון. [אחר שעשה אותו כבר חול].

כד לכתחלה יש לאכול סעודה שלישית קודם שקיעה החמה. אולם אם התעכב מלאכול עד ששקעה החמה, יכול להתחיל לאכול תוך י"ג דקות וחצי [בשעות זמניות] אחר השקיעה. אף על פי שהוא זמן בין השמשות, ואף שהוא סמוך לזמן תפלת ערבית. וכן פשט המנהג. וכל שהתחיל לאכול קודם צאת הכוכבים, אפילו לא הספיק לאכול כזית, יכול להמשיך באכילתו גם לאחר שחשכה. ואין הבדל בזה בין דברי מאכל לצורך הסעודה, או פירות וירקות הבאים לקינוח, או בוטנים וגרעינים. אבל אם היה יושב ואוכל פירות ומגדנות [שלא בתוך הסעודה], צריך להפסיק את אכילתו עם השקיעה. [ילקו"י שבת כרך א' עמ' תיד, ובמהדורת תשס"ד עמו' תריג].

כה אם היו שנים יושבים ואוכלים סעודה שלישית, ואחר השקיעה בא שלישי ואכל עמהם, מצטרף לזימון שלשה. אבל אם התחיל לאכול עמהם באיסור, דהיינו לאחר צאת הכוכבים, אינו מצטרף עמהם לזימון.

כו ערב יום טוב שחל בשבת, מצוה להקדים ולאכול סעודה שלישית קודם סוף שעה תשיעית, כדי שיוכל לאכול בליל יום טוב לתיאבון. ואם נתאחר יוכל לעשותה אפילו לאחר מכן, ובלבד שיאכל פחות מכביצה מהפת, ואז יטול ידיו בלא ברכה. ולא יאריך בסעודה לאחר השקיעה. [ילקוט יוסף שבת א' עמוד תיז, ועמוד תריג. שארית יוסף חלק ג' עמוד שצח].

סימן רצב – דין תפלת מנחה בשבת

א ראוי ונכון להתפלל מנחה בשבת ברוב עם, שמאחר שמוציאין ספר תורה, אין זה כבוד לספר תורה להוציאו במעט אנשים. ואומרים למנצח על הגיתית וגו', פטום הקטורת, אשרי יושבי ביתך, ובא לציון וגו'. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תיז].

ב קודם פתיחת ההיכל אומרים פסוק "ואני תפלתי לך ה' עת רצון", ונהגו לאומרו מעומד. ומנהג הספרדים ועדות המזרח, שבשעה שאומרים "ואני תפלתי לך ה' עת רצון", בעת פתיחת ההיכל של המנחה בשבת, כופלים אותו ב' פעמים. וכן ראוי לנהוג על פי הסוד. [שם עמ' תיח].

ג הנאנס ומתפלל ביחידות, או במקום שאין בו ספר תורה, בכל זאת אומר הפסוק ואני תפלתי.

ד אף בבית האבל אין לדלג הפסוקים ואני תפלתי, כדי שלא להראות אבילות בפרהסיא בשבת. ורק האבלים עצמם שמתפללים בלחש, יכולים לדלג פסוקים אלה אם ירצו. [ילקוט יוסף על הלכות אבלות, מהדורת תשס"ד עמוד תקמו].

ה מוציאין ספר תורה ואומרים "בריך שמיה", וקורין בו ג' עולים, י' פסוקים לכל הפחות מהפרשה הבאה. ואין לפחות מג' עולים, אף אם השעה דחוקה לצבור. ואפילו אם חל יום טוב בשבת, קורין בפרשה הבאה, ולא בפרשת יום טוב. ואם טעה וקרא בפרשה אחרת, אין צריך לחזור ולקרוא. [ילקו"י שבת כרך א' עמ' תיט].

ו אין אומרים קדיש אחר הקריאה בתורה, והמנהג בארץ ישראל שאחר קריאת התורה במנחה של שבת, אומרים מזמור שיר ליום השבת וכו'. ואחר כך אומרים חצי קדיש קודם תפלת העמידה של מנחה. ויש למנהג זה על מה לסמוך. [ילקו"י שבת כרך א' עמ' תכ].

ז בתפלת מנחה אומרים "אתה אחד", ויש בו חמשים וארבע תיבות כמו בפרשת זכור את יום השבת לקדשו. ואיתא במדרש, שלשה מעידים זה על זה, הקדוש ברוך הוא ישראל והשבת. הקדוש ברוך הוא וישראל מעידים על השבת שהוא יום מנוחה. ישראל ושבת מעידים על הקדוש ברוך הוא שהוא אחד. הקדוש ברוך הוא ושבת מעידין על ישראל שהם יחידים באומות, ועל פי זה נתקן "אתה אחד". ונכון וראוי לומר "ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ", שכן כתוב בשמואל ב' (פרק ז), ולא כמו שכתוב בדברי הימים (פרק יז)"ומי כעמך ישראל". [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תכ. וראה שם בהערה אריכות אודות תפלת מנחה בשבת].

ח כבר ביארנו לעיל שנכון יותר לומר בתפלת מנחה וינוחו בו. ומכל מקום הנוהגים לומר וינוחו בם, יש להם על מה שיסמוכו, אך צריך שיאמרו שבתות קדשך וינוחו בם, בלשון רבים. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמ' ריא, ועמ' תכב. ירחון קול תורה תמוז תשס"ג עמ' טז, ותשרי תשס"ד].

ט בתפלת מנחה של שבת, אומרים ג' פסוקים של צידוק הדין, "צדקתך כהררי אל" וכו', "וצדקתך אלהים עד מרום" וכו', "צדקתך צדק לעולם" וכו', והוא כנגד שלשה צדיקים שנסתלקו מן העולם בשעה זו, והם יוסף הצדיק, ומשה רבינו, ואדונינו דוד המלך, ולכן תיקנו חז"ל לומר צידוק הדין באותה שעה. [רב שר שלום גאון]. וראוי לכל בעל נפש להאנח על מיתת הצדיקים בשעה זו. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תכב].

י מנהג האשכנזים לומר תחלה צדקתך צדק לעולם, ואחריו וצדקתך אלוקים וגו', ואחר כך צדקתך כהררי אל. אך מנהגינו כמנהג האר"י ז"ל לומר צדקתך כהררי אל, וצדקתך אלהים וגו', ולבסוף צדקתך צדק. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תכב סעיף ט'].

יא אם חל שבת ביום שאילו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפים, אין אומרים צדקתך צדק. ואם יש חתן או אבי הבן או סנדק בבית הכנסת, אומרים צדקתך, שרק אם עצם היום אין בו תחנונים, אין אומרים בו צדקתך צדק. ויש חולקים ואומרים שגם אם יש חתן או אבי הבן בבית הכנסת אין אומרים בו צדקתך צדק. ואין לעשות מזה מחלוקת. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תכג. וילקוט יוסף תפלה כרך ב' סימן קלא עמוד תלז].

יב אחר קדיש תתקבל אומרים מזמור "הללויה אודה את ה' בכל לבב", והטעם לאמירת מזמור זה, יש אומרים שהוא במקום ההפטרה שנהגו לומר בזמנים קדומים במנחה של שבת מתוך הכתובים, וכאשר בטלה אמירת ההפטרה התקינו לומר מזמור זה שבכתובים. ויש אומרים שמזמור זה בא במקום שיר של יום שהיו הלוים אומרים על הדוכן בקרבן מנחה של שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תכג סעיף יא].

יג מי שלא התפלל מנחה בשבת, ונזכר בסוף הזמן, ולפניו ב' מנינים, באחד הוא יכול לשמוע קריאת התורה [אבל לא להתפלל שם], ובשני תפלה בצבור, עדיף שישמע קריאת התורה ויתפלל ביחידות, וישתדל לכוין היטב בתפלתו. [ילקוט יוסף שבת א' מהדורת תשס"ד עמוד תריד].

יד אסור לשתות מים בין מנחה למעריב בשבת, שאז חוזרות הנשמות לגיהנם. וכל זה הוא דוקא במים שבנהרות, אבל שבבית מותר. וכל שכן שאר משקים שמותר. [ילקו"י שבת א' עמ' תכג].

סימן רצג – דיני ערבית של מוצאי שבת

א ראוי ונכון לאחר מעט את תפלת ערבית של מוצאי שבת, כדי להוסיף מחול על הקודש. ואפילו במקומות שנוהגים להתפלל ערבית בימות החול מבעוד יום, במוצאי שבת ראוי לאחר תפלת ערבית. אך אין צריך להמתין מלהתפלל ערבית עד שיגיע זמן רבינו תם [גם לנוהגים להחמיר כדעת רבינו תם]. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תכה].

ב המנהג לומר מזמורים קודם תפלת ערבית, וכגון מזמור "לדוד ברוך ה' צורי" ועוד. ומותר לומר מזמורים אלה אף לאחר צאת הכוכבים, ואין בזה כל חשש, שאף שאין לקרוא תהלים בלילה קודם חצות, במוצאי שבת וברבים, אין לחוש. ומנהג זה יסודתו בהררי קודש, ולכן אין צריך לבטלו. ובפרט שיש מנהג שלא לקבוע לימוד תורה באותה שעה, שהוא זמן פטירת משה רבינו, וחיישינן פן יבואו לידי שיחה בטלה ובבית הכנסת. [ומכל מקום בודאי שאין איסור לקבוע לימוד בשעה זו]. ולכן אין לבטל המנהג לומר מזמורים בעת זו. [שם עמ' תכה].

ג מי שהוא אנוס, יכול להתפלל של מוצאי שבת מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיד. אבל לא יברך על הנר ועל הבשמים, וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. ולכתחלה אין ראוי לעשות כן, ורק מי שנפטר לו אחד מקרוביו בשבת, ינהג כאמור, שיתפלל ערבית של מוצאי שבת ויבדיל מבעוד יום.

ואם לא הבדיל קודם צאת השבת, אינו יכול להבדיל במוצאי שבת, כל זמן שעדיין לא נקבר המת. ולכן אם המת נקבר במוצאי שבת, יבדיל אחר הקבורה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תכו. וילקוט יוסף על הלכות אבלות דיני אונן].

סימן רצג – זמן צאת השבת

א צריך ליזהר מאד מלעשות מלאכה עד לאחר צאת השבת. ויזהר שלא יעשה מלאכה עד שיצא הספק מלבו, שכבר הגיע זמן צאת הכוכבים. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמ׳ תכז].

ב זמן צאת השבת בכל ערי הארץ הוא בערך כעשרים דקות אחר השקיעה. והמחמירים מוסיפים מחול על הקודש עד כחצי שעה אחר השקיעה. וזמני צאת השבת המתפרסמים בלוחות רבים, אין להם כל יסוד בהלכה, שאינם לא לפי שיטת הגאונים [שלדעת מרן הוא י״ג דקות וחצי בשעות זמניות. ולדעת האומרים שהמיל הוא כ״ד דקות, זמן צאת הכוכבים הוא י״ח דקות אחר השקיעה בשעות זמניות]. ולא לפי שיטת רבינו תם. שסובר שזמן צאת הכוכבים הוא שבעים ושתים דקות אחר השקיעה בשעות זמניות. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תכז].

ג אולם ראוי ונכון שכל ירא שמים וחרד לדבר ה׳, יחמיר על עצמו שלא לעשות מלאכה עד שיעבור שיעור שבעים ושתים דקות [בשעות זמניות], אחר השקיעה שלנו, כדעת רבינו תם ודעימיה. ומצוה רבה לפרסם דבר זה ללומדים ויודעי ספר המחזיקים בתורת ה׳. ואף על פי שכבר פשט המנהג בכל המקומות להקל בזה כדעת הגאונים, הסוברים שאחר י״ג דקות וחצי [בשעות זמניות], מהשקיעה הנראית הוא כבר לילה, מכל מקום טוב ונכון להחמיר בזה, מאחר שכן דעת רבים מאד מהפוסקים הסוברים כדעת רבינו תם, ועל צבאם מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. והוא ספק איסור סקילה. וכל המחמירים בזה במוצאי שבת ויום טוב ישאו ברכה מאת ה׳. וכן יש ליזהר בכל זה גם בתענית במוצאי יום הכפורים דהוי מדאורייתא. [ילקוט יוסף שבת א׳ סי׳ רצג, ומהדורת תשס״ד עמוד תרטו. שארית יוסף ח״ג עמ׳ שצח].

ד אולם כל זה דוקא לענין מוצאי שבת ויום הכפורים, אבל לענין מנין יום השמיני למילה, העיקר הוא כשיטת הגאונים, שבין השמשות הוא סמוך לשקיעת החמה, ולכן תינוק שנולד ביום שישי כעשרים דקות אחר השקיעה, שאז נחשב ללילה ודאי (בימי ניסן ותשרי שהיום והלילה שוים), מלין אותו בשבת. וכן המנהג. אבל תינוק שנולד בבין השמשות של ערב שבת, אין מילתו דוחה את השבת. ואפילו אם הוא בספק, שמא נולד בבין השמשות שמא נולד כשהיה לילה ודאי, אין מלין אותו בשבת אלא ביום ראשון שאחר השבת. [שובע שמחות ח״ב עמו׳ לא. ילקו״י שבת ד׳ סי׳ שלא. ודוקא שנולד אחר עשרים דקות ולא אחר י״ג דקות וחצי. כמבואר שם].

ה באיסורי שבות דרבנן אין צריך להחמיר שלא לעשותם קודם שיגיע זמן רבינו תם, שרק במלאכות האסורות מן התורה ראוי להחמיר ולהמתין לזמן רבינו תם. ואמנם לכתחלה יש לשמור זמן רבינו תם לכל מילי, ורק במקום צורך יש להקל כנז׳. ולכן מותר לנסוע ברכב במוצאי שבת, קודם שהגיע זמן ר״ת, כשהנוהג ברכב אינו מקפיד לשמור על זמן ר״ת. ונכון שלא יפתח את דלת המכונית, שהרי על ידי פתיחתו נדלקת נורה חשמלית מיד. [ולכן אינו גרמא]. [אך עדיין יש לצדד בזה אחר שאינו מכוין ולא איכפת ליה ואיכא מאן דאמר דשרי, וראה בתוס׳ שבת עה. ד״ה טפי, וקג. ובערוה״ש סי׳ רמב אות לד. וגם י״א דהוי מלאכה שא״צ לגופה. ודו״ק היטב]. [ילקוט יוסף שבת א׳ עמוד תלה].

ו מי שנהג במוצאי שבת כר״ת, ורוצה להקל ולעשות מלאכה אחר שעה מהשקיעה, שהוא בתוך י״ג דקות וחצי [בשעות זמניות] שלפני צאת הכוכבים של זמן רבינו תם, יש לו על מה לסמוך להקל, כיון שיש בזה ספק ספיקא, שמא הלכה כדעת הגאונים, ואף אם תמצא לומר שהלכה כרבינו תם, שמא בין השמשות לילה הוא, וכבר יצאה השבת. [ושמא אין צריך לחשב בשעות זמניות]. אלא שנכון יותר לחוש לגמרי לסברת רבינו תם ודעימיה, ולהמתין עד שיגיע צאת הכוכבים של רבינו תם. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תלז].

ז יש אומרים שיש לחשב זמן רבינו תם לפי חשבון שעות זמניות, ויש מקילים לחשב השעות לפי חשבון השעון שלנו. והעיקר לדינא שיש לחשב לפי שעות זמניות, אלא אם כן במקומות שאם יורו להם לחשב לפי שעות זמניות לא יוכלו להתעכב כל כך עד שיגיע זמן רבינו תם, ובפרט בארצות אירופא שהלילה מתאחר, שאז יש להקל לחשב לפי השעון הרגיל. [שם עמ׳ תלז].

ח אין לסמוך על ראיית ג׳ כוכבים קודם שיגיע הזמן לפי השעון שלנו, אלא יש לנהוג על פי השעון כנזכר בסעיף הנ״ל. [ילקוט יוסף שם עמוד תלח].

ט מה שמקילים לצורך מצוה בדבר שהוא אסור משום שבות, בבין השמשות, הוא גם במוצאי שבת, ולא רק בבין השמשות של ערב שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תלח].

י מי שמתאחר מלהתפלל ערבית במוצאי שבת, מותר לו לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל או הבדיל, לעשות לו מלאכה במוצאי שבת, כגון להדליק בשבילו את החשמל, וכיוצא בזה. ומותר ליהנות מכל מלאכה שיעשו עבורו אחרים. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תלח].

יא מי ששומר זמן רבינו תם רשאי לומר לחבירו שאינו מקפיד על זה, לעשות לו מלאכה, אף מלאכה האסורה בשבת מן התורה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמ׳ תלט הערה ט׳].

סימן רצד – דיני הבדלה בתפלה

א בתפלת ערבית אומרים ״אתה חוננתנו״, ומנהגינו להתחיל באתה חונן, וקודם שאומרים וחננו מאתך, אומרים שם אתה חוננתנו, ואחר כך ממשיכים ״וחננו מאתך וכו׳״. [שם עמ׳ תלט].

ב יש מקומות שנוהגים לומר בקול רם תיבות אלה: ״אתה חוננתנו״, כדי להזכיר לקהל שיאמרו זאת בתפלתם. ובמקומותינו שהכל רגילים להתפלל בעצמם, אין לומר את כל נוסח ״אתה חוננתנו״ בקול רם, אף אם השליח צבור מתכוין להוציא ידי חובה את השומעים, מאחר והדבר יכול להפריע ליתר המתפללים. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תמ].

ג אם טעה ולא הבדיל בתפלה, אינו חוזר, כיון שהוא עתיד להבדיל על הכוס. ואם נזכר שלא אמר אתה חוננתנו אחר שאמר ״ברוך אתה ה׳״, קודם שסיים ״חונן הדעת״, אין לו לומר ״למדני חוקיך״ כדי לחזור ולומר אתה חוננתנו, אלא יחתום חונן הדעת. וגם לא יאמר ״אתה חוננתנו״ בין ברכת חונן הדעת לברכת השיבנו, אפילו בלי חתימה. וכן לא יאמרנה בשומע תפלה. ולא יעשה מלאכה עד שיבדיל על הכוס, או עד שיאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ תמא. וע׳ בברכות כט. לג. וברמב״ם פ״י מתפלה הי״ד. וביחו״ד ח״א עמ׳ רפד].

ד מי שיודע שאין לו יין או חמר מדינה כדי להבדיל עליו, וסבור שאף למחר לא יהיה לו, ושכח לומר אתה חוננתנו בערבית, אם נזכר כשאמר ״ברוך אתה ה׳״ יסיים למדני חוקיך, ואם חתם חונן הדעת, יאמר אתה חוננתנו בין ברכת חונן הדעת לברכת השיבנו. ואם נזכר לפני שחתם שומע תפלה, אומרה בשומע תפלה, ואם לאו חוזר לברכת חונן הדעת. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תמא].

ה שכח ולא אמר אתה חוננתנו בתפלת ערבית, וטעם בטעות קודם שיבדיל על הכוס, חוזר להתפלל תפלת שמונה עשרה של ערבית, ואומר בה אתה חוננתנו. וקודם שיחזור להתפלל ערבית יתנה ויאמר: אם אני חייב לחזור ולהתפלל תהיה זו לתפלת חובה, ואם איני חייב לחזור ולהתפלל, תהיה תפלת נדבה״. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמ׳ תמב].

ו אם נאנס ולא התפלל מנחה של שבת, והתפלל ערבית שתים, ולא הבדיל בשתיהן, וטעם קודם שעשה הבדלה על הכוס, יחזור להתפלל עוד תפלת שמונה עשרה אחת, כפי המבואר.

ז אחר תפלת שמונה עשרה אומרים מעומד ״ויהי נועם וכו׳״ שובה ה׳ עד מתי וכו׳, יושב בסתר, וכופלים פסוק אורך ימים אשביעהו וגו׳. שעל ידי כך נשלם השם היוצא ממנו. ואחר כך אומרים מיושב ״ואתה קדוש וכו׳״, עד כל המייחלים לה׳, לפי שהוא זמן חזרת הרשעים לגיהנם ששבתו בשבת, ועל כן מאריכים בעניני תפלות כי ממתינין להם שיסיימו כנסיה אחרונה של ישראל תפלתם. ומתחילים מ״ואתה קדוש״ ואין אומרים ובא לציון, שאין גאולה בלילה. ומנהגינו לומר ויהי נועם וכו׳ גם כשחל יו״ט באמצע השבוע, וכן בשבת חול המועד. שכן ראוי לנהוג על פי הסוד, ומכל מקום במקום שנהגו שלא לאומרו כשחל יום טוב באמצע השבוע, יש להם על מה שיסמוכו, והנח להם לישראל. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד תמב].

ח טעה או נאנס ולא התפלל מנחה של שבת, במוצאי שבת מתפלל ערבית שתים של חול, ואומר ״אתה חוננתנו״ בברכת חונן הדעת בתפלה הראשונה. אבל בתפלה השניה שהיא לתשלומי תפלת מנחה, אין לומר אתה חוננתנו. ואם טעה ואמר אתה חוננתנו בשתי התפלות, או שלא הבדיל בשתיהם, יצא, ויסמוך על ההבדלה שעל הכוס. הילכך אם שכח להבדיל בתפלה הראשונה, לא יבדיל גם בתפלה השניה. ואם לא הבדיל בראשונה, והבדיל בשניה, גילה דעתו שהראשונה היא לתשלומין, והשניה לערבית, וכיון שהקדים תפלת התשלומין לתפלה העיקרית, לא יצא ידי חובת התשלומין, וצריך לחזור ולהתפלל שוב תפלת שמונה עשרה לתפלת תשלומין של מנחה. ואם נתכוין בפירוש שהראשונה היא לערבית והשניה היא לתשלומי מנחה, אלא שטעה ולא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה, אינו צריך לחזור ולהתפלל. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תמד].

ט טעה או נאנס ולא התפלל ערבית במוצאי שבת, מתפלל ביום ראשון שחרית שתים, ואינו צריך להבדיל בתפלה, לא בראשונה ולא בשניה. וכל זה כשהבדיל על הכוס במוצאי שבת, אבל אם לא הבדיל על הכוס, אומר אתה חוננתנו בתפלת התשלומין של ערבית. [ילקוט יוסף ח״א מהדורת תשמ״ה, עמוד רל].

סימן רצה – הבדלה שעושה השליח צבור

א השליח צבור מבדיל בבית הכנסת על הכוס, כדי להוציא ידי חובה כל מי שאין לו יין או אינו מבדיל בביתו. וכל מי שהתכוין לצאת ידי חובה בהבדלה שעושה השליח צבור, יוצא ידי חובה, אף שאין כוס יין בידו. וכבר פשט המנהג כיום לעשות הבדלה בבית הכנסת, ואין צריך לבטל מנהג זה,

אלא שיש להעיר לקהל הרחב, שמי שבני ביתו לא שמעו הבדלה, צריך לחזור ולהבדיל בשבילם. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד תמה].

ב השליח צבור צריך לשבת בעת שמבדיל בבית הכנסת, וגם הצבור שיוצאים ידי חובת ההבדלה צריכים לשבת בעת ההבדלה. שהעיקר לדינא לדידן לנהוג כדעת מרן השלחן ערוך לשבת בעת ההבדלה במוצאי שבת ובמוצאי יום טוב, בין המבדיל ובין השומעים. [שם עמו׳ תמו].

ג דעת הגאונים, שהמברך ברכת הקידוש וההבדלה חייב לטעום כמלא לוגמיו, ואם לא טעם כמלא לוגמיו לא יצא ידי חובה, ונראה שהדין כן גם בהבדלה. וראוי לחוש לדבריהם ולכן מי שאינו יכול לשתות כמלא לוגמיו, נכון שלא יבדיל בבית הכנסת, אלא יבדיל מי שיכול לשתות כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית. אך אם אין שם אחר שיכול להבדיל, יבדיל הוא ואחר שיטעם מעט יתן לאחד מהקהל שישתה כמלא לוגמיו. ויאמר לו קודם הברכה שיכוין לצאת י״ח.

ד השומע הבדלה משליח צבור שבבית הכנסת, ובהיות שאינו יודע אם יש לו כוס יין בבית או לא, יתנה שאם כשיבא לביתו יווכח שאין לו יין להבדלה, הוא מכוין עכשיו לצאת ידי חובת ההבדלה במה ששומע מהשליח צבור, ואם יראה שיש לו יין בביתו, הוא מכוין שלא לצאת ידי חובה בהבדלה ששומע מהשליח צבור, ואם כשבא לביתו ראה שיש לו יין, רשאי לחזור ולהבדיל על הכוס בבית, כפי תנאו. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תמו, ועמוד תריט. ילקו״י על הלכות ברכות השחר ופסוקי דזמרה מהדורת תשס״ד עמוד תמב. שו״ת יביע אומר חלק ט׳ סימן לז].

סימן רצו – דיני הבדלה על היין

א סדר ההבדלה הוא: ברכת בורא פרי הגפן, בורא מיני [או עצי או עשבי] בשמים, בורא מאורי האש, וברכת הבדלה. [ראשי תיבות יבנ״ה, יין, בשמים, נר, הבדלה]. ואם הקדים בשמים ונר והבדלה, ונזכר קודם שטעם, יברך הגפן וישתה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד תמז].

ב נוהגים לומר קודם ההבדלה, כוס ישועות אשא וגו׳, ליהודים היתה אורה וגו׳, ועוד פסוקים, לסימן טוב. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמ׳ תמט].

ג מנהגינו לומר קודם ברכת הגפן ״סברי מרנן״. ונוהגים כן גם בברכת הגפן שבברכות הנישואין, ברכת ברית מילה, וכיו״ב. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תנ].

ד צריך להזהר שלא יהיה הכוס פגום, כמו בכוס של קידוש וברכת המזון. ולכן אם מישהו שתה מהכוס, יתן לתוכו מעט יין כדי לתקנו. ולכתחלה אין לתת מים לתוך כוס ההבדלה, אלא אם הכוס נפגם, ואין לו יין לתקנו, שאז מותר לתקנו על ידי שיתן לתוכו מעט מים. [שם עמ׳ תנא]

ה צריך שהכוס לא יהיה שבור או סדוק. אבל מותר להבדיל על כוס העשוי מקרטון או נייר, או כוס חד פעמי. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תנא].

ו מי שאין לו יין להבדלה, אינו יכול להבדיל על הפת, ולכן מי ששכח ובירך המוציא על לחם קודם ההבדלה, יטעם מעט מהפת, ואחר כך יבדיל על הכוס, ולא יאמר את ההבדלה על הפת, שאין מבדילין על הפת. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תנב].

ז הנמצא בחוץ לארץ, או במדבר, ואין לו יין כשר להבדלה, אם יש שם שכר שהוא חמר מדינה יבדיל עליו. ואם אין שם שכר, לא יברך ברכת ההבדלה בלי כוס, אלא יסמוך על ההבדלה שבתפלה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תנב].

ח אין להבדיל על קפה או תה, או על מיץ הדרים וכיוצא בזה, שאינם נחשבים לחמר מדינה. וכל שכן בסודה ושאר משקאות קלים. וכל המבדיל על משקאות אלה, הרי הוא נושא שם שמים לבטלה, ואף מי שלא יכול לשתות יין בהבדלה אין לו להבדיל על קפה וכו׳. וכשאין יין בעיר מבדיל על חמר מדינה, שהוא כל משקה המשכר, כגון בירה לבנה, וקונייאק. [שם עמ׳ תנג].

ט אין מבדילין על יין שריחו רע, אף שיש לו טעם טוב של יין. ויש אומרים שאם אין לו אלא יין שריחו רע, אבל טעמו כטעם יין, יכול להבדיל עליו בשעת הדחק. ויש חולקים. [שם עמו׳ תנג].

י גם המבדיל בביתו צריך לומר את ההבדלה מיושב, וגם השומעים היוצאים ידי חובת ההבדלה צריכים לשבת בעת ההבדלה. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד תנד].

יא בעת שמבדיל צריך לאחוז את הכוס ביד ימינו, ואת הבשמים בשמאלו, ויברך על היין, ואחר כך יעביר את הכוס ליד שמאלו, ויטול את הבשמים ביד ימינו, ומברך על הבשמים, ואחר כך יברך על האש, ואחר כך מחזיר את הכוס לימינו, ויברך המבדיל. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תנה].

יב אפילו אם שמעו כל בני הבית את ההבדלה בבית הכנסת, אם נתכוונו שלא לצאת, מבדילים בבית. והשומע הבדלה ומתכוין לצאת ידי חובה, אין לו לענות ״ברוך הוא וברוך שמו״ אחר הזכרת שם ה׳ שבברכות הבדלה. ובדיעבד אם ענה ברוך הוא וברוך שמו, ונתכוין לצאת ידי חובה, יצא. ואין צריך לשמוע הבדלה פעם שנית. [אלא אם כן הדבר אפשרי בנקל]. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תנה, על פי המבואר בשלחן ערוך סימן רצו ס״ז. ועיין בהר״ן ראש השנה כח:].

יג כשם שהנשים חייבות בקידוש כך חייבות מן התורה גם בהבדלה במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים. וחייבות בכל ברכות ההבדלה גם בברכת "בורא מאורי האש". ויכולות להבדיל לעצמן, וחייבות לשתות מהיין כדין האיש. ויברכו ברכת "בורא מאורי האש", ובשמים. ואם אינה יכולה לשתות, תטעם מעט, ותתן לאחר שכיוון מראש לצאת ידי חובה שישתה כשיעור. ואם אינן יודעות להבדיל בעצמן, או שהדבר קשה להן, הבעל או האב חייבים להבדיל להן, אף שכבר יצאו ידי חובתם. ובאופן כזה נכון שיברכו הן לעצמן ברכת "הבשמים" וברכת "מאורי האש", מיד אחר ההבדלה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תנו. ובמהדורת תשס"ד עמוד תרכה. שו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סימן קח אות קמא].

יד מי שבדעתו להבדיל בביתו, עדיף שיכוין בפירוש שאינו רוצה לצאת ידי חובת ההבדלה כששומע את ההבדלה משליח צבור בבית הכנסת. וליתר שאת יוכיח את כוונתו זאת על ידי שיענה ברוך הוא וברוך שמו אחר הזכרת שם ה' שבברכות ההבדלה, וימנע עצמו מלהריח את הבשמים בעת שהשליח צבור מברך ברכת הבשמים בהבדלה. וכן לא יקרב ידיו לאור הנר בעת שהשליח צבור מברך בורא מאורי האש, כנהוג ליוצאים ידי חובה. ואז יוכל לברך כל ברכות ההבדלה בביתו בלי שום פקפוק. וכבר אמרו חז"ל (בפסחים קי"ג.) שלשה מנוחלי העולם הבא, הדר בארץ ישראל, והמגדל בניו לתורה, והמבדיל על הכוס במוצאי שבתות. וראוי לעורר את הקהל שבבית הכנסת, שכל אחד יבדיל בביתו כדי להוציא ידי חובה את בני ביתו. [ילקו"י שם עמ' תנז].

טו כבר נהגו הנשים שלא לטעום מהיין של ההבדלה, כאשר אחר מבדיל בשבילן. ורק בקידוש נהגו לטעום משום חיבוב מצוה. וגם שאר בני הבית אינם צריכים לטעום מהיין של ההבדלה, ודי במה שהמבדיל שותה. ויום טוב שחל להיות במוצאי שבת, שמקדשין ומבדילין על הכוס ביחד, פשוט שמותר לאשה לטעום מכוס הקידוש, אף שאמרו עליו גם ברכת ההבדלה. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תנז].

טז שליח צבור המוכרח להבדיל בבית הכנסת כדי להוציא את הקהל ידי חובתם, וכן מי שמבלי משים כיוון לצאת ידי חובה בהבדלה שבבית הכנסת, וקשה לנשים להבדיל לעצמן, יכול לחזור ולהבדיל בשביל בני ביתו, שהרי גם הנשים חייבות בהבדלה. ויברך ברכת הגפן וברכת ההבדלה, ואחר ההבדלה הנשים יברכו על הנר והבשמים. ואם הן מברכות קודם שהמבדיל טעם מהיין, יזהר שלא יענה אמן אחר ברכתן, כדי שלא יהיה הפסק בין ברכת הגפן לטעימה. ואשה השומעת הבדלה, עליה לכוין לצאת ידי חובה, ולשמוע היטב את כל הברכות, ולענות אחריהם אמן. ולא תענה "ברוך הוא וברוך שמו", ולא תפסיק בדיבור עד לאחר תום שתיית היין על ידי המבדיל. וצריכה לשבת בעת ההבדלה, ולא תלך בבית אנה ואנה בשעת ההבדלה. [ילקו"י שם עמ' תנח. ירחון קול תורה סיון תשס"ג עמוד צג. ואמנם בדיעבד אף בבקי אם עבר ובירך להוציאו, יצא, ושעת הדחק כדיעבד דמי. וראה עוד בדין אע"פ שיצא מוציא בילקו"י על הלכות ציצית סי' ח' הערה כה].

יז קטן שהגיע לחינוך מצוה על הוריו לחנכו לשמוע הבדלה. אבל אינו מוציא אחרים. [ילקו"י דיני חינוך קטן עמוד קעז]

יח לכתחלה טוב שישתה מכוס ההבדלה רביעית יין, כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה על היין. ואם אינו יכול לשתות כשיעור, יתן לאחר שישתה, ויאמר לו קודם הברכה שיתכוין לצאת ידי חובה בברכתו. ואם שתה רוב רביעית, יצא ידי חובה. ואם טעה ולא שתה רוב רביעית, אין צריך להבדיל שנית. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תס].

יט מי שאין ידו משגת לקנות יין גם לקידוש וגם להבדלה, עדיף שיקנה יין להבדלה, ויקדש על הפת. ואם יש לו חמר מדינה, יקנה יין לקידוש הלילה, ויבדיל על חמר מדינה, שהרי הבדלה לכולי עלמא אפשר לעשות בשכר, אם הוא חמר מדינה. ואמנם כיון שאין מקדשים על שכר רק אם אין יין מצוי בכל העיר, ולכן עדיף שיקדש על הפת וישמור היין להבדלה. [ילקו"י שבת כרך א' עמוד תסא].

כ יש נוהגים לשפוך מעט מהיין של ההבדלה על הארץ, לסימן טוב בתחלת השבוע, שהרי אמרו חז"ל, כל בית שלא נשפך בו יין כמים, אינו סימן ברכה. ויש נוהגים לשפוך מהיין סמוך לפתח הבית, ואין לשפוך הרבה יין משום ביזוי אוכלים. והנכון יותר שלא לנהוג כמנהג זה כלל, מאחר שיצאו עליו עוררין. [ולכן יש נוהגים שממלאים את הכוס על כל גדותיו, ועל ידי כך בלאו הכי נשפך ממנו מעט לתוך הצלחת]. [ילקוט יוסף שבת א' עמ' תסא].

כא יש נוהגים שאחר ששתו מכוס ההבדלה, מטבילים אצבעותיהם בכוס, ומעבירין מהיין על גבי עיניהם לסימן טוב. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תסב].

כב אין יוצאים ידי חובת ההבדלה בשמיעת ההבדלה בטלפון, וכל שכן בשמיעה מהרדיו. [ילקוט יוסף שבת כרך א' עמוד תסב].

כג בתי חולים שעושים הבדלה דרך הרם קול, כל חולה שלא היה יכול לשמוע את ההבדלה בלעדי הרם קול, יש אומרים שאינו יוצא ידי חובתו, וצריכים לחזור להבדיל בשבילו. ואם אין שם מי שיבדיל בשבילו, והוא חולה שאינו יכול להבדיל בעצמו, רשאי לאכול בלי הבדלה. ואם הבדילו בפרוזדור ושמעו את קול המברך, יוצאים ידי חובה. [ילקו"י שבת כרך א' עמו' תסב].

סימן חצר [רצח] – דיני נר להבדלה

א מברך על הנר בורא מאורי האש אם יש לו, ואם אין לו נר, אין צריך לחזר אחריו. אבל במוצאי יום הכפורים נכון לחזר אחר נר ששבת לברך עליו בורא מאורי האש. [ילקו״י שם עמ׳ תע].

ב אם לא היה לו נר בעת שהבדיל, ואחר ההבדלה נזדמן לו נר, יכול לברך עליו במשך כל הלילה. אבל למחרת אין לברך על הנר. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמ׳ תעב].

ג מי שאין לו יין או חמר מדינה להבדלה, יכול לברך על הנר ועל הבשמים גם בלי יין או חמר מדינה. אבל ברכת ההבדלה אינו יכול לברכה בלי יין או חמר מדינה. [ילקוט יוסף שבת א׳ עמ׳ תעב].

ד מצוה מן המובחר לברך על אבוקה. ואם אין לו אבוקה, מברך על נר רגיל. ואם אפשר יקרב ב׳ נרות זה לזה, או שני גפרורים, כדי שיהיה נראה כאבוקה. [ילקו״י שבת א׳ עמו׳ תעב].

ה אין לברך בורא מאורי האש על נר שבעששית, דהיינו נר המכוסה בזכוכית, שהרי הזכוכית מפסקת בין השלהבת לאדם. וכן עיקר לדינא. ולכן כשמבדיל במוצאי שבת על מנורת נפט, צריך להוציא הזכוכית כדי שיראה את השלהבת בלי כל הפסק, ורק אחר כך יוכל לברך ברכת בורא מאורי האש. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תעה].

ו אין לברך בורא מאורי האש על אור החשמל, או על פנס חשמלי, ובמיוחד יש להקפיד שלא לברך על תאורה פלורוסנטית, שאין גוף השלהבת נראית לעין כלל, ודומה כאלו הזכוכית מלאה אור. ויש בזה חשש ברכה לבטלה. ואף בשעת הדחק שאין לו נר אחר זולת אור החשמל, אין לברך עליו. ולכן מוטלת חובה קדושה על גבאי בתי הכנסת להעמיד נרות שעוה או שמן בעת ההבדלה, בכדי שהקהל יברכו על נרות אלה, ויצאו ידי חובה אליבא דכולי עלמא. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תעג. שו״ת יביע אומר ח״י סי׳ נד אות טו].

ז כשיברך נכון שיכוף ראשי אצבעותיו הימניים אל תוך כפו, ויהיה הגודל מכוסה תחת ארבע אצבעותיו, ויהיו נכפפים לפני הנר ולפני האדם עצמו. ויסתכל בכפות הידים ובאצבעות. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תעו].

ח אין צריך להסיר את המשקפיים בעת ברכת בורא מאורי האש, כדי שיראה את השלהבת שבנר במו עיניו בלי כל חציצה של זכוכית, שמכיון שהאש גלויה אפשר לברך עליה בורא מאורי האש, וכדין כל ברכות הראיה. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תעו].

ט נכון לכבות את הנר אחר ההבדלה, כדי שיהיה ניכר שלא הודלק אלא למצות ההבדלה. ונכון שלא לכבותו ברוח פיו. ויש שנהגו לכבות הנר בשיירי היין. ואמנם רבים אין נזהרים שלא לכבות את הנר בפיו, ויש להם על מה שיסמוכו, אחר שלא הוזכר דין זה בש״ס. [ילקו״י שבת א׳ עמוד תעז, ובמהדורת תשס״ד, עמוד תרכו. שו״ת יביע אומר חלק ט׳ סימן צה אות יד].

י אין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו, וצריך שיראה את השלהבת. ואם אינו רואה את השלהבת, אף אם נהנה מהאור, אין מברכים על הנר. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תעז].

יא אם עבר ובירך על הנר בריחוק מקום שאין ראוי ליהנות מהנר כלל, אינו חוזר ומברך. אך אם אפשר טוב שישמע ברכת מאורי האש מאחר המבדיל לבני ביתו. [ילקוט יוסף שבת א׳ עמוד תעז. עפ״ד הכף החיים שם, דכיון שאינו חייב לחזר על הנר, אין צריך לברך בכהאי גוונא].

יב כבר פשט המנהג שאין מכבים את אור החשמל בעת שמברכים על הנר ברכת בורא מאורי האש, דסוף סוף אפשר ליהנות מהאור להבחין בין מטבע למטבע, אלמלא לא היה אור החשמל. ויש להם על מה לסמוך. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תעז].

יג מצוה שכל אחד יהיה קרוב לנר וסמוך אליו באופן שיוכל ליהנות מהנר, ולהכיר בין מטבע למטבע. אך אין הצבור צריך להתקרב לנר, וכל שיש לשער שאם יכבו את החשמל יוכל ליהנות מאור הנר להבדיל בין מטבע למטבע, די בכך. ומכל מקום צריך שיהיה הוא עצמו ראוי ליהנות מאור הנר, ולא די בזה שהמבדיל נהנה ממנו. וכן צריך שכל אחד יריח מהבשמים בעת שהמבדיל מברך עליהם, ולא יסמכו על מה שהמבדיל מריח מהבשמים. [ילקו״י שם עמוד תעז].

יד ברכת ״מאורי האש״ אפשר לברכה בשם ומלכות, אפילו אם עלה עמוד השחר כל זמן שעדיין לא האיר היום.

טו הקהל השומעים את ההבדלה ומתכוונים לצאת ידי חובתם, אסור להם לומר שום פסוק בעת שמסתכלים בנר. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תעח].

טז מי שאמר שבוע טוב קודם שטעם מהכוס, הוי הפסק וצריך לחזור ולברך הגפן. [שו״ת מנחת דוד סי׳ מב, ובילקוט יוסף שבת א׳ עמוד תעח סוף הערה יב].

יז מי שהיה בדרך, ואין לו יין ונר להבדיל, וראה אור, אם רוב בני העיר הם נכריים, אין מברכים על האור. ואם רובם הם ישראל, או אפילו מחצה על מחצה, מברכין עליו. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תעח. ועיין בש״ע סי׳ רצח ס״ו, ובשו״ת זרע אמת ח״ג סי׳ ל].

יח נר שלא שבת ממלאכת עבירה, כגון שהדליקו גוי בשבת, אין מברכים עליו במוצאי שבת ״בורא מאורי האש״, ואפילו בדיעבד שבירך עליו לא יצא. וצריך לחזור ולברך על נר אחר כשר. אבל נר שהודלק בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה או יולדת, מברכים עליו. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תעח].

יט אף על פי שבספר כף החיים (סי׳ רחצ ס״ק כה) נטה קו לומר שבנר שלא שבת ממלאכת עבירה אם עבר ובירך עליו בדיעבד יצא, ואין צריך לחזור ולברך על נר אחר, אין דבריו נכונים להלכה, והעיקר כמו שכתבו המגן אברהם והאליה רבה והרב תוספת שבת והגאון רבי זלמן, שאף בדיעבד לא יצא. וכתב רבי עקיבא איגר, שמכיון שלא יצא בברכת מאורי האש, נחשב הדבר כאין ברכת בורא פרי הגפן לטעימה, ולכן צריך לחזור ולברך גם בורא פרי הגפן. [הליכות עולם].

כ אין מברכים על נר שהודלק לכבוד המת, קודם הקבורה. וכן נר שמדליקין כל שבעה במקום שנפטר שם המת, דינו כנר של מתים שאין לברך עליו בורא מאורי האש. [ילקו״י עמוד תעט].

כא סומא אינו מברך בורא מאורי האש. ולכן צריך שבני ביתו יברכו לעצמם ברכה זו. ויש אומרים שהסומא לא צריך להבדיל, ודי לו במה שמבדיל בתפלה, ולפי זה נכון שגם לא יבדיל כלל לבני ביתו, אלא יבדיל אחד מבני ביתו הגדולים, והוא עצמו ישמע ויצא ידי חובתו. ויש חולקים. והיכא דאפשר נכון שיבדיל אחד מבני הבית. אם לא דאנינא דעתיה. [ילקו״י שם עמ׳ תעט]

כב מותר לאשה נדה לאחוז בידה את הנר בעת שבעלה מבדיל. ואין זה מונע מבעלה לברך ולצאת ידי חובת ברכת בורא מאורי האש. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמ׳ תפ].

סימן רצט – מלאכה קודם ההבדלה

א אסור לאכול שום דבר או אפילו לשתות יין או שאר משקים, חוץ ממים, משתחשך עד שיבדיל. אבל אם היה יושב ואוכל מבעוד יום, וחשכה לו, אין צריך להפסיק מלאכול ולשתות, וכמבואר לעיל. אבל אחר שיברך ברכת המזון אסור לו לטעום כלום, חוץ ממים. וכן אם היה אוכל פירות ומגדנות, [שלא בתוך הסעודה], צריך להפסיק עם חשכה. [ילקו״י שבת א׳ עמ׳ תפא].

ב מי שטעה ובירך ברכת הנהנין על איזה מאכל קודם שיבדיל, צריך לטעום מעט, כדי שלא תהיה ברכתו ברכה לבטלה. וכל שכן שאם טעם שאין צריך לפלוט מה שטעם, אלא יכול לבלוע, ואחר כך יבדיל. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד תפב].

ג אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל. ואם הבדיל בתפלה, מותר. ואם לא הבדיל בתפלה ורוצה לעשות מלאכה קודם שיבדיל על הכוס, צריך שיאמר ״ברוך המבדיל בין קודש לחול״. ולכן נשים שאינן רגילות להתפלל ערבית, צריך שיאמרו ״ברוך המבדיל בין קודש לחול״ קודם שיעשו איזו מלאכה. ולכתחלה נכון להחמיר בזה גם באיסורי שבות. [ילקו״י שבת א עמ׳ תפה].

ד אם נמשכה סעודה שלישית אחר צאת הכוכבים, וטרם בירך ברכת המזון, ורוצה לעשות מלאכה, או לענות לטלפון, לא יעשה מלאכה, שהרי לא יוכל לומר רצה והחליצנו בברהמ״ז.

ה מי שלא הבדיל עדיין, מותר לו לומר לחבירו ישראל לעשות לו מלאכה, ומותר לו ליהנות מאותה מלאכה גם קודם שהבדיל. [ילקוט יוסף שבת א׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרכו].

ו כשם שאסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל, כך אסור לתבוע חפציו קודם שיבדיל בתפלה.

ז שכח או נאנס ולא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל עד סוף יום שלישי, ויש אומרים שאינו מבדיל אלא כל יום ראשון ולא יותר, מפני חשש ברכה לבטלה. ויש אומרים שיאמר ברכת ההבדלה בלי שם ומלכות, ואחר כך יברך הגפן וישתה. [כדי שלא תהיה ברכת ההבדלה הפסק בין ברכת ״בורא פרי הגפן״ לטעימה]. אולם פוסקים רבים חולקים על זה, וסוברים שברכת ההבדלה תיאמר בשם ומלכות עד יום ג׳, וכן נראה דעת מרן, ולפי זה ברכת הגפן קודמת בהבדלה, ולמעשה הסומך על פוסקים אלו אין מזניחין אותו. וכל זה כשאכל בימים אלו, אבל אם ישב בתענית ביום ראשון, כגון, בתשעה באב שחל ביום ראשון, או שחל בשבת ונדחה ליום ראשון, במוצאי התענית לכולי עלמא מבדיל בשם ומלכות. וכן פשט המנהג. [ילקו״י שבת כרך א׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרכז. ואף שכתבנו במהדו״ק עמ׳ תפו שמבדיל רק ביום ראשון, והוא ע״פ המבואר בשו״ת יביע אומר ח״ו, הנה ביביע אומר ח״ט סימן קח אות קמג הדר ביה, והסיק שהעיקר כדעת מרן הש״ע, וכמבואר כאן].

ח מה שאמרנו לעיל ״נאנס״ ולא הבדיל יש לו תשלומין עד סוף יום שלישי, הוא לאו דוקא, כי אפילו אם הזיד ולא הבדיל הדין כן.

ט אם לא הבדיל במוצאי יום טוב, יכול להבדיל ביום אסרו חג במשך כל היום, ואף במוצאי אסרו חג. וכן מי שהיה אונן במוצאי יום טוב, והמת נקבר רק למחרת היום, יכול להבדיל למחרת. ועד הקבורה רשאי לאכול גם בלי הבדלה. [יביע אומר חלק ז׳ חאו״ח סימן מז].

י בן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ ודעתו לחזור לארץ ישראל, מבדיל על הכוס בצנעה במוצאי יום טוב ראשון. ואם סמוך על שלחן אחרים ואין בידו להבדיל במוצאי יום טוב ראשון, יכול להבדיל במוצאי יום טוב שני. ועדיף יותר שישמע אז ההבדלה מפי בן חו״ל.

יא אם רוצה לסעוד תיכף סמוך להבדלה, צריך ליזהר שלא יביא לחם לשולחן קודם ההבדלה. ואם הביא פורס עליו מפה ומכסהו, לפי שהוא מוקדם בפסוק, וצריך להקדימו אם לא יכסנו. וכשסועד סמוך להבדלה, ושותה יין בתוך סעודתו, אינו מברך על היין אחר שטעם מכוס ההבדלה. והיינו במי שרגיל לשתות יין בתוך סעודתו. והמבדיל קודם נטילה יכוין שלא להוציא יין שבתוך הסעודה. ובדיעבד שלא כיוון כך, פוטר יין שבתוך הסעודה. [שלחן ערוך סי׳ רצט ס״ט. ילקו״י שבת א׳ עמוד תפו הערה ח].

סימן ש׳ – דין סעודה רביעית

א לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, כדי ללוות את השבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית. וראוי מאד להזהר ולקיים מצות סעודה רביעית בכל מוצאי שבת. ואמרו חז״ל, אבר אחד יש באדם ונסכוי שמו, ואינו נהנה משום אכילה רק ממה שאוכל במוצאי שבת בסעודת מלוה מלכה. ונכון לסדר את השלחן במפה דרך כבוד. ודעת כמה ראשונים שאין חיוב גמור לעשותה בפת. ומכל מקום כיון שדעת הגר״א שיש חיוב לעשותה בפת, מצוה להדר לעשותה בפת. ומי שאין לו תיאבון לעשותה בפת, מפני שעושה סעודה שלישית בשבת סמוך לשקיעה, יכול לקיים מצות סעודה רביעית בעוגה או לכל הפחות בפירות. ויכוין ללוות את השבת ולהשאיר ברכה לסעודות החול, ויאיר להם מקדושת השבת. [ילקו״י שבת כרך א׳ סימן ש׳, ובמהדורת תשס״ד עמוד תרכט, ובשו״ת יביע אומר ח״י חאו״ח סימן לג].

ב לכתחלה יש לקיים את מצות סעודה רביעית עד ארבע שעות מהלילה, או לפני חצות לילה. אך אם נאנס ולא עשאה תוך ארבע שעות, או קודם חצות הלילה, כל עוד לא האיר השחר, יש לקיים סעודה רביעית. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמ׳ תרל].

ג גם הנשים חייבות בסעודה רביעית במוצאי שבת, ודינה כדין האיש לכל עניני שבת. וסגולה לנשים שלא תתקשנה בעת לידתן, שתאכלנה במוצאי שבת סעודת מלוה מלכה. [שם].

ד בסעודה רביעית של מוצאי שבת יאמרו בסוף ברכת המזון ״מגדיל״ ישועות מלכו. ורק בשבת או יום טוב וחול המועד או ראש חודש יאמרו ״מגדול״, רמז לדבר ״חודש ושבת קרוא מקרא״. [הליכות עולם ח״ג, ואמנם מי שינהג כמבואר בילקו״י לומר מגדול בסעודה רביעית, יש לו על מה לסמוך, בפרט שאין זה שינוי בנוסח ברכות, אלא בהרחמן שהוא מנהג].

ה נכון שלא להסיר את בגדי השבת עד אחר סעודה רביעית, וההולך לישון קודם חצות לילה, לא יאמר וידוי עד שיעבור חצות לילה, שעדיין יש קדושת שבת. [ילקו״י שבת א׳ עמוד תצא].

ו אף על פי שמותר לעשות מלאכה קודם שיאכל סעודה רביעית, מכל מקום כתבו גורי האר״י ז״ל, שהנפש היתירה אינה הולכת לגמרי עד סעודת מוצאי שבת, ולכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש, או בתורה, עד אחר שיסעוד סעודת מוצאי שבת. ומיהו אם הדבר יגרום לו ביטול תורה, בודאי שאין לו להתבטל מלימודו עד שיאכל סעודה רביעית. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תצא]

סימן שא – דין ריצה והתעמלות בשבת

א נאמר בישעיה (נח, יג): אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי, וקראת לשבת עונג, לקדוש ה׳ מכובד, ״וכבדתו מעשות דרכך״, ממצוא חפצך ודבר דבר. ומכאן למדו חז״ל (שבת קיג.) שלא יהיה הילוכך של שבת כהילוכך בחול, ולכן אין לרוץ בשבת, הן ריצה רגילה, והן פסיעה גסה, מכל מקום מצוה לרוץ אפילו בשבת לבית הכנסת או לבית המדרש, ואפילו אין זמנו בהול, דכתיב, אחרי ה׳ ילכו כאריה ישאג. והריצה לדבר מצוה מורה על חיבת ואהבת המצוה. והרץ לדבר מצוה, אפילו בשבת, שכרו גדול מאת ה׳. [וגם עיוור אין לו לרוץ בשבת, אף שאין ריצתו גורמת לאיבוד מאור עיניו]. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ו].

ב מותר לרוץ לבית הכנסת בשבת כבר מעת שיוצא מביתו, ולא רק כשהוא מתקרב לבית הכנסת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ג׳].

ג ההולך בדרך וחושש שמא ירדו גשמים, מותר לו לרוץ, כדי שלא ירד עליו הגשם. וכן מותר ללכת מהר מפני כלב הרץ אחריו, וכדומה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד ד׳].

ד ההולך בדרך במקום שהולכות שם נשים בבגדי פריצות, מותר לו לרוץ או לפסוע פסיעה גסה אף בשבת. [כשאין לו דרך אחרת]. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד ד׳].

ה מותר לטייל בשבת אף אם כוונתו לשם בריאות. ולכן מותר לטייל גם אחר האכילה. אך צריך ליזהר שלא יצא מחוץ לעיר אלפיים אמה מהבית האחרון של העיר, או מגבול העירוב. וכן יזהר שלא לטלטל בעת הטיול איזה חפץ ברשות הרבים, במקומות שאין עירוב. ואף במקומות שיש עירוב ראוי להחמיר בזה. ועל כל פנים לא ירבה בטיול בשבת, כי לא ניתנו שבתות וימים טובים לעם ישראל אלא כדי שיעסקו בתורה. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ ד׳].

ו בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם, מותר להם לרוץ בשבת. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד ה׳].

ז מותר לילדים לשחק במשחקי ריצה, מחבואים ותופסת, ולקפוץ בחבל. אך אסור לאפשר להם לשחק במשחקי חול כשעושים גומא, או עוברים על איסורים, אף אם הם איסורי דרבנן. ומותר לתת חבל לתינוקות לקפוץ על ידו, על גבי רצפת קרקע, או כביש סלול, ושלא במקום קרקע רכה, שמא ישוה גומות. וכן מותר לקטנים לשחק בגולות, בקרקע מרוצפת, וכמו שכתב מרן בשלחן ערוך (סימן שלז סעיף ב׳) לענין כיבוד הבית, ואפילו להרמ״א בהג״ה שאסר לכבד הבית אפילו במרוצף, משום דגזרינן מרוצף אטו אינו מרוצף, מכל מקום בזמנינו שרוב ככל הבתים מרוצפים, לא גזרינן. אבל בקרקע שאינה מרוצפת יש לאסור. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד ו׳, ושבת כרך ה׳ עמוד שעח. ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד קצב]

ח אסור לעשות בשבת תרגילי התעמלות, הן במכשירים המיוחדים לכך, והן בלעדיהם, כל שמגיע על ידי כך לידי הזעה, ומתכוין להזיע. ובאופן כזה נכון להחמיר גם שלא לסגור ולפתוח במהירות את כפות ידיו, כיון שהדבר ניכר שעושה כן להתעמלות. אבל כל שאינו מתכוין להזיע מעיקר הדין אין בזה איסור, ומכל מקום המחמיר על עצמו שלא להתעמל בשבת כלל, גם אם אינו מתכוין להזיע, תבוא עליו ברכה. שלא ניתנו שבתות וימים טובים אלא כדי שישראל יעסקו בהם בתורה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד ו׳. ובמהדורת תשס״ד עמוד תרג, ושבת כרך ד׳ סימן שכז. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד תב].

ט אין שטין [או שוחין] על פני המים בשבת, שמא יעשה חבית של שייטין לשוט על פני המים. [ובבריכה העומדת ברשות הרבים אסור גם משום חשש שמא יתיז מים ברגליו חוץ לארבע אמות]. ובבריכה שבחצר אסור לשוט בה בשבת, מפני שכאשר המים נעקרים ויוצאים חוץ לבריכה דמי לנהר. ואם יש לבריכה שפה סביב מותר. דכיון שאפילו נעקרו המים השפה מחזרת אותם למקומם, הוה ליה ככלי וליכא למיגזר ביה שמא יעשה חבית של שייטין. ובאופן כזה אין לאסור השחייה משום התעמלות בשבת, אף אם בא לידי הזעה. ואמנם למעשה יש להורות להמנע מלרחוץ בכל בריכה בשבת, ובפרט בבגד ים, מכמה חששות. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ז׳].

י שחיה בים, או באגם ונהר, אסורה מעיקר ההלכה. אבל רחיצה בים או בנהר בלא שחיה, מותרת בשבת, וגם בזה ראוי ונכון להמנע מרחצה בים בשבת, אף שאינו שוחה. [עמוד יד].

יא היה הולך והגיע לשלולית מים, יכול לדלגה ולקפוץ עליה, אפילו אם היא רחבה שאינו יכול להניח רגלו ראשונה קודם שיעקור השניה. ומוטב שידלג ממה שיקיפנה, מפני שמרבה בהילוך. ואסור לעבור בה שלא יבוא לידי סחיטה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד טו].

סימן שא – דיני הוצאה בשבת

א כל המוציא חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, או מטלטלו ד׳ אמות ברשות הרבים, ועוקר ומניח, חייב משום מוציא. ולכן, אסור לצאת לרשות הרבים כאשר יש בידו או בכיסו איזה חפץ. וכיום בארץ ישראל התקינו ברוב המקומות עירוב בצורת הפתח, ורבים סומכים על עירוב זה להוציא מרשות לרשות, ולטלטל ד׳ אמות ברשות הרבים. ולדעת הרבה מהאחרונים אף לפי דעת מרן השלחן ערוך אפשר להקל ולסמוך על העירוב. וכן כתבו גאוני ירושלים שאין לנו דין רשות הרבים בזמן הזה. אלא שהחרדים לדבר ה׳ נמנעים לגמרי מלטלטל בשבת ברשות הרבים, ותבא עליהם ברכה. שחוששין לסברת האומרים שיש לנו בזמן הזה רשות הרבים מדאורייתא, ולזה לא יועיל העירוב, ולכן יש המניחים את הטלית והמטפחת מערב שבת בבית הכנסת, כדי שלא יצטרכו לטלטל בשבת. או שהולכים לביהכ״נ בשחרית כשהם מעוטפים בטלית. ומכל מקום גם המחמירים בזה רשאים ליתן את הטלית או המטפחת למי שנוהג לטלטל, אפילו הוא בר מצוה, והנח להם לישראל. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמו׳ טו, ועמוד יח בהערה, ובמהדורת תשס״ד עמוד תרד]

ב היוצא בערב שבת לרשות הרבים, במקומות שאין בהם עירוב, והיה סבור שיש שהות בידיו, וקידש עליו היום, והיתה חבילתו על כתיפו, או כיסו בידו, והוא חפץ חשוב, אם יש עמו גוי יתננו לגוי. ואם לאו יתננו לקטן. ואם לאו ימשיך לילך וכל פחות מד׳ אמות יעמוד לנוח, או יניח החפץ, ושוב יטלנו וילך פחות מד׳ אמות. וכך יעשה עד שיגיע סמוך לביתו, ואז ישמיטנו מידו. וכן יוכל לעשות גם באופן שהחפץ נמצא בכיסו. ואם נמצא עמו חבר, עדיף שכל אחד יטלטל פחות פחות מד׳ אמות לסירוגין. ואם חושש מפני ליסטים וכדומה, ירוץ עם חבילתו עד ביתו, וזורקה שם כלאחר יד, שלא כדרך זריקה, וכגון מכתפיו ולאחריו. [ילקו״י שבת ב עמ׳ יח].

ג מי ששכח ויצא לרשות הרבים [במקומות שאין עירוב] עם כיפה בכיסו, אין לו ללבוש מיד את הכיפה, כדי שזה יהיה בדרך לבוש, שהרי על ידי לבישתו את הכיפה חשיב כהניח את החפץ, אלא ינהג כמו שנתבאר בסעיף הקודם. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד יט בהערה].

ד הנוהגים להוציא ספרים או טלית בשבת על ידי קטן מרשות היחיד דרך רשות הרבים, לבית הכנסת, במקום שאין עירוב, אין למחות בידיהם, ובלבד שיהיה הדבר במקום שאין גוי מצוי, ולצורך מצוה בלבד, ועושים כן באקראי, כגון שנפסק העירוב וכיו"ב. [והיינו במקום שאינו רשות הרבים לכל הדעות, וכגון רחוב שאינו מפולש מעבר לעבר, ויש בתים בצדדי הרחוב]. ולכתחלה יש להניח הספרים והטלית בבית הכנסת בערב שבת, באופן שלא יצטרך לטלטל בשבת על ידי קטן. וכל זה כשאין עירוב, אבל אם יש עירוב כדת, רק שהחרדים לדבר ה' מחמירים על עצמם ואינם מוציאים דבר בשבת כלל, אף על פי כן רשאים הם לתת לילדיהם הקטנים סידור וחומש וטלית להביאם לבית הכנסת. [וכן הנוהגים להוציא על ידי גוי דרך רשות הרבים, במקום מצוה, יש להם על מה שיסמוכו]. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד יט, ותריח].

ה כל הוצאה שהיא דרך מלבוש, אין בה איסור הוצאה. ואפילו אם לובש ב' בגדים זה על זה, ויוצא כך לרשות הרבים, במקומות שאין בהם עירוב, אין בזה איסור הוצאה. בין אם הוציא הבגד לצורך עצמו בין אם הוציא לצורך חבירו. ואף בשתי חגורות זו על זו, יש להקל בזה לדידן. והאשכנזים מחמירים שלא לצאת בשתי חגורות זה על זה אלא אם כן יש חגורה אחת על החולצה ואחת על החליפה, וכדומה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד כ'].

ו יש אומרים שמותר לצאת לרשות הרבים כשהוא חגור בגרטי"ל, והיינו בחגורה מיוחדת שיש הקושרים אותה על הבגד העליון לצורך התפלה. ויש חולקים. [ילקוט יוסף שם עמ' כ'].

ז הלבוש בשני כובעים זה על זה, כגון כיפה ועליה מגבעת, מותר לו לצאת בהם בשבת לרשות הרבים, אף במקומות שאין בהם עירוב, מאחר שהוא דרך לבישה. אולם יש ליזהר שלא ללכת חבוש בכיפה בתוך המגבעת, אם אין המגבעת מהודקת יפה לראשו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד כב].

ח מי שהכובע שבראשו גדול ורחב ממדת ראשו, מותר לו לתת בשבת נייר בתוך הכובע מבפנים לצמצם את חלל רחבו, כדי להתאימו למדת ראשו, ואין בזה איסור משום תיקון כלי. ומותר גם כן לצאת בכובע זה לרשות הרבים, אף במקום שאין שם עירוב. [ילקו"י שם עמ' כב].

ט מותר לצאת לרשות הרבים עם שרוולים מקופלים, ואין בזה כל חשש של הוצאה בשבת, גם אם לובש מעיל על החולצה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד כג].

י כל דבר שמשמש לבגד, כגון כפתורים שבשולי הבגד, או בשרוולי המעיל, או ב' כפתורים התפורים במעיל מאחור [פראק], מותר לצאת בהם בשבת לרשות הרבים, גם במקומות שאין עירוב, ואין צריך להסירם מערב שבת, מאחר שהם תפורים ומחוברים לבגד והם חשובים אצלו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד כג].

יא כפתור רזרבה התפור ומחובר לבגד, [בצידו הפנימי], שאינו נצרך לבגד אלא עשוי לרזרבה שאם יפלו כפתורים מהבגד יהיו אלו מוכנים להיתפר במקומם, מותר לצאת בבגד זה לרשות הרבים, גם במקומות שאין בהם עירוב, הואיל וכפתורים אלו בטלים לגבי המעיל. וממדת חסידות נכון להחמיר לכתחלה ולהסיר את כפתור הרזרבה מערב שבת. ובמקומותינו שיש עירוב, אין בזה אף ממדת חסידות. [ילקו"י שבת ב' עמ' כג, ותקסד, ובמהדורת תשס"ד עמ' תריח].

יב מי שנקרע בגדו וחיבר את הקרעים בסיכת בטחון, מותר לו לצאת כך לרשות הרבים, ואין בזה איסור הוצאה. ומותר לחבר את הקרעים בסיכת בטחון גם בשבת. [ילקו"י שבת ב עמוד כד]

יג אשה שסגרה מפתחי חלוקה במחט של תפירה, אסורה לצאת בו לרשות הרבים בשבת, במקומות שאין שם עירוב. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד כה בהערה].

יד מי שנפל לו הכפתור משרוול חולצתו, מותר לו לקחת גומי ולהניח סביב הבית יד של החולצה, כדי שיאחזנה במקומה, ואין בזה איסור הוצאה. וכן מי שרגיל לקפל את זקנו כלפי מעלה, ולהניח במקום הקיפול גומי כדי לתפוס הקיפול, מותר לצאת עם הגומי לרשות הרבים בשבת, גם במקומות שאין בהם עירוב. ובלבד שהגומי יהיה מהודק היטב שלא יפול. [עמ' כה]

טו מי שנפל לו הכפתור משרוול חולצתו, מותר לו לקשור בשבת מטפחת מסביב לבית היד, ולצאת עם המטפחת כך לרשות הרבים, גם במקומות שאין בהם עירוב. והמחמיר בזה תבא עליו ברכה. ולדידן מותר לקשור גם בשני קשרים, אך שלא במקום צורך טוב לקשור בקשר אחד. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד כו].

טז מותר לצאת בשבת לרשות הרבים עם מעיל שמחובר לו כובע [ברדס], אף שאין הוא רגיל ללבוש את הכובע, ואין צריך להסירו, מאחר שדרך הכובע להיות מחובר למעיל. ויש להקל בזה גם אם הכובע אינו מחובר לבגד בתפירה ממש, אלא על ידי כפתורים או רוכסן. וכן מותר לצאת במעיל שיש בו

חגורה, אף אם אינו משתמש בחגורה זו. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד כו].

יז מעיל שתפור בצידיו רוכסן, [ריץ׳-רץ׳], כדי שיוכלו לחבר למעיל ביטנת-צמר בימי הקור, מותר לצאת עמו בשבת, אף כשהסיר את הביטנה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד כז].

יח מעיל שיש על צווארו הבגד מבפנים רצועת בד קטנה העשוי לתלות בה את הבגד על איזה יתד, מותר לצאת בה לרשות הרבים גם במקומות שאין עירוב. ואם רצועה זו נקרעה, ראוי להחמיר להסירה מערב שבת, או לתקנה. ואם לא הסירה מערב שבת, המיקל לצאת כך לרשות הרבים יש לו על מה לסמוך. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד כח].

יט לולאות שבמכנסיים המיועדות בשביל חגורה, אף אם נקרעה אחת מהלולאות, המיקל לצאת במכנסיים אלה בשבת לרשות הרבים גמורה, יש לו על מה שיסמוך. [ילקו״י שם עמוד כח].

כ בגד שהכיס שבו נקרע, מותר לצאת בו בשבת לרשות הרבים, אף במקומות שאין עירוב. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד כח].

כא מותר לצאת עם תוית שכתוב עליה שם החברה המייצרת את הבגד, מאחר ותוית זו תפורה וקבועה בבגד. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד כח].

כב סימן שהכובס נותן בבגד, כדי לידע של מי הוא הבגד, ומחברו עם סיכה לבגד, המיקל לצאת עם סימון זה לרשות הרבים, יש לו על מי שיסמוך. ומיהו לכתחלה ראוי ונכון להסיר פתק זה מהבגד מערב שבת, כדי שיוכל לצאת בבגד זה לרשות הרבים במקומות שאין בהם עירוב. ופתק המחובר לבגד המוכיח שבגד זה נבדק מחשש שעטנז, ואין דעתו להסירו, מותר לצאת עם פתק זה לרשות הרבים בשבת, ואין צריך להחמיר בזה. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד כח].

כג לכתחלה ראוי שלא לצאת לרשות הרבים בשבת עם מעיל [חליפה] המונח על כתפיו, [בלי ללבוש את השרוולים], שהרי אינו דרך לבוש, ואף בימי החום אין ראוי להקל בזה, וגם במקומותינו שיש עירוב נכון שלא לצאת כך לרשות הרבים, אלא ילבש את המעיל כדרכו. ומכל מקום המיקל בזה יש לו על מה שיסמוך. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד כט].

כד מותר לצאת בשבת עם מעיל ניילון העשוי להגן עליו מפני הגשמים, שכל דבר שהוא דרך לבוש, אפילו אם אינו לובשו אלא כדי להגן עליו מפני הטינוף, מותר לצאת בו בשבת. [אך אין להקל ליקח מטריה ולנושאה עליו בשבת כדי להגן מפני הגשמים, אף אם המטריה היתה פתוחה מערב שבת]. והיוצא לרשות הרבים במעיל ארוך, מותר לו לתפוס בידיו ולהגביה מעט את שולי המעיל, כדי שלא יטנף בהליכתו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ל].

כה מותר לצאת בשבת לרשות הרבים גמורה עם כיסוי ניילון המיוחד לכך ליתנו על הכובע, כדי להגן עליו מפני הגשמים, ואף במקום שאין שם עירוב יש להקל בזה. ואין להחמיר בזה, כי יש לחוש שמא מחמת זה ימנעו מלבוא לבית הכנסת או לבית המדרש בעת הגשמים, פן יתקלקל הכובע על ידי הגשמים. אבל ראוי להחמיר שלא לצאת עם כובע העטוף בשקית ניילון רגילה, העשוי להגן על הכובע מפני הגשמים, והמקילים גם בזה יש להם על מה שיסמוכו. ובמקומותינו שיש עירוב, יש להקל גם בשקית ניילון רגילה. [ילקו״י שם עמו׳ ל, ותרטז].

כו מותר לאשה ליתן מטפחת או חתיכת בד וניילון על ראשה, כדי להציל עצמה מפני הגשמים, אבל אסור לה ליתן בגד על צעיפה כדי להגן על בגדיה מפני הגשמים, דאין זה דרך מלבוש. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לב].

כז ראוי להחמיר שלא לצאת בשבת ברשות הרבים בכפפות [המתלבשות על כפות ידיו, ועשויות להגן עליו מפני הקור], במקומות שאין שם עירוב, שיש לחוש שמא יסירם מידיו ויבא לידי איסור הוצאה בשבת. ובמקומותינו שיש עירוב, אף המחמירים שלא לטלטל בשבת, יכולים להקל לצאת בימי הקור בכפפות אלה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לב].

כח מותר לצאת בשבת שבימי החורף לרשות הרבים בערדליים [כיסויי גומי המתלבשים על הנעליים], אף במקום שאין עירוב, ואין לחוש שמא ישלפם ברשות הרבים ויבוא לידי הוצאה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לג].

כט מותר לצאת בשבת לרשות הרבים עם סנדלים לרגליו, ואין בזה כל חשש. וכן מותר לצאת עם נעלי עץ [קבקבים], או עם נעלי בית. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לג].

ל מותר לצאת בשבת לרשות הרבים עם מנעלים שנתנו בתוכם ספידה [חתיכת קרטון העשויה כדי להקטין את מדת המנעל], או מדרסים. ואין בזה כל חשש של הוצאה מרשות לרשות. ומותר לתת בביתו את המידרסים הנ״ל לתוך המנעלים גם בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לד].

לא מי שנכנס עפר למנעליו, מותר לו להמשיך לילך במנעלים אלו בשבת, אף במקום שאין עירוב, שאין לחוש בזה לאיסור הוצאה, מאחר שאינו מתכוין להוצאת העפר שבמנעליו. וגם מן הסתם אין שיעור הוצאה בעפר שבמנעליו. וכל שכן אם לא שם לב שנכנס עפר לתוך מנעליו, והלך בהם

ברשות הרבים, דחשיב כמתעסק ואינו בכלל מעשה עבירה. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ לה]. והנועלים מנעלים של עור ביום הכפורים, ויוצאים בהם לרשות הרבים, יש אומרים שעוברים גם על איסור הוצאה. [ילקו״י מועדים עמ׳ צ׳. ובילקו״י שבת ב׳ מהדו׳ תשס״ד, עמו׳ תרטו]. אך לדינא אין בזה איסור הוצאה. [יביע אומר ט׳ סי׳ נז. חזו״ע ימים נוראים עמ׳ שיח].

לב מי שיש לו איזה דבר מאכל בפיו, או גומי לעיסה, אסור לו לצאת לרשות הרבים כשהמאכל בפיו, ובמקומות שיש עירוב אפשר להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לה].

לג יש אומרים שנכון לנקר את הבשר שבין השיניים, קודם שיוצא לרשות הרבים, במקומות שאין שם עירוב. ומעיקר הדין אין צריך להחמיר בזה, ובפרט בכרמלית. וכל שכן במקומותינו שיש עירוב. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לו].

לד איש הרגיל לצאת עם איזה תכשיט, כגון טבעת, אף שיש נוהגים להקל לצאת כך לרשות הרבים בשבת, אף במקומות שאין בהם עירוב, וסוברים שאין לחוש שמא יוציא את הטבעת מעל ידו להראותה לאחרים, מכל מקום לכתחלה יש להחמיר בזה במקום שאין עירוב. [שם].

לה מותר לצאת בשבת במשקפיים על חוטמו, אף במקום שאין עירוב, כיון שהוא דרך מלבוש, ואין לחוש שמא יפלו ממנו ויוליכם ד׳ אמות ברשות הרבים. ומותר לצאת בשבת עם גומי הקשור למשקפיים, ואף על פי שאין הדבר כל כך לצורך המשקפיים, מכל מקום מאחר שהחוט או הגומי קשורים למשקפיים, בטלים הם לגביו, והרי הן כרצועות התלויות באבנט. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לח בהערה לג].

לו מי שאין דרכו לילך עם משקפיים, ויש לו משקפי קריאה שבדרך כלל מניחם בכיסו, אסור לו לצאת בהם בשבת לרשות הרבים, אף אם ילך בהם על חוטמו, שיש לחוש שמא יוציאם ויניחם בכיסו כדרכו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לח].

לז מותר לצאת בשבת לרשות הרבים עם עדשות מגע שבעיניו, ואין לחוש שמא יוציאם ויטלטלם ברשות הרבים, מאחר ואין דרכו להוציאם בדרך. אבל אם עדיין לא התרגל לעדשות ומידי פעם רגיל להוציאם, יש לחוש שיוציאם ויטלטלם ד׳ אמות ברה״ר. [שם].

לח משקפי שמש אופטיים, שזכוכיותיהם כהות והם משמשים גם כמשקפי שמש בחוץ, דינם כדין משקפיים רגילים שמותר לצאת בהם בשבת לרשות הרבים. וגם אין לחוש לזה לאיסור צובע, אף על פי שצבע הזגוגיות שלהם משתנה ונעשה כהה כשיוצא לרשות הרבים בהתאם לקרני השמש. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד לט].

לט יש אומרים שאסור לצאת בשבת עם משקפי שמש, שאינם משמשים לראיה, אלא להגן מפני השמש, שיש לחוש שיסירם בעת שיגיע למקום צל. והנוהגים להקל יש להם על מה שיסמוכו. וכל שכן במקומותינו שיש עירוב, שיש להקל בזה. [ילקוט יוסף שם עמוד לט].

מ משקפי שמש המחוברים על ידי ציר למשקפי ראיה, והמרכיב אותם אינו מסירם מן המשקפיים גם במקום צל, אלא רק מגביהם, מותר לצאת בהם בשבת לרשות הרבים. והמחמיר תבוא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד מ]

מא סומא בעין אחת שהניחו לו עין מזכוכית, אין בזה כל איסור לצאת כך בשבת לרשות הרבים, אף במקום שאין עירוב. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד מ]

מב מי שהוא כבד שמיעה מותר לו לצאת בשבת לרשות הרבים עם מכשיר שמיעה המונח באזניו, אף במקום שאין עירוב, שכיון שהוא דרך מלבוש, דמי למשקפיים ושרי. ואף אין לחוש שמא יפול ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים, דמסתמא מקפידים על מכשיר זה שדמיו יקרים, להרכיב אותו יפה באופן שאינו עלול ליפול. ויהדק את המכשיר היטב בתוך אזנו, ויפעיל את המכשיר מערב שבת, וישאר פועל עד מוצאי שבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד מא]

מג מי שנפצע בידו או ברגלו, והניחו במקום פציעתו תחבושת או גבס, מותר לצאת כך לרשות הרבים, ואין בזה איסור הוצאה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד מא]

מד מותר לצאת עם חגורת בריאות וכדומה, אף במקומות שאין בהם עירוב. וכן מותר לצאת עם חגורת-גב, וכדומה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד מב]

מה מי שנשברה ידו, והניח מטפחת סביב לצוארו כדי לתת את ידו בתוך המטפחת, מותר לו לצאת כך לרשות הרבים בשבת, אף במקומות שאין שם עירוב, כיון שאי אפשר לו להחזיק את ידו בלי המטפחת. ולכתחלה טוב ליזהר לצאת עם המטפחת איזה זמן קודם השבת. וכשאי אפשר להזהר בזה יש להקל. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד מב]

מו מי שכאבו לו אזניו, או החושש מן הקור ומניח בתוך אזניו צמר גפן, מותר לו לצאת כך לרשות הרבים בשבת, אף במקום שאין עירוב. אך יתחב את הצמר גפן היטב בתוך האוזן, כדי שלא יבוא לידי איסור הוצאה. וכן הדין בכיסויים שנעשו במיוחד ליתנם באזנים, שאם תחבום היטב באזנים, מותר לצאת בהם לרשות הרבים. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ מב].

מז אסור לצאת בשבת לרשות הרבים במקום שאין עירוב עם שעון כיס המחובר לשרשרת, ואף אם השרשרת עשויה מזהב או מכסף, שאין זה נחשב לתכשיט, שהרי הוא מכוסה בבגדיו.

מח אולם שעון יד העשוי מכסף או מזהב, המחובר לשרשרת, מותר לעונדו ולצאת בו לרשות הרבים גם במקומות שאין שם עירוב, אף לכתחלה, מפני שהוא גם דרך מלבוש וגם תכשיט. ואף אם השעון מתכסה לפעמים בשרוולו, אין בכך כלום. ומעיקר הדין יש להקל בזה גם בשעון עם רצועות של עור. ומכל מקום עדיף יותר שהקונה שעון יד במקומות שאין עירוב יקנה שעון עם רצועות כסף או זהב. והמחמיר על עצמו שלא לצאת לרשות הרבים עם שעון יד, אפילו של כסף ושל זהב, תבוא עליו ברכה. וכל זה דוקא במקום שאין עירוב, אבל במקום שיש עירוב, אף הנוהגים להחמיר שלא לטלטל שם בשבת, רשאים להקל לצאת בשעון יד, ואינם צריכים להחמיר. [שם עמוד מג ועמוד תרה].

מט חיילים שנקראו לצבא בעת מלחמה בעצם יום השבת, אם הוא במקום שיש עירוב, אף הנוהגים להחמיר שלא לסמוך על העירוב לטלטל בשבת, מכל מקום מותר להם ליקח עמם את בגדיהם הצריכים להם, וכדומ׳. ויש אומרים שאף מותר ליקח את התפילין, כדי שיוכלו להניחן ביום א׳, [כשאין אפשרות לשולחן אליהם ביום א׳]. ובמקום שהוא רשות הרבים גמורה, אין להקל להוציא את חפציהם והתפילין ולטלטלם ברשות הרבים בשבת. ובעת מלחמה שבלאו הכי מטלטלין את הנשק, מותר להם ליקח גם את התפילין. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד מה. ע״פ הש״ע סי׳ שא סע׳ לג. חלקת יעקב ח״א סי׳ מו, מחנה ישראל פרק לא].

נ חייל שנקרא למילואים בשבת, אין להקל לו לטלטל את כלי נשקו עליו בשבת ברשות הרבים, משום הוצאה, אלא אם כן יש סיבה בטחונית וחשש לפיקוח נפש. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד מה. על פי הש״ע סי׳ שא ס״ז. ובערוך השלחן שם סעיף נא, דכלי נשקו של חייל נחשב כאחד ממלבושיו. אך ראה ביחוה דעת ח״ה סי׳ יח שהחמיר בזה].

נא מפקד צבאי שנתן פקודה לחיילים לטלטל את הנשק ברשות הרבים, וידוע בבירור שאין בזה כל סיבה בטחונית, יש לסרב לפקודה, אף אם יכניסוהו למאסר בשל סירוב לפקודה. וכן בכל כיוצא בזה כשמקבלים פקודה נגד ההלכה, שיש לסרב לפקודה, ובלבד שלא לעבור על ההלכה. ואמנם כשיש בדבר ספק שמא הפקודה ניתנה מכח ספק פיקוח נפש, יש להישמע לפקודות הצבא. ויש לבדוק היטב אם באמת יש ספק פיקו״נ.

נב מותר לחיילים לצאת בשבת לרשות הרבים, בעת מילוי תפקידם הבטחוני, עם שרשרת ובה דיסקית זיהוי על צוארם.

נג מותר לחיילים לצאת בשבת לרשות הרבים עם תעודת זהות, בזמן מלחמה, באופן שמוציאים את התעודה כלאחר יד, וכגון שנותנה בתוך הכובע.

נד מותר לצאת בשבת לרשות הרבים עם סיכת ראש שנועדה להתפיס את הכיפה לראש, ואין לחוש בזה לאיסור הוצאה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד מה].

נה גומי או סרט שנותנות אותו הבנות לקשור את צמתן, מותר להן לצאת עמו בשבת לרשות הרבים, אף במקומות שאין עירוב. וכן מותר להן לצאת עם גומיות מסביב לגרביהן.

נו אסור לאשה נשואה לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית שעל ראשה, בין בחול בין בשבת, אלא דוקא כשראשה מכוסה במטפחת או בכובע. או שהפאה נכרית מכוסה כדת על ידי מטפחת או כובע. והעוברות על זה צריך להוכיחן עד שיחזרו בהן. [ואמנם מצד הוצאה ברשות הרבים, אין איסור הוצאה בלבישת פאה]. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד מז].

נז במקומות שאין בהם עירוב, ראוי ונכון שגבאי בית הכנסת ידאגו מראש להניח מטפחות נייר בפתח בית הכנסת, כדי למנוע מהבאים לטלטל מטפחת. ובמקומות שהאנשים הולכים שם בגילוי ראש מפחד הגויים, יניחו שם גם כיפה לכיסוי הראש, ויודיעו לבאי בית הכנסת, שלא יביאו בכיסם כיפה ומטפחת אף. וגם במקומותינו שיש עירוב של צורת הפתח, נכון להחמיר בזה לדידן כנז׳. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד מז].

נח מותר לצאת בשבת לרה״ר במטפחת התפורה מער״ש לבגד, או המחוברת לבגדיו בלחצניות [תיק-תק]. אך אין להקל לצאת לרה״ר כשהמטפחת על צוארו. ובמקומות שיש בהם עירוב, יחבר את המטפחת לבגדו בסיכת בטחון, או שיכרכנה סביב לצוארו. ואם יש עמו ילד קטן, עדיף יותר ליתן לו את המטפחת שיטלטלנה עבורו. ואם אי אפשר בזה, במקומותינו שיש עירוב המיקל לטלטל המטפחת כדרכו יש לו על מה לסמוך שיש כאן כמה ספיקות. ומכל מקום עדיף שיוציא המטפחת דרך שינוי. [שבת ב׳ עמו׳ מז ועמו׳ תריז].

נט אין לטלטל את מפתח הבית בשבת ברשות הרבים, במקומות שאין עירוב, אף אם מחבר את המפתח לחגורה. וגם אם המפתח משמש כסוגר לחגורה, לדידן אין להקל בזה. וכל שכן במפתח המחובר לחגורה ואינו גורם לסגירתה. וכן אין להוציא את המפתח הקשור לשרשרת לרשות הרבים, גם אם לובש את השרשרת על צוארו. ויש המקילין במפתח הגורם לסגירת החגורה. ואף על גב דלדידן אין להקל בזה, כמבואר, מכל מקום אין למחות ביד המקילין היכא דאי אפשר, ובפרט ברחובות שאין בוקעים בהם ששים ריבוא, ואינן מפולשין. [ילקו״י שבת ב עמוד נ׳ ועמוד תריא. שארית יוסף ח״ג עמו׳ תג].

ס קיטע שהרכיבו לרגלו פרוטזה, מותר לו לצאת כך בשבת לרשות הרבים. וכן מי שהרכיבו לו איזה אבר מפלסטיק באחד מאבריו, מותר לו לצאת בו לרשות הרבים בשבת. [שם עמו' נא].

סא מותר לצאת בשבת עם שינים תותבות, ואין בזה חשש שמא יוציאם מפיו. ואם עדיין לא התרגל להניחם בתוך פיו, ובימי החול דרכו להניחם בכיסו, נכון להחמיר שלא להניחם בפיו ולצאת בהם כך לרשות הרבים [במקומות שאין עירוב], שיש לחוש שמא ישירם מפיו, ויבא לידי איסור הוצאה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד נב].

סב מותר לצאת בשבת לרשות הרבים עם פלאטה מתכת הנתונה על השינים, שנועדה ליישור השינים, או עם סתימה זמנית, וכדומה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד נב].

סג נכה המרותק לכסא גלגלים, שאינו יכול ללכת אלא באופן שישב על כסא גלגלים, ואחר דוחף את הכסא, ומוליכו אל המקום שירצה, מותר לו לצאת על כסא גלגלים לבית הכנסת בשבת על ידי גוי, גם במקום שאין עירוב. ואין לגזור שמא יטלטלנו שלא לצורך מצוה. וכל שכן שיש להקל כשאומר לגוי להוליכו עם הכסא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים בלא לעצור בדרך. ויסמוך על שיטת רוב הפוסקים שהמוציא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים אסור רק מדרבנן, ובמקום מצוה יש להקל. אך לא יצפור בפעמון. וכסא גלגלים הפועל על ידי מנוע חשמלי, אסור להפעילו בשבת. [ילקו"י שבת כרך ב' עמוד נב, ועמוד תריב. שו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סי' לד].

סד זקן או חולה שאינו יכול ללכת בלי להשען על מקלו, מותר לו לצאת בשבת עם המקל לרשות הרבים, אף במקומות שאין שם עירוב. אבל אם יכול לילך בלעדי המקל, ואינו הולך עם המקל אלא כדי שהמקל יהיה לו לעזר, ופסיעתו יותר בטוחה עם המקל, או לכבוד בעלמא, אסור לצאת בו בשבת לרשות הרבים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד נד].

סה נכה ההולך עם קביים, מותר לו לצאת בהם לרה"ר אם צריך להם ואינו יכול ללכת בלעדם.

סו במקומות שיש שלג על הארץ, וההליכה עם המקל מקלת עליו שלא יחליק בשלג ויפול, אם יש שם עירוב אפשר להקל ללכת עם המקל בשבת. אבל אם אין עירוב, אין להקל לצאת עם המקל לרשות הרבים, אלא אם כן יש חשש שיחליק ויפול, כגון מקום משופע, או כשהשלג הגליד, וכדומה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד נד].

סז עיור הרגיל לילך עם כלב הנחיה, מותר לו לצאת עם הכלב לרשות הרבים בשבת, ולאחוז ברצועה הקשורה לכלב. אך אסור לו לצאת במקל לרשות הרבים. ובמקומות שיש שם עירוב, יכול לסמוך על העירוב ולצאת עם מקל בידיו. והמחמיר תבא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד נה].

סח אסור לצאת בשבת לרשות הרבים, במקומות שאין עירוב, עם שרשרת חרוזים בידיו או בכיסו, [הרגילים להשתמש בה להתעסקות בידיו]. והוא איסור גמור מן התורה, ויש להזהיר את המון העם הנכשלים בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד נה].

סט במקום שאין עירוב אסור לשאת ילד בידים ולהוציאו מרשות לרשות. או להעבירו כך ארבע אמות ברשות הרבים או בכרמלית. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד נו].

ע ילד חולה שצריך להביאו לרופא, אם הוא יכול ללכת, אלא שההליכה קשה עליו, מותר לשאתו ברשות הרבים, גם במקומות שאין בהם עירוב. [ע' בש"ע סי' שכח סי"ז דכשאין סכנת אבר צריך שינוי, אך במשנ"ב ס"ק קב כתב בשם החיי אדם דכשאי אפשר בשינוי יש להקל לחולה באיסור דרבנן. והכא הוי איסור דרבנן]. ובמקום פיקוח נפש, מותר בכל אופן. אך יש להזהר שבשעה שמרים את הילד, שלא יהיו עליו או בכיסו חפץ כל שהוא. [ילקוט יוסף שבת ב' עמוד נו].

עא ילד בריא הנמצא בעגלה, אף שיודע לילך לבדו, אין לדחוף את העגלה ברשות הרבים, במקומות שאין בהם עירוב. ואין לעשות כן גם אם יוליך את העגלה בעזרת אדם אחר. אך לצורך מצוה יש להקל על ידי גוי, וכגון כשהולכים לסעוד סעודות שבת בבית ההורים, וכדומה, מאחר שזה שבות דשבות. ובמקומותינו שיש עירוב כדת, אף הנוהגים להחמיר שלא לסמוך על העירוב, אפשר להקל להרים ילד היכול ללכת על ידיו ברשות הרבים, או לקחתו בעגלה. ומכל מקום טוב להחמיר ולא לסמוך על העירוב גם בכהאי גוונא היכא דאפשר. ואם אפשר טוב ששנים ידחפו את העגלה. ומותר להוליך את העגלה גם בדרך עפר וחול, ואף בעגלה כבדה כגון עגלת תאומים, ומותר אף להפנות את העגלה לצדדים. [ילקוט יוסף שם עמו' נו].

עב מותר להתעטף בטלית גם מתחת למעיל, ולצאת כך לרשות הרבים גם במקומות שאין בהם עירוב. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד נז].

עג מותר לצאת גם בליל שבת בטלית מצוייצת כהלכתה, כדרך לבושו, אף לרשות הרבים גמורה. שאף שלילה לאו זמן ציצית הוא, מכל מקום הוי דרך לבוש. [ילקוט יוסף שבת ב' עמוד נז].

עד מותר לצאת לרשות הרבים בשבת בטלית קטן שאין בה כשיעור, או בבגדים שאינם חייבים בציצית אלא רק מדרבנן, כגון טלית משי וכדומה. ואין בזה איסור הוצאה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד נז].

עה היוצא בשבת בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה, חייב, מפני שאותם החוטים חשובים הם אצלו, ודעתו עליהם עד שישלים ויעשה ציצית. ואם היא מצוייצת כהלכתה, אף שאין בה תכלת, מותר לצאת בה בשבת. [שלחן ערוך סימן שא].

עו מותר לצאת בשבת לרשות הרבים עם צעיף מסביב לצווארו. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמ׳ נח].

עז אסור לצאת בשבת עם מעות התפורים בבגדו, דחשיבי ולא בטלי. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד נח].

עח הרואה את חבירו בשבת לבוש ציצית פסולה ומהלך ברשות הרבים במקום שאין שם עירוב, חייב להודיעו שצריך להסיר מעליו את הציצית, שיש בזה משום איסור הוצאה. אבל בכרמלית או במקום שיש עירוב אין צריך להודיעו. [ילקוט יוסף שבת ב עמוד נח]

עט אסור לצאת לרשות הרבים בשבת בכובע שאינו מהודק היטב בראשו של האדם, שמא יעוף ברוח ויבוא להוליכו ד׳ אמות ברשות הרבים בעודו בידו. ואם אינו חובש כיפה תחת הכובע, מותר לצאת עם הכובע אף שאינו מהודק, שאף אם הכובע יעוף ברוח, ליכא למיחש שילך בגילוי ראש והכובע בידו. ואדם חשוב שאין דרכו ללכת ברחוב בלי כובע, מותר לו לצאת לרשות הרבים בכובע אפילו אם חובש כיפה תחת הכובע. ובמקומותינו שיש עירוב, אפשר להקל בזה לכל אדם. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד נט]

פ כובע שיש בו שרוך או גומי, ומותחים את הגומי מהראש עד לסנטר, הוי כקשור בו, ולא חיישינן שמא יעוף ברוח ויבוא לטלטלנו ד׳ אמות ברשות הרבים, ואם אינו משתמש בגומי או בשרוך, אפילו הכי אין זה חשיב כטלטול הגומי או השרוך, מאחר והוא מחובר לכובע.

פא כובע שיש בשוליו רוחב טפח אם הוא נכפף למטה מותר ללובשו בשבת. ואם הוא קשה ואינו נכפף, אסור ללובשו בשבת. וכיום מותר לצאת עם מגבעת, ואין בזה כל חשש. וגם אין לחוש לאיסור אוהל בלבישת כובע, אף שיש בשוליים יותר מטפח, שאין איסור משום אוהל אלא כשהדבר נועד כדי להציל מפני הגשמים או השמש, אבל כיום השוליים נעשות לשם כבוד ויופי, ולכסות בו את הראש, ולכן אין בזה איסור אוהל בשבת. ועוד כיון שאינו קשה כל כך ונכפף למטה, אין בו חשש איסור. [משנה ברורה סי׳ סא ס״ק קנב. ובא״ר כתב טעם אחר להקל. ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד מו].

פב המוציא חפץ לרשות הרבים אסור להוסיף עליו חפץ נוסף, שריבוי בשיעורין באיסור הוצאה יש בו איסור תורה. ולכן במקום שאין עירוב כדת, והרחובות שם רחבים ט״ז אמה, אסור לגבאי בית הכנסת לחלק לצבור בשבת עלונים ובהם דברי תורה, אפילו אם חלק מהצבור הם אנשים הרחוקים משמירת ההלכה, ובלאו הכי מטלטלים מטפחת וכדומה. והעושים כן עוברים על לפני עיור לא תתן מכשול, שבכך מכשילים את הרבים לטלטל עלונים אלה לביתם בשבת, ונכשלים באיסור הוצאה. ולכן יש לחלק דפים אלה ביום ה-ו׳ או במוצאי שבת. ובמקומות שיש עירוב, ראוי לטלטל עלונים אלה על ידי קטן, או שיניחם בבית הכנסת עד מוצאי שבת. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד ס, ועמ׳ תרכ].

פג קמיע שכתבו מומחה, או שהקמיע התמחה להגן מפני סכנת נפשות, מותר לצאת בו בשבת לרשות הרבים, בין קמיע של כתב, בין קמיע של עשבים, ויש להקל בזה גם לחולה שאין בו סכנה. ואפילו אם עדיין לא אחזו החולי אלא שתולהו עליו מפני שמתיירא פן יחלה, מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תריח]

לשטוח בגד רטוב בשבת

פד בגד שנרטב או נשרה במים, אסור לסוחטו בשבת משום מלבן. ואם נרטב ביין או בשאר משקים, יש אומרים שהאיסור לסוחטו הוא מדרבנן. ויש חולקים. [שם עמוד סג]

פה בגד שנפל למים, וכדומה, אסור לטלטלו בשבת, שיש לחוש שמא יסחוט את המים שבו בשבת. אבל מותר לאוחזו על ידי שני בני אדם. ובגד שאינו מקפיד על מימיו, וכן השרוי שרייה מועטת, שאין דרך לסוחטו, מותר לטלטלו בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד סד].

פו בגד שאדם לבוש בו שנרטב בגשם עז, וכדומה, אין צריך להסירו, ומותר לילך עמו בשבת, ואין לחוש שמא יסחוט את המים שבבגד. ומכל מקום אין ללבוש בגד רטוב לכתחלה אם יש לו בגד אחר, ורק אם הוא כבר לבוש בו אין צריך להסירו. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד סד].

פז מי שנפל לשלולית מים בשבת ובגדיו נתרטבו, יכול לילך בהם ואינו חושש שיבא לידי סחיטה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד סד].

פח אסור לשטוח כביסה רטובה על חבל כביסה בשבת, כדי לייבשה, מפני מראית העין, שיחשדוהו שכיבסן בשבת, והתורה אמרה ״והייתם נקיים מה׳ ומישראל״. ולא אסרו אלא לשטחן בשבת, אבל אם שטח על חבל כביסה מערב שבת בגדים המכובסים, יכול להשאירם על החבל במשך יום השבת, ואינו חייב להסירם. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד סד].

פט אסור להניח בשבת כביסה רטובה סמוך לתנור או ההסקה מרכזית. משום שעל ידי כך המים מתבשלים, ואף על פי שאינו מתכוין לכך, מכל מקום חשיב פסיק רישיה, והוי איסורא דאורייתא. ומכל מקום אם אין לו בגד אחר, מותר לומר לגוי שינגבם ע״י שיתנם סמוך לאש. כי אף על פי שדין פסיק

רישיה הוא איסור מן התורה, אף שאינו מתכוין, מכל מקום כל פסיק רישיה שנעשה על ידי עכו״ם, מותר, בפרט לצורך השבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד סה, ועמוד תרכג].

צ אין לתלות כביסה בשבת גם בצינעא, כגון באמבטיא, אף שאין רואים אותו כשהוא תולה את הכביסה, שכל דבר שאסרו חכמים משום מראית העין, אסרו גם בחדרי חדרים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד סה].

צא מותר לשטוח בגדים יבשים שאינם רטובים כלל, על החבל ששוטחים עליו בגדים אחר כביסה, שמאחר שהבגדים יבשים, אין מקום לחשד. ומהיות טוב נכון לשוטחם שלא כדרך ששוטחים בגדים מכובסים. אבל אם הם רטובים מן הזיעה, או מחמת גשמים, אפילו היו הגשמים מועטים אסור לשטחם מפני החשד, שיאמרו שכיבס בגדיו בשבת ולכן שטחם כדי לייבשם. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ תרכב, ע״פ המבואר בהליכות עולם סוף חלק ג׳. ואף שכתבנו בילקו״י שבת ב׳ בלשון איסור אף בבגד יבש, הנה אחר שבהליכות עולם כתב בלשון מהיות טוב, כן עיקר לדינא].

צב גם חיתולים של תינוק שכיבסו אותם מערב שבת, בזמן הזה אסור לשוטחם בשבת כדרך ששוטחים כביסה, וכן לא ישטחם בשבת בגלל מי רגלים שעליהם, שהרי כיום אין דרך לתלות חיתולים אלה כשהם מלוכלכים, ויבואו לחושדו שכיבסם בשבת. ומכל מקום אם אין לו חיתולים אחרים, מותר לתלותם על ידי גוי כנגד הסקה מרכזית או תנור חם. ועדיף שיעשה כן בצינעא ולא בפני רבים. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד סו].

צג גם אם נשפך מים על מקצת מהבגד, אסור לתלות את הבגד לייבוש בשבת סמוך לתנור חם או הסקה מרכזית. וכן בגד שנרטב מחמת הזיעה, אסור לתלותו כנ״ל. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד סז].

צד בגד שנשפך עליו מים או משקה בשבת, וכן בגד שנספג בזיעה, מותר להניחו על גב הכסא, כדי שיתייבש. ובלבד שלא יהיה סמוך לתנור דלוק או הסקה מרכזית. אבל לא יניח כמה כסאות בסמוך זה ליד זה, כדי לתת בשבת בגד שנרטב על גב הכסאות, שהרי ניכר שמתכוין לייבשה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד סז].

צה מעיל חורפי שאין דרך אותו המקום לכבסו כי אם בניקוי יבש, אם נשפך עליו מים בשבת, המיקל לתלותו דרך שטיחה על החבל כדי לייבשו, יש לו על מה שיסמוך, שמאחר שאין דרך לכבסם אלא בניקוי יבש, לא חיישינן בזה למראית העין שיאמרו שכיבסם בשבת. ובלבד שלא יהיה סמוך לתנור או הסקה מרכזית. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד סז].

צו אף בימי הגשמים אין לתלות בגדים שנתרטבו בגשם בשבת כדי לייבשם, שגם בזה יש לחוש שיחשדוהו שכיבס בשבת. אך יכול להניחם במקום שרגיל להניחו שם. ובלבד שלא יניחו סמוך לתנור או הסקה. ובמעיל גשם שהדבר ניכר יותר שנתרטב מהגשם, וגם אין דרך אותו המקום לכבסו כלל, אלא בניקוי יבש, אפשר להקל לתלותו לייבוש, אף על חבל כביסה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד סח].

צז בגדים שכיבסו אותם מערב שבת, ונתלו על החבל מערב שבת, מותר להורידם מהחבל בשבת לצורך לבישתם בשבת, ואף אם בשעת בין השמשות הבגדים היו רטובים קצת, והיה בהם טופח על מנת להטפיח, אע״פ כן מותר להורידם מהחבל בשבת, כדי ללובשם בו ביום, ולא אמרינן מגו דאתקצאי בבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. ואין הבדל בזה בין ימות החורף לקיץ, כל שיש לתלות שהבגדים יתייבשו במהלך השבת. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד סט].

צח כביסה הנמצאת על החבל וחושש שירדו גשמים בשבת, מותר להורידה בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור מכין משבת לחול. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד סט].

צט וכל שכן אם שטחו על החבל חיתולים ושאר בגדי קטנים שנתכבסו בערב שבת, אפילו היו רטובים קצת בבין השמשות באופן שיש בהם טופח על מנת להטפיח, מותר להוציאם מעל החבל בשבת לאחר שנתייבשו, על מנת להשתמש בהם בשבת. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ ע].

ק מגבות שנתלחלחו הרבה מרוב הניגוב בהם, מותר לתלותם בשבת על חבל כביסה, גם דרך שטיחה, אם ניכר בהם קצת זוהמא. וכן מטפחות שמקנחין בהם את האף, אם ניכר בהן קצת לכלוך של צואת החוטם מותר לשוטחן בשבת על חבל כביסה, וכל שכן שמותר להניחם על גבי גב הכסא, כדי לייבשם. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד ע].

קא מי שעבר ותלה כביסה רטובה בשבת על חבל כביסה, ועבר על האיסור הנ״ל, המיקל להשאירם על החבל בשבת יש לו על מה לסמוך, ומכל מקום טוב להסירן [באופן שאינו בא לידי סחיטה, כגון שתופס ממקום שהבגד נתייבש, או על ידי שני בני אדם]. ואם עבר ושטחם בשבת במזיד ונתייבשו, אסור לו ללובשם בשבת, אבל אחר השבת מותר. ומכל מקום, אם לא ידע שאסור לשטוח בגדים רטובים בשבת, ושטחם בשוגג, ונתייבשו, מותר ללובשם בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד עא, ועמוד תרכא].

קב מותר לרחוץ ידיו בשבת בנהר הנמצא בכרמלית, ובלבד שלא יצא עם המים שעליהם חוץ לנהר ד׳ אמות. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד עא].

סימן שב – ניקוי וקיפול הבגדים בשבת

א המכבס בגדים בשבת, הרי הוא תולדת מלבן, ואסור מן התורה. ולכן בגד שיש עליו כתם, אסור לנקותו במים, אף שאינו מכבס את כל הבגד. ואסור לנקות בגד בשבת הן על ידי מים, והן על ידי שפשוף או נתינת אבקת טלאק, וכדומה. וכן אין הבדל בזה בין בגד שחור לבגד הצבוע בשאר צבעים, ובין בגד חדש לבגד ישן. וגם אם אינו מקפיד על ניקיון הבגד, אסור לנקותו בשבת. אלא יעביר עליו את ידו, או יקנחו בסמרטוט יבש, אבל לא ישפשף. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד עב].

ב כבר ביארנו שאסור לסחוט בגד ממימיו, שהסחיטה היא מצרכי הכיבוס, כמו שההגסה היא מצרכי הבישול. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד עג].

ג אסור לאדם אחד לטלטל בגד שנשרה במים, אלא על ידי שני בני אדם, וכמבואר לעיל. ואם נפלו על הבגד מים מועטים, מותר לטלטלם. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד עג].

ד בגד שנרטב משאר משקים, אפילו נרטב הרבה, מותר לטלטלו בשבת, שהרי אין דרך לסחוט בגד משאר משקים שבו. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד עד].

ה פעמים שניעור בגד בשבת מן הטל שעליו, חשיב כמו כיבוס, ואסור לעשות כן בשבת. וחייבים עליו משום מלבן. והיינו בבגד חדש, ושחור, וכאשר מקפיד עליו שלא ללובשו בלי הניעור. שבזה אם מנערו מן הטל שעליו חייב חטאת. אבל בגד ישן, או בגד הצבוע בשאר צבעים, או בגד שאינו מקפיד עליו שלא ללובשו בלי הניעור מהטל, מותר לנערו בשבת כדי להסיר את הטל מעל הבגד. ובגד קצת חדש אבל נשתמשו בו כל כך עד שלא נראה כחדש, לא נחשב כחדש, ומותר לנערו. ובגד חדש הצבוע בשאר צבעים, אדום, או לבן מותר לנערו, הואיל ומסתמא אינו מקפיד עליו. [שם עמ׳ עד, ותרכד].

ו מותר לנער בנחת שלג שירד על בגדו ולא נמס, אפילו הוא חדש ושחור, שהוא כמו נוצות שמותר להסירן. ואם השלג נמס בתוך הבגד, והבגד הוא שחור וחדש ומקפיד עליו, אין לנערו. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד עה. באליה רבה החמיר בזה. אך בביאה״ל ר״ס שב היקל כנזכר כאן].

ז בגד העשוי מניילון או מחומר סינטטי, ואין בו בד כלל, וירד עליו גשם או שלג בשבת, מותר לנערו אפילו בחוזקה. ולכן מעיל גשם העשוי מניילון או פלסטיק (שאינו ארוג), ואין בו בד כלל, שנרטב מן הגשמים, מותר לנערו בכח בשבת מן המים שעליו, שאין המים נספגים בו, ואין כאן חשש סחיטה. [ילקו״י שבת ב עמוד עו. הליכות עולם סוף חלק ג׳].

ח שלג שירד על כיסוי ניילון שעל הכובע, מותר לנער את השלג מעל הכובע בשבת, אף בחוזקה. והדין כן אפילו בגשם שעל כיסוי ניילון. [ילקו״י שבת שם עמ׳ עו].

ט מותר ללכת ברשות הרבים כשהשלג על כובעו או על בגדיו, ואין צריך להסיר את השלג מעל כובעו, שאין בזה איסור הוצאה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד עו].

י בגד חדש שירד עליו גשם, בין שהוא שחור בין שהוא משאר צבעים, אסור לנערו בשבת, שמסתמא מקפיד שלא יתקצר במים. ובבגד ישן מותר לנערו בנחת. [שם עמוד עו].

יא בגד או כובע שנתלכלך מעפר או מאבק, מותר לנערו בשבת, אף בבגד חדש ושחור שמקפיד עליו שלא ללובשו עם הלכלוך. ואף שיש אוסרים לנקות הבגד מהאבק שעליו בשבת, מכל מקום דעת השלחן ערוך שדוקא בטל ובגשם אסור לנקותו בשבת, [בבגד חדש, שחור, וכשהוא מקפיד שלא ללובשו בלי הניקוי]. אבל באבק וכדומה, אין להקפיד בזה. וכן יש להורות לדידן. אך האשכנזים [שהם פוסקים כדעת הרמ״א] מחמירים שלא לנער את הבגד בשבת גם מהאבק שעליו, אלא מקנחים את הבגד בנחת בכף היד, או במטלית יבשה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ען].

יב מותר לנקות האבק מהבגד בשבת גם במברשת בגדים העושיה מקסמין. ואין לחוש לשמא ישתברו קסמיהן, שזהו דבר שאינו מתכוין ומותר. ובכל אופן טוב להחמיר לנקות את הבגד או הכובע מהאבק בשינוי, וכגון בשרוול חולצתו, וכדומה. [שם עמו׳ ען].

יג ומיהו כל זה בניעור מן העפר, אבל אם מכסכס ומשפשף היטב את הבגד כדי להסיר ממנו כתמים ולייפותו, לכולי עלמא אסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד עז בהערה].

יד אם יש חשש שהעפר או האבק שעל הבגד יפול לתוך המאכל שאוכל, אף לאשכנזים המיקל בזה לנקות את העפר בשבת, יש לו על מה שיסמוך, מאחר שכוונתו כדי שלא יפול העפר לתוך המאכל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד עז].

טו מותר לנקות בשבת את האבק המצטבר על הנעלים. אבל אסור למרוח על הנעלים בשבת משחת נעלים, או נוזל המיוחד לצחצוח הנעלים. ואפילו ע״י גוי אסור לצחצח את הנעלים בשבת. ובדיעבד שהגוי עבר וצחצחם לצורך הישראל, מותר לנעול מנעלים אלה בשבת, שהרי יכל לנועלם בלאו הכי.

[ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד עח].

טז יש אומרים שמותר לנקות בשבת את השטיחים ולהסיר מהם האבק על ידי מכונה ידנית, אף אם היא תולשת ומורטת את הצמר מן השטיחים. ויש חולקים. ואף שהעיקר כסברא ראשונה, מכל מקום המחמיר תבא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ עח בהערה].

יז מותר לקפל את הטלית בשבת שלא כסדר הקיפול הראשון, אפילו אם אינו חוזר להתעטף בטלית בו ביום. והנוהגים לקפלו כסדר קיפולו הראשון, אין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד עט].

יח מותר לקפל נייר בשבת, וכגון, הלומד בספר ועושה סימן על ידי קיפול זוית הדף, כדי לידע להיכן הגיע, או כדי שיוכל להעתיק במוצאי שבת מהדברים שעיין בהם בספר, ואין בזה איסור קיפול בשבת, או איסור מכין משבת לחול. [ילקוט יוסף שבת ב עמוד פ].

יט מותר לקפל את השמיכות ולסדר את המטות מליל שבת לשבת. אבל אין מציעין את המטות משבת למוצאי שבת, ואף אם יש שהות ביום כדי שיוכל לישן על המטה בשבת, מכל מקום כיון שאין דעתו לישן על המטה עד למוצאי שבת, הרי הוא כמכין משבת לחול ואסור. ואם דעתו להסב על המטה, מותר לסדרה, ואפילו הן עשר מטות. וכן אם המטה עומדת בבית, והוא דבר מגונה וביזיון לשבת שהמטה תעמוד כך, מותר להציע המטות, דזה מיקרי צורך שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פ].

כ מגבעת שנתקמטה, מותר להחזיר בשבת את השקע של המגבעת, ולסדר את הכובע. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פא].

כא מותר מעיקר הדין לנקות בשבת בידיו טיט שתחת הציפורן, לצורך נטילת ידים, וכל שכן אם הניקיון בא למנוע חציצה בטבילת נדה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד פא]

כב בגד שנתלכלך בבוץ או בטיט לח, מותר להסיר בשבת את הטיט או הבוץ מהבגד ע״י שישפשף את הבגד מהצד הפנימי. כיצד, לוקח חלקי הבגד מבפנים ומשפשפם זה בזה, אבל לא מבחוץ. ומגרדו בצפורן אפילו מבחוץ. [ועי׳ בביאור הלכה סימן שב ס״א בסוף ד״ה עליה. ודו״ק]. ואף בטיט יבש יש להקל לשפשף הטיט במקום צורך וכבוד הבריות, וכגון שהטיט נראה על בגדו לעין כל, ואין לו בגד אחר. שאף על פי שהטיט מתפורר, אין לחוש בזה לאיסור טוחן, מאחר שאינו מתכוין לטחון, וגם מאחר והטיט היה טחון לפני שנעשה טיט, אין טוחן אחר טוחן. וגם אין לחוש בזה לאיסור מוקצה בשבת. אך לא ישפשף את הבגד מבחוץ, דדמי למלבן. ומכל מקום אם יש שם גוי, עדיף לעשות על ידי גוי. והמחמיר בטיט יבש, תבא עליו ברכה. והאשכנזים מחמירים שלא להסירו בכל אופן. [ועל ידי גוי מותר בכל גוונא]. [ילקו״י שבת ב עמוד פא].

כג בוץ יבש שנדבק בנעליים, מותר להסירו בשבת על ידי שישפשף את נעלו בחידודי מדרגות או בכותל, וכדומה, ואין לחוש בזה לאיסור ממחק או איסור טוחן. [שבת ב׳ עמוד פג].

כד אסור לשרות בגד בתוך מים בשבת, דשרייתו של הבגד במים זהו כיבוסו. וכל זה כשיש לכלוך או איזה טינוף על הבגד, אבל אם הבגד נקי, מעיקר הדין מותר לשרותו בשבת במים מועטים, דלא אמרינן בזה ״שרייתו זהו כיבוסו״. והמחמיר שלא לשרות במים אפילו מועטים, גם בבגד נקי, תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד פד. ויש מי שכתב להחמיר גם בבגד נקי, וראה מה שכתבנו על דבריו במילואים לשבת ב׳ עמוד תקסו. ומה שהעירו מסימן שלד, כבר כתבו ליישב דהתם הוא משום צירוף החומרא של דעת הראשונים שאין לשפוך מים על דבר עצמו שהאש אחז בו, אבל לגבי שרייתו זהו כיבוסו לבד, מרן סמך על מה שכתב בסוגיא בדוכתא, בסימן שב, שאין איסור אלא בבגד שיש בו לכלוך].

כה יש אומרים שאם בא למזוג איזה משקה לתוך כוס בשבת, לא ימזגנו על המפה שעל השלחן, אלא יתן צלחת מתחת לכוס, שאם ישפך מהמשקה, לא ישפך על גבי המפה, שיש בזה משום כיבוס. ומעיקר הדין אין צריך ליזהר בזה, מאחר שהוא דרך לכלוך. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פה].

כו ובכל אופן אין לתת על כל בגד מים מרובים, גם אם הבגד נקי, מחשש שמא יבוא לידי סחיטה. ואם אינו מקפיד לסחוט אותו מן המים שבו, כגון מסננת של בד, וכיוצא, מותר לשרותו במים בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד פו].

כז מפת שלחן העשויה מניילון, או מכנסי תינוק העשויים מגומי או מניילון, שאין בהם בד, וכן סדין העשוי מניילון או חומר סינטטי, מותר לשרותם במים בשבת, או להזרים עליהם מים, אם הוא צריך להשתמש בהם בשבת. אך לא ישפשף חלקיהם זה בזה לא ביד ולא במטלית. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פז].

כח מותר לנקות פיטמת בקבוק של תינוק, [העשויה מפלסטיק], על ידי שרייתו במים, או שפיכת מים, דבגומי או עור לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פז].

כט מים שנשפכו בשבת על השלחן או על הכסא, מותר לנקותם בשבת על ידי ניגוב במגבת או במפית נייר. וינגב בנחת כדי שלא יבא לידי סחיטה. ובלבד שלא יהיו מים מרובים כל כך. ונהגו להקל להניח מפית נייר לבנה על משקין שנשפכו על השלחן, ואין לחוש בזה לצובע, אחר שהוא דרך

לכלוך. [רדב״ז]. והמחמיר לחוש בזה לאיסור צובע תבא עליו ברכה. [ש״ע סי׳ שכח סעיף מח]. [ואם יש לכלוך דבוק על השלחן לא ינקה במטלית רטובה]. [שם עמוד פז].

ל מותר לנגב בשבת את השלחן במגב פלסטיק. וכן מים או שאר משקים שנשפכו לארץ, מותר לנגבם בשבת במגב [מקל גומי]. וטוב ליזהר שהמים לא ירדו לחצר הבית דרך הצנור שבמרפסת. [והיינו כשהמים יורדים לגינה שלו, שלא הישקו אותה מער״ש]. ובמקום צורך, כגון כשעורכים מסיבה משפחתית בשבת בבית, והרצפה נתלכלכה, או בימות החורף כשהרצפה נתלכלכה בבוץ, מותר לשפוך מעט מים מכוס, וינגב במגב גומי. [שם עמוד פח].

לא מותר לנקות משקפיים שמשתמש בהם בשבת, ואף יכול להרטיב את הזכוכית ולנגבן בבד יבש, והוא שעושה כן לצורך השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פח].

לב מותר להעביר בשבת את האידים מעל החלונות. וטוב יותר שיעשה כן בידו. ומכל מקום מותר לעשות כן גם בבגד. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פח].

לג הרוחץ ידיו בשבת, טוב לנגבם בכח זו בזו כדי להסיר מהם את המים כפי יכולתו, קודם שיקנחם במגבת. אך אין זה חיוב מעיקר ההלכה. ולכן רבים נהגו להקל בזה. וכן מי שטבל [במים צוננים], או מי שרחץ כל גופו במים צוננים בשבת, [למנהגינו שאנו מקילין בזה], טוב להמתין איזה רגעים כדי שהמים שעל גופו ינטפו, ורק אחר כך יתנגב במגבת. וגם זה אינו מעיקר הדין, שאף שהמגבת נרטבת בניגוב, כיון שאין זה דרך ליבון, לא שייך לומר בזה ״שרייתו זהו כיבוסו״. ומ״מ טוב להמתין כנז׳. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פט].

לד לכתחלה טוב להזהר שכאשר מנקה ידיו במגבת [אחר הנטילה], שלא לקנח במקום אחד דוקא, אלא יחליף להעביר המפה מצד לצד, באופן שלא יהיו המים במקום אחד ויבוא לידי סחיטה. ומיהו מעיקר הדין מאחר שאינו מקפיד על מימיו, והוא דרך לכלוך, אין בזה איסור סחיטה וליבון. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד פט בהערה].

לה מותר לאדם לרחוץ את זקנו בשבת, אך יזהר שלא יסחט המים שבזקן, שמדרבנן יש סחיטה בשער. וכן השותה מים ושאר משקים, מותר לקנח השפם בשבת. [שם]

לו אין לנגב במפה כוס צר שהיה בו מים או יין, שמתוך שהכוס צר יבוא לידי סחיטה. ובסמרטוט המיוחד לכך שאין מקפיד עליו לסוחטו, שמנגבים בה כלים הרבה, מותר, שאם הסמרטוט יתלחלח מצד אחד על ידי הניגוב, ינגב בה מצד אחר. [שבת ב עמוד צ׳].

לז יש אומרים שמותר לקנח בשבת בנחת תינוק שעשה צרכיו בממחטה לחה. [ובלבד שיפרידנה מערב שבת]. וממחטה לחה העשויה מבד, יש לחוש לאיסור תורה, אחר דניחא ליה בקינוח עם הלחות שבממחטה. ויש הטוענים שכיום לא עושים ממחטה מבד, ויש לברר המציאות בדבר, ואם אכן הממחטה עשויה מבד, יש להחמיר שלא לקנח בה כשהיא לחה, שהרי ניחא ליה בסחיטה זו, ולדעת מרן (סי׳ שכ סי״ח) יש בזה חשש דאורייתא. [שבת ב׳ תשס״ד עמ׳ תרפח]. ומותר להרטיב נייר טואלט ולקנח בו בנחת בשבת, ואין בזה חשש סחיטה.

לח בזמן הזה מותר להסתכל בראי המצוי בשבת, ואין לחוש שמא ישיר בו שערות המדולדלות, ובפרט כשהראי קבוע בכותל. [וכיום פשט המנהג שגם האנשים מביטים בראי, כדי לסדר בגדיהם וכדו׳, ואין בזה איסור לא ילבש]. [ילקוט יוסף שם].

סימן שב, שטז – מכה בפטיש בבגדים

א המנער בשבת טלית חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן שנתלה בה, כדרך שהאומנים עושים, חייב משום מכה בפטיש. ואם אינה חדשה, או שחורה, מותר, שאין דרך להקפיד עליה. ואף בטלית שחורה חדשה אם אין מקפיד מללובשה עם הצמר שנתלה בה, מותר להסירו אף לכתחלה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד צא].

ב מותר לכתחלה להסיר הנוצות מן הבגד בשבת, אף על פי שמקפיד שלא ללבוש את הבגד מבלי שיסירם. ומותר לנקות את הבגד מן הנוצות אפילו על ידי מברשת. והמחמיר להסירם ביד תבוא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד צב].

ג אם יש לו זרע פשתן או תבשיל על הבגד מותר לקלפו ולהסירו בשבת, אף בבגד שחור וחדש ומקפיד עליו. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ צג, אלא דמ״ש בהליכות עולם לאסור בזה, והו״ד בילקו״י עמ׳ תרכה, הנה שם נתכוין רק להעיר על הבן איש חי לטעמיה דתפס כהרמ״א. אבל לדידן הא בלא״ה שרינן, דרק בטל אסור].

ד הלוקט יבלות שעל גבי בגדים, כגון היבלות שבבגדי צמר שנשארו בהם מן האריגה, חייב משום מכה בפטיש. [וראה להלן סעיף ז׳]. ואפילו אם יש עוד יבלות בבגד, והוא לא ליקט אלא אחת מהן חייב. והוא הדין אם נתחב קיסם בבגד קודם גמר אריגתו, וכשבא ללובשו בשבת הסירו משם, חייב משום מכה בפטיש. שכל העושה בשבת פעולה שמסיימת וגומרת איזו מלאכה שהיא כמנהג האומנים, אף על פי שאין שם מלאכה על אותה פעולה, חייב משום מכה בפטיש, שכן דרך האומן בגמר מלאכתו מכה בפטיש על הכלי להשוותו מעקמימותו, וכן על האבן שבבנין להשוותה לחברתה. [שבת ב׳ עמו׳ צג ועמו׳ תרכה].

ה לפיכך המנפח בכלי זכוכית [שהותך, וע״י נפוח נעשה כלי], וכן הצר צורה בכלי, ואפילו מקצת מן הצורה, חייב משום מכה בפטיש. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד צד].

ו וכן המסתת את האבן חייב משום מכה בפטיש. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד צד].

ז המלקט יבלות שעל גבי הבגדים אחר האריגה, אינו חייב אלא כשהוא מקפיד עליהם להסירם בכוונה, כדי ליפות את הבגד, ואפילו אם לא היה נמנע מללבוש הבגד עם היבלות, כל שהסירם בכוונה חייב. אבל אם הסירם דרך מתעסק בעלמא, פטור אבל אסור.

ח והוא הדין למי שחותך בסכין או במספרים את ראשי החוטים התלויים ביריעה במקום קישורם, כשניתק בה חוט וקשרוהו, וכן קשים או קסמים דקים שנארגו ביריעה בלא מתכוין, ונטלם ממנה לאחר אריגה, גמר מלאכה הוא וחייב משום מכה בפטיש. [ש״ע ס״ז].

ט אם נתחב קוץ או קיסם בבגדו לאחר שנגמרה מלאכתו ולבשו, מותר להסירם בשבת בנחת, באופן שלא יקרע מהבגד, ואין בזה מכה בפטיש, שרק אם נתחב הקיסם קודם גמר האריגה, וכשסיים האריגה הוציאו בשבת, חייב משום מכה בפטיש, אך אם נתחב קוץ בבגד אחר גמר עשייתו, אין בזה חיוב, ואפי׳ לכתחלה מותר להסירו בשבת. [שם עמוד צה].

י וכן מי שנסתבכו בגדיו בקוצים או במסמר שבכותל, מפרישן בנחת, שמושך אותם לאט לאט כדי שלא יקרעו. ואם נזדמן לו בכל זאת שנקרע, לית לן בה, שהרי אינו מתכוין לזה, וגם לא הוי פסיק רישיה, מאחר שמנתקם בנחת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד צו].

יא שלל שעושים החייטים, שמחברים חתיכות הבגד תחלה על ידי תפירות גסות, ואחר שתופרין אותם בתפירות דקות ויפות מסירים אותו השלל, אם שכחו ולא הסירו חוט זה של השלל, אסור להסיר השלל בשבת. וגם אם נטל מקצת מן החוט ונשאר מקצתו, אסור להסירו בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד צו].

יב טלית של מצוה שהטילו בו ציציות לפני השבת, ונסתבכו החוטים בעת קשירתם, אין להפרידם בשבת, משום מכה בפטיש. אבל אם החוטים נסתבכו לאחר מכן, מותר להפרידם בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד צו].

יג מכנסיים רחבות שאי אפשר ללובשם רק על ידי שמכניסים לתוכם חגורה בשפתו למעלה, מותר להשחיל את החגורה לתוך הלולאות שבמכנסים, ואין לחוש בזה למתקן מנא, מאחר והלולאות רחבות, וגם עשוי להכניס ולהוציא. אולם אם מכניסים לתוכו חוט, מאחר שדרך העולם לקושרם אח״כ, חיישינן שמא יקשור קשר של קיימא. [שם צז].

יד מותר ליקח בשבת את הכינים או שאר לכלוכים מתוך בגד של עורות שועלים, או ממלבוש הנעשה מעור בהמה, וכדומה, ואף שהוא עלול לנתק מהצמר או מהשער, מאחר שאינו מתכוין לנתק את הצמר או את השער, יש להקל. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד צז].

טו מותר לכרוך את המצנפת על ראשו דרך לבישה, ואין לחוש בזה לתיקון מנא. אלא שבלאו הכי לא נהגו כיום במצנפת כזאת כלל. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד צח].

סימן שג – תכשיטי אשה

א מותר לאשה לצאת בשבת לרשות הרבים, גם במקומות שאין בהם עירוב, כאשר כובעה או המטפחת שלה תפוסות לראש בסיכת ראש, ואין לחוש שמא תוציא את המטפחת או את הסיכה. ובארצות אפריקא שנוהגות הנשים לצאת לרשות הרבים כשפניהן רעולות, ועוטפות בסודר את כל ראשן חוץ מהעינים, מותר להן לצאת לרשות הרבים עם רעלה זו, שגם זה דרך מלבוש. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד צח].

ב כבר נהגו הנשים להקל לצאת בשבת לרשות הרבים בכל מיני תכשיטים שהם לנוי וקישוט, וכגון, טבעת שעל אצבעה, צמיד, שעון, שרשרת, סיכה, עגילים שבאזניה, וכדומה. והוא שתענוד אותם דרך מלבוש, ולא תקחם בידה או בכיס בגדה. והמחמירות על עצמן שלא לצאת לרשות הרבים עם תכשיטין כלל, תבא עליהן ברכה. [שם עמוד צט].

ג אסור לאשה לצאת בשבת לרשות הרבים עם תיק או ארנק בידיה, אף אם עומד לנוי וקישוט בלבד. ואף במקומותינו שיש עירוב, ראוי להחמיר בזה לדידן. [שם]

ד מותר לאשה ליתן סיכה בשערותיה כדי להחזיקם, ולצאת בשבת לרשות הרבים. וכן מותר לה לצאת בשבת לרשות הרבים עם סרט [או קשת] שהיא קושרת בו את שערותיה. [שם עמו׳ ק].

ה הבנות הקטנות שנוקבים באזניהן כדי לתת בהן נזמים כשיגדלו, וכדי שלא יסתמו הנקבים נותנים בהן קסמים, מותר לצאת בהן בשבת לרשות הרבים, אף כשאין עירוב. ובמקומות שלא נהגו בזה, טוב להחמיר, שמא תוציא הקיסם מפני הבושה מחברותיה.

ו כבר נתבאר שמותר לנשים לצאת לרשות הרבים עם עגילים באזניהם, ואין לחוש שיבואו להוציא העגילים ולטלטלם ד׳ אמות ברשות הרבים. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד ק סעיף ה׳].

ז מותר לאשה לתת בשבת אבקת פודרא צבעונית על פניה, כיון שאינו דבר המתקיים. אבל יש להחמיר בהעברת סרק על הפנים, שהוא צבע בהיר בדבר המתקיים. ולדעת החזון איש יש להקפיד שהפודרא לא תהיה מעורבת במשחה או קרם. אבל לדעת המג״א כל שכוונתו שמשחה תבלע בגוף האדם, אין בזה איסור ממרח. אך אדם המתחזק והולך כבריא, אסור לו למרוח משחה על הידים, משום איסור רפואה בשבת, כל שניכר שעושה כן לשם רפואה [וכ״כ בערך שי, והמהרש״ם, ובמנחת שבת. וכתב ביבי״א ח״ד עמ׳ קיח, שדברי המג״א יתד היא שלא תמוט. והיינו דאף מדרבנן אין בזה איסור, וראה ביבי״א שם. וראה בילקו״י שבת ב׳ עמ׳ ק, ועמוד קב].

ח אסור לאשה לצבוע את השפתיים בשבת ויום טוב, וגם אם השפתיים היו צבועות מבעוד יום, אסור לחזור ולצובען בשבת ויום טוב. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קא].

ט מותר לאשה לאכול בשבת תותים ולפת אדום, ושאר פירות הצובעים, אף שעל ידי האכילה היא צובעת את השפתיים. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קא].

י אסור לאשה לתת לקה על הצפורניים בשבת, ואין הבדל בזה בין לקה צבעונית ללקה שקופה. אך אין לאשה להסיר את הלקה מעל צפורניה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קב].

יא מותר לאשה לתת בשבת וביום טוב מי ורדים או מי בושם על פניה וידיה, שאף על פי שעל ידי זה מולידה ריח טוב בבשרה בשבת, מכל מקום בבשר אדם לא שייך איסור זה. ויש להקל בזה גם בבקבוקי בושם שהריח מתפזר בחלל החדר על ידי לחיצה על פקק הבקבוק. ואין לחוש בזה לאיסור זורה, שאין כאן תערובת של פסולת ואוכל. ולכן אם אירע בשבת בשעת התפלה ריח רע, מותר לפזר ריח טוב ממטהר אויר בחלל ביהכ״נ. ונהגו להקל כאשר יש בשבת שמחת חתן או בר מצוה, מזלפים על הידים מי בושם קודם העלייה לתורה. והנזהרים בזה אינם אלא חסידים ואנשי מעשה. ואף בשער הראש או הזקן יש מקום להקל לתת שם מי ורדים או בושם, אך אין לזלף מי בושם על מטפחת או על בגדים, משום איסור מוליד ריח טוב בשבת וביום טוב. [שם שבת ב׳ עמו׳ קב].

יב מי שזילפו על פניו מי בושם בשבת, מותר לו לנגב את פניו במגבת, כשכוונתו להעביר את הרטיבות מעל פניו. והמחמיר תבא עליו ברכה. ומותר לנגב את הפנים או את הידים בממחטה שספוגה במי בושם, [שעירבו בה בושם מערב שבת] באופן שאין מי הבושם נסחטים מהממחטה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קד].

יג מותר לתת מי ורדים לתוך אוכלים או משקים בשבת, כדי לבשמם ולהטעימם יותר לאכילה. [ע׳ בשו״ת יביע אומר חלק ו׳ חאו״ח סימן לו. וחלק ט׳ סימן קח, וילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קד].

יד אין לתת בשבת וביום טוב מי ורדים לתוך מים העומדים לרחיצה ולנטילת ידים, משום מוליד ריחא. ובמקום שיש כבוד הבריות יש להקל בזה. ואם נתנם מערב שבת ויום טוב, מותר לרחוץ בהם פניו וידיו בשבת ויום טוב, ואף לנגב את ידיו במגבת מותר. ואם רוצה ליתן מי בושם לתוך טבק הרחה בשבת כדי שיהיה בו ריח טוב, המיקל יש לו על מי שיסמוך, מפני שדומה לנתינת ריח באוכלים ומשקים, והמחמיר תע״ב. [שם עמו׳ קד].

טז אסור לאשה לקלוע את שערה בשבת, [כדי לעשות צמות], ולא להתיר קליעתה. וכן אסור לקלוע בשבת את השערות בהנחת סיכות מיוחדות הגורמות שהשערות יהיו מגולגלות כמו בקבוקים קטנים, [דהוי כעין גודלת]. אבל מותר לקבץ את השערות המפוזרות ולתקנן ביד, או לקשרן בסרט גומי או בקשת וכדומה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קה].

יז סיכות מיוחדות שהנשים נותנות אותם בשערותיהן מערב שבת, ומפרקין אותן בשבת כדי שהשערות יהיו מסולסלות קצותיהן תלתלים, מותר להן להסיר את הסיכות בשבת, ולא חשיב כמתיר קליעתה, מאחר שכבר נתפס הסלסול. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד קה].

יח אין לאיש לסלסל את פאותיו בשבת, ואין להשתמש לצורך זה בגלילים המיוחדים לכך. והמיקל לסלסל פיאות שהם כבר מסולסלות, יש לו על מי שיסמוך. [שם עמוד קו].

יט אסור מדרבנן להסתרק במסרק בשבת. אבל מותר להחליק את השער במברשת בגדים רכה, או ביד. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קו].

כ מעיקר הדין מותר להעביר בשבת את האבק מעל הרהיטים במטלית יבשה, אך ראוי שלא לטרוח טירחה מרובה בשבת. [שם קו. ומהרי״ל היה אוסר לשטוף זכוכית בשבת בשבולת שועל להצהירו, וכתב במשנ״ב (סי׳ שכג ס״ק לח) דצריך טעם למה, ואפשר דדוקא להדיח הכלים שיהיו נקיים שרי, אבל לא להצהירו. ודוחק. או דאיירי שלא לצורך

היום. ע״ש. ומסתבר שלא יטרחו בזה טירחה, שאין זה ראוי לטרוח בניקיון האבק בשבת].

סימן שד – במה בהמה יוצאת בשבת

א אין רוכבים על גבי בהמה בשבת, ולא נתלים עליה, אפילו במדבר שאין שם עצים, ואסור ליתן על הבהמה תינוק כדי לשעשעו. ואפילו בצידה אסור להשתמש, אבל בצדי צדדים, כגון שדבר אחר מונח על צדה, והוא משתמש בו מותר. [שבת כרך ב׳ עמוד קח].

ב מי שטעה ועלה על גבי בהמה בשבת, צריך לירד, משום צער בעלי חיים. אבל אם טעה ועלה על האילן בשבת, אינו יורד משם עד מוצאי שבת. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד קח].

ג מי שיש לו נער גוי ורוכב על בהמתו בשבת כשמוליכה להשקותה, אין צריך למונעו, שהרי החי נושא את עצמו. אבל צריך למונעו שלא יתן עליה בגדיו ולא שום דבר אחר.

סימן שה – חליבת בהמה בשבת

א החולב את הבהמה בשבת חייב משום מפרק, שהוא תולדה של דש. ויש אומרים שאין איסור חליבה בשבת אלא מדברי סופרים. והעיקר כסברא ראשונה. [שם עמוד קי].

ב מותר לומר לגוי לחלוב את בהמתו בשבת, הואיל וריבוי החלב מצער ומסכן את הבהמה, ויש כאן צער בעלי חיים. אך החלב אסור בהנאה בו ביום. ואסור לטלטלו משום מוקצה. ויש אומרים שצריך לקנותו מן האינו יהודי בדבר מועט, שלא יהא נראה כחולב לצורך ישראל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קי. יביע אומר חלק ט׳ סימן ל].

ג במקום שאין גוי מצוי, מותר לישראל לחלוב את בהמתו בשבת על גבי קרקע, באופן שהחלב הולך לאיבוד. או בכלי שיש בו נפט או ליזול. שהואיל ואינו נהנה מהחלב, נחשב כמלאכה שאינה צריכה לגופה, ובמקום צער בעלי חיים מותר אפילו מדרבנן. וטוב לעשות איזה שינוי ג״כ. ובלבד שלא יחלוב את הבהמה הרבה בבת אחת כדרכו בחול, אלא כשעטיני הדד מלאות חלב יקח מעט מעט למנוע צער מהבהמה. אבל כשגוי חולב אין צריך לדקדק בזה, ומותר לגוי לחלוב ללא כל הגבלה. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד קיא].

ד מותר לחלוב בשבת לתוך כלי מאוס שנתן לתוכו תחלה ״ליזול״ וכדומה, הואיל והחלב מתקלקל מיד, והוי כחולב לאיבוד. ולאחר החליבה מותר לטלטל הכלי לשופכו, אם הוא בגדר גרף של רעי ונמצא בחדר שיושב בו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קיב].

ה וכל זה במקום שאין עגלים או גדיים לינק מהבהמה, אבל כשיש עגלים או גדיים אין להתיר לחלוב בידי ישראל אפילו לאיבוד. ורק על ידי גוי יש להקל גם בזה. [ילקו״י שם עמו׳ קיב].

ו יש מתירים לחלוב בשבת על גבי אוכלים באופן שהחלב נבלע ממש באוכל. ויש אוסרים. וכן עיקר להחמיר. ומכל מקום המיקל במקום שאין גוי לחלוב בהמתו בשבת על האוכלים באופן שרוב החלב נבלע באוכל, אין למחות בידו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קיב].

ז החולב בשבת בכלי ריקן, או שחולב בכלי שיש בו מעט אוכל, והוא חולב מלא הכלי באופן שהחלב צף על פני האוכל, הרי הוא בכלל מחלל שבת באיסור סקילה. וגדול עונו מנשוא. וכל החרד לדבר ה׳ לא יטה אזנו לשמוע מעשה להקל, כי האמת הוא שכל הפוסקים האחרונים שוים לאסור החליבה בשבת פה אחד. והדרך הנכונה לחלוב בשבת היא על ידי גוי. וח״ו להורות בזה שום צד לקולא, שחוקי תורתינו הקדושה בודאי שהם חזקים לאין ערוך מכל מנהגי בדאות [של עבודה עברית] שבדו אנשים מלבם. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד קיג].

ח אין לחלוב בהמה בשבת גם על ידי קטן, ולא מיבעיא בקטן שיש לו אב, אלא גם בקטן יתום, אין להקל בזה. אולם כשחולב לאיבוד שמצד הדין מותר, נכון לעשות על ידי קטן. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד קיג, יביע אומר חלק י׳ חאו״ח סימן ל].

ט כיום יש מכונות חליבה חשמליות, שפועלות על ידי שעון שבת, ויש להתקין את המכונה בעטיני הבהמה באופן שהחלב הראשון שיצא ילך לאיבוד, ואחר כך יקרב את הכלי של החלב, ויחלוב לתוכו. ובמקום שחולבים על ידי חשמל, מותר להלביש בשבת את הצנור על דדי הפרה, בעת שהמכונה אינה פועלת, וסוף תנועת החשמל תבוא על ידי שעון אוטומטי, ותנועה זו חולבת את הפרה לתוך כלי, שאין זה אלא גרמא של מלאכה, והתורה אסרה רק מלאכה שיש בה עשייה, ולא גרמא. [שו״ת יביע אומר חלק ט׳ חאו״ח סימן ל].

י וכן מותר להלביש את הצנור על דדי הפרה בשעת תנועת החשמל, כשהחלב הולך לאיבוד. אבל אסור להלביש את הצנור בשעת תנועת החשמל כשהחלב נחלב בתוך כלי, שלבישת הצינור בזה אינה גרמא אלא מלאכה ממש, כיון שהחליבה נעשית בכח ראשון. [שם].

יא אם הלביש את הצנור על דדי הפרה בעת תנועת החשמל, ובאופן שהחלב הולך לאיבוד, י״א שאסור להעמיד כלי כדי לקבל את החלב אף לאחר מכן. והמיקל יש לו על מה לסמוך.[שם].

יב חולה הגונח מכאב לבו שרפואתו לינק חלב חם מהבהמה, אף על פי שאין בו סכנה, מותר לו לינק חלב מהבהמה בשבת, שאין איסור מן התורה אלא בחולב בידו לתוך הכלי. אבל יונק הרי הוא מפרק כלאחר יד [מפרק על ידי שינוי], ואין איסורו אלא מדברי סופרים, ובמקום צער לא גזרו חכמים. אבל מי שמצטער מחמת רעבון בלבד, אסור לו לינק חלב מהבהמה בשבת. ויש אוסרים בזה גם ביום טוב, שלא התירו שבות כזה אלא במקום צער של חולי. [שם עמ׳ קטו].

סימן שו – באיזה חפצים מותר לעסוק בשבת

א נאמר בישעיה (נח, יג): אם תשיב משבת רגלך וגו׳, ממצוא חפצך ודבר דבר, ודרשו חז״ל, חפציך אסורים, והיינו שלא יתעסק אדם בצרכיו בשבת, אפילו בדבר שאין בו שום מלאכה, כגון שעומד בצד שדהו, או בתוך בית החרושת שלו, וניכר הדבר שהוא מעיין בצרכי השדה או בית-החרושת מה שצריך לעשות למחר. ואם לא ניכר שמהרהר בעסקיו, כגון שאינו עומד בצד שדהו, מותר להרהר בהם. ומיהו משום עונג שבת מצוה שלא יהרהר בהם כלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קטו].

ב לפיכך אין לאדם להכנס למקום עבודתו בשבת, כדי להתחיל בעבודה עם צאת השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קיז].

ג אסור לאדם להמתין בתחנת האוטובוסים מבעוד יום על מנת לנסוע מיד בצאת השבת, אלא אם כן בעת שגשם ניתך ארצה, ונכנס למקום התחנה כדי להגן על עצמו מפני הגשמים, או כדי להגן על עצמו מפני החמה, או כשיש בתחנה ספסל, שבכל אלה לא ניכר אם ממתין לנסוע במוצאי שבת, אלא נראה כעומד לפוש, או כעומד שם להנצל מפני הגשמים או מפני החמה. אך לא יעיין בלוח זמני הנסיעות, שבזה ניכר שממתין לנסיעה, וגם יש בזה איסור משום קריאת שטרי הדיוטות בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קיז].

ד ומכל מקום לדבר מצוה מותר להמתין מבעוד יום גם בתחנה שאין בה סככה, ואין בה ספסל, אף שניכר שהוא ממתין לנסוע מיד בצאת השבת, דלדבר מצוה לא גזרו. [שם עמ׳ קיז].

ה אין ללכת בשבת לדירה שחושב לקנותה או לשוכרה, כדי לראות אם היא ראויה לו, או כדי לבדוק מה לתקן בה למחר. וכל זה כשניכר שרוצה לקנותה או לשוכרה, כגון שהיא חדשה או ריקה מדיירים, וכדומה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד קיח].

ו הבונה בית, אסור לו להכנס לשטח הדירה בשבת במטרה לעמוד על התקדמות הבניה. [שם].

ז מותר לעיין בשבת בדירה שמתגורר בה ולראות מה נחוץ לעשות בה לאחר השבת, שהרי אינו ניכר שמעיין בה לצורך תיקונים ושיפוצים. ומכל מקום ראוי שלא להרהר בזה בשבת.

ח ההולך בדרכו בשבת, וראה בחלון הראווה של החנות חפץ כלשהו שרוצה לקנותו מחר, אסור לו לומר למחר אקנה דבר זה. אבל מותר לו להרהר בקניית החפץ, ולהסתכל בסחורה המוצגת בחלון הראווה, מבלי להסתכל במחירים. [אפילו אם אינו קורא את המחירים בפיו]. וכל זה בהולך בדרכו, אבל במקום קיבוץ הסוחרים [שוק] אסור לילך בשבת כדי למצוא סחורה לקנות במוצאי היום. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד קיח].

ט מותר ללכת בשבת ברחוב [שאינו מקום השוק] ולהסתכל דרך הליכתו היכן נמצאת חנות מסויימת, גם אם עושה כן כדי להיות מוכן להכנס לחנות בצאת השבת. ובלבד שלא ימתין לצאת השבת ליד פתח החנות. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד קיט].

סימן שו סעיף ד׳ – דיני שכר שבת

י השוכר את הפועל לשמור את דירתו, או את שדהו וכדומה, אסור לתת לו שכר שבת. אלא יתן לו השכר בהבלעה, דהיינו שיעבוד עמו גם בימי החול, ושכר שבת יובלע עם שאר השכר. ואין הבדל בזה בין אם יקבל את השכר קודם השבת, או אחר השבת. ולכן קבלן דירות השוכר שומר לשמור על חומרי הבנין, צריך שישלם לו שכר שבת בהבלעה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קיט].

יא מותר להשכיר מערב שבת מכונת חרישה או טרקטור לגוי, בכדי שהגוי יעבוד בה בשבת בשדה של הגוי, ולא יטול שכר השבת אלא בהבלעה, דהיינו, שישכיר את המכונה גם לאיזה זמן בימי החול, שאז השכר שמקבל אינו עבור שכירות יום השבת לבדו. והוא הדין לנהג מונית המשכיר בערב שבת את המונית לגוי באריסות, והגוי עובד במונית גם בשבת, [במקומות שאין חשש שיסיע יהודים], וצריך שיטול ריווח יום השבת בהבלעה עם שאר הימים.

וכבר ביארנו לעיל דבמקומות שהמנהג להשכיר מונית לנהג אחר באריסות, דהיינו שהנהג ובעל המונית מתחלקים ברווחים לפי אחוזים, מותר להשכיר מונית לגוי מערב-שבת, אף שמסיע בה בשבת, שהכל יודעים שהגוי טורח ועובד בשביל עצמו. [ילקו״י שבת ב עמוד קכ]

יב המביא אשה לביתו כדי שתשמור על ילדיו בשבת [שמר-טף], לא ישלם לה עבור השמירה של יום השבת בלבד, אלא יתן לה שכר שבת בהבלעה, דהיינו, שתשמור על ילדיו גם בימי חול, ויבליע את שכר שבת עם שאר השכר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קכא].

יג נאמר בפסוק: ״ממצוא חפצך ודבר דבר״, ואמרו רבותינו ז״ל (כתובות ה.) ובטור ושלחן ערוך (סימן שו סעיף ו) חפציך אסורים, חפצי שמים מותרים. ולכן מותר גם כן לשדך התינוקות, ולדבר עם המלמד ללמד תורה לתינוק בשכר, וללמדו אומנות. ובלבד שלא יזכיר סכום מעות.

יד השוכר פועל לשמור לו הזרעים שבגינתו, אינו נותן לו שכר שבת, מפני שנראה כמקח וממכר בשבת, אבל רשאי להשכירו בשכירות חדשית, או בשכירות לשנה, ואז מותר לפועל לקחת גם שכר השבת, שכיון ששכר השבת הוא בהבלעה עם שכירות ימי החול, מותר.

טו יש אומרים שאסור להשכיר חזנים ושליחי צבור להתפלל בשבת או ביום טוב, או בראש השנה ויום הכפורים. ויש חולקים על זה, ואומרים, שכל שהוא לצורך מצוה, לא גזרו חכמים עליו, ומותר. וכן מותר לשכור תוקע לראש השנה, שהואיל ואין אלו אלא לצורך מצוה, לא גזרו חכמים על זה. וכן עיקר לדינא, ולכן יש להם על מה שיסמוכו. וכן דעת מרן השלחן ערוך (בסימן תקפה סעיף ה). והעידו האחרונים שכן המנהג. ואין צריך שיקבלו השכר בהבעלה, אלא אפילו שלא בהבלעה, [דהיינו, שאין צריך שהשכר יובלע עם שכר עבודתו שיעבוד גם בימי החול], ובלבד שלא ידברו על השכר בשבת. שמאחר והוא צורך מצוה, אין צריך לשלם בהבלעה. ומכל מקום אינו רואה סימן ברכה מאותו שכר, ולכן טוב שיקנה בשכר זה איזה דבר מצוה, כמו ספרי קודש ללמוד בהם, או תפילין של רבינו תם, וכדומה. והמחמיר לקבל השכר בהבלעה, [שיעמוד כשליח צבור גם בכמה מימי החול, ושכר השבת יובלע עם השכר שמקבל בימי החול], תבוא עליו ברכת טוב. [ילקו״י שבת ב עמוד קכא].

טז אף משגיחי כשרות בבתי מלון ומסעדות בשבתות, מותר להם לקבל שכר שבת, שגם זה נחשב צורך מצוה להציל רבים ממכשול ועוון. והמחמיר לקבל השכר בהבלעה, תע״ב.

יז והוא הדין שמותר לתלמידי חכמים לקבוע שיעור בימי שבת ומועד, וללמוד עם הצבור גמרא או הלכה, ולקבל שכר עבור השיעור. והמחמיר לקבל שכר בהבלעה תבא עליו ברכה. [ומה שמקבלים שכר עבור לימוד הלכה לרבים, אין זה שכר עבור הלימוד, שהרי אסור ליטול שכר עבור הלימוד, דמה אני בחנם אף אתם בחנם, אלא הוא שכר בטלה, על מה שמניח כל עסקיו. ומה שמותר לקבל שכר על לימוד של שבת, אינו משום שכר בטלה, אלא תמיכה וסיוע, או שכר טירחה], וחשיב כדבר מצוה דשרי בשבת. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד קכד].

יח מגיד שיעור קבוע, שאינו יכול למסור את שיעורו בשבת, מותר לו לשלוח ממלא מקום לשבת בלבד, ולשלם לו עבור השיעור. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד קכה].

יט פשט המנהג לשכור תוקע לימי ראש השנה, ומשלמים לו עבור התקיעות, גם אם אין הוא תוקע במוצאי יום הכפורים. והמחמיר לקבל שכר בהבלעה כנ״ל, תבא עליו ברכת טוב.

כ מי ששכר מלמד ללמוד עם בנו דברי תורה בשבתות ובימים טובים, מותר למלמד לקבל שכר עבור זה, ואין בזה איסור שכר שבת. והמחמיר ללמוד עם הבן גם בימי החול, כדי להבליע את שכר השבת, תבוא עליו ברכה. ומותר לדבר עמו על זה בשבת, ואף מותר לו שיקבל על זה שכר, אך לא יקבע כמה שכר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קכו].

כא לפיכך מותר לשכור אברך ישיבה בשבתות ומועדים ללמוד עם נער בר-מצוה טעמי הפרשה, ולהכינו לדרשת הבר-מצוה, שמאחר ומלמדו דברי תורה ומוסר, וגם מלמדו את טעמי המקרא וקריאת התורה על פי דקדוקיה, אין לאסור בזה משום שכר שבת. אולם גם בזה טוב ונכון שילמד עמו גם במוצאי-שבת, כדי שיקבל השכר בהבלעה. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד קכו].

כב מותר להשכיר מערב-שבת את מקומות הישיבה שבבית הכנסת, אף לאותם המתפללים שאינם באים לבית הכנסת אלא בימים הנוראים או בשבתות וימים טובים בלבד, ואין לאסור בזה משום שכר שבת. אך לא ישכירו המקומות בשבת עצמה. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד קכו].

כג מה שיש נוהגים שמי שיש לו יאר-צייט בשבת, שוכר מערב שבת עשרה אנשים כדי ללמוד לעילוי נשמת הנפטר, ומבטיח להם תשלום עבור זה, אין לאסור בזה משום שכר שבת.

כד מי שקיבל על עצמו לסיים מסכת או משניות לעילוי נשמת איזה נפטר, ומקבל על זה שכר, מותר לו ללמוד לימוד זה בשבתות, אף אם אינו לומד לימוד זה בימי החול. והמחמיר על עצמו ללמוד לימוד זה גם בימי החול, תבא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמ׳ קכז].

כה בית כנסת שאין שם מנין מתפללים, והגבאים חפצים לקיים שם מנין בשבתות ומועדים, ומשלמים [אחר השבת] לכל מי שיבא להשלים המנין, אף על פי שאין לחוש בזה משום שכר שבת, גם אם יש בתי כנסת אחרים בעיר, מכל מקום אין זה ראוי ליטול שכר בעבור מצוה זו של השלמת מנין. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קכח].

כו יש להקל לגבאי חברת תהלים לחלק לילדים כרטיסים בשבת וביום טוב, עבור קריאת תהלים שהילדים קוראים בשבת ומועד, ואף מותר לחלק להם מתנות עבור קריאה זו, ואין לחוש בזה לשכר שבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קכח].

כז הטובל בשבת [במים צוננים] ומשלם על כך אחר השבת, אין לחוש בזה לשכר שבת. והמחמיר לשלם בהבלעה, תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קכח].

כח מותר לקנות מניות מחברה שרובם גויים, אף שהחברה עובדת גם בשבת, ואין בזה איסור משום שכר שבת. אבל אסור לקנות מניות מחברה של יהודים הפועלת בשבת, אפילו אם הפועלים העובדים בשבת הם גויים. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קכט].

כט אין לקנות מהבורסה מניות חדשות מחברה של יהודים, שידוע שעובדת בשבת. והיינו מניות הנקראות מניות-אימסיות, שהם קודם שנמסרו למסחר כללי בבורסה, והרוכשים נחשבים כבעלי החברה. אולם מותר לקנות מניות אלו מהקונים הראשונים, לאחר שהתחיל המסחר במניות אלה בבורסה. וכן מותר למוכרם לאחרים, ואין לאסור בזה משום ולפני עור לא תתן מכשול. או משום איסור מסייע בידי עוברי עבירה. ומותר גם לקבל ריוח כספי המתחלק מידי שנה [דיבידנד], ואין לחוש בזה לאיסור שכר שבת. והמחמיר שלא ליהנות מריוח ימי השבת, ולתת ריוח ימי השבתות לצדקה, תבוא עליו ברכה. ומותר להשקיע בקרנות נאמנות שבחסות הבנקים, אף שאפשר שיקנו בהם מניות של חברות העובדות בשבת, שהרי אין זה ברור שיקנו מחברות העובדות בשבת. [ילקוט יוסף שבת ב עמוד קל].

ל מותר להפקיד כספי חסכונות בבנק, בתוכנית המעניקה רווחים לפי מספר הימים, [הנקרא תכנית תפ״ס], ואין בזה משום שכר שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד קלב].

לא יש אומרים שמותר להלוות מעות למחלל שבת בפרהסיא, אף שבודאי יעשה עסק בשבת עם הממון שמקבל כהלואה. וכן מותר להשכיר את חנותו למחלל שבת בפרהסיא אף שיפתח את החנות בשבת. ויש חולקים. והיכא דאפשר להמנע מזה, טוב ונכון להמנע. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קלא].

לב מותר לתת ספר להדפסה אצל בעל דפוס גוי שיש לו פועלים יהודים העובדים בעוה״ר בשבת, ומכל מקום מן הראוי שלא לחזק את ידי הרשעים, ובפרט דרבים הסוברים שגם בישראל מומר שייך איסור מסייע בידי עוברי עבירה. ומכל מקום אין לאסור משום הנאה מעשה שבת, שהולכים אחר רוב הימים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קלב בהערה].

לג השוכר כלים לסעודה הנערכת בשבת, יש אומרים שצריך להקפיד שהשכירות תחול מספר שעות קודם כניסת השבת, או שתימשך אחר צאת השבת, והתשלום יהיה בהבלעה, ולכן צריך להשתמש בכלים גם מערב שבת או במוצאי שבת. ויש אומרים שאין צריך להקפיד בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קלד].

לד חברה של יהודים לתיקון רמזורים, שאנשיה הם חילוניים שאם יקראו להם לעבוד בשבת לתיקון הרמזורים, יעבדו גם בשבת, ופעמים שיש צורך לתקן הרמזור משום חשש פיקוח נפש, המיקל לקנות מניות מחברה זו, יש לו על מה לסמוך, ואין בזה איסור משום שכר שבת. אך על עובדי החברה לשאול רב אם מותר להם לעבוד בשבת שידון בכל מקרה לגופו. [שם עמ׳ קלד].

לה אסור להיות חבר במוסד של יהודים שהוקם במטרה לעשות עם הרבים צדקה וחסד, אם חברה זו מחללת שבת ומועד, כי יש בזה חילול ה׳ להתחבר עמם. אבל חברה שבלאו הכי פועלת, ורוצים להשתתף בישיבותיה כדי להעביר החלטות לחיזוק החינוך והתוה״ק, יש מקום להקל, ויעשו הכל על פי שאלת חכם. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קלה].

לו המתאכסן במלון בשבת, מותר לו לשלם מערב שבת עבור הארוחות והלינה של שבת, ואין בזה חשש משום שכר שבת, שהרי משלם גם עבור הזמן ששהה בחדרו בערב שבת ובמוצאי שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קלה].

לז רופא שהוזעק בשבת לרפא חולה שיש בו סכנה, מותר לו לקבל במוצאי-שבת שכר עבור הטיפול שטיפל בחולה בשבת, ואין בזה איסור משום שכר שבת. וכן שכר המיילדת בשבת מותר. אמנם אסור לדבר על השכר בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קלו]

לח רופא חילוני שהוזמן בשבת לטפל בחולה שיש בו סכנה, ודורש תשלום בשבת עבור הטיפול, יש להציע לו שיקבל משכון עד מוצאי שבת, ואז יבא אליו לשלם לו. ואם אין הרופא מסכים לכך, ואם לא ישלמו לו את שכרו ירשום את החוב בפנקסו, יש לאסור ליתן לו את הכסף, שאין לעבור על איסור קל כדי להציל אחר מאיסור חמור. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד קלט].

לט מוהל שהוזמן למול [מילה בזמנה] בשבת, אף על פי שמותר לו לקבל שכר [במוצאי שבת] ואין בזה משום שכר שבת מאחר והוא דבר מצוה, מכל מקום ראוי והגון יותר שיקיים את מצות המילה, מבלי ליטול שכר כלל, הן בחול הן בשבת, ולא יקח אלא שכר ההוצאות. ובמקומות שבני תורה מצויים, רצים אחר מצוה חשובה זו לקיימה בלי קבלת שכר כלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קלט].

סימן שו סעיף ז׳ בש״ע – מקח וממכר בשבת

מ אסור למכור ולקנות בשבת, וכן אסור לשכור ולהשכיר בשבת. ואיסור זה חל הן על הקונה, והן על המוכר, גזרה שמא יכתוב. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קמ].

מא אסור למכור ולקנות בשבת אפילו כשהוא מתכוין לשם מצוה, כגון מכירת חמץ לגוי בערב-פסח שחל בשבת, ומכירת בהמה לגוי כדי להנצל מקדושת בכור, או קניית ד׳ המינים ומצה. ומה שנהגו להקל למכור את העליות, היינו משום שאין כאן מעשה קנין, אלא התחייבות לצדקה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קמז].

מב ומכל מקום מי ששכח למכור מערב שבת את בהמתו שביכרה, וחושש שתבכר בשבת, יכול ליתנה לגוי במתנה בשבת, כדי להפקיע קדושת בכור. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קמה].

מג מי שמכר את החמץ לגוי בערב שבת, וערב פסח חל בשבת, ומתנה עם הגוי שהקנין יחול למחרת בבוקר יום השבת, יש מקום לומר שאינו עובר באיסור מקח וממכר בשבת. ויש חולקים. ועל כן לכתחלה אין לעשות כן. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קמה].

מד וכן המוכר חפץ לחבירו בערב שבת, ומתנה עמו שהקנין יחול אם יעשה כך וכך, דיש מקום לומר שאם יקיים את התנאי בשבת אין בזה איסור משום מקח וממכר בשבת. מאחר ומעשה הקנין היה מערב שבת. ויש חולקים. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קמו].

מה המוכר חפץ לחבירו ומתנה עמו שהקנין יחול בעוד ל׳ יום, ואחר כך התברר שיום השלושים חל בשבת, יש אומרים שאין בזה איסור מקח וממכר בשבת, מאחר שהקנין חל מאליו בשבת ללא כל מעשה קנין. ויש חולקים. ולכן לכתחלה טוב שלא לעשות כן. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קמו].

מו המקדש אשה ואמר לה הרי את מקודשת לי על מנת שירצה אבא, יש אומרים שאסור לאב לומר בשבת רוצה אני, שהרי על ידי אמירתו יחולו הקידושין. ויש חולקים. ולכן לכתחלה טוב שלא לעשות כן. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קמז].

מז מותר לגשת למכרז [מערב שבת] של חברה של גויים, אף על פי שהחברה מתכנסת בשבת ומחליטה מי יזכה במכרז לביצוע איזה עבודות וכדומה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קמז].

מח כשם שאין לווין בשבת כך אין פורעין חובות בשבת, וכל זה אם אומר לו בלשון פרעון, אבל אם אומר לו בלשון חזרה, והוא דבר מאכל שיש בו צורך השבת, מותר להחזיר בשבת.

מט הנשבע לפרוע לחבירו ביום פלוני, ואירע אותו יום בשבת, חייב לפורעו קודם אותו יום, ואם לא פרעו יש אומרים שמותר ללווה לפרוע את חובו בשבת, כדי שלא יעבור על איסור שבועה. אך אסור למלוה ליטול את פרעון החוב, דבשבילו לא שייך להתיר איסור מקח וממכר. ולדינא צריך ליתן באותו יום משכון וישומו אותו ויתננו לו בתורת פרעון. ויש אומרים שאם ירצה המלוה יאמר הריני כאילו התקבלתי. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קמח].

נ מותר למחול חוב לחבירו בשבת, באופן שיאמר לו: ״חובי מחול לך״, משום דקיימא לן בחושן משפט (סימן יב סעיף ח) שמחילה אינה צריכה קנין. וכל שכן אם הלוה איש עני הוא שיש מצוה במחילת המלוה, דלא גרע מנתינת צדקה. וכל זה במלוה שבעל פה, אבל מלוה בשטר יש פוסקים הסוברים שאין מחילתו מחילה, אלא אם כן קיבל עליו בקנין גמור ושלם על ידי קנין סודר. ומיהו בדיעבד שמחל לו בלא קנין סודר, הואיל ורוב הפוסקים סוברים דמהני מחילה גם בשטר, (וכמו שכתב הקצות החושן שם), ורשאי הלוה לטעון קים לי כוותייהו, כיון שהוא המוחזק, מחילתו מחילה. ועיין בערך השלחן (חושן משפט סימן יב סעיף קטן ט). והמחמיר תבא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קמט, ותרכו. הליכות עולם ח״ג עמ׳ קע].

נא יש אומרים שאסור להפקיר בשבת וביום טוב, ויש מתירים. [ילקו״י שבת כרך א׳ עמוד לה, ושבת כרך ב עמוד קנא].

נב מי שעבר ומכר חפץ לחבירו בשבת במזיד, ואחר השבת נתברר שהיה זה מקח טעות, כגון שנמצא בחפץ איזה מום וכדומה, וממילא המכירה נתבטלה, אפילו הכי חשיב כעבר על דברי חכמים, מאחר ומעשה הקנין היה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קנב].

נג מותר לאדם לפתוח את חנותו בשבת במטרה ליתן לשכנו דברים שצריך להם לשבת, כגון, משקאות ושאר צרכי מאכל, ובלבד שלא יזכיר ענין קניה ומכירה. וגם לא ישקול או ימדוד מה שנותן. ופשוט שאם מותקנת שם מערכת אזעקה, אסור לפתוח את דלת החנות בשבת, שהרי על-ידי פתיחתו יפעיל באופן אוטומאטי את מערכת האזעקה. וכן אסור להעביר בשבת ברחוב אפילו במקום שיש עירוב בקבוקי יין וכדומה, תוך סל כדרכו ביום חול,

אלא יביאם בידו, אף אם על ידי כך יצטרך לטרוח וללכת ולבא פעמיים שלש. ואם ממהר לצורך אורחים, מותר להביאם בסל כדרכו בחול. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קנב].

נד מותר ללוקח לומר לבעל-החנות את מספר הקופסאות או הבקבוקים שהוא צריך. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קנג].

נה וכן מותר ללוקח לומר לבעל-החנות שיבא אליו במוצאי-שבת בדבר הסחורה שקיבל עתה, ובלבד שלא יזכיר שם דמים, ולא סכום מדה או מנין. ואף מותר ליתן לו משכון על כך, אך לא יאמר לו שהוא נותנו לשם משכון. ובשבת אין הבדל בזה בין סוחר סיטונאי לחנווני. וכל זה במקומות שיש בהם עירוב, אבל במקומות שאין בהם עירוב, הדבר אסור משום ולפני עור לא תתן מכשול, שהרי מכשילו בטלטול בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קנג].

נו מותר לפתוח חלון ראווה של חנות מערב שבת, ולהשאיר את האורות דולקים, ואין בזה כל חשש. והנכון הוא להוציא מערב שבת את המחירים הצמודים לבגד שבחלון, או לכסותם, כדי שלא להכשיל את העוברים ושבים לקרוא את המחירים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קנד].

נז אסור לשבת בחנות של גוי בשבת, אף אם אינו מדבר עמו בעניני המסחר, פן יחשדו בו שהוא שותפו ומסייע לו במכירה, או מדבר עמו בעסקי החנות. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד קנד].

נח מעיקר הדין מותר להכנס לחנות של גוי בשבת, כדי לדבר עמו איזה דברים ולצאת מיד, אך לא ישב שם כמבואר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קנד].

נט ראוי ונכון להמנע מלהכנס לחנות כדי לראות את דברי הדואר המגיעים אליו, אף במכתבים שאין צריך לפותחם, ואין איסור לעיין בהם בשבת. [ילקו״י שם].

ס מותר לקנות מבעוד יום פתקים מיוחדים, לפי הסחורה שתהיה דרושה לו ביום השבת, ולמסור אותם בשבת לבעל החנות תמורת הסחורה שיקח. וכן מותר לשלם מערב שבת עבור הארוחות שיאכל במלון בשבת, והוא מקבל על כך פתקים שישמשו למוכר לדעת אלו פריטים עליו ליתן לו בשבת. ובלבד שלא יכתבו על הפתקים את מחירי המצרכים. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ קנו].

סא מותר לשלם קודם השבת דמי כניסה לגן החיות מערב-שבת, ולהכנס לגן בשבת על ידי כרטיס המאפשר לו ליכנס לגן בשבת. ובלבד שלא יהיה כתוב שם סך הדמים. וכן יבקש מהשומר שלא יקרע את הפתק. ובמקום שאין עירוב יש להזהר שלא להוציא פתקים אלה לרשות הרבים, שהוא איסור תורה של הוצאה מרשות לרשות. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קנו].

סב הדבר ברור שאסור להשתמש בשבת באבטומאט, שהוא מיתקן שמשלשלים לתוכו מטבע, והסחורה המבוקשת יוצאת ממנו. ואפילו אם צריך לסחורה בשבת, אסור. וגם אם המיתקן פועל על-ידי אסימון מיוחד, אין להקל בזה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קנז].

סג אסור לשלשל מטבע או אסימון למאזניים מיוחדים המראים את משקלו של האדם, ויש לאסור בזה גם משום איסור משקל בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קנז].

סד אסור לבעלי המכונות הנ״ל להניח את המכונה מערב-שבת במקום שיוכלו אנשים להכשל באיסור זה. ורק במקומות שהקונים הם גויים, אין לאסור בזה, כשאין שמו של היהודי על המכונה. [וכמבואר לעיל]. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קנז].

סה יש מקילים להעמיד המכונות הנז׳ גם במקומות שיש לחוש שיאכלו בלא נט״י ובלא ברכה. בפרט במקומות שרוב תושבי העיר גויים, או שניתן להשיג מוצרים אלה ממכונות אחרות. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קנז סוף ההערה].

סו מי שפרנסתו בכך שמעמיד מכונות כביסה באיזה חנות, והאנשים מפעילים את המכונה בשירות עצמי על ידי מטבע או אסימון, אם הוא במקומות של הגויים, והמכונה נמצאת ברשות הנכרי, יש להקל בזה. אך אם עומד שם שומר, יש להקפיד שיהיה שומר נכרי. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קנח].

סז ראוי ונכון שלא לתת מתנה בשבת, שיש אומרים שהדבר אסור משום דהוי כמקח וממכר. ואף שיש חולקים על זה, מכל מקום הרוצה ליתן לחבירו איזה מתנה בשבת, או ביום טוב, הנכון הוא שיזכה את המתנה לחבירו מערב-שבת על ידי אחר, ואז מותר ליתנה לחבירו בשבת, אם אין עליה תורת מוקצה. [ובמקום שאין עירוב בלאו הכי אסור לטלטל שום חפץ מרשות לרשות בשבת]. [שם].

סח המנהג שנהגו להעניק מתנה מטעם הנהלת בית כנסת לחתן הבר-מצוה בשבת, יש לו על מה לסמוך, והנח להם לישראל. ומכל מקום על הצד היותר טוב נכון שהבר מצוה יכוין בדעתו שאינו זוכה במתנה עד למוצאי שבת. ונכון יותר שגבאי בית הכנסת יזכה לו את המתנה מערב-שבת על-ידי אחר, באופן שיגביה את המתנה, ויאמר: ״אני זוכה לו לפלוני מתנה זו״. דקיימא לן זכין לאדם שלא בפניו. ואפילו עדיין לא מלאו לו י״ג שנה ויום אחד, ונמצא שעודנו קטן, אף על פי כן יש לו זכיה. וכזה ראוי לעשות. וכן יש לנהוג בכל מתנה שאדם רוצה להעניק לחבירו בשבת או ביום טוב, שיזכה לו

אותה מערב שבת, ואז מותר ליתנה לחבירו בשבת אם אין עליה תורת מוקצה. אולם ברור שבמקום שאין עירוב ברשות הרבים, צריך להימנע בהחלט מלהוציא את המתנה ממקום למקום. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד קנט].

סט כבר נתבאר שמותר להרהר בעסקיו בשבת, דכתיב ממצוא חפציך ודבר דבר, דיבור אסור אבל הרהור מותר. ומכל מקום משום עונג שבת מצוה שלא יחשוב בעסקיו כלל, ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה. ומי שחושב על מלאכה ביום שבת לעשותה בחול, אין המלאכה מתברכת, מאחר וחשב עליה בשבת, ובפרט אם יבוא לידי צער כשיחשוב בעסקיו בשבת. ומטעם זה אסור לאדם לשאול צרכיו בשבת, שלא יבוא לידי צער. אבל הנוסע בשבת לצורך פיקוח נפש, מותר לו לומר תפלת הדרך, ואין זה בכלל שאלת צרכיו שאסורה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קס].

ע יש המתחסדים בג׳ סעודות שבת לומר בנוסח יהא רעוא עד ברעותא וחדוה עלינו ועל כל ישראל, ותו לא, מטעם שאלת צרכיו בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קסד בהערה].

עא אף שביארנו שמעיקר הדין מותר להרהר בעסקיו בשבת, מכל מקום אין לעיין בחשבונותיו בשבת מתוך הכתב. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קסג].

עב מותר להכריז בשבת על אבידה, שמי שיודע בה יבוא ויגיד, מאחר והשבת אבידה היא מצוה. ואפילו אם האבידה היא מוקצה ואי-אפשר לטלטלה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קסג].

עג וכן מותר להכריז בשבת ברבים על גניבה, כדי לסייע בהחזרת הגניבה [אחר השבת].

עד היודע שחבירו מצא אבידה, מותר לומר לו שישיבנה אחר השבת, שגם זה בכלל חפצי שמים. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קסה]

עה מה שיש נוהגים להכריז על צרכי מצוה בבית כנסת, בלי הזכרת סכום המקח, כגון שניתן להשיג מצות עבודת יד, או ארבעת המינים, וכיו״ב, אין בזה כל איסור, ואדרבה יש בזה זיכוי הרבים שידעו היכן להשיג מצות כשרות או ארבעת המינים מהודרים. [ילקו״י שם עמ׳ קסג בהערה].

עו אסור להכריז בשבת על קרקע הנמכרת, שכל מי שיש לו עליה זכות יבא ויגיד, ואם לאו יאבד זכותו. אבל אם מכריז סתם שכל מי שיש לו זכות בקרקע זו יבא ויגיד, לא מחינן בהו, אך לכתחלה אין להקל גם בזה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קסד בהערה]

עז אסור לשקול בשבת, בין בכלי העשוי למשקל בין בכל דבר אחר. וכן אסור לאדם לשקול את עצמו או את אחרים בשבת, וכל שכן שאסור לעשות כן במאזניים חשמליים.

עח אין לאדם למדוד את גובהו בשבת. ולכן לא יעמוד אדם בשבת תחת עמוד שרשום עליו מספרים בכוונה לדעת את מדת גובהו. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קסו]

עט מותר לחולה למדוד את החום בשבת, אפילו אם אין בו סכנה, ואפילו אם לא נפל למשכב, ואין בזה איסור מדידה בשבת. וכן מותר להוריד את הכספית של החום קודם המדידה, ואין בזה חשש איסור מתקן מנא כלל. אבל מודד חום הפועל על ידי כח חשמלי [בטרייה], אסור להשתמש בו בשבת. ומותר גם למדוד את לחץ הדם בשבת באמצעות מד לחץ דם (מכני), כי מדידות אלו נחשבות מדידות של מצוה, כי רפואת הגוף מצוה היא. אולם במד לחץ-דם הפועל על ידי בטרייה, אין להשתמש בשבת אלא לצורך חולה שיש בו סכנה כשאין אפשרות אחרת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קסז, ושבת כרך ה׳ מהדורת תשס״ד עמוד תה].

פ מותר לאדם לילך בשבת ולמנות את פסיעותיו בשיעור אמה בקירוב, אם עושה כן לצורך השבת, ואין בזה איסור מדידה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד קסו בהערה].

פא מותר לשקול בשבת [במשקל ביתי שאינו מופעל על-ידי חשמל או בטרייה] לצורך מצוה, וכגון לידע אם יש בפת זו שיעור כביצה בשביל סעודות שבת, או לשקול שיעור כזית מצה בליל פסח. [ושיעור כזית וביצה יש לשער לפי נפח, אך משערים במשקל מאחר ובדרך כלל המשקל מגלה על הנפח]. והיכא דאפשר טוב לשקול מערב שבת, אך אם אי אפשר, או שכח לשקול מערב שבת, מותר לשקול בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קסח].

פב מותר למדוד גביע אם הוא מחזיק רביעית לצורך קידוש. ולכן מותר לשפוך את היין לתוך כוס שיש בדפנותיו סימנים לשיעור רביעית, אף שאחר כך שופך את היין לכוס אחר לקדש עליו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קסט].

פג חולה, אף שאין בו סכנה, שהרופא אוסר עליו לאכול יותר ממשקל מסויים, לכתחלה נכון שישקול וימדוד מערב שבת את מאכליו לצורך השבת. ואם לא עשה כן, מותר לו למדוד ולשקול בשבת את המאכלים, ובלבד שהמשקל אינו מופעל על-ידי חשמל או בטרייה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קע].

פד חולה שיש בו סכנה האוכל ביום הכפורים, מותר לו לשקול ביום הכפורים את כמות האוכל כדי שיוכל לאכול פחות פחות מכשיעור. ואם אפשר טוב להכין את הפרוסות מערב יום הכפורים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קעא].

פה המכין אוכל בשבת בשביל תינוק, וצריך לדעת את כמות האוכל שהתינוק אוכל, מותר לו לשקול את האוכל או למודדו בשבת, ובלבד שהמשקל אינו מופעל על ידי בטרייה או חשמל. ואם אפשר לעשות כן על פי אומד הדעת וההערכה עדיף יותר. ובקבוק של תינוק שרשומים עליו מדות מסויימות, מותר למדוד בו בשבת, וגם בזה אם אפשר יעשו על פי אומד הדעת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קעא].

פו איסור שנפל להיתר בשבת, מותר למדוד שיעור ששים כנגד האיסור בשבת, אם הוא לצורך השבת, ואין בזה איסור מדידה בשבת. ואפילו אם נפלה התערובת מערב שבת, מותר לשער שיעור ששים כנגדה בשבת. ומותר לחכם לפסוק היתר על תערובת של איסור, כשיש שם ששים וכדומה. ואין בזה איסור מתקן בשבת. [ואין לשער ביטול בששים במשקל, אלא במדידת נפח]. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קעא].

סימן שז סעיף א׳ – דיני שבת התלויים בדיבור

א אסור לדבר דברי חול בשבת, והיינו בדברים שאסור לעשותם בשבת, כגון למחר אעשה כן, או למחר אסע במכונית, או אכתוב מכתב, או אקנה סחורה פלונית, או היאך אבנה הבית למחר. ואין הבדל בין מלאכות האסורות מן התורה, ובין איסורי שבות מדרבנן. וכן אין הבדל בין אם אומר כן לאחר, או אומר כן בינו לבין עצמו, וכן אין הבדל בזה בין אם אומר זאת לשותפו או לבעל חנות, או לאדם אחר שאינו קשור כלל לענין. אבל דבר שמותר לעשותו בשבת באיזה אופן, מעיקר הדין מותר לדבר עליו בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קעב].

ב אפילו בשיחת דברים בטלים אסור להרבות בשבת. ולכן גם בדברים שאין בהם שום זכר לעשיית מלאכה ולעסקים כלל, גם בהם צריך למעט בשבת. ודברי גנאי וקלות ראש, אסור אפילו בחול ואפילו מעט. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קעד].

ג ראוי ונכון לכל מי שקדושת שבת קרובה ללבו שלא ידבר בה כי אם בדברי תורה ובדברים הצריכים לו. וכן אמרו חכמינו, וישבות ביום השביעי, מאי וישבות? ששבת מן הדיבור, שבכל יום ויום היה אומר: יהי כך וכך. ובשבת שלמו מעשי בראשית ופסק הדיבור. ועוד אמרו, שבת לה׳, מה הקדוש ברוך הוא שבת ממאמר, אף אתה שבות ממאמר. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד קעה].

ד המבקר את חבירו בשבת, אל יאמר לו שלום כדרכו בימות החול, אלא צריך לומר לו ״שבת שלום״, לקיים מה שנאמר ״זכור את יום השבת לקדשו״. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קעו].

ה בן השומע את אביו או את אמו המדברים דברי חול בשבת, והוא בקי בהלכה שדבר זה אכן אסור לאומרו בשבת, יאמר להם: למדנו שאסור לדבר דברי חול בשבת, כאילו הוא שואל ממנו, ולא כמזהירו, והוא יבין מעצמו ולא יתבייש. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קעו].

ו מי ששומע את אשתו המדברת דברי חול בשבת, אם יודע שאם יעיר לה תקבל ממנו, צריך להעיר לה בניחותא שהדבר אסור לפי ההלכה. אך אם לא תשמע לו, ועל ידי שיעיר לה יתבטל השלום בבית, יניח הדבר לפעם אחרת להסביר לה האיסור, שגדול השלום מאד. [שם עמו׳ קעז].

ז חפצי שמים מותר לדבר בהם בשבת, ולכן מותר למכור את העליות לספר תורה, פתיחת ההיכל, והגבהת הספר תורה, אף אם עושים כן על-ידי הכרזה, וכל המרבה במחיר זוכה בעשיית המצוה. מאחר שאין המכירה לצורך אדם, אלא לצרכי מצוה. ואין לערער עליהם שנראה הדבר כמקח וממכר בשבת ויום טוב, כי מאחר שאמרו חז״ל חפצי שמים מותרים, אף הנדבות שנתרמו בשביל מצות אלו, נחשבים כחפצי שמים, לשלם כל ההוצאות של בית הכנסת, כגון נר למאור החשמל בחול ובשבת, ושכר החזנים, והנקיון בבית הכנסת. והנח להם לישראל. וכן מותר לערוך מגביות בשבתות ובימים טובים, להחזקת התלמודי תורה והישיבות, ומוסדות הצדקה והחסד. אך אסור להקדיש בשבת ספרים או חפץ כלשהו לבית הכנסת, אלא אם כן הקדיש את הספרים והחפצים מערב שבת, שאז מותר להביאם לבית הכנסת בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קעז]

ח לכתחלה ראוי שלא לומר למחר אכתוב ספר תורה או מזוזה, אף שהוא דבר מצוה. ואם מתיירא שיתרשל בדבר, מותר לו לזרז את עצמו, דאמירתו לגבוה הוי כנדר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קעט].

ט לדבר בשבת על עשיית מלאכה למחרת לצורך חולה, שאומר שיעשה כך וכך לצורך החולה, אם יש בדיבורו צורך רפואתו של החולה מותר לדבר בזה, דזה הוי בכלל חפצי שמים. אבל אם אין בדבריו צורך רפואתו, לכתחלה נכון להחמיר בזה. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ קעט בהערה].

י מותר לומר בשבת אלך מחר למקום פלוני, גם אם כוונתו לנסוע לשם במכונית, שמאחר ולא מוציא בשפתיו ענין הנסיעה, ורק מהרהר בה, אין בזה איסור של דיבור חול בשבת. ומותר לומר כן אפילו אם הוא נוסע לעיר אחרת, ובלבד שיאמר בלשון הליכה. ולדבר מצוה מותר.

יא הרואה את חבירו בשבת, מותר לומר לו שיסע עמו למחרת לצורך איזה דבר מצוה. אבל שלא לדבר מצוה אסור לומר למחר אסע למקום פלוני, אלא יאמר לו למחר אלך למקום פלוני.

יב גוי המראה לישראל מטבע או שטר בשבת, ושואלו אם הוא טוב או מזוייף, וכדו׳, אין להשיב לו, שמאחר והוא יודע שאסור לנו לומר לו, ליכא איבה. וגם יכול להגיד לו בפירוש שאסור לנו לדבר בזה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קעט].

יג וכל שכן שאסור להשיב כן לישראל מחלל שבת בפרהסיא. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קעט].

יד מותר לחפש בשבת מלמד לבנו ללמדו ספר או אפילו אומנות, ולדבר עמו על כך ואף להבטיח לו שכר, ובלבד שלא יפסוק עמו הסכום. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קפ, ועמוד תרכה].

טו חשבונות שאין בהם צורך לשבת, מותר מן הדין לחשבם בשבת, כגון כך וכך הוצאנו בחופת בננו, כך וכך חייליו של המלך וכו׳. וכן אם כבר פרע לפועלים את שכרם, מותר לחשב כמה הוצאות הוציא עבור דבר פלוני. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קפ].

טז אף על-פי שמותר לחשב בשבת חשבונות שאין בהם צורך, וכגון, כמה מעות היו לו בשנה שעברה, וכמה הוצאות הוציא עבור חתונת בנו, וכיו״ב, מכל מקום יש להמנע מזה משום שיחה בטלה בשבת, שכבר אמרו חז״ל (שבת קיג:)״ודבר דבר״, שלא יהיה דיבורך של שבת כדיבורך של חול. ופירשו התוס׳, שאין לדבר ולשוחח כל כך כמו בחול, וכמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה פרשה לד) ר׳ שמעון בר יוחאי היתה לו אמא זקנה שהיתה מרבה לדבר, כדרך הנשים, אמר לה אימא ! שבת הוא, ושתקה. ועוד אמרו בירושלמי, בקושי התירו שאלת שלום בשבת. לכן ראוי לחסוך במלים מלבד בדברי תורה, כמו שדרשו חז״ל על הפסוק ״האמנם אלם, צדק תדברון״ (חולין פט.), וכל שכן בשבת. שאין שיחה בטילה ראויה לירא חטא. וגם בחול ראוי להימנע מזה שלא לצורך. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קפא].

יז מותר לדבר על מחיר חפץ שקנה, אם כבר שילם על החפץ, או אפילו אם עדיין לא שילם, אבל המחיר הוא קבוע, ואינו צריך לחשבו. אולם אם יודע שחבירו רוצה לקנות דבר מסויים, אסור לומר בשבת בכך וכך קניתי דבר זה, אבל אם אין חבירו מעוניין ברכישת הדבר, והוא משיח דברים בעלמא, כגון כך וכך עלה לי חפץ פלוני, מותר. וגם בזה ראוי להמנע מלדבר כן בשבת, וכמבואר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קפא].

יח מותר לחשב בשבת [בעל פה] עניני צדקה ושאר צרכי-צבור. ולכן מותר לקבוע סכום חלוקה לעניי העיר, ולישיבות הקדושות. אבל מקח וממכר ממש אין להתיר גם לעניני מצוה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קפב].

יט ולפיכך מותר לחשב בשבת כמה הוצאות יצטרך להוציא עבור סעודת מצוה, כגון סעודת נישואין, או סעודת בר-מצוה, או סעודת סיום מסכת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קפב].

כ אסור לשכור פועל בשבת, אפילו פועל גוי, כדי לעשות לו מלאכה עם צאת השבת, אף אם לא ידבר עמו על התשלום. אבל בדרך רמז מותר, וכגון שאומר לחבירו או לגוי: הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב, אף על-פי שמבין מתוך כך שצריך לו לערב לשוכרו. אבל לא יאמר לו היה נכון עמי לערב, שזה דיבור חול ממש. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קפג].

כא מותר לשכור גוי בשבת לצורך מלאכות המותרות בשבת, וכגון אם צריך לשכור גוי לשמש כמלצר בסעודת מצוה וכדומה, ובלבד שלא יזכיר שם דמים. [ילקוט יוסף שם עמ׳ קפג].

כב לא יאמר אדם לחבירו בשבת להיות מוכן אצלו עם רכבו במוצאי-שבת כדי לקחתו, אבל מותר לומר לו זאת ברמיזה. ואם הוא לדבר מצוה מותר בכל אופן. [ילקוט יוסף שם עמ׳ קפג].

כג מותר לומר לחבירו בשבת שמור לי על פירותי, ואני אשמור לך על פירותיך, אף שנראה כשוכרו בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד קפד].

כד השואל דבר מחבירו בשבת לא יאמר לו בלשון ״הלויני״, אפילו אם הוא לזמן מועט, אלא יאמר בלשון שאלה, או בלשון בקשה: תן לי. ומותר לסיים ולומר לו: ואחזור ואתן לך. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קפה].

כה גם בדבר מצוה אין לומר בלשון הלואה, ולכן השואל מחבירו בשבת ספרי קודש, או שאר דברי מצוה, לא יאמר לו בלשון הלויני דבר זה, אלא יאמר לו בלשון שאלה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קפו].

כו מותר לומר לגוי שיתן לו חפץ מסויים, אף אם אומר לו בלשון הלויני. [שם עמ׳ קפו הער׳ כו].

כז מותר לאדם לבקש מחבירו בשבת כלי שהשאילו, אם צריך לכלי זה בשבת. רק לא יאמר לו בלשון פרעון, אלא בלשון חזרה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קפז].

כח מי שנתבקש על-ידי חבירו ליתן לו בהשאלה איזה דבר בשבת, והוא אינו מאמינו שיפרע לו, יכול לקחת ממנו משכון בשבת אם הוא לצורך השבת, כגון שמן ויין, אך כשנותן לו המשכון לא יאמר לו הילך משכון זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד קפז].

כט מי שלקח מחבירו בהלואה מערב-שבת בקבוקי שמן או יין לזמן מרובה, אסור לפרוע לו בשבת. ואם בעת שמחזיר לו אומר בלשון חזרה ולא בלשון פרעון, מותר. וכל זה בדבר מאכל וצורך השבת, אבל בלאו הכי אסור בכל לשון. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד קפז]

סימן שז סעיף י״ב – מה מותר לקרוא בשבת

א אסור לקרוא בשבת בשטרי הדיוטות, אפילו בעיון בלא קריאה. ולכן אסור לקרוא בשבת, [אף בעיון בלבד], בשטרי חוב, חשבונות של העיריה והחשמל, חשבונות הבנקים, חוזה של שכירות, וכל כיוצא באלה. ושטרות אלו דינם כמוקצה בשבת ואסורים בטלטול. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קפח].

ב מי שזימן אורחים לשבת והכין להם מגדנות מערב שבת, וכתב בערב שבת כמה אורחים זימן וכמה מגדנות הכין להם, אסור לקרוא בשבת מתוך הכתב שמות האורחים המוזמנים, גזרה שמא יקרא בשטרי הדיוטות (וכן פסק מרן בסימן שז סעיף יב). והאיסור הוא אף אם חקק את הרשימה בפנקסו, ואפילו אם הרשימה כתובה על גבי כותל גבוה. אבל אם חקק בכותל חקיקה שוקעת, מותר. אלא שאמרו חז״ל (שבת קנ. וכתובות ה.) חפציך אסורים חפצי שמים מותרים, ולכן המנהג בתפוצות ישראל שהשליח צבור קורא בשבת מתוך הכתב נדבות היחידים, וכן קורא בשבת בזמן קריאת התורה בין גברא לגברא, מתוך הכתב, שמות הנפטרים באותה שנה, כדי לעשות להם השכבה. וכן בסעודת מצוה יש להקל לקרוא את שמות המוזמנים מתוך הכתב. והיינו דוקא בשמש. ואחר שהשלים מלאכתו וקרא את המוזמנים אסור לו לעיין ברשימה בשבת. [ילקו״י שבת ב עמוד קצ].

ג נכון להחמיר שלא לערוך בחירות לועד בית הכנסת בשבת, בין אם הבחירה נעשית באמצעות פתקים שהכינו אותם מערב-שבת, ועליהם שמות המועמדים, ובין אם הבחירה נעשית על-ידי סיכות שמצמידים אותם סמוך לשמות הנבחרים. אולם במקומות שהגבאים הנוכחיים אינם מאפשרים התרחבות שיעורי התורה לנוער ולמבוגרים, ויש בהם שאינם מוחזקים כל כך כיראי שמים ואוהבי תורה ולומדיה, והבחירות נועדו לבחור גבאים יראי ה׳ שיחזקו את בדק הבית מבחינה רוחנית, בזה מותר לערוך את הבחירות אף בשבת, כשאין אפשרות לקיים את הבחירות אלא ביום שבת, שאז באים רבים לבית הכנסת. [שם עמ׳ קצב].

ד יש נוהגים להטיל גורל בין המתפללים, מי יעלה לספר תורה, וכדומה, על-ידי פתקים שכתובים בהם שמות המתפללים, ומערבבים אותם, ומי שיעלה הפתק ששמו רשום עליו, הוא יזכה לעלות לספר תורה. ואף על פי שלכתחלה אין ראוי לעשות כן בשבת, מכל מקום המקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו. אך טוב יותר למכור את העליות, כפי שפשט המנהג. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קצה].

ה גבאי שיש לו מחברת ובה שמות המתפללים, מותר לו לעיין בשבת במחברת כדי לכבד בעלייה לספר תורה את המתפללים לפי סדר מסויים, ואין בזה משום גזרת שטרי הדיוטות. וכן הנוהגים שכאשר יש בשבת חתן או אבי הבן בבית הכנסת, הגבאי או השמש מזמינים את הקרואים לספר תורה מתוך הכתב שנכתב בערב שבת, יש להם על מה שיסמוכו. וכן פרנס המסדר את העולים לספר תורה מתוך הכתב, מותר, מפני שהוא צורך מצוה. [שם עמ׳ קצה].

ו ישיבות ומוסדות הכותבים על גבי לוח המודעות את שמות התורנים לסידור חדר האוכל, או סידור הספרים, מותר לעיין ברשימה זו כדי לדעת מי הוא התורן לשבת, ואין לחוש שמא יבואו למחוק מהרשימה, [מאחר ורק מסדר התורנות הוא זה שרשאי לשנות את התורנות]. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קצו].

ז מותר לערוך אסיפה של ראשי הקהל בשבת, כדי לדון בתקנות הקהל, ולא גזרינן בזה שמא יכתבו פרוטוקול. ואם חוששין שהדבר יגרום לחילול שבת באיזה אופן, ראוי להימנע מזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קצו].

ח מותר לקרוא בשבת את המודעות העוסקות בעניני מצוה והמתפרסמות בלוח המודעות שבבית הכנסת, וכגון, זמני התפלה והשיעורים, הרצאות והספדים, ומציאות ואבידות וכיו״ב. אך מודעות העוסקות בעניני מסחר, אפילו מסחר בעניני מצוה כגון מכירת אתרוגים או ספרי קודש, אין לקוראם בשבת. ולכן כשיש מודעות של מסחר בלוח המודעות שבבית הכנסת, טוב ונכון שהגבאים יכסו במפה מער״ש את החלק העוסק בעניני מסחר שבלוח המודעות. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קצו].

ט אסור לעיין בשבת בלוח הזמנים של האוטובוס או הרכבת, הן אם מעיין בלוח זה בתחנת האוטובוס, והן בביתו. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קצז].

י מה שנהגו להקל לקרוא בשבת בשלטים הרשום בהם שמות הרחובות, יש לזה סמוכין בהלכה, והנח להם לישראל במנהגם. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קצז].

יא המהלך בדרכו בשבת, מותר לו לקרוא את השמות של החנויות והפירמות שלהם, והמחמיר תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קצח].

יב הנוהגים לקרוא בשבת מה שכתוב על גבי אריזות של מזון, ותויות של בקבוקי שתיה וכיוצא בזה, אין בזה איסור משום שטרי הדיוטות. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד קצח].

יג מותר להסתכל בספר טלפונים כדי לבדוק כתובת של אדם מסויים, ואין בזה איסור משום גזירת שטרי הדיוטות. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד קצח].

יד אסור לקרוא בשבת מכתבים ואגרות שלום, או כרטיסי ברכה לשנה טובה, שגזרו חז״ל שמא יבוא לקרוא בשטרות שיש בהם עניני מקח וממכר. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד קצח].

טו מכתב שהגיע לידיו בשבת, ולא קראו עדיין, מותר לעיין בו בשבת מבלי להוציא בשפתיו, שיתכן ונכתב בו דבר שיש בו צורך היום או צורך הגוף. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד קצט].

טז מכתבים שכתוב בהם דברי-תורה, מותר לקוראם בשבת, בין אם הגיעו לידיו מערב- שבת, ובין אם הגיעו לידיו בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ר].

יז מחברת שכתוב בחלקה דברי תורה, וחלקה האחר ריק, אפילו הכי מותר לקרוא בה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ר׳].

יח מותר להסתכל בשבת באלבום-תמונות משפחתי, או בתמונות רבנים וגדולי תורה. וכן מותר לקרוא את שם הרב הכתוב בתחתית התמונה. וכן מותר לתלות בדפנות הסוכה תמונות של רבנים, וכן פסוקים וכדו׳, אף שקוראים בהם בשבת וביום טוב. [שם עמוד רא].

יט יש להקל לחלק לילדים בשבת תמונות של רבנים לאחר קריאת התהלים, אף בתמונות שכתוב בהם שמו של הרב. ומכל מקום אסור לקרוא בשבת כתב הסבר למאורעות הכתוב בתחתית תמונות שונות וציורים, גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. [שבת כרך ב׳ עמוד רב].

כ גבאי צדקה המכינים את הקבלות מערב-שבת, ומחלקים אותם בליל שבת או ביומו, ועושים כן מפני שרבים מהקהל אינם באים לבית הכנסת אלא בשבת ומועד, אף על פי שיש ללמד עליהם זכות שהרי הדבר נעשה לצורך מצוה, ולא לצורך הדיוט, מכל מקום נכון שלא לחלק את הקבלות בשבת, אלא ישלחו אותם לתורמים בימי החול. ובמקומות שאין שם עירוב אסור לחלק את הקבלות בשבת, מחשש שיוציאום מרשות לרשות. ואף אם מקבלי הקבלה בלאו הכי מטלטלים בשבת באיסור, אסור לסייע בידם להרבות בשיעור ההוצאה, ולכן ישלחו את הקבלות לתורמים בימי החול. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רג].

כא במקום צורך מותר לחלק בשבת הזמנות לסעודת מצוה, כגון סעודת נישואין, או סעודת בר-מצוה, וכדומה, שמעיקר הדין מותר לקרוא בהזמנות אלה בשבת, ואין להם דין שטרי הדיוטות או מכתבים, מאחר שהם עוסקים בסעודת מצוה. וכל זה בתנאי שאינו מכשילם בטלטול ההזמנה מרשות לרשות. ומיהו נכון יותר להחמיר ולחלק את ההזמנות בימי החול.

כב אין לקרוא בעתון [דתי] בשבת, ובפרט בן תורה, שיש בזה ביטול תורה. ומכל מקום המקילים בקריאת החדשות מהעיתון בשבת דרך עראי, ויש להם הנאה בקריאה זו, יש ללמד עליהם זכות, אחר שמצינו לכמה פוסקים שהקילו בזה אם הוא לצורך הנאתו. ובלבד שלא יקרא בעניני מסחר, ולא במודעות שבהן מתפרסמות הצעות קניה ומכירה, הצעות עבודה, והוראות בישול. וכן לא יקרא את הכיתוב שתחת התמונות. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד רו].

כג הדבר ברור שאסור לקרוא בעיתונים חילוניים אפילו בימות החול, וכל שכן בשבת, [ועיתונים אלה יש להם דין מוקצה בשבת]. ומצוה רבה לפרסם איסור חמור זה בקרב ההמון אשר נכשלים בקריאת עיתונות חילונית בעוה״ר, ולהסביר להם שהדבר הוא איסור על- פי ההלכה, שיש בהם הרבה דברי כפירה וזלזול בתורה ובלומדיה, ושאני מינות דמשכי. וגם הם מלאים בפריצות וניבול פה ודברי הבל. ושומר נפשו ירחק מהם שלא להכניסם לביתו כלל, [ובפרט כשיש בביתו ילדים קטנים, שמרעיל את נפשם]. ואסור למכור עיתונים אלה, אף אם יש שם חנויות אחרות המוכרות עיתונים חילוניים. והמוכר עיתונים חילוניים עובר משום מסייע בידי עוברי עבירה. ואב שמבקש מבנו שיקנה לו עיתון חילוני, אף אם אביו הוא ישראל מומר שבלאו הכי אינו שומר תורה ומצוות, אין לו להישמע לבקשתו לעבור על דברי תורה. [ילקו״י שבת ב׳ עמו׳ רט].

כד דברי תורה המתפרסמים בעיתונים [דתיים], אין כל איסור לקוראם בשבת. ובלבד שיקפיד שלא יעיין בעניני מקח וממכר שבעיתון. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רי].

כה מי שחיבר ספר וקיבל מהדפוס עלי ההגהה בערב שבת, ורוצה ללמוד בהם בשבת, ואגב עיונו ולימודו בהם, אם ימצא בהם טעות הדפוס, יעשה קו לסימן בציפורן, מותר לעשות כן, אבל אם כל כוונת קריאתו הוא אך ורק לשם ההגהה לתקן טעויות הדפוס אחר השבת, אסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ריא. שוב יצא לאור הליכות עולם ח״ג, ושם עמוד קצב כתב כדברינו וראה עוד בילקו״י השביעית והלכותיה, עמוד רמג, שאין לגזור גזירות מדעתינו].

כו סופר הרגיל להגיה את ספרי התורה שבבית הכנסת מידי שבוע, כדי לתקן את הטעויות שבספר, אסור לו לקרוא בספר תורה בשבת כדי להגיה את הספר תורה, על מנת שיוכל לתקן מיד במוצאי-שבת, דיש בזה איסור משום ממצוא חפציך ודבר דבר. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד ריא].

כז מליצות ומשלים של דברי חולין והבל, או ספר שיש בו דברי חשק [רומן] ומלחמות, אסור לקרות בהם בשבת. ואף בחול אסור לקוראם, ועובר משום אל תפנו אל האלילים, לא תפנו אל מדעתכם. ובדברי חשק ועיתונות חילונית מבואר בשלחן ערוך שיש בהם גם איסור משום שמגרה יצר הרע בעצמו. ומי שחיברן ומי שהעתיקן, ואין צריך לומר המדפיסן, מחטיאין את הרבים, ועוונם חמור מאד, ועתידים ליתן את הדין. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ ריב].

כח נכון להחמיר שגם הנשים לא תקראנה בשבת בספרי בישול, אף אם הן נהנות מקריאה זו. וכן אם מתפרסמות כתבות בעיתונות [החרדית] בענינים אלה, נכון להחמיר שהנשים לא תקראנה בשבת כתבות אלה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד ריג].

כט אין ללמוד בשבת אלא בדברי תורה, שלא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסוק בתורה, (ירושלמי סוף פרק טז דשבת). ואפילו בספרי חכמות כגון ספרי רפואה אסור, ומיהו אם הרופא צריך לעיין בספרי הרפואה לצורך היום רשאי לעשות כן. וכן תלמיד המתמחה לרפואה, ועומד למבחן על זה אחר השבת, והזמן דוחק, רשאי לסמוך על דעת הרמב"ן והרשב"א שמתירים לעיין בספרי חכמות בשבת. ואסור ללמוד חכמת הניתוח בשבת, גם בניתוח שאם יצטרכו לו יהיה בזה משום פקוח נפש. ואם לומד חכמת הניתוח אצל רופא גוי, ואי אפשר לדחות לימוד זה לימות החול, יש מקום להקל בזה, אם יכול ליזהר שלא ליגע במת, ושלא להכשל ח"ו בשאר איסורי שבת. ונכון לעשות שאלת חכם בכל מקרה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד ריד, ובמהדורת תשס"ד עמוד תרכו].

סימן שז – דין אמירה לגוי בשבת

א כל דבר שאסור לישראל לעשותו בשבת, אסור לומר לנכרי לעשותו, בין אם יעשה זאת בשבילו בחנם, בין אם יעשה זאת תמורת תשלום. בין מלאכות האסורות מן התורה, ובין מלאכות האסורות מדברי סופרים. ואין הבדל בין אם אומר לו מערב-שבת לעשות לו המלאכה בשבת, או אם אומר לו כן בשבת עצמה. [ואף במקום מצוה אסור לומר מערב שבת לנכרי שיעשה מלאכה בשבת האסורה מדאורייתא. ובמלאכה דרבנן ראה להלן סעיף נג]. ויש מי שאומר שאיסור אמירה לגוי בעצם יום השבת הוא מן התורה, אולם לדינא אמירה לגוי גם בשבת עצמה אינה אסורה אלא מדרבנן. [ילקו"י שבת א' סי' רמו, ובאורך בשבת ב' עמ' רכז, ועמ' תרלא].

ב אסור לרמוז לנכרי בשבת בלשון ציווי שיעשה מלאכה בשבילו, אפילו אם רומז לגוי בידיו או בראשו וכדו'. אבל אחר השבת מותר לומר לו ברמז למה לא עשית עבורי דבר פלוני בשבת שעברה [אף שהוא רמז ברור], והנכרי מבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה כן בשבת הבאה. וראה להלן סעיף כד. אבל רמז שאינו בלשון נוכח וציווי, אלא דרך סיפור דברים בעלמא, מותר אפילו בשבת עצמה, וכגון שאומר לו: הנר אינו מאיר יפה, והנכרי שומע ומבין מאליו ומתקנו. ואף על פי שהדין ידוע שאם הדליק גוי את הנר לצורך ישראל, אפילו עשה כן מעצמו, אסור ליהנות ממנו ישראל עד אחר השבת בכדי שיעשו, כאן מדובר שאפשר ללמוד בדוחק לאור הנר (כשיש שומר עליו שלא יטה), הילכך אין כאן הנאה ממש ממה שעושה הגוי, וברמז כזה מותר אף לכתחלה. וכן גוי שהביא לישראל בשבת מעטפה סגורה, ובה מכתב, אומר לגוי "איני יכול היום לקרות המכתב כי היום שבת", והגוי מבין, ופותח אותה כדי שיוכל הישראל לקרות המכתב. וכן כל כיוצא בזה. ומעיקר הדין יש להקל בזה אף באמירה בפירוש. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב' עמוד רלו].

ג לפיכך מי ששכח להדליק אור בבית, או שאירע לו קצר חשמלי, ויש שם נרות שיכול להשתמש קצת לאורם, מותר לרמוז [דרך סיפור דברים] לנכרי שידליק את החשמל, כגון שיאמר לו אין אור הנרות מספיק, ואז מותר להשתמש באור זה כל דבר שיכל לעשותו קודם הדלקת החשמל, אפילו שימוש שעל ידי הדחק. [וכמבואר בסימן רעו]. [ילקו"י שבת ב' עמוד רלח].

ד אולם מי ששכח להדליק את האש בכיריים של הגז, או ששכח להכניס את תקע חוט החשמל של הפלאטה או של התנור בשקע החשמל, אין להקל לרמוז לגוי [אף בלשון סיפור דברים] שיחבר את התקע לשקע בשבת, שהרי אסור לו ליהנות ממלאכת גוי בשבת. ואפילו אם עשאו הנכרי מעצמו בשבת, אסור ליהנות ממנו בשבת. וגם במקומות שיש שם "גוי של שבת" המקבל שכר [אחר השבת] על כל פעולה שעושה עבור הישראל, אין להקל שיעשה מלאכה בבית ישראל. [ילקוט יוסף שבת ב' עמוד רלח, ושם דחינו מ"ש במנוחת אהבה להקל בזה, שהרי בש"ע לא התיר בכהאי גוונא שגוי יתפור חליפה ויכתוב ספר אלא בבית גוי, ולא בבית ישראל].

ה אסור לכתוב מערב שבת על פתק לעשות איזה מלאכות בשבת, ולהראות את הפתק לגוי בשבת [או מערב שבת], כדי שיעשה אותם, דהוי רמז בדרך ציווי. [ילקוט יוסף שם, עמוד רמא].

ו מותר לומר לגוי בשבת לתת על הפלאטה תבשיל שרובו רוטב, אף שהתבשיל יכול להגיע לחום שהיד סולדת בו. וכן מותר לומר לגוי לחמם על הפלאטה מים צוננים, אם הוחמו מערב שבת בחום שהיד סולדת בו, דכיון שיש בדבר מחלוקת בפוסקים אם יש בזה משום בישול או לא, ולדעת הרמב"ם והרשב"א הדבר מותר, מותר לומר לגוי לעשותו בשבת, [אף שההלכה נפסקה לאסור בזה על ידי ישראל, משום ספק דאורייתא לחומרא]. מכל מקום על ידי גוי מותר מאחר שאמירה לגוי שבות והוה ליה ספק במילתא דרבנן, וספק דרבנן לקולא. ואין הבדל בזה בין דברים האסורים מן התורה, לדברים האסורים מדברי סופרים ונפסקה בהם ההלכה לאסור בישראל, דכל שיש מחלוקת הפוסקים על ידי גוי מותר. [ב"י סי' שיד "ומיהו ע"י גוי שרי כיון דאיכא מאן דשרי". וכ"כ בשיו"ב, שער אריה, תפארת ישראל, ועוד. ומ"ש הרמ"א ברנג ס"ה דאם אמר לגוי להחם הקדרה אם נצטנן אסור לאוכלו וכו', היינו שאמר לגוי להחזיר על אש גלויה, והרשב"א איירי כשאמר להדליק אש, כמבואר בב"י בשם הרשב"א. וע' בביאור הלכה. וראה בילקו"י שבת ב' עמ' רמא, ועמ' תרכז, ושבת ג' עמ' רז, ובשאר"י ח"ג עמוד תה].

ז והוא-הדין לענין תבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, שאם יש צורך בדבר ואין לו עצה אחרת, מותר לומר לגוי בשבת להניחו על גבי פלאטה חשמלית [הדלוקה מבעוד-יום] אף שעל ידי כך ייגמר הבישול. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד רמב].

ח דבר שאינו אסור מצד הדין אלא מצד חומרא וחסידות, מותר לומר לגוי לעשותו בשבת לצורכו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד רמב].

ט ישראל המטלפן במוצאי-שבת מארץ ישראל לחוץ-לארץ לגוי הנמצא בחו״ל, ורוצה לצוותו על עשיית איזה דברים לצורך הישראל, אף על פי שהגוי יעשה דברים אלו בשבת, אין בזה איסור אמירה לגוי, מאחר שבמקומו של הישראל כבר יצאה השבת. [ילקו״י שם עמ׳ רמג].

י מי שיודע שקרוביו החילוניים בחוץ לארץ מטלפנים אליו מארצות הברית לארץ ישראל במוצאי שבת שלנו, לא ירים את שפופרת הטלפון, משום איסור מסייע בידי עוברי עבירה, שהרי במקומם עדיין הוא שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רמג].

יא מותר לתושב ארץ ישראל לשלוח פקס [פקסמיליה] מארץ ישראל לארה״ב במוצאי שבת שלנו, אף ששם עדיין שבת, ובלבד שלא יכשילם בקריאת שטרי הדיוטות, או בטלטול הנייר בשבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רמג].

יב מותר לרמוז לכלב או לקוף מאומנים שיכבו את החשמל בשבת, ולעשות שאר מלאכות האסורות בשבת. וכל זה בבעלי חיים שאינם שלו, אבל בבעלי חיים שלו, אין להקל. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב עמוד רמה].

יג אסור לומר לנכרי בשבת שיעשה מלאכה בשביל הישראל במוצאי-שבת, או בשאר ימי החול, אפילו במלאכות האסורות מדרבנן. אבל מותר לרמוז לו כן, וכגון הנראה לך שתוכל לעמוד עמי לערב, אף על-פי שמבין מתוך כך שצריך לשוכרו בערב לאיזו מלאכה. ולדבר מצוה אם הוא באיסורי תורה מותר לומר לו שיעשה המלאכה במוצאי שבת. ובאיסור דרבנן מותר לומר לו שיעשה אף בשבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רמו].

יד במקום צורך מותר להזמין מונית מערב שבת מחברה של גויים, כדי שיבואו לקחתו מיד בצאת השבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רמו בהערה].

טו יש אומרים שאיסור אמירה לגוי הוא גם באופן שאומר לגוי אחד שיאמר לגוי חבירו שיעשה מלאכה בשבילו. ויש חולקים. ובמקום מצוה דרבים, כגון תפלה בבית הכנסת, יש לסמוך על המקילים. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמ׳ רמז. ראה במשנ״ב סי׳ שז ס״ק יא, וס״ק כד].

טז אסור לתת מעות לאינו יהודי מערב-שבת, כדי שיקנה בהן בשביל הישראל בשבת. ואף אם נותן לו המעות מתחלת השבוע על מנת שיקנה בהן בשבת, אסור. והני מילי שאומר לו בפירוש לקנות ״בשבת״, אבל אם אומר לו לקנות בסתם ולא אמר ״בשבת״, אפילו אם הגוי קונה בשבת מותר, והוא שקצץ לנכרי לשלם לו שכר טרחו, שאז הנכרי אדעתא דנפשיה עביד. ואף אם אי אפשר לנכרי לקנות החפץ אלא בשבת, מפני שיום השוק הוא ביום שבת בלבד, או שאין שהות לקנות אלא בשבת, יש להקל במקום צורך, כל שלא הזכיר בפירוש ״בשבת״. אבל אם יש שהות לקנות ולמכור מבעוד יום, מותר אפילו בלא קצץ. [ילקוט יוסף, שבת ב׳ עמוד רמח].

יז וכן יכול לומר לו קנה לעצמך, ואם אצטרך אקנה ממך לאחר השבת. ומותר להלוות לגוי מעות מערב-שבת לצורך זה. ואף אם מבטיחו שיקנה ממנו לאחר השבת, ויתן לו שכר טירחתו, יש לצדד להקל, כיון דעכשיו הרי הגוי קונה לעצמו. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד רנ].

יח מותר לכתוב צ׳יק מערב שבת לגוי, ולציין תאריך של שבת, אף שהגוי פודהו לעצמו בשבת [בחוץ לארץ], ואם נתן לו צ׳יק שהתאריך בו לשבת, והגוי פורט הצ׳יק לצורך ישראל, ולא אמר לו בפירוש שיפרוט בשבת, ויכול לפדותו אחר שבת, ומה שמזדרז לפדותו בשבת אדעתא דנפשיה קעביד, צריך שיקצוץ עמו שכר על זה, ומותר. [שם עמ׳ רנ].

יט אם גוי בא לעיר והציע את סחורתו למכירה, ובהם ספרי קודש, ואי אפשר לקנותם ממנו בימי החול, מותר לומר לגוי שיקנה ספרים אלו, כדי שהספרים לא יבואו לידי ביזיון. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רמט].

כ מותר ליתן לאינו יהודי [מערב-שבת] בגדים למכור, ובלבד שיקצוץ עמו שכר, ולא יאמר לו למכור בשבת. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד רנ].

כא וכן מותר ליתן לו סחורה בקומסיון, [שמשלם לו רק אם מצליח למכור, ואם לאו מחזיר לו את הסחורה], כדי שימכור את הסחורה, אף אם הגוי מוכרה גם בשבת. שהרי האינו יהודי עושה המלאכה לטובת עצמו, [שמקבל על זה רווחים], ואדעתא דנפשיה קעביד. ובלבד שלא יאמר לו למוכרה בשבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רנא].

כב מותר ליתן לאינו יהודי מעות להתעסק בהם בבורסה, ולחלוק עמו את השכר בשוה, אף אם הנכרי עוסק בהם גם בשבת. שהרי אין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רנב].

כג מכתב שהגיע לבית הישראל בשבת, מותר לומר לגוי שיקרע את המכתב כדי שיוכל לקוראו. ויש אומרים שלכתחלה צריך לומר לו בלשון רמז, כגון, איני יכול לפתוח המכתב, כדי שיבין מאליו ויפתח את המכתב. ורק אם לא הבין על ידי הרמז, מותר לומר לו בפירוש שיקרע את המכתב כדי שיוכל

לקוראו. ומעיקר הדין יש להקל בזה אף באמירה להדיא. וכמבואר לעיל עמוד תקפט סעיף ב׳. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רנב].

כד יש אומרים שאין לומר לגוי בשבת למה לא רצית לפתוח לי בשבת שעברה את המכתבים שהגיעו בשבילי, שהרי הוא רמז בלשון ציווי. ורק קודם השבת ואחריה מותר לומר כן. ויש מקילין בזה גם באמירה בפירוש, וכן עיקר לדינא. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ רנג. וראה עוד לעיל עמוד תקפט סעיף ב].

כה אסור לומר לגוי קח לך בשר זה ובשל אותו לעצמך, ואפילו אם אינו צריך לדאוג למזונותיו של הגוי, ואין הישראל נהנה ממלאכה זו. וגם מערב שבת אסור לומר כן. וכל שכן במי שמחזיק בביתו שפחה נכריה, וכדומה. אבל מותר לומר לנכרי קח בשר שלך ובשל אותו לצרכך, מאחר והבשר לא היה של הישראל. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד רנג].

כו אין לומר לגוי לשטוף כלים בשבת אחר סעודה שלישית, שמאחר שאין זה לצורך שבת ואסור לישראל לעשותו, אסור גם לומר לגוי לעשות בשבילו. שכל דבר שאסור לישראל לעשותו, לכולי עלמא, אסור גם לומר לגוי לעשותו. ואף אם הגוי מדיחם מעצמו, כדי שיהיה פנוי במוצאי-שבת, צריך למחות בידו. אך אם עושה כן בדרך מקרה, או בחדר המיוחד לו, אין צריך למונעו. [ילקוט יוסף, שבת כרך א עמוד רנד].

סימן שז – אמירה לגוי בדבר שאינו מתכוין למלאכה

כז מותר לומר לאינו יהודי להשתמש במים חמים של בוילר חשמלי, גם אם עושה כן לצורך ישראל, אף על-פי שעל ידי פתיחת הברז יכנסו מים קרים לדוד המים-החמים ומתבשלים בתוכו, אפילו הכי מותר על ידי גוי, דפסיק רישיה בגוי מותר, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ובגוי לא שייך מלאכת מחשבת. וכן מותר לומר לו לעשות כל מעשה שכתוצאה ממנו בהכרח תיעשה מלאכה בשבת, אם אין כאן כוונה לעשיית המלאכה. [ואף על-פי שהוא פסיק רישיה וניחא ליה]. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ רנה. וכ״ד המג״א. ואף שבב״י סי׳ שז הביא דברי האגור, דנראה שמחמיר בזה, מ״מ פירש הב״י בטעם השני, דאיירי כשהשפחה מבעירה בידים לצורך ישראל, ולא בפסיק רישיה. וע׳ בב״י סי׳ של״ז דאין למחות ביד גוי המכבד את רצפת העפר. וברמ״א העתיק בלשון מותר. וכתב במשנ״ב דאף שהוא פסיק רישיה, ע״י גוי לא קפדינן כולי האי. ושמא הלשון אין למחות לאו דוקא הוא. וכ״ה במאמ״ר שם. ובסי׳ רנט ס״ז מבואר להדיא בדברי מרן דמותר ע״י גוי בפסיק רישיה. ודברי הש״ע עדיפי ממה שנתבאר בב״י, בפרט שלטעם השני שבב״י הדברים מתאימים למה שנתבאר בש״ע. ועוד יש לומר, דשאני התם דאחר שגזרו לכבד הבית, הוי איסור דרבנן, ואין עומדים על סיבת הדבר אחר שהדבר כבר נאסר].

כח מותר לומר לגוי ליקח מים מהמיחם, גם אם על ידי כך יודלק באופן אוטומטי הגוף- חימום של המיחם, אשר יחמם את המים הקרים. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב עמוד רנו].

כט אם שכחו להוציא את המנורה מהמקרר מערב-שבת, ואי אפשר ליקח משם את המאכלים שהכינו לצורך עונג שבת, מותר לומר לגוי להביא דבר מאכל הנמצא במקרר, אף על-פי שעל ידי שפותח את דלת המקרר בודאי תידלק המנורה. [שהרי אינו מצוה אותו למלאכת איסור, וגם אין הישראל מתכוין למלאכה, ולא הוי אלא פסיק רישיה. וכל פסיק רישיה בגוי מותר]. ולאחר שהגוי יפתח את המקרר, ונדלקה המנורה שבתוכה, והוא צריך עדיין להשתמש במצרכי המזון שבמקרר, ויש חשש שהמאכלים יתקלקלו, ואין שם גוי, יכול לסגור את המקרר כלאחר יד. [כי כיבוי הנורה היא מדרבנן, וכשעושה כלאחר יד הוי תרי דרבנן. וכן אפשר להתיר לסגור את דלת המקרר על ידי קטן, דכיון שמדינא מותר בפסיק רישיה בדרבנן, הבו דלא להוסיף עלה בקטן]. אבל לפתוח את המקרר כשהנורה יכולה להדלק, אין להתיר אפילו על ידי קטן, ורק על ידי גוי מותר. ותנור שיש בו גחלים בוערות, אסור לישראל לפתוח התנור כדי להוציא את החמין. [מפני הרוח שמנשבת ומבעירה את הגחלים, ואף שאינו מתכוין לכך, פסיק רישיה הוא בהבערת הגחלים]. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ רנו. יבי״א ח״י או״ח סי׳ כח].

ל מי שהשאיר בתוך מכוניתו טלית, או מצרכי מאכל לשבת, ואי אפשר לפתוח את דלת המכונית, שהרי עם פתיחת הדלת תידלק המנורה, מותר לומר לגוי להביא את טליתו או ספריו, הנמצאים במכונית. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב עמוד רנו].

סימן שז – עכו״ם העושה מלאכה מעצמו לצורך הישראל

לא נכרי הבא לעשות מעצמו מלאכה האסורה בשבת לצורך הישראל, בביתו של הישראל, צריכים למונעו מלעשות המלאכה בשבת. אבל נכרי הבא לעשות מלאכה בביתו של הישראל לצורך עצמו, אפילו אם עושה כן בכלים של הישראל, אין חייבים למחות בידו, שהרי ניכר שמלאכת עצמו עושה. אך אסור לומר לו שיקח כלים אלה לעשות בהם את מלאכתו. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רנז].

לב מה שמצוי כיום בכמה בתי חולים, שמי שנולד לו בן או בת, הנהלת בית החולים נותנת רשות לעובד קבוע שהוא נכרי לצלם את התינוק, ואחר כך מביאים את התמונה להורים, מי שמיקל לקבל את התמונה אחר השבת, יש לו על מי שיסמוך. אך ברור שלכתחלה יש למנוע מהגוי לצלם, דהוי כגוי העושה מלאכה לצורך ישראל בשבת. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ רנז בהערה].

לג נכרי או עוזרת בית נכריה, הבאים להדליק את האור בבית הישראל לצורך הישראל, צריך למחות בידם שלא יעשו כן. אבל אם באו להדליק את האור לצורך עצמם, אין צריך למחות בידם. ואם רוצה למחות בידם, רשאי. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב עמוד רנח].

לד עוזרת בית נכרית התופרת כפתור בחולצתו או במעילו של הישראל, צריך למחות בידה, ולמנוע זאת ממנה. אבל מותר לשפחה נכרית לתקן את בגדיה בשבת בבית בעל הבית היהודי, אם ניכר שמלאכת עצמה היא עושה. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רנח].

לה שפחה השוטפת כלים בשבת במכונת מדיח כלים חשמלית, אין צריך למחות בידה, מאחר שעושה כן על דעת עצמה, והרי יכולה לשטוף כלים בכיור. ולגבי סעודה שלישית ראה לעיל סעיף כו. [ילקוט יוסף שם, עמוד רנח].

לו המתארח בבית מלון בשבת, ומבקש בקבוק שתיה וכדומה, ויודע שבקשתו זו תירשם בשבת על ידי השומר הנכרי לחובתו, אף על-פי כן הדבר מותר, מאחר והנכרי רושם על דעת עצמו ולטובתו, כדי שיוכל לזכור מי הם החייבים בתשלום. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד רנח].

לז נכרי שראה את בני הבית נוטלים את הקדרה מעל האש, ואינם מחזירים אותה לשם, והולך מעצמו לכבות את הגז, אין צריך לומר לו שאסור לכבות את הגז, מאחר שעושה כן שלא על-פי ציווי הישראל. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב עמוד רנט].

לח והוא-הדין נכרי הרואה שבני הבית נכנסים למיטותיהם לישון, והולך מעצמו ומכבה את החשמל, אין צריך למונעו מלכבות, מאחר שעושה כן שלא על-פי ציווי הישראל. [שם]

סימן שז – אמירה לגוי להנצל מהפסד וכדומה

לט מי שיש לו סחורה בחצרו, וחושש שתיפסד מפני הגשמים או מפני החמה, מותר לקרוא לאינו יהודי, אף על-פי שיודע שהאינו יהודי יציל הממון, ויכניס את הסחורה מרשות הרבים לרשות היחיד. ובלבד שלא יאמר לו בפירוש. [ילקוט יוסף, שבת ב׳ עמוד רס].

מ וכן מותר לומר לאינו יהודי כל המציל אינו מפסיד, כמו שהתירו לומר כן בדליקה. אבל אסור לומר לגוי בלשון נוכח ״אם תציל לא תפסיד״, דכיון שאומר כן ליחיד נראה כשלוחו. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב עמוד רסא].

מא קבלן שהשאיר שקי מלט ברשות הרבים, ובשבת התחילו לרדת גשמים ויש חשש ששקי המלט יפסדו, מותר לקרוא לאינו יהודי, אף על-פי שודאי יודע שהאינו יהודי יציל השקים ויכניסם לרשות היחיד. ואם רוצה להכניסם מכרמלית לרשות היחיד, והוא הפסד גדול, מותר אף לצוותו שיכניסם למקום מסתור. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רסא].

מב כיריים של גז הדולקות מערב-שבת, ואחר שהסירו משם את הקדירות וסיימו את האכילה, אין בהם כל צורך, אסור לומר לנכרי שיכבה את הגז, אף שיש בזה הפסד הגז. אבל מותר לומר לו בדרך רמז ״חבל על הגז שמתבזבז״, מאחר שאינו אומר לו בפירוש לכבות את הגז, וגם אינו רומז בלשון ציווי. ולמי שהדבר אצלו הפסד גדול, יש להקל אף באמירה. ויש מתירים לומר לנכרי להנמיך את הגז, כשיש חשש שהתבשיל הנמצא על הגז ישרף ויתבטלו מעונג שבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רסב].

מג אם הגז נכבה מהרוח, בשבת, מותר אף ליהודי לסגור את ברז הגז, כדי לעצור את דליפת הגז. ואין צריך לעשות כן בשינוי או על ידי קטן. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רסג].

מד כירים של גז הדולקות מערב-שבת, ויש עליהם תבשיל וכדומה, וחושש שבמהלך השבת יגמר בלון הגז והגז יכבה, מותר לומר לנכרי בשבת [בעת שהאש עדיין דולקת] שיפתח גם את מיכל הגז הרזרבי, כיון שיש בזה צורך עונג שבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד קסג].

מה מי ששכח לכבות את הדוד-החשמלי [בוילר] מערב-שבת, ואין שם טרמוסטאט המפסיק את פעולת החשמל באופן אוטומטי, ויש חשש שהדוד או הצנורות יתפוצצו, ויגרום נזק, אם יש שם גוי מותר לומר לו לפתוח את ברז המים החמים בקילוח דק, כדי שעל ידי זרימת המים החמים תימנע התפוצצות הדוד או הצינורות. [שהרי אין כאן אלא פסיק רישיה של מלאכת בישול, וכל פסיק רישיה כשאין כוונה למלאכה, מותר על ידי גוי]. ויכול לומר לגוי אף שיכבה את הבוילר. ואם אין שם גוי, מותר לומר לקטן שיפתח את ברז המים החמים בקילוח דק, שיש אומרים דחשיב גרמא, והוי איסור דרבנן, והוא פסיק רישיה בדרבנן דלא איכפת ליה. [שם עמוד רסד].

מו מי שהשאיר את מנורות מכוניתו דולקות, אין להקל לומר לגוי לכבות את המנורות, כיון שאין בזה הפסד גדול. [אלא שהכל לפי מה שהוא אדם]. ואם השאיר את המנוע של המכונית דולק, כל שיש בזה הפסד גדול, יש להקל לומר לגוי שיכבה את המנוע, מאחר שכיבוי המנוע איסורו מדרבנן. ואף אם הגוי פותח הדלת וגורם להדלקת הנורה, שהיא מלאכה דאורייתא, אף על פי כן יש להקל בזה, כיון שאינו מתכוין להדלקת הנורה, אלא הוא פסיק רישיה, ועל ידי גוי פסיק רישיה מותר. [שם עמ׳ רסד]

מז אם ההסקה נתקלקלה והפסיקה לחמם את הדירה, אסור להזמין נכרי לתקן את ההסקה בשבת, דאף שהכל חולים אצל צינה, לא התירו מלאכה במחובר בבית ישראל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רסד הערה מ].

מח ישראל שפתח בשוגג את דלת המקרר בשבת, והמנורה נדלקה, אין לו לסגור בידים את דלת המקרר, שעל ידי כך מכבה את המנורה, אף שאינו מתכוין. אלא יכול לסגור הדלת כלאחר יד, אבל לא בידים, וכמו שנתבאר לעיל סעיף כט. ולסגור על ידי קטן יש להתיר, שכיבוי מתכת אינה אסורה אלא מדרבנן, ובפסיק רישיה בדרבנן רבו המתירים, ועל ידי קטן יש להתיר. [ואם צריך לאוכלים שבמקרר לשבת, יש להקל לומר לגוי שיכבה את המנורה שבמקרר]. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד רסה. שו״ת יביע אומר חלק י׳ חאו״ח סימן כח עמוד מד].

מט מקרר-חשמלי ששכחו להסיר ממנו את המנורה מערב שבת, כבר נתבאר לעיל [סעיף כט] שאין להקל לפתוח את המקרר על ידי קטן אף שלא הגיע לחינוך, אחר שידוע שהמנורה שבמקרר תידלק עם פתיחת הדלת, והקטן שביתתו עלינו, וכשהוא אומר לו לפתוח את דלת המקרר נחשב כספי ליה איסור בידים, שגם איסור הבא על ידי פסיק רישיה נחשב כאיסור גמור. ואם המקרר סגור, ואי אפשר ליקח משם את המאכלים שהוכנו לצורך שבת, אם אין שם גוי, יוכל לצוות לקטן להוציא את התקע המחובר לשקע שבדירה בעת שהמנוע פסק. אבל אין להקל לעשות כן על ידי גדול, גם אם יעשה כן בשינוי. [שם שבת ה׳ עמוד רג, ועמוד תה].

נ ישראל מחלל שבת שעבר ופתח את המקרר למרות שידע שעם פתיחתה תידלק נורה, מותר להוציא מהמקרר מאכלים ומשקים וליהנות מהן בשבת, ולא חשיב כנהנה ממעשה שבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רסה].

נא ילד שעבר והדליק בשבת את הרדיו בקול רם, והקולות מפריעים לבני הבית לקדושת השבת, יכסה את הרדיו בשמיכות ובזה הקולות יחדלון. ואם לא הועיל, מותר לומר לגוי שהקולות מפריעים ולנו אסור להנמיך, ואז יבין לבדו להנמיך את הרדיו. ומדינא מותר אף לומר לו בהדיא להנמיך הרדיו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רסז בהערה].

נב שטרי כסף שהתעופפו מהבית לחצר שאינה מעורבת, מותר לומר לגוי שיאספם ויביאם לביתו, כיון שיש בזה הפסד גדול. ואם התעופפו לרשות הרבים, והוא בהול על ממונו, נכון שיקצוב לו איזה סכום, כדי שיהיה טורח בשביל עצמו, וכיון שאינו עושה המלאכה בבית ישראל, יש להקל. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד רסז. ועיין ש״ע סי׳ רסו ס״א. ובמשנ״ב סק״ב וסק״ד].

נג מה שיש נוהגים שהגוי בא לבית-הכנסת אחר תפלת ערבית של ליל שבת, ומכבה את כל מנורות החשמל שבבית-הכנסת, אף-על-פי שלכתחלה אין ראוי לנהוג כן, מכל מקום הנוהגים כן יש להם על-מה שיסמוכו. ובפרט בזמן הזה לענין כיבוי החשמל שהיא גחלת של מתכת, שכיבויה אסורה מדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רסח].

נד מותר לומר לאינו יהודי לטלטל מוקצה אם צריך לדבר צורך הרבה, או לצורך מצוה. וכן מותר לומר לנכרי לטלטל בשבת פנס חשמלי דולק [מבעוד יום], אם הישראל צריך צורך הרבה להשתמש בפנס זה במקום אחר, או לצורך מצוה. ואם אינו צריך לדבר הרבה, או שאינו לדבר מצוה, בכל מוקצה שישנה אפשרות לטלטל את המוקצה בטלטול מן הצד, או בטלטול על ידי גופו, מותר לומר לגוי לטלטל בשבילו את המוקצה, דכיון שאינו אומר לו בפירוש שיטלטל את המוקצה בידיו, והגוי יכול לטלטל הדבר בגופו או בטלטול מן הצד, לא הוי בכלל אמירה לגוי. ומכל מקום ראוי שלא להתיר דבר זה אלא לבני תורה ובצינעא. [שם עמו׳ רסט].

נה המוצא מציאה בשבת, וכגון מעות, אם הוא סך גדול מותר לומר לאינו יהודי שיקח את המעות בשבילו, ויקחם ממנו במוצאי שבת. ובלבד שלא יטלטלם מרשות לרשות, אלא מכרמלית לרשות היחיד. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רעא].

נו פמוטים המוקצים בשבת וביום טוב הנמצאים בסוכה, ויש חשש שיגנבום, אם יש בזה הפסד גדול מותר לומר לגוי שיוציאם ויקחם לבית, אף שהוא מוציא מכרמלית לרשות היחיד ומטלטל מוקצה. אבל אין להקל לומר לגוי להוציאם מרשות הרבים לרשות היחיד. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רעב].

סימן שז – אמירה לעכו״ם במקום צער

נז המהלך בדרך בשבת במקומות שיש בהם עירוב, והמטר ניתך ארצה, ויש לו צער מזה, מותר לומר לגוי שיפתח את המטריה וישאנה מעליו בשבת. והמחמיר תבא עליו ברכת טוב. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ערב].

נח זגוגיות של משקפיים [עדשות] שנפלו מהמסגרת שלהם, ראוי להחמיר שישראל לא יחזרינה למקומה אפילו ברפיון באופן זמני מבלי להדק את הבורג, אלא אם כן יש בדבר צורך גדול, שאז מותר להחזירה למקומה ברפיון באופן זמני, מבלי להדק את הבורג. ואם יש שם נכרי, יש להתיר לומר לו

להחזיר את הזכוכית למסגרת המשקפיים, ובפרט לצורך מצות תלמוד תורה. והיכא דאפשר טוב לעשות כן על ידי אמירה לעכו״ם שיאמר לעכו״ם חבירו לעשות כן. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רעב].

נט מערכת אזעקה של חנות או של רכב שנתקלקלה והתחילה לפעול בליל שבת, מותר לומר לגוי שיפסיק את פעילות האזעקה. ומותר להראות לגוי את המתג הסודי לכיבוי מערכת האזעקה. [ואף אם על ידי פתיחת דלת המכונית תידלק המנורה שברכב, יש להקל, דלגבי הבערה חשיב כפסיק רישיה דשרינן על ידי גוי. וכיבוי מערכת האזעקה היא מלאכה דרבנן, דשרינן על ידי גוי לצורך הרבה]. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רעג].

ס אם שכחו לחתוך נייר טואלט לקינוח מערב שבת, מותר לומר לגוי שיקרע הנייר בשבת. ואם אין שם גוי יכול אף הישראל לחתוך את הנייר בשינוי דרך מרפקו, ולא יקפיד לחותכו בנקבי הנייר. ואם הנייר נחתך בנקבים, אין בכך כלום. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ רעד].

סא יש אומרים שאם עכבר מסתובב בבית, והדבר מבהיל את בני הבית, ואי אפשר לסלקו על ידי מקל, מותר לומר לגוי שיצוד אותו, ויסלקנו מהבית, שמאחר שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה, מותר לומר לגוי לעשותה. ויש חולקים. והעיקר לדינא להקל בזה, בפרט אם הדבר מונע מבני הבית לאכול סעודות שבת, או כשאירע כן בבית הכנסת והדבר מפריע למהלך התפלה או השיעור. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רעז].

סב מנורה פלורוסנטית [ניאון] שנתקלקלה והיא מהבהבת [נדלקת ונכבית], והדבר מפריע הרבה ליושבים בחדר הרוצים לישון או ללמוד [לאור מנורה נוספת שבחדר], מותר לומר לגוי שיכבה מנורה זו, כיון שמלאכת הכיבוי היא מדרבנן. [ולא יאמר לו להוציא את המנורה, מחשש סותר]. אך אם הגוי טעה וכיבה את כל המנורות שבחדר, אסור לומר לו שיחזור להדליק את המנורה הטובה, שהרי מלאכת ההדלקה היא מלאכה האסורה מן התורה. [שם עמ׳ רעח].

סג נעל שאי אפשר לנועלה מחמת מסמר שבולט בה, ואין לו נעל אחרת, אם אפשר להניח שם ספידה ועל ידי כך יוכל לילך במנעלים אלו, הנה מה טוב, ואם אי אפשר, מותר לומר לגוי שידפוק את המסמר בשבת באבן, כדי שיוכל לנועלה. [שם, עמוד רעט].

סימן שז – אמירה לעכו״ם במקום מצוה

סד מלאכה שאיסורה מן התורה, אין להקל לומר לעכו״ם לעשותה אף במקום מצוה. אבל מלאכה שאינה אסורה אלא מדרבנן, יש להקל לומר לעכו״ם שיעשנה במקום מצוה, [או במקום שיש מקצת חולי]. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רעט].

סה אם כבה החשמל בבית הכנסת באמצע התפלה בליל שבת או בליל יום הכפורים, ואין כל הצבור יודע להתפלל בעל פה, מותר לומר לגוי שידליק את החשמל לצורך הרבים. ואף על פי שהעיקר לדינא לדידן כדעת הרמב״ם ומרן השלחן ערוך שאין להקל באמירה לגוי אלא באיסור דרבנן במקום מצוה, אבל בהדלקת חשמל האסורה מן התורה אין להקל אף במקום מצוה, מכל מקום מרן השלחן ערוך לא דיבר אלא במקום מצוה דיחיד, אבל במקום מצוה דרבים כדאים המה הראשונים המקילין בזה, לסמוך עליהם במקום צורך גדול כזה, על ידי אמירה לגוי. [שכן דעת העיטור, הרשב״ש בשם המנהיג, ספר המכתם, רבינו ישעיה הראשון, המאירי בשם חכמי פרובינצא, תוס׳ ר״ה כד: ועוד]. והיכא דאפשר טוב לעשות כן על ידי אמירה לנכרי שיאמר לנכרי חבירו. שיש אומרים שבכהאי גוונא חשיב שבות דשבות. והוא הדין בזה בישיבה שנפסק החשמל מחמת איזה קלקול, ואי אפשר ללמוד, שיש להקל בזה כאמור. אבל לצורך מצוה של יחיד, אין להקל לומר לגוי לעשות מלאכה האסורה מן התורה. וכל זה כשיש בדבר הכרח גדול, אבל אם אירע כן בתבשילים, ואין הכרח כל כך שיאכלו התבשיל כשהוא חם, אף שהוא במקום מצות עונג שבת אין להקל אף לצורך רבים, במלאכה דאורייתא, ולכן מסעדה שהוזמנו אליה אורחים רבים לסעודת שבת שחרית, והנה אירע שנכבה הגז בבוקר השכם, ונתקרר החמין, אין להתיר לומר לגוי שיאמר לגוי אחר להדליק את הגז, כדי לחמם את התבשיל, ואם עשו כן אין היתר לאכול מן החמין בשבת, מפני שנעשית בו מלאכה דאורייתא בהדלקת הגז לחימומו. [שם עמ׳ רפב].

סו מותר לומר לגוי בבין השמשות לעשות מלאכה אף שהיא אסורה מן התורה, אם יש בה צורך מצוה. [אף במצוה של יחיד]. או בדבר שהוא טרוד ונחפז עליו. והוא הדין בבין השמשות של מוצאי שבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רפב].

סז מי שנתקע במעלית סמוך לשבת, ונכנסה השבת, או מי שהשתמש במעלית אוטומטית בשבת והמעלית נתקעה, אם יש חשש סכנה לנמצא בתוכה, כגון ילד קטן או זקן וחולה, מותר לחלצו ולעשות בשבילו אף מלאכות גמורות, וכגון לטלפן בשבת לחברה כדי שיבואו לחלצו, וכדו׳. וכן אם ילד קטן נתקע במעלית, מותר לחלל בשבילו את השבת אף על ידי ישראל, שיש לחוש שמא מתוך הפחד יבוא לכלל הסכנה. ונכון שיעשו כן דרך קלקול. ואם אין שם חשש סכנה, מותר לחלצו בשבת על ידי גוי כדי שיוכל לקיים מצות עונג שבת. ויאמרו לו שיעשה כן דרך קלקול, ומלאכות דרבנן. ואם אין שם גוי מותר לחלצו על ידי סיבוב הגלגל אף על ידי ישראל, שהרי אין כאן אלא טלטול מוקצה וחשיב טלטול לצורך גופו. וברור שאם הדבר גורם להדלקת מנורה עם פתיחת הדלת אין לחלצו על ידי ישראל אלא במקום חשש סכנה. [ילקו״י שם עמוד רפג].

סח ישראל גדול שנסגר בחדר והמנעול נשבר, מותר לפרוץ הדלת ע״י נכרי, בדרך קלקול כדי שיוכל לקיים מצות עונג שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ עמוד רפד].

סט אם אבד מפתח הדירה, ואי אפשר להכנס לתוכה, אין להקל לפרוץ את דלת הדירה על ידי אמירה לגוי, אלא ילך להתארח אצל שכנים או קרובים. ואם אין לו מקום אחר להיות שם בשבת או שיש לו צער מזה וגם יתבטל מעונג שבת באכילה ושתיה, מותר לומר לגוי שיפרוץ את הדלת דרך קלקול. וטוב שיאמר לגוי שיאמר לגוי חבירו שיעשה כן. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רפד].

ע ארון-קודש שיש בו ספרי-תורה והוא נעול, והמפתח אבד, יש מקילים לומר לגוי לפרוץ את דלת הארון, כדי להוציא את ספרי-התורה ולקרוא בו פרשת השבוע. ואם אין שם בית כנסת אחר, או שיש בדבר טורח צבור, יש להקל בדבר. וטוב שיאמר לגוי שיאמר כן לגוי חבירו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רפה].

עא וכן בית-כנסת הסגור במנעול, והמפתח אבד, יש אומרים שמותר לקרוא לגוי ולומר לו שיפרוץ את דלת בית-הכנסת [דרך קלקול]. ויש חולקים. ונראה שאם יש שם בית-כנסת אחר ילכו להתפלל ולשמוע קריאת התורה בבית-הכנסת אחר. אך אם אין שם בית כנסת אחר, או שהוא טורח צבור גדול ללכת לבית כנסת אחר, מותר לפרוץ את דלת בית הכנסת על ידי אמירה לגוי. וטוב שיאמרו לגוי שיאמר לגוי אחר שיפרוץ הדלת.[ילקו״י עמ׳ רפה].

עב ספר תורה שנקשר בב׳ קשרים, אין ראוי ליתן לגוי לפתוח הקשרים, אלא יעשו כן על ידי ישראל, וכמבואר להלן [סימן שיז]. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רפה].

עג יש שנהגו בכמה בתי כנסיות בחוץ-לארץ, לומר לגוי מערב-שבת לבוא בשבת אל חדר הסמוך לבית-הכנסת לכתוב את הנדרים והנדבות של העולים לספר תורה, וכן נדבות הזוכים במצות פתיחת ההיכל והקמת ספר תורה. והנוהגים כן יש להם על-מה שיסמוכו. ואין הדבר כדאי להכנס בריב ומחלוקת עם גבאי בית-הכנסת הנוהגים היתר בדבר מכבר. ובלבד שהגוי שכותב עושה זאת בצינעא ולא לעיני הקהל חס ושלום, שיש בזה זלזול בכבוד השבת. וכל זה דוקא בבתי-כנסת שנהגו מנהג זה שנים רבות, אבל הרוצים לעשות כעת חדשה בארץ, לנהוג כן בשאר בתי כנסיות לכתחלה, יש למחות בידם, ואורויי מורינן להו להחמיר בזה, דבאתרא דלא נהוג לא נהוג. ואפילו בבתי-כנסת בחוץ-לארץ הנוהגים להקל בזה מה טוב ומה נעים להוכיח את הגבאים בלשון רכה ואמירה נעימה שיחדלו ממנהג זה, ויעשו סימנים בפתקאות וכיוצא בזה, כנהוג. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רפו].

עד יש אומרים שמותר לומר לגוי בשבת שילך מחוץ לתחום להביא לו שופר כדי שיוכל לתקוע בו למחרת, ביום-טוב שני של ראש השנה, דשבות דשבות במקום מצוה מותר אף בדבר שאין בו צורך בו ביום. ויש חולקים והמיקל יש לו על מה שיסמוך. [ילקוט יוסף, עמ׳ רפז].

עה אסור לומר לגוי להביא לו מגדנות ומאכלים מחוץ לתחום בשבת וביום-טוב. ואפילו אם האוכלים הם לצורך שמחת יום-טוב, אין להקל בזה. דיש לחוש שמא יאמר לו שיביא לו פירות מן המחובר, או שמא יאמר לו שיביא מחוץ לתחום י״ב מיל. [ובשאר שבות דשבות שהתירו במקום מצוה הוא גם במצוה שיש בה גם הנאת הגוף]. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד רפז].

עו אם נקרע חוט העירוב בשבת, מותר לומר לגוי לקשור את החוט בשבת, דהוה ליה שבות דשבות במקום מצוה. ויאמר לו שיקשור את החוט על דעת להתירו במוצאי-שבת או למחר. אלא שכבר נתבאר לעיל סימן שא שבלאו הכי לדידן ראוי להחמיר שלא לסמוך על העירוב. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רפח].

עז מותר לומר לגוי בשבת במקום מצוה, להוציא חפץ מביתו שהוא רשות היחיד, ולהוליכו לבית חבירו שהוא גם כן רשות היחיד, ואפילו כשהגוי צריך להעבירו דרך רשות הרבים ארבע אמות או יותר, לפי שלא נעשית הנחה ברשות הרבים, והוה ליה שבות דשבות במקום מצוה. וכן כל שבות במקום מצוה, מותר לומר לגוי לעשותו בשבת, דהוי שבות דשבות במקום מצוה. [הליכות עולם חלק ג׳].

עח יש אומרים שאסור לשלוח בשבת דברי מאכל על ידי גוי דרך רשות הרבים ליהודי התפוס בבית הסוהר, כדי שלא ישאר בתענית בשבת, שאמירה לגוי שבות, ואין אומרים לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך בעונג שבת, ועוד שבשעת האמירה לגוי אין מצות עונג שבת מתקיימת, וכדקיימא לן בעלמא דהא דעשה דוחה לא תעשה היינו דוקא בעידנא דמעקר לאו מקיים עשה. ולדינא נראה שאם מעביר את המאכל דרך רשות הרבים, ועוקר ומניח ברשות היחיד, יש להקל על ידי גוי. וכל שכן שרבו הפוסקים הסוברים שאין לנו דין רשות הרבים בזמן הזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רפט, ועמוד תרלה. שו״ת יביע אומר חלק ט׳ אורח חיים סימן פו].

סימן שז – אמירה לעכו״ם לצורך חולה

עט מותר לומר לאינו יהודי לעשות בשבת כל מלאכה, אפילו מלאכות דאורייתא, אם יש בזה צורך לחולה אף אם אין בו סכנה. ובלבד שיהיה חולה שנפל למשכב, ולא מי שסובל ממיחוש בעלמא. וכן מותר לומר לו לבשל ולאפות לצורך חולה שאין בו סכנה. [ילקוט יוסף שם, עמ׳ רפט].

פ מי שנחתכו אצבעותיו בחתך עמוק, מותר להניח במקום החתך רטייה עם משחה בשבת, אף על ידי ישראל. אך נכון לעשות כן על ידי גוי, אם נמצא שם. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד רצ].

פא חולה במחלת הסוכר, שלפי פקודת הרופאים צריך להזריק לו לפני כל סעודה זריקת אינסולין, אין צריך להחמיר לחפש נכרי שיזריק לו, וגם רופא ישראל יכול להזריק לו לכתחלה. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רצא בהערה].

פב מותר לומר לנכרי להרוג יתושים המפריעים את מנוחת החולה. אבל לצורך בריא אין להקל בזה, אלא אם כן הם מצערים אותו ביותר שאז מותר להורגם בשבת על ידי נכרי. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳, עמוד רצא].

פג בימי הקור שיש צורך להפעיל תנור חימום לצורך חולה שאין בו סכנה, או בימות החמה שיש צורך להדליק מזגן לצורך החולה, מותר לעשות זאת על ידי נכרי. [ילקו״י שם עמוד רצא].

פד יולדת משבעה ימים עד ל׳ יום דינה כחולה שאין בו סכנה, ואם אמרה צריכה אני מותר לעשות עבורה את כל צרכיה בשבת על ידי גוי. [אף במלאכות האסורות מן התורה]. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב עמוד רצא].

פה מותר לומר לנכרי לנסוע במכונית כדי לקנות תרופות בשביל חולה שאין בו סכנה. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רצב].

פו אמנם חולה שאינו צריך לרפואה בשבת, אסור לומר לנכרי שיסע להביא לו את התרופה, אלא אם כן יצטרך לתרופה מיד עם צאת השבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד רצ, ורצב].

פז יש אומרים שאם חולה מסוכן מבקש שיקראו לקרוביו בשבת, מותר להם לנסוע עם נהג נכרי, כדי שלא תיטרף עליו דעתו. ויש חולקים. והמיקל יש לו על מי שיסמוך. [שם]

סימן שכה, שז – איסור הנאה ממלאכת גוי

פח ישראל שאמר לאינו יהודי לעשות לו מלאכה בשבת, אסור לו ליהנות מאותה המלאכה בשבת. אך מותר ליהנות מאותה מלאכה במוצאי-שבת אחר שיעבור זמן שיספיק לעשות אותה מלאכה אחר צאת השבת. וגם אם האינו יהודי עשה מלאכה מעצמו לצורך הישראל, אסור לישראל ליהנות מאותה מלאכה בשבת, אף שלא ציוהו לכך. וגם בזה צריך להמתין בערב בכדי שיעשו. ואם הגוי הדליק נר לצורך עצמו, מותר לישראל ליהנות מאור זה בשבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רצג].

פט ולפיכך גוי שהדליק את האור בחדר בשביל ישראל, אפילו שלא על-פי ציווי הישראל, אסור לקרוא לאור מנורה זו, אלא אם כן כבר היה אור בחדר, והגוי גרם רק לתוספת אורה. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד רצו].

צ נכרי שהדליק את האור בחדר המדרגות לצורך הישראל, מותר לישראל לעלות במדרגות, ואין צריך להמתין עד שיכבה האור. שבלאו הכי יכול לעלות. ואף אם הודלק על ידי ישראל מחלל שבת מותר לעלות במדרגות, אך לא ימהר בהליכתו. [ילקו״י שבת א עמ׳ שלו. ושבת ב׳ עמ׳ רצו]

צא מותר להשתמש בשבת באור חשמל הבא מחברת חשמל שהעובדים בה הם אינם יהודים, אף בעיר שרוב תושביה יהודים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רצו, בהערה].

צב מסעדה ציבורית או בית מלון שהמלצרים שם הם נכרים, ואירע שנפסק החשמל בשבת, והנכרי תיקן החשמל, אם גם המלצרים אוכלים שם בעצמם, והם גם נהנים מהדלקת החשמל, מותר ליהנות מהחשמל שהודלק. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רצה].

צג נכרי שהדליק אור בשבת לצורך חולה יהודי שאין בו סכנה, מותר לבריא לקרוא לאור זה. [ואפילו אם הוא מכירו, אין לחוש שמא ירבה בשבילו, דנר לאחד נר למאה]. ואין חילוק בזה אם הגוי הדליק הנר בבית הישראל או בביתו. [שם. וילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רצז].

צד נכרי שהדליק תנור חימום בשבת לצורך עצמו, מותר לישראל ליכנס ולשהות בחדר, [דחימום לאחד חימום למאה]. וכן אם הדליק את התנור לצורך חולה שאין בו סכנה, מותר גם לבריא ליהנות מהחום שבחדר, ואפילו הוא מכירו. [שם].

צה נכרי שהפעיל את ההסקה המרכזית שבבית משותף, אין צריך לסגור את ברז ההסקה כדי שלא ליהנות מחום ההסקה. ובלבד שעשה כן לצורך עצמו, או לצורך רוב הדיירים שהם נכרים. אבל אם עשה כן לצורך הישראל, אם אין הקור גדול ראוי להחמיר לסגור את ברז ההסקה, או לפתוח חלון בחדר, כדי שלא יהנה ממעשה הנכרי שעשה עבורו. ואם הקור גדול, מותר אף לומר לגוי להדיא שידליק את ההסקה. וכן בארצות הקרות מאד, מותר לומר לגוי שידליק את ההסקה לצורך קטנים וחולים, או לעשות מדורה, ואז מותר גם לגדולים ליהנות מהחום. ואם הקור גדול, אפילו בשביל הגדולים מותר, שהכל חולים אצל הקור. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד רצז, ועמוד תרלג].

צו בימים בזמן שהשרב כבד וחום היום לוהט והוא מצטער מהחום, מותר לומר לנכרי להדליק בשבת את המזגן, או את המאוורר, לצורך מי שסובל מהחום, וכל שכן לצורך חולים או קטנים. ובזה מותר אף לבריאים ליהנות מהקירור של המזגן. ואף אם אין החום גדול כל כך יש להתיר כשיש שם תינוקות קטנים. ומכל שכן כשאינו אומר לגוי בפירוש אלא על ידי רמז, דשפיר דמי. ואף שיש שם מנורת בקרה, מותר לומר לגוי להדליק את המזגן, שהדלקת המנורה היא בגדר פסיק רישיה, שאין כוונתו למנורה, ופסיק רישיה על ידי גוי מותר. [ילקו״י שבת א עמוד שלה. ושבת ב׳ עמוד רצח. ושבת ה׳ עמוד תו. ואף שבהדלקת המאוורר נדלק ניצוץ שאינו נראה לנו, מכל מקום ניצוצות אין בהם ממש, ומבואר בשו״ת בשמים ראש סימן קצד דהיינו גם לענין הדלקה. ובזה אתי שפיר מה שהזדרז להעיר בקול אליהו תוופיק בדין זה מצד הדלקת הניצוץ, לחלק בין דין ביטול כלי מהיכנו להבערת הניצוץ, הנה העלים עיניו מדברי הרב בשמים ראש במקורם [והוא מיוחס לראשונים], שדימה דין ביטול כלי מהיכנו להבערת ניצוץ. וחבל שלא עיין קודם שהדפיס השגתו. וע׳ בירחון קול תורה סיון תשס״ג].

צז אם אחר כמה שעות נשתנה מזג האויר והמיזוג יכול לגרום חולי ליושבים בבית, מותר לומר לנכרי להפסיקו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ש׳].

צח נכרי שהרתיח מים בשבת לצורך הישראל, והכין לו תה או קפה, אסור לישראל לשתות תה זה בשבת, ואסור לכל ישראל, אפילו למי שלא הכין בשבילו, ומי שאין הגוי מכירו. וכל שכן אם ציוה את הגוי להדליק האש ולחמם לו מים לכוס תה, שאסור לשתות את התה עד למוצאי שבת בכדי שיעשו. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד ש׳].

צט נכרי שבישל לצורך הישראל בשבת, [בדבר שאין בו משום בישולי גויים], אפילו אם עשה כן מעצמו, אסור לישראל לאכול מתבשיל זה עד מוצאי-שבת בכדי שיעשו. ואף אם התבשיל היה מבושל כל צרכו מערב-שבת, אם אמר לגוי להדליק אש ולחמם את התבשיל, או להחזיר על אש גלויה, או להטמין באיסור, אסור לאכול מהתבשיל בשבת עד לערב בכדי שיעשו. אבל מותר לומר לגוי לחמם תבשיל שנתבשל כל צרכו על גבי פלאטה חשמלית הדלוקה מבעוד יום, אף בתבשיל שרובו לח, שמאחר שיש מתירים כן אף בישראל, על ידי עכו״ם שרי אף לכתחלה, וכמבואר. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ שא].

ק נכרי שצחצח את המנעלים לצורך הישראל בשבת, מותר לנועלן בשבת, שהרי בלאו הכי היה יכול לנועלן גם בלי הצחצוח. אבל אסור לומר לגוי לצחצח את מנעליו בשבת. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד שב].

קא אם מסר את נעליו לתיקון אצל סנדלר נכרי מערב-שבת, וקצץ עמו דמים, והנכרי תיקנם בביתו [של האינו יהודי], והביאם לו בשבת, מותר לנועלם, דהנכרי אדעתיה דנפשיה קא עביד. [אך להרמ״א לכתחלה יש להחמיר שלא לנועלן עד מוצאי שבת בכדי שיעשו, אם לא שצריך להם]. [ילקוט יוסף, שבת כרך ב׳ עמוד שג].

קב מותר לקרוע ולפתוח אגרת סגורה בשבת על ידי גוי. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תרלד].

סימנים שח, שיא – דיני מוקצה בשבת – כללים בהלכות מוקצה

א אסרו חכמים לטלטל בשבת חפצים מסויימים, וכמה טעמים נאמרו בזה, ועיקר הטעם הוא משום גדר הוצאה, שאם נתיר לטלטל כל דבר, יבוא ע״י זה גם להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. והרמב״ם הוסיף עוד טעמים לאיסור מוקצה בשבת, וז״ל: אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול. ומפני מה נגעו באיסור זה? אמרו, ומה אם הזהירו נביאים וציוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול, ולא שיחת השבת כשיחת החול, שנאמר: ודבר דבר, קל-וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול, כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית, או להצניע אבנים וכיו״ב, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח וכו׳. ועוד, כשיטלטל כלים שמלאכתן לאיסור, אפשר שיתעסק בהם מעט ויבא לידי מלאכה. ועוד, מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלא בטלים כל ימיהם, כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהם הם שובתים ממלאכה, ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שביתה הניכרת וכו׳. ע״כ. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שד]

ב כמה סוגי מוקצה הם: א. מוקצה מחמת חסרון כיס. ב. מוקצה מחמת גופו. ג. כלי שמלאכתו לאיסור. ד. בסיס לדבר האסור. ה. מוקצה מחמת מצוה, כגון עצי סוכה ונויה. ו.מוקצה מחמת שהיה מחובר או מחוסר צידה בבין-השמשות. ז. מוקצה דדחייה בידים, כגון שנתן מערב שבת צימוקים על הגג כדי לייבשם. ח. מוקצה מחמת איסור שבגופן, שאינן כלי רק עומדין למלאכה שיעשה בעצמן, כגון מוכין של צמר שעומדים לטוייה, ועצים שעומדים

להסקה, עורות של אומן וכדומה. ט. מוקצה מחמת איסור מלאכה, שיש עליהם תורת כלי, כגון כלי כתיבה, כיס של מעות, וכדומה. י. מוקצה מחמת מיאוס, כגון עכבר מת, רעי, וכדומה. יא. כלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שיא]

ג לא אסרו חכמים לטלטל מוקצה אלא בטלטול שהוא כדרכו בחול, אבל מותר לטלטל מוקצה בגופו, כגון אם יש קש על המטה ומנענע את הקש בגופו. וטלטול בגופו אפילו אם עושה כן לצורך דבר האסור, מותר. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שיב].

ד יש אומרים שכשם שמותר לטלטל מוקצה בגופו, כך מותר לטלטל מוקצה ברגלו או במרפקו, ולכן מותר לדחוף מוקצה ברגלו. ויש אומרים שדוקא בגופו התירו, מפני שאין על זה שם טלטול, אבל אין להקל בדחיפת מוקצה ברגלו. והעיקר כסברא ראשונה להקל. ודין זה אמור לגבי כל סוגי המוקצה הנ״ל. ואפילו אם עושה כן לצורך המוקצה, כגון שדוחף ברגלו מעות מחשש שיגנבום. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שיג].

ה דבר שהדרך לטלטלו בגופו, כמו שעון יד שאינו של זהב שעמד מלכת, יש אומרים דחשיב כטלטול בגופו דשרי. ויש חולקים, שהרי הדרך לטלטלו בגופו. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד שיד בהערה]

ו מותר לטלטל דבר מוקצה על ידי ניפוח בפיו, שמאחר ומותר לטלטל מוקצה בשינוי וכלאחר- יד, אין לך כלאחר-יד גדול מזה. והדין כן גם לגבי מוקצה מחמת חסרון כיס. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שטו].

ז כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול, אבל בנגיעה בעלמא מותר ובלבד שלא ינענע את החפץ ממקומו, ואפילו מקצתו. [וכגון להרים קרש מוקצה מהארץ כשראשו האחר נשאר על הארץ]. וכן מותר לגעת בהדס המחובר לקרקע כדי להריח בו, ואפילו לאוחזו בידו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שיז, ותרלט].

ח מותר לגעת בשבת במנורת חשמל קבועה שבבית-הכנסת כשאינו מזיזה, כל שאין חשש להבערה וכיבוי. [אבל בנר של שמן התלוי בתקרה אסור ליגע בו מחשש שמא יטה השמן]. [שם].

ט מותר לשבת על אבן ושאר מוקצה בלי להזיזם ממקומם. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמו׳ שיז].

י דבר מוקצה עגול, כגון ביצה שנולדה בשבת וביום-טוב, אסור אף בנגיעה, שהרי בנגיעה קטנה הביצה זזה ונעקרת ממקומה, ונחשב טלטול מוקצה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שיז].

יא מותר להשען על מכונית בשבת, אך יזהר שלא יפעיל את מערכת האזעקה. [שם עמו׳ שכב].

יב רכב קטן שבעת שנשענים עליו הוא מתנענע על ידי קפיצי הרכב, לא חשיב כטלטול מוקצה, דסוף סוף הגלגלים נשארים עומדים על מכונם. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שכב בהערה].

יג מותר לפתוח דלת של מכונית [אם לא נדלקת מנורה עם פתיחת הדלת] [במקומות שיש עירוב], ואף מותר לשבת במכונית בשבת. שאין המכונית כולה נעשית בסיס לדבר האסור, שהוא המנוע. ועוד, שמותר לשבת על גבי מוקצה, כל שאינו מטלטלו. ומכל מקום ראוי ונכון להימנע מלעשות כן מאחר שבעיני הבריות הדבר נראה כזילותא דשבת, ויש כאן מראית העין של העוברים ושבים שיחשבו שכניסתו למכונית היא כדי לנסוע בה, והתורה אמרה ״והייתם נקיים מה׳ ומישראל״. אך במקום צורך גדול, כגון שאין לו היכן לישון וכדומה, יש להקל. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שכד].

יד דלת מכונית שנשארה פתוחה לרווחה, אם רוצה לסוגרה בשבת [באופן שאין הסגירה גורמת לכיבוי מנורה], אם יש ברכב רק חפצים האסורים בטלטול [כמו טייפ, מסמכים] הדבר נחשב כטלטול לצורך דבר האסור, שהוא אסור. אבל אם יש ברכב דברים המותרים בטלטול, נחשבת הסגירה לצורך דברים המותרים, ומותר לסגור הדלת בשבת. ואם אין שם חפצים המותרים בטלטול, מותר להעריב ולהניח שם חפצים המותרים בטלטול, ואז יוכל לסגור הדלת, או שיסגרנו בגופו וכלאחר יד. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שכד בהערה].

טו מותר לטלטל מוקצה בטלטול מן הצד, אם עושה כן לצורך דבר המותר, והיינו שמטלטלו על ידי חפץ אחר ואינו נוגע במוקצה במישרין. ולכן צנון שטמנו אותו בעפר מערב-שבת, ומקצת עליו מגולים, ולא השריש, וגם לא נתכוין לזריעה, מותר להוציאו משם בשבת כדי לאוכלו, אף-על-פי שעל ידי כך מזיז את העפר שהוא מוקצה. [שם עמ׳ שכד].

טז יש אומרים שבמוקצה מחמת חסרון כיס אין היתר לטלטלו בטלטול מן הצד. ויש מקילים בטלטול מן הצד גם במוקצה מחמת חסרון כיס. וכן עיקר. [ילקו״י שבת ב עמוד שיג]

יז מותר לנקות השלחן ע״י סכין או מגב, אף-על-פי שמצויות עליו קליפות שהן מוקצה, וכגון קליפות גרעינים ואגוזים שאינם ראויים למאכל בהמה. [ילקו״י שבת ב עמ׳ שכו].

יח אם יש קליפות על הטבלא, מנער את הטבלא, ואם יש שם גם פת, מותר להגביה את הטבלא. ואפשר שאפילו לכתחלה מותר ליתן פת אם קשה לו הניעור. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שכז בהערה. שלחן ערוך שם סעיף כז, ובמשנה ברורה שם].

יט אם נתקבצו הרבה קליפות על השלחן, והם מאוסים עליו להניחן כך על השלחן, מותר להסירן מעל השלחן אפילו ביד, דהוי כגרף של רעי שמותר לסלקו מפניו אף בידים, מפני שהוא נמאס עליו. ואינו חייב לעקור ממושבו ולישב במקום אחר. ומכל מקום אם יכול לטלטל הקליפות בסכין ולא בידיו ממש, נכון לעשות כן. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ שכו].

כ קליפות שיש עליהם מלח, המיקל לטלטלם ביד יש לו על מה שיסמוך, אם הצפורים או היענים אוכלים אותם. ובפרט אם נעשה הדבר כגרף של רעי, שמותר לטלטל הקליפות ולסלקם מלפניו בלי שום פקפוק. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שכו].

סימן שח סעיף א׳ בש״ע – מוקצה מחמת חסרון כיס

כא מוקצה מחמת חסרון כיס הוא כל דבר שמקפידים שלא להשתמש בו כל שימוש אחר מחשש שמא יתקלקל או יתלכלך וכדומה. [וראה דוגמאות בסעיף הבא]. וכל דין מוקצה מחמת חסרון כיס הוא רק בכלים שמלאכתם לאיסור. אבל בכלים שמלאכתם להיתר, כגון כלים יקרים העומדים לנוי ולקישוט הבית, ואינם עומדים לסחורה או למצוה, אין בהם דין מוקצה, ומותר לטלטלם בשבת אף מחמה לצל כדין כלי שמלאכתו להיתר, אף על פי שהם יקרים ואהובים עליו וחס עליהם. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שכח].

כב ואלו מקצת דברים שיש בהם דין מוקצה מחמת חסרון כיס: אגרת אויר, בולי דואר לא מוחתמים, גלויות דואר ריקות, דרכון, מצלמה, ניירות ערך, סכין של מילה או של שחיטה, סכין של סופרים שמתקנים בו את הקולמוס, שמקפידים עליהם שלא לעשות בהם תשמיש אחר, צ׳יקים, קלף של סופר, תקליטים, כל אלה נקראים מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלם אפילו לצורך גופם או לצורך מקומם. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שלב].

כג יש אומרים שפמוטות יקרי ערך שלא הדליקו בהם באותה שבת, נחשבים כמוקצה מחמת חסרון כיס. שמאחר והשימוש בהם הוא לשימוש האסור בשבת, חשיב ככלי שמלאכתו לאיסור ושייך בו דין מוקצה מחמת חסרון כיס. ויש אומרים, דכיון שאין עושים בפמוט עצמו שום איסור, רק מדליקים עליו, לא חשיב ככלי שמלאכתו לאיסור, וממילא אין בו דין מוקצה מחמת חסרון כיס. והמיקל כדבריהם יש לו על מי שיסמוך. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שלד בהערה]

כד תכשיטים שבבית, כגון, טבעת יהלום, שרשרות זהב וכדומה, אף שמקפידים עליהם שלא להשתמש בהם אלא לקישוט הלובשם בלבד, אין להם דין מוקצה מחמת חסרון כיס. שהואיל ועומדים להשתמש בהם בשבת לקישוט ולא למלאכת איסור, אין עליהם שם מוקצה. אך תכשיטים העומדים לסחורה ומקפיד שלא להשתמש בהם כלל, דינם כמוקצה מחמת חסרון כיס. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שלח].

כה דין מוקצה מחמת חסרון כיס תלוי בקפידתם של הבעלים, ולכן אם אין הבעלים מקפידים להשתמש בהם לדברים אחרים, לא הוו מוקצה לדידיה, אף שאחרים מקפידים שלא להשתמש בחפץ זה לדברים אחרים. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שלה].

כו מוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו בשבת אפילו אם צריך למקום שהחפץ עליו, או שצריך לגופו של החפץ. וכל-שכן שאסור לטלטלו ולהעבירו מחמה לצל. [ילקו״י שם עמ׳ שלה].

כז כלי זכוכית שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס [כגון כלי זכוכית יקר העומד לסחורה, או שהכלי עומד למלאכת איסור], העומד ליפול לארץ, מותר לקולטו באויר כדי למנוע את שבירתו, מאחר שבלאו הכי יצטרך אחר כך לטלטל את הרסיסים, במקום שבני הבית מצויים, ויש חשש שינזקו מהשברים. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שלו, ועמוד תרמ].

כח כלים העומדים לסחורה, הרי הם בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס, אף שראויים למלאכת היתר, כל שחס עליהם ונמנע מלהשתמש בהם. אבל אם אינו נמנע מלהשתמש בהם, מותר לטלטלם בשבת, אף שלא חשב עליהם להשתמש בהם בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שלז].

כט אולם אוכלים העומדים לסחורה, אינם חשובים מוקצה כלל, ומותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל. ואוכלים שאינם ראויים לאכילה, כמו שקדים מרים, ושעועית שאינה מבושלת, הרי הם מוקצים מחמת גופם. אבל קמח מצה כיון שראוי לאוכלו עם תערובת סוכר, מותר לטלטלו בשבת. וקמח רגיל, וכן תפוחי אדמה חיים שאינן ראויים לאוכלם כמות שהם, נכון להחמיר שלא לטלטלן בשבת. [ולענין יום טוב ראה להלן דין מוקצה ביום טוב סעיף ב׳]. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שלט].

ל אתרוגי מצוה העומדים לסחורה, הם מוקצה מחמת חסרון כיס. אולם אם אינו מקפיד מלהריח באתרוגים אלה, אין להם דין מוקצה בשבת אף הסמוכה לחג. [ילקו״י שבת ב׳ עמו׳ שמב].

לא לולב, אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך גופו או מקומו, שהרי אין עליו תורת כלי. [שם].

לב בערב פסח שחל בשבת, דין המצות שהם מיוחדות לליל פסח בלבד, כמוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלם בשבת. אבל מצות רגילות מותרות בטלטול בשבת. ומי שיש לו כמות גדולה של מצות שמורות, ואינו מקפיד עליהם שלא ליתנם לילדים או לעופות וכדומה, מותר לטלטלם בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שמב]

לג סכין [איזמל] של מילה, אף על פי שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו, מכל מקום אם היתה מילה בשבת, מותר לטלטלו לאחר המילה, ולהובילו לאיזה מקום שירצה, אפילו אין לו עוד תינוק למולו בשבת, [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שמג. ויש אומרים שהטעם לזה הוא משום דמאחר שהסכין לא הוקצה בבין השמשות של כניסת השבת, הואיל ואשתרי אשתרי. ויש שדחו טעם זה דבבין השמשות אי אפשר למול, וכתבו הטעם דשמא יבוא לפניו מצות מילה נוספת. וראה עוד בשו״ת יביע אומר חלק ט׳ חאו״ח סימן לא].

לד סכין של שחיטה או של מילה, אם הוא תחוב בנדן שלו עם עוד סכינים, והוא יקר יותר מכל הסכינים שבנדן, אין לטלטל הנדן בשבת. ואם כל הסכינים ביחד יקרים יותר, נעשה הנדן בסיס לדבר המותר והאסור, ומותר לטלטלו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרעב].

לה יש לפקפק במנהג מקצת גבאים שנותנים לאורחים ולתיירים מעטפה מבויילת שמודפס עליה מען בית הכנסת כתזכורת שישלחו את תרומותיהם, אלא יש לייעץ להם לכל הפחות ליתן מערב-שבת לתוך המעטפה נייר שמודפס עליו הלכות או ביאורים בפרשת השבוע, או צורת המנורה עם מזמור למנצח בנגינות, ואגב דברי הקדושה הללו יהיה מותר לטלטל גם את המעטפה. וכל זה במקומות שיש עירוב והמתפללים סומכים עליו לטלטל. [ילקו״י שם עמ׳ שמו].

לו תמונות אף התלויות על קירות הבית לנוי, וכן גובלנים, אינן מוקצה ומותר לטלטלן. ואף מותר להוציא תמונה התלויה על הקיר כדי להראותה לאורח, וכדומה, ואחר כך לחזור ולתלותה בשבת על המסמר שבקיר, שאינם נחשבים מוקצים מחמת חסרון כיס, מאחר שמלאכתם להיתר. ואף תמונות שיש כתב תחתיהן, אינן אסורות בטלטול, אף על פי שאסור לקרוא הכתב שתחתיהן בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שמו, ובמהדורת תשס״ד עמוד תרסב, ועמוד תרסה. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד תיד].

לז אחר המילה הנעשית בשבת, נותנים את הערלה בעפר, ואם לא נתן מיד לאחר החיתוך, מותר לו לטלטל את הערלה בשבת כדי להניחה בעפר בשבת. ויכין את העפר מערב שבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תרסג. ושבת כרך ד׳ סימן שלא סעיף לב. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד תלג].

לח שעון קיר המחובר לחשמל טוב להחמיר שלא לטלטלו בשבת. [ילקו״י שבת ב עמוד שמז].

לט תפלות המודפסות וקבועות במסגרת על קיר בית הכנסת, כמו ״מודים דרבנן״״בריך שמיה״, צורת המנורה, וכדומה, אינם מוקצה ומותר לטלטלן בשבת. וכן מותר להחליף בשבת את השלט הקבוע בטבלא שכתוב בה ״משיב הרוח ומוריד הגשם״, או ״יעלה ויבא״, או ״ספירת העומר״, וכדומה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שמט]

סימן שח סעיף ו׳ — מוקצה מחמת גופו

מ מוקצה מחמת גופו הוא כל דבר שאינו כלי ואינו ראוי למאכל אדם או בהמה, ולא ייחדוהו מערב שבת לשום תשמיש, כגון: אבנים, אבקות אפייה שאינן ראויות למאכל כמות-שהן, בעלי חיים, כפתורים שלא היו מחוברים בבגד בער״ש, מעות, עפר, עצים, צבע, קורות, וקנים.

מא מוקצה מחמת גופו אסור בטלטול אפילו לצורך גופו או מקומו, וכל-שכן מן החמה לצל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שנב].

מב מת הוי בכלל מוקצה מחמת גופו, ואסור לטלטלו כשאין עליו בגדים. והמנהג כיום כשיש מת בשבת ל״ע, מורידים אותו על הארץ אגב הבגדים שהוא לבוש בהם. ואם אין לו בגדים, או שהוא לבוש בבגדים שיקבר בהם, [וכגון הרוג] נותנין עליו ככר או סכין וכל חפץ המיטלטל, ומורידים אותו לארץ אגב אותו חפץ. ופורסין עליו סדין. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד שנא בהערה].

מג אין להקל לטלטל מוקצה מחמת גופו אם מניח על המוקצה ככר או תינוק, וכדומה, שלא התירו על ידי ככר או תינוק אלא במת בלבד. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שנב].

מד עיתונים חילוניים יש אומרים דהוו בכלל מוקצה בשבת, ויש אומרים דכיון שראויים לניקוי החלונות, אין בהם משום מוקצה. ומ״מ יזדרז לסלקם מביתו שלא יכשל לקרוא בהם. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד שנב בהערה. ואף שכתבנו שם להחמיר, להמבואר כאן פעמים שיש להקל].

מה המפצח גרעיני חמניות ושקדים בשבת, שאין קליפותיהם ראויות למאכל בהמה, מותר לו להוציא מפיו את הקליפות בידו, ואינו צריך לזורקן מפיו. וכן האוכל מישמיש מותר לו להוציא בידו את הגרעין, ולהניחו במקומו, אף אם לא נשאר על הגרעין מעט מהמישמיש או הזית. אבל אחר שהניחן

מידו, אסור לטלטלן, שקליפות ועצמות שאינן ראויות לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, הרי הן מוקצים מחמת גופן, ואסור לטלטלן בשבת. ואם נשאר על הגרעין מעט מהפרי, אפילו אם אין בדעתו לאכול את הנשאר עליהם, מותר לטלטלם. וכשהגרעין עומד לאכילה, אינו מוקצה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שנג, ובמהדורת תשס״ד עמוד תרמא. ובשארית יוסף ח״ג עמ׳ תיז, ובירחון קול תורה תמוז תשס״ג עמוד לט. ושם תשובה לדברי החולקים בזה]

מו קליפות של אגוזים או של ביצים, אסור לטלטלן בשבת, וכן כל עצמות קשים ויבשים שאינן ראויות למאכל בהמה. וקליפות של אגוזים ושל ביצים המונחות על המפה שעל השלחן, מותר לטלטלן אגב פירורי לחם וקליפות רכות הראויות למאכל בהמה, אף אם אין בפירורי הלחם שיעור כזית. וכן מותר להסירן על ידי סכין או מגב. וכל זה כשהוא לצורך השימוש באותו מקום. ואם הקליפות מפריעות לו לישב שם ודמי בעיניו כגרף של רעי, מותר לטלטלם אפילו בידו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שנה].

מז עצמות רכות שאינן ראויות למאכל אדם, אבל ראויות לכלבים או לחתולים, מותר לטלטלן בשבת אף בידים. בין אם העצמות נתפרקו מערב שבת, בין אם נתפרקו בשבת. ואף במקומות שאין רגילות ליתן עצמות לכלבים, מותר לטלטלן, שהרי מצויים במקומותינו כלבים וחתולים. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שנח]. ואף אם הכלבים מצויים בקצה העיר שאין דרך ללכת לשם ברגל, מותר לטלטלן בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרסב].

מח אבל עצמות קשים שאינם ראויים לכלבים אסור לטלטלם. ואם נתרבו עצמות אלו על השלחן, ראה לעיל סעיף יט.

מט מותר לקלוף הביצה בידים בשבת, אלא שצריך לתת תחלה לתוך הצלחת של הקליפות פרוסת לחם או פרי, כדי שתהיה בסיס גם לדבר המותר, ויוכל לטלטלה, שאם לא יעשה כן, נמצא שהוא מבטל כלי מהיכנו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרעג].

נ קליפות הראויות למאכל בהמה המצויה באותה עיר, כגון קליפות של תפוז, קליפות של גרעיני דלעת [שאינן קלויין], מותרים בטלטול, אף אם השליכם לרחוב בשבת.

נא בשר חי בין תפל בין מליח, בין בשר בהמה בין בשר עוף או יונה, מותר לטלטלו בשבת, מפני שהוא ראוי לאכילת אדם, שיש בני אדם שכוססים בשר חי טחון [עם מעט מלח]. ואפילו בשר קפוא שהיה מונח בתא ההקפאה, מותר לטלטלו, מפני שראוי להפשירו ולאכול ממנו. ואף שיש אומרים שבזמן הזה יש לאסור בשר חי בטלטול, כי אין מצויים בינינו בני אדם שכוססים בשר חי, מכל מקום העיקר להקל בזה, אחר דסוף סוף ראוי הוא לאכילה. וגם האשכנזים יכולים להקל בזה במקום דחק. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שנט].

נב מי שמלח את הבשר בערב שבת ושכח להדיחו מהמלח שעליו, מותר להניחו בכיור ולהדיחו ממלחו. וטוב שיעשה כן על ידי הערמה, דהיינו שיניח הבשר בכיור, ויטול עליו את ידיו. כדי שלא יהיה מכין משבת לחול. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שנט].

נג לפיכך מי ששכח להכניס את הבשר לתוך הפריזר מערב-שבת, ויש חשש שהבשר יתקלקל, מותר לטלטלו ולהכניסו לפריזר בשבת. ואף בבשר קפוא הדין כן. [ובלבד שנותרו לפחות כמה רגעים עד צאת השבת שיהיה ראוי להפשיר את חלקו במים פושרים]. [שם עמ׳ שסא].

נד אם המקפיא או המקרר הפסיקו לעבוד באמצע השבת, ויש שם בשר שלא נתבשל, וחושש שהבשר יפשיר ויתקלקל, מותר לטלטלו משם ולהעבירו למקרר אחר או של השכנים. וגם אין בזה איסור הכנה בשבת. אך דגים שאינם מבושלים אין להעבירם למקרר אחר. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ שסב, ותרנח. שוב יצא לאור יביע אומר ח״ז, ושם סי׳ לט אות ב׳ העלה כדברינו].

נה הרוצה ליקח דבר-מה מהמקפיא, והבשר הקפוא מעכב בעדו, מותר לו לטלטל את הבשר כדי להוציא מהמקפיא את מה שנחוץ לו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שסב].

נו חול הרי הוא מוקצה, ואסור לטלטלו בידים בשבת. וחול שייעדו אותו למשחק, כגון חול-ים הנמצא בארגז-משחקים, מותר לקטנים לטלטלו. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד שסג].

נז קטן המשחק בשבת בעפר הנמצא בתוך ארגז חול, והוא עפר תיחוח כל כך שכאשר נוטל מהעפר חוזר העפר מאליו ומכסה את הגומא, מותר ליתן לו לשחק שם. וכל שכן אם נוטל מהעפר בשוה ואינו עושה גומא. אבל אם הוא חופר גומא, או בונה בעפר צורות שונות, אם הוא קטן שאינו בר הבנה כלל, אין צריך להפרישו. אבל אם הוא קטן בר הבנה, צריך האב להפרישו. ויש אומרים שכל החיוב להפרישו הוא על האב, אבל אין האם חייבת להפריש את בנה העובר על איסורים, אלא אם כן האב נפטר. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד שסג].

נח כלי שנשבר בשבת, אם אין שברי הכלי ראויים לשום שימוש, אסור לטלטלם בשבת. וכן נעל שנפל ממנה העקב או הסוליה, ואין אפשרות להשתמש בנעל אף באופן עראי, הרי היא מוקצה, ואסור לטלטלה בשבת. וכן כסא שנשמטה ממנו רגל, אסור לטלטלו בשבת. אך מותר לסלק את שברי הכלים לצדדין על ידי מטאטא, וכדומה. [ואם השברים מזיקין ראה בסעיף הבא]. ואם השבר ראוי להשתמש בו לאיזה תשמיש, מעיקר הדין מותר לטלטלו בשבת,

שאף שלא ייחד את השברים מערב שבת, לא פקע מיניה שם כלי שהיה עליו מבעוד יום. ויש מי שאומר שבזמן הזה שאין דרך להשתמש בשברי כלים, אין לטלטל את השבר בידים בשבת, ונכון לחוש לדבריו. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שסז].

נט כלי זכוכית שנפל ונשבר, מותר לסלק בשבת בידים את השברים לצדדים או ליקחם לפח-האשפה, כדי שלא יוזקו מהם. אבל כלי שמלאכתו להיתר שנשבר ואינו ראוי לכלום, ואינו מזיק, אסור לטלטלו לצורך גופו או מקומו, אלא יוכל לסלקו לצדדין על ידי מטאטא. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שע].

ס ידית דלת שיצאה ממקומה, אסור להחזירה בשבת מחשש לאיסור בונה. ולכן אסור לטלטל ידית זו משום מוקצה. אך ידית העומדת להכניסה ולהוציאה בדלת בכדי לפתוח ולסגור את הדלת, דינה כדין מפתח, ומותר להשתמש בה בשבת ולטלטלה. [ילקו״י שם עמ׳ שע]

סא כיסוי של צינור ניקוז שבקרקע הבית, [העוברים בתוכו מי השטיפה]. וכן כיסוי של בורות שבחצרות הבתים, אם יש לכיסוי ידית [בית אחיזה] מותר להסירה ולפתוח את הבור בשבת, ואין לחוש בזה לא לאיסור מוקצה, ולא לאיסור סותר. ואף בבורות שאין רגילות לפותחן בכל ימות השנה, אם יש להם ידית מותר לפותחן בשבת ולטלטל את הכיסוי. וכן אם חקוק במכסה צורה מיוחדת כדי לאוחזה בה, דמי לבית אחיזה ושרי. ואם אין בכיסוי בית אחיזה אסור לטלטל את הכיסוי בשבת, שיש לו דין מוקצה. [דכשאין לו בית אחיזה ופותחו בשבת יש בו איסור בונה וסותר] והוא הדין ביום טוב. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שע]

סב בור הפתוח ברשות הרבים ויש חשש סכנה שיפלו לתוכו, מותר לכסותו גם אם אין למכסה בית אחיזה, ואם אפשר יכסה רק את חלקו ויניח שם סימנים כדי שהאנשים לא יפלו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שעב].

סג יש אומרים שמותר לטלטל בשבת גט, מפני שאפשר ללמוד ממנו הלכות הגט וסדר כתיבתו, ויש חולקים. והעיקר לדידן כסברא אחרונה, ובפרט קודם נתינת הגט לאשה. [אלא אם כן בשכיב מרע]. ולדעת הרמ״א יש להקל בזה בכל אופן. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שעג, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תרלט. ושאר״י ח״ג סי׳ שח עמוד תיד, ודלא כמ״ש בזה בחמדת אברהם]

סד מותר לטלטל מזוזה בשבת, שהרי יכול ללמוד ממנה כמה דברים. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ שעד].

סה מי ששכח מעות או צ״יקים בכיסי בגדיו, ורוצה ללבוש את הבגד בשבת, צריך לנער את המעות מהכיסים קודם שילבשנו. ואף-על-פי שיש כיסים שבהם מותר לצאת עם מעות וכדומה, [במקום שיש בהם עירוב], מכל מקום מאחר שדרכו של אדם להכניס ידיו לכיסי בגדיו, נכון שבכל סוגי הכיסים יסיר את המעות על ידי ניעור הבגד קודם לבישת הבגד. שהרי אין להכניס ידיו לכיס בגדו כשיש בו מעות. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שעה].

סו מפתח דלת של בית, אינו מוקצה. ודינו ככלי שמלאכתו להיתר שמותר לטלטלו אף מן החמה לצל. אבל אין לטלטלו שלא לצורך כלל, ככל כלי שמלאכתו להיתר. [ילקו״י שם שעז].

סז צרור מפתחות או שרשרת שתלו שם מטבע לנוי, [על ידי שנקבו במטבע], מותר לטלטלן בשבת. אבל אסימון הנמצא בתוך טבעת שיש בה מפתחות וכדו׳, לכתחלה טוב להסירו מערב-שבת מהצרור. אך בדיעבד ששכח להסירה מערב-שבת, רשאי לטלטל את צרור המפתחות גם כשיש בו אסימון. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שעז].

סח מטבע שייחדו אותו לקמיע, אף אם לא נבדק אם הועיל או לא, מותר לטלטלו בשבת, ואין בו איסור מוקצה. ולענין לצאת עם הקמיע לרשות הרבים דרך מלבוש, כל שהוא קמיע מן המומחה, בין איתמחי גברא, בין איתמחי קמיעא, בין קמיע של כתב, בין קמיע של עשבים, מותר אף לחולה שאין בו סכנה. ואפילו אם עדיין לא אחזו החולי אלא שתולהו עליו מפני שמתיירא פן יחלה, מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שעח בהערה].

סט כל בעלי חיים הרי הם מוקצים בשבת, ואסור לטלטלם. ואף כלוב שיש בו עופות המצפצפים [כצפור או תוכי] העשוי לנוי, אסור בטלטול. ואפילו עוף קטן הראוי ליתנו לידי תינוק בוכה לשחק בו, אסור לטלטלו. ומכל-מקום אם החמה זורחת עליהם ויש בזה צער בעלי חיים, מותר לטלטלם למקום מוצל. וכל זה דוקא בבעלי חיים העומדים לנוי. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד שעח. שו״ת יביע אומר ח״ה חאו״ח סימן כו].

ע אם עלו אפרוחים על הסל שבבית ושהו שם כל משך זמן בין השמשות, או אפילו בסוף זמן בין השמשות, וירדו ממנו אחר כך, אסור לטלטל את הסל, שנעשה בסיס לדבר האסור, ונחשב כמוקצה לכל היום כולו. ואפילו אם לא היו האפרוחים על הסל בזמן בין השמשות, ועלו עליו בשבת, אסור לטלטל את הסל בעודם עליו, והוא הדין לכל בעלי חיים. [הליכות עולם חלק ג׳ עמוד ריג].

עא מותר ליתן אוכל לפני בעלי חיים שלו, ואם יש צורך מותר אף להאכילם בידיו, גם אם נוגע בהם, ובלבד שלא יטלטלם. ולכן מותר לפתוח את פי הבהמה, אם אינה יכולה לאכול לבדה מחמת חולי, דטלטול מקצת מוקצה דומה לטלטול מן הצד דשרינן לצורך השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שעח. ובעצם הדבר אם מותר לגדל ציפורי נוי טמאים, ראה בילקוט יוסף שם הערה עמוד שפ].

עב צנצנת זכוכית [אקווריום] שיש בה דגי נוי, יש להחמיר שלא לטלטלה בשבת משום מוקצה, ולא אמרינן שכיון שנועדה לנוי ולשעשוע יהא מותר לטלטלה. [ובפרט שיש לחוש פן יוציאם מהמים ויתחייב משום נטילת נשמה]. ואף ביום-טוב יש להחמיר בטלטולה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שפ].

עג אם דג מת בתוך האקווריום, מותר להוציאו משם בשבת בכפית, כדי שלא לגרום שגם הדגים האחרים ימותו, באופן שאין לחוש לאיסור בורר. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד שפא בהערה].

עד אסור להוסיף בשבת מים לתוך האקווריום, משום שהוא מבטל את המים משימושם לכל הצרכים. אבל במקום צער בעלי חיים, כשיש חשש שהדגים ימותו אם לא יוסיפו שם מים, מותר להוסיף מים לאקווריום בשבת וביום טוב. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שפב].

עה פרעוש שעל בשרו ועוקצו, מותר לסלקו מעל בשרו, דמשום צער העקיצה לא גזרו חכמים. [אבל יעשה כן בזהירות שלא להורגו בידים]. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שפג].

עו כלבים קטנים אף שהם מיוחדים להשתעשע בהם, אין לטלטלם בשבת וביום-טוב. ואף אפרוח חי חשיב מוקצה, אף שהקטנים משחקים בו. אולם מותר לגעת בנגיעה בעלמא בבעלי חיים בשבת, בלי לטלטלם, כמו שמותר לגעת בכל מוקצה. [ילקו״י שבת ב עמוד שפג].

עז עיור הרגיל ללכת עם כלב הנחיה, מותר לו לצאת בשבת עם הכלב, ולאחוז בשרשרת התלויה בצווארו, כיון שאינו מגביהו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שפד].

עח במקום שהבעל חי שבבית מקפץ על הכלים, וחושש שהכלים ישברו, ואולי ינפצם ויגרמו לפציעת הבעל חי, יש להפריחם מעל הכלים, ולא לטלטלם בידו. [ילקו״י שבת ב עמ׳ שפה בהערה].

עט אם נזדמן חתול עומד על הכסא בחצר במקום שצריך לישב שם, ואינו הולך על ידי גערה, אסור לטלטלו ולהשליכו בידים, כדין מוקצה מחמת גופו שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו. אבל לדחוף את החתול ברגליו או בזרועו, לפי הנראה יש להקל בזה, דהוי טלטול כלאחר יד שמותר אפילו במוקצה מחמת גופו. וכן אם תרנגולת או שאר חיה ועוף טהורים עומדים על השלחן, או במקום שצריך לישב, ואינם הולכים על ידי גערה, מותר לטלטלם כלאחר יד. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שפה].

פ אם נמצאו נמלים או זבובים על השלחן או על הכסא, אסור לגרשם ביד ממש, דהם בכלל בעלי חיים שאסורים בטלטול, ולא התירו אלא בפרעוש שעל בשרו ועוקצו. ולכן יוכל לגרשם על ידי ניפוח בפיו או הפרחתם ביד. ופעמים שיהיה דינם כגרף של רעי. [ילקו״י שבת ב עמוד שפו].

פא אם נמלים או יתושים נפלו לתוך התבשיל, מותר להוציאם מהתבשיל עם מעט משקה, שכל כי האי גוונא שהוא לצורך אכילה לא גזרו חכמים דין מוקצה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שפו]

פב המגדל כלב בביתו [על פי היתר מחכם, כגון יישוב ספר], וצריך לצאת עמו לטיול יומי ברחוב, מותר לאחוז בחבל הקשור לצווארו הכלב, ולא חשיב טלטול מוקצה, אך לא יגביהו בידים ממש. וברשות הרבים במקום שאין עירוב יזהר שלא תצא הרצועה מתחת ידו טפח כמבואר בשלחן ערוך (סימן שב סט״ז). [ילקו״י שבת כרך ב עמוד שפה בהערה].

פג נכה המרותק לכסא גלגלים וקנה קוף מאומן העושה בשבילו את כל צרכיו, וברח בשבת או ביום-טוב, ויש בזה צער גדול לנכה, ואף ספק פיקוח נפש, [מלבד ההפסד הגדול שבדבר], מותר לתת בפני הקוף סלק מתוק, או שאר דברים החביבים עליו, כדי שיקרב אליהם, ואז יוכלו להחזירו לבעליו. ואף-על-פי שאסור לגעת בבעלי חיים מפני שהן מוקצים בשבת, מכל מקום בכהאי גוונא יש להקל. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד שפו בהערה].

פד לספרדים ההולכים כדעת מרן הש״ע אסור לגדולים לשחק בכדור בשבת וביום-טוב, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו. והדין כן אף בכדור שעשאוהו מתחלה לשם משחק. ומכל מקום מותר להרשות לקטן [אפילו שהגיע לחינוך] לשחק במשחקים ובכדור בשבת, כי שמא מרן לא דיבר על הכדור בזמן הזה שיש לנו בתי חרושת למשחקים. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד קצה. ילקו״י שבת ב׳ עמוד שפז. ואף שנותן את המשחק בידים, ולכאורה עובר על איסור מוקצה לדעת מרן, מ״מ חזי לאיצטרופי סברת הרמ״א, וגם סברת האומרים שבזה״ז שיש בתי חרושת מיוחדים למשחקים, גם לדעת מרן אין דינם כמוקצה, ולכן יש להקל בנידון דידן. ומה שכתבנו שם לצרף שיטת הרשב״א והר״ן הוא לרווחא דמילתא. ובזה אתי שפיר מה שלוקח המשחק בידו ליתנו לקטן. ודו״ק. וראה בסעיף הבא].

פה שאר משחקים, כגון אבני פלא ולגו, או בובה ומכוניות קטנות, גם כן אסורים בטלטול לגדול, לדידן שקיבלנו הוראות מרן, ומכל מקום מותר להרשות לבניו הקטנים שלא הגיעו למצוות לשחק בשבת באבני פלא ובלגו שמחברים אותן זו בזו ועושים צורת בנין או מגדל, וחוזרים ומפרקים אותן בשבת. וכן מותר לגדול לתת לקטן לשחק בצעצועים המיוחדים לקטנים ואין בהם משום מוקצה. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד קצה, ובילקו״י שבת ב׳ עמוד שצא, ועמוד תרלו. ועיין בשארית יוסף ח״ג עמ׳ תיא, ובהליכות עולם ח״ד עמ׳ רמ]. וכלי משחק של קטנים שמשמיעים קול בהליכתם, אבל אינו קול שיר, אפשר להניח לקטן לשחק בו, מבלי שגדול יסייע לו במשחקו. ומותר גם למתוח הקפיץ של משחק ילדים, כגון רכבת ואוטו. ואין לדמותו לשעון שאסור לעורכו, שהשעון שפסק מהילוכו בטל מלהיות כלי, והעורכו מתקנו, מה שאין כן כלי משחק של תינוקות, שהילדים משחקים בו גם כשאינו ערוך. ואמנם משחק הפועל על ידי בטרייה, אין לגדול לטלטלו בשבת. [הליכות עולם חלק ד׳ עמוד רמ].

פו צעצועים שנתפזרו בחדר, מותר לגדולים לאוספם במטאטא לארגז הצעצועים, ואין בזה לא משום מוקצה, ולא משום מעמר. והמיקל לאוספם ביד יש לו על מה לסמוך, שיש אומרים שבצעצועים שבזמנינו הנעשים בבתי חרושת אין בהם דין מוקצה. [ילקו״י שם עמ׳ שצא].

פז כפתור חדש שלא היה בבגד הרי הוא מוקצה. וכפתור שנפל מהבגד, בין נפל בשבת בין נפל קודם השבת, אין לו דין מוקצה, ומותר לטלטלו כדי להצניעו, [שכיון שהיה מחובר במעיל חל עליו תורת כלי, ותו לא פקע מעליו תורת כלי גם אחר שנפל ממנו]. והמחמיר תבא עליו ברכה. וכן שרשרת חרוזים שנקרעה בשבת והחרוזים נתפזרו בפינות הבית, מותר ללקטן. אך לא יכניס לתוך חוט, וראה להלן בדין מעמר, בסימן שלה. [שם שצד].

פח מותר לטלטל פח-אשפה בשבת, כדי לשפוך את האשפה לחוץ. ומותר אף להחזיר את הפח לבית אחר שהוריק ממנו את האשפה, ואף אם אינו צריך לו ועושה כן מחשש שהפח יגנב. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שצז].

פט כלי שהתינוקות עושים בו את צרכיהם, אם יש בו לכלוך מותר לטלטלו למקום אחר, אף אם הכלי עשוי מחרס. ואם אין בו לכלוך, אם אינו עשוי מחרס, אינו מוקצה. [ילקו״י שם עמו׳ שצח].

צ מותר לשפוך את האשפה שהצטברה בתוך המשולש שבתוך הכיור, ואין בזה לא משום מוקצה ולא משום בורר. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שצח].

צא אם יש לכלוך על המסננת שבכיור, ומפני כך אין המים זורמים דרך נקב הכיור, מותר לנקותה ביד בשבת, אף שמטלטל בידו את הלכלוך [שהוא מוקצה] בשבת. וגם אין לחוש בזה משום מתקן מנא. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד שצח בהערה, ובעמוד תקכד].

צב מותר ליתן בשבת קליפות של אגוזים לתוך המשולש שבכיור, אף כשהוא ריקן, ואין צריך ליתן לתוכו קליפות הראויות למאכל בהמה. שמאחר וכלי זה מיועד לפסולת, לא שייך לאסור בו משום מבטל כלי מהיכנו. [ילקו״י שבת ב עמ׳ תפ. ובמילואים בסוף שבת ב עמ׳ תרב]

צג אסור להניח אבן בסמוך לדלת כדי שלא תזוז אנה ואנה ותשמיע רעש, אלא-אם כן מייחדה מערב- שבת לצורך זה. ודי ליחדה לשבת אחת, באופן שהדרך להשתמש באבן זו למטרה זו. ואף אם לא יחדה לכך, מותר להזיזה ברגלו. והוא הדין אם רוצה לפצוע באבן אגוזים בשבת, דסגי ביחוד לשבת אחת. אבל דבר שאין דרכו בכך, כגון שרוצה לפתוח הברז באבן, או להניחה על גבי דפים שלא יתפזרו ברוח, צריך שייחדו לכך לעולם. ואם השתמש פעם אחת [בימי חול] באבן לצורך פציעת האגוזים וכדומה, שוב אין צריך ליחד אבן זו לצורך פציעת אגוזים. [שם עמ׳ שצח].

צד אם לא ייחד את האבן מערב שבת לצורך הנ״ל, לא מועיל לייחדה בשבת עצמה. ויש אומרים שכל שלא דחאו בידים מועיל יחוד גם בשבת עצמה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד ת בהערה]

סימן שח סעיף ג׳ – מוקצה בכלי שמלאכתו לאיסור

צה כלי שמלאכתו לאיסור הוא דבר שהרגילות להשתמש בו למלאכות האסורות בשבת. ומותר לטלטלו רק לצורך גופו או מקומו, כדלהלן. ואף אם עדיין לא השתמשו בכלי מעולם למלאכת האיסור שבו, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, כל שידוע וניכר שעיקר עשייתו למלאכת איסור. אבל אם הוא כלי הראוי גם לשימוש של היתר, וגם לשימוש של איסור, כגון, ארנק של נשים שהן רגילות ליתן בו גם ממחטות וכיו״ב, ופעמים שנותנים בו גם מעות ודברים האסורים בטלטול, וכל כיוצא בזה, אין לזה דין מוקצה. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד תא].

צו כלי שרוב פעמים משתמשים בו לאיסור, ומיעוט פעמים משתמשים בכלי זה להיתר, כגון קדרה ריקנית והכיסוי שלה שרוב פעמים משתמשים בה לבישול, ופעמים מניחים בתוכה התבשיל ונותנים אותה במקרר, יש אומרים שאינו נחשב כמוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו בשבת אפילו מן החמה לצל. והמיקל בזה יש לו על מה שיסמוך, אחר שכן הוא מעיקר הדין. [ילקו״י שבת ב׳ מהדו׳ תשס״ד עמו׳ תרסה. ואף שבמהדו״ק כתבנו (בעמוד תב) שהולכים אחר הרוב, ואם רוב תשמישו לאיסור יש להחמיר, הנה בהליכות עולם ח״ג עמוד קצד, וקצט, כתב שהמיקל יש לו ע״מ לסמוך. אבל קדרה גדולה של ישיבות ובתי מלון וכדו׳ שאין משאירים בתוכה אוכל למשמרת במקרר, מסתבר דהויא מוקצה]

צז ואלו הן מקצת דברים הנחשבים כמוקצה מחמת שמלאכתן לאיסור: כיריים של גז, מברשת צביעה, מחבת ריקנית, מחדד, מחט, מחק, מטריה, מנורת חשמל או נפט, מסמר, מספריים, משור, נייר זכוכית, נייר קופי, נשק, סיכות, סרגל, עט, פטיש, צבת, קערה שייחד אותה להדליק בה נר שמן, אף שלא הדליקו בה את הנר בשבת זו, שופר, שפוד, תנור אפיה [אם אין רגילים לאחסן בו דברי מאכל], תפילין, וכיוצא בהם. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תג].

צח מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או לצורך מקומו אף בידים. וכגון, אם צריך לפטיש לפצח בו אגוזים, או שצריך לגפרור כדי לחצוץ בו את שיניו, [ויזהר שלא יקטמנו ויעשה ממנו כלי בשבת, וגם יזהר שלא יוציא דם], וכדומה. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד תיא].

צט וכן קורנס של נפחים מותר לטלטלו לפצוע בו אגוזים. וכן קרדום לחתוך בו דבילה, או לצורך מקומו, דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ״ומותר לו ליטלו משם ולהניחו באיזה מקום שירצה״. אבל מחמה לצל, דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שהוא ירא שמא יתקלקל בשמש,

או שירא שמא ישבר או יגנב, אסור לטלטלו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמ׳ תט, ובמהדורת תשס״ד עמוד תרסב].

ק גפרור שכבר הדליקו בו [שרוף], אין לטלטלו אף לצורך זה, דחשיב כמוקצה מחמת גופו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תט].

קא גפרורים שעדיין לא נשתמשו בהם, יש אומרים דחשיבי ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלם לצורך גופם או מקומם, שהרי הם עומדים להדלקה. ולכן מותר לטלטל גפרורים אלה כדי לחצוץ בהם שינים בזהירות, דחשיב כטלטול לצורך גופו. ויש אומרים דגפרורים אלה נחשבים כמוקצה מחמת גופו, שדינם כדין עצים המיועדים להסקה, וממילא אסור לחצוץ בהם את השיניים. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תג בהערה].

קב יש אומרים שספר טלפונים הוא מוקצה בשבת, מאחר ועיקר תשמישו לפעולת איסור שהיא הטלפון. ויש חולקים ומתירים לעיין בספר לראות כתובת של אדם מסויים.

קג יש אומרים שכל דבר שאין לו שימוש אלא למלאכת איסור, כגון נר שעוה, חשיב כמוקצה מחמת גופו, ולא כמוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תו]

קד יש אומרים שדבר שאינו אסור בשבת מעיקר הדין אלא מצד חומרא, מותר לטלטלו בשבת, ואינו נחשב כמוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור. ולדבריהם מותר לטלטל אופניים בשבת, שהרי יש אומרים שאין האיסור לנסוע באופניים בשבת אלא מצד חומרא. ויש מחמירים בזה. אולם מטריה אינה בכלל זה, שהאיסור לפתוח מטריה בשבת אינו מצד חומרא, אלא מהדין. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ שם].

קה קדרה ריקנית המיועדת אך ורק לבישול, ולא היה בה תבשיל מערב שבת, וכן מחבת ריקה, דינם כמוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור, ואם רוצה לטלטלם כדי להניח בהם תבשיל, נחשב כטלטול לצורך גופו. וקדרה שרגילים לבשל בה, ולפעמים מניחים בה פירות ושאר תשמיש של היתר, יש אומרים שגם כן נקראת כלי שמלאכתו לאיסור, ואסור לטלטלה כי אם לצורך גופה או מקומה, ולא מחמה לצל, שיש ללכת תמיד אחר רוב תשמישו של הכלי. ויש חולקים ומתירים לטלטלה אפילו מחמה לצל, שנקראת מלאכתה לאיסור ולהיתר. והמיקל בזה יש לו על מה שיסמוך. ובספר גדולות אלישע (סי׳ שח ס״ק יט) העיד, שבעיר בגדאד נוהגים היתר לטלטל הקדרות בשבת אפילו מחמה לצל, וכתב שיש להם על מה שיסמוכו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרסה].

קו קדרה המיועדת אך ורק לבישול, והיה בה מאכל בבין השמשות, והוריקו ממנה את התבשיל, יש מתירים לטלטלה בשבת אף שלא לצורך גופה או מקומה. ויש חולקים, וכן עיקר. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תז בהערה].

קז קדרה שיש בתוכה ככר לחם וכדומה, וכן מדוכה שיש בתוכה דברי מאכל, מותר לטלטלם בשבת אף מן החמה לצל. והוא הדין בשאר כלים שמלאכתם לאיסור, שמותר לטלטלן אפילו מחמה לצל, על ידי שיתן לתוכו איזה דבר המותר בטלטול. וכל שכן אם הוא דבר המיוחד לכלי, כגון תבשיל המונח בקדרה וכיו״ב, שאז מותר לטלטל הכלי שמלאכתו לאיסור על ידו לכל הדעות. ואין הבדל בזה אם הכלי מיוחד לזה או אם אינו מיוחד לזה. וכל שכן אם האוכל היה מונח בכלי מערב שבת. אבל במוקצה מחמת גופו אין לטלטלו על ידי ככר או תינוק. [ילקו״י שבת ב עמוד תו, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תרסה. הליכות עולם ח״ג עמוד ר׳]

קח אסור לטלטל נר שהיה דולק בבין השמשות של ערב שבת על ידי ככר או תינוק, אפילו הונח מערב שבת, שלא התירו בזה אלא במת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תז]

קט יש ח׳ אופנים שבהם מותר לטלטל מוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור, אף מן החמה לצל, או כדי להצילו מגניבה, ואלו הם: כשנטל כבר את הכלי שמלאכתו לאיסור, שמותר להוליכו לאיזה מקום שירצה. ב. טלטול על ידי הערמה, לחשוב להשתמש בכלי או במקומו. ג. טלטול בגופו וכלאחר יד. ד. טלטול מן הצד. ה. טלטול על ידי ניפוח בפיו. ו. נתינת דבר היתר עליו ולטלטלו אגב ההיתר, דבזה שרינן מלבד במוקצה מחמת גופו. ז. טלטול על ידי גוי מהחמה לצל. ח. אם נצרך לכלי להשתמש בגופו בו ביום, וחושש שיפסד בחמה או בגשם, שמותר לטלטלו מחמה לצל כדי שלא ייפסד או ייגנב, דגם זה מיקרי לצורך גופו, אחר שרוצה להשתמש בו אחר כך בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תיא בהערה].

קי במקום הפסד גדול, או כשצריך לדבר הרבה, מותר לומר לגוי לטלטל כל מוקצה. ויש מקילים לומר לגוי לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור גם כשאינו צריך לדבר הרבה, כל שהישראל יכול לטלטלו לצורך גופו, או כשיכול לטלטלו על ידי טלטול מן הצד וכדומה. והמחמיר תבוא עליו ברכה. [ולגבי שריפה ראה בילקוט יוסף סוף שבת כרך ד׳ במהדורת תשס״ד].

קיא מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור על ידי הערמה, וכגון, שיפצח בפטיש אגוז, או שישב במקומו, אף שבעצם עיקר כוונתו לצורך הכלי להעבירו מן החמה לצל, או שלא ייגנב. וכן במקום צורך מותר לטלטלו ברגלו. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תיב].

קיב מה שהתירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או מקומו הוא דוקא כשאין לו כלי היתר להשתמש בו, אבל אם יש לו כלי היתר להשתמש בו, אסור. ויש חולקים. והעיקר כסברא אחרונה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תיג]

קיג אם צריך לישב במקום שהפטיש נמצא, אפילו אם יש לו מקום אחר לשבת בו, מותר לטלטל את המוקצה בשבת, דסוף סוף מטלטל את המוקצה לצורך מקומו.

קיד כלי שמלאכתו לאיסור המונח על שלחן, וצריך לפרוס שם מפה, ויש לו אפשרות לפרוס את המפה בשלחן אחר בלי שיצטרך לטלטל את המוקצה, אף על פי כן מותר לו לטלטל את המוקצה, דסוף סוף מטלטל לצורך מקומו. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תטז]

קטו אולם אם רוצה לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור רק מפני שצריך לסדר את הבית לפני האורחים, ואינו צריך לאותו מקום שהמוקצה שם, אסור לו לטלטל בשל כך את המוקצה, אלא יטלטלנו שלא כדרכו, במרפקו. ובמקום צורך אפשר להקל גם ברגלו. והמיקל לטלטלו כדרכו יש לו על-מה שיסמוך. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תטו]

קטז מי ששכח שהיום שבת, או שכח שחפץ זה מוקצה, ועבר ונטל המוקצה לידיו, בין מוקצה מחמת חסרון כיס, בין מוקצה מחמת גופו, ובין מוקצה בכלי שמלאכתו לאיסור, כל זמן שהמוקצה בידו מותר לו להמשיך ולהחזיק במוקצה ולהניחו בכל מקום שירצה, ואינו צריך לסלקו מיד תיכף עם גמר השימוש בו, או מיד אחר שפינהו ממקומו. ויש אומרים שדין זה לא נאמר אלא בכלי שמלאכתו לאיסור. וטוב להחמיר כסברתם, אך המיקל בכל סוגי המוקצה יש לו על מי שיסמוך. [ילקו״י שבת ב עמוד תטז. שו״ת יביע אומר ח״י סימן לא].

קיז מוקצה ששכח ונטלו בידו בשבת, מעיקר הדין רשאי אף להעבירו מיד ליד, אך נכון להחמיר בזה שלא להעבירו מיד ליד. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תכא. יביע אומר ח״ט סי׳ לא סק״ב].

קיח מחט או סיכה שמלאכתה לאיסור שעומדת לתפור בה אף שנתבאר שדינה ככלי שמלאכתו לאיסור, ואין לטלטלה שלא לצורך גופו ומקומו, מכל מקום מותר לטלטל המחט בשבת כדי לחבר את קרעי הבגד, או כדי ליטול בה את הקוץ שנכנס בבשרו. ומותר להוציא בה את הקוץ אפילו אם יצא דם, שכיון שאינו צריך לדם הוה ליה מלאכה שאין צריך לגופה, ומשום צער לא גזרו עליו חכמים. ומכל מקום לכתחלה יזהר שלא יוציא דם, ואם נזהר ולא עלתה בידו אין בכך כלום, שאין זו מלאכת מחשבת. ואף על פי שהוא פסיק רישיה, מכל מקום פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן מותר. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תכב].

קיט אולר שיש בו חלקים שונים, וביניהם מספרים, פצירה לצפורניים, וסכין, מותר להשתמש בסכין שבו בשבת, ובלבד שלא יפתח את החלקים האסורים בשימוש בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמ׳ תכב].

קכ מאוורר המחובר לחשמל, ומופעל מערב שבת, מותר להזיזו ולהפנותו מצד אחד לצד אחר, כדין כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. [ויש אומרים דחשיב ככלי שמלאכתו להיתר]. ואף על פי שהמאוורר פועל על ידי חשמל, מכל מקום אין בו משום איסור מוקצה. ובלבד שיהיה חוט ארוך ומחובר לחשמל היטב, כדי שהחוט לא יתנתק מהשקע. ונכון להניח פתק מערב שבת במקום הכפתורים, ולכתוב עליו ״שבת״, כדי שלא ישכח ויבא להגביה או להנמיך את זרם המאוורר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תכג].

קכא אין לטלטל מנורת חשמל, או תנור חימום, בעודם דולקים, אף לצורך גופו או מקומו, [וכגון, לצורך קריאה לאור החשמל], דחשיב כבסיס לדבר האסור. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תכד].

קכב מותר לטלטל מכשיר שמיעה בשבת, המכוון מערב שבת. וכן מכשיר שמיעה המורכב על-ידיות המשקפיים, מותר לכבד שמיעה להרכיב המשקפיים בשבת כדי לשמוע, ובלבד שיפעיל את המכשיר מערב שבת. ואסור להחליף את הסוללה בשבת. ומותר לטלטל בשבת מכונת שמיעה, להסירה בעת שהולך לישון, ולחזור ולהשתמש בה אחרי קומו משנתו, כשהיא פתוחה מערב שבת ופועלת כהוגן. [ילקו״י שם עמ׳ תרנה. הליכות עולם ח״ג פרשת מקץ].

קכג ראוי להחמיר ברדייאטור [הסקה ניידת] שלא להזיזה בשבת בידיו ממקום למקום. אלא יעשה כן ברגליו, באופן אין לחוש שחוט החשמל יינתק. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תכו].

קכד דוד חשמלי [מיחם] המופעל מערב-שבת ומשתמשים בו לשתיית מים חמים, יש אומרים שאין להזיזו ממקומו אף לצורך גופו או מקומו. ויש מתירים. ואף שראוי להחמיר גם בזה, מכל מקום המיקל במקום צורך יש לו על מה שיסמוך. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תכז].

קכה מיחם שיש בצדו מנורה קטנה המוכיחה על פעילות תקינה של המיחם, יש אומרים שיש לחוש בזה לדין בסיס לדבר האסור. ויש חולקים. וראוי להחמיר. אך המיקל במקום צורך לטלטל גם מיחם כזה, יש לו על מה שיסמוך. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תכח]

קכו יש אומרים שאסור לטלטל מכשיר אידים חמים בשבת בשעה שהוא פועל, כי על ידי טלטול המכשיר יעלו המים גבוה על המקום הגורם לבישול המים, ונמצא מבשל בשבת. ויש אומרים שמותר לטלטלו לצורך החולה, שאף אם יגרום לבישול המים אין זה ברור שהוא איסור מהתורה, מאחר ואין המים מתבשלים על ידי גוף חימום. ובמקום צורך, וכגון כשרוצים לכוין את המכשיר אידים כנגד פניו של החולה, יש לסמוך על סברת המקילים. ובפרט שבדרך כלל הנזקקים למכשיר אידים יש לחוש בהם שיבואו לכלל סכנה. וכל שכן במכשיר אידים של מים קרים שמותר לטלטלו ממקום למקום בהתאם לצורך החולה. [שם].

קכז יש אומרים שמותר להוסיף בשבת מים חמים מהדוד של שבת, לתוך מכשיר אידים חם, לצורך חולה שאין בו סכנה. וכל זה במכשיר אידים שיש לו פיה כמו שיש במכשיר אידים קרים, ובערב שבת מילאו את המכשיר במים חמים ומבושלים, שעדיין לא נצטננו לגמרי, יכול להוסיף בשבת מים חמים ומבושלים מכלי ראשון כל זמן שהמכשיר פועל. ולכן גם המכשיר אינו מוקצה בזה האופן, ומותר לטלטלו. והעיקר לדינא, שהמיקל בזה לצורך חולה יש לו על מה שיסמוך. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תכט בהערה].

קכח מותר להוסיף בשבת מים למכשיר אידים קר, לצורך חולה אף שאין בו סכנה. ולפיכך אין בו דין מוקצה כלל. וכן מותר להוסיף מים למצנן אויר בשבת, או למאוורר שמפזר מים, דחשיב בכלל כלי שמלאכתו להיתר, ואין בזה גם איסור זורה, שאין איסור זורה אלא באוכל ופסולת מעורבים זה בזה, מה שאין כן בדבר אחד המתפזר אין בו איסור זורה. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תכט בהע׳, ועמ׳ תרסא. ומה שכתבנו לגבי זורה, כ״ה דעת רעק״א דהתלמוד דידן פליג על הירושלמי בזה].

קכט מים הנוזלים ממזגן בשבת, יש לדון בזה שמא הם אסורים משום מוקצה, דנולד שלא היה מתחלה בעולם, הוי מוקצה. אך יתכן שגם מים היוצאים מן המזגן דינם כעננים, ואין בו דין נולד. ונכון להחמיר בזה. ולפי זה, נכון להחמיר שלא להניח בשבת כלי ריקן כדי לקבל את המים היוצאים מן המזגן, שיש בזה משום מבטל כלי מהיכנו, שהרי מים אלה אינן ראויים לשתיה אחר דהוו נולד. ולכן יתן בכלי מעט מים, ואחר כך המים שנוטפים מהמזגן בטלים קימעא קימעא. [ילקוט יוסף יורה דעה על הלכות שעטנז מהדו״ק עמוד קע, ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד במילואים שבעמוד תרנו].

קל תנור אפייה חשמלי שיש בתחתיתו גלגלים, אם צריך למקומו מותר להזיזו ממקומו בשעה שאינו פועל. וכן אם נפל תחתיו חפץ כלשהו, מותר להזיזו כדי ליטול את החפץ. ואמנם בתנור המשמש לפעמים גם לאיחסון דברי מאכל, דינו ככלי שמלאכתו להיתר, אף שברוב פעמים עשוי למלאכת איסור. אבל בשעה שהתנור פועל אין להזיזו אפילו לצורך גופו ומקומו, דכיון שיש שם גופי חימום גלויים, חשיב כבסיס לדבר האסור. [ילקו״י שם עמ׳ תל].

קלא יש אומרים שתפילין דינם ככלי שמלאכתו לאיסור, מאחר שאסור להניחן בשבת. ולכן אסור לטלטלם בשבת כי אם לצורך גופו או מקומו. והיינו, אם רוצה לטלטלם על מנת ללמוד מהם צורת הקשר, וכדומה. וכן אם התפילין מונחות על הספסל ורוצה להשתמש במקומם, מותר להעבירם למקום אחר. [וכן אם התפילין נפלו לארץ, מותר להרימם בשבת]. ונרתיק התפילין וכן הכיסויים, גם הם מוקצים. ויש אומרים שאין לתפילין דין מוקצה בשבת, ובפרט שיכול להניחן אם מתכוין שלא לצאת בהם ידי חובה, אלא כדי להתלמד וכדומה. ולדבריהם מותר לטלטלם אף מן החמה לצל, ככל כלי שמלאכתו להיתר. ולדינא נראה שראוי להחמיר בזה שלא לטלטל התפילין אלא לצורך גופן או מקומן, דהיינו שצריך לישב במקום שהתפילין מונחות, שאז מותר לטלטלן ולהניחן בארון, וכן מותר לטלטל התפילין כדי למנוע שלא יבואו לידי ביזיון. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמ׳ תל].

קלב בית של תפילין קודם שהניחו בו את הפרשיות, יש אומרים שיש לו דין מוקצה, ויש חולקים. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תלד בהערה].

קלג פרשיות שהוציאום מבתי התפילין, מותרים בטלטול בשבת, כדין מזוזה. [שם עמ׳ תלד].

קלד סולם שבבית העשוי לטלטלו מזוית לזוית לצורך כלשהו, אינו מוקצה, ודינו ככלי שמלאכתו להיתר. ולכן מותר לטלטלו בשבת בפרט כדי להוציא על ידו איזה דבר מן הארון, או להניח ספרים באיצטבא גבוהה, וכדומה. וכן מותר להעבירו מהחמה לצל, או להכניסו לבית כדי שלא יאבד, וכדומה. וסולם של סיידים או של בנאים, שרוב מלאכתו לאיסור, יש אומרים שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור. אולם כיון שהסולם משמש גם להיתר, מצד מוקצה אין כאן, אבל יש לחוש שיחשדוהו שהולך למלאכת איסור להטיח הגג. [ילקו״י שבת ב עמוד תלד].

קלה מנורת חשמל שכבתה בשבת על ידי שעון-שבת אוטומאט של שבת שמכבה ומדליק בשעות קבועות, אם רוצה להוריד את הכפתור כדי שהמנורה לא תידלק עם התחדשות זרם החשמל על ידי השעון, יכול לעשות כן על ידי שיתנה מערב-שבת תנאי מפורש שיוכל להוריד את הכפתור לאחר שיכבה ע״י השעון. ואף שתנאי אחד מועיל לכל השנה, טוב להתנות בכל ערב-שבת. ועדיף שיתנה בפיו בפירוש. ואם שכח ולא התנה כלל, מותר לומר לגוי להוריד את הכפתור. ואם אין שם גוי, יסמוך על התנאי אחת לשנה. [ילקו״י שם עמוד תלה].

קלו תרופות, יש להם דין מוקצה בשבת לאדם בריא. אולם מותר לטלטלן לצורך חולה, אפילו כשחלה בשבת, ולא אמרינן בזה מגו דאיתקצאי בבין השמשות איתקצאי לכולי יומא. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תמח].

קלו כדורי ויטמינים הרגילים ליקח אותם גם אנשים בריאים, מותר לטלטלן בשבת ככלי שמלאכתו להיתר. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תמח].

קלח יש אומרים שאסור לטלטל בשבת משקולות, מפני שאסור להרימם בשבת משום איסור התעמלות בשבת כשמתכוין להזיע, ויש אומרים שמאחר וכל האיסור הוא רק כשמתכוין להזיע, אבל אם מרים את המשקולות רק כדי לחזק שרירי הגוף, וזה גם דרך הבריאים, ממילא אין לחוש בזה משום גזרת שחיקת סממנים, וכלי המשקולות נחשב ככלי שמלאכתו להיתר. ולדעת רש״י אין לטלטל את כלי המשקולות, כיון שלדעתו אסור לעשות תרגילי התעמלות בשבת, משום עובדין דחול. ולדעת הרמב״ם ומרן הש״ע אין האיסור אלא כשמתכוין להזיע. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד תנ. וילקוט יוסף שבת ב׳ סימן שא, ושבת כרך ד׳ בדין התעמלות בשבת].

קלט מפתח שמפעיל את מנוע המכונית דינו ככלי שמלאכתו לאיסור. אך מפתח של דלת המכונית אינו מוקצה, כיון שיש אפשרות להכנס לרכב בשבת אם אין המנורה נדלקת. והוא הדין במפתח המשמש גם לפתיחת הדלת וגם להתנעת המכונית. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תנ].

קמ כלי או אבן שמשחיזים בהם את הסכין, דינם ככלי שמלאכתו לאיסור, ואסור לטלטלם בשבת אלא אם-כן לצורך גופו או מקומו. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תנא].

קמא הדבר פשוט שאסור לתת קופסת סיגריות בכיס הבגד קודם צאת השבת, כדי לעשן מיד אחר צאת השבת, שהרי הסיגריות דינם כמוקצה ואין לטלטלם בשבת. והוא הדין במי שיוצא מביתו בשבת אחר הצהרים למקום רחוק, שאסור לו לקחת עמו את כרטיס הנסיעה של האוטובוס או הרכבת, כדי שיוכל לחזור לביתו במוצ״ש, שכרטיס זה יש לו דין מוקצה. [שם].

סימן שח ס״ד – כלי שמלאכתו להיתר

קמב כלי שמלאכתו להיתר, כגון כסא ספסל, שלחן, מלבושים וכדו׳, מותר לטלטלם אפילו אם אינו אלא לצורך הכלים שמא ישברו או יאבדו או יתקלקלו בחמה. אבל שלא לצורך כלל אין לטלטלם. [ואין צריך שיהיה כל מלאכתו של הכלי להיתר, אלא אף ברובו למלאכת איסור, אם מיעוטו להיתר שרי]. ולכן כפות ומזלגות, וכדומה, מותר לטלטלם ולסלקם מהשלחן, או לסדרם בצד אחר של השלחן. אבל שלא לצורך [כמו שמצוי במי שידיו עסקניות] אין לטלטלם. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ תנב. ובמהדורת תשס״ד עמ׳ תרמד, ובשאר״י ג׳ עמ׳ תיח. וכ״כ בבני ציון ליכטמן. ולכן אין לטלטל בחנם כלי שמלאכתו להיתר. וראה להלן סעיף].

קמג השולח את חבירו להביא לו כלי כלשהו בשבת, וטעה השליח והביא לו כלי אחר, וביקשו להביא לו הכלי שביקש, אין להחזיר את הכלי הראשון למקומו, אלא-אם-כן חושש שהכלי ישבר וכדו׳. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תנז]

קמד והוא הדין שאין לטלטל כסא או סטנדר שלא לצורך כלל. וכן אין להזיז שולחנות שלא לצורך כלל, ודינם ככל כלי שמלאכתו להיתר. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תנז].

קמה ספרי קודש מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל, וכן מותר לטלטל דפי גניזה הראויים ללימוד. ואף ספרי קודש המיועדים למכירה, מותר לטלטם בשבת, ולא חשיבי כמוקצה מחמת חסרון כיס. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תנז].

קמו ספרי קטלוגים שיש בהם תמונות ומחירי המוצגים, אם רגיל להסתכל בהם לשם הנאה ותענוג בעלמא, מותר לטלטלם בשבת. [ובלבד שלא יקרא את מה שכתוב בתחתית התמונות]. ואם הם עשויים רק לשם מסחר, אין לטלטלם בשבת, דהוו מוקצה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תנח].

קמז מותר לטלטל בשבת מגילת אסתר הכתובה על קלף, ואין בה משום מוקצה, שהרי ראוי ללמוד מתוכה. ולכן כשחל פורים ביום ראשון, מותר לקרוא במגילה בשבת ערב פורים, ואין לחוש בזה לא משום מכין משבת לחול, ולא משום טלטול מוקצה. וכשחל ט״ו באדר בשבת, אסור לטלטל את המגילה בשבת זו כדין מוקצה. שכיון שגזרו חז״ל שלא לקרוא מגילת אסתר בשבת בפורים, גזירה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, יש עליה תורת מוקצה, אבל בשאר שבתות השנה מותר לטלטלה, שראויה היא לקרוא בה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תנט, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תרסד].

קמח אוכלים ומשקים מותר לטלטלם גם שלא לצורך וגם מאכלים הנמצאים בקופסאות שימורים, או בשקיות ניילון סגורות, מותר לטלטלם בשבת, שהרי מותר לפותחם בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תסא].

קמט אוכלים שלא נגמרו על העץ, ואינם ראויים למאכל כלל אלא אחר בישול וכדומה, הרי הם מוקצים. וכן דג שאינו מלוח, שאינו ראוי למאכל, אין לטלטלו בשבת כשאר אוכלים. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תסא בהערה].

קנ פירות שאסורים באכילה בשבת, כמו פירות שאינם מעושרים, או סתם יינם, הרי הם מוקצים מחמת גופם, ואסור לטלטלם אפילו לצורך גופם או מקומם. אבל מאכלות האסורות באכילה ומותרות בהנאה, שיכול להאכילן לכלבים, כמו נבילות וטריפות, מותר לטלטלן בשבת כשאר מאכלי בהמה, ואם אינן עומדים לכלבים אלא לאכילת אדם [שאינו יהודי], אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם או מקומם. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תסב בהערה].

קנא אסור לטלטל פירות של ערלה בשבת, שרק דבר המותר בהנאה ואסור באכילה, כגון נבילה, מותר לטלטלו בשבת, אחר שראוי לאכילה לבהמה ולעוף שברשותו. או שראוי לגוי. אבל פירות ערלה שאסורים בהנאה, ואסור גם ליתנם לגוי או לבהמתו, אסור לטלטלן בשבת. ובספק ערלה, מותר לטלטלן כדי לשאול חכם אם הם מותרים בהנאה או לא. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד, עמוד תרמו. וראה בילקוט יוסף על הלכות ערלה סי׳ רצד, ובילקו״י שבת ב׳ שם].

קנב מוצרי אכילה שאין בהם הכשר כלל, ויש לחוש שמא יש בהם תערובת של איסור, יש לעיין אם לדונו כמוקצה בשבת, שמאחר וכיום תעשיית המזון התפתחה באופן שכל מוצר שאין לו הכשר, יש לחוש שמא עירבו בו כל מיני מוצרים האסורים, ממילא אינו ראוי לאכילה גם לקטנים, והוי מוקצה. ומה שהוא ראוי ליתנו לגוי או לכלב לא מהני כל שאינו עומד לכך. ואם בדעתו ליתנו לגוי או לזורקו, אין הכי נמי אין בו דין מוקצה. [ילקו״י על הלכות שעטנז סי׳ רצח הע׳ יב, מהדו״ק עמו׳ שפח. וילקו״י על הלכות ערלה פ״ב הערה כה. במהדו״ק עמו׳ קפט. ילקו״י שבת ב׳ מהדורת תשס״ד עמ׳ תרנד].

קנג יש מי שכתב שאין לטלטל שוקולד עם אבקת חלב של עכו״ם בשבת, משום דהוי מוקצה, ואמנם כיון שיש פוסקים שמקילים באבקת חלב של עכו״ם, ממילא לענין מוקצה הויא ליה ספק במילי דרבנן, ושפיר דמי להקל לטלטלו. ובפרט דחזי ליתנו לתינוקות. ואף שאנו תופסים לכתחלה להחמיר באבקת חלב של עכו״ם, מכל מקום לענין מוקצה נראה שמעיקר הדין יש להקל בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תרנג, וילקו״י על שעטנז שם].

קנד ביצה שנולדה בשבת שאסורה באכילה בו ביום, וכן חלב שנחלב בשבת, אסור לטלטלו כדין מוקצה מחמת גופו. ואסור לגעת בביצה, שמתוך שהיא עגולה נגיעה בה גורמת לטלטול.

קנה מותר להאכיל לקטן דבר שהוא איסור מוקצה, כגון פירות הנושרין מהאילן בשבת. ואפילו על ידי אמו, אם אין התינוק רוצה לאכול בעצמו. ודוקא בקטן הקילו בו חכמים, אבל חולה שאין בו סכנה אסור לו לאכול מוקצה. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמ׳ קצח. שבת ב׳ עמוד תסב ד״ה ואם מותר. אך ראה במהדורת תשס״ד עמוד תרסב מה שכתבנו בד״ז. וע״ע בלוית חן סימ׳ פו, ובהליכו״ע ח״ד]

קנו אוכלים ומשקים הנמצאים בתא ההקפאה שבמקרר [פריז׳ר] מותר לטלטלם בשבת. אבל פירות שנשרו מהאילן בשבת, אסור לטלטלם ולאוכלם בשבת, דהואיל והיו מוקצים בבין השמשות, נעשו מוקצים לכל השבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תסא]

קנז מותר לטלטל חלה קפואה מהפריזר ולהניחה באיזה מקום שתוכל להפשיר ויוכל לאוכלה, אף שהחלה לא היתה ראויה למאכל בשעת בין השמשות. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמ׳ תסב].

קנח מלפפון שהניחוהו בצלוחית מיוחדת כדי לכובשו כדי שיהיה חמוץ, מותר לטלטלו בשבת, ואין על זה שם מוקצה, שהרי ראוי לאכילה על-ידי הדחק גם קודם שתיגמר כבישתו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תסג סוף הערה ה׳].

קנט מותר לטלטל בגדים אף שאינו רוצה ללובשם עתה, ואף אם הם מונחים בארון- כביסה. וכן מותר לטלטל מטפחות ומגבות ידים אף שלא לצורך כלל. [ילקו״י שבת ב עמ׳ תסג. ולא דומה לכלי שמלאכתו להיתר, דטעם איסור מוקצה הוא משום גזרת הוצאה, או שלא יבא לעשות בו מלאכה, ולא גזרו על טלטול כלים ואוכלים, מפני שלא יוכלו לעמוד בהם, לבטל עונג שבת ושמחת יו״ט. ועיין בהר״ן (שבת קכג:) שמדמה ספרי קודש לאוכלין, ובגדים דמו לספרי קודש, ממילא לא היו מעיקרא בכלל הגזרה. שהרי בדרך כלל עשוי לצאת עמו כשהוא מלובש, ולא בדרך הוצאה. אבל כלי שמלאכתו להיתר, בתחלה היה בכלל גזרת מוקצה, דשייך בו הטעמים של מוקצה].

קס טלית של מצוה שנחתכה, אם יש בחתיכת הטלית שבידו שיעור שלש אצבעות על שלש, מותר לטלטלה. [דהיינו שיש בה שיעור 6 ס״מ על 6 ס״מ], ושיעור זה הוא לעניים בביתם, ואפילו לעשירים שהתארחו בבית עניים אין דינם כמוקצה. שהכל נמשך אחר דעת בעל הבית. ולעשירים בביתם צריך שיהיה בחתיכה ג׳ טפחים על ג׳ טפחים [24 ס״מ על 24 ס״מ], אבל אם חתיכת הטלית אין בה שיעור שלש על שלש אצבעות אסור לטלטלה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תרנה. על פי המבואר בהליכות עולם ח״ג פרשת מקץ].

קסא מותר לטלטל ניילון שרגילים להניחו על הכובע להגן מפני הגשמים, או ניילון המיועד להניח בתוכו כל מיני חפצים, ואין בזה איסור משום מוקצה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תסד].

קסב ערדליים שלובשים אותם על גבי מנעלים בימי הגשמים, אינן מוקצה בשבת. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ תסג, על פי המבואר בילקו״י שבת ב׳ סי׳ שא סעיף כד, שמותר לצאת בהם לרה״ר].

קסג מותר לטלטל בגד שעטנז בשבת. ואף שיש אומרים שאסור לטלטל בגד שעטנז, כדין מוקצה מחמת גופו, לדידן יש לתפוס כדעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו, שמתיר לטלטל בגד שעטנז בשבת, הואיל ותורת כלי עליו. ויש המקילים לטלטלו לגמרי אף שלא לצורך גופו או מקומו, ודינו כשאר בגדים. ויש אומרים שכל ההיתר לטלטלו הוא רק לצורך גופו ומקומו. ונראה עיקר בדעת מרן להקל אף שלא לצורך גופו ומקומו. ובגד קשה, כמו מזרון וכרית קשה שיש בהם שעטנז, והם לא מתקפלים בעת ששוכבים עליהם, וגם בשרו לא נוגע בהם, כגון שפרס עליהם סדין, וכיו״ב, שאז

מותר לשכב ולשבת עליהם, לכולי עלמא מותרים בטלטול לגמרי בשבת, כשאר בגדים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תסג בהערה. ובאורך יותר בילקוט יוסף על הלכות שעטנז, מצוות התלויות בארץ כרך ג׳ סימן רצח סעיף יב, במהדו״ק עמוד שעד, ובמהדורת תשס״ו בעמוד תרו. וראה עוד בשלחן ערוך סימן רנט סעיף א].

קסד מותר לטלטל בשבת ממחטות נייר, ואין בזה משום מוקצה, אף שתשמישן הוא חד-פעמי. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תסה].

קסה מותר לטלטל בשבת נייר חלק, שבזמן הזה אין מקפידים על הנייר שלא להשתמש בו לתשמישים אחרים [שלא לכתיבה]. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תסה]

קסו מותר לטלטל כוס וצלחת העשויים מפלסטיק או מנייר, ונועדו לשימוש חד פעמי. אך שלא לצורך כלל אין לטלטלם ככל כלי שמלאכתו להיתר. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תסה]

קסז פרחים הנמצאים בתוך מים שבאגרטל, מותר לטלטל האגרטל להעבירו משלחן לשלחן.

קסח פרחים העשויים מבד או מנייר, מותר לטלטלן בשבת, ככלי שמלאכתו להיתר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תסו סעיף י׳].

קסט עציץ עם עפר הגדלים בו פרחי נוי, בין של מתכת ובין של חרס, אפילו אינו נקוב יש ליזהר מליטלו מעל גבי קרקע שאינה מרוצפת להניחו על גבי יתדות, או איפכא. [ע׳ במשנ״ב סי׳ שלו שהביא מהפמ״ג שנסתפק אם עציץ זה הוי מוקצה, אמנם לכ״ע אסור לשנות מצב יניקתו]. אולם אם עובר ליד העציץ וע״י כך מנענע את העלים בגופו, אין בכך כלום, מאחר והוי טלטול מן הצד. [שם עמ׳ תסו].

קע מותר להריח בשבת שושנים ובשמים המחוברים לקרקע, ואין לחוש שמא יתלוש מהם, ומעיקר הדין מותר לאוחזם בידיו בעת שמברך עליהם ברכת הריח, אך יזהר שלא יתלוש. [ילקו״י הלכות ברכות עמ׳ תקנד. וע״ע ביבי״א ח״ה או״ח סימן כו סק״ב. וביחו״ד ח״א עמ׳ י׳, ובילקוט יוסף שבת כרך ה׳ דיני קוצר].

קעא הדסים בשאר שבתות השנה [חוץ מסוכות] אינם מוקצים, שהרי ראויים הם להרחה. וכן שאר מיני בשמים, טבק, מי בושם. אבל סיגריות, ומקטרת, הוו מוקצה. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ תסז. ובשעה״מ פ״ז מה׳ לולב הכ״ה כתב דטוטו״ן נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור. וכ״ה במנחת שבת (סי׳ פח אות קיד) גבי מקטרת. וכתב דאפשר דחמיר טפי דאיתעביד בו עצמו איסור. ולפ״ז כן הדין בסיגריות דחמיר טפי. ובספר שלמי יהודה (עמ׳ עו) כתב, דסיגריה הויא כלי שמלאכתה לאיסור. וצ״ע].

קעב סיגריות של סוכריה או מסטיק בטעם מינטא, והם דומים לסיגריות אמתיות, אין בהם איסור בשבת, ואין לחוש למראית העין. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תסח סוף הערה יא].

קעג מאפרה שמשתמשים בה גם להנחת פסולת, מותר לטלטלה בשבת ככל כלי שמלאכתו להיתר. ומותר ליתן לתוכה פסולת אף שאינה ראויה למאכל בהמה. אבל מאפרה קטנה שאין משתמשים בה אלא לפסולת של סיגריות, יש אומרים שאם היא ריקה אינה חשובה ככלי שמלאכתו לאיסור, שהרי אין עושים במאפרה עצמה איסור, אלא שהמאפרה משמשת את האיסור. ויש חולקים וסוברים דחשיבא ככלי שמלאכתו לאיסור. ויש להחמיר כדבריהם. אך המיקל לטלטל מאפרה מחמה לצל יש לו על מה שיסמוך. ואם יש בה פסולת ונחשב אצלו כגרף של רעי, מותר לכולי עלמא לטלטלה כדי לשפוך את הפסולת. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תסח].

קעד משקפת שמסתכלים בה לרחוק ולקרוב, אינה מוקצה ומותר לטלטלה בשבת. [שם תסט]

קעה מצלמה וכל חלקיה, וכן סרטי צילום, חשובים כמוקצה בשבת. [ילקו״י שבת ב עמוד תסט].

קעו מניפה העשויה להבריח זבובים, או לעשות בה רוח להפיג את חום היום, מותר לטלטלה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תע].

קעז שטיח אינו מוקצה. ושטיח מקיר לקיר, אם יצא חלק ממנו מותר ליגע בו אף אם על ידי כך מנענעו. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תע]

קעח מטאטא העשוי לכבד בו את קרקע הבית, מותר לטלטלו בשבת, אפילו לצורך שמירתו, ככל כלי שמלאכתו להיתר. וכל שכן לצורך ניקוי הבית. ויש להקל בזה גם לאשכנזים ההולכים לפי שיטת הרמ״א. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תע].

קעט טרמוס [מיתקן המיועד לשמור את חום-המים שבתוכו], מותר לטלטלו בשבת, ככל כלי שמלאכתו להיתר, בין כשנתנו בתוכו מים מערב שבת, או בשבת, ובין כשהוא ריקן. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תעב].

קפ כלים הצריכים טבילה, מותר לטלטלם בשבת, שהרי לדידן יכול להטבילם בשבת, או ליתנם לגוי במתנה, ולשואלם ממנו. ויש להקל גם לאשכנזים הנוהגים כשיטת הרמ״א. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תעב].

קפא כבר פשט המנהג לענוד בשבת שעון הפועל על ידי בטריה, ואין בו משום בסיס לדבר האסור. דחשיב ככלי שמלאכתו להיתר, [ובמקומות שאין עירוב ראה לעיל סימן שא].

קפב וכן מותר לענוד בשבת שעון אלקטרוני שיש בו נורה הנדלקת על ידי לחיצת כפתור, ואין לחוש שמא ישכח וילחץ על הכפתור להדליק אור. שאין אנו יכולים לגזור גזרות מדעתינו אחר חתימת התלמוד, ואפילו בדברים שדוגמתם מצינו שגזרו חז"ל, ואפשר שגם בנידון דידן אילו היה בזמן חז"ל היו גוזרים על זה, בכל זאת אנו אין לנו סמכות לגזור. ורק מי שירצה להחמיר על עצמו, יחמיר ותו לא מידי. [ילקוט יוסף שבת ב' עמוד תעב, ובמהדורת תשס"ד עמוד תרז, ילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר סימן ד' הערה נד. ילקוט יוסף על הלכות שעטנז סי' רצח הערה ח'. שו"ת יביע אומר חלק י' תאו"ח סי' כז]

קפג שעון יד שהתקלקל אין לעונדו ולטלטלו בשבת, שיש בו דין מוקצה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד תעג בסוף ההערה].

קפד אף שמותר לשאת בשבת שעון-יד המופעל על ידי בטרייה, מכל מקום הדבר ברור שאסור ללחוץ בלילה על כפתור השעון האלקטרוני להדליק אור כדי להבחין ולראות את השעה, שהרי זו הבערה גמורה האסורה מן התורה. [שו"ת יחוה דעת ח"ב סי' מט. ילקו"י שבת א' עמו' תרי]

סימן שי סעיף ו' – בסיס לדבר האסור

קפה דבר שמותר לטלטלו, שהניח עליו מבעוד יום דבר האסור בטלטול, כגון מוקצה מחמת גופו או מוקצה מחמת חסרון כיס וכדומה, שאסור לטלטלן אף לצורך גופו או מקומו, אסור לטלטל גם את הכלי התחתון, אפילו לצורך גופו או מקומו, מפני שנעשה בסיס לדבר האסור. ויש אומרים שהדין כן גם אם מונח על ההיתר כלי שמלאכתו לאיסור. והוא שהיה המוקצה מונח עליו כל זמן בין השמשות. ואף אם עכשיו אין המוקצה מונח עליו, כגון שנטלו גוי או קטן או נפל מאליו, מכל מקום חשיב כבסיס לדבר האסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד תעד].

קפו אין נעשה בסיס לדבר האסור אלא אם כן המוקצה הונח על ידי בעליו במתכוין. אבל אם הניחו אדם אחר ללא ידיעת הבעלים, ושלא לטובתו, או אף הניחו בעליו שלא במתכוין, כגון שנפל מידו לשם, לא חשיב כבסיס לדבר האסור. ומיהו בדבר שדרכו להיות מונח שם, אף שהניחו שלא במתכוין חשיב כהניחו במתכוין. [ילקוט יוסף שבת ב' עמוד תעה].

קפז ואמנם ארנק שהשתמשו בו כדי ליתן בתוכו שטרות או מטבעות של כסף, וכן קופה של צדקה, יש אומרים שהרי הם מוקצים אפילו אם אין בהם מעות, ואין לטלטלם בשבת, אפילו לא היו שם מעות בבין השמשות, כיון שהם מיוחדים למוקצה. ויש חולקים ואומרים שמאחר ואין גוף הארנק מוקצה, ורק הוא מיועד להניח בו מוקצה, כל שאין בתוכו מעות או שאר דברים שהם מוקצה, מותר לטלטל את הארנק. ולמעשה נראה שהמיקל לטלטל ארנק ריק מחמה לצל, יש לו על מי לסמוך. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד תעה].

קפח דין הבסיס כדין המוקצה שעליו, לפיכך אם הניח מעות או אבן על כרית מערב שבת, היה שם בבין השמשות, או שהניח אבן על פי החבית, אסור לטלטל הכר או החבית כדין המעות והאבן. וחשיבי כמוקצה מחמת גופו שאסור לטלטלו אף לצורך גופו או מקומו. ולכן תיבה שיש עליה מעות, או אפילו אין עליה עתה, והיו עליה בבין השמשות אסור לטלטלה, דמגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. אבל אם עתה אין עליה מעות וגם לא היו עליה בבין השמשות, אפילו ייחדה למעות והניחם עליה מבעוד יום, כיון שסילקם קודם בין השמשות מותר לטלטלה, אפילו מחמה לצל או כדי שלא תיגנב. [ילקוט יוסף שבת ב' עמ' תעו].

קפט והוא הדין לכלוב של עוף שיצא ממנו העוף קודם השבת ולא חזר לתוכו בשבת.

קצ לדברי האומרים שדין בסיס לדבר האסור הוא גם בכלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטל את הבסיס עם המוקצה שעליו לצורך גופו או מקומו, אבל לא מחמה לצל. ולדברי האומרים שאין דין בסיס בכלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטל את הבסיס אף מחמה לצל. [ילקו"י שבת כרך ב עמוד תעו, ובמהדורת תשס"ד עמוד תרעה. הליכות עולם סוף ח"ג].

קצא אם היה מונח על החבית או על הכרית גם דבר היתר וגם דבר איסור, לכתחילה יטה החבית וינער הכר, ואם אי אפשר משום הפסד או שצריך להשתמש במקום החבית והכר, יכול להגביהה כולה, שהרי חשיב בסיס לדבר האסור והמותר. והוא שהדבר המותר יהיה חשוב יותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד תעו].

קצב מגירה שיש בתוכה דברים האסורים בטלטול כמו מעות, אבקות אפיה, וכדו', אין לפותחה בשבת, שהרי מגירה זו היא בסיס לדבר האסור. ואם יש בתוכה גם דברים המותרים בטלטול בשבת, והם חשובים יותר מהדברים האסורים, מותר לפתוח ולסגור את המגירה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב' עמוד תעו].

קצג פמוטים שהדליקו בהם נרות שבת, והניחו על הפמוטים עצמם חתיכת לחם קודם בין השמשות, אין לטלטל את הפמוטים גם לאחר שהנרות כבו, ואין זה חשיב כבסיס לדבר האסור והמותר, שהרי השלהבת חשובה לו יותר, והפמוטים נעשו בשביל השלהבת. ונראה להחמיר בזה גם במגש שנעשה במיוחד לשם הנחת נרות שבת עליו בקביעות. ואם הניח את הפמוטים על גבי מגש רגיל, או אם הניחם על גבי שלחן, והניח על המגש או על השלחן

מערב שבת לחם או כלים החשובים יותר מהשלהבת שבנר, מותר לטלטל את המגש לאחר שהנרות כבו, דמאחר שאין המגש או השלחן נעשו במיוחד לצורך השלהבת, מועיל בהם נתינת הלחם, ואז המגש או השלחן חשובים כבסיס לדבר האסור והמותר. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד תעז].

קצד אסרו חכמים לבטל כלי מהיכנו בשבת, דהיינו ליתן בשבת חפץ שהוא מוקצה על חפץ שאינו מוקצה, שהרי גורם לאסור בטלטול את החפץ שהיה מותר בטלטול. [ילקו״י שם עמ׳ תעט].

קצה מותר להניח פסולת לתוך פח-אשפה ריק בשבת, או לתוך המשולש שבכיור. ואין צריך להקפיד ליתן שם בתחלה חתיכת לחם או קליפה הראויה למאכל בהמה. [שם עמו׳ תפ].

קצו המפצח גרעינים או שקדים בשבת, לא יניח את הקליפות בתוך צלחת ריקנית, כדי שלא יבטל כלי מהיכנו. אלא יתן בתחלה לתוכה גרעין אחד או שנים, או שאר מאכלים, שאז הצלחת נעשית בסיס לדבר ההיתר, ואחר כך יוכל לתת בתוכה את הקליפות, שאז הכלי חשוב כבסיס לדבר האסור והמותר שמותר לטלטלו. ובדיעבד שהניח את הקליפות לבדן בצלחת ריקה, אם הוא בגדר גרף של רעי, מותר לכתחלה לטלטל הצלחת כדי לזרוק הקליפות. ואם לאו, לכתחלה יניח בתוכה דברים של היתר ויטלטלנה. והמיקל גם בלא זה, כשיש מלח על הקליפות, יש לו על מה לסמוך. ואם הניח הקליפות על השלחן וצריך למקום השלחן, אפילו אין עליה אלא דברים שאינם ראויים למאכל בהמה, מותר להגביה השלחן ממקום למקום. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמ׳ תפא].

קצז טלית ותפילין הנמצאים בכיס אחד, לסברת האומרים שתפילין חשיבי מוקצה, יש אומרים שאסור להוציא את הטלית מהכיס, שהרי הוא מבטל כלי מהיכנו, שעושה את הכיס הגדול כבסיס לתפילין שהם אסורים בטלטול. אלא צריך קודם להניח ספר בתוך הכיס, ואז יהיה מותר לקחת את הטלית. אך לסברת האומרים שאין לתפילין דין מוקצה, מותר ליקח את הטלית מהכיס. וכן להאומרים שאין דין בסיס לדבר האסור אלא במוקצה מחמת גופו, וכדומה, מותר לקחת את הטלית מהכיס הגדול. והעיקר לדינא להקל בזה, שכל שהבסיס לדבר האסור נעשה מאליו ולא בידים, אין כאן איסור משום מבטל כלי מהיכנו. [על פי דברי המאירי שבת קמב, ובמהדורת תשס״ד עמוד תרמא. ואף שבילקו״י שבת ב׳ עמוד תפב, נתבאר שהמחמיר ליתן ספר קודם שמוציא את הטלית מהכיס הגדול, תע״ב, הנה כתבנו כן עפ״ד כמה אחרונים, אבל לא ראו את דברי המאירי הנז׳, שטרם נדפס, ובו נתבאר להדיא להקל].

קצח אם הניח מעות על הכר, על דעת שישארו עליו בכניסת השבת, דהיינו כל זמן בין השמשות, אסור לנער את הכר מן המעות שעליו, מפני שנעשה בסיס לדבר האסור, והרי הוא מוקצה. ולכן אפילו אם בא גוי ונטל המעות מעל הכר, אסור לטלטלו, שכיון שנעשה בסיס לדבר האסור בבין השמשות, מיגו דאתקצאי בבין השמשות אתקצאי לכולי יומא. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרעד]. ואם שכח מעות או אבן על גבי כרית וכדומה, מטה את הכרית והמעות או האבן והם נופלים מאליהם. ואם אינו צריך לכרית, אלא חושש שהמעות יגנבו, אסור. ואפשר להקל להטות את הכרית בגופו ולא בידו, דהוי טלטול כלאחר-יד. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תפב. שארית יוסף חלק ג׳ עמ׳ תטז].

קצט כבר נתבאר שמותר להשתמש בשבת בסדין חשמלי המחובר לזרם החשמל מערב-שבת, ואין בזה חשש מצד בסיס לדבר האסור. וכן אין לחוש בזה שמא יגדיל או ימעיט את מדת החום בשבת. ומכל מקום טוב לעשות מערב-שבת איזה קשר משונה או לכתוב על נייר ״שבת״ וליתנו ליד כפתור החשמל, כדי שאם ישכח ויבוא לשנות את מדת החום, על ידי השינוי או הנייר יזכור שהוא שבת. ואם שכח לחבר את הסדין מערב שבת לזרם החשמל, אסור לחברה בשבת. [שו״ת יחוה דעת חלק ה׳ סימן כה].

ר נהגו להקל גם בשעון יד אלקטרוני עם מחשב, ואין לגזור שמא ישתמש במחשב שבשעון. [שהגזרה היתה בנר שדרכו לדעוך, שמא יטה, ולא בהדלקה חדשה, שמא ידליק]. [ירחון קול תורה תמוז תשס״ג עמוד יח].

סימן שח – דין מוקצה מחמת מצוה

רא הקישוטים שתולים בסוכה, וכן פירות ושאר מיני אוכלים שתולים אותם בסוכה לנוי, הרי הם מוקצים מחמת מצוה ואסורים בטלטול ביום-טוב, ובשבת חול המועד. ואם נפלו על השלחן ואי אפשר לאכול, יש אומרים דמשום אוכל נפש ביום טוב, מותר לטלטל המוקצה ולהסירו. ואם אפשר יעשה כן על ידי טלטול מן הצד, דהיינו שינער המפה וכדומה. וקישוטי הסוכה או הפירות שנפלו מהסוכה בחול המועד, מותר לטלטלן ולהחזירן למקומן, אבל אסור ליהנות מהם בכל ימי החג. אולם פירות שהתנה עליהם בערב החג בנוסח ״אני מתנה על נויי הסוכה לאוכלם מתי שארצה״, אם יפלו יוכל לאוכלם. אבל אם התנה עליהם בנוסח ״אני מתנה עליהם לאוכלם כשיפלו״, אין תנאי זה מועיל כלל, ועדיין הם באיסורם, שמתוך שהוקצו בבין השמשות של כניסת החג הוקצה לכל החג כולו. אבל כשמתנה לאוכלם כשירצה, לא הוקצו בבין השמשות. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תפה, וילקו״י מועדים].

רכ הסכך והדפנות של הסוכה הרי הם מוקצים, ואסור גם ליהנות מהם אף בחול המועד. ובזה לא מועיל שיתנה מערב החג. אבל על נויי הסוכה מועיל תנאי, ולכן נכון שבערב סוכות יתנה על כל נויי סוכה, וכגון סדינים המצויירים, שיוכל ליטלם כל זמן שירצה, ואז יהיה מותר לו להסירם מן הסוכה בחול המועד, אם חושש פן ירדו גשמים ויקלקלו אותם, או מפני הגנבים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תפו].

רג לולב וערבה הרי הוא מוקצים בכל שבתות השנה, [לבד מיום טוב של סוכות]. והדסים, בשבת חול המועד, הרי הם מוקצים מחמת גופם, ואסור לטלטלם אפילו לצורך גופם או מקומם. וכן יש להחמיר בשבת שקודם סוכות בהדסים שקנה לצורך המצוה, שחס עליהם ואינם עומדים כעת לריח. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ תפו. הגרי״ש אלישיב בשלמי יהודה עמ׳ לג] אבל אתרוג אינו מוקצה, שהרי הוא ראוי להריח בו. [ומ״מ טוב שלא להריח בו בימי חג הסוכות שלא להכנס בספק לגבי ברכת הריח שלו]. ואתרוג העומד למכירה ראה לעיל דין מוקצה מחמת חסרון כיס. [ילקו״י שם].

רד ביום טוב של סוכות לאחר קיום מצות לולב, מותר לטלטל את הלולב כדי להניחו ולהצניעו במקומו. ואף אשה שאינה חייבת בלולב מותרת לטלטל הלולב להניחו במקומו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תפו].

רה שופר בראש השנה מותר לטלטלו גם אחר התקיעות, שהרי ראוי לתקוע בו למי שעדיין לא יצא ידי חובה כראוי. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תפט בהערה].

סימן שח – עוד בדיני מוקצה

רו דלת או חלון-הזזה שיצאו ממקומם בשבת, הרי הם מוקצה ואסור לטלטלם, מאחר ואסור להחזירם למקומם בשבת. ואין עליהם תורת כלי. אבל אם נתפרקו מבעוד יום, וגם חושב להשתמש בהם בשבת לאיזה צורך שהוא, מותרים בטלטול. [ילקו״י שבת ב עמוד תפט].

רז כלים הניטלין בשבת שנתפרקו דלתותיהן מהן, מותר לטלטל את הדלתות בין שנתפרקו בחול בין שנתפרקו בשבת, דאף שאסור להחזירם בשבת שמא יתקע, מכל מקום שם כלי עליהם. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תפו].

רח בגד רטוב שהניחוהו במכונת ייבוש מערב-שבת, מותר להוציאו מהמכונה בשבת אחר המכונה תפסיק לפעול, אף שהבגד היה רטוב בבין השמשות. ומותר להורידו מהחבל בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תצ].

רט דבר שהיה מוקצה ביום שעבר, וביום שאחריו אינו מוקצה, אין לאסור לטלטלו מחמת שהיה מוקצה ביום שעבר. ולפיכך מותר לטלטל [ולאכול] חמץ ביום שבת שלאחר שביעי של פסח, אחר שמכרוהו לגוי מערב פסח. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תצא].

ריי כבר נתבאר לעיל שביצה שנולדה בשבת או ביום-טוב, דינה כמוקצה ואסור ליגע בה, וכל שכן שאסור לאוכלה. ואם נתערבה באלף כולן אסורות. אך מותר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר, ובלבד שהכלי לא יגע בביצה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תצא].

ריא ביצה שיש בה דם על החלמון, שהיא אסורה באכילה, מותר לטלטלה מפני שהיא ראויה לאכילה לבהמה ולעוף. וכל שכן בזמנינו שכמעט כל הביצים המשווקות על ידי חברת ״תנובה״ מובאות מן הקיבוצים אשר התרנגולות מסוגרים בלולים שלהם, ואין שם תרנגולים זכרים, ודין הביצים שלהם כדין ביצים שעל ידי ספנא מארעא, שאין הדם שבהם אוסר כלל, מפני שאינם ראויים לגדל אפרוח. [הליכות עולם חלק ג׳].

ריב לול של תרנגולים שהתרנגולות מטילות בו ביצים, ובמשך יום השבת שוברים את הביצים, אף שיש הפסד גדול אין להקל לטלטל את הביצים. ולכן יש להסדיר אופן שהביצה תרד למטה כדי שהתרנגולות לא ישברוה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תצד].

ריג מותר לכסות מוקצה בכלי שמלאכתו להיתר, כדי להגן על המוקצה שלא ישבר וכדומה. ולכן מותר לכסות מנורת חשמל על ידי צלחת וכדומה, במקום שאין חשש שעל ידי הנגיעה בחשמל יבוא לידי כיבוי המנורה ח״ו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תצב].

ריד נוטל אדם את בנו הקטן אף שיש לו אבן בידו, ולא חשיב כמטלטל מוקצה בשבת. ובתנאי שהבן יש לו געגועים על אביו, שאם לא ירים אותו יבכה הילד ויחלה. ואם אין לילד געגועין לאביו, אסור לשאתו כשיש בידו מוקצה, אבל לאוחזו בידו אין איסור בכל מוקצה, אלא בדינר, שלא התירו אלא באבן, שאם תפול האב לא יטלנה. אבל אם היו בידיו מעות וכדומה, אסור ליטלו בידיו, שמא יפלו המעות ויבוא אביו לטלטלן. ולא עוד אלא אפילו לאחוז את בנו בידו, וביד בנו דינר, והבן מהלך ברגליו אסור, ואפילו בשעת הדחק אין להתיר, שכן דעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. [ילקוט יוסף דיני חינוך קטן עמוד קצט].

ריט אסור לטלטל בשבת פנקס קבלות ריק, דאפשר דחשיב כמוקצה מחמת חסרון כיס. אבל קבלה שנכתב עליה שם התורם והסכום שנתרם על ידו, מותר לטלטלה בשבת, כדי ליתנה לתורם. אלא שלכתחלה נכון ליתן את הקבלה לתורמים בימי החול. [ילקו״י שבת ב׳ עמו׳ תצו].

רטו מותר לטלטל בשבת שיניים תותבות, ואין בזה איסור מוקצה. וכן נכה שהורכיבו לרגלו פרוטזה, מותר לטלטלה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תצז].

ריז השלג והברד אינם מוקצים בשבת, ומותר לטלטלם. ולכן שלג היורד על הבגדים, מותר להורידו בידו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ שם. ועיין בביאור הלכה סי׳ שב ד״ה מן הטל, שאם השלג עדיין לא נמס ולא נבלע בבגד מותר לנערו בנחת בשבת, ואין בזה משום כיבוס].

ריח מותר ליתן שלג או ברד לתוך כוס יין או מים, והם נימוחים מאליהם ואינו חושש. וכן מותר להניח בחמה או כנגד המדורה כדי שיפשרו, [באופן שאינם יכולים להגיע לידי חום שהיד סולדת בו, אפילו אם יהיו שם כל היום]. ומותר ליהנות בהם בשבת, ואין בזה משום איסור נולד. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תצח. ואם מותר לפנות שלג מפתח ביתו כשאינו דבוק וקשה, ראה שם בהערה.]

ריט נוצה או אבק שניתלו בבגדים, מותר להסירם בשבת, ואין בזה איסור לא משום מלבן [כמבואר לעיל סימן שב], ולא משום טלטול מוקצה [הנוצה או האבק]. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תצח. רמ״א סימן שב ס״א]

רכ מותר לנקות כסא מהאבק שעליו כשרוצה לישב. וכן כוס או צלחת שנפלו לתוך בוץ, מותר לנקותן בשבת, ולא חשיב כמטלטל מוקצה. [הבוץ]. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תצח].

סימן שי, תצה – דיני מוקצה ביום טוב

רכא מוקצה ביום טוב חמור יותר ממוקצה בשבת, ולכן קליפות של פירות הראויים למאכל בהמה ועוף, ועצמות הראויים לכלבים, אף שמותר לטלטלן בשבת, מכל מקום אסור לטלטלן ביו״ט. והני מילי שנתפרקו ביום טוב, אבל אם נתפרקו מערב יום טוב שרי, דהוי מוכן מבעוד יום. והטעם שהחמירו במוקצה ביום טוב יותר מבשבת, מפני שכבוד קדושת יום טוב קלה בעיני הבריות, ולכן עשו חז״ל סייג לדבר כדי שלא יבואו לזלזל בקדושת יום טוב. ולכן לא יניח הקליפות הנז׳ בצלחת ריקה, שהרי הוא מבטל כלי מהיכנו, שאסור לטלטל הכלי עם הקליפות שבתוכו במשך כל היום, אלא יניח תחלה גרעין או איזה פרי או פרוסת פת בתוך הצלחת, ואחר כך יתן לתוכה את הקליפות או את העצמות. אבל קליפות שאינם ראויות למאכל בהמה ועוף, וכגון קליפי אגוזים ושקדים גם בשבת אסורים בטלטול. ומותר לטלטל אחר כך את הכלי שבתוכו הפרי או הפרוסה עם הקליפות והעצמות כדי להשליכו לאשפה, שהכלי נעשה בסיס גם לדבר המותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תצח].

רכב פירות העומדים לסחורה כגון אצל סוחר סיטונאי שדרכו למכור ארגזים שלמים או שקים שלמים המלאים פירות, ואין דרכו ליקח מהם לאכילה, נחשבים למוקצים, ואסור לקחת מהם ביום טוב. אף על פי שמותר לקחת מהם בשבת. אבל מותר לקחת פירות וביצים ושמן ויין מחנוני קמעונאי ביום טוב, ובלבד שלא יזכיר סכום המקח. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תק].

רכג אם חל יום טוב בשבת, אין צריך להחמיר במוקצה כדין יום טוב, אלא דינו כשאר שבתות, ואף על פי שיש חולקים ומחמירים בו כדין יום טוב, העיקר לדינא כמו שנתבאר, דכיון שהוא חמור בעיני כל אדם מפני קדושת השבת המצורפת עמו, אין חוששין שיבואו לזלזל באיסור זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תק. ילקוט יוסף מועדים עמוד תנז הערה יג].

רכד מותר לטלטל מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש. ולכן אם הונחו אבנים או ארנק של כסף על פירות, מותר לטלטלם ולהוציאם כדי ליקח הפירות מתחתיהם. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד תק. ועיין בתוס׳ ביצה ח. ש״ע סימן תקז ס״ו. ש״ע סי׳ תקז ס״ד, וברמ״א ס״ס תקט. ילקו״י מועדים עמוד תנט].

רכה וכן מותר לגרוף גחלים ואפר מהתנור ביום טוב כדי לאפות בו. [ואף על פי שהוא גם מכבה את הגחלים, מותר]. [ילקו״י שם. וע׳ בגמ׳ ביצה כג. משנה ביצה לב: שבת קלד. רש״י ותוס׳ שם. ש״ע סי׳ תקז ס״ד].

רכו גם ביום טוב ראוי להחמיר שלא לטלטל דגי נוי שבצנצנת, מאחר שעומדים לנוי ולא לאכילה ומחוסרים הכנה. ולכן בדגים טהורים יתנה מבעוד יום שרוצה לאוכלם. הא לאו הכי אסור. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקא. יביע אומר חלק ה׳ חאו״ח סימן כו סוף אות ג׳]

רכז מי שאינו מעשן ביום טוב, יש אומרים שאסור לו לטלטל הסיגריות ביום טוב, ורק אם נוהג כן משום חומרא בעלמא, ויודע שהמעשנים ביום טוב יש להם על מה לסמוך, מותר לטלטל. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תרנב. ואם מותר ליתן הסיגריה למי שמעשן, ראה בחזו״ע יו״ט עמ׳ מה].

סימן שיד – איסור בנין וסתירה בשבת

א כבר נתבאר לעיל שמותר לאפשר לילדים קטנים שלא הגיעו למצוות לשחק בשבת ב״אבני פלא״ או ב״לגו״, ולחבר אותן זו בזו, לעשות מהם צורת בנין או מגדל וכדומה, ואין לחוש בזה לאיסור בונה בשבת. וכן מותר לאפשר להם לחזור ולפרק אותן בשבת. ומותר אף ליתן להם בידים את המשחקים הנ״ל בשבת, דאף שהם אסורים לגדול לשחק בהם, לדידן, מכל מקום כדי ליתנם לקטן יש לסמוך על האומרים שאין בשאר המשחקים דין

מוקצה. ויתכן דבמשחקים שבימינו הנעשים מעיקרא לשם משחק, לכולי עלמא שרי. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקב. ובילקוט יוסף דיני חינוך קטן עמוד קצא. שו״ת יביע אומר ח״ז סי׳ לט אות ד. והספק ספיקא הוא כמו שכתבנו כאן ואין צריך לצרף את שיטת הרשב״א, דהא לוקח המוקצה בידיו].

ב סטנדר הניתן להנמכה או להגבהה [על-ידי ברגים], מותר להגביהו או להנמיכו בשבת. וכן כסא שאפשר לשנות את גובהו באמצעות סיבוב הידית שבתחתית הכסא, מותר לסובב את הידית כדי להגביה ולהנמיך את הכסא. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקד. שו״ת שבט הלוי ו׳ סי׳ לב].

ג מטה של פרקים הנעשית בשביל בעלי אומנות או אנשי צבא, והיא עשויה פרקים פרקים בכדי שיוכלו לשאתה בלכתם בדרך, וכשמגיעים למחוז חפצם מחזירים את פרקיה ומושיבים אותה, אסור להחזירה ולהדקה בשבת, גזירה שמא יתקענה ביתדות ומסמרים, שאז נחשב גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש. ואם דרכה תמיד להיות רפויה מותר לכתחלה להחזירה באופן שלא יהדקנה שאז אין לגזור פן יתקע בחוזקה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקד. שבת מז.].

ד כוס של פרקים מותר לפרקה ולהחזירה בשבת, שהואיל ואין דרך להדקו כל כך אין לחוש שמא יתקע. ואפילו להדקו בחוזק מותר. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקד. ש״ע סי׳ שיג ס״ו].

ה כוסות של פרקים שחלקיהן מתחברים על-ידי חריצים סביב סביב, ועל-ידי הברגה מתחברים בחוזק, אסור לחברם ולהדקם בחוזק בשבת, אבל להחזירם רפויים מותר. [שם תקה]

ו כיסויי הכלים, אפילו עשויים על-ידי חריצים [כמו בסיר-לחץ] מותר להחזירם ולהדקם בחוזק, הואיל ואינם עשויים לקיום באופן מתמיד, אלא עשויים לפתחם ולסוגרם תמיד. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקז. ועיין במג״א סי׳ שיד ס״ק יב. הגר״ז סכ״א. פתה״ד ח״ג דף רו.].

ז לפיכך מותר להשתמש בבקבוק גומי של מים חמים שנסגר על-ידי הברגה. [ואין לאסור בזה גם משום רפואה בשבת]. וכן מותר להשתמש במילחיה שסוגרים אותה בהברגה. וכן מותר לסגור את הטרמוס, ואת הבקבוק של התינוק, הואיל וזה דרך השימוש של הכלי. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד תקז. ביאור הלכה סימן תקיד ס״ב. מנחת שלמה ח״א סימן יא אות ד׳].

ח המנהג פשוט להשתמש בשבת בצלוחית של מי ורדים, שבשפת הכלי יש חריצים סביב סביב, והכיסוי למעלה מתהדק בכלי על-ידי הברגה, וכשמתרוקן הכלי ממי הורדים (על ידי זילוף דרך כיסויו המנוקב בנקבים דקים), מסירים את הכיסוי וממלאים את הכלי שוב במי ורדים, וחוזרים ומבריגים את הכיסוי למעלה. ומותר לפתוח הכלי ולסוגרו בשבת, וכן המנהג והוא מיוסד על פי ההלכה, שהואיל ודרכו של הכיסוי להסירו ולהחזירו תמיד אין בו איסור סתירה בפתיחתו, ולא משום בנין בהחזרתו. וגם אין לגזור שמא יתקע. וכן מותר לנשים להבריג את פותחן השרשרת המחזיק ענק או תליון, שהרי לא מהדקים חזק, וגם השרשרת עשויה לפתוח ולסגור. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ תקח, הליכות עולם ד׳ עמ׳ רמט. שו״ת פעולת צדיק ח״ב סי׳ רסד].

ט מותר להבריג בשבת את בלוני הגז בכלי הסיפולוקס ולהוריק את הגאז לתוך המים, ואין לחוש בזה לא משום בנין ולא משום תיקון כלי ולא משום נולד. ובלבד שעושה כן לצורך השבת עצמה. וכן מותר לעשות סודה בשבת על-ידי המיתקן הנקרא ״סודה- סטרים״. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקח].

י מותר לכוין משקפת בשבת להתאימה לראייה לרחוק או לקרוב, על-ידי סיבוב הכפתור המיוחד לכך. [וכבר ביארנו לעיל שגם אין בזה משום מוקצה]. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקיא].

יא כבר נתבאר לעיל שזכוכית של משקפיים שיצאה ממקומה, ראוי להחמיר שלא להחזירה למקומה אפילו ברפיון באופן זמני מבלי להדק את הבורג, אלא אם כן יש בדבר צורך גדול, ואם יש שם גוי, יש להתיר לומר לו להחזיר את הזכוכית למשקפיים, ובפרט לצורך מצות תלמוד תורה. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ תקיב. ציץ אליעזר ח״ט דף קכז. בצל החכמה ח״ד סי׳ קכג. שרגא המאיר ח״ג סי׳ מג. הליכות עולם ח״ד עמוד רסג].

יב שעון הפועל בצורה מיכנית, וצריך למלאתו על ידי סיבוב הקפיץ, אם השעון הפסיק לפעול אסור למלאותו בשבת, משום מכה בפטיש, שהרי הוא כמתקנו על- ידי מילויו. אבל אם עודנו פועל, מותר למלאתו, טרם יעמוד מלכת. ומכל שכן במקום שיש בזה צורך מצוה לדעת זמן תפלה ותלמוד תורה. [ילקו״י שבת ב עמוד תקיב. פנים מאירות ב׳ סי׳ קכג. בנין עולם סי׳ יא. שואל ומשיב שתיתאה סי׳ נג. יביע אומר ח״א סימן כ׳ אות ג-ו וסימן כא אות יז, ובח״ג ס״ס כג].

יג מותר לכוין את השעון בשבת לשעה המדוייקת על-ידי הסבת המחוגים למקום המתאים. אבל בשעון אלקטרוני הפועל על ידי בטרייה, אין להקל. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ תקיג].

יד מותר לענוד בשבת שעון אוטומאטי [מיכני], אף שעל-ידי תנועת ידו השעון מתמלא. שהרי אפילו למלאת בכוונה שעון שפועל כדי שימשיך הילוכו מותר, כל- שכן בזה שאינו מתכוין למילויו על-ידי תנועת ידו. ואפילו המחמירים שם יודו להתיר בזה. אבל אם השעון הפסיק לפעול, לכתחלה אין לעונדו בשבת על ידו כדי לחדש את פעולתו. ואפילו אינו מתכוין לעונדו אלא לשם תכשיט, כגון שהוא שעון של זהב, אין להקל. [שו״ת יחוה דעת ח״ב סי׳ מט].

טו מותר לענוד בשבת על ידו שעון אלקטרוני אף שפועל על-ידי בטריה.

טז כר של גומי שישנים עליו, מותר לנפחו בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקיד].

יז מותר לתת מים לצורך השבת בתוך תבנית הקוביות של מקרר חשמלי, או לתוך שקית ניילון, ולהכניסם בשבת למקפיא כדי שיקפאו המים ויהיו לקרח. [ולכתחלה נכון להחמיר שלא לקשור בשבת את השקית שבתוכה המים בשני קשרים, אלא יקשור קשר ועניבה על גבה, אך מעיקר הדין מותר אף לקשור ב׳ קשרים זה על זה]. ומותר לקרוע את השקית כדי להוציא מתוכה את הקרח. ואם אינו צריך לכל קוביות-הקרח, מותר לו להחזיר את חלקן למקפיא, אף שיודע שלא יצטרך להם בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור מכין משבת לחול, שהרי אין בכוונתו לחסוך בזמן, אלא למנוע הפשרת הקרח. וכן מותר לתת בשבת מאכלים לתא ההקפאה של המקרר כדי שלא יתקלקלו, גם אם אינו עושה כן לצורך השבת, יש להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקטו].

יח המרכיב שיניים תותבות, מותר לו לתת בהן בשבת אבקה הגורמת להידוק השיניים לחיך, ואין בזה כל איסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקיז. הר צבי א׳ ט״ל הרים מלא׳ בונה. דהו״ל בנין לשעה. ולדעת הרב שבט הלוי ח״ד סי׳ לב צריך שיעשה בשינוי. ולדינא כדעת הרב הר צבי].

יט בקבוק מיץ ענבים או טמפו שסגור על ידי מכסה פח או פלסטיק שמהודק בצואר הבקבוק, ובעת פתיחתו נפרדת טבעת מהחלק התחתון של המכסה, מותר לפותחו בשבת, ואין איסור במעשה הפרדת הטבעת של המכסה משום מקלקל שהוא אסור מדרבנן, וגם אין איסור משום מתקן כלי, מצד החלק העליון שבכך יהא אפשר להשתמש בו כפקק לבקבוק. והמחמיר ממדת חסידות לפתוח את הבקבוק ולהפריד את הטבעת מהמכסה מערב-שבת, תבוא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקיז, ובמהדורת תשס״ד גם בעמ׳ תרעה, תשובה להערה בדין זה].

כ גם אם מודפסים אותיות על הפקק וכשפותחו נקרעות האותיות, אף-על-פי-כן מותר לפתוח פקק זה בשבת, ואין לחוש בזה משום מוחק. וכן מותר לקרוע את נייר הפלסטיק שכרוך סביב הפקק של בקבוקי היין. אך ממדת חסידות טוב לקרוע ולפתוח הבקבוק מערב-שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקיז, דאף שהוא פסיק רישיה, הרי אין לו הנאה, והוא איסור דרבנן, שאינו מוחק על דעת לכתוב, והוי פ״ר דלא ניח״ל בדרבנן דשרי. וע׳ תוס׳ שבת קג. ויומא לד: ורש״ש כתובות ו.].

כא שקיות חלב, וכן חבילות מזון סגורות ועטופות בנייר, מותר לקרוע את השקית או את הנייר בשבת כדי ליקח משם את המזון, ובפרט אם עושה כן דרך השחתה וקלקול. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד תקיז. ע׳ ש״ע סי׳ שיד ס״ח. חזו״א סי׳ סא סק״ב. שש״כ א׳ פ״ט הי״ב ופ״ר ה״ה].

כב לפיכך, מה שיש נוהגים שכאשר יש שמחה בבית הכנסת מכינים שקיות עם ממתקים ומחלקים אותם לילדים, וקושרים חוט בראש השקית, מותר לקרוע את השקיות לצורך דברי המאכל שבשקית. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד תקכ].

כג וכן מותר לקרוע בשבת את הנייר העוטף את המצות כדי ליקח משם מצה, או לקרוע נייר העוטף את הוופל, או הגלידה, או שקית משקה (טרופית) וכל כיוצא באלו. ובפרט אם קורע דרך השחתה וקלקול. ואף על פי שכל המקלקלים בשבת פטורים אבל אסורים, משום צורך אוכל דשבת לא אסרו. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ תקכא. תוספתא הובאה במג״א סימן שיד סקי״ז. משנ״ב ס״ק כה].

כד מעיקר הדין מותר לפתוח בשבת קופסאות שימורים [של מצרכי מזון שונים] לצורך סעודות שבת, ואפילו על ידי פותחן המיוחד לכך, כדין חותלות של תמרים, שמותר לשבר ולחתוך אותן לצורך אכילת התמרים שבהן. כיון שאינו עשוי לשימוש חוזר. ומכל מקום אם אפשר לפותחן מערב-שבת, או לעשות חור גם מלמטה, טוב ונכון לעשות כן. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקכא. שו״ת יחוה דעת חלק ב׳ סימן מב. ירחון קול תורה תמוז תשס״ג עמוד ג].

כה פחית שתיה שיש בראשה כמין טבעת שעל-ידי משיכתה נעשה בפחית כמין פתח לשתיה, מעיקר הדין מותר לפותחה בשבת, שמאחר ואין דרך לשמור את הפחית לאחר שהתרוקנה, אין בפתיחתה איסור ״מתקן מנא״. ומכל מקום טוב ונכון להחמיר שלא לפותחה לגמרי. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תקכג, ובירחון קול תורה. וע׳ ש״ע סי׳ שיד ס״ח ובמג״א סקי״ג].

כו אסור להשקות יציקת מלט בשבת אפילו על-ידי הערמה, וכגון שנוטל ידיו והמים ממילא נשפכים על היציקה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד תקכג. הר צבי או״ח סימן קכ].

כז מסננת הנתונה בכיור, ונסתמה בשבת, מותר לנקותה מהליכלוך שנצטבר עליה, ולאחר מכן להחזירה למקומה. [ומותר להשתמש בשבת בכיור מטבח שיש בו מסננת, או משולש שבכיור שנותנים בתוכו פסולת, ואין בזה איסור בורר]. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקכד]

כח כיור שנסתם לגמרי בשבת, אסור לפתוח את הסתימה על-ידי משאבת גומי [פומפה] אפילו כשיש צורך גדול בדבר, שיש בזה חשש איסור תורה של מתקן מנא, ויש בזה חשש איסור סקילה. ואפילו במשאבה בייתית שאינה של אומן אסור. ומכל מקום על ידי גוי יש להקל במקום צורך גדול, ובפרט על ידי אמירה לאמירה לגוי. אולם אם לא נסתם הכיור לגמרי, והמים עוברים בתוכו לאט לאט, ועל ידי לחיצתו במשאבת גומי פעם ושתים, גורם שהמים יזרמו בתוכו באופן תקין יותר, יש להתיר בזה, כל שעושה כן במשאבת גומי ביתית, הואיל ואין כאן מעשה אומן, וגם אין בזה עובדין דחול.

ובכל אופן מותר לשפוך במקום הסתימה מים רותחים, לתוך הכיור שנסתם ע״י שומן הכלים שנקרש בצנור, ועל ידי שפיכת הרותחים לתוכו השומן נמס, וחוזרים המים לזרום באופן תקין. [שו״ת יביע אומר ח״ה חאו״ח סי׳ לג]

כט צינור המקלח מים מן הגג שעלו בו קשים ועשבים שסותמים ומעכבים את קילוחו, ועל-ידי כך מימיו יוצאים ומתפשטים על הגג ודולפים לבית, מותר למעך את העשבים והקשים ברגליו בצינעא, שכיון שאינו עושה אלא ברגליו, הוה ליה מתקן מנא כלאחר יד (על-ידי שינוי), ובמקום הפסד לא גזרו חכמים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקכה].

ל מותר להשחיל בשבת במנעלים ישנים שרוך חדש, לתוך הנקב שיש מסביבו ברזל, או שהנקב רחב, שאפשר להשחיל השרוך בלא טורח. [ילקוט יוסף שבת ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרפו. הליכו״ע ח״ד עמוד רכט. ומ״ש לגבי מנעל חדש ובלבד שלא יבטלנו שם, הנה ביבי״א ח״ט היקל בזה במנעל ישן].

לא מותר לחבר את הכובע של המעיל למעיל בחיבור הנעשה על-ידי רוכסן [ריץ׳-רץ׳], או לחצנים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ סימן שא].

לב שני גביעי אשל המחוברים למעלה זה בזה, זוג זוג, המחמיר להפרידן מערב שבת, תבוא עליו ברכה, ומכל מקום מעיקר הדין יש להקל להפרידן זה מזה בשבת, ואין בזה משום מתקן מנא, כיון שחיבורם לא נעשה לקיום, אלא על דעת שהצרכן יפרידם בעת אכילתו, ודמי למה שהתירו כיוצא בזה בחותלות של תמרים. וכן הורה הגרש״ז אויערבאך זצ״ל. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תרעח. וסוף סימן שיד. שארית יוסף ח״ג עמ׳ תיט. שוב יצא לאור הליכות עולם ח״ד וזכינו לכוין לדעתו הרמה].

לג אסור להדביק בשבת מתלה הנדבק באמצעות דבק שנמצא על המתלה, וכדומה, על כותל או ארון. וכן אסור להסירם ממקומם בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד תקכז].

לד מותר לתלות בשבת תמונה [שבתוך מסגרת] על מסמר הקבוע בקיר מבעוד יום. וכן מותר להסיר את התמונה מהמסמר, ואין לחוש בזה לא לאיסור בונה או סותר, ולא לאיסור מוקצה. אבל ברור שאסור לחזק את התמונה בקיר באמצעות נעצים וכדו׳. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד שנט. שארית יוסף ח״ג עמוד תיד].

סימן שטו – דברים האסורים משום אוהל

א אסור לעשות אוהל בשבת וביום-טוב. ומן התורה אינו אסור אלא בעושה אוהל קבע, אבל מדרבנן אסור אפילו בעושה אוהל עראי. וכל האיסור הוא בעשיית הגג, אבל מחיצות בלבד מותר לעשות בשבת. אבל אם המחיצה באה להתיר דבר שהיה אסור קודם לכן, אסור לעשותה בשבת, וכגון להכשיר סוכה שאין לה אלא ב׳ דפנות ורוצה לעשות מחיצת עראי לדופן שלישי. או מחיצה הבאה להתיר טלטול. [שבת קכה: עירובין קב. ש״ע סי׳ שטו ס״א. ילקו״י שבת ב׳ עמוד תקכז]

ב סוכה שהדלת שלה משמשת כאחת ממחיצות המכשירות את הסוכה, וכאשר פותחים את דלת הסוכה היא נפסלת, וכשסוגרים את דלת הסוכה היא נכשרת, מותר לפתוח ולסגור את הדלת בשבת ויום טוב, ואין לחוש בזה לעושה מחיצה המכשרת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקכח]

ג אסור לעשות אוהל בשבת משמיכות כדי להשתמש בחלל שתחת לשמיכות, אף במקום שיש שם תקרה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקל. גנת ורדים כלל ג׳ סי׳ כו]

ד אסור לתת מחצלת על ד׳ עמודים, אף אם עושה דרך עראי להגן מפני החמה או הגשמים.[שם].

ה מותר לתלות וילון בשבת כנגד החלון או הדלת, כדי להגן מפני החמה או הצינה או בפני הנרות שלא יכבו ברוח. ובלבד שלא יעשה נקב על-ידי המסמר שבקיר. [תרומת הדשן. בית יוסף סי׳ שטו. רמ״א שם ס״א. משנ״ב סק״ו. ובביאה״ל שם. ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקל].

ו מחיצה הנעשית לצניעות בעלמא מותר לתלותה בשבת, ולכן מותר לתלות וילון לפני פתח הבית במקום הדלת, או בסוכה, אף-על-פי שהווילון קבוע שם. וכן מותר לתלות וילון להפסיק בין האנשים לנשים כששומעין הדרשה, וכדומה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקלא. וע׳ בגמ׳ ביצה כב. ובב״י ס״ס שטו. ובשו״ת הלק״ט ח״ב סי׳ כו, ובשו״ת פעולת צדיק ח״ג סי׳ קיד. ושש״כ ח״א פכ״ד סל״ז].

ז מותר לתלות בשבת סדינין המצויירים על הכותל לנוי, ואפילו לקובעם שלא יהיו זזים כלל, כיון שאינם עשויים למחיצה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקלא מג״א סי׳ שטו סק״ה. מחצה״ש שם]

ח שמשת זכוכית שנופצה בשבת, מותר להניח במקום הפתוח איזה בגד באופן עראי, ולהדקה במסגרת שם בלי מסמרים. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקלב בהערה.]

ט מה שיש נוהגים בכמה קהלות, שבשמחת תורה פורסים טלית על ראשי הילדים הקטנים, ואחד מהם מברך וקורא בתורה, אין לחוש בזה משום עשיית אהל עראי ביום טוב, שכיון שאוחזים הטלית בידיהם, וגם לא נעשה לצל אלא לכבוד בעלמא, מותר.והדין כן אפילו כשחל יום טוב בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקלב. שבת קלח. ש״ע סי׳ שטו ס״ה].

י סטנדר הקבוע בכותל, מותר לפותחו כדי להניח עליו ספר, ואין לחוש בזה לאוהל. [משנ״ב סי׳ שטו ס״ק כז. תו״ש].

יא אסור לפרוס מפה או סדין על-גבי לול של תינוקות, או על עריסה של תינוק, כדי להגן על התינוק מפני החמה או הגשמים. אולם אם פרס את הכילה מבעוד יום לרוחב של טפח אחד, מותר לפורסה לגמרי, ובשעה שיסירנה ישאיר את הטפח שהיה פרוס מבעוד יום, ולא יסירו. וכן הדין אם רוצה לפרוס רשת או בגד על גבי עגלת ילדים, כדי להגן מפני החמה או מפני הגשמים. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד קצט. ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקלו. הליכו״ע ד׳ עמוד א].

יב גגון המחובר לעגלת ילדים, שהוא כעין סככה הנמתחת ומתקפלת, יש אומרים שמותר לפותחו בשבת כדי להגן על הילד מפני החמה או הגשמים, גם אם הגגון היה מקופל ולא היה בקיפול שיעור טפח. וכן מותר לסוגרו ולקפלו. שמאחר שהיא קבועה בעגלה ועשויה לנטותה ולקפלה, חשיבא כדלת הסובבת על צירה וככסא טרסקל. והוא הדין בשימשיה [מטריה קטנה] המחוברת לעגלת ילדים, שמותר לפותחה בשבת, ואין לחוש בזה משום אוהל. ויש חולקים. ולכן טוב ונכון להחמיר לפתוח את הגגון מערב- שבת בשיעור טפח. ובשבת יכול להוסיף עליה, דהוי תוספת אהל ושרי. ובשעה שחוזר ומקפל את הגגון נכון להחמיר שלא לקפלו לגמרי, אלא ישאיר שיעור טפח [כולל הקיפול]. [ילקו״י שבת ב עמוד תקלד. וע׳ בחזון איש סי׳ נב אות ו׳. ובשו״ת באר משה ח״ו סי׳ צז. ובששי״כ ח״א פכ״ד סי״ג. ובשו״ת אגרות משה ח״ד מאו״ח סי׳ קה אות ג. ואחר שכתבנו כ״ז בילקו״י, יצא לאור הליכות עולם ח״ד ושם ג״כ כתב כעין דברינו, אחר שהראינו לו מה שכתבנו בילקו״י].

יג מטה מתקפלת המצויה כיום, מותר לפותחה בשבת, מכיון שרגילים בכך, וכל החלקים מחוברים לגוף אחד. [משנ״ב סי׳ שטו ס״ק כז]. וכשם שמותר לפתוח אותה כך מותר לקפלה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקלו]

יד מותר לפתוח בשבת כסא-נוח או מטה מתקפלת, וכן לול של ילדים, ואין בזה חשש אוהל. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקלו]

טו וכן מותר לפתוח את העריסה של התינוקות, ולהניח על גביה את הקרש והמזרון. והוא הדין שמותר לסוגרם אחר השימוש, ואין בזה חשש סתירת אוהל. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקלו. דדמי למ״ש בש״ע סי׳ שטו ס״ה. וע״ש במשנ״ב ס״ק כב וכז].

טז מותר לפתוח שלחן מתקפל בשבת, וכן שלחן שיש בו אפשרות להגדילו על ידי משיכת כנף השלחן. ומותר לקפל השלחן או לסוגרו אחר השימוש בו. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמ׳ תקלו. ואף שבמשנ״ב סי׳ שטו ס״ק כג החמיר בחוזק, בערוך השלחן כתב שכל שכך הדרך תמיד, מותר גם בחוזק].

יז מותר לתת מפה על השלחן בשבת, גם אם המפה יורדת לשולי השלחן ונראה כעושה אוהל, ואפילו אם המפה מגיעה סמוך לארץ, מאחר ואינו צריך לאויר שתחתיו. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקלז. ע״פ דברי הב״ח סימן שטו, ועיין בט״ז סק״ז, ובכף החיים אות נא].

יח מותר לפרוס שמיכה או כיסוי מטה על המטה גם אם השמיכה או הכיסוי יורדים לדפנות ומאהילים תחת המטה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקלז].

יט מותר להניח ספר אחד מכאן וספר אחד מכאן, וספר שלישי על-גביהם, שהואיל ואינו צריך לאויר שתחתיהם אין זה חשוב כאוהל. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקלז]

כ מותר לכסות את הכלים בכיסוי שלהם, ואין לחוש בזה לאוהל. וכן מותר לכפות כלי על מיני מאכל או משקה כדי לשומרם מפני החמה. [ומותר להחזיר את הקדרה על-גבי הכירה כשקיימים תנאי החזרה, או בתבשיל יבש, ואין לחוש בזה לאיסור אוהל. ובזמן הזה שאין לכירה תוך וחלל, בודאי דשרי להחזיר על גביהם קדרה בשבת]. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקלז]

כא פרוכת שלפני ארון הקודש, מותר לתלותה בשבת, ובלבד שלא יעשה אהל בגג טפח. והיינו, שהפרוכת לא תתקפל ותכפל לרחבה טפח בשעה שתולה אותה, שנמצא עושה אוהל בגג טפח. ולכן יש לתלותה על-ידי שני אנשים כאחד כדי שלא תתקפל. [ש״ע סי׳ שטו סי״ב].

כב אסור לפתוח מטריה ולנושאה עליו בשבת להגן מפני החמה או הגשמים, ואפילו היתה המטריה פתוחה מערב-שבת אסור לנושאה מעליו בשבת. [אך על-ידי גוי שיפתח המטריה וישאנה עליו, יש להקל במקום שיש עירוב]. וכל-שכן במקום שאין שם עירוב, שבודאי שיש לאסור נשיאת המטריה בשבת לכל הדעות, גם משום טלטול ברשות הרבים. [ואסור לטלטלה אף בבית משום מוקצה]. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמ׳ תקלח. כ״כ במכתם לדוד סי׳ ח׳. ברכ״י סי׳ שטו סק״ב].

כג חבית שיש בה יין או מים, ואינה מלאה לגמרי אלא יש בה חלל טפח ריק מן היין או המים, אסור לשטוח עליה בגד בשבת לכסותה, דהוי כעושה אוהל, וכן אם היה שטוח עליה בגד אסור להסירו, דהוי כסותר אוהל. ואם היה כיסוי מיוחד לחבית, ודרכו בכך תמיד, לא מיחזי כאוהל ומותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרפ].

סימן שטז – צידה בשבת, ודין חובל בשבת

א כל שבמינו נצוד אסור לצודו בשבת, וחייבים עליו משום אב מלאכה של צידה. אבל אם אין במינו ניצוד, פטור אבל אסור. הילכך זבובים אף שאין במינן ניצודין אסור מדרבנן לצודן בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקלט. רמב״ם פ״י משבת הי״ט].

ב איסור צידה אינו שייך באדם, ולכן הדבר פשוט שמותר להורים לסגור את הבית במנעול אף שהילדים נשארים לבדם בבית בעת שההורים יוצאים מהבית. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקמ]

ג צבי שנכנס לחדר בשבת, ובא בעה״ב ונעל הדלת בפניו וניצוד, חייב, אפילו אם אינו מתכוין לצודו אלא לשמור את ביתו. ויש מי שאומר שאם כוונתו רק לשמור את הבית, ואין כוונתו כלל לצוד את הצבי, מותר לנעול את הבית לכתחלה, אף שבסגירה זו גורם לשמירת הצבי. אך אין כן דעת הרבה מהראשונים. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקמא, ובמהדורת תשס״ד עמוד תרפא, ותרפד, ובשבת כרך ה׳. ושו״ת יביע אומר ח״ד סי׳ לה אות יב]. ואם נעלוהו שנים פטורים מן התורה ואסורים מדרבנן. ואם לא היה יכול האחד לבדו לנעול הדלת ונעלוהו שנים חייבים. והא דאמרינן שנים שעשאוה פטורים היינו שפטורים לגמרי מן התורה, ואין בזה אפילו איסור עשה של ״וביום השביעי תשבות״.

ד יש אומרים שצריך ליזהר שלא לסגור בשבת תיבה קטנה או ארון שיש בהם זבובים או יתושים, שיש בזה משום איסור [מדרבנן] צידה בשבת. ולכן הצריכו ליתן סכין או דבר אחר בין הכיסוי לתיבה, בענין שיוכלו לצאת משם. ויש מקילין. והעיקר לדינא להקל לסגור את התיבה בשבת, ובפרט כשיש לו צער מהזבובים והיתושים, ואין לחוש בזה משום צידה. וכן דעת מרן השלחן ערוך. מפני שהוא דבר שאינו מתכוין, ודבר שאינו מתכוין מותר. ואף על פי שהוא פסיק רישיה, מכל מקום הוא פסיק רישיה בדרבנן דלא ניחא ליה ומותר. ואם יש ספק אם יש בתיבה זבובים או לא, מותר לסוגרה בשבת לכולי עלמא. אבל תיבה שיש בה דבורים, יש להחמיר מלסוגרה בשבת, מאחר ויש במינן ניצודין, ויש אומרים שצידת דבורים אסורה בשבת מן התורה. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ תקמב. ועיין טור סי׳ שטז והרמ״א ס״ג. יבי״א ח״ג סי׳ כ׳ אות י׳].

ה אסור לצוד נחש בשבת, אלא אם כן עושה כן בשביל שלא ישכנו. ואפילו אם אין הנחש ממית בנשיכתו, וגם אינו רץ אחריו אלא עומד במקומו, אפילו הכי מותר לצודו בשבת, [על- ידי כפיית כלי עליו וכדומה]. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקמג. מתני׳ פ״ב דעדויות].

ו כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתין ודאי נהרגים בשבת אפילו אם אין רצין אחריו. אבל שאר מזיקין שאינם ממיתין, כגון נחש ועקרב במקומות שאינם ממיתין, אם רצין אחריו מותר להורגם, ואם לאו אסור להורגם כשנראה שמתכוין להורגם. אבל מותר לדורסם אם מראה עצמו כאילו אינו מתכוין להורגם. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד תקמד].

ז פרעוש, אסור לצודו בשבת אלא אם כן הוא על בשרו ועוקצו. אך אסור להורגו. וכן אסור להרוג זבובים ויתושים בשבת, אף אם הם עוקצין אותו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקמד].

ח יש אומרים שמותר ליתן סם-המות לפני הזבובים והיתושים בשבת המצערים אותו. ויש אוסרים. ונכון להחמיר בזה, אך המיקל לא הפסיד. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקמה].

ט מותר להשתמש בסם נוזל הנקרא ״פליט״ נגד זבובים ויתושים על ידי משאבת זילוף. וכן מותר להשתמש בשאר סמים נגד זבובים ויתושים. ובלבד שלא ירסס כנגדם ממש, אלא יזלף באויר. וכן צריך שיהיה חלון אחד פתוח כדי שהזבובים יוכלו לברוח החוצה. ואז לא הוי בגדר פסיק רישיה ולא ימות, ומכיון שאינו מתכוין להריגתם, הוה ליה דבר שאינו מתכוין שמותר. [שו״ת יביע אומר חלק ג׳ סימן כ].

י הכינה אינה מתהוית אלא מן הזיעה, הילכך מעיקר הדין מותר להרגה בשבת, וכן דעת רבותינו חכמי התלמוד, וכן דעת מרן השלחן ערוך. ואף על פי שחכמי המחקר אומרים שגם הכנים פרים ורבים מזכר ונקבה, אנו אין לנו אלא דברי חז״ל שאמרו שמותר להרוג כנים בשבת, מטעם שאינם פרים ורבים. ולפי-זה נשים הנוהגות לפלות את ראש בנותיהן בשבת להוציא משם את הכינים, אינן צריכות להזהר שלא להרוג את הכינים. ומותר לאשה לפלות את ראש בנותיה בשבת, אף שיש להן שערות ארוכות, וכשהיא מוציאה את הכינים, עלולה לפעמים לתלוש שערות בידיה, מכל מקום כיון שתלישת שער ביד אין בה איסור אלא מדרבנן, והיא אינה מתכוונת לתלוש שער, אפילו אם הוא פסיק רישיה, הרי הוא פסיק רישיה בדרבנן דלא ניחא ליה, שמותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקמו, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תרפד].

יא אסור להרוג בשבת את השממית, שאף שיש לחוש שמא תפול לתוך המאכל ותזיק, מכל מקום מילתא דלא שכיחא היא, וגם יכול לכסות את המאכלים. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד תקמח].

יב אסור לפרוס מצודה בשבת, אף כדי לצוד עכבר. ואף-על-פי שאין העכבר ניצוד תיכף בשעת פריסת המצודה. ואפילו אם פורש המצודה על כסא אסור, אבל לפרוס מערב-שבת מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקמח].

יג המעמיד מצודה מערב-שבת, ונמצא שם עכבר שניצוד, ורוצה לפתוח את המצודה בשבת לפני החתול כדי להאכילה, יש אומרים שאם עיקר כוונתו להאכיל החתול מותר לו לעשות כן. אבל אם כוונתו להפטר מהעכבר ולהשמידו אסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקמח].

יד ההורג בשבת על ידי שם וכדו׳, יש אומרים שפטור, דלא אסרה תורה אלא דומיא דמלאכת המשכן ועקימת שפתיו לא הויא מעשה. ועל כל פנים מותר ללמוד בספר היצירה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקמט].

טו צפור או תוכי הנמצאים בכלוב, יש אומרים שאסור ליתן לפניהם תולעים ורמשים [חיים] למזונותיהם בשבת. ויש אומרים שכל שכוונתו להאכילם מותר. ועל כל פנים אם אין אוכלים אלא רחשים ותולעים, ויש כאן צער בעלי חיים אם לא יתן להם לאכול, מותר להאכילם מרמשים אלו בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב עמוד תקמט]

טז החובל בחבירו בשבת, בין שעושה כן דרך נקמה, בין שעושה כן דרך שחוק, אסור מדברי סופרים, ומה שאינו איסור תורה הוא מפני שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי אינו צריך לדם, וקיימא לן שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור מן התורה, ואסור מדברי סופרים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תרפג. הליכות עולם חלק ד].

יז מה שיש תופסים בבשר האדם בראשי האצבעות בחוזק, יש להעיר למוסר אזנם שהדבר אסור על פי ההלכה, שהרי על-ידי כך הדם נצרר תחת העור, ועוברים בכך על איסור מדרבנן. ואב שהכה את בנו בשבת וחבל בו, אף שעשה כן לייסרו ולהוכיחו, צריך לעשות תשובה וכפרה על חטאו זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תקנ. לב חיים ח״ג סי׳ צה].

יח כבר נתבאר לעיל שאם נתחב קוץ בבשרו, מותר להוציא את הקוץ במחט בשבת. ויזהר שלא להוציא דם. אך אם נזהר ולא עלתה בידו, ויצא דם, אין בכך כלום. [אף אם היה זה בגדר פסיק רישיה]. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקנא].

יט מותר להוציא תולעים שבמעי התינוקות ועוקצים אותם, דרך פי הטבעת. ואף על פי שלאחר שמוציאים אותם הם מתים, כיון שאין כונתו בהוצאתם אלא להציל התינוק מצער עקיצתם, וגם אינו הורגם בידים אלא הם מתים מאליהם, מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרפב. הליכות עולם חלק ד׳].

כ מים שבבורות שגדלים בהם תולעים, מותר לרחוץ ידיו בהם בשבת, ואח״כ מותר גם כן לשפשף את ידיו זו בזו, ואין לחוש פן יהרוג מן התולעים, שיש לתלות שירדו יחד עם המים, וכיון שאינו מתכוין להרוג תולעים, הוי ליה ספק פסיק רישיה, והוא איסור רק מדרבנן, וגם לא איכפת ליה, וקיימא לן שאפילו פסיק רישיה בדרבנן דלא ניחא ליה מותר. אבל אם רואה בעיניו שיש תולעים חיים על ידיו, נכון להסירם תחלה ואחר כך ישפשף ידיו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרפד].

כא גבינה שיש בה תולעים מותר לאכלה אפילו בשבת, לפי שאין הוייתם אלא מן השומן שבגבינה, ולא דרך פריה ורביה, לכן אין איסור בהריגת התולעים בפיו בשעת אכילתו. [שם]

סימן שיז – מלאכת קושר ומתיר

א הקושר בשבת קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב. כגון: קשר הגמלים, (שמנקבים הנאקה בחוטמה, ונותנים בה טבעת מרצועת עור וקושרים אותה ועומדת שם לעולם, לפיכך נחשב ״קשר של קיימא״. וכשרוצה לקשור הבהמה קושר רצועה ארוכה בתוך אותה טבעת, ולפעמים מתירה, וקשר זה האחרון הוא קשר שאינו של קיימא). וכן קשר הספנים, שקושרים רצועה בנקב שבראש הספינה, כמין טבעת, והוא מתקיים שם לעולם. וכשרוצה להעמיד את הספינה קושר רצועה באותה טבעת ומעמידה בה, וכשרוצה להתירה מתיר הרצועה ונוטלה. והקשר האחרון נקרא קשר שאינו של קיימא. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקנב].

ב אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן, כגון: הקושר חבל בדלי שתלוי בקביעות על פי הבור לשאוב בו מים באופן תמידי, וכן הקושר רסן בפי בהמה לקיימא, הואיל וקשרים אלו מעשה הדיוט הם, אף על פי שהם קשרים של קיימא, אינם אסורים אלא מדרבנן. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תקנב. וע׳ מתני׳ שבת קיא: וברשב״א שבת קיג. ד״ה קושרין דלי, ובהרב המגיד פ״י משבת ה״ג].

ג וכן הקושר קשר שהוא מעשה אומן אך אינו קשר של קיימא, אינו אסור אלא מדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקנג. וזהו הקשר שהותר במקום מצוה, וכמ״ש הרמב״ם פ״י משבת ה״י].

ד קשר שאינו של קיימא, וגם אינו מעשה אומן מותר לכתחלה לקשרו בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקנד. רמב״ם פ״י. שלחן ערוך סי׳ שיז סעיף א׳, והיינו אפילו אם הוא עשוי לאיזה זמן].

ה כל קשר שאסור לקושרו בשבת אסור להתירו, וכל קשר שמותר לקשרו בשבת מותר להתירו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תקנד. שבת קיא: טוש״ע סי׳ שיז ס״א. רמב״ם פ״י משבת ה״ז].

ו כל קשר שעשוי להתירו בתוך שבעה ימים, או לפחות בתוך שלשה ימים, מותר לקושרו בשבת בקשר ועניבה. ולכן מותר לקשור שרוך הנעלים בשבת, אף על פי שיודע בעצמו שאינו מתירו במוצאי שבת, כגון שהוא נשאר במוצאי שבת בנעלו אשר ברגליו, מכל מקום כיון שהוא מתירו לאחר מכן בתוך שלשה ימים מותר. וכן ספר תורה שהוציאוהו בשבת במנחה, מותר לקושרו בקשר ועניבה אחר הקריאה, אם עתידים לקרוא בספר תורה ההוא גם ביום שני וחמישי. [הליכות עולם חלק ג׳ פרשת כי תשא. ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקנד].

ז כל קשר שלפעמים הוא נמלך עליו ומבטלו לעולם, אף על פי שבשעת עשייתו לא היתה דעתו על מנת לקיימו לעולם, נחשב כאילו הוא קשר של קיימא, ואסור לקשרו בשבת. אבל קשר שאין דרך לקיימו רק לאיזה זמן מסויים, ולא לבטלו לעולם, אם גילה דעתו בפירוש שברצונו להתירו במוצאי שבת, מותר לקשרו בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד תקנד]

ח יש אומרים שצריך להזהר שלא לקשור בשבת שני קשרים זה על גב זה, אף על פי שאינו עושה כן לקיימא, מפני שאין אנו בקיאים לדעת מה קשר ״מעשה אומן״, ושמא שני קשרים זע״ז נחשבים כמעשה אומן, ורק במקום צער אין להחמיר, שהואיל ואינו אלא איסור דרבנן במקום צער לא גזרו. והעושה קשר בראש החוט דינו כשני קשרים זה על זה, שהוא מתהדק היטב שם. ויש חולקים ומתירים לקשור שני קשרים זה על זה בשבת, כל שאינו עושה כן לקיימא. וכן המנהג פשוט להתיר לקשור בשבת שני קשרים זה על זה, כל שבדעתו להתיר הקשרים בתוך שבעה ימים, או לפחות בתוך שלשה ימים. והמחמיר תבוא עליו ברכה. ונראה דהוא הדין לקשר אחד בראש החוט. [ילקוט יוסף שבת ב׳ עמוד תקנט. הליכו״ע ח״ד עמוד רכח].

ט ספר תורה של האשכנזים הרגילים לקושרו, אם נמצא שהוא קשור בב׳ קשרים זה על זה, מותר לפתוח הקשרים בשבת, וכמבואר. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקסא]

י קשר בודד בחוט אחד שהיה קשור מלפני השבת, יזהר מאד שלא להוסיף עליו קשר שני בשבת לחזקו הדק היטב. וכן בקשר אחד הקושר את שני קצות החוט. [ילקו״י שבת ב׳ עמוד תקסא]

יא מותר לקשור קשר ועניבה על גביו, כשדעתו לפתוח בתוך שבעה ימים. אבל עניבה בלי שום קשר, או קשר אחד בלי עניבה, מותר אפילו על דעת להתקיים לעולם. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד תקסב]

יב אם קשר את שרוך נעלו בערב-שבת בקשר ועניבה, ובלא כוונה נקשר בשני קשרים זה על זה, דינו כקשר העשוי להתירו בכל יום, ומותר להתירו בליל שבת. ואם אינו יכול להתירו מותר לחתכו ולנתקו. ולא יעשה כן בפני עם הארץ, פן יבא להקל יותר. [ילקו״י שבת ב עמ׳ תקסג]

יג רצועות מכנסים שהיו בנקב המכנסים ונשמטו ממנו אסור להחזירם אפילו אם הנקב רחב ובנקל אפשר להחזירן, שכיון שדרך העולם לקשרם אחר כך, גזרינן שמא יקשור קשר של קיימא. [הליכות עולם חלק ד׳ עמוד רכח. וראה לעיל עמוד תקע. ודו״ק].

יד אסור לקשור בשבת ציציות בטלית. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד תרפו. ירחון קול תורה חשון תשס״ד עמוד כח. ושם דחה דברי מי שכתב להקל בזה, והוא ספק איסור תורה].

סימן שיח סעיף א׳ – דין הנאה ממעשה שבת

א מי שעבר ובישל בשבת, אם עשה כן במזיד, שידע שהיום שבת ומלאכה זו אסורה, אסור למבשל עצמו לאכול מתבשיל זה לעולם, [אפילו אחר השבת], ולאחרים מותר לאכול מהתבשיל במוצאי-שבת מיד. ואף אם בישל במזיד לצורך אחרים, התבשיל מותר לאחרים במוצאי-שבת מיד. [ובישראל מומר העושה כן דרך קבע לצורך אחרים, ראה להלן סעיף ח׳]. ואין צריך להמתין במוצאי-שבת שיעור שיספיקו לבשל את המאכל במוצאי-שבת. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ ז].

ב המבשל בשבת במזיד לצורך עצמו אף שהתבשיל נאסר עליו לעולם, עם כל זה מותר לו למכור את התבשיל לאחרים, ואין צריך לנכות דמי הבישול במכירה, שאין מעשה שבת באופן כזה אסורים בהנאה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמ׳ טו, ובמהדורת תשס״ד גם עמוד תמג. שארית יוסף ח״ג עמ׳ תכא. שו״ת יביע אומר ח״י בהערות לרב פעלים חלק ג׳ סימן יז].

ג המבשל בשבת בשוגג, דהיינו שהיה סבור שמלאכה זו מותר לעשותה בשבת, או שעשה כן על פי הוראת חכם שטעה בהוראה, או שחשב שעדיין לא נכנסה השבת, בכל כיוצא בזה התבשיל אסור בו ביום בין לו בין לאחרים. ובמוצאי שבת התבשיל מותר באכילה גם למבשל מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו. [ומה שמצוי כיום באיזה אנשים האומרים על כל דבר ״אין בזה כלום״ ואף שמסבירים להם את ההלכה אינם מקבלים, אינו חשיב כשוגג, אלא הדבר נחשב כעושה מלאכה במזיד]. ויש אומרים שבמקום צורך יש להקל בשוגג ליהנות מאותה מלאכה אף בשבת עצמה, אולם אין להקל בזה לספרדים אף במקום צורך, אחר

שקבלנו הוראות מרן השלחן ערוך, והוא אסר ליהנות מאותה מלאכה בו ביום גם בשוגג. ולכן אם עברו ונתנו בשוגג על הפלאטה תבשיל שלא נתבשל כלל, והתבשל בשבת, אף אם אין להם תבשיל אחר, יאכלו לחם ושאר מאכלים, ולא יקלו בזה. וכל זה בדבר שיש בו בישול מן התורה, אבל בדבר שאין בו איסור בישול אלא מדרבנן, ועשה כן בשוגג, מותר ליהנות מאותה מלאכה כמבואר להלן סעיף סט. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד יז, ובמהדורת תשס״ד עמוד תמז. ואמנם דעת הגר״א והביאה״ל להקל בזה בשוגג, ובמנוחת אהבה הקל בזה בשעת הצורך גם לספרדים. אולם כיון שהוא נגד דעת מרן להדיא, א״א להקל בזה, דקיבלנו הוראות מרן גם במקום צורך. ומה שמצינו שהתירו באיזה מקומות נגד מרן, הוא דוקא בשעה״ד וצורך גדול ממש, או הפס״מ במיוחד, וגם במקום שרבים מהראשונים סוברים שלא כדעת מרן, אבל בנ״ד לא חשיב צורך גדול כ״כ. והארכנו לדחות דבריו בילקו״י הלכות שעטנז, סי׳ רצח הערה יב].

ד אם שאל דבר הלכה לחכם הבקי בהוראה, והתיר לו הדבר, ועשה כן על פי הוראתו, ואחר כך נתברר שאותו חכם טעה בהוראה, חשיב כשוגג, אחר שעשה על פי הוראת חכם. אבל אם שאל לרב הידוע ומפורסם כמי שאינו בקי בהלכה, והשיב לו להיתר, ועבר ועשה כן בשבת על פי הוראתו, ואחר כך נתברר שאותו חכם טעה בהוראה, יש לומר דחשיב כעשה במזיד ואסור לו ליהנות מאותה מלאכה, שמאחר וחכם זה ידוע ומפורסם לכל שאינו בקי בהלכה, לא היה לו לסמוך עליו. [צמח צדק סימן א׳. ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד יח].

ה הדבר פשוט שדין איסור הנאה ממלאכת שבת שייך בכל מלאכות שבת, ולא רק במלאכת מבשל, [מלבד במלאכת בורר מעיקר הדין כאשר יבואר להלן סעיף ע׳, ולענין מלאכת הוצאה ראה להלן סעיף סו]. ולכן גם מי שעבר על מלאכת מבעיר, או טוחן, או מלבן וכל כיו״ב, אסור ליהנות מאותה מלאכה בשבת, כמבואר. [ב״י ריש סימן שיח. ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד כ].

ו ולפיכך, מי שכיבס בשבת במזיד אסור לו להשתמש בבגד זה לעולם. כדין המבשל בשבת במזיד שאסור לו התבשיל לעולם. וכיצד יעשה, יחזור ויטנפם בחול ויכבסם, ואז מותר להשתמש בהם. אבל לכבסם בחול בלי שיטנפם תחלה, אין להתיר. [ילקו״י שבת ג שם].

ז וכן אם עבר ושטח כביסה בשבת על חבל כביסה, אם עשה כן במזיד והבגדים נתייבשו, אסור לו ללובשם בשבת, אבל אחר השבת מותר. ומכל מקום, אם לא ידע שאסור לשטוח בגדים רטובים בשבת, ושטחם בשוגג, ונתייבשו, מותר ללובשם בשבת. שמאחר והאיסור הוא מדרבנן, לא גזרו שוגג אטו מזיד. [הליכות עולם סוף חלק ג׳].

ח חילוני מומר לחלל שבת בפרהסיא, שעבר ועשה מלאכה האסורה מן התורה בשבת לצורך אחרים, במזיד, אם עשה כן באופן ארעי [ולא בקביעות בכל שבת], מותר לאחרים ליהנות ממלאכתו במוצאי-שבת מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, ודינו כמבואר לעיל, ובפרט אם הדבר נעשה בניגוד לרצונם. אבל אם עושה כן באופן קבוע, כגון בעל מסעדה או בית מלון המבשל בקביעות לצורך אחרים בשבת במזיד, אסור גם לאחרים ליהנות מאותו תבשיל לעולם, אף אם לא ציוה אותו לבשל בשבילו בשבת. דכיון שהוא עושה כן במזיד בקביעות, יש לאסור בזה כמו למבשל עצמו. [ילקוט יוסף שבת כרך ג עמוד כא].

ט המבשל בבין השמשות של ערב-שבת, או בבין השמשות של מוצאי-שבת, [דהיינו שנתן קדרה עם תבשיל שלא נתבשל מערב שבת על גבי כירה או פלאטה בבין השמשות], אף אם עשה כן במזיד, בדיעבד יש להקל לו ליהנות מהתבשיל בשבת, דאף שאסור בהחלט לעשות מלאכה בבין השמשות משום דספק דאורייתא לחומרא, מכל מקום לענין איסור הנאה ממלאכת שבת שאינו אלא מדרבנן, יש להקל משום דהוה ליה ספק דרבנן ולקולא. [ובפרט דבזה יש לצרף סברת רבינו תם לענין ספק ספיקא]. ולכן אם עבר ונתן דבר חי שלא נתבשל כלל, על הפלאטה של שבת, בבין השמשות של ערב שבת, אין לאוסרו משום מעשה שבת. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד כד, ובמהדורת תשס״ד עמוד תמה. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד תכג].

י אם בישל אחר צאת הכוכבים בליל שבת, אך עדיין לא הגיע זמן צאת הכוכבים אליבא דרבינו תם, יש אומרים שגם בזה מותר ליהנות מהתבשיל בשבת, דמאחר ולדעת רבינו תם והראשונים אשר עמו אין איסור בישול בעת זו, אף שאנו תופסים עיקר לאסור בזה, בדיעבד מותר ליהנות מהתבשיל. ולענין הלכה נראה להחמיר בזה, דאחר שפשט המנהג שלא כדעת רבינו תם, ואף תינוק שנולד אחר צאת הכוכבים של זמן הגאונים מלין אותו בשבת ללא כל חשש, כן הוא לענין הנאה מתבשיל שנתבשל בשעה זו דיש להחמיר שלא ליהנות ממנו, ודינו כדין המבשל בשבת. ומכל מקום אם אין לו מאכל אחר זולת תבשיל זה שנתבשל קודם זמן רבינו תם, יכול לסמוך על דעת המשנה ברורה וליהנות מתבשיל זה בשבת, אף אם בישל במזיד. ורק בכהאי גוונא אפשר לסמוך על המשנה ברורה לדידן. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד כו].

יא המבשל בשבת במזיד שהתבשיל אסור לו עולמית, הקדרה שבישל בה מותרת לו למוצאי-שבת, ואינה צריכה שום הכשר. ומכל מקום אם אפשר נכון להחמיר להגעיל את הקדרה. ואף כלי חרס יש להתירם בהגעלה ג׳ פעמים. אבל לאחרים הקדרה מותרת אף בלי הכשר לכל הדעות. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד כז].

יב ולפיכך מי שהוריו מחללי שבת ומבשלים גם בשבת, אבל שומרים על כשרות המוצרים, מותר לו לאכול אצלם בימי החול, אף שמבשלים באותם כלים שבישלו בהם בשבת. ואם עברו ובישלו אחר השבת באותה קדרה שבישלו בתוכה בשבת, אף אם בישלו בקדרה במזיד, אין צריך לשער ששים

כנגד הבלוע בכלי. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד כז].

יג מי שעבר ונתן בשבת ביצים לא מבושלות עם קליפתן לתוך קדירת חמין, והביצים נתבשלו, אף שאסור לאכול מהביצים בשבת ככל דבר שנתבשל באיסור בשבת, מכל מקום אין לאסור את התבשיל, ומותר לאוכלו בשבת. וגם אין צריך לבדוק אם יש בביצה דם או לא. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד כח].

יד תבשיל שנתבשל בשבת במזיד ונתערב בתבשיל אחר כשר, ויש בתבשיל ההיתר שיעור ביטול כנגד התבשיל שנתבשל בשבת, התבשיל מותר באכילה אפילו בשבת. ואפילו לאחרים יש להתירו בשבת, ואינו נחשב כדבר שיש לו מתירין שאינו בטל, שמתוך שלמבשל אין לו דין דבר שיש לו מתירין, שהרי אסור לו עולמית, גם לאחרים יש להתירו, אף שלאחרים יש היתר במוצאי שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תנא].

טו אם שפך מים צוננים שלא נתבשלו לתוך תבשיל הנמצא על הפלאטה, ועשה כן במזיד, כיון שהמים לא נאסרו מקודם בפני עצמם, ואיסורם [הבישול] נעשה עם התערובת, אין בו משום דבר שיש לו מתירין.

טז אם עבר ושפך בשוגג מים צוננים שלא נתבשלו לתוך תבשיל הנמצא על הפלאטה, ויש שיעור ביטול בתבשיל, אף שהתבשיל יהיה מותר לכולם במוצאי שבת, גם למבשל, אינו נחשב כדבר שיש לו מתירין שאינו בטיל אפילו באלף, שלא יתכן שבישול בשוגג יהיה חמור יותר מבישול במזיד. וכיון שבבישול במזיד לא נחשב כדבר שיש לו מתירין, אחר שלמבשל עצמו אסור עולמית, ממילא גם במבשל בשוגג לא נחשב כדבר שיש לו מתירין. [ראה במשנ״ב סי׳ שכ ס״ק יג, ומ״ש בשעה״צ סי׳ שיח ס״ק יב לאסור בשוגג, היינו בתבשיל שנתבשל בשוגג בשבת, וכבר נאסר, ואחר כך נתערב בתבשיל אחר, דבזה קאמר דהוי דבר שיש לו מתירין ואסור. שוב הראוני שכן מבואר בועד לחכמים סימן שיח, על פי דברי הרמ״א ביו״ד סימן קב דהא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל אפילו באלף היינו דוקא אם האיסור בעין. וע״ע ביביע אומר ח״י דף קז טור ב׳, בהערות לרב פעלים ח״א או״ח סי׳ יח. וע״ש בדף קח טור ב׳. שהעלה, שגם בשוגג בטל, שלא יהיה טפל חמור מן העיקר].

דין הנאה מחשמל המיוצר בשבת

יז יש מיראי ה׳ בארץ הקודש הנזהרים מלהשתמש בשבת באור החשמל [שהודלק מערב- שבת], מאחר ועובדי חברת החשמל היהודים מחללים שבת בעוונות הרבים בפיקוח על מערכת המחשבים של החשמל, ובתיקון תקלות שונות. ומטעם זה משתמשים בשבת בחשמל המיוצר על-ידי גנרטור פרטי, ותבוא עליהם ברכת טוב. וכל מי שיש בידו האפשרות להתחבר לגנרטור, טוב ונכון שיעשה כן. ומכל מקום רבים נוהגים להקל להשתמש בחשמל בשבת, הן בחימום תבשילים על פלאטה חשמלית, והן בקריאה והנאה לאור החשמל, וסומכים על כך שייצור החשמל מיועד גם לחולים רבים הצמודים בבתיהם למכשירי חשמל שונים, וגם אור החשמל מונע סכנות בטחוניות, ועוד טעמים. והיכא דאפשר טוב ונכון לסעוד וללמוד לאור החשמל כשיש בחדר גם נר שעוה או נר שמן. [באופן שאין חשש שמא יטה את הנר]. ובמקרר חשמלי ההיתר קל יותר, שהרי אין המקרר עשוי אלא לשמור על המאכלים שלא יתקלקלו, ואין זה חשיב כהנאה ישירה מחילול שבת, אלא כמניעת נזק. [ילקו״י שם עמ׳ לה].

יח מי שרוצה להחמיר שלא להשתמש בחשמל בשבת בארץ הקודש ולהסתפק בנרות שעוה וכדומה, ואשתו אינה מסכימה לכך, אין הבעל יכול לכוף את אשתו על כך, אחר שרבים מתלמידי החכמים כאן בארץ נוהגים להקל בזה. ובפרט אם הדבר יכול להביא לידי ביטול השלום בבית. אלא ישכנעה להחמיר בדרכי נועם ובמתק לשון. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמ׳ לח].

יט במקום שאפשר עדיף יותר להשתמש לחימום התבשילים בגז [הדולק מערב שבת], מאשר להשתמש בפלאטה חשמלית. ומכל מקום כבר פשט המנהג להקל ליהנות מהחשמל גם לענין זה. [וכבר נתבאר לעיל, שהיה המנהג להקל להשהות תבשיל מערב שבת אף על גבי אש גלויה. ורק אם התבשיל התחיל להתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי, אין להניחו על גבי אש גלויה. אולם טוב להחמיר ולכסות את הגז בפח או אזבסט גם לצורך שהיית התבשיל על הגז מערב-שבת. ולענין החזרת התבשיל בשבת, צריך שהגז יהיה מכוסה בפח או אזבסט, אף בתבשיל יבש]. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמ׳ לט].

כ אם עברו והדליקו נר או אור חשמל בשבת באיסור, אף אם עשו כן בשוגג אין ליהנות בשבת מהאור שהודלק, שהדלקת החשמל בשבת היא מלאכה גמורה האסורה מן התורה. ומכל מקום אין צריך לצאת מהבית, רק יזהר שלא יקרא לאור חשמל זה, וכן לא יעשה כנגדו כל דבר שלא יכל לעשותו בלי האור. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד מ].

כא חפץ שהיה בחדר אפל, ועברו והדליקו את האור בשבת באיסור בחדר זה, והביאו את החפץ מהחדר, אף שמעיקר הדין מותר ליהנות מהחפץ בשבת, מכל מקום בעל נפש ראוי שיחמיר על עצמו שלא ליהנות מחפץ זה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד מא].

כב מי שאירע בביתו קצר חשמלי, ואחד מבני הבית עבר ותיקן את הקלקול בשבת באיסור, אסור ליהנות ממלאכת התיקון בשבת. וכן אם אירע קצר חשמלי בבית דירות גדול [שאין בין השכנים חולה שיש בו סכנה הזקוק למכשירי חשמל], ותיקנו את הקצר בשבת, אסור ליהנות ממלאכת התיקון בשבת. ולכן אם יש על הפלאטה החשמלית תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או תבשיל שרובו לח, צריך להסירו מעל הפלאטה, כדי שמי שתיקן את הקלקול בחשמל לא יעבור גם על מלאכת מבשל. ומכל מקום תבשיל שהיה מונח על פלאטה חשמלית וטרם נתבשל, ועל-ידי התיקון התבשיל נתבשל, אסור לאכול ממנו

בשבת. [ואם עשה כן במזיד דינו כמבואר לעיל סעיף א׳ וסעיף ח׳]. ואם התבשיל כבר נתבשל והתיקון גרם רק לחימומו, מותר לאכול מהתבשיל לאחר שימתין עד שיצטנן, שאם יאכל ממנו בעודו חם, נמצא שנהנה ממלאכת איסור בשבת. ואין הבדל אם התיקון נעשה טרם שהתבשיל הספיק להצטנן, או אם נעשה רק לאחר שהתבשיל נצטנן, שבכל אופן יש להמתין מלאוכלו עד שיצטנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד מב].

כג אם אירע קצר חשמלי בליל שבת בביתו, ועברו ותיקנו את החשמל באיסור, יש אומרים שמותר ללמוד לאור חשמל זה בשבת, ואף אם נהנה בלימודו, מכל מקום אין זו חשיבא הנאה ממעשה שבת, כיון שאינו עושה זאת לצורך הנאת גופו, אלא לקיום מצות תלמוד תורה, והמצוות לא ניתנו לעם ישראל בשביל הנאתן, אלא מצוות מלך עליהם לקיים את המצוות. והסומך על דבריהם להקל כשאין לו אפשרות ללמוד במקום אחר, יש לו על מה לסמוך. וטוב שילמד דברים שאין לו בהם הנאה כל כך. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד מד].

כד אם אירע קצר חשמלי בליל שבת בביתו, ועברו ותיקנו את החשמל באיסור, יש אומרים שמותר לקרוא ״שנים מקרא ואחד תרגום״ לאור חשמל זה, שגם במצוות דרבנן אנו תופסים כלל זה דמצוות לאו ליהנות ניתנו, [ובפרט שאין בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום הנאה כל כך כמו בלימוד התורה]. ויש חולקים ואומרים שבמצוות דרבנן לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו. והסומך על דברי המקילים כשאין לו אפשרות אחרת, יש לו על מה לסמוך. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד מז].

כה אם אירע קצר חשמלי בבית כנסת, וישראל עבר ותיקן באיסור את החשמל, יש אומרים שמותר לקרוא קריאת התורה מתוך הספר תורה לאור החשמל גם אם בלי אור החשמל לא יכלו לקרוא בתורה, כגון בתי כנסת הנמצאים במרתף וכדומה, שאף שמצות הקריאה בספר תורה היא מדרבנן, מכל מקום גם במצוות דרבנן אנו אומרים כלל זה דמצוות לאו ליהנות ניתנו. ויש חולקים ואומרים שבמצוות דרבנן לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו. והעיקר לדינא דיש לסמוך על סברת המקילים בזה כדי שלא לבטל קריאת התורה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד מז].

כו אם מצאו דיבוק בספר-תורה בשחרית בשבת, וטעו והוציאו את הספר-תורה במנחה ונתברר שאחד מהמתפללים עבר ותיקן בגירוד את הדיבוק שבספר תורה, יש אומרים שאף-על-פי שעבר על איסור מתקן מנא, מותר לקרוא בספר-תורה זה במנחה, ואין לאסור בזה משום הנאה ממעשה שבת, שאף במצוות דרבנן אמרינן דמצוות לאו ליהנות ניתנו. ויש חולקים. והעיקר לדינא להקל לקרוא בספר תורה זה, אחר שכבר הוציאוהו מהארון. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד מח].

כז מי שאירע בביתו קצר חשמלי בליל שבת, וישראל עבר ותיקנו קודם זמן צאת- הכוכבים דרבינו תם, אף שהתבשיל כבר היה מונח על הפלאטה, והיה מבושל, אסור ליהנות מתבשיל זה בעודו חם, אלא לאחר שנצטנן, וכנ״ל. [ולכתחלה יש להסיר את הקדרה מעל הפלאטה וכמבואר לעיל]. ואם התבשיל לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי ונגמר בישולו על- ידי תיקון זה, אסור לאכול מהתבשיל עד למוצאי-שבת, ואם אין לו מאכל אחר יכול לסמוך על הגר״א והמשנה ברורה [שפסקו להקל כרבי מאיר גבי בישל בשבת בשוגג] ליהנות מתבשיל זה, בצירוף שעדיין לא הגיע צאת הכוכבים אליבא דר״ת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמ׳ מט].

כח שכונה גדולה שאירעה בה הפסקת חשמל בשבת, ועובדי חברת החשמל יהודים תיקנוהו בעצם יום השבת בעוה״ר, יש אומרים שמותר ליהנות בשבת מהתבשילים הנמצאים על הפלאטה, כל שיש לתלות שיש בשכונה זו חולים שיש בהם סכנה, או תינוקות, הנמצאים בבתיהם וזקוקים למכשירי חשמל שונים, ואצלם הוא ספק פיקוח נפש, והרי אי אפשר לתקן את החשמל רק לביתם בלבד. לכן מותר ליהנות מהחשמל שתוקן גם לבריאים. ויש להקל בזה גם אם התבשיל לא נתבשל כל צרכו, ועל ידי התיקון התבשיל התבשל כל צרכו. ומכל מקום המחמיר להוריד את הקדירות מעל הפלאטה כדי שלא יתחממו ויהנה ממעשה שבת, תבוא עליו ברכה, שהרי יש בדבר חילול ה׳ ליהנות ממלאכת יהודים שעשו כן בפרהסיא שלא התכוונו למטרת פיקוח נפש. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד מט, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תנד].

כט מי שנשען על הקיר ומחוסר שימת-לב הוריד בגופו את כפתור החשמל והדליק את החשמל בשבת, יש אומרים שמותר לו ליהנות מאור החשמל שהודלק, אחר שלא התכוין כלל להדלקה, וכיון שהיה מתעסק אין זה בכלל מעשה עבירה. ויש אוסרים. והעיקר לדינא שאם אם אין לו אפשרות לקרוא בחדר אחר, יכול להקל ליהנות מהאור שבחדר זה. אבל אם הדליק את אור החשמל בטעות כפי הרגלו בימי החול, חשיב כשוגג ודינו כמבואר בסעיף ג׳. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד נ].

ל מי שקירב קדרה לתנור דולק בשבת, וחשב שהקדרה ריקנית, ואחר כך נתברר שהיה בקדרה חתיכת בשר שלא נתבשלה כלל ונמצא שבישל בשבת, וכן מי שקירב קדרה לתנור בסוברו שיש בתוכה תבשיל יבש שנתבשל כל צורכו, ואחר כך נתברר שהיו בקדרה כמה חתיכות שעדיין לא נתבשלו כלל, ולא היו ראויים לאכילה אף על-ידי הדחק, ועל-ידי שקירב את הקדרה לתנור גרם לבישול אותן חתיכות, יש אומרים שמותר לו לאכול מתבשיל זה אף בשבת, אחר שלא התכוין כלל למלאכת בישול. ויש חולקים. והעיקר לדינא שאם אין לו תבשיל אחר יכול להקל ליהנות מתבשיל זה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד נב].

לא מה שמצוי כיום בכמה בתי מלון, שעם כניסת האדם לחדר נדלקת המנורה שבחדר, או מופעל המזגן בחדר, ונכנס אדם לחדר זה בשבת וגרם בכניסתו להדלקת החשמל או להפעלת המזגן בשבת, ולא ידע שכניסתו גורמת להדלקה, אם אין לו אפשרות לשהות בחדר אחר, יכול להקל לשהות בחדר זה אף שנהנה מהמזגן, ויכול גם להקל לקרוא לאור חשמל זה, אחר שלא התכוין כלל למלאכה. ואם ידע שכניסתו לחדר זה גורמת להדלקה, ונכנס לחדר במזיד למרות ידיעתו זו, אסור לו ליהנות מהמזגן או מהאור שבחדר זה בשבת. וגם אם עשה כן בשוגג, [ולא היה מתעסק] יש לאסור ליהנות מהאור שבחדר ובמזגן שאין בו מנורה אין צריך להחמיר. [ואם יציאתו תגרום לכיבוי ראה בסעיף הבא]. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד נד]

לב הדבר ברור שאסור להיכנס בשבת לחדר שמיד עם כניסת האדם לחדר נדלקת מנורת חשמל או מופעל בו מזגן, דאף שאינו עושה מעשה בידים בהדלקת אור החשמל, מכל מקום הרי כניסתו גורמת להדלקה. ואם הוא כבר נמצא בחדר, ויציאתו תגרום לכיבוי אור החשמל או המזגן באופן אוטומטי, לכתחלה נכון שיקרא לגוי שיכנס לחדר, ואז יוכל לצאת מהחדר. ואף שיודע שהגוי יצא גם הוא אחר כך מהחדר והמנורה תיכבה, אין בכך כלום, אחר שאינו מצווה לו לצאת. ואם אין שם גוי המיקל לצאת מהחדר יש לו על מה שיסמוך, בפרט אם עושה כן לצורך עונג שבת, או כדי להתפלל בצבור וכדומה, משום דהוי פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן. [ואם ניחא ליה בכיבוי האור או המזגן יקרא לנכרי כנזכר]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד נה].

לג מנורה הנדלקת מאליה כשהחדר מחשיך, ועבר ישראל וסגר את התריס או הוילון בשבת במזיד וגרם להדלקתה, אין ליהנות מאור זה בשבת, וכל דבר שלא היה יכול לעשותו בלי האור אין לעשותו בחדר זה. וגם אם עשה כן בשוגג יש לאסור ליהנות מהאור בשבת, דנראה דחשיב כמעשה בידים, ולא כגרמא. אבל אם היה מתעסק, וכגון שלא ידע שסגירת התריס או הוילון גורמת להדלקת המנורה, אם אין לו חדר אחר ללמוד שם, יכול להקל ליהנות בשבת מהאור שהודלק. ולכתחלה רצוי שלא להשתמש כלל במנורה זו בשבת, שלא יבא לידי מכשולים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד נו].

לד דלת חשמלית הפועלת על-ידי כך שכאשר האדם מתקרב אל הדלת היא נפתחת מאליה על-ידי עין אלקטרונית, או דלת שיש לפניה מישטח שכל דריכה עליו גורמת לפתיחת הדלת, ואחד השכנים שאינם שומרי תורה ומצוות עבר וגרם במזיד לפתיחת הדלת, יש אומרים שאין להכנס לבנין קודם שהדלת תיסגר חזרה, שהרי עצם פתיחת דלת זו היא מלאכת איסור, שהרי אי אפשר לפותחה בלי פעולה חשמלית, וכיון שנתכוין לפתיחה אין ליהנות ממלאכת שבת. וימתין עד שגוי יכנס לבנין ואז יכנס עמו. ויש חולקים ואומרים דחשיב כמבריח ארי, ואינו בכלל נהנה ממלאכת שבת. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד נח].

לה מי שהתקרב בשבת לדלת הנפתחת על-ידי עין אלקטרונית, או על-ידי דריכה על משטח שלפניה, ועשה כן מחוסר ידיעה שהדבר גורם לפתיחת הדלת, ואם יכנס לבנין יגרום לסגירת הדלת דבר הנעשה גם כן על-ידי פעולה חשמלית, יקרא לגוי שיעמוד במקומו, או שיעמיד שם איזה חפץ גדול כמו כסא וכדומה, ואז יוכל להכנס לבנין. ואם אין שם גוי או איזה חפץ להעמיד במקומו, המיקל להכנס לבנין יש לו על מה שיסמוך, [דבמקום כבוד הבריות כעין זה, ומניעת עונג שבת וכו׳ הסומך על דברי בעל הערוך הסובר דפסיק רישיה דלא ניחא ליה שרי אף במלאכה דאורייתא, יש לו על מה שיסמוך]. **והחכם עיניו בראשו** צריך להסדיר את הדבר על הצד הטוב ביותר מערב-שבת, כדי שלא יבוא לידי מכשולים כאלה. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד סא].

לו אם שני בני אדם עברו ונכנסו לחדר הנפתח על ידי עין אלקטרונית, אפשר להקל להכנס לחדר בשבת. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד ס].

לז בית חולים שהכניסה אליו היא באמצעות דלת חשמלית, על ידי קטיעת קרן אלקטרונית, או בדריכה על מפתן, אם צריכים להכנס לשם כדי לטפל בחולים שאין בהם סכנה, אפשר להקל על ידי אמירה לגוי שיפתח את הדלת עבורו, או לבקש מאדם שאינו יודע שדלת זו נפתחת על ידי עין אלקטרונית, וכאשר יפתח את הדלת כשהוא מתעסק יוכל להכנס. או שיקטע את העין אלקטרונית על ידי הושטת רגל או יד במקום כל הגוף, ואז הדלת **תפתח בשינוי**. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד ס].

לח המתגורר בבית דירות שיש על פתח הבנין מכשיר כמין טלביזיה, כדי לראות בשבת מי המתקרבים לפתח, בעל נפש ראוי להחמיר לשכנע את השכנים לנטרל את המכשיר מפעילות בשבת. ואם אינם מסכימים, אין איסור לעבור בפתח הבנין, אף שהוא פסיק רישיה שיצולם על ידי המצלמה. [בלי הבזק אור]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד סב].

לט מכונות המוצבות ברחובות קריה, שכל אחד יכול ליתן בהם איזה מטבעות, ובלחיצת כפתור חשמלי יוצא מתוכם איזה דבר מאכל או משקה לפי ערך המטבע, אם עבר ישראל והוציא משם בשבת דבר מאכל או משקה, יש להחמיר שלא ליהנות מאותו מאכל או משקה בשבת, אף שלא נעשה מעשה שינוי בגוף המאכל. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד סא].

מ המתגורר בבית דירות שיש בו שכנים שאינם שומרי תורה ומצוות, ואחד השכנים הדליק את האור בליל שבת בחדר המדרגות, מותר לעלות במדרגות, ואינו צריך להמתין עד שהאור יכבה, או לעצום את עיניו. ואף אם השכן עשה זאת במזיד במיוחד לצורך שכנו שהוא שומר תורה ומצוות, גם בזה מותר לעלות במדרגות, שהרי גם בלא האור היה יכול לעלות במדרגות. ובלבד שלא ימהר בהליכתו, וגם לא יעשה איזה דבר הנצרך לאור, וכגון

לבדוק את מפתח הבית מתוך יתר המפתחות שבצרור, כדי שלא יהנה ממלאכת שבת. והמחמיר על עצמו להמתין עד שאור החשמל יכבה, כדי שלא ייראה הדבר כחילול ה׳ שיהודי שומר תורה ומצוות נהנה מחשמל שהודלק באיסור בשבילו, תבוא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד סב]

מא ישראל מחלל שבת שעבר ופתח מקרר חשמלי בשבת לצורך עצמו, למרות שידע שעם פתיחתה תידלק נורה, מותר לישראל אחר להוציא מהמקרר בעודה פתוחה מאכלים ומשקים לצורך שבת, ולא חשיב כנהנה ממלאכת שבת, [שהרי פתיחת דלת זו אינה מלאכת איסור, שהרי אין הפתיחה נעשית בפעולה חשמלית, רק שהיא גורמת להדלקת מנורה, ואינו מתכוין למלאכת האיסור, ואינו אלא פסיק רישיה, וגם אינו נהנה מההדלקה אלא מפתיחת הדלת שהיא כשלעצמה מלאכת היתר, ומנורה זו אינה תורמת מאומה להנאה שבהוצאת המאכלים], לפיכך יכול להקל ליקח משם מצרכי מזון. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד סב].

מב מי שעבר ובישל בשבת בשוגג במיקרו-גל [הפועל על-ידי שעון שהוכן מערב שבת], אף שיש אומרים שאין בזה איסור בישול אלא מדרבנן, שהרי אין המוצר מתבשל בגוף החימום, אלא מכח גלים אלקטרו-מגנטיים המכים על המוצר, מכל מקום יש להחמיר שלא ליהנות מהתבשיל שנתבשל שם בשבת, כדין המבשל בשבת על האש, או בתולדות האש. וכל שכן אם בישל במיקרו גל בצירוף גופי החימום שבו, דדינו ככל המבשל בשבת. [ילקו״י שם עמ׳ סג].

מג כבר נתבאר לעיל שאין לשמוע רדיו בשבת אף אם הוכן על-ידי שעון שבת, שהרי נהנה ממלאכת שבת, וגם יש בזה משום זלזול בשבת קודש. ואף בחוץ לארץ שעובדי תחנת השידור הם גוים, יש לנהוג לחומרא שלא לשמוע רדיו בשבת, גם כשמפעילים אותו על-ידי שעון שבת, וחלילה להורות היתר בזה. והוא הדין שיש להורות שלא להכין מערב שבת הפעלת טייפ-רקורדר או פטיפון שישמיעו שירים או הרצאות בשבת, ויש להורות להחמיר בזה אף אם הטייפ הוכן על-ידי שעון שבת ופועל מאליו בשבת. ואפילו אם מניח פתק על פתח ביתו, שהרדיו או הטייפ ערוך מערב-שבת על-ידי שעון, יש להחמיר. ובפרט דבימי חול אם שומע דבר שאינו הגון יוכל לכבות מיד את הרדיו, [ומטעם זה רבים מיראי ה׳ נמנעים בכלל מלשמוע רדיו אף בימי החול, ותבא עליהם ברכת טוב, וכן ראוי לתלמידי חכמים ובני תורה]. מה שאין כן בשבת שלא יוכל לכבות את הרדיו ועל כרחו ייאלץ לשמוע שירי חולין וכדומה, ונמצא זה פוגם בקדושת היום הקדוש הניתן לעם ישראל לעסוק בתורה. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד סד]

מד מי שיש לו שכן חילוני המדליק רדיו בשבת, אסור לו להטות אוזן כדי לשמוע מהרדיו חדשות וכדומה. ואף בשכן גוי יש לאסור בזה. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד סו]

מה לפיכך חייל דתי הנמצא בחדר אחד עם כמה חיילים, ואחד מהם הדליק את הרדיו, אסור לו להטות אוזן לשמיעת החדשות או הנגינות. אבל אם יושב או הולך לתומו ושומע אין בזה איסור, שאינו חייב לאטום את אוזניו או לצאת מהחדר, אחר שאינו מתכוין לשמוע את הרדיו. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד סז].

מו גם בתחנות שידור שהעובדים בה אינם יהודים, [וכגון בחוץ לארץ שרוב עובדי תחנות השידור הם גויים העושים כן לצורך רוב גויים שבמדינה], אף שמעיקר הדין לדידן יש לצדד שאין איסור להטות אוזן כדי לשמוע את החדשות משכנו הגוי, אחר שהדליק את הרדיו לצורכו, מכל מקום יש לנהוג לחומרא גם בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד סז].

מז יש להורות שלא ליתן סרט לתוך מכשיר הסרטה מערב שבת, ולהפעיל את מכשיר ההסרטה בשבת על-ידי שעון שבת. והדבר פשוט וברור שיש להמנע מלהסתכל בטלויזיה אף בימי החול, וחלילה להכניס מכשיר טמא זה לבית, והמכניסה לתוך ביתו עליו נאמר (דברים ז, כו): ״ולא תביא תועבה אל ביתך״. וכל שכן וקל וחומר בטלביזיה בכבלים. ומצוה רבה להסביר את חומר הענין להמון העם שאינם מבינים את חומר האיסור. וכל שכן שאסור להסתכל בשבת בטלביזיה הדלוקה מערב שבת, או אם נדלקה על-ידי שעון שהוכן מערב-שבת, שהרי הוא נהנה ממלאכות הנעשות באולפן על-ידי ישראלים מחללי שבת. ואף בחוץ לארץ שעובדי האולפן הם גויים, יש לנהוג לחומרא בזה מכמה טעמים. [ילקו״י שבת ג עמ׳ סח].

מח כל שומר נפשו צריך שירחיק עצמו לגמרי משמיעת רדיו גם בימות החול, ובפרט שירי חולין, ותוכניות שיש בהם דברי לעג לדברים שבקדושה, וכדומה. ובמוצאי-שבת אסור על פי דין להאזין לרדיו לתוכניות שידור שנערכו בשבת, שהרי נהנה ממלאכת שבת. [וכיון שעושים כן במזיד דרך קבע לצורך הרבים, יש לאסור ההנאה ממלאכתם לעולם]. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד ע].

מט בעל תשובה שיש ברשותו מכשיר וידאו המשמש לסרטי תועבה, או טלביזיה, אין לו למוכרם לישראל אחר, אלא אם כן יש ספק אם הלה ישתמש בהם לצורכי איסור, או שמא רק לצרכי היתר, וגם יש לו אפשרות לקנות ממקום אחר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד עא].

נ שידור המתקיים במוצאי שבת מארצות הברית וכדומה, ששם עדיין שבת, ומשדרים משם לאר״י בשעה שכאן יצאה השבת, גם בזה יש להחמיר, דמאחר שבאותה שעה שמשדרים שם עדיין הוא שבת, יש לאסור ההנאה בזה, שנמצא נהנה ממלאכת יהודים העושים מלאכה בשבת בחוץ לארץ. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד ע].

נא מצוה רבה להוכיח את ההמון הנכשלים בהליכה למגרשי הכדורגל, ובפרט בשבתות ומועדים. ושומר נפשו ירחק מזה. ואסור גם להשתתף ברכישת הימורי הספורט-טוטו, שיש בזה גם משום מחזיק בידי עוברי עבירה. וכן אסור לדעת מרן להשתתף בהגרלת מפעל הפיס.

נב אם עברו וכיבו את אור החשמל שבחדר בשבת, מותר לישן בחדר זה, ואין צריך לעבור לחדר אחר, שאין זה חשיב כנהנה ממלאכת שבת. לא מיבעיא אם כיבו את החשמל בשוגג, אלא אף אם עברו וכיבו את החשמל במזיד, מותר לישון בחדר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד עג].

נג וכן אם היה המזגן בחדר פועל, ומזג האויר נשתנה לקור, ועברו והפסיקו את פעילות המזגן בשבת, מותר להשאר בחדר זה. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד עג].

נד בית דירות שפועלת בו הסקה מרכזית לכל דיירי הבנין, ואחד מהדיירים שאינו שומר תורה ומצוות הדליק את ההסקה בשבת, יש אומרים שאין הדיירים צריכים לצאת מביתם כדי שלא ליהנות מחום ההסקה שהודלקה בשבת, ובפרט כשיש להם צער בדבר, או שיש חשש שהדבר יגרום להם חולי, וכדומה. [ונכון שיתן דעתו בפירוש שלא ליהנות מחום ההסקה]. [שם].

נה הרוצה להחמיר על עצמו שלא ליהנות מחום ההסקה בשבת באופן הנ״ל, רשאי לפתוח את החלון כדי שלא יהנה מחום ההסקה, אף אם ההסקה פועלת על ידי טרמוסטאט, ופתיחת דלת או חלון וכניסת אויר קר לבית גורמת למפוח שבטרמוסטאט לחבר את המעגל החשמלי, היוצר שדה מגנטי שפותח או סוגר את ברז הגז. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד עד בהערה].

נו אם רוצה להחמיר על עצמו ולסגור את ברזי ההסקה, יש לאסור בזה אם יש שם טרמוסטאט, שהרי הוא גרם מלאכה האסורה מן התורה. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד עד בהערה]

נז המתגורר בבית דירות שדרים בו גם חילוניים, וישראל מומר לחלל שבת בפרהסיא מתקן את ההסקה מעצמו, יש אומרים שאין צריך להפרישו, שבישראל מומר אין צריך להפרישו. ויש חולקים. והכל לפי הענין. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד עה בהערה].

הנאה ממעשה שבת – בדברים שיש בהם מחלוקת

נח כל דבר השנוי במחלוקת הפוסקים אם מותר לעשותו בשבת או אסור, אף אם ההלכה נפסקה בשלחן ערוך לאסור, בדיעבד שעבר ועשה כן אפילו במזיד, מותר ליהנות מדבר זה בשבת, ואין לאסור משום הנאה ממעשה שבת. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד ער].

נט לפיכך, מי שהניח בשבת תבשיל צונן שרובו לח והיה מבושל כל צרכו, על-גבי פלאטה, או על-גבי אש מכוסה בטס של מתכת או אזבסט, והתבשיל נתחמם עד שהגיע לחום שהיד סולדת בו, אף-על-פי שאסור לעשות כן, שהרי יש בישול אחר בישול בלח, מכל מקום בדיעבד מותר לאכול מהתבשיל בשבת אף בעודו חם, ואין לאוסרו משום מעשה שבת. שהרי נחלקו הפוסקים אם יש בישול אחר בישול בלח, ולענין מעשה שבת הוי ספקא דרבנן ולקולא. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד ער].

ס מי שהניח בשבת על-גבי מיחם או פלאטה תבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי [דהיינו בתבשיל הנאכל על-ידי הדחק מכח הבישול], ולאחר שהניחו שם נתבשל כל צרכו, אף-על-פי שאסור לעשות כן, שהעיקר להלכה כדעת הרמב״ם ומרן הש״ע שכל שלא נתבשל כל צרכו יש בו משום בישול בשבת, מכל מקום בדיעבד שכבר נעשה כן אין לאסור התבשיל משום מעשה שבת. שמאחר שאין האיסור של מעשה שבת אלא מדרבנן, הוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא. כיון שיש בדבר מחלוקת. (ואפילו אם לא נתבשל התבשיל מערב שבת אלא רק שליש בישולו, ועבר וגמר בישולו בשבת, אין לאוסרו משום מעשה שבת, שיש אומרים דשליש בישולו הוי מאכל בן דרוסאי). [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד עז-עט].

סא וכן אם פתח את כיסוי הקדרה בשבת, ונתברר לו שהתבשיל לא נתבשל כל צרכו אלא כמאכל בן דרוסאי, [דהיינו שנאכל על ידי דחק], וכיסה את הקדרה בשוגג, בדיעבד אין לאסור ליהנות מהתבשיל משום מעשה שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד עח].

סב מי שעבר ובחש [הגיס] במזיד בתבשיל שעדיין לא נתבשל כל צורכו, אם התבשיל היה ראוי לאכילה על-ידי דחק גדול, מותר לאוכלו בשבת, אפילו אם הקדרה היתה עומדת על האש. אבל אם התבשיל לא היה ראוי לאכילה גם על-ידי הדחק, [שלא הגיע למאכל בן דרוסאי] אסור לאכול מתבשיל זה בשבת. ואם עשה כן במזיד תבשיל זה אסור לו לעצמו לעולם. ואם התבשיל נמצא על הפלאטה, וכבר נתבשל כל צרכו, אין איסור להגיס בתוכו, מאחר שאין לאסור משום מיחזי כמבשל בתבשיל הנמצא על פלאטה, אחר שאין דרך לבשל על פלאטה ברוב פעמים.[שם עמו׳ עח].

סג אם עבר והגיס בשוגג בקדרה הנמצאת על האש, בתבשיל שנתבשל כל צורכו, שעבר על איסור מגיס מדרבנן, מותר ליהנות מהתבשיל בשבת. אבל לאחר שהורידו את הקדרה מעל האש, מותר להגיס בקדרה כשהתבשיל נתבשל כל צרכו, ואין לאסור בזה מחשש שיבואו לטעות ולהגיס בתבשיל שלא נתבשל כל צורכו. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד עח].

סד מים שהוחמו מערב שבת והגיעו ליד סולדת בו, ונתקררו בשבת, אם הניחו את המים על הפלאטה בשבת וחזרו והתחממו להגיעו ליד סולדת בו, אפילו הכי מותר לשתות ממים אלה בשבת. [אחר שדעת רבינו ירוחם דמים לבדם המתאדים הוו מצטמק ורע לו, וכ״ד מנחת כהן, מג״א, פתה״ד, שם חדש, ועוד. וכיון שהפוסקים חולקים בזה [הגר״א תוספת שבת והמשנ״ב], לענין הנאה ממעשה שבת סומכים על המקילין].

סה מי שיצק תמצית תה לתוך כוס, ועירה על התמצית מים רותחים מכלי ראשון, אף- על-פי שלכתחלה יש לערות קודם את הרותחין לתוך כוס ריקן, ורק לאחר מכן לערות עליו ממי התמצית, מכל מקום בדיעבד שעבר ועשה כן מותר לשתות מתה זה, ואין לאוסרו משום מעשה שבת, ובפרט שיש שכתבו להקל בזה אף לכתחלה כאשר יבואר בהלכות בישול. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד עט].

סו מי שעבר וחתך ירקות לסלאט דק דק זמן רב קודם הסעודה, וירקות אלה ראויים לאכלם כמות-שהן בלא החיתוך, אף-על-פי שלכתחלה לא טוב עשה בעמיו לעבור על איסור טוחן בשבת, שהיה לו לעשות הסלאט סמוך לסעודה [כאשר יתבאר להלן בדיני טוחן סימן שכא], מכל מקום בדיעבד שעבר ועשה כן מותר לאכול מסלאט זה בשבת, ואין לאוסרו משום מעשה שבת. וכל שכן אם הכינו סאלט על דעת לאכול לאלתר, והתעכבו מלאכול עד שעבר יותר מחצי שעה מזמן הכנת הסאלט, דמותר לאכול מסלאט זה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד פ].

סז מי שעבר ויצק מים רותחים לתוך תבשיל שנצטמק, או שנתן מים צוננים שנתבשלו מבעוד יום לתוך תבשיל שנצטמק הנמצא על האש, אף-על-פי שלכתחלה אסור לעשות כן, מכל מקום בדיעבד מותר ליהנות מתבשיל זה בשבת אף אם עשו כן במזיד. שהואיל ומעשה שבת אינו אסור אלא מדרבנן, לכן בכל דבר השנוי במחלוקת הפוסקים אם יש בו משום בישול או לא, הרי זה בכלל ספק דרבנן ולקולא. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד פא].

סח מי שעבר והניח מים שלא נתבשלו על גבי פלאטה חשמלית על מנת להפשירם, וטרם שהגיעו לחום שהיד סולדת בהם נטלם משם, אף שעשה איסור, שיש לחוש שמא ישכחם שם ויבוא לידי בישול, מכל מקום מותר לו לשתותם בשבת גם כשהם פושרים. [ילקו״י שם עמוד פא].

הנאה ממעשה שבת – בדברים האסורים מדרבנן

סט גם דבר שאין איסור לעשותו בשבת אלא מדרבנן, אם עבר ועשהו במזיד בשבת אסור ליהנות מאותה מלאכה עד למוצאי שבת מיד. אבל אם עשהו בשוגג, מותר ליהנות מאותו דבר בשבת, ואין לאוסרו משום מעשה שבת. שמאחר ודבר זה אינו אסור אלא מדרבנן לא קנסו בו שוגג אטו מזיד. [זולת בעבר והטמין, כמבואר בסעיף עז, ובעבר והחזיר קדרה על גבי האש באיסור]. ולכן מי שעבר ובישל בשבת בשוגג בתולדות חמה, כגון שנתן קדרה ריקנית בשמש, ולאחר שהקדרה נתחממה נתן בתוכה דג קטן או ביצה ובישלם, אף שעבר על איסור חכמים שאסרו לבשל בתולדות חמה בשבת, וגם גוף הדבר נשתנה מכמות-שהיה, מכל מקום מותר לאכול את הביצה או הדג אף בשבת. וכן מי שעבר ושטח בגד רטוב על חבל כביסה בשבת, והבגד נתייבש, אם עשה כן במזיד, אסור לו ללבוש הבגד בשבת, אבל אחר השבת מותר. ואם לא ידע שאסור לשטוח בגדים רטובים בשבת, ושטחם בשוגג, ונתייבשו, מותר ללובשם בשבת. [הנה בדין מלאכה דרבנן במזיד, אף שכתבנו בילקו״י במהדו״ק, שלו עצמו אסור לעולם, ושכן משמע מטעמו של הריב״ש, ומהפר״ח והפמ״ג, מ״מ אחר שמצינו ברמב״ם להדיא דשרי במוצ״ש גם לו, כן עיקר. ומשנה אחרונה עיקר, כמו שביארנו במהדורת תשס״ד עמוד תנב. וראה בילקו״י שבת כרך ג׳ עמ׳ פב].

ע בדרך כלל אדם נאמן לומר שוגג הייתי כדי שיהיה מותר ליהנות מאותה מלאכה דרבנן שעשה בשבת. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד פד]

עא אם הפעילו את המזגן בשבת במזיד, [שאין נדלקת מנורה עם הפעלתו], או שהדליקו את המאוורר, אסור ליהנות מהמזגן או מהמאוורר בשבת. ואם עשו כן בשוגג, אף שעשו איסור, מכל מקום מותר ליהנות בשבת מהמזגן או מהמאוורר, אחר שדעת האחרונים שאין בהולדת זרם איסור מן התורה, אלא מדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד תו. והיינו בהדלקת ניצוץ, אבל אין בזה איסור משום בונה]. אבל אם יש מנורה הנדלקת עם הפעלת המזגן או המאוורר, [או במזגן עצמו, או בלוח החשמל הכללי], כיון שעבר על איסור תורה בהדלקת המנורה, אין ליהנות מהמזגן. ואף שאינו נהנה מהנורה, מכל מקום כיון שהוא פסיק רישיה, ולא היה יכול ליהנות מהמזגן בלי הדלקת המנורה, נראה להחמיר, אלא אם כן אין חוט להב במנורה שאז הדלקתה אינה אסורה אלא מדרבנן, ובשוגג מותר ליהנות. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד פד].

עב פת שלא הפרישו ממנה חלה מערב-שבת, ועברו והפרישו ממנה חלה בשבת בשוגג, מותר לאכול מפת זו בשבת. דאף שאסור להפריש חלה בשבת מפני שנראה כמתקן את הפת ומתירה לאכילה, כיון שאין האיסור אלא מדרבנן בדיעבד מותר לאכול מפת זו בשבת. אבל אם עברו והפרישו חלה במזיד, אסור להם לאכול מפת זו עד מוצאי שבת מיד, בין למפריש עצמו בין לאחרים. [ילקו״י שבת ג עמ׳ פה. ומה שכתבנו לענין מזיד, הוא ע״פ דברי הרמב״ם, וכנ״ל, ודלא כמו שכתבנו בילקו״י שם, ונמשכנו אחר טעם הריב״ש והפר״ח. ומשנה אחרונה עיקר].

עג מי שעבר והפריש תרומות ומעשרות בשבת בשוגג, אף שעשה איסור שנראה כמתקן את הפירות או הירקות ומכשירן לאכילה, מכל מקום מותר לאכול מפירות וירקות אלו בשבת, ואין בזה איסור מעשה שבת. והדין כן אף בפירות שהיו טבל ודאי. ואם הפריש במזיד, אסור לאכול מפירות אלו בשבת, אף שאין לו פירות אחרים. ואף שהפריש תרומות ומעשרות בשבת ועשה איסור, מה שעשה עשוי וההפרשה מועילה. [ילקו״י שבת ג עמוד פו].

עד לדעת מרן השלחן ערוך מותר מעיקר הדין להטביל בשבת כלים שנקנו מגוי. [אך ירא-שמים יתן הכלי מתנה לגוי ויחזור וישאילנו ממנו, ואז לא יצטרך להטביל את הכלי לעולם]. והאשכנזים מחמירים שלא להטביל כלים חדשים בשבת. ומכל מקום אשכנזי שעבר והטביל כלי בשבת, מותר להשתמש בכלי זה בשבת. ובזה יש להקל אף אם עברו ועשו כן במזיד. ואף שאין אנו מתירים הנאה ממעשה שבת באיסורי דרבנן אלא בשוגג, מכל מקום כאן שיש מחלוקת בדבר, ויש מתירים אף לכתחלה להטביל כלים בזמן הזה בשבת, לפיכך לענין איסור הנאה ממעשה שבת שאינו אלא מדרבנן, נקטינן להקל לכולי עלמא. [שם עמוד פז].

עה אם הדליקו את הגז ביום טוב כדי לבשל, שלא על ידי העברה מאש לאש, אף שעברו על איסור חכמים מותר ליהנות מאש זו ביום טוב, אף אם עשו כן במזיד. וכן אם עברו והדליקו את אור החשמל ביו״ט, מותר ליהנות מאור זה אף תשמיש שלא יכלו לעשותו בלי האור. ויש מי שמחמיר לענין הדלקת חשמל ביום טוב, שלא ליהנות מהאור כל תשמיש שלא יכלו לעשותו בלי האור. [אך גם לדבריו אין צריך לצאת מהבית]. ולדינא גם בזה יש להקל בדיעבד. אבל בשבת אם הדליקו את החשמל אף בשוגג, אין ליהנות מאור החשמל בשבת, בדברים שא״א לעשותם בלי החשמל. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד פח. חזון עובדיה על הלכות יום טוב עמוד מט].

עו מי שעבר ובישל מיום טוב ראשון ליום טוב שני, אף שעבר על איסור הכנה ביום טוב, בדיעבד מותר לאכול את התבשיל ביום טוב, בין אם עשה כן בשוגג ובין אם עשה כן במזיד. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד צ].

עז אם עבר והטמין תבשיל מערב-שבת בדבר המוסיף הבל, אפילו אם עשה כן בשוגג, וכגון שהטמין את הקדרה בסיד או בפסולת של זיתים, וכדומה, אסור לאכול מתבשיל זה בשבת. במה דברים אמורים אם הטמין תבשיל צונן שנתחמם מעט על-ידי ההטמנה, או שהטמין תבשיל חם ועל-ידי ההטמנה נצטמק ויפה לו. אבל אם הטמין והתבשיל נשאר באותו חום שהיה בשעת ההטמנה מותר, שהרי לא הרויח ממעשיו. ואם הטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל, כגון שמיכות, בגדים, וכדומה, כיון שההטמנה רק שמרה על החום, בדיעבד התבשיל מותר באכילה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד צא]

עח אם שכח ונתן מערב-שבת קדרה על כירה שאינה גרופה וקטומה באופן האסור על פי ההלכה, וכגון שהתבשיל התחיל להתבשל ולא הגיע לשיעור הנאכל על-ידי דחק גדול [מאכל בן דרוסאי], וכדומה, והניחו על גבי אש גלויה בלי הפסק פח או אזבסט, כתב מרן בשלחן ערוך שהתבשיל אסור באכילה עד מוצאי-שבת. ואם הוא תבשיל שנתבשל כל צורכו מותר אפילו אם הוא מצטמק ויפה לו. ויש מי שאומר שבזמן הזה יש להקל בכל אופן ליהנות מהתבשיל בשבת, דכירים של גז אין דינם ככירה של זמנם. ובפרט אם השהה את החמין לצורך מחר, דבזה יש להקל יותר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד צא]

עט מי שנתן תבשיל לח בשבת על גבי אש גלויה, אף שהתבשיל נתבשל כל צורכו, אין לו ליהנות מתבשיל זה בשבת. דכיון שעבר על תקנת חכמים שלא להחזיר על גבי אש גלויה, קנסוהו שלא יהנה ממעשיו. וכל זה כשהתבשיל נצטמק ויפה לו, אבל אם לא נצטמק ויפה לו מותר לו לאכול מהתבשיל בשבת. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד צד]

פ אשה שעברה ומלחה בשר בשבת להכשירו מידי דמו, וחשבה שאין איסור במליחת בשר, אף אם עשתה כן לצורך אחרים מותר להם ליהנות מבשר זה בשבת, כשהוא חי, או במוצאי-שבת לאחר שיבשלוהו. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד צד].

הנאה ממעשה שבת – בדבר שלא נעשה איסור בגוף הדבר

פא מחלל שבת בפרהסיא המקיים מסיבת בר-מצוה בבית הכנסת בשבת, או שמחת חתונה וכדומה, והביא בשבת ברכב לבית הכנסת מיני מגדנות [הכשרים לאכילה], יש לכל בעל נפש להמנע מלאכול מגדנות אלה בשבת, שיש אומרים דכיון שהובאו באיסור, דינם כדין דבר שנתבשל בשבת שאסור לאוכלו. ואם רב בית הכנסת חושש מפירצה בשמירת השבת, אחר שאנשי קהילתו הם יראי שמים, ראוי גם שיאסור על הקהל לאכול מגדנות אלה. אבל אם הוא יודע שדבריו לא יתקבלו על השומעים, ואם יאסור עליהם לאכול מגדנות אלה הדבר יעורר מחלוקת גדולה, ואף יגרום להרחקתם של כמה מבני הקהלה מהיהדות, באופן כזה מותר לו להימנע מלהכריז לקהל שלא לאכול המגדנות הנ״ל, ויסמוך על עיקר הדין כסברת המקילים לענין איסור הנאה ממלאכת שבת, שכל שלא נעשה שינוי בגוף הדבר, אין בזה איסור הנאה ממעשה שבת. [ואין זה דומה למבשל בשבת שנעשה שינוי בגוף הדבר]. אך עם כל זה רב הרוצה לקנא קנאת ה׳ ולמחות על חילול שבת, יש לו על מה לסמוך. והכל לפי שיקול דעתם של חכמי ישראל ולפי המקום ולפי הענין. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד צד].

פב מים המגיעים לבתים על-ידי שאיבתם במשאבה חשמלית בשבת, מותר ליהנות ממים אלה בשבת, ולפתוח את ברז המים לשתות או ליטול ידיו. ואין לחוש פן על ידי כך הוא מפעיל את כח החשמל להזרים מים לביתו, שאין כאן אלא גרמא, ונאמר לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי (שבת קכ:). ואפילו למי שסובר שגרמא של מלאכה יש בה איסור מדרבנן, כאן יש להתיר. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד צה. הליכו״ע ד׳ עמוד ע].

פג תבשיל שנתבשל כל צרכו מערב שבת, והונח על הפלאטה של שבת, והובא על ידי הסעה ברכב צבאי בשבת מן הבסיס אל השדה שבו החייל, מותר לחיילים העומדים על משמרתם בצבא לאכול מתבשיל זה, שיש אומרים שכל שלא נעשה מעשה בגוף הדבר [כמו בבישול שהמאכל נשתנה בבישול] אין בו איסור הנאה ממעשה שבת. ויש שהקילו בכיוצא בזה מטעם מצוה, כי באכילה בשבת מקיימים מצות עונג שבת, וגם לא ברור שההסעה שנעשית על ידי חייל נעשית במזיד, שאין אדם חוטא ולא לו. וקרוב לומר שאותו חייל חשב שיש בדבר פיקוח נפש להסיע את האוכל בשעת מלחמה, ואומר מותר שוגג הוא. אלא שראוי להודיע לרבנות הצבאית שעליהם לדאוג שלא יבואו לעשות כן באופן תמידי, אלא ידאגו שמערב שבת יכינו כל הצורך לחיילים שבשדות, לבל יצטרכו לחלל שבת בעבורם. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד ק. שו״ת יביע אומר חלק י׳ חאו״ח סימן כה].

פד ישראל שהביא במזיד מפתח של בית הכנסת בשבת ועבר על איסור הוצאה מרשות לרשות, יש מי שאומר שאם יש שם נכרי נכון שיסגרו הדלת, ויחזרו לפותחו על-ידי נכרי, כדי שלא יהנו ממלאכת איסור. והעיקר לדינא שאם אין מצוי שם נכרי יכולים להיכנס לבית הכנסת בשבת לתפלה ולימוד, בצירוף סברת האומרים דמצוות לאו ליהנות ניתנו, [אף במצוות דרבנן]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קב].

פה מי שעבר וברר בשבת פסולת מאוכל כדי לאכול לאלתר, בדיעבד מותר לו לאכול ממה שברר, כיון שיש מתירים אף לכתחלה. ואם בירר אוכל מתוך פסולת שלא על דעת לאוכלו לאלתר, יש מי שהתיר לאכול ממאכל זה בשבת, מאחר שיכל לברור בדרך היתר. וכן נראה מעיקר הדין, [דהא איכא ספק ספיקא כמו שנתבאר בילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד קב]. אך היכא דאפשר נכון להחמיר, דסברא זו אינה אלא לר״ת, ולא קיימא לן הכי כמבואר בש״ע (סי׳ שכה ס״י). ואם כשנודע לו האיסור חזר ועירב הפסולת, מותר לו לאכול ממה שבירר. [הנה בלוית חן סי׳ נא צידד להקל בבורר בכל אופן. ובילקו״י שם כתבנו להקל משום ס״ס, דמה שאסר מרן בסי׳ שכה אינו בגוונא דידן, ובצירוף סברת הפמ״ג הוי ספק ספיקא להקל במילתא דרבנן. אלא שבשו״ת יביע אומר ח״י חאו״ח (סי׳ נה אות יג) ובהליכות עולם ח״ד משמע דנכון להחמיר בזה. ונראה שהוא דרך חומרא ולא מעיקר הדין, וכמו שביארנו].

פו מי שטעה ובירר בשבת אוכל מתוך פסולת על דעת לאוכלו לאחר זמן, יש לייעץ לו לאכול לאלתר, מאחר שיש אומרים שעל-ידי כך יתכן שיתקן את האיסור. [ילקו״י שם עמוד קב].

הנאה בימות החול מדברים שנעשו בשבת

פז מאפייה של ישראלים שאופים שם בשבת כמו בימי החול בעוה״ר, ראוי ונכון לכל יראי ה׳ שלא לקנות ממאפייה זו ביום ראשון, אם הדבר יאלץ את בעליו היהודים לשמור את השבת. [ובפרט אחר שהפת נאפתה לצורך הרבים]. ומכל מקום כל שאין הדבר ברור שפת זו אכן נאפתה בשבת, מעיקר הדין אם אין שם אלא פת זו מותר לאוכלה ביום ראשון, ואין לאוסרה מצד הנאה ממעשה שבת. [באופן שידוע שמאפייה זו מקפידה בעניני כשרות]. אבל אם ברור לו שהפת נאפתה בשבת, והמאפייה עושה כן בקביעות לצורך הרבים, אסור לאכול מפת זו כדין המבשל בשבת במזיד לעצמו. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד קב, ותמז. שארית יוסף ח״ג עמוד תכד].

פח בית חרושת שעובדים בו יהודים גם בשבת, כגון בית חרושת לסוכר, מעיקר הדין מותר לאכול מסוכר זה, ובפרט דכל דפריש מרובא פריש. וגם בזה ראוי להימנע מלקנות סוכר ממפעל זה אם על-ידי כך הבעלים יאלצו להשבית את בית החרושת בשבת. [שם עמוד קג].

פט פירות וירקות שהובאו לשוק ביום ראשון, ונודע לנו שנתלשו באיסור בשבת, אם עושים כן בקביעות לצורך מכירתם לאחרים, פירות וירקות אלה אסורים אף לאחרים לעולם. אבל אם עושים כן בדרך עראי, מותר לאחרים לאכול מפירות וירקות אלה, אף שהפירות נתלשו לצורך אחרים. ואם אין אנו יודעים אם הפירות נתלשו באיסור ביום השבת, או שנתלשו קודם השבת ונשתמרו בהקפאה, ואין אפשרות לברר את הדבר, מעיקר הדין מותר לקנותם. ומכל מקום אם על-ידי שיימנעו מלקנותם הדבר ייאלץ את בעלי החנות להמנע מזה בעתיד, נכון לנהוג שלא לקנות מפירות וירקות אלה. [ילקו״י שבת ג עמוד קה]

צ בקבוקי זכוכית המיוצרים בבית חרושת של יהודים העובדים בשבת בעוונות הרבים, מותר להשתמש בבקבוקים אלה, דאזלינן בתר רוב ימים. ומכל מקום טוב שהצבור יימנע מלקנות בקבוקים כאלה אם הדבר יאלץ את החברה להפסיק לעבוד בשבת. [ילקו״י שם עמ׳ קה].

צא נייר המיוצר על-ידי חברה העובדת בשבת [ופועליה הם יהודים], מעיקר הדין מותר לקנות נייר זה להדפסת ספרים וכדומה, שיש לתלות שנייר זה הוא מהנייר המיוצר ברוב הימים שהם ימי חול, וכל דפריש מרובא פריש. והצנועין מושכין את ידיהם, ומדפיסים את ספריהם רק על נייר שאין בו חשש של חילול שבת, ותבא עליהם ברכה. וכל שיש לתלות שעל-ידי כך שכל יראי ה׳ יתארגנו שלא לקנות נייר מחברה זו, תיאלץ החברה להפסיק את העבודה בשבת, ראוי ונכון לנהוג כן. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קו].

צב אוטובוסים ציבוריים ומוניות המגיעים עם צאת השבת לתחנה כדי לאסוף נוסעים, ואין באפשרותם להגיע לתחנה אלא אם כן יצאו מביתם קודם צאת השבת, מאחר שעצם מלאכת ההבערה בנסיעה שעשה הישראל בשבת כבר אינה קיימת, וההנאה במוצאי-שבת אינה אלא גרם-הנאה, אין זה בכלל

נהנה ממלאכת שבת. ומכל מקום משום מיגדר מילתא, אשרי המחמיר, ובפרט בשכונות שרוב התושבים בהם הם יראי ה׳. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קו].

צג חברה לתיקון רמזורים שבעוה״ר פועליה היהודים עובדים גם בשבת, לכתחלה טוב להוסיף בהסכם רכישת המניות ״שהשותף שהוא אינו דתי, מוציא את העבודות הדחופות הנעשות בשבתות וימים טובים ממסגרת החברה, ואלה נעשות על אחריותו הוא״. ומכל מקום מעיקר הדין מותר לקנות מניות מחברה זו, ואין בזה איסור נהנה ממלאכת שבת. [ואם באים לשאול אם מותר לתקן הרמזור בשבת, הנה ברוב המיקרים אין להתיר לתקן את הרמזור, שאם יש חשש פיקוח נפש של ילדים המצטרפים להוריהם בנסיעה, הרי שיכולים להעמיד שם שוטר שיפקח על התחבורה. ומאידך אחר שבמציאות לא מעמידים שומר, יתכן ויש לשקול אם יש בדבר פיקוח נפש]. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד קח]

צד הבא לחצות בשבת כביש שנוסעים בו מכוניות שנהגיהם יהודים, טוב ונכון להמתין עד שיתפנה הרחוב, ואחר-כך יחצה את הכביש. ואף במעבר חצייה יש לנהוג כן, כדי שלא לגרום לנהג להיכשל בחילולי שבת נוספים, כמו עצירת המכונית, או צפירה. ואם בלאו-הכי הנהג עוצר, מותר לחצות את הכביש, למרות שעל-ידי חצייתו הוא מעכב את הנהג. [ומכל מקום מעיקר הדין יש מקום לומר שאין איסור לחצות את הכביש בשבת אף אם הוא גורם על- ידי כך לעצירת המכוניות הנוסעות שם]. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד קח]

צה נהג חילוני הנוסע בשבת בעוונות הרבים ושואל לכתובת מסויימת, אין להשיב לו, שהרי הוא מסייע בידו לחלל את השבת. ואם ירצה ישיב לו שהיום שבת, ואסור לנו לסייע בידי עוברי עבירה. ואף אם על-ידי כך יצטרך להרבות בחילולי שבת בחיפוש אחר הכתובת, כבר אמרו ״הלעטיהו לרשע וימות״, ובלבד שלא נסייע בידו. ואם הנהג שואל על כתובת של בית חולים וכדומה, יכול להשיב לו, דשמא מוליך לשם חולה שיש בו סכנה, או הולך לטפל בחולים שיש בהם סכנה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד קח]

צו אם עברו וחתכו את השופר לתקנו בעצם יום ראש השנה, בין תיקון שיש בו איסור שבות, בין תיקון גמור שיש בו איסור תורה, יש אומרים שמותר לתקוע בשופר זה בראש השנה, דאף בכהאי גוונא אמרינן דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ולא הוי כמבשל בשבת במזיד שדינו שאסור באכילה אף לאחרים בו ביום. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד קי].

צז תפילין שנכתבו בשבת, פסולים הן להכותב והן לאחרים, בין אם היה במזיד בין אם היה בשוגג, ואפילו אם הניחן לא יצא ידי חובתו, משום דהוי מצוה הבאה בעבירה. ויש אומרים שכל זה להכותב עצמו, אבל אחרים שעברו והניחו תפילין אלו, בדיעבד יצאו ידי חובת תפילין. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ מהדורת תשס״ד עמוד שפח].

צח הנוטע בשבת בשוגג יכול להשאיר את הנטיעה לאחר השבת, וליהנות ממעשה הנטיעה. אבל אם נטע במזיד צריך לעקור את הנטיעה כדי שלא ירויח מחילול שבת שעשה. ומותר אחר כך לחזור ולנטוע נטיעה זו, וליהנות מהנטיעה, אחר שפנים חדשות באו לכאן. [שו״ת יביע אומר חלק י׳ דף קד טור א. בהערות לרב פעלים חלק א׳ אורח חיים סימן נה אות טו].

סימן שיח סעיף ב – השוחט והמבשל לחולה

א השוחט בשבת עבור חולה שיש בו סכנה, בין שחלה מאתמול בין שחלה היום, מותר לבריא לאכול מהבשר כשהוא חי, בלי מליחה. אך צריך להדיח את הדם שעל פני הבשר. אבל המבשל בשבת או שעשה שאר מלאכות לצורך חולה שיש בו סכנה, אסור בשבת לבריא או לחולה שאין בו סכנה ליהנות מאותה מלאכה, או מהנותר, גזירה שמא ירבה בשבילו. אבל במוצאי שבת מותר מיד, אפילו לבריא. [ואם חיממו תבשיל לח שנתבשל כל צורכו על גבי פלאטה לצורך חולה שיש בו סכנה, מותר אף לבריא לאכול מהתבשיל, שכבר נתבאר לעיל, שכל דבר שיש בו מחלוקת בפוסקים אם מותר לעשותו בשבת או לא, אם עבר ועשהו אף במזיד מותר ליהנות ממנו בשבת]. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קי, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תנו].

ב שוחט הבא לשחוט עוף בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה, ויש שם עוף קטן שמספיק לצורך החולה, וגם עוף גדול יותר מכדי צרכו, יש אומרים שיכול השוחט לשחוט העוף הגדול אם רצונו בכך, כי בדין איסור נטילת נשמה לא שייך האיסור של ריבוי בשיעורין. קטון וגדול שם הוא. ויש אומרים שיש לו לשחוט את העוף הקטן. והעיקר כסברא ראשונה שיכול לשחוט את העוף הגדול. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קי, ובמהדורת תשס״ד עמוד תנה, שארית יוסף חלק ג׳ עמוד תכה. יביע אומר חלק ח׳ סימן לד אות ד׳].

ג גוי שבישל בשבת לצורך חולה שאין בו סכנה, אסור לבריא לאכול מתבשיל זה בשבת. ואם היתה המלאכה בבישול שיש בו איסור בישולי גוים, וכגון דבר שאי אפשר לאוכלו בלא בישול, וגם עולה על שלחן מלכים, כשהוא נעשה בבית גוי, אסור לבריא לעולם, מדין בישולי גוים. וגם לחולה עצמו אסור לאחר השבת, כל שאפשר לבשל לו מחדש על ידי ישראל, שלא הותר בישול הגוי לחולה, אלא רק בשבת שאי אפשר לבשל לו על ידי ישראל. (אולם הקדרה עצמה מותרת לאחר השבת ואינה צריכה הגעלה). אבל אם הגוי בישל בשבת לצורך החולה בביתו של ישראל או בבית חולים יהודי, מותר לאכול

מהתבשיל במוצאי שבת, אפילו לבריא. וכל-שכן שאין הכלים צריכים הגעלה. [ורק קדרה שבישל בה הגוי בימות החול צריכה הכשר בהגעלה]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ מהדורת תשס״ד עמוד תנו].

ד תבשיל שנתבשל בשבת על-ידי גוי באיסור, וכגון, שהגוי נצטווה על-ידי ישראל לבשל בשבילו בשבת, ונזדמן לו אחר-כך חולה שאין בו סכנה, ראוי ליתן מתבשיל זה לחולה, כי יש אומרים שעל-ידי כך מתקן את האיסור של אמירה לגוי. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קיד].

סימן שיח סעיף ג׳ והלאה – דיני בישול בשבת

א האופה פת בשבת, או המבשל מאכל, או המבשל סממנים לצבוע בהם, וכדומה, חייב משום מבשל, שהוא אחד מל״ט מלאכות האסורות בשבת. [רמב״ם פ״ט משבת. ילקו״י שבת ג עמ׳ קטו].

ב וכן הצולה בשר או שאר דברי מאכל בשבת, חייב משום מבשל. וכן המטגן בשבת חייב משום מבשל. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קיז]

ג וכן הממיס את השעוה או את החלב [בצירי], או את הזפת, וכיוצא באלו, או המתיך אחד ממיני מתכות, או שמחמם את המתכת עד שתעשה גחלת, הרי אלו תולדת מבשל וחייב. [וגדר מלאכת מבשל הוא, בדברי מאכל: שמכשיר דבר לאכילה או לשתיה על ידי שינוי המהות. ובשאר חפצים הגדר הוא: מקשה דבר רך או מרכך דבר קשה. – [ילקו״י שבת ג עמוד קכ]

ד כשפרצה דליקה בשבת, ורוצה ליתן דף של מתכת בין הדליקה שבבית לאש, כדי למנוע את התפשטות הדליקה, אם אין זה פסיק רישיה שהחום גורם להתכת המתכת, אין לחוש בזה לבישול המתכת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קכג].

ה מי שעבר ונתן בשבת קדירה שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו סמוך לאש, או על הפלאטה, צריך לסלק את הקדירה מעל האש, כדי שלא יבוא לידי חיוב בישול בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קכד].

ו וכן אם נתן עיסה לתוך תנור בשבת, אף אם הוצאת הפת מהתנור נעשית על ידי רדייה במרדה, מותר לו לרדותה בשבת קודם שיקרמו פניה, ואפילו אם עשה כן במזיד. ואף שרדיית הפת אסורה בשבת מדרבנן, מכל מקום התירו לו לעבור על איסור דרבנן כדי שלא יבוא לידי איסור סקילה. ואם אפשר לעשות בשינוי, כגון על ידי סכין, יעשה בשינוי, אך יעשה כן בזריזות קודם שהעיסה תגיע לידי קרימת פנים. אבל לאדם אחר אסור לרדותה במרדה מהתנור, שאין אומרים לו לאדם לעבור על איסור, אפילו אם הוא איסור דרבנן, כדי שחבירו לא יעבור על איסור חמור. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קכד].

ז מי שהניח בשבת עיסה בתוך תבנית ונתנה בתנור אפייה שבזמנינו, שאין הוצאת התבנית מהתנור נעשית על-ידי רדייה, הוא עצמו מותר לו להוציא את התבנית מהתנור קודם שיקרמו פני העיסה, כדי שלא יבוא לידי חיוב אפייה בשבת. וגם אדם אחר שראה שהניחו תבנית בתנור כדי לאפות, מותר לו להוציא את התבנית קודם קרימת פניה של העיסה, כדי למנוע מחבירו להיכשל באיסור בישול בשבת. אך יוציא את התבנית ברגלו, כדי להינצל מאיסור מוקצה. [שבמקום צורך מותר לטלטל כל מוקצה ברגלו]. ואם הוא רגיל לאחסן בתוך התבנית עוגות וכדו׳, אין לתבנית דין מוקצה. והעיסה – אם עשויה להתקלקל כגון שיש בה שאור, הרי היא ראויה לכלבים, ואין לה דין מוקצה, ואם לא תתקלקל, הרי היא מוקצה, ולכן יכוין ליתן את העיסה לכלבים בעת הוצאתה מהתנור. [והדבר פשוט שבתנורים שהשלהבת גדלה עם פתיחת דלת התנור, אין שום היתר לפתוח תנורים אלה בשבת, שיש בזה איסור משום מבעיר]. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קכז]

ח איסור בישול בשבת אינו רק במבשל דבר חי שלא נתבשל לגמרי, אלא דין בישול נאמר גם בדבר שהתחיל להתבשל מערב שבת, והתבשיל ראוי לאכילה על-ידי הדחק, וכגון שהגיע לחצי בישולו. ולכן אסור להניח תבשיל כזה בשבת על-גבי פלאטה חשמלית או על הגז [אפי׳ אם הגז מכוסה בפח או אזבסט]. שגם בזה יש איסור בישול בשבת. [ילקו״י שבת ג עמ׳ קכח]

ט עיקר החיוב במלאכת מבשל הוא בנתינת קדירה שהתבשיל [שלא נתבשל כל צורכו] בתוכה על גבי אש או פלאטה חשמלית בשבת, ואף שהתבשיל הולך ומתבשל מאליו ללא כל מעשה נוסף של הנותן, מכל מקום אין זה חשיב ככל גרמא האסורה בשבת רק מדרבנן, אלא כך היא עיקרה של מלאכת בישול. ולפיכך הדבר פשוט שמערב-שבת אין לאסור להניח קדרה שיש בתוכה תבשיל שאינו מבושל על גבי פלאטה חשמלית, וכדומה, דאף שהתבשיל מתבשל והולך במשך השבת, אין בזה איסור בישול, מאחר שנתינת הקדרה נעשתה קודם כניסת השבת. [שם עמוד קל].

י הדבר פשוט שאין למלאכת בישול קשר עם מלאכת הבערה, כי כל אחת היא מלאכה נפרדת בפני עצמה, ולכן גם המבשל על אש מוכנה מבעוד יום, או המוסיף מים צוננים על מים רותחים שבקומקום [כלי ראשון] כדי להרבותן, ונעשים הכל מים חמים שהיד סולדת בהם, חייב משום מבשל. ויש להסביר הדבר לאלו הטועים וחושבים שאיסור בישול בשבת כרוך באיסור הבערת אש, וכל שהאש מוכנה מבעוד יום, או בפלאטה הדלוקה מערב-שבת, אין בזה משום בישול. וזו היא טעות גדולה ובורות רבה. ואם הדליק את התנור בשבת ובישל בתוכו, חייב גם משום מבעיר וגם משום מבשל.

[ואף שאין רגילות לבשל בימי החול על גבי פלאטה, ומטעם זה אין לחוש בה משום איסור דרבנן דנראה כמבשל, מכל מקום לענין בישול, אם בישל על גבי פלאטה דינו כמבשל בשבת לכל דבר]. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד קלג].

יא המחמם מים או חלב [בקמץ] בשבת עד שיגיעו לחום שהיד סולדת בהם, יש אומרים שאין בזה חיוב מן התורה משום מבשל, מאחר שהמים ראויים לשתותם כמות-שהן חיים. ויש אומרים שאף במים וחלב יש חיוב מן התורה בבישולן. וכן עיקר לדינא. [ילקו״י שבת ג עמ׳ קלד].

יב אסור להניח בשבת מים כנגד האש במקום שהמים יכולים להגיע לחום שהיד סולדת בו, או ליתן את המים אף על אש מכוסה או על פלאטה חשמלית, שיש לאסור בבישול מים ככל איסורי תורה. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קלז].

יג בגד שנרטב ממים, אסור להניחו בשבת סמוך לתנור כדי לייבשו. ואף אם מניח את הבגד על גב הכסא שאינו נראה כשוטח כביסה בשבת, אף על פי כן אסור מצד זה שמבשל את המים שבבגד, וגם משום מלבן. וכל זה באופן שהמים שבבגד יכולים להגיע לחום שהיד סולדת בהם, אבל אם מניח את הבגד רחוק מהתנור באופן שהמים שבבגד לא יגיעו לחום שהיד סולדת בהם, וגם נותנן על גב הכסא באופן שלא ניכר שעושה כן כדי לשוטחן, אין בזה איסור. והוא הדין שאסור ליתן בגד שנשפך עליו מים על הסקה מרכזית חמה, או כנגדה, אם המים שבבגד יכולים להגיע לחום שהיד סולדת בו. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קלז].

יד גם המבשל בשבת פירות חייב משום מבשל, אף שהפירות נאכלין כמות-שהן חיים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קלח].

טו גם פירות שאינם משתבחים בבישול כלל, אסור לבשלם בשבת. ויש אומרים שאין בבישולם בשבת חיוב מן התורה, אלא הוא איסור מדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קלט].

טז מותר ליתן בשבת מיחם של מים או שאר משקין כנגד האש במטרה להפיג צינתם, ובלבד שיתנם רחוק מהאש באופן שאין המים יכולים להתחמם במקום ההוא שיעור שתהא היד סולדת בהם, אף אם ישאירם שם כל היום. וכן יכול ליתן מיחם עם מים [מהברז] על גבי סיר המונח על הפלאטה, באופן שאין שום אפשרות שיגיעו ליד סולדת בו גם אם המים ישארו שם כל היום. אבל אסור לקרבם אל האש או אל הפלאטה החשמלית למקום שאפשר שיתחממו שיעור שתהא היד סולדת בהם, אפילו אם המים יתחממו רק לאחר מספר שעות, והוא מניחם שם רק לשעה קלה כדי שתפיג צינתם, אסור. ואף אם עומד על המשמר להסיר את המיחם מיד כאשר המים יופשרו יש לאסור, שמאחר שיכולים להתבשל שם ואז יעבור על איסור בישול לכל הדיעות, יש לחוש שמא ישכח להסירם והמים יתבשלו על ידו. [שם].

יז ומכל מקום בדיעבד אם שגג והניח מים או שאר משקים שלא נתבשלו מערב-שבת על-גבי המיחם או הפלאטה במטרה להפשירם, ובטרם הגיעו לחום שהיד סולדת בו נטלם משם, מותר לו לשתות ממים אלה אף בעודם חמים, ואין לאוסרם משום הנאה ממעשה שבת. שכיון שהאיסור משום גזרה שמא ישכח ויבוא לידי בישול, ועבר על איסור דרבנן בשוגג, אין לאוסרו בדיעבד משום מעשה שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קמא].

יח אולם מותר להניח חלב או דייסא שנתבשלו קודם השבת על גבי פלאטה חשמלית [דלוקה מבעוד יום], במטרה להפשירם, ובלבד שיעמוד על המשמר וישגיח שמיד אחר שהחלב או הדייסא יפשירו יסירם משם, ולא יגיעו לחום שהיד סולדת בו, שאם יגיעו ליד סולדת בו הרי הוא עובר על איסור בישול בשבת גם בחלב או מים מבושלים, שיש בישול אחר בישול בדבר לח. אולם אין לסמוך על היתר זה אלא לצורך חולה או תינוק, או זקן. [אחר שבב״י ס״ס שז משמע קצת להחמיר בזה]. [ואין לחוש בזה לאיסור שנראה כמבשל, שכבר כתב הרשב״א שאין מיחזי כמבשל אלא במקום שפיתת קדרה לבישול ברוב פעמים. ובפלאטה חשמלית אין דרך לבשל ברוב פעמים]. [ילקו״י שבת ג עמוד קמא, ובמהדורת תשס״ד עמוד תעד. שאירית יוסף ח״ג עמוד שעו. הליכות עולם ח״ד. וראה תשובה להערה בדין זה בירחון קול תורה תמוז תשס״ג עמוד לג].

סימן שיח – בישול בתולדות האש

יט כשם שאסור לבשל בשבת באש, כך אסור לבשל בתולדות האש, והיינו בדבר שנתחמם מכח האש, וכגון, ליתן ביצה או שאר מאכל שאינו מבושל בצד קדרה חמה, או לגלגל ביצה על בגד שנתחמם באש כדי שתצלה, וכיוצא באלו, שהמבשל בתולדות האש כמבשל באש עצמה. ולכן המבשל בשבת בתנור של גחלים כשהוא חם לאחר שגרפו ממנו את כל הגחלים, וכן המבשל בכלי ראשון שהיד סולדת בו, אפילו אחר שהורידוהו מהאש, חייב משום מבשל.

כ המבשל בשבת על-ידי חשמל חייב מן התורה משום מבשל, ודינו כמבשל על גבי האש ממש, גם אם התנור או הפלאטה היו דולקים מערב-שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קמז].

כא אסור לבשל בשבת במכשיר ה״מיקרו-גל״, או ב״טורבו-גל״, אף אם הופעלו על- ידי שעון-שבת. ואין להקל בזה גם לצורך חולה שאין בו סכנה. אך אם יש צורך לבשל בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה על פי הוראת רופא, יש להעדיף לבשל במיקרו-גל. [ילקו״י שם עמ׳ קנ].

כב דבר יבש שנתבשל לגמרי מערב שבת על ידי המיקרו גל, יש להסתפק אם מותר לחזור ולחממו על גבי פלאטה חשמלית בשבת, משום שאין בישול אחר בישול, או לא. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קנה. הליכות עולם חלק ד׳ עמוד מב. ומההערה שם נראה דנוטה להחמיר, ואכתי צ״ע].

כג המבעיר אש בשבת על-ידי שנותן זכוכית מגדלת שהונחה כנגד השמש, הרי זה עובר על איסור תורה משום מבעיר, דאף שהאש הובערה מכח השמש, חשיב כמבעיר לכל דבר. ויש אומרים שהדין כן גם לענין בישול, שאם בישל בשבת באש שנוצרה על-ידי זכוכית מגדלת שהונחה כנגד השמש, חייב משום מבשל מן התורה, דחשיב כאש גמורה לכל דבר. ויש אומרים שאין בזה איסור מן התורה אלא מדרבנן בעלמא. [וממילא יהיה מותר לבשל באופן כזה לצורך חולה שאין בו סכנה, אם עושה כן בשינוי]. והעיקר להחמיר בזה ככל בישול באש בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קנו].

כד המבשל בשבת במים של חמי טבריה פטור, אבל אסור מדברי סופרים. [ילקו״י שם עמ׳ קנז].

סימן שיח – בישול בחמה ותולדותיה

כה מותר לבשל בחמה, כגון ליתן מים בשבת כנגד השמש כדי שיוחמו. וכן מותר ליתן ביצה כנגד השמש כדי שתתבשל בשבת. אבל אסור מדברי סופרים לבשל בתולדות חמה, כגון, ליתן ביצה במים שהוחמו בחמה עד כדי שהיד סולדת בהם, שהמים הללו הם תולדת חמה וגזרו חכמים שמא יבא לבשל במים שהוחמו באש, שהוא איסור תורה. וכן מים שהוחמו על-ידי ״דוד שמש״ הם בכלל תולדות חמה, ואסור מדרבנן לבשל במים אלה ביצה וכדומה, גזירה שמא יבא לבשל במים שהוחמו באש. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קנח].

כו אם הניח בשבת זכוכית מגדלת [או פריזמה] כנגד השמש וריכז את קרני החמה על קדרה שיש בתוכה מים, וכדומה, והגיעו לחום שהיד סולדת בהם, חשיב כמבשל בחמה ומותר, ואף אם התבשיל מונח בתוך קדרה, והקדרה עצמה מתחממת מחום השמש ומסייעת למאכל שבתוכו להתבשל, אין זה חשיב כמבשל בתולדות חמה, שהרי התבשיל מתבשל גם מהחמה עצמה, והוי זה וזה גורם. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קנט]

כז יש אומרים שמותר לצלות ביצה על גבי גג רותח מהשמש, [דהיינו שהגג עצמו נתחמם מחום השמש], דבזה אין לגזור שמא יבואו להתיר לבשל בתולדות האש, שהרי אין דרך לבשל כך בתולדות האש. ויש חולקים. והעיקר להחמיר, שהדבר נחשב כמבשל בתולדות חמה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קס].

כח מותר לפתוח את הברז של המים החמים שהוחמו על-ידי ״דוד שמש״, ולהשתמש בהם לשטיפת כלים, וכיוצא בזה. ויש להקל בזה אף לרחיצת ידיו פניו ורגליו, ואף במים שהוחמו בדוד-שמש בשבת עצמה, וכל שכן בליל שבת שהמים שבדוד הוחמו כבר מערב שבת. [אבל כל גופו בלאו הכי אסור לרחוץ משום איסור רחיצה בשבת]. ובלבד שהמים הוחמו רק באמצעות השמש, אבל אם הפעילו את גוף החימום שבדוד, דינו כדין מים שהוחמו בבוילר. והטעם בזה, שאף-על-פי שעם פתיחת הברז ויציאת המים החמים מתוכה, נכנסים במקומם מים צוננים לתוך הצינורות והדוד, ומתבשלים עם המים החמים שבדוד שהוחמו על ידי השמש, שהם חמים בחום שהיד סולדת בהם, מכל מקום כיון שעיקר המים החמים שנמצאים בדוד השמש, הם תולדות חמה שאין בהם איסור בישול אלא מדרבנן, אטו תולדות האור, ולא נעשית בשבת שום פעולה מכוונת להחם את המים החדשים, הילכך יש להקל לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו או כלים. דהוה ליה דבר שאינו מתכוין, ואף על פי שזהו בגדר פסיק רישיה, מכל מקום כיון שאין האיסור בתולדות חמה אלא משום גזרה דרבנן, אטו תולדות האור, הו״ל פסיק רישיה בגזרה דרבנן דשרי, וכמבואר בדברי רבים מהאחרונים. וכן הדין במים שהוחמו על ידי גוי בשבת לצורך עצמו, שמותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו או כלים, כיון שהוחמו בהיתר. ואם הדבר אפשרי לסגור את ברז המעבר של המים הצוננים ולחסום על-ידי זה את זרימתם לתוך הדוד, [על-ידי התקנה מיוחדת] נכון לעשות כן, כדי לצאת מידי כל פקפוק. אבל כשאי-אפשר לעשות כן מותר להשתמש במים החמים. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד קסא].

כט אם המים שבדוד-שמש חמים הרבה ורוצה לקררם על-ידי פתיחת שני הברזים החם והצונן ביחד, כדי שיוכל לרחוץ את ידיו וכדו׳, מעיקר הדין אפשר להקל גם בזה. והמחמיר תבוא עליו ברכת טוב, דסוף סוף הצנור מחובר לדוד שהוא כלי ראשון. [ילקו״י שבת ג עמ׳ קסה]

סימן שיח – בישול בכלי ראשון

ל כלי ראשון [הוא הכלי המונח על האש או על הפלאטה, כגון קדרה או מיחם וכדומה], אפילו לאחר שהועבר מעל האש, כוחו יפה לבשל כל זמן שהיד סולדת בו. ולכן אסור ליתן כל מיני מאכל שאינם מבושלים במים חמים אלה, ואפילו בשר שור [שאינו מבושל כל צרכו] שבישולו קשה, אסור ליתנו לכלי ראשון, שהלחלוחית שבו מתבשלת מהר בכלי ראשון. וכן אסור להוסיף מים צוננים על מים חמים שבתוך קומקום שהועבר מן האש [כלי ראשון], עד שישובו

הכל להיות מים חמים שהיד סולדת בהם. ומצוה לפרסם את הדבר בדרשות ובשיעורי תורה כדי להציל רבים מעון חילול שבת. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קסה]

לא מאכל או משקה שאינן ראויים לאכילה או לשתיה מרוב חמימותן, יש לחוש דחשיבי כחום שהיד סולדת בהם, שאסור ליתן בהם דבר מאכל שלא נתבשל, וכמבואר. אבל אם אין אדם נמנע לשתות או לאכול אותו משקה או אותו מאכל מרוב חמימותן, אין זה נחשב לחום שהיד סולדת בו, ושוב אינו מבשל. ויש אומרים שמשערים חום שהיד סולדת בו באופן שאדם בינוני נותן ידו לתוך המאכל או המשקה החם, וידו נכוית מהחום, אף אם האצבע שוהה מעט במים החמים, נחשב לחום שהיד סולדת בו. וכן לענין כלי שני בקלי הבישול. והעיקר להלכה לשער באופן שכל שאפשר לאכלו או לשתותו מבלי לצננו, לא הוי יד סולדת בו. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קסו].

לב עירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה, ולכן אסור לערות מים חמים שהיד סולדת בהם מכלי ראשון על דבר מאכל יבש שאינו מבושל. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קסז].

לג מותר לשפוך מים חמים מכלי ראשון על בקבוק [כגון בקבוק פלסטיק המשמש לצורך תינוק] שיש בתוכו חלב, כדי לחמם את החלב, ואפילו אם אין החלב מבושל מבעוד יום כלל, ואין לאסור בזה משום עירוי המבשל כדי קליפה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קסח].

לד אסור לפתוח בשבת את ברז המים החמים אם הוחמו על-ידי בוילר חשמלי, כל זמן שהמים שבדוד עדיין חמים בחום שהיד סולדת בו. שהרי עם פתיחת ברז המים החמים של הבוילר נכנסים מיד מים צוננים לדוד שיש בו מים חמים, ומתבשלים עם המים שבדוד שנתבשלו מכח האור. ואין הבדל בין אם הבוילר עדיין דלוק, או שמופעל על ידי שעון שבת, לבין אם הבוילר כבוי. ומיהו לצורך חולי, או על-ידי גוי, יש להקל. ואם המים שבדוד פושרים, ואינם חמים בחום שהיד סולדת בו, וכגון ביום שבת בבוקר לאחר שכיבו את הבוילר מערב שבת, מותר לפתוח את ברז המים החמים ולהשתמש במים הן לרחיצת כלים, והן לרחיצת פניו ידיו ורגליו. [ועל-ידי גוי אפשר להקל אף אם הבוילר עדיין דלוק, ואף במים חמים, דכיון שאין כוונת הגוי למלאכת האיסור, שהיא בישול המים הצוננים הנכנסים לתוך דוד הבוילר, וכל כוונתו למים היוצאים עתה, אין לאסור בזה. ופסיק רישיה על-ידי גוי שרי]. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ קסט].

לה והוא הדין שאסור לפתוח בשבת את ברז ההסקה-מרכזית כדי להשתמש במים החמים שבהסקה. ואין הבדל בזה בין אם ההסקה פועלת על-ידי דלק, או גז, או חשמל. [שם עמ׳ קע].

לו וכן אסור לפתוח בשבת את הברז שבצינורות ההסקה מרכזית בכדי לחמם את הדירה, מאחר שהמים החמים מוזרמים לרדיאטור על-ידי משאבה. וכל שכן בזמן הזה שפתיחת הרדיאטורים שבבתים החדשים גורמת להדלקת גז, ולכן אסור גם לפתוח את הברזים המחוברים לגז. ומיהו ע״י גוי יש להתיר לפתוח את ברז ההסקה. ואם מכונת ההסקה פועלת בלי משאבה, יש מקום להקל לפתוח את ברז ההסקה כאשר הקור גדול ולא ניתן לסובלו. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ קעא].

לז מיחם שיש בתוכו מים חמים שהגיעו לרתיחה, והניחום מערב-שבת על גבי אש מכוסה, או פלאטה חשמלית, ופסקה רתיחתם אך נשארו בחום שהיד סולדת בהם, מותר ליקח ממנו מים [כגון דרך הברז שבצד המיחם], אף-על-פי שעל-ידי הפחתת כמות המים שבמיחם המים הנותרים במיחם יגיעו לידי רתיחה מחום האש או הפלאטה. וכל שכן בתבשיל לח שנתבשל כל צרכו הנמצא על האש, והוא חם בחום שהיד סולדת בו, שמותר להוציא מהתבשיל למרות שעל-ידי כך מה שנשאר בקדרה יגיע לרתיחה בזמן מוקדם יותר. [באופן שאין איסור בורר כאשר יבואר להלן בסימן שיט]. ומים שהוחמו מערב שבת עד כדי שיעור שהיד סולדת בהם, אך לא הגיעו לרתיחה, יש אומרים שאם בהוצאת המים הוא גורם למים הנותרים במיחם להגיע לידי רתיחה, אין להוציא מים מהמיחם בשבת, שהרי יש אומרים שאם נותן מים חמים שהיד סולדת בהם על גבי האש ומגיעים לידי רתיחה, חייב חטאת, ונמצא שהוא גורם לאיסור תורה. אך יש חולקים ומקילין בזה, וכן עיקר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד קעב. וסוף הסעיף הוא משום דאיכא ספק ספיקא, שמא חשיב כבר כמבושל ואין בישול אחר בישול, והיכא שהוא מצטמק ורע לו, יש לצרף סברת המנחת כהן והמג״א והכנה״ג ופתה״ד שם חדש דבמצטמק ורע לו שרי, ושמא הוי בכלל גרמא ואז הוי ספד״ר]

לח מיחם שמוציאים ממנו מים חמים בשבת דרך הברז שבו, ויש בצדו צינור זכוכית דק המתחבר אל המיחם מלמטה, ועשוי כדי לדעת את גובה המים שבמיחם, וכשפותחים את הברז להוציא ממנו מים חמים, המים שבצינור חודרים אל תוך המיחם, וגובה המים שבצינור יורד ונעשה שוה לגובה המים שבמיחם, מותר להשתמש במיחם כזה בשבת, אף-על-פי שעל-ידי פתיחת הברז, נכנסים המים שבצינור אל תוך המיחם. וגם אין לחוש שמא המיחם יתרוקן מהמים שבתוכו, ומפני החשש שגוף החימום יישרף יבוא להוסיף מים בשבת, דמאחר ומפעילו מערב שבת על המספר הנמוך, אין לחוש לזה. ואין להחמיר בזה כלל. ובפרט שרגיל וגם יכול להזהר בזה שלא ליקח מים יתר על המדה, באופן שהגוף חימום לא יישרף. וכל שכן במיחם המיוצר כיום שהוא על פי רוב עם טרמוסטאט הגורם לכיבוי המיחם עם ירידת המים והגעתם לגופי החימום. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קעב].

לט מצד הדין מותר לערות מים חמים לתוך כוס או צלחת שהודחו בצונן, אף על-פי שעדיין יש עליהם רסיסי מים שעלו מן הרחצה. וכן אם יש בכוס כפית שיש עליה משקה טופח, אין צורך לנגבה קודם שיערה חמין לכוס. [וכל שכן אם הכלים רטובים ממים שרתחו מקודם]. ומכל מקום ינער את רסיסי המים

שבכוס או בכף קודם שיערה עליהם מכלי ראשון. והמחמיר על עצמו לנגבם, או שלא לערות עליהם מים חמים באופן ישיר מכלי ראשון, תבא עליו ברכה. [ובכוסות הרגילים שלנו מותר לנגבם בשבת, ואין בהם החשש שיבואו לידי סחיטה]. והוא הדין שמותר ליתן מים חמים לתוך בקבוק טרמוס, או לתוך בקבוק גומי שרגילים ליתן לתוכו מים חמים ולהניחו על גופו לחימום וכדומה, אף שאי אפשר לנגבם לגמרי, ובלבד שישפוך את מעט המים הנמצאים שם. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד קעו, ובמהדורת תשס״ד עמוד תעז].

סימן שיח – עשיית תה בשבת

מ אסור לערות בשבת מים חמים על עלי תה שלא נתבשלו כדי לעשות תמצית-סענס, שכבר נתבאר שעירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה. [וכל שכן בעלי תה שיש לחוש להסוברים שהם מקלי הבישול ואין ליתנם אף בכלי שני]. ולכן צריך לבשל את עלי התה מערב-שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קעט].

מא אם בישל את עלי התה מערב-שבת, וכלו מי התמצית בשבת, מותר לערות מים חמים מכלי ראשון על העלים המבושלים כדי לעשות מי תמצית, שאין בישול אחר בישול. [ואף-על-פי שיש קצת מי תמצית, בטלים במיעוטן לגבי העלים]. אבל אם לא בישלו מערב-שבת את עלי התה, אלא עירו עליהם בערב-שבת מים חמים מכלי ראשון, יש אומרים שאסור להוסיף ולערות עליהם מים חמים בשבת כשכלו מי התמצית בשבת. ויש מקילים בזה ומעידים שכן פשט המנהג להקל. ולדינא, לכתחלה ראוי להרתיח את עלי התה מערב-שבת לצאת מידי כל ספק. ואם לא עשו כן מערב שבת, במקום צורך אפשר לסמוך על המקילים, ולערות מים רותחים על עלי התה הנז׳. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד קעט, ותעט. יביע אומר חלק י׳ חאו״ח סי׳ כד עמוד לו].

מב והוא הדין בשקית תה שעירו עליה מערב שבת מים רותחים מכלי ראשון, ורוצים לחזור ולהניחה בתוך כוס ריקן ולערות עליה בשבת מים רותחים מכלי ראשון, דבמקום צורך יש להקל בזה. ויש מי שאומר שאין להקל בזה אלא אם כן עלי התה שבשקית נתייבשו לגמרי ואין עליהם לחלוחית של מים. ומעיקר הדין יש להקל אף אם עלי התה עדיין לחים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קפא].

מג הרוצה להכין תה בשבת, ישפוך תחלה מים חמים לתוך הכוס, ואחר כך יתן את מי התמצית על המים שבכוס. ולכתחלה טוב ונכון שלא ליתן את מי התמצית לתוך כוס ריקן, ולערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון, שאף אם מי התמצית מבושלים מערב שבת, אם יתן ממי התמצית תחלה, ועליהם יערה רותחים מכלי ראשון, יש לחוש בזה משום איסור בישול בשבת. שמי התמצית הצוננים שהם מועטים מתבשלים במים החמים הבאים עליהם מכלי ראשון. ואין לחוש בזה לאיסור צובע בצביעת המים, שכשם דקיימא לן שאין צביעה באוכלים, כך אין צביעה במשקין. והוא הדין שמותר ליתן קפה לתוך מים חמים, אף-על-פי שהמים נצבעים על-ידי כך. [ומדין בישול הקפה ראה מה שביארנו להלן סעיף עה]. ויש שנזהרים ליתן תחלה ממי התמצית לכלי ריקן, ומערים עליו מים חמים מכלי שני, כדי לחוש להאומרים דיש צביעה במשקין, ואין זו אלא חומרא ומדת חסידות, ותבא עליהם ברכת טוב, אך מן הדין כשם שאין צביעה באוכלין כך אין צביעה במשקין. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קפא]

מד יש להחמיר שלא ליתן שקית תה או עלי תה [שאינם מבושלים] לתוך כוס מים חמים שהיד סולדת בהם אף שהוא כלי שני. אבל מותר לערות מים חמים מכלי שני על כוס שמונח בתוכו שקית תה. וכל-שכן אם נותן את שקית-התה לתוך כוס שהוא כלי שלישי, אף שהמים שבו חמים בחום שהיד סולדת בהם, שכלי שלישי אינו מבשל כלל. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ קפה ותפא].

סימן שיח – בישול אחר שרייה בכלי ראשון

מה דבר יבש שלא נתבשל אלא נשרה קודם השבת בכלי ראשון, טוב להחמיר שלא לשרותו בשבת בכלי ראשון אף אם אינו על האש. ובמקום צורך יש להקל. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד קפו].

סימן שיח – דין בחישת תבשיל

מו תבשיל שנתבשל כל צורכו ונמצא על גבי אש מערב-שבת, מותר להוציא אוכל מתוך הקדירה, אף בעוד שהקדירה עומדת על האש. שאף-על-פי שהאוכל מתהפך מה שלמעלה למטה ומתקרב אל האש, אין בכך כלום, הואיל והתבשיל מבושל כל צורכו. ובפרט אם עושה כן [להשאיר את הקדרה על האש] לצורך סעודה שלישית, או לצורך אורח הצריך להגיע אליו מאוחר יותר. וכל שכן שמותר ליטול ממנה במצקת, כשאינו מהפך בתבשיל מה שלמעלה למטה ומה שלמטה למעלה. אבל אין להגיס ממש בתבשיל הנמצא על האש, משום שעל-ידי הגסתו נראה כמבשל. אך בקדרה הנמצאת על פלאטה חשמלית, מותר להגיס, ורק אם התבשיל אינו מבושל כל צורכו אסור להגיס, ואפילו להוציא מהקדירה בכף. ואפילו אם הוריד הקדרה מעל האש או מעל הפלאטה. אלא אם כן התבשיל נצטנן ואינו חם בחום שהיד סולדת בו. [ילקו״י שבת ג עמ׳ קפז].

סימן שיח – דין תתאה גבר

מז מותר ליצוק מים חמים אפילו מכלי ראשון שעל האש [כגון דרך הברז שבצד המיחם] לתוך מים צוננים שבכוס אפילו שאינם מבושלים כלל, אף על פי שהמים מתחממים בכדי שהיד סולדת בהם, מפני שהכלל הוא תמיד: שהתחתון גובר על העליון, (כדקי״ל בפסחים עו. וביורה דעה סי׳ צא ס״ד, וסי׳ קה ס״ג). והואיל וכאן המים הצוננים הם למטה, הרי הם גוברים על המים החמים הבאים עליהם ומצננים אותן ואין בהם כדי לבשל. ובלבד שלא יהיו הצוננים שבכוס מועטים שיש ששה שיתבשלו על ידי המים החמים המרובים. [כן מבואר בתוס׳ שבת מב. ד״ה נותן. וכן דעת ה״ה ורבינו ירוחם. עי׳ בית יוסף ודרכי משה סי׳ שיח]. ויש חולקים ומתירים אפילו הצוננים מועטים. [הרשב״א והר״ן. וע״ע תוס׳ פסחים מ: ובאור זרוע סי׳ מ]. **ונכון להחמיר.** [בית מאיר וביאור הלכה סי׳ שיח סי״ב. וראה בילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קעו, ועמוד תעז].

מח אסור ליצוק מים צוננים לתוך מים חמים שבכלי ראשון, אפילו העבירוהו מעל האש, כל זמן שהיד סולדת בהם, שהואיל ותתאה גבר הרי המים החמים שבקדרה גוברים על הצוננים ומבשלים. אבל אם המים הצוננים מרובים כל כך עד שאי אפשר שיתבשלו רק שיהיו חמים קצת שאין היד סולדת בהם, מותר לערותם אל תוך המים החמים שבכלי ראשון. [סי׳ שיח סי״ב]. ויש אומרים דהיינו דוקא כששופך המים הצוננים בשפיכה אחת, אבל ליצוק מעט מעט אסור, מפני שהקילוח הראשון מתבשל מים, ומה תועלת יש במה שמצטננים אחר כך. [חיי אדם כלל כ׳ סי׳ ג. משנ״ב סי׳ שיח ס״ק פג]. ויש חולקים וסוברים להתיר בכל אופן אפילו שופך הצוננים המרובים קימעא קימעא. [פני יהושע שבת מ. ומשום שהואיל ויש כאן גילוי דעת שאין לו חפץ בבישולם לא הוי מלאכת מחשבת, וחשיב כדבר שאינו מתכוין. וכן דעת המשכנות יעקב מקרלין (חאו״ח סי׳ צה), ומטעם שאין הצוננים מספיקים להתבשל בזמן מועט. וכן העיר קצת בשער הציון ס״ק קיא. וע׳ בשו״ת לחם שלמה סי׳ נט אות ב והלאה, ובשו״ת ערוגת הבושם סי׳ פ. מלאכת האופה אות ד. ובשו״ת חינוך בית יצחק חאו״ח סי׳ ל. ועוד]. **וטוב להחמיר היכא דאפשר לשפוך את המים הצוננים אל תוך הרותחים בבת אחת.** [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ קעט, ותעט].

סימן שיח – דיני כלי שני

מט כלי שני אינו מבשל אפילו אם היד סולדת בו, או נכוית בו. [וכלי שני הוא הכלי שלתוכו עירו את התבשיל או את המים מכלי שהיה על האש]. ולכן אחר ששפך ועירה לתוכו מכלי ראשון, מותר ליתן בתוכו איזה מאכל שלא נתבשל כדי לחממו. [זולת בקלי הבישול כאשר יבואר]. וכן מותר לשפוך מים צוננים אפילו מעט לתוך מים חמים מרובים שבכלי שני, אף אם היד סולדת בהן. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד קצג].

נ יש אומרים שאין ליתן דברים רכים וקלי הבישול, כגון ביצה חיה, בתוך מים חמים הנמצאים בכלי שני, כל זמן שהמים חמים בחום שהיד סולדת בהם, מאחר שדברים אלו נוחים להתבשל אפילו בכלי שני שהיד סולדת בהן. ואם עבר ונתן ביצה חיה בכלי שני, יש אומרים שחייב חטאת, ויש אומרים דפטור אבל אסור. ויש אומרים שדוקא ביצה חשיבא קלי הבישול, שאסור להניחה בתוך כלי שיש בו מים חמים, אף שהוא כלי שני, כיון שאנו רואים שהיא מתבשלת גם בכלי שני. אבל שאר דברים אינם בכלל קלי הבישול. וכבר נתבאר לעיל שלמעשה יש להחמיר שלא ליתן עלי תה לתוך כוס מים חמים שהיד סולדת בהם, אפילו שהוא כלי שני, שיש אומרים שעלי התה חשיבי כקלי הבישול. [ילקו״י שבת כרך ג עמ׳ קצד, ועמ׳ תפא. ירחון קול תורה אלול תשס״ג עמ׳ ה].

נא אולם מותר לערות מים חמים מכלי שני על כוס שמונחים בתוכו עלי-תה. וכל-שכן אם נותן את עלי-התה בכוס שלישי, שכוס שלישי אינו מבשל כלל, וכמבואר. [ילקו״י שם עמ׳ קצו].

נב רבים נוהגים ליתן עלי נענע [או עלי מינטא ולואיזה] לתוך כוס תה חם בשבת, אף שהתה חם בחום שהיד סולדת בו, ויש להם על מה שיסמוכו, דכלי שני אינו מבשל, ואין זה בכלל קלי הבישול המתבשלים אפילו בכלי שני. והמחמיר תבא עליו ברכה. וצריך ליזהר שהנענע יהיה נקי מחשש תולעים, ורשאי לסנן בשבת את עלי התה במסננת בד, ואין בזה משום בורר, והיינו שאחר שנתן את הנענע לתוך הכוס-תה, יניח מפה או מטפחת על פי הכוס, וישתה דרך המפה או המטפחת. וכן יוכל ליתן את עלי הנענע לתוך מטפחת, ויטבל את המטפחת עם עלי הנענע בתוך התה, שבזה הוא מונע את התולעים מלירד למים, ואין בזה לא משום בורר ולא משום מלבן. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד קצח].

נג יש אומרים שאף-על-פי שכלי שני אינו מבשל, אסור ליתן פלח לימון לתוך כוס תה חם ״שהיד סולדת בו״, שהלימון חשוב דבר חריף שמתבשל אף בכלי שני. ויש חולקים ומתירים. ומדינא אפשר להקל. ומכל מקום טוב להחמיר. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד ר׳]

נד יש אומרים שאף-על-פי שכלי שני אינו מבשל, היינו דוקא בדבר לח, שדפנות הכלי מצננות את מה שבתוכו. אבל דבר יבש וגוש, שאין בו רוטב, וכגון אורז וחתיכות בשר או דגים וכדומה, דינם ככלי ראשון כל זמן שהיד סולדת בהם. [מהרש״ל]. ויש חולקים וסוברים שאין לחלק בזה בין דבר לח לדבר גוש ועב, שלעולם כלי שני אינו מבשל. וכן עיקר לדינא. ולכן מותר לערות מרק צונן לתוך אורז חם שהיד סולדת בו שבצלחת, או לתוך חתיכת בשר רותח שבכלי שני. [וראוי לצרף בזה את סברת הרמב״ם והרשב״א שאפילו בדבר לח אין בישול אחר בישול]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רא].

נה בדבר לח אין דין קלי הבישול, ולכן מותר למזוג תה או קפה חמים שבכוס, בשבת בחלב קר, דמשקים אינם בכלל קלי הבישול שמתבשלים בכלי שני. וכן מותר לשפוך תה חם שבטרמוס לכוס שיש בו חלב קר, ואפילו החלב מועט, מפני שקנקן הטרמוס נידון ככלי שני, ואין עירוי מכלי שני מבשל כלל. ומכל שכן אם החלב מבושל והורתח כבר. [ילקו״י שם עמ׳ רג].

נו דבר שלא נתבשל מערב-שבת, אסור לשרותו בשבת במים חמים שהיד סולדת בהם. אבל מותר להדיח אותו בחמין בשבת. ויש מפרשים שאסור לשרותו גם בכלי שני, שאף- על-פי שכלי שני אינו מבשל, מכל מקום מדרבנן אסור מפני שנראה כמבשל. ויש מפרשים שדוקא בכלי ראשון אסור לשרותו, אבל בכלי שני מותר. ומכיון שהוא איסור מדרבנן, נקטינן לקולא, ומותר לשרות דבר שאינו מבושל במים חמים שבכלי שני. [מלבד בקלי הבישול]. **והמחמיר על עצמו תבא עליו ברכה.** [ועל כל פנים לענין עירוי, אסור לערות עליו מים חמים מכלי ראשון, שעירוי מבשל כדי קליפה]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רו].

סימן שיח – דין בישול אחר בישול

נז אין איסור בישול בדבר שכבר נתבשל כל צורכו. במה דברים אמורים בתבשיל יבש, אבל תבשיל לח אין לחזור ולחממו בשבת, אלא אם כן קיימים תנאי החזרה המבוארים לעיל בסימן רנג, דבתבשיל לח יש בישול אחר בישול. ולפיכך מותר לחמם בשבת תבשיל יבש כנגד האש, אפילו מול אש גלויה, דכיון שאינו נותן את התבשיל על גבי האש ממש, יש לו היכר ולא יבוא לחתות בגחלים או להגביה את האש. וכן מותר להניח תבשיל יבש על גבי קדרה המונחת [מערב שבת] על אש גלויה. או להניח הקדרה על פלאטה חשמלית, או על אש מכוסה בפח מנוקב או באזבסט, אף שהתבשיל יכול להגיע לחום שהיד סולדת בו. ואפילו אם התבשיל היה מונח במקרר. ומותר לצוות לגוי להניח תבשיל לח מבושל כל צורכו על גבי פלאטה חשמלית בשבת, דכיון שיש אומרים שאין בישול אחר בישול גם בדבר לח, לענין אמירה לגוי סמכינן על סברתם להקל בזה, דספק דרבנן לקולא. [וכמו שכתבו בכיוצא בזה מרן הבית יוסף, ומרן החיד״א, תפארת ישראל, זרע אמת, ועוד]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רז].

נח יש אומרים דכל שרוב התבשיל הוא יבש, אף שיש בו רוטב, ומבושל כל צרכו, חשיב כתבשיל יבש שאין בו בישול אחר בישול. ויש חולקים ואומרים שדוקא אם התבשיל כולו יבש [כגון: ביצים קשות, או חתיכות דגים, או שניצל, אורז, וכדומה], התירו לחממו בשבת על גבי פלאטה או אש מכוסה, אבל אם יש בו רוטב אפילו מעט נחשב כתבשיל לח שאסור לחממו בשבת. ומעיקר הדין העיקר כסברא ראשונה, וכל שרובו יבש נחשב כתבשיל יבש, אפילו אם יש בו מעט רוטב, ומותר לחממו על הפלאטה בשבת, ואפילו כדי שיהיה היד סולדת בו. שהרי אי אפשר לצמצם ובכל חתיכת בשר יש מעט רוטב, [ורק בביצה קשה אין רוטב כלל. ואי אפשר לומר דמה שהקילו בתבשיל יבש היינו רק ביצה קשה]. ועוד שהרי מיעוט הרוטב מתאדה ונחשב כמצטמק ורע לו. ולדעת רבינו ירוחם אין בישול במצטמק ורע לו. [וכ״ד המג״א, כנה״ג, החיד״א, זרע אמת, נהר שלום, פתח הדביר, שם חדש, ארץ חיים]. ולכן כל שהרוטב מתמעט מהכמות בעת הרתיחה, ונעשה מצטמק ורע לו, ואין לו טיבותא בהצטמקות זו, מותר להחזירו על הפלאטה בשבת, שדינו כדבר יבש לגמרי. ובפרט כאשר אינו מתכוין לרוטב כלל. אבל אם יש בתבשיל הרבה רוטב, אסור, שיש בישול אחר בישול בלח. ומכל מקום המחמיר על עצמו בתבשיל שיש בו מעט רוטב שלא לחממו בשבת, תבא עליו ברכת טוב. והאשכנזים נוהגים להקל גם בתבשיל לח כל זמן שהתבשיל לא נצטנן לגמרי. [וכבר ביארנו לעיל שתבשיל שנתבשל בערב שבת על ידי מיקרו-גל, יש להסתפק אם מותר לחממו על הפלאטה בשבת]. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ רי, ובמהדורת תשס״ד גם בעמ׳ תנט. שאריית יוסף ח״ג עמ׳ תכו. שו״ת יביע אומר ח״ז סי׳ מז אות ו׳. ואמנם בשר שור אסור להניחו בשבת בכלי ראשון, מפני שמבשל את הלחלוחית שבו, ולכאורה חזינן שאין הולכים אחר הרוב. אך יש לחלק בין בישול ראשוני, לבישול אחר בישול כשמצטמק ורע לו. תדע, דאל״כ היאך כתב מרן בסעיף טז באינפנדא דשרי להניחו כנגד האש וכו׳ וע״כ דאזלי׳ בתר הרוב היבש. וי״ל. וכן כתב במנחת כהן, ומבואר שם, דזה אינו מפני הגירסא בדברי רבינו ירוחם, אלא מרן הב״י פירש כן מדעתו בדעת רבינו ירוחם. וכ״פ בפמ״ג, זרע אמת, ארץ חיים, שם חדש, ובדעת תורה].

נט בן ישיבה ספרדי הלומד בישיבה של יוצאי אשכנז ההולכים אחר פסקי הרמ״א, ורואה שמחזירים בשבת תבשיל לח על גבי פלאטה חשמלית אחר שהתבשיל אינו חם בחום שהיד סולדת בו, אך עדיין לא נצטנן לגמרי, [כשקיימים יתר תנאי החזרה], אף אם עושים כן לצורך הבחורים הספרדים הלומדים בישיבה, אין צריך למחות בידם, דאף שלדעת מרן השלחן ערוך אם התבשיל אינו חם בחום שהיד סולדת בו אסור להחזירו על גבי הפלאטה, מכל מקום מאחר שלדעת הרמ״א כל שהתבשיל לא נצטנן לגמרי מותר להחזירו [כשקיימים יתר תנאי החזרה], אין צריך למחות ביד אשכנזי העושה כן. אבל אין לספרדי לצוות לאשכנזי להחזיר בשבת תבשיל שרובו לח על גבי פלאטה חשמלית, אחר שחום התבשיל ירד מחום שהיד סולדת בו. דמאחר שהספרדי צריך לנהוג כדעת מרן השלחן ערוך, אין להקל לו לצוות לאחר לעשות לו דבר שבשבילו הוא איסור גמור. אלא אם כן האשכנזי עושה כן מעצמו, אף אם עושה כן לצורך בעל הבית הספרדי, שאין צריך למחות בידו. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רטז].

ס מותר לספרדים ובני עדות המזרח לערות מרק רותח מכלי ראשון על פת שבקערה, וכל שכן שמותר לשרות פת בתוך מרק רותח שבכלי שני. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רכו, ועמ׳ תעד].

סא מרק שהוקפא בפריזר ונעשה קרח, אין להניחו על גבי פלאטה לחממו בשבת, שדינו כדבר לח. ואף על פי שדעת רבינו ירוחם דתבשיל לח שנתבשל, אם הוא מצטמק ורע לו מותר לחזור ולחממו, מכל מקום לא כל דבר לח נחשב למצטמק ורע לו, וגם יש המחלקים בין תבשיל למים, וגם פוסקים רבים חולקים על זה. לכן יש להחמיר בדבר. [ש״ע סי׳ שיח סעיף טז. ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רכ. ואע״פ שדעת המנחת כהן כדברי רבינו ירוחם, וכן משמע מדברי המג״א, נהר שלום, פתח הדביר, זרע אמת, ברכ״י, שם חדש, ועוד, וגם איכא ס״ס, שמא כד׳ הרמב״ם דאין בישול אחר בישול גם בדבר לח. ואין להקשות מדברי מרן בסימן רנג ס״ד דמשמע להחמיר, שכבר חילק באגלי טל בין הדברים, ע׳ ביחוה דעת ח״ד עמו׳ קכז. ומיהו לכתחלה ראוי להחמיר כפשט דברי מרן בסי׳ רנג ס״ד, ושיח ס״ד, ומשום דסד״א לחומרא, ובפרט שאין אנו בקיאים איזה תבשיל לח הוי מצטמק ורע לו, ומה יפה לו].

סב מותר ליתן פשטידא [פת ממולא בחתיכות שומן או בשר, ואפוי ומבושל מערב שבת] כנגד האש, אפילו במקום שהיד סולדת בו, או על גבי פלאטה חשמלית, או גז מכוסה בפח, אף-על-פי שהשומן שבה שנקרש, חוזר ונימוח. ואין בזה איסור לא משום בישול ולא משום נולד. שדינו כתבשיל שרובו יבש שאין בו בישול אחר בישול. וגם להסוברים דלא מהני לילך אחר הרוב בבישול, כאן הולכים אחר תחלת הדבר, וכיון שתחלתו יבש, נחשב לדבר יבש שאין בו בישול אחר בישול. וכל-שכן שמותר ליתן קדרה שיש בה רוטב ושומן שנקרש על גבי קדרה שעל האש, שכאשר השומן נימוח אינו בעין ולא חשיב כנולד. ובלבד שיהיה רוב הקדרה ירקות עם בשר או דגים, ומיעוט המרק משמש את היבש, ולא ההיפך, שמכיון שהרוב דבר יבש מותר לחממם כנז׳. והאשכנזים נהגו להחמיר בזה וחוששים לאיסור נולד, ואפילו בקדרה שהשומן מעורב עם המרק. ולדבריהם אסור אפילו להניחו בחמה שיהיה נמחה מאליו. ואם אין בפשטידא כל כך שומן, או שמעמידו כל כך בריחוק מקום מן החום שלא יהיה נימוח עד שיזוב לחוץ, אלא מעט ממנו יהיה נימוח בתוכו לבד, או אם השליך לחוץ השומן שעליו, מותר לחמם את הפשטידא לכולי עלמא. וכן מותר לכולי עלמא לחמם בשבת חתיכת בשר שמן, אף-על-פי שמקצתו זב, כיון שהוא דבר מועט. [ילקוט יוסף שבת ג׳ מהדורת תשס״ד עמוד תער].

סג קדרה שיש בה תבשיל שהונחה על גבי קדרה הנמצאת על גבי אש מכוסה, והוציא את הקדרה התחתונה מעל האש, ורוצה להניח במקומה על האש את הקדרה העליונה, יש אומרים דחשיב כמניח על גבי האש לכתחלה, ואסור. ויש חולקים וסוברים שאם קיימים תנאי החזרה מותר ליתן את הקדרה התחתונה על גבי האש המכוסה. וכן עיקר. אולם אם התבשיל העליון לא נתבשל לגמרי, אסור להקל בזה. ותבשיל רותח מבושל כל צורכו המונח על מכסה הפח שעל הגז שלא מתחת לאש, מותר להעבירו למקום שהאש בוערת. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמו׳ רכב].

סימן שיח – בישול אחר אפייה וקליה

סד כשם שאין בישול אחר בישול בתבשיל שרובו יבש, כך אין אפייה אחר אפייה, או בישול אחר אפייה, או בישול אחר קלייה, או בישול אחר טיגון, שכל שהדבר נעשה ראוי לאכילה לגמרי באיזה דרך, או באפייה או בקלייה וטיגון, שוב אין בזה בישול אם רובו יבש. והיינו שלא איכפת לו ממיעוט הרוטב ואין כוונתו לרוטב, והרוטב משמש את היבש. ומותר להניח בשבת פרוסות לחם או מצה על פלאטה חשמלית, כדי לחממן, ואין לחוש בזה לאיסור אפייה בשבת, ולא למכה בפטיש, שאין מכה בפטיש באוכלים. [שם עמ׳ רכג. שו״ת יביע אומר ח״ח חאו״ח סימן לה.].

סה יש אומרים שאסור להניח פרוסות לחם על גבי פלאטה חשמלית או גז מכוסה בפח או אזבסט כדי להקשות את הלחם ולעשותו לצנימים יבשים, משום דין מכה בפטיש. ויש מתירין וסוברים שאין דין מכה בפטיש באוכלין. וכן עיקר לדינא. וגם משום בישול אין לחוש בזה, שהרי אין אפייה אחר אפייה. ומכל מקום המחמיר על עצמו וחושש לסברת האומרים שיש בזה חיוב חטאת, תבא עליו ברכה. [ואם היה מחמם את המצה ביו״ט ואחזה בה האש, מותר לכבותה, שהוא כיבוי לצורך אוכל נפש ממש, ודמי לבישרא אגומרי]. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד רכד, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תעג. ושם נתבאר בשם כמה פוסקים דאין איסור מכה בפטיש באוכלים. וראה עוד בזה בירחון קול תורה חשון תשס״ד עמוד ג׳, תשובה על דברי מי שחלק בדין זה. ועיין עוד בלויית חן עמוד ס׳. ובשו״ת יביע אומר ח״ט סי׳ קח אות קסז. וח״י דף קו טור א׳. בהערות לרב פעלים ח״א סי׳ טז].

סו וכן מותר ליתן פת במרק חם שהיד סולדת בו, ואפילו בכלי ראשון שאינו על האש, וכן מותר לטבל צנימים יבשים במרק כדי שיתרככו ויוכל לאכלם. ולכן מותר לערות מרק מכלי ראשון על פת יבשה, ומותר גם כן לערות מרק חם מכלי ראשון על שקדי מרק, וכן מותר לערות מים רותחים על קפה. ואמנם הרמ״א מחמיר וסבירא ליה שאין להתיר אלא עירוי מכלי שני, אבל המנהג של בני ספרד להקל כדעת מרן, שכן הוא דעת רוב הפוסקים. ומכל מקום אם אפשר טוב לעשות העירוי מכלי שני. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמ׳ רכו. ובמהדורת תשס״ד עמוד תעד].

סז מותר ליתן שקדי-מרק לתוך מרק רותח, אף לתוך כלי ראשון [שאינו על האש], דכשם שאין בישול אחר בישול ביבש, כך אין בישול אחר טיגון. ולכן מותר לערות מרק מכלי ראשון על פת יבשה, ומותר גם כן לערות מרק חם מכלי ראשון על שקדי מרק, וכן מותר לערות מים רותחים על קפה. והרמ״א מחמיר וסבירא ליה שאין להתיר אלא עירוי מכלי שני, אבל המנהג של בני ספרד להקל כדעת מרן, שכן הוא דעת רוב הפוסקים. ומכל מקום אם אפשר טוב לעשות העירוי מכלי שני. ויש להתיר לערות בשבת מים רותחים על איטריות מטוגנות הנמכרות והיו ראויות לאכילה, שמאחר והאיטריות מטוגנות יפה בשמן וראויות לאכילה, אין בהם דין בישול. והוא הדין שמותר ליתן בתוך מרק רותח של כלי ראשון לאחר שהעבירוהו מעל האש, שאין בישול

אחר בישול, ולא אחר טיגון, שדין הטיגון כדין הבישול. [ילקו״י שבת ג׳ מהדורת תשס״ד עמ׳ תסא. שארית יוסף ח״ג עמ׳ תכז. ועיין ברמ״א סי׳ שיח ס״ד בשם הגהות מרדכי, שכל דבר שאין ראוי לאוכלו כלל בלא שרייה ברותחין, אסור לשרותו במים חמים דהוי גמר מלאכה. וכתב המג״א שם, שכן הדין בדבר מלוח שא״א לאוכלו בלא הדחה ברותחין, שאסור להדיחו בשבת שיש בו חיוב חטאת. וכתב במשנ״ב דהיינו דבר שראוי לאוכלו חי בלא בישול, רק שהוא יבש וקשה עד שאינו ראוי לאוכלו מחמת זה, וע״י הדחה ברותחין נעשה ראוי לאוכלו, דבזה אסור להדיחו בשבת. והיוצא מזה דלדידן דלא חיישינן לגמר מלאכה באוכלין, מותר לשפוך רותחין על האיטריות בשבת, ובפרט שהיה שלב שהיו ראויות לאכילה].

סח מותר ליתן מלח אף אם אינו מבושל, ואפילו לתוך כלי ראשון. והמחמיר במלח שאינו מבושל תבא עליו ברכה. וכל זה במלח שאינו מבושל, אבל במלח מבושל מותר ליתנו בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו מעל האש, אף שהיד סולדת בו, ואין בזה משום בישול [דאין בישול אחר בישול, ובתר מעיקר אזלינן ולכן יש לחושבו כדבר יבש]. וכל זה בכלי ראשון שאינו על האש, אבל כלי ראשון הנמצא על האש, אסור ליתן לתוכו מלח. ואם עבר ונתן מלח לתוך התבשיל, אפילו בכלי ראשון הנמצא על האש, התבשיל מותר באכילה, דהמלח בטל לגבי המאכל. [ותבשיל הנמצא על הפלאטה אין בו משום מיחזי כמבשל]. ומלח שבזמנינו שעובר תהליך זיקוק, נחשב כמלח מבושל, ואין בישול אחר בישול בדבר יבש, ולכן אם בעת האכילה רואה שחסר מלח בתבשיל, מותר להוסיף עליו מלח, הן בתבשיל לח והן בתבשיל יבש וגוש, אף שהתבשיל חם בחום שהיד סולדת בו. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד רכו. ומ״ש בהליכות עולם ח״ד עמ׳ נח להקל במלח מבושל, המעיין במקורות שם יראה דבמלח שאינו מבושל שייך לומר בו והמחמיר תע״ב, אבל במלח מבושל קיל טפי].

סט אסור ליתן פלפל טחון או כרכום ושאר מיני תבלין לכלי ראשון בשבת, אפילו לאחר שהסירו את הקדרה מעל האש. וכן אסור ליתן תבלין בקערה ולערות עליהן מכלי ראשון. אבל אם עירה תחלה מכלי ראשון לתוך כלי ריקן, מותר ליתן את התבלין לתוך הכלי שני, מפני שחום כלי שני אין בו כח לבשל התבלין, ואפילו אם היד סולדת בו. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמ׳ רכח].

ע הנוהגים להכין קומקום של מים חמים מערב-שבת, ובשבת כשרואים שהחמין הצטמק יותר מהראוי, מערין לתוכו מים חמים, יש למחות בידם ולהודיעם שאסור לעשות כן, כי המים החמים היוצאים מהכלי מתקררים מעט באויר, וחוזרים ומתחממים בתוך הקדרה שהיא כלי ראשון. ואף שרוטב מבושל כשחוזרים לחממו הוא מצטמק ורע לו, מכל מקום כאן הרי רצונו שהמים ימנעו מהיבש מלהצטמק, וניחא ליה בחימום המים, ולא איכפת לו במה שאחר כך יתאדו. וגם יש שכתבו לחלק בין מים לרוטב, ועוד דהכא טעמא אחרינא, דפעמים שהאחד מהם אינו חם כל כך שהיד סולדת בו, וכשמערה המים החמים לתבשיל נמצא מבשל בשבת. ולכן אם רואה שהתבשיל מצטמק ומתייבש, יסירנו מעל האש, ויתן קדרה ריקנית על גבי האש, ויניח התבשיל על-גבי הקדרה. ויזהר שלא יניח הקדרה על גבי קרקע. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רכט. יחוה דעת חלק ב׳ עמוד קכז בהערה].

עא אף העדות שנהגו בחוץ לארץ להקל בהוספת מים רותחים לתוך תבשיל שנצטמק בשבת, בארץ ישראל צריכים לנהוג כדעת מרן השלחן ערוך ולהחמיר בזה. ורק אם עירו את התבשיל לכלי שני, מותר להוסיף עליו מים. ואחינו האשכנזים נוהגים להקל לערות בשבת מים חמים שלא נצטננו לגמרי, לתוך תבשיל שנצטמק אף אם הוא נמצא על הפלאטה. אבל תבשיל הנמצא על האש, בלא הפסק טס של מתכת או אזבסט, גם לאשכנזים אסור ליצוק לתוכו מים רותחים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רלא].

עב בן ישיבה ספרדי הלומד בישיבה של יוצאי אשכנז, שנודע לו שהוסיפו מים רותחים לתוך תבשיל שנצטמק בשבת, מותר לו לאכול מתבשיל זה בשבת, וכמבואר לעיל [דין הנאה ממעשה שבת סעיף נט]. אבל אם הספרדי רואה שהתבשיל נצטמק, אסור לו לומר לאשכנזי להוסיף לתוך התבשיל מים רותחים, דמאחר ודין זה אסור לספרדי לעשותו, אין לצוות לאחר לעשות כן בשבילו. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רלא. ושם נתבאר לגבי תושב חו״ל שבא לארץ על מנת לחזור לחוץ לארץ, אם רשאי לומר לתושב ארץ ישראל ביום טוב שני של גלויות לעשות לו מלאכה, וראה במהדורת תשס״ד עמוד תסב, דשם נתבאר להקל בדבר, שלא גזרו אמירה באופן כזה שאומר לישראל אחר שהוא היתר גמור בשבילו, אחר שאצלו הוא חול גמור].

עג אסור ליתן בשבת עצמה תבשיל שאינו מבושל על גבי פלאטה שאינה פועלת, ואשר תפעל אחר איזה זמן על-ידי שעון שבת [שהוכן מערב שבת]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רלא].

עד אסור ליתן קדירה שיש בתוכה תבשיל שלא נתבשל על גבי מקום האש, כדי שאחר כך יבוא הגוי וידליק את האש מתחת לקדירה, ואף אם אינו אומר לו בפירוש להדליק את הגז יש לאסור בזה. וכל שכן שאסור לומר לגוי להדליק אש ולחמם את התבשיל, אף במבושל כל צורכו, ואם עשה כן אסור לאכול מתבשיל זה בשבת אפילו צונן, עד הערב בכדי שיעשו. [אולם מותר לומר לגוי לתת תבשיל לח צונן על גבי פלאטה חשמלית דלוקה, וכדומה, דרק לומר לו לעשות מלאכה האסורה לכולי עלמא, אסור בשבת, וכגון לומר לו להדליק האש לחימום התבשיל, אבל לא באופן שהפוסקים נחלקו אם מותר לעשות דבר זה בשבת או לא]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רלד].

עה יש אומרים שאסור ליתן בערב שבת תבשיל שלא נתבשל על גבי פלאטה חשמלית שאינה פועלת, ואשר תפעל מאליה בשבת על ידי שעון שבת, דאף שנותן התבשיל מערב שבת, יש לחוש שמא יבחוש בתבשיל בשבת בעת הפעלת הפלאטה על ידי השעון. ויש מתירין בזה, דסוף סוף נתינת התבשיל נעשית מערב שבת. ואף שהעיקר כסברא אחרונה להקל בזה כשנותן התבשיל בערב שבת, מכל מקום המחמיר תע״ב. ותבשיל שרובו רוטב שנתבשל מערב שבת והצטנן, מותר ליתנו גם בעצם יום השבת על פלאטה של שבת כשהיא כבויה, ואחר שעה נדלקת מעצמה על ידי שעון שבת

אוטומטי לחמם התבשיל בחום שהיד סולדת בו, שאין זה אלא גרמא, וחזי לצרף סברת הרמב״ם שאין בישול אחר בישול אף בדבר לח. ואין הבדל בין איסור הבערה לשאר מלאכות, שבכולם הדין כמו שאמרו בשבת (קכ:) לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי. ולדעת רבים מהפוסקים גרמא מותרת אפילו שלא במקום הפסד. וכן דעת כמה אחרונים. [ילקוט יוסף שבת כרך א׳ סימן רנג, ובשבת ג׳ עמוד רלה, ובמהדורת תשס״ד עמ׳ תסה. שוב יצא לאור שו״ת יביע אומר חלק י׳, ושם (סי׳ כו עמ׳ לט) כתב כדברינו כאן].

עו ביצה שעירו עליה מערב-שבת מים רותחים מכלי ראשון שהיה על האש, ונעשתה ביצה רכה, מותר לחזור ולערות עליה בשבת מים חמים מכלי ראשון שעל האש, כדי לחממה. מפני שאין בישול אחר בישול. ואף אם תתקשה יותר על ידי זה, מותר. אך הדבר ברור שיש להזהר שלא ליתן ביצה חיה [שלא עירו עליה רותחים מערב שבת] לתוך מים חמים שבכלי שני, אם המים חמים חום שהיד סולדת בו. וכל שכן בכלי ראשון אף שאינו על האש, שיש בזה חשש איסור סקילה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רלח. יחוה דעת חלק ג׳ סי׳ כב. הליכות עולם ח״ד עמוד מח].

עז ואם הביצה נתבשלה מערב-שבת, מותר לשרותה אפילו בכלי ראשון שאינו על האש, אף אם תתקשה יותר. ואין לחוש בזה משום בישול הביצה, שהרי כבר נתבשלה מערב שבת, וגם אין לחוש בזה לאיסור מכה בפטיש, שאין דין מכה בפטיש באוכלין. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רלט].

סימן שיח סעיף ה – עשיית קפה בשבת

עח כבר פשט המנהג להקל לערות בשבת מים רותחים [מהברז של המיחם הנמצא על הפלאטה או על האש, או מיחם חשמלי] על קפה או נס-קפה שבתוך הכוס. שמאחר ואבקת הקפה קלויה [ובקפה נמס הקפה מבושל], אין בישול אחר קלייה, דסוף סוף אבקת הקפה ראויה לאכילה בתערובת סוכר, וכבר הוכשרה לאכילה, ולכן אין בה יותר משום בישול. ויש מחמירים לערות את המים לתוך כיס ריקן, ואחר-כך ליתן לתוכו את אבקת הקפה, דכלי שני אינו מבשל, ותבא עליהם ברכת טוב. [ובקפה-נמס ובסוכר, יש להקל גם לאשכנזים]. [ילקו״י שבת ג׳ עמו׳ רלט, ועמו׳ תעא]

סימן שיח – עוד מדיני בישול

עט הלוקח קומקום מים מעל הפלאטה, ונטפו איזה טיפות על הפלאטה, או שהרים את מכסה התבשיל ונטפו טיפות על הפלאטה, אין זה נחשב כמעשה עבירה, שהרי אינו מתכוין לבשל את אותן טיפות, וגם חשיב כמתעסק בעלמא. ויש לצרף כאן את סברת האומרים שאין בישול אחר בישול גם בדבר לח, וכן את סברת האומרים שאין איסור בישול בשבת בחצי שיעור. ומכל מקום מאחר שיש אומרים דמתעסק חשיב מעשה עבירה, לכן מהיות טוב נכון ליתן פדיון תענית לצדקה, [שיעור שיווי ארוחות היום], ויקבע יותר עיתים לתורה. [ילקוט יוסף שם עמ׳ רמד].

פ מותר ליתן סוכר בתוך הכוס ולערות עליו מים חמים מכלי ראשון, אף על פי שהיד סולדת בו, מפני שהסוכר הוא מבושל מקודם, ואין בישול אחר בישול. וכן פשט המנהג להתיר, ויש להם על מה שיסמוכו. ואפילו לפי דברי הרב זרע אמת שאין מבשלים את הסוכר, אלא הוא כעין אפיה, העיקר להלכה כדעת מרן שאין בישול אחר אפיה. ויש חוששים לומר דכיון שהסוכר נהפך מיד לדבר לח, יש בו משום בישול אחר בישול, ולכן יש נוהגים להחמיר ליתן את הסוכר לתוך הכוס לאחר שעירה לתוכו מים רותחים, דהוה ליה ככלי שני שאינו מבשל לכולי עלמא, אף שהדבר נהפך להיות דבר לח. ואף שהעיקר להקל בזה, דאנו הולכים אחר תחלה, והסוכר דינו כדבר יבש, מכל מקום מאחר ואין בדבר כל פסידא ושום טורח, לכן המחמיר על עצמו לתת את הסוכר לתוך מים בכלי שני, תבוא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רמד]. ומותר לרסק הסוכר בשבת על ידי כפית, ואין בזה חשש, ואף לכתחלה מותר לעשות כן. [יביע אומר חלק י׳ חאו״ח סימן כג עמוד לה].

פא מותר לכסות בשבת קדרה שיש בה עצמות אף אם העצמות לא נתבשלו לגמרי. אבל אם מתכוין בעת הכיסוי לגמור את בישול המוח שבתוך העצמות, או שדרכו לאכול את העצמות, אין להקל. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רמו].

פב קדרה שיש בה תבשיל חם ועומדת על האש או על הפלאטה, והוציא את המכסה כדי לראות אם התבשיל נתבשל או לא, ונתברר שהתבשיל עדיין לא נתבשל כל צרכו, אסור לחזור ולכסות את הקדרה בשבת, מפני שממהר את בישולו. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רמז].

פג אם עבר והחזיר את המכסה, אם התבשיל היה מבושל כמאכל בן דרוסאי [שראוי לאכול מהתבשיל על-ידי הדחק], אין לאסור לאכול מהתבשיל בשבת. אבל אם התבשיל עדיין לא הגיע למאכל בן דרוסאי, נראה להחמיר שלא לאכול מתבשיל זה, שמאחר ומעשה הכיסוי מיהר את בישולו, חשיב כמבשל בשבת שאסור ליהנות מאותו תבשיל על פי המבואר בשלחן ערוך ריש סימן שיח. אבל תבשיל שנתבשל כל צרכו, אם הסיר ממנו את המכסה, מותר לחזור ולכסותו אף אם גורם שהתבשיל יצטמק, וצימוקו יהיה יפה לו. שהרי מצינו שהתירו להחזיר תבשיל על האש, ובתבשיל לח וכשקיימים תנאי החזרה, אף שמן הסתם התבשיל יצטמק ויפה לו. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רמז].

פד תבשיל שלא נתבשל כל צורכו הנמצא על גבי פח או אזבסט שעל האש, אסור לקרבו למקום חם יותר שימהר את בישולו, אף אם התבשיל רותח, או שהוא יבש. ואם עבר וקירב את התבשיל לאמצע אל מקום חם יותר, דינו כמבואר בסעיף הנ״ל. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמ׳ רמח].

פה כלי ראשון שהיו בתוכו מים חמים, והסירוהו מעל האש והוציאו ממנו את כל המים החמים, מותר ליתן לתוך הכלי הריקן מים צוננים כדי להפשירן. אבל אם נותן מים מועטים כל כך לתוך המיחם הריקן, ומים אלה יכולים להגיע לחום שהיד סולדת בו, יש לאסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רמט].

פו תבשיל לח רותח שהיה מונח על גבי אש מכוסה בפח או באזבסט, והאש כבתה בשבת, יש אומרים שאסור להעביר את התבשיל לכירה אחרת, אף אם התבשיל מבושל כל צורכו, דחשיב כנתינה על גבי כירה לכתחלה. ויש מתירים להעביר מכירה לכירה, אפילו מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה. והעיקר כסברא זו, ובפרט להעביר מפלאטה לפלאטה אחרת. ואם התבשיל נעשה פושר, אין להעבירו לפלאטה אחרת, שיש בישול אחר בישול בלח. ומותר לסגור את ברז הגז אחר שהלהבה כבתה, ואם אפשר יעשה כן בשינוי. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד רמט]

פז אף על פי שעירוי מכלי ראשון דינו ככלי ראשון, מכל מקום המצקת שהיא הכף ששואבים בה מרק מכלי ראשון ונותנים לתוך הקערה, דינה ככלי שני. אבל אם שהתה המצקת בתוך הסיר עד שעלו הרתיחות בתוכה, יש לה דין כלי ראשון. ואסור ליתן לתוכה דבר שיש בו משום בישול, והמחמיר במצקת בכל גוונא תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד רמט, ועמוד תפב].

פח אסור לכבוש כבשים בשבת, שהכובש הרי הוא כמבשל. ולפיכך אסור למלוח חתיכות צנון ד׳ או ה׳ חתיכות ביחד, מפני שנראה ככובש בשבת. אבל מטבל כל אחת לבדה ואוכלה. אולם מותר להחזיר ירקות שנכבשו במי מלח, כגון מלפפונים, לתוך מי מלח או חומץ בשבת, דאין כבישה אחר כבישה. ואם הירקות עדיין לא נגמרה כבישתן כראוי, נכון להחמיר שלא להחזירם למקומם בצנצנת שיש בה מי מלח או חומץ, כיון שלא נכבשו כל צורכם. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רנ].

פט מותר ליתן צימוקים ואפרסקים בשבת בתוך המים שבכלי, כדי לעשות משקה, ולשתותו באותו יום. ואין איסור בזה משום כובש כבשים, וגם אין איסור בזה משום סחיטה. [הליכות עולם ח״ד עמוד קד]. ומכל מקום יש להזהר שכאשר יריק את מי הצימוקים לכלי אחר יערה אותם בנחת, וכאשר מתחילים לירד ניצוצות קטנים יפסיק ויניחם עם השמרים, שאם לא יעשה כן הניצוצות מוכיחים שהוא בורר. [יביע אומר חלק י׳ דף קד טור ב׳].

צ פרי משמש שנתייבש מאד ואי אפשר לאוכלו כלל בלי שריה במים, יש אוסרים לשרותו אפילו במים צוננים משום דהוי כתולדת מכה בפטיש, דמשוי ליה אוכלא. ויש חולקים ואומרים, שאין דין מכה בפטיש באוכלים. ומכל מקום אם עושה על מנת לאכול לאלתר, שפיר דמי לשרותו אפילו לכתחלה. וכן עיקר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמ׳ תצד, הליכות עולם ח״ד פר׳ יתרו].

צא מותר לתת בערב שבת שקית מלאה אורז ובשר בתוך קדרת החמין, ואין לחוש בזה לאיסור הטמנה בדבר המוסיף הבל, ובפרט שאין השקית נעשית להטמנה, אלא כדי שלא יתערב מה שבתוכה עם החמין. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תפד, הליכות עולם חלק ד׳ עמוד נג].

סימן שיט – הלכות בורר

א היו לפניו אוכל ופסולת מעורבים, אסור לו לברור בשבת את הפסולת מתוך האוכל, אפילו אם עושה כן בידו אחת, ואפילו אם עושה כן על דעת לאכול לאלתר. ואם בירר פסולת מתוך אוכל חייב. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רנא].

ב הבורר פסולת מתוך אוכל בשבת, אפילו אם לא בירר את כל הפסולת מהאוכל אלא רק חלק מהפסולת, חייב. וכן הבורר אוכל מתוך פסולת שלא על מנת לאכול לאלתר, חייב. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רנד. והטעם שאין אנו אומרים הואיל ואי בעי היה בורר לאלתר, ראה בשו״ת יביע אומר חלק י׳ בהערות לרב פעלים חלק א׳ סימן יב].

ג גם אם האוכל מרובה על הפסולת שיותר קל לברור את הפסולת מן האוכל, אף-על- פי-כן אסור לברור את הפסולת מן האוכל. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רנה].

ד וכן הבורר בשבת בנפה או בכברה, אפילו אוכל מתוך פסולת, ואפילו על דעת לאכול לאלתר חייב. וכן הבורר בידו אוכל מתוך פסולת על דעת להניח חייב. ונמצינו למדים שאין היתר לברור בשבת אלא בהצטרף שלשה תנאים יחד, שהם: א. שיברור אוכל מתוך פסולת, ולא להיפך. ב. שיברור על דעת לאכול לאלתר. ג. שיברור ביד ולא בכלי. [כגון נפה וכברה או קנון ותמחוי], שבתנאים אלה הדבר נחשב כדרך אכילה, ואין זו דרך ברירה. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד רנו].

ה גם אם היתה כמות הפסולת מרובה על האוכל, ויש טירחא בברירת האוכל מן הפסולת, אפילו הכי חייב לברור בשבת את האוכל מן הפסולת בידו על דעת לאכול לאלתר, ולא לברור את הפסולת מהאוכל. וכל שכן שמותר לטלטל תערובת זו, ואין תערובת זו מוקצה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד

רנו].

ו גם אם הפסולת היא גסה והאוכל דק, ואם יברור האוכל מתוך הפסולת לאלתר יהיה לו טורח יותר, אפילו הכי צריך לברור בשבת את האוכל מתוך הפסולת לאלתר, ולא להיפך. ומיהו על-ידי גוי מותר לברור פסולת מתוך אוכל לאלתר בכל אופן. [שמאחר ויש מי שמתיר לברור פסולת מתוך אוכל לאלתר אף על-ידי ישראל, על-ידי גוי מותר, אף שההלכה נפסקה שעל- ידי ישראל יש בזה חיוב חטאת]. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רס].

ז הבורר בשבת אוכל מתוך פסולת אפילו לאלתר בקנון או בתמחוי פטור מחטאת כיון שהוא דרך שינוי, אבל אסור מדברי סופרים. וקנון הוא כלי שעשוי כעין משפך, רחב מלאחריו וצר מלפניו, והבורר בו קטנית, נותן את הקטנית במקום הרחב ומנענעו, והקטנית שהוא עגלגל מתגלגל ויורד דרך פיו הצר, והפסולת נשארת בכלי. [ילקו״י שבת ג עמוד רסא].

ח מותר לאכול בשבת במזלג או בכף, ולקחת אוכל מתוך פסולת, על דעת לאכול לאלתר, שאף על פי שהבורר אוכל מתוך פסולת על ידי נפה וכברה חייב, וכן הבורר על ידי קנון ותמחוי אסור, מכל מקום כף ומזלג אינם כלים העומדים לברירה, אלא דרך בני אדם לאכול על ידי כף או מזלג, נחשב כיד אריכתא שלו, ולאו דרך ברירה הוא, אלא דרך אכילה. הילכך מותר לברור בהם אוכל מתוך פסולת לאכול לאלתר. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רסא].

ט איזהו בורר ״לאלתר״ שמותר? אם היה יושב בתוך הסעודה, מותר לברור לצורך אותה סעודה, אפילו נמשכת סעודתו שלש שעות או יותר. אבל לא יברור קודם ברכת המזון כדי לאוכלו אחר ברכת המזון, כיון שברכת המזון נחשבת סילוק ועקירת שלחן. ואם הוא בורר סמוך לסעודה, מותר לברור לצורך כל אותה הסעודה קודם הסעודה, כיון שמיסב לסעוד סמוך ממש לברירתו. ויש אומרים שהוא שיעור כשעה קודם הסעודה, ויש אומרים שהוא כשיעור חצי שעה קודם הסעודה, והנכון לדינא שיברור סמוך לסעודה ממש. ולכן אין לאנשי הבית לעשות מעשה לברור אלא לאחר צאתם של בעל הבית והנלוים אליו מבית הכנסת. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רסה, ועמוד תפו. הליכות עולם חלק ד׳ עמוד עה].

י מי שאינו יושב בסעודה, וכגון שאוכל פירות דרך עראי, אין לו לברור [אוכל מתוך פסולת] אלא על דעת לאכול לאלתר. והוא כדי שיאכל את מה שבורר תוך שעה מעת ברירתו. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רסח].

יא הבורר בשבת אוכל מתוך פסולת על מנת להניח לאחר זמן דקיימא לן דחייב, יש אומרים שאם יאכל את מה שבירר לאלתר, יתקן בכך את האיסור, דנתברר עתה דמה שבירר היה לאלתר. ויש חולקים ואומרים שאינו נפטר מחיובו אף אם לבסוף יאכל מיד את האוכל שבירר עתה, דאחר שבירר על דעת לאכול לאחר זמן, וכבר נעשתה המלאכה ונתחייב, לא יתקן מאומה במה שיאכל עתה את מה שבירר. ולדינא טוב ונכון לאכול לאלתר את מה שבירר, דשמא יתקן את האיסור במה שיאכל לאלתר. [ואין בזה איסור הנאה ממעשה שבת, ואף למ״ש בהליכות עולם דטוב להחמיר שלא ליהנות ממלאכת בורר בשבת, כאן יודה שיאכל מהתבשיל, דשמא מתקן איסור תורה]. [ילקו״י שם עמ׳ רסט].

יב וכן אם בירר בידו אוכל מתוך פסולת על דעת לאכול לאלתר, ונמלך ולא אכלו לאלתר, יש אומרים שאינו עובר על איסור בורר, שהרי בעת הברירה היתה מחשבתו להיתר, והולכים אחר מחשבתו בעת עשיית המלאכה. ויש חולקים, ולכן יש ליזהר שלא לבוא לידי זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רעב].

יג אבל אם ברר אוכל מתוך פסולת בידו על מנת לאכול לאלתר, [הוא או אחרים], ואכל ונשאר ממנו לסעודה אחרת, אין בכך כלום, הואיל ומחשבתו היתה להיתר, ומלאכת מחשבת אסרה תורה. ובלבד שלא יערים לברור יותר ממה שצריך לו. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רעב].

יד מי שהיו לפניו תערובת של בוטנים עם קליפותיהם, וכדומה, ומשך ידו בשבת כדי ליקח מהאוכל, ובטעות עלתה בידו הפסולת, לא חשיב כבורר פסולת מתוך האוכל, שהרי לא נתכוין לברור הפסולת מהאוכל. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רעד].

טו הבורר בשבת באיסור, וכגון שעבר ובירר אוכל מתוך פסולת על מנת להניח, ולאוכלו שלא לאלתר, או שבירר פסולת מתוך אוכל [אפילו לאלתר], יש אומרים שדינו כדין המבשל בשבת, שאם עשה כן בשוגג אסור לאכול את מה שבירר בו ביום, ולערב מותר לאוכלו מיד עם צאת השבת. ואם עשה כן במזיד אסור לו לעולם, ולאחרים מותר במוצאי שבת מיד. ויש שכתבו לחלק בין איסור בורר לאיסור בישול, דבורר מאחר שלא נעשה שינוי בגוף הדבר, אינו דומה למבשל בשבת שגוף הדבר נשתנה מכמות-שהיה. ועוד, שזו הנאה מועטת, ועוד, שהרי היה יכול לברור בדרך של היתר על פי המבואר לעיל, מה שאין כן בבישול דלא שייך בישול בהיתר. [אלא אם כן בישול בחמה שאינו דרך בישול]. לכן לדעתם אין לאסור בדיעבד לאכול את מה שבירר מדין הנאה ממעשה שבת. ולדינא, אם עבר ובירר בשבת פסולת מאוכל כדי לאכול לאלתר, בדיעבד מותר לו לאכול ממה שברר, כיון שיש מתירים אף לכתחלה. ואם בירר אוכל מתוך פסולת שלא על דעת לאוכלו לאלתר, מעיקר הדין מותר לאכול ממאכל זה בשבת, מאחר שיכל לברור בדרך היתר. [ואיכא ספק ספיקא כמו שנתבאר בילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד קב]. אך בזה היכא דאפשר נכון להחמיר, דסברא זו אינה אלא לר״ת, ולא קיימא לן הכי כמבואר בש״ע (סי׳ שכה ס״י). ואם כשנודע לו האיסור חזר ועירב הפסולת, מותר לו לאכול ממה שבירר אפילו בשבת עצמה. שהרי לא נהנה כלום ממלאכת השבת במעשה הברירה, ולא אהנו מעשיו. [הנה בלוית חן סי׳ נא צידד להקל בבורר בכל אופן. ובילקו״י שבת ג׳ עמו׳ יג, ועמוד רעד, ועמוד תפז, כתבנו להקל משום ס״ס, דמה

שאסר מרן בסי׳ שכה אינו בגוונא דידן, ובצירוף סברת הפמ״ג הוי ספק ספיקא להקל במילתא דרבנן. אלא שבשו״ת יביע אומר ח״י חאו״ח (סי׳ נה אות יג דף קב טור ב׳). ובהליכות עולם ח״ד עמוד עח, משמע דנכון להחמיר בזה. ונראה שהוא דרך חומרא ולא מעיקר הדין, וכמו שביארנו].

סימן שיט – ברירה בשני מיני אוכלים

טז הביאו לפניו בשבת שני מיני אוכלים מעורבים, כגון אורז ואפונה המעורבים, או גרעינים ובוטנים מעורבים, והוא חפץ באחד מהם, אותו מאכל שחפץ בו עתה, נחשב לאוכל, והמאכל השני שאינו חפץ בו עתה נחשב לפסולת, ולכן יש לו לברור האוכל שרוצה בו עתה על דעת לאוכלו לאלתר. ולא יברור המין שאינו חפץ בו, שיש אומרים שאם יעשה כן יהיה חייב מן התורה משום בורר. ואף שיש אומרים שבשני מיני אוכלים מותר לברור אף את המין שאינו חפץ בו עתה ולאכול את מה שנשאר בקערה שלפניו, מכל מקום מאחר והוא ספק איסור תורה אין להקל בזה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רעו].

יז שני מיני אוכלים המעורבים זה עם זה, ורוצה לאכול משניהם לאחר זמן, ובורר כל מין לבדו, יש אומרים שאין בזה דין בורר, דהי אוכל והי פסולת. ויש אומרים שחייב חטאת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רעז. וראה בתוספתא פי״ז משבת ה״ו, ״נתערבו לו פירות בפירות וכו׳ בדק אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן וכו׳ חייב״. ומשמע שגם בגוונא שאין צריך לאף אחד מהמינים, הוי בורר. ובפמ״ג הסתפק בזה. אך בביאור הלכה ר״ס שיט כתב דחייב, והתוספתא הנז׳ מסייעת לדבריו].

יח הביאו לפניו בשבת שני מיני אוכלים מעורבים, ועבר ובירר את האוכל שחפץ בו כדי להניח, יש אומרים דאינו חייב אלא אם כן בירר בשחרית כדי לאכול בבין הערבים. ויש אומרים דאף שלא עשה כן משחרית לבין הערבים, כל שלא בירר לצורך לאלתר חייב. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ סימן שיט עמוד רעח].

יט ולפיכך אם מעורב בצלחת עצמות אף שיש בהם מוח, ורגיל למצוץ המוח שבהם, אם אינו חפץ בהם עתה, אסור להסירן מהצלחת. ואם הוא בשעת האכילה וכדי לאכול את הבשר צריך לסלק את העצמות כדי שלא יכנסו לפיו, יש להקל כמו שיתבאר להלן גבי עצמות דגים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רפ].

כ וכן סלט ירקות שמעורב בו בצל, ואינו חפץ לאכול את הבצל, לא יסיר את הבצל מהסלט, אפילו סמוך לסעודה, דמאחר שאינו רוצה בבצל נחשב אצלו כפסולת, ונמצא שבורר פסולת מתוך אוכל, ולכן יקח את הירקות וישאיר את הבצל בצלחת. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רפ]

כא ומכל מקום אם מסובים עמו אחרים הרוצים לאכול מאותו מין שאינו חפץ בו עתה, מותר לברור מין זה כדי ליתן להם שיאכלוהו לאלתר, שמאחר שבשבילם מין זה נקרא אוכל חשיב כבורר אוכל לאלתר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רפא]

כב אף-על-פי שהבורר אוכל מתוך אוכל בשבת צריך לברור את האוכל שחפץ בו עתה, ולא להיפך, מכל מקום אם הכל מין אחד אלא שיש בו גדולים וקטנים, מותר לברור כרצונו מה שנוח וקל לו לברור, בין מה שרוצה לאכול עתה בין מה שרוצה להניח לאחר זמן ואין בזה דין בורר כלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רפב].

כג אולם שני מיני דגים נחשבים כשני מיני אוכלים, אף-על-פי שהן חתיכות גדולות וכל אחת ניכרת בפני עצמה. ולכן אסור לברור מין אחד מחבירו אלא יקח אותו מין שרוצה לאכול ויאכלנו לאלתר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רפד].

כד וכן אם יש בהם חתיכות בשר שנקדחו בטיגון, או נצלו באש, וישנם כאלה שנתבשלו, אפילו במין אחד שייך ברירה, ויברור מה שנחוץ לו לאכול לאלתר בלבד. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ רפד].

כה פרי שאסור באכילה ומותר בהנאה [שאינו מוקצה] שנתערב בפירות אחרים המותרים באכילה, יש אומרים שמותר לברור בשבת את הפרי האסור באכילה מתוך שאר הפירות, ודינו כבורר במין אחד שמותר. ויש אומרים שאין לברור בשבת את הפרי מתוך שאר הפירות, דאף על פי שאין בורר במין אחד, מכל מקום ברירת דבר האסור באכילה מתוך פירות אחרים, חשיבא כבורר בב׳ מינים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רפד].

כו וכן פירות החלוקים בטעמם, כגון שזיפים שיש בהם חמוצים, ויש בהם מתוקים, וכל כיו״ב, יש לברור מה שרוצה לאכול תיכף בלבד. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד רפד]

סימן שיט – ברירה במשקין

כז ביצים קשות המונחים על פני התבשיל, וניכרים בפני עצמן, מותר להוציאן מהתבשיל, ואין בזה איסור בורר, אחר שאין זה נחשב כתערובת, והאי לחודא קאי והאי לחודא קאי.

כח וכן מותר להוציא בשבת את השקית תה שהונחה בכוס מים חמים, כלי שלישי, ואין לחוש בזה לאיסור בורר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רפו]

כט אם נפל זבוב או יתוש לתוך כוס של יין או של מים, מעיקר הדין מותר להוציאם בשבת ביד או בכף כדי לזורקם, ואפילו בלי משקה כלל, ואין בזה חשש איסור בורר, שאין ברירה בלח. [והיינו בדבר גוש הנמצא בתוך דבר לח וניכר בפני עצמו, אבל אין הכוונה שבכל דבר לח אין ברירה]. ומהיות טוב נכון להחמיר ולהסירם יחד עם מעט מהמשקה, או שיעשה כן על-ידי הטיית הכוס לצד ושפיכת מעט משקה עם הזבוב. [ילקו״י שבת ג עמוד רפז]

ל מותר לנשוף בשבת על זבוב הנמצא במשקה כדי לקרבו לצדי הכוס, כדי שיוכל לשפוך קצת מן המשקה יחד עם הזבוב. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רפט]

לא בורות שיש בהם מים ומצויים בהם תולעים, ורוצה לסנן את המים בשבת, הנכון הוא ליתן בגד על פי הכלי ששותה ממנו, ולשתות, [ויש לייחד בגד נקי מיוחד לזה כדי להינצל מאיסור כיבוס הבגד]. דבאופן כזה לכולי עלמא שרי. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רפט].

לב מסננת המותקנת על פי הברז, אין צריך להורידה מהברז מערב-שבת, ומותר להשתמש בה בשבת, דכיון שהמים שבברזים שלנו הם צלולים ונקיים וראויים לשתיה כמות-שהן, ואין המסננת באה אלא לתוספת נקיות, לפיכך אין לחוש בזה לאיסור בורר. ויש להקל בזה אף אם מקפיד שלא לשתות בלא הסינון. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רצב]

לג מה שמצוי כיום שכאשר יש קלקול בצינורות המים, נכנס לשם עפר רב שיש הכרח להשתמש במסננת דקה, יש אומרים שצריך להכין מים מערב שבת לשתיה. ומכל מקום לרחיצת ידיו או הכלים אין צריך להכין מים מערב שבת, שהרי אין מקפידים על זה כל כך. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רצב].

לד מותר להשתמש בשבת בכיור מטבח שיש בו מסננת, או משולש הניתן בכיור שנותנים בו פסולת, ואין בזה איסור בורר. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רצג]

לה השותה בשבת כוס מים או שאר משקים, מותר לו לשפוך מעט מהכוס קודם ששותה, [מפני מים הרעים, ששתה מהם שד, וזו תקנתן, או ששורה עליהם רוח רעה, כמבואר בגמרא חולין], ואינו חשיב כבורר פסולת מתוך אוכל. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רצג]

סימן שיט – דין הבורר לצורך אחרים

לו מותר לברור בשבת אוכל מתוך פסולת בידו לאלתר לצורך אחרים, ואף-על פי שאינו אוכל עמהם. ולכן מי שעובד בישיבה וצריך להכין סעודה שלישית לבני הישיבה, ופעמים שהדבר כרוך בברירת אוכל מתוך פסולת, מותר לו לברור סמוך לסעודה באופן המבואר בסעיף ט׳. וכן מותר לברור גם לצורך אחרים העומדים לסעוד תיכף, סמוך לסעודתם, אפילו אינו סועד עמהם. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד רצו].

לז הבורר כלי כדי להשאילו לחבירו, והלה ישתמש בו לאחר זמן, חשיב כבורר לאלתר, כיון שעבור הנותן התשמיש הוא נתינת הכלי לחבירו, ובזה גמר המשאיל את שימושו בכלי זה, והרי הוא נחשב לאלתר. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד רצז בהערה]

לח ומכל מקום נראה שיש להחמיר שלא לברור יותר מהשיעור שיאכלו לאלתר. ולכן אם באו אליו אורחים בשבת, והוא בורר ומניח לפניהם אוכל מתוך פסולת, לא יברור להם קערה מלאה, כשיודע שהם לא יטעמו אלא קצת ממנה, שנמצא שמה שנשאר בקערה נברר שלא לאלתר. אלא יעשה לפי השערתו מה שראוי לאורחים לאכילה, ולא יותר. ואפילו הוא עושה כן למלאת הצלחת לכבוד האורחים יש להחמיר. ואף שיש אומרים דכיון שבורר לצורך אורחים כדי לכבדן מיקרי לאלתר, מכל מקום מאחר שהוא ספק איסור תורה, יש להחמיר בזה. [ילקו״י שבת ג עמ׳ רצז. הליכות עולם ח״ד. יביע אומר ח״י דף קב טור ב׳].

לט הבורר בשבת כדי להאכיל בהמה או עוף, מותר לברור את הפסולת הראויה לבהמה ולעוף מתוך האוכל, כדי לתת להם שיאכלו לאלתר. מפני שהפסולת שהוא רוצה בה עתה נחשבת לאוכל והרי הוא כבורר אוכל מתוך פסולת. ויש אומרים שיש לעשות כן בצינעא, מפני מראית העין, פן יחשדוהו שהוא בורר פסולת מתוך אוכל שאסור אפילו על דעת לאכול לאלתר, אלא-אם-כן בורר הפסולת ונותנה מיד בסל המיוחד למאכל בהמה שאז אין לחוש מפני מראית העין. אולם אנו אין לנו להוסיף גזירות מדעתינו אחר חתימת הש״ס, ורשאי לברור כדרכו. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד רצט, ועמוד תצא].

סימן שיט – עניני ברירה שבתוך הסעודה

מ מותר לברור בשבת את העצמות הדקים שבתוך הדגים, כדרך אכילתו, ואינו נחשב כבורר פסולת מתוך אוכל. ורק העצמות שנפרדו מן הדגים או מן הבשר, שבתוך הצלחת, לא יברום לסלקם לצד, אלא ישאירם בצלחת. ואם אי אפשר לו לאכול כשיש בצלחת תערובת העצמות, מותר לסלקן לצד. [ילקוט יוסף שבת כרך ג עמוד ש, ועמוד תפט]

מא מותר לברור בשבת סמוך לאכילתו העצמות הדקים שבתוך הדגים (קרפיונים), שכן דרך אכילתו, ואינו נחשב כבורר פסולת מתוך אוכל. ורק עצמות שנפרדו מן הדגים או מן הבשר, שבתוך הצלחת, לא יברום לסלקם משם. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שא].

מב מותר לתלוש בשבת את הנוצות הדקים שנשתיירו בכנף העוף לאחר הבישול, בדרך אכילתו, ואין בזה משום בורר פסולת מתוך אוכל. [וגם אין לחוש בזה לאיסור גוזז, דכיון שהוא אחר בישול אין דרך גזיזה בכך]. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שב, ע״פ המבואר ביביע אומר חלק ה׳ סימן לד. וראה תשובה על דברי החולקים בזה בירחון קול תורה תמוז תשס״ג עמוד י׳].

מג מותר להסיר בשבת את העור מהעוף לצורך אכילת העוף לאלתר, ואין בזה איסור בורר פסולת מתוך אוכל. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד דש].

מד מותר להוציא בשבת חתיכות בשר או ירקות הניכרות בפני עצמן ומונחות בתוך מרק, וכן דגים מהרוטב, אף שמוציאם על מנת להניחם. אך חתיכות קטנות של אוכל שיש קצת טורח בהסרתם מפני קטנותם, נחשבות כמעורבים עם המרק ויש לחוש דשמא יש בהם איסור בורר. ולכן יקח מעט מרק עם החתיכות, כמבואר לעיל גבי זבוב שנפל למשקה. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד שה].

מה יש מי שאומר שמותר להוציא חתיכות בשר וכדומה מקדרת החמין במצקת המיועדת להוציא את התבשיל, ויש בה חורים, אף שהנוזלים מסתננים דרך החורים, אם עושה כן לצורך אכילה לאלתר, ואין בזה איסור בורר. ובפרט שאין זה כלי המיועד לברירה בלבד, אלא גם לקחת ממנו מהתבשיל. וכל שאינו מתכוין לברור אלא להוציא את המאכל, אף שהוא פסיק רישיה שיברור את המאכל, הוה ליה פסיק רישיה באיסור דרבנן [כי שמא יש למצקת עם רשת דין קנון ותמחוי] דלא איכפת ליה, דמותר. והמחמיר תבא עליו ברכה. ויש מצקת שכולה עשויה מרשת והיא עשויה לשם ברירה מהתבשיל, ובזה ראוי להחמיר. ומותר להזיז ולסלק את האוכל הנמצא בחלק העליון של הקדרה, כדי להגיע לחתיכות הנמצאות בתחתית הקדרה. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמ׳ שון].

מו מילחיה שיש בה גרגירי אורז שנועדו למנוע היווצרות גושים במלח, מותר להשתמש בה בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור בורר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שז]

מז הנותן מעט יגורטי (לבן) מערב שבת לתוך כוס חלב להקפותו, להיות יגורטי, וביום השבת ראה שעדיין לא נגמרה הקפאתו לגמרי, מותר להעבירו למקום חם יותר או שיכסה אותו בבגדים כדי להשלים הקפאתו. וכן מותר לתת חומץ או חתיכת לחם בתוך כוס חלב בשבת כדי שיעשה יגורטי. ולא שייך בזה דין בורר, הואיל והכל נעשה גוש אחד, ואוכלים אותו כולו כאחד. ולא דמי לעושה גבינה מהחלב שאסור בשבת, ששם הקום נבדל מן החלב, והוי בורר, מה שאין כן כאן. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שט].

מח מרק שמעורבים בו ירקות שונים, או אטריות וכדומה, ויש בקדרה הרבה מרק עד שהירקות והאיטריות שוקעים בתחתית הקדרה, מותר ליטול בכף גדולה וכדומה מהמרק שבראש הקדרה, ואין בזה חשש בורר. וכן מותר לערות את המרק בנחת מהקדרה לכלי אחר, כשרוצה לאכול מהמרק לבדו, ובלבד שיזהר שכאשר יפסוק הקילוח ומתחילים לירד טיפות קטנות המטפטפות כשנפסק הקילוח, שאז יפסיק ויניח מידו את הקדרה עם הירקות. [שאם לא כן אלו הניצוצות מוכיחים שהוא בורר]. ויש אומרים דאף אם עושה כן לאלתר צריך ליזהר בזה. ויש חולקים וסוברים שכל זה כשעושה כן להניח לאחר זמן, אבל אם עושה כן כדי לאכול לאלתר, אין צריך ליזהר בזה, דחשיב כבורר אוכל מתוך פסולת, וכן נראה עיקר לדינא. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שי].

מט קרום המתהווה על גבי חלב מבושל, יש אומרים שאסור להסירו בשבת מעל החלב, באופן שמטה הכוס והקרום יוצא מהכוס. [שהדבר שמוציא מידו הוא הדבר הנברר, ונמצא שבורר פסולת מתוך אוכל]. ויש מתירים וסוברים דמה שנשאר אצלו הוא הדבר הנברר, וכיון שהחלב נשאר בידו, נחשב כבורר אוכל מתוך פסולת דשרי לאלתר. ולדינא יש להקל בזה אף אם עושה כן לאחר זמן, מאחר שהקרום נתקשה ונעשה נפרד מהחלב לגמרי [והוא רק מונח על גבי החלב]. וטוב להחמיר להוציא את הקרום עם מעט חלב. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שיא, ועמוד תפה. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד תכח].

נ צנצנת של לֶבֶן או אשל שבחלקה העליון יש מעט מים, ורוצה לשפוך את המים, יש אומרים שאסור לשפוך את המים מהלבן בשבת, אפילו לצורך לאלתר. שהדבר שמוציא מידו הוא הדבר הנברר, ונמצא שבורר פסולת מתוך אוכל. ויש חולקים וסוברים דמה שנשאר אצלו הוא הדבר הנברר, וכיון שהלֶבֶן נשאר בידו, נחשב כבורר אוכל מתוך פסולת שמותר לצורך לאלתר. ולדינא, אם הלבן קשה וקפוא, מותר לשפוך בשבת את המים הצפים מעליו, אחר שהמים נחשבים כמופרדים מהלבן. דאין זה נחשב כתערובת, אלא כל דבר עומד בפני עצמו [והאי לחודא קאי והאי לחודא קאי]. ואם הלבן הוא דליל והמים מעורבים בו, יזהר שלא ישפוך מהמים לבדן, אלא עם מעט מהלבן. ומותר לסנן את הלבן שיש בו מעט מים על ידי הנחתו בתוך כיס כדי שיזובו מימיו ויתנגב מעט ויהי סמיך יותר, מכיון שהוא ראוי לאכילה גם עם מימיו, כעין יינומלין שמותר לסננם אף על פי שיש דבש ופלפלין עם היין. [ילקו״י שם עמ׳ שיג, ותפה].

נא קופסת שימורים שיש בתוכה מלפפון חמוץ, יש אומרים שאסור לשפוך את המים מהקופסא בשבת, מחשש בורר. ויש מתירים. והעיקר לדינא להקל, דכיון שהמלפפון הוא דבר גוש שבתוך המים, ואין המים מעורבים ממש עם המלפפון, אין בזה איסור, ואין זה חשיב כבורר פסולת מתוך אוכל. [וכן אם עושה כן לצורך להניח לבו ביום מותר].[ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ שיד].

נב קופסת שימורים שיש בתוכה דגים, ורוצה להסיר את השמן הצף על פני הדגים, אין צריך להוציא מעט מהדגים יחד עם השמן. דכיון שהשמן צף על פני הדגים ואינו מעורב עמהם, אין בזה איסור בורר. ואף אם עושה כן כדי להניח לבו ביום. אבל אם יש בתוכה סרדינים או טונה מרוסקים והשמן

מעורב בהם, יזהר שלא ישפוך מהשמן המעורב עם הדגים לבדו, אלא ישפוך עם מעט מהדגים. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שיד].

נג קומקום של תה שיש בתוכו תמצית מעורבת עם עלי תה, ובזרבובית של הקומקום יש כעין מסננת למנוע מעבר עלי התה עם המשקה, מותר לערות ממנו בשבת, מאחר שדרך העלים לשקוע בתחתית הקומקום והמשקה צף למעלה, וגם אין קפידא בעלי התה אם יכנסו לתוך פיו דמשתתי בלי סינון, וכיון שאינו מתכוין לברור מותר. אבל כשיגיע לערות משולי הכלי ישאיר ממי תמצית התה, שלא יראה כבורר. וגם אם מי התמצית כמעט כלו מהקומקום, מותר לשפוך בשבת מהתמצית לתוך כוס, ואין בזה חשש בורר.[ילקו״י שבת ג עמ׳ שטו. ועמ׳ רפד. יחו״ד ח״ב סי׳ נא].

נד הגומע ביצה חיה ומצא בתוכה דם, מותר לו להוציא בשבת את הדם מהביצה בכף או בידו כדי שיוכל לגמוע את הביצה. ומהיות טוב נכון להחמיר ולהסירם יחד עם מעט מהביצה. [וכבר נתבאר לעיל בהלכות מוקצה שבביצים המשווקים בארץ על-ידי חברת ״תנובה״, יש להקל בנמצא בהם דם, אחר שיזרוק הדם, בין אם הדם נמצא בחלבון בין אם נמצא בחלמון]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שטו].

נה הדבר פשוט שמותר להסיר בשבת את כל מה שיש בצלחת, עצמות וקליפות ושיירי מאכל, קודם שמניחן בכיור לשטיפה, ואין לחוש בזה לאיסור בורר. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמ׳ שטז].

סימן שיט – ברירה בפירות וירקות

נו קערה מלאה פירות שיש בתוכה פירות רקובים שאינם ניכרים מבחוץ, מותר לקחת בשבת מכל הבא ליד ואם ימצא הפרי רקוב יניחו בצד, ויקח פרי אחר, ואין בזה איסור משום בורר פסולת מתוך אוכל, שהרי לא נתכוין לברור. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שטז].

נז האוכל תפוח או אגס הפגום בחלקו, מותר לו לחתוך בשבת בסכין בשעת אכילתו את החלק הפגום כדי לאכול את הנשאר, ואין זה נחשב כבורר פסולת מתוך אוכל. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שיח].

נח מותר להוציא את העוקץ שבראש הפרי, כגון העוקץ שבראש התפוחים, בשעת אכילת הפרי, דבגוף אחד המחובר ממש מעיקרא, אין בו דין בורר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שיז].

נט תמרים או מישמשים, מותר להוציא מהם את הגרעין ביד בשעת האכילה, ואין לחוש בזה לאיסור בורר פסולת מתוך אוכל. ואין צריך לזרוק הגרעין מפיו, אלא יכול להוציאו מפיו דרך אכילה, וכפי המנהג. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שיז. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד תיז].

ס מותר לקלף בשבת שום או בצל, רימון ושאר פירות או ביצים, ביד או בסכין על מנת לאכול לאלתר, ואינו נחשב כבורר פסולת מתוך אוכל, מאחר שדרך אכילה בכך. אבל אין לקלפם על מנת להניחם לסעודה אחרת, או לאחר זמן. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שכ, ותפז].

סא פירות שיש עליהם קליפה, כמו אגסים ותפוחים ומלפפון שהקליפה מחוברת עם הפרי, לא שייך בזה דין בורר כלל, ולכן מותר לקולפם אפילו על דעת להניחם לאכול בסעודת הערב, לפני צאת השבת. אבל אין לקלף לצורך הלילה משום מכין משבת לחול. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד שכ. הליכות עולם חלק ד].

סב מותר לקלף אגוזים ושקדים בשבת על דעת לאוכלם לאלתר. וכן מותר לקלף בוטנים מקליפתם האדומה על מנת לאוכלם לאלתר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שכ].

סג והוא הדין שמותר לקלף בננה ואין בזה כל חשש משום בורר, שהרי אינו יכול להגיע לפרי בלי הקילוף והוי דרך אכילה. ויש להקל בזה אפילו אם קולף את הבננה על מנת להניח לבו ביום, ואינו אוכלם לאלתר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שכב].

סד מה שהתירו לקלף בשבת פירות או ירקות הוא אף במקלף המיוחד לקילוף, והמחמיר בזה תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שכב].

סה עלים של חזרת או כרפס שיש בתוכם רקובים ומעופשים, אסור לברור בשבת את הרקובים מן הטובים, אפילו היו ראויים לאכילה על-ידי הדחק, כי מדברי סופרים נחשב כבורר פסולת מתוך אוכל, אלא יברור העלים הטובים על מנת לאכול לאלתר ויניח הרקובים. וכל זה כשהעלים תלושים מן הקלח, אבל אם הם מחוברים בקלח, והעלים המעופשים הם מבחוץ, מותר לבררם ולסלקם על דעת לאכול הטובים מיד, שהרי הוא כקולף פרי מקליפתו. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שכב, ועמוד תפח].

סו מותר להסיר בשבת בידו את הגרעינים שנמצאים בתוך האבטיח, כדי לאכול מיד, ואין בזה איסור ברירה כלל.[ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שכד].

סז הגרעינים והפסולת של המילון, מותר להסירם בשבת מהמילון לצורך אכילה לאלתר, ואין בזה איסור בורר פסולת מתוך אוכל, שכך הוא דרך אכילת המילון. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ שכה].

סח הקולף גרעינים בשבת, מותר לו לקלוף כמות הצריכה לו ולהניח את הקלופים בצד כדי לאכול לאלתר מספר גרעינים בבת אחת או אחד אחד. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שכה].

סט אסור ליתן בשבת אוכל ופסולת לתוך מים, כדי שהפסולת תצוף מעל המים, ובכך האוכל יופרד מהפסולת, שיש לחוש בזה לאיסור בורר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שכה].

ע מותר לשטוף פירות וירקות מן האבק או העפרורית שעליהם, או מחומרי הריסוס שעליהם, על דעת לאוכלם לאלתר, ואין בזה משום איסור בורר פסולת מתוך אוכל. ואין צריך לומר שמותר להדיח הפירות כשהם נקיים, ואינו עושה כן אלא לשם זהירות מטעמי היגיינה, שבזה לכל הדעות יש להתיר. וכן מותר לשטוף במים צוננים דג מלוח, להעביר את המלח שעליו. וכן פירות שאין עליהם קליפה, כגון ענבים תאנים אפרסקים ואגסים שנפלו לתוך כלי שיש בו סממנים צבעוניים ונתלכלכו, מותר לשטוף אותם היטב במים לנקותם, על דעת לאוכלם לאלתר. ואין בזה שום חשש איסור. אבל אסור לשרות פירות או ירקות בכלי מלא מים להוריד עפרוריתם. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שכז הערה נח. ועמוד תפח].

עא האוכל בשבת ענבים מן האשכול, יתלוש את הטובים שאותם הוא רוצה לאכול עכשיו, ואילו את אלה שאין בדעתו לאכול, כגון ענבים רקובים וכדו׳, ישאיר באשכול ולא יתלשם, שהרי יכול להגיע לענבים הטובים גם בלא לתלוש את הענבים הרקובים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תצ. ויש בדבר חשש איסור תורה, וזה דלא כמי שכתב להקל בזה].

סימן שיט – דין ברירה בבגדים ובכלים

עב כשם שיש דין איסור ברירה בשני מיני אוכלים, כן יש איסור ברירה בכלים או בגדים או ספרים המעורבים זה בזה. ולכן כשרוצה לברור כלי או בגד או ספר מחבירו, יברור החפץ שהוא נצרך אליו, שנחשב לגבי השאר כאוכל מתוך פסולת, ובלבד שישתמש בו לאלתר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שכז].

עג ומכל מקום מותר להסיר בשבת בגדים מעל קולב אף שאינו צריך להם, אלא שכוונתו להוציא את הבגד הפנימי שנמצא תחתיהם, ואין בזה משום בורר, שהרי אינו יכול להגיע לבגד שרוצה מבלי שיסיר תחלה את הבגדים שנמצאים עליו. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שכט].

עד סכינים כפות ומזלגות שמעורבים ביחד, מותר לברור ליתנם כל אחד במקומו לצורך הסעודה שלאחר מכן, מפני שאין כאן פסולת ואוכל המעורבים, שהרי כולם שוים בעיניו. ועוד, שיש אומרים שאין ברירה אלא בגידולי קרקע, ועוד שיש אומרים שכל דבר הניכר בפני עצמו ואינו מעורב אין בו דין בורר. אך לאחר סעודה שלישית אסור לעשות כן. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ של, ועמוד תצ. ואע״פ שבתוספתא דשבת פי״ז ה״ו אמרו, שאם בדק אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן חייב, ומשמע לכאורה דגם כשאין אוכל ופסולת, אלא מפריד דבר מדבר כשהם בתערובת, שייך בורר, מ״מ חזי לצרף שאר הסברות שהובאו שם כדי להקל בדבר, דשמא אין בורר אלא בגידולי קרקע, ובפרט אחר שכן נהגו רבים להקל בזה, והנח להם לישראל].

עה פתקאות שמסומנים בהם מספרים ושמות של המתנדבים בעליות לספר-תורה, ובעת שהעולה לספר תורה מנדב את תרומתו מוציאים את הפתק ובו שמו של התורם ומניחים לידו פתק נוסף שבו רשום סך של התרומה, איש על שמו, וכרטיסי המספרים צריכים לבררם כפי המספר הדרוש, העיקר לדינא שהמקילים בזה בשבת יש להם על מה שיסמוכו, ואין לחוש בזה לאיסור בורר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שלא]

עו יש להתיר לשמש וגבאי בית הכנסת לסדר בשבת אחר התפלה את הסידורים והחומשים שהניחו הקהל בעזבם את בית הכנסת, ולמיין אותם כדי להניח כל ספר במקומו הראוי לו. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שלג]

עז המוצא באשפה דברי קודש, כגון דפים של דברי קדושה, או רצועות תפילין וכדומה, מותר להוציאם מהאשפה, אף אם אינו מעיין בדפים כלל, דכיון שכל מטרתו כדי שדפים אלה לא ישארו בביזיון הוי כבורר לאלתר ושרי. ומכל מקום טוב להחמיר לקרוא מעט מהדפים אחר הוצאתם מהאשפה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שלג].

עח חולה שיש בו סכנה שהרופא קבע שצריך לאכול בשר בשבת, ולא נמצא שם אלא בשר חי שאינו מבושל, אם יכול לאכול מהבשר בלי בישול, צריך להדיח את הבשר מהדם שעל פניו, ואין לחוש בזה לאיסור בורר במה שמסיר את הדם מעל פני הבשר.[ילקו״י שבת ג׳ עמוד שלג]

עט יש מי שאומר שאין לברך ברכת האילנות בשבת וביום טוב, שמא יתלוש מהאילן, וגם מחשש בורר, שעל פי דברי המקובלים על ידי ברכה זו מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח. אך העיקר לדינא שאין לחוש לזה, ולא שייך איסור בורר בדבר רוחני כזה. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ שלד].

סימן שיט – מלאכת זורה

א הזורה בשבת ברחת לרוח כשיעור גרוגרת חייב. אחד הזורה תבואה או קטניות, ואחד הזורה סממנין וכיוצא בהם משאר גידולי קרקע. וכל זה כשזורה באופן שראוי לפרוח ברוח מצויה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שלד].

ב מותר לשפוך מים לחצר המעורבת בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור זורה [והיינו באופן שאין איסור משקה מים לזרעים]. וכן הרוקק בשבת והרוח מפזר את רוקו, לדינא אין בזה איסור זורה, ואם רוקק לרשות הרבים והרוח מפזרו לכל עבר, או ד׳ אמות ברשות הרבים, יש אומרים שגם כן אין בזה איסור, ויש חולקים. וכל זה ברוקק, אבל במים יש להחמיר. [ילקו״י שבת כרך ג עמ׳ שלו. והיינו למגיהים בירושלמי דהרוקק חייב משום זורק. והמיקל ברוק היינו משם שאינו דרך זריקה, אבל במים יש להחמיר].

ג יש להתיר לפזר טבק הרחה לרוח בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור זורה. וכן מותר להשליך לרוח עשב שקורין שנופ-טבק, בשבת, ואין לחוש לאיסור זורה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמ׳ שלח].

ד מותר לפצח גרעינים בשבת במקום שיש רוח, אף שהקליפות מתעופפות ברוח, ואין לחוש בזה לאיסור זורה. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שלח].

ה מותר להתיז בשבת ספריי המתפזר בחלל האויר, ואין לחוש בזה משום זורה. וכן מותר להשתמש בשבת בבקבוקי בושם, שעל-ידי לחיצה על הפקק שלהם מתפזר מהבושם לחלל האויר, ואין לחוש בזה לאיסור זורה או לאיסור מוליד ריחא. [אולם אין להתיז מהריח טוב על הבגדים, משום מוליד ריחא]. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שלח].

ו מותר להשתמש בשבת בריסוס ״פליט״ ושאר סמים נגד זבובים ויתושים, ואין לחוש בזה גם לאיסור זורה, ובלבד שלא יעשה כן כנגד הזבובים ממש אלא באויר. וכן צריך שישאיר חלון אחד פתוח כדי שהזבובים יוכלו לצאת משם. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שלט].

סימן שכ – דיני סחיטה בשבת, מלאכת דש

א הסוחט בשבת זיתים לעשות מהם שמן, או ענבים לעשות מהם יין, חייב מן התורה משום מפרק, שהיא תולדה של מלאכת ״דש״, שהדש מפרק את התבואה מהקש והשבולים שבה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שמ].

ב אסור מדברי סופרים לסחוט בשבת תותים או רימונים, שהואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם כזיתים וענבים לפיכך גזרו בהם שמא יבואו לסחוט זיתים וענבים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שמא].

ג כל פרי שנוהגים באיזה מקום לסוחטו כדי לשתות את מימיו מחמת צמא או תענוג, [מפני שהפרי מצוי במקום ההוא בשפע רב], אסור לסוחטו בשבת בכל העולם כדין תותים ורימונים. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שמב]

ד ולפיכך אסור לסחוט אגסים מפני שבכמה מדינות נוהגים לסוחטן למשקה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שמג].

ה וכן אסור לסחוט תפוחי עץ בשבת, שיש מקומות שרגילים לסוחטם. וכן אסור מדברי סופרים לסחוט בשבת תפוחי זהב ואשכוליות למימיהם, הואיל ונוהגים לסחוט מהם הרבה מאד במקומותינו. וכן יש להחמיר בעגבניות וכדומה שלא לסוחטן אלא על גבי מאכל. ואסור לסחוט תפוז על סוכר שבכוס. ויש לאסור סחיטת תפוזים גם ביום טוב, ואף על פי שאין איסור סחיטתם בשבת אלא מדרבנן, ומשום שכל סחיטה ביום טוב אסורה. ומכל מקום מותר לסחוט תפוז על אוכל באופן שרוב המיץ נבלע באוכל. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שמג].

ו וכן אסור לסחוט בשבת מנגו, קלמנטינות, אננס, וכיוצא באלה, שמאחר שהדרך לסוחטן למימיהם, ממילא אסור לסוחטן בשבת מדרבנן. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שמג]

ז פירות שאין דרך לסוחטן בשום מקום בעולם, כגון חבושים, או אבטיח, מותר לסוחטם בשבת אף לצורך המשקה כדי לשתות מימיהם, שאינו אלא כמפריד אוכל מאוכל. ואפי׳ אם הדרך לסחוט אותם לשתות מימיהם לרפואה, מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תצא].

ח ומכל מקום נראה שלא הותר לסחוט פירות אלה אלא ביד, אבל לא במסחטה, אפילו ידנית שאינה פועלת על ידי חשמל, משום דהוי כעובדין דחול. [והדבר פשוט שמיקסר הפועל על ידי חשמל בלאו הכי אסור להשתמש בו בשבת]. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שדמ]

ט יש אומרים שאסור לחתוך אשכוליות לחצאין ולתת עליהם סוכר ולאכול מהאשכולית בכפית, שנמצא סוחט בשבת. ויש מתירים אף שעל ידי אכילתו נסחט קצת משקה מהפרי, שהרי אינו מתכוין דוקא למיץ בשעה שהוא אוכל, וגם לא ייבצר שמעט מהפרי מתערב עם המשקה שבכף. וכן עיקר. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שמה]

י יש אומרים שאסור למצוץ בשבת בפיו מן הענבים את המשקה שבהם, וכן אסור למצוץ בפיו את המרק מתוך הבשר, או את היין מתוך פת ששרו אותה ביין. ויש מתירים בזה בין בענבים ובין בבשר ופת הבלועים בהם משקים. והעיקר כסברת המתירים, אחר שאין דרך סחיטה בכך. ואף האוסרים לא אסרו אלא כשהוא דרך יניקה שאוחז הענב בידו ומוצץ מהענב, ואינו שם אותה בפיו, [ובזה ממדת חסידות טוב להחמיר בענבים שעיקר איסור סחיטתם מן התורה]. אבל אם נותן את הענב לתוך פיו ומוצץ המשקה, ומשליך החרצנים לחוץ, לכולי עלמא דרך מאכל הוא ומותר. [הליכות עולם ח"ד עמוד קו. ילקוט יוסף שבת ג' עמוד שמח].

יא בוסר שהוא חמוץ מאד ואינו ראוי לאכילה, אם סוחטו לתוך אוכל על מנת לאכלו לאלתר, מותר לכתחלה. והוא כדין הבורר אוכל מתוך פסולת על מנת לאוכלו לאלתר שמותר. ושלא כדעת האוסרים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג' עמוד תצב. הליכות עולם חלק ד' עמוד קב. לוית חן סימן נו עמוד עט].

יב פירות או ירקות הכבושים בחומץ או במי מלח, [כגון מלפפון חמוץ, וכדומה], וכן ירקות שלוקים, מותר לסוחטן בשבת לתוך קערה ריקה, כל שאינו צריך למים היוצאים מהם, ואינו סוחטם אלא כדי לתקנם ולהכשירם לאכילה. וכן מותר לסחוט לפת או חצילים מטוגנים, או שאר ירקות מבושלים, מהשומן שנבלע בהם, כשעושה כן כדי לתקן את האוכל, [שקשה לאוכלם מרוב שמנינותם]. ואם הוא צריך למימיהם אינו מותר לסוחטן אלא לתוך קדירה או קערה שיש בה אוכל. אבל אם אין בה אוכל, אסור. [ילקו"י שבת כרך ג' עמוד שנ].

סימן שכ – דין סחיטת לימון

יג מותר לסחוט לימון בשבת, שהעיקר לדינא לדידן כדעת מרן בשלחן ערוך, להקל בזה בכל ענין, בין כשסוחטו בפני עצמו לתוך כלי ריקן כדי לעשות ממנו לימונאדה, ובין כשסוחטו לתוך כלי שיש בו משקה, או על מנת לערבו אחר כך בתוך אוכל. ואין למורה הוראה להורות לאסור לסחוט לימון בשבת נגד דעת מרן השלחן ערוך מרא דאתרא שקבלנו הוראותיו. ומכל מקום המחמיר לעצמו שלא לסחוט לימון אלא גבי אוכל, תבא עליו ברכה. ואם סוחט לימון לצלחת שיש בה סלט, צריך ליזהר שאם נפלו מגרעיני הלימון לתוך הסלט לא יברור הגרעינים מתוכו, דהוה ליה בורר פסולת מתוך אוכל, שאסור מן התורה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג' עמוד שנ. לוית חן סי' נז. ובספר מנוחת אהבה כתב להחמיר בזה, וחילק מדעתו בין זמנם שהיו אוכלים מהלימון "הרבה" ולא היה עושים הרבה לסחיטה, לבין זמנינו שהלימון ברובו נעשה לשם סחיטה. אך קשה דא"כ אמאי פסקו הפוסקים גם בזמנם [מהריק"ש, הלק"ט], לברך על לימון שהכל, הרי לדבריו היו אוכלים ממנו "הרבה" ונעשה לשם אכילה. וגם הרדב"ז העיד שעושים ממנו חביות לרוב, ועל כרחך שגם בזמנם הלימון היה עשוי ברובו לסחיטה, ואפ"ה התירו לסוחטו, כיון שאין סוחטים אותו לצורך המיץ בפני עצמו, אלא לתערובת. וא"כ היאך כתב שהיו אוכלים ממנו "הרבה"].

יד ומכל מקום אם עושה לימונדה נכון לחוש לכתחלה לדברי המחמירים שלא לסחוט את הלימון לכוס ריק ואחר כך ליתן שם סוכר ומים, אלא יתן את הסוכר בתחלה לתוך הכוס, ויסחוט עליו הלימון באופן שהמיץ יבלע בסוכר, ואחר כך יערה עליו מים. ואף שמעיקר הדין נתבאר שאין איסור בסחיטת לימון בשבת, מכל מקום כיון שהוא דבר שבנקל אפשר להחמיר בו, לפיכך טוב שיסחוט את הלימון על גבי סוכר, וכמבואר. ואם אין הלימון נבלע בסוכר אלא צף מעליו, אין טעם לחומרא זו, דבזה לא שייך לומר משקה הבא אל האוכל כאוכל דמי, ולכן יסמוך על עיקר הדין שמותר לסחוט לימון בשבת. [ילקו"י שבת ג' עמוד שנב]

טו אם רוצה לסחוט לימון לתוך כוס תה חם, אין לסחוט הלימון לתוך הסוכר קודם שיערה מים רותחים מכלי ראשון לתוך הכוס, מפני שכשמערה מים חמים שהיד סולדת בהם מהכלי שעל האש, הרי הוא מבשל מי הלימון בעירויו, ונמצא שעושה חומרא המביאה לידי קולא. אלא יערה הרותחים לכוס ריק, ומשם יערה לתמצית הלימון והתה. ויש שמחמירים שלא לסחוט לימון לתוך כוס תה חם שהיד סולדת בו אפילו כלי שני, מפני שסוברים שהלימון נחשב דבר חריף שמבשל אף בכלי שני כמו בקלי הבישול. ולדעתם יש להמתין עד שהתה לא יהיה חם בחום שהיד סולדת בו, ואז יוכל לסחוט לתוכו את הלימון. אולם מדינא אפשר להקל. ומכל מקום טוב להחמיר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג' עמוד שנג. וראה לעיל עמוד תרסד סעיף נג]

טז מותר לשפשף הידים בחתיכת לימון שנסחט, כדי להעביר הלכלוך, אף שהלימון נסחט בשעת רחיצת ידיו. ומעיקר הדין יש להקל בזה אפילו בלימון שעדיין לא נסחט, וסוחטו בעת השפשוף בידיו. [ילקו"י שבת כרך ג עמוד שנג]

סימן שכ – סחיטה על גבי מאכל

יז מותר לסחוט אשכול ענבים בשבת לתוך קדרה שיש בה תבשיל, או לתוך קערה וצלחת שיש בהם אוכלים, שמשקה הבא לתוך האוכל דינו כאוכל, והרי הוא כמפריד אוכל מאוכל שאין בזה משום מפרק. וכל שכן שמותר לסחוט שאר פירות כגון תפוחי זהב ואשכוליות לתוך אוכל מהטעם הנ"ל. לפיכך מותר לסחוט בשבת תפוזים לתוך סלט פירות או גזר מרוסק [שריסקוהו מערב-שבת] כדי להטעימם. וכן מותר לסחוט פירות על גבי בננה או תפוח-עץ מרוסקים לצורך הכנת מאכל לתינוקות. במה דברים אמורים כשהמאכל שבתוך הקערה מרובה והמשקה הנסחט עליו מתערב ורובו נבלע בתוכו

ומתקנו, ולכן נחשב כאוכל. [ואין צריך שכל המשקה יבלע באוכל]. אבל אם המאכל הוא דבר מועט והמשקה הנסחט צף עליו מפני ריבויו של המשקה, הרי הוא מפרק ואין בזה היתר כלל. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שנד].

יח אם סוחט ענבים או שאר פירות לתוך קערה שאין בה אוכל, אף שדעתו אחר כך לתת שם אוכל, הרי זה אסור מדרבנן, כיון דלא מוכחא מילתא שעושה כן לצורך האוכל. ולצורך חולה שאין בו סכנה, מותר לעשות על ידי ישראל בשינוי, ובסכנת אבר אף בלא שינוי. וראה לקמן סימן שכח סעיף ה׳. [שם עמ׳ שנה. לוית חן סי׳ נה].

יט מה שיש נוהגים לתת שתים או שלש כפיות סוכר לתוך הכוס, וסוחטים על זה תפוחי זהב חצי כוס או יותר, באופן שהמשקה צף על הסוכר, יש למחות בידם, שאיסור גמור הוא [מדרבנן] משום מפרק. ובלאו הכי אין המשקה בא לתקן את האוכל, כי אדרבה הסוכר נטפל למשקה ונימוח בתוכו, ולא שייך בזה משקה הבא לאוכל כאוכל דמי. [שם עמוד שנו].

כ אין לסחוט פירות העומדים למשקים לכוס שבו משקה, שאין המשקה כאוכל לענין זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שנז].

כא משקים שזבו מאליהן בשבת מענבים, אפילו היו הענבים עומדים לאכילה אסור לשתות המשקים הללו עד למוצאי שבת, גזרה שמא יסחוט בידים. אבל משקים היוצאים מתותים ורימונים, אם עומדים למשקים אסור לשתות המשקים היוצאים מהם, ואם עומדים לאכילה, משקים היוצאים מהם מותרים בשבת, הואיל ואין איסור סחיטה בהם אלא מדברי סופרים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שנז].

כב הפורס תפוזים או שאר פירות ונתקבץ שם מעט משקה שנסחט מאליו בשעת החיתוך, מותר לשתותו בשבת. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שנז]

סימן שכ – סחיטה בשאר דברים

כג החולב בהמה בשבת חייב משום מפרק תולדה של מלאכת דש. [ילקו״י שבת ג עמ׳ שנח].

כד אסור לרסק בידים בשבת שלג או ברד, דהיינו לשברם בסכין או בכף לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיהם, גזירה שמא יבא לסחוט ענבים וכיו״ב, שהוא מפרק תולדה דדש. [שכשם שבסחיטת ענבים מוציא משקה מדבר אחר, כך כאן מוציא משקה משלג או ברד]. אבל מותר לתת אותם לתוך כוס של יין או מים והם נימוחים מאליהם, ואינו חושש. אבל לרסקם בידים אפילו בתוך הכוס אסור. ומותר לפזר מלח על שלג בשבת, למרות שגורם בכך להפשרת השלג והמסתו, שאין זה חשיב כמעשה בידים. [וכמובן שכל זה באופן שאין נכשלים באיסורים אחרים, כמו הוצאה מרשות לרשות, וכדומה]. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שנח].

כה דורס אדם בשבת ברגליו שלג או ברד, ואינו חושש לכלום, ואף-על-פי שהשלג או הברד נימוחים וזב מהם מים על ידי הילוכו, כיון שאינו מתכוין לכך מותר. ואף שהוא פסיק רישיה, מכל מקום הוי פסיק רישיה בדרבנן דלא ניחא ליה, שמותר. וכמו שמוכח כן מדברי התוספות שבת (קג סע״א), והרשב״א בחידושיו לכתובות (ו.). וכן הסכימו הרבה אחרונים. ועוד, שכיון שהוא דבר שאי אפשר להזהר בו לא גזרו בו. ואפילו מי שנועל נעלים שחקוק בסוליה שלהם אותיות וצורות [סמל מסחרי] מותר ללכת בהם על גבי שלג [או על חול], אף-על פי שהאותיות והצורות נדפסות בשלג [או בחול] בכתב בולט בדרך הילוכו, הואיל והוא דבר שאינו מתכוין. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שנט].

כו יש אומרים שמותר לרסק שלג או ברד בידים כשהם בתוך כלי של מים או יין, שמכיון שהם מעורבים במשקה ואינם בעין לא גזרו בזה. ויש חולקים. ולהלכה יש להורות שלא לרסק או לבחוש בכף וכיו״ב אפילו כשהם מונחים בתוך המשקה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שס].

כז ומכל מקום מותר לנענע הכוס אשר בו השלג והקרח כדי שיהיו נימוחים מהר יותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שסא].

כח מותר ליתן קוביות קרח על פירות כדי לקררם, אף שהקרח נפשר. [ילקו״י שבת כרך ג עמ׳ שסא]

כט דין הקרח כדין השלג והברד, שאסור לרסקו כדי שיזובו מימיו. אבל מכל מקום מותר לשבר חתיכת קרח גדולה לכמה חתיכות קטנות כדי שיתנם לתוך כוס מים או יין. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שסא].

ל וכן מותר לשפוך מעט מים על מיתקן קוביות קרח כדי שיוכל להוציא משם את הקוביות. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שסב].

לא מותר ליתן קוביות קרח, או חתיכות שלג או ברד לתוך כוס של יין או של מים, והם נימוחים מאליהם. שהואיל ואינו עושה מעשה בידים לא גזרו בזה חכמים. וכן אם נתנם בחמה או כנגד המדורה בצלוחית ריקה, ונימוחו מאליהם, מותרים בשתיה, ואין בזה משום נולד. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שסב].

לב צריך להזהר בחורף שלא יטול ידיו במים שיש בהם שלג או ברד, ואם מוכרח ליטול מהם, יזהר על כל פנים שלא ידחוק את השלג או את הברד בין ידיו שלא יהא מרסק. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שסב].

לג מקוה שהגליד על שפתו מהקור, מותר לשבור את הקרח כדי לטבול שם בשבת. וכן בור מים שבחצר שהגליד על שפתו, מותר לשבור את הקרח ולהוציא ממנו מים [באופן שאין בו איסור הוצאה]. וכן אם נעשה קרח על פני הבאר או הנהר, מותר לשבר הקרח דאף שהוא מחובר לקרקע לעולם יש עליהם תורת מים, וכל שעושה לצורך שבת, מותר. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שסג, ותצד. הליכות עולם חלק ד].

לד שומן שנקרש על פני הקדרה שיש בה רוטב, ונימוח על ידי שנתנו כנגד האש או על גבי קדרה המונחת על האש, מותר באכילה. ואפילו לכתחלה מותר לעשות כן. ואין זה דומה למה שאסרו לרסק שלג או ברד שהרי אינו עושה מעשה בידים לרסקן, אלא נותנן כנגד המדורה והם נימוחים מאליהם. ומכל מקום אחינו האשכנזים נוהגים להחמיר בזה על כל פנים לכתחלה, ורק במקום צורך סומכים על הסברא הנ״ל להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שסג].

לה כבר נהגו להקל ליתן סוכר לתוך כוס מים ולבחוש על ידי כף וכיוצא, ואף שאין מרסקין את הקרח בידים אף כשהקרח בתוך המים, מכל מקום בסוכר נהגו להקל. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד שסג].

לו ומכל שכן שמותר לשפוך תה רותח ואפילו מכלי ראשון על הסוכר שבכוס כדי שיהיה נימוח מיד, ואין לחוש בזה גם לאיסור מבשל, אחר שהסוכר כבר מבושל ואין בישול אחר בישול בדבר יבש. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שסד].

לז כבר נתבאר לעיל [סי׳ שיח] שמותר ליתן צימוקים ואפרסקים בשבת בתוך המים שבכלי, כדי לעשות משקה, ולשתותו באותו יום. ואין איסור בזה משום כובש כבשים, וגם אין איסור בזה משום סחיטה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תצב, והליכות עולם חלק ד עמוד קד].

לח מותר לתת בשבת ענבים לתוך חבית יין, כדי שיתבקעו מאליהם ויוציאו יינם, ואף על פי שיש אוסרים בזה לכתחלה, העיקר להלכה להתיר אפילו לכתחלה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תצג. הליכות עולם חלק ד׳ פרשת יתרו אות ז].

לט חבית שפקקו בפקק של פשתן כדי לסתום נקב שבדופן החבית, ומוציאין דרך נקב זה את היין מהחבית, יש מי שמתיר אף-על-פי שאי אפשר שלא יסחוט, ובתנאי שלא יהא כלי תחתיו, דכיון שאינו נהנה בסחיטה זו הוי פסיק רישא דלא ניחא ליה ומותר. וחלקו עליו ואמרו דאף על גב דלא ניחא ליה כיון דפסיק רישא הוא אסור. והעולם נוהגים היתר בדבר, ויש ללמד עליהם זכות, דכיון שהברז ארוכה חוץ לנעורת, ואין היד מגעת לנעורת, מותר, [כמו שהתירו בספוג שיש לו בית אחיזה]. ולפי שאין טענה זו חזקה, ויש לגמגם בה, לכן טוב להנהיגם שלא יהא כלי תחת החבית בשעה שפוקקים הנקב. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שסה]

מ מותר לקנח בשבת בנחת תינוק שעשה צרכיו בממחטה לחה. [ובלבד שיפרידנה מערב שבת]. ולכתחלה ישתמש בממחטות לחות הנמצאים בתחלת הקופסא, ששם הממחטות אינן לחות כל כך באופן שהמים נסחטים מהם. ויש לברר אם הממחטה עשויה מבד, שאם אכן עשויה מבד אין להקל בדבר. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד קפג]. וכן הדין במי שקינח עצמו בנייר טואלט לאחר שהרטיבו במים, שאם עושה כן בנחת יש לו על מה שיסמוך להקל. ואמנם יש לברר המציאות, שאם הממחטה הלחה עשויה מבד, יש להחמיר שלא לקנח בה מחמת ספק דאורייתא]. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ מהדורת תשס״ד עמוד שסו].

סימן שכ – מלאכת צובע – ודיני צביעה באוכלין

א הצובע הוא אחד מל״ט מלאכות האסורות בשבת. ואין הצובע בשבת חייב עד שיהא צבע המתקיים. אבל הצובע בצבע שאינו מתקיים, הרי זה פטור אבל אסור מדברי סופרים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שסו].

ב המסייד את כותלי ביתו בשבת, או הצובע את חלונות ביתו או הרהיטים, חייב משום צובע, דהוי דבר המתקיים. אמנם בנתינת הצבע לתוך מים יש אומרים שאין בזה חיוב חטאת, שהרי אין המטרה לצבוע את המים, אלא לצבוע את החפץ שנותן עליו הצבע. ויש חולקים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שסז בהערה].

ג אם צבע בשבת לקראת ערב, ובעוד הצבע לח יצאה השבת, יש אומרים דאינו חייב משום צובע. ויש חולקים, דאף שהצבע לח שפיר מיקרי כתיבה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמ׳ שסז בהערה].

ד אסור לצבוע בשבת את המנעלים, אף שכבר היה עליהם צבע. ואף אסור לומר לגוי לצחצחם בשבילו. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ שסח].

ה נכרי שעבר וצבע את המנעלים בשבת במשחת נעלים, לצורך ישראל, מותר לישראל לנועלן בשבת. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ שסח].

ו אסור לאשה להעביר סרק על פניה, [שהוא צבע בהיר בדבר המתקיים] משום דדמי לצביעה. אבל מותר לה לתת פודרא על פניה, אם הוא מהסוג שאפשר להעבירו עם היד, ואינו דבר המתקיים. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שסח. יביע אומר חלק ו׳].

ז אסור לאשה לצבוע את שפתיה בשפתון [אודם] בשבת. וכן אסור לה לצבוע בשבת את צפרניה בלאק, שיש בזה איסור צובע. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שסט].

ח האוכל בשבת מפירות המשאירים רושם של צבע בידיו, כגון תותים ורימונים וכיוצא בזה, צריך להיזהר שלא יקנח פיו וידיו במפה כדי שלא יצבע את המפה בצבע הפירות שבידיו, ולכן ירחץ ידיו במים, ואחר כך ינגבם. ואף שמעיקר הדין אין בזה איסור צובע דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה באיסור דרבנן, מכל מקום מאחר ואפשר בנקל לרחוץ בניקיון ידיו תחלה במים, קודם שיקנח ידיו במפה, טוב להחמיר לעשות כן. שהרי אפילו בחול הדרך לעשות כן, ולא להשחית ולקלקל המגבת. ובמקום צורך יש להקל. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שע]

ט האוכל תותים ושאר פירות הצובעים יזהר שלא יגע בידיו בבגד או במפה משום צובע, אבל הצובע פתו במשקה הפירות אין בכך כלום שאין צביעה לא באוכלים ולא במשקים. ומותר לאשה לאכול בשבת תותים ושאר פירות הצובעים המשאירים רושם על שפתיה, ואף על פי שבזה היא צובעת את שפתותיה בצבע אדום, והוי כאילו צובעת שפתיה בשפתון (אודם), כיון שאינה מתכוונת לכך מותר, ואף על פי שהוא פסיק רישיה, כיון שאין דרך צביעה בכך שפיר דמי. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שע].

י מותר להניח תחבושת לבנה על גבי מכה שיוצא ממנה דם בשבת, ואין לאסור בזה משום שצובע את התחבושת, בפרט שהתחבושת עומדת לזריקה, וגם אין זו דרך צביעה אלא דרך לכלוך. וכן יש להקל בנייר [טישו] להניחו על פצע בשבת, דמלבד שהוא דרך לכלוך, הרי תיכף משליך הנייר לאיבוד. ומ״מ היכא דאפשר טוב לרחוץ מקום הדם במים כדי שלא יצבע את התחבושת. [ילקו״י שבת ג עמ׳ שע. וע״ש שנהגו כדברי הרדב״ז גם לגבי בגד, כל שהוא דרך לכלוך].

יא והוא הדין במי שיש לו טחורים שרשאי בעת עשיית צרכיו לקנח בנייר טואלט, אף- על-פי שיוצא ממנו דם. וביותר יש להקל למי שעלול תמיד לרדת לו דם מהחוטם, ולפעמים קשה לעצור את הדם אלא על ידי נתינת צמר גפן בפנים החוטם. ואין לחוש בזה לאיסור צובע, אחר שהוא דרך קלקול. והמחמיר בכל זה היכא דאפשר בנקל, תבוא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שע. ירחון קול תורה סיון תשס״ג עמ׳ ע].

יב מותר לשרות בשבת צימוקים ואפרסקים במים, שלא אסרו אלא דיו וסממנים שעושים צבע. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שעב].

יג אין צביעה באוכלין, ולכן מותר ליתן כרכום בתבשיל שיהיה לו מראה יפה. ואין לחוש לו משום צובע. וכן מותר להטביל עוגה לתוך כוס תה או קפה, או לתוך כוס מיץ תפוזים וכדומה, אף-על-פי שהמשקה צובע את העוגה, ואין בכך כלום, שאין צביעה לא באוכלים ולא במשקים. [ילקו״י שבת ג עמוד שעב].

יד כשם שאין צביעה באוכלין כך אין צביעה במשקין, ולכן מותר למזוג בשבת סירופ הנקרא ״מיץ ממותק״ לתוך מים, ואין צריך להכינו מערב-שבת. וכן מותר למזוג מים לתוך עראק בשבת, אף שעל ידי כך נהפך המשקה ללבן. ויש מחמירים ליתן בתחלה את הסירופ ואחר כך לשפוך עליו מים, ומעיקר הדין אין צריך לחוש לזה, אך המחמיר תבא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שעג].

טו וכן מותר לעשות תה בשבת על ידי נתינת מי התמצית לתוך כוס שיש בו מים חמים [כלי שני], ואין לחוש בזה לאיסור צובע בשבת. וגם בזה יש מחמירים ליתן תחלה בכוס את מי התמצית, ומערים לתוכו מים חמים מכלי שני, כדי לחוש לאיסור צביעה במשקין. ואף שמעיקר הדין אין צריך לחוש לזה, מכל מקום המחמיר תבא עליו ברכה. וכן מותר להוסיף אבקת קפה בשבת לתוך כוס מים חמים בעת שתייתו, אף על פי שבכך הוא צובע את המים. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד שעג].

טז מותר להוסיף יין אדום על יין לבן, או על מיץ ענבים שצבעו בהיר, ואין בזה איסור צובע. ואפילו אם מתכוין לכתחלה לעשות מראה במשקה. [ומה שכתב במנוחת אהבה להחמיר ביין של קידוש, שלא למזוג יין אדום לתוך יין לבן כדי להאדימו, הנה כבר כתב הפרי מגדים שגם אם כוונתו שהיין יהיה בצבע אדום, מותר, דסוף סוף אין דרך צביעה בכהאי גוונא במשקין. ודברי הפרי מגדים הובאו ביביע אומר ח״ב]. [ילקו״י שבת ג׳ עמוד שעה, ושבת א׳ עמוד רפ, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תקפד].

יז אף שביארנו שאין צביעה במשקין, מכל מקום הצובע בשבת מאכלים או משקים בצבע ממש, ולא במיני מאכל, יש לאסור בזה משום צובע. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שעה].

יח יש הנותנים בתוך מיכל המים של בית הכסא צנצנת שיש בה חומר מחטא בצבע כחול, וכאשר מושכים הידית להוריד את המים הם נצבעים בצבע כחול, יש אומרים שמותר להם למשוך את ידית המיכל בשבת כדי להוריד מים לשטוף את האסלה, אף שעל ידי כך נכנסים מים חדשים למיכל ונמצא שגורם לצביעתם. ויש חולקים, והעיקר לדינא להקל בזה, והמקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו, שמעיקר הדין אין לחוש בזה לא לאיסור צובע ולא לאיסור ממרח, ולא לאיסור מוליד ריח במים. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שעה].

יט מותר להניח בשבת מאכל לתוך צלחת מנייר, או משקה אדום בכוס נייר, אף שהנייר נצבע מהמאכל או מהמשקה, ואין לחוש בזה לאיסור צובע כלל. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שעז]

כ מותר למוהל לתת חתיכת צמר-גפן בתוך יין בשבת כדי להטעים לתינוק אחר המילה, ואין לחוש בזה לצביעת הצמר-גפן. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שעז]

כא משקפיים אשר צבע הזגוגיות שלהם משתנה בהתאם לקרני אור השמש, שכאשר אדם יוצא מביתו אל הרחוב נעשות כהות, וכאשר חוזר לביתו חוזרות ומתבהרות כזכוכית רגילה, מותר לצאת בהם בשבת ואין לחוש בזה לאיסור צובע. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שעז].

סימן שכא – דיני טוחן ולש בשבת

א הטוחן בשבת חטים או שעורים וכיוצא בהם כשיעור גרוגרת [שהוא כשליש ביצה] חייב. וכן הדך תבלין במדוכה וכן השוחק סממנים במכתשת, הרי זה טוחן, וחייב. וכן המנסר עצים, כדי ליהנות בנסורת שלהם, והשף לשון של מתכת בפצירה, כדי להשתמש בעפר המתכת, כדרך שעושים צורפי הזהב, הרי זה תולדת מלאכת טוחן, וחייב. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד שעח].

ב וכן המבקע עצים בכלי לחתיכות דקות חייב. וכן המפרר רגבי עפר חייב משום טוחן. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שפ].

ג אסור לטחון בשבת גרגירי קפה בריחיים שלהם, [וכל שכן בריחיים הפועלים ע״י חשמל אף אם הוכנו ע״י שעון שבת וכדומה]. ויש אומרים שהטוחן קפה בריחיים שלהם חייב מן התורה משום טוחן. ויש חולקים ואוסרים טחינת הקפה בריחיים שלהם רק מדרבנן. [שבת ג׳ עמ׳ שפא].

ד יש אומרים שהמחתך את הירק בסכין דק דק הרי זה תולדת טוחן וחייב. ורוב הפוסקים חולקים על זה וסוברים שאינו חייב אלא כשמחתך ירק שאינו ראוי לאוכלו כמות שהוא חי, וחותכו על דעת לבשלו, אבל ירקות הראויים לאוכלם כשהם חיים, וכן פירות ופת וכיוצא בהם, מותר לחתכם אפילו דק דק. וראוי להחמיר כסברא הראשונה הואיל והיא מחלוקת הפוסקים באיסור תורה. במה דברים אמורים כשמחתך את הירק על דעת לאוכלו לאחר זמן, או למחר, אבל אם מחתכו בסכין כדי לאוכלו ״לאלתר״ מותר. שלא אסרו חכמים על האדם לאכול מאכלו חתיכות קטנות או גדולות. וגם אם חותך בסכין דק דק לתת לאחרים לאכול מיד, או סמוך לסעודה, ואפילו לסוף הסעודה מותר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שפב].

ה ולכן מותר לחתוך ירקות הנאכלים כמות שהם חיים, ל״סאלאט״, בסכין דק דק. כגון, עגבניות, מלפפונים, חזרת, וכדומה, בין לעצמו בין לאחרים, על דעת לאכול אותם לאלתר. ויש נוהגים ממדת חסידות לחתוך הירק של הסלט חתיכות גדולות קצת. ואף על פי שאין זה מן הדין, מכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שפט].

ו וכמה שיעור לאלתר? אם היה יושב בסעודה מותר לעשות סאלאט לצורך אותה סעודה, אפילו היא נמשכת שעות מספר. ואם עדיין אינו מיסב בסעודה, אין לעשות סאלאט אלא סמוך ממש לסעודה. לפיכך יש להזהר שלא לעשות סאלאט בשבת שחרית עד צאת האנשים מבית הכנסת ומוכנים לסעודה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שפט].

ז מותר לחתוך הירקות על דף עץ, אפילו אם על ידי הסכין נעשים חריצים בדף, ואפילו אם חותך את הירקות דק דק על העץ המיוחד לכך, יש להקל כשעושה כן לצורך סעודה לאלתר, דאכתי חשיב צורך אכילה לאלתר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שפט, ותצז].

ח מי שחתך בצל וצנון ועגבניות דק דק שעה או שעתיים קודם הסעודה, אף-על-פי שבודאי לא טוב עשה בעמיו לעשות מעשה להקל נגד מרן השלחן ערוך שפסק שהעושה כן חייב משום טוחן, אלא-אם-כן עושה על מנת לאכול לאלתר, מכל מקום אין הירקות נאסרים משום כך, ובדיעבד מותר לאוכלם. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שצ].

ט אם עשו סלט לצורך אותה סעודה ונשאר ממנו לסעודה אחרת, מותר לאכול מהסלט בשבת, שהרי אפילו אם חשב לחתוך העגבניות דק דק לצורך סעודה אחרת, נתבאר בסעיף הקודם שאנו מקילין ליהנות מהסלאט, כל שכן כאן שמחשבתו היתה להיתר, ומלאכת מחשבת אסרה תורה. ובלבד שלא יערים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שצ].

י מותר לפרר לחם בשבת, וכגון לפני התרנגולים, שאין טחינה אחר טחינה, והואיל וכבר נטחנה התבואה, ונעשית קמח, אלא שחזר וגיבלה ואפאה, אין בזה יותר דין טוחן. ויותר טוב לפרר לפניהם סמוך לאכילתם, וכמו שנתבאר לעיל, שלא נאסר טוחן באוכלים כשעושה לצורך אכילה לאלתר. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שצ].

יא אסור לחתוך ירקות דק דק ולהניחם לפני העופות בשבת, ואם עושה כן על מנת ליתן לפני העופות לאלתר, יש להקל. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שצ, ותצז].

יב מותר לחתוך בסכין בשר מבושל או צלי דק דק, אפילו שלא לצורך סעודה לאלתר, הואיל ואין גידולו מן הארץ, ויש אומרים שאין טחינה אלא בגידולי קרקע, ובצירוף סברת הפוסקים שאין טחינה באוכלים הראויים כמות שהם, לכן יש להתיר. ואפילו מי שאינו יכול ללעסו בלי שיחתכנו מפני

שהוא קשה, ועל ידי חתיכתו מתקנו לאכילה, מותר. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד שצ].

יג ומטעם זה מותר לחתוך גבינה בסכין דק דק, או למעך אותה במזלג, אפילו שלא לצורך סעודה לאלתר, ובלבד שיהיה לצורך השבת. מפני שאין הגבינה גידולי קרקע, ולא שייך בה דין טחינה, שאינה נוהגת אלא בגידולי קרקע, כגון ירקות וכיוצא בהם. ואף על פי שהמגבן חייב משום בונה (שבת צה.), אין בחיתוך הגבינה שום איסור משום סותר, שהואיל ולא שייך בגבינה סותר על מנת לבנות לא גזרו בה חכמים כלל. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שצא. שו״ת יביע אומר ח״י בהערות לרב פעלים ח״א או״ח סימן יט].

יד אבל אסור לגרור גבינה במורג חרוץ בעל פיפיות [פומפיה], אפילו לצורך אכילה לאלתר, שלא התירו לטחון בכלי המיוחד לטחינה, שהרי זה כעובדין דחול. וכדין שחיקת תבלין במכתשת שאסורה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שצא].

טו לפיכך אסור גם כן לגרור גזר או צנון בפומפיה בשבת אפילו על דעת לאוכלם לאלתר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שצא].

טז אולם מותר לקלף פירות וירקות במקלף המיוחד לכך. [וראה לעיל הל׳ בורר סע׳ סא].

יז מותר להשתמש בשבת בסכין ״מקצץ ביצים״ שיש בו שורה של להבים המרוחקים זה מזה ומותקנים במסגרת, ועל ידי לחיצת הלהבים על הביצה, היא נחתכת לפרוסות דקות כמספר הלהבים. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שצב].

יח מותר לדוך פלפלין בשבת אפילו הרבה ביחד, ובלבד שידוכם בקתא של הסכין, וגם בתוך קערה, ולא בתוך המכתשת. והטעם להיתר זה, לפי שעושה שני שינויים: א. שאינו כותשם במכתשת. ב. שאינו טוחנם ביד המכתשת (עלי). לפיכך מותר לכתחלה. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד שצב].

יט מה שיש נוהגים לדוך אגוזים ותמרים ביחד בשבת עד שנעשים כגוש אחד, אף אם עושים כן על מנת לאכול לאלתר אין להקל בזה. אולם אם עושים כן לצורך זקנים וילדים, או לצורך חולה, ועושים כן לאלתר ובשינוי, כגון בידית הסכין או ביד המכתשת בצדה הצר, שאין דרך לדוך כך בחול, אין בזה איסור. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שצג, ובמהדורת תשס״ד עמוד תקא].

כ אין כותשים מלח במדוך של עץ (וכל שכן במכתשת מתכת או אבן), אבל מרסק הוא את המלח ביד הסכין, וגם בתוך קערה, להצריך שני שינויים, וכנ״ל. וכן מותר לפרר את המלח בידיו. ודוקא במלח גס יש להחמיר להצריך שני שינויים, אבל מלח דק שנתבשל ונעשה פירורין מותר לחתכו בסכין דק דק, וכמו שחותך פת, ומכל מקום אסור לכותשו במכתשת. ודין סוכר כדין מלח הנ״ל. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שצד].

כא טבק הרחה שנתייבש ונעשה כעין רגבים מדובקים מותר לשוחקו ולפררו בראשי אצבעותיו, שאין טחינה אחר טחינה. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד שצה].

כב מותר לשפשף בשבת את בגדו מטיט שנפל על בגדו, ואף-על-פי שהטיט יבש וע״י שפשופו הוא מתפורר ונטחן עד אשר דק לעפר, אין בזה משום דין טוחן. ובלבד שלא ישפשף הבגד מבחוץ שנראה כמלבן הבגד, אלא משפשפו מבפנים. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שצה].

כג מותר לשחוק בראשי אצבעותיו שושנים והדסים יבשים, כדי להריח בהם מיד, וכדין אוכלים שמותר לחותכן דק על מנת לאכול לאלתר. ויש חולקים. והמקילים יש להם על- מה שיסמוכו. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד שצז].

כד פלפלין שיש בהם ריח טוב, מותר לכתוש אותם בבגד, ואין לאסור בזה משום מוליד ריחא, שכל שאינו מתכוין אף שהוא פסיק רישיה יש להתיר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שצז].

כה מותר להטיל מי רגלים בשבת על גבי טיט או על גבי עפר תיחוח וחול, ואין לאסור בזה משום מגבל, כיון שאינו מתכוין לגבל העפר. ואפילו אם הוא פסיק רישיה, הואיל והוא פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן, משום דקיימא לן כרבי יוסי בר יהודה שאינו חייב משום לישה עד שיגבל, הילכך מותר. והוא הדין שמותר למוהל לרקוק דם המציצה בשבת על גבי עפר בשבת, ואין בזה חשש גיבול, כיון דהוי פסיק רישא דלא ניחא ליה בדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד שצח].

סימן שכא – תיקוני מאכל בשבת

כו הכובש כבשים בשבת אסור, מפני שהוא כמבשל, שהלכה רווחת ביורה דעה (סימן קה), כבוש הרי הוא כמבושל. הילכך כל דבר שהמלח מועיל לשנות טבעו להפיג חריפותו או מרירותו, כגון צנון ובצל ושום, אסור למלוח ארבע או חמש חתיכות ולהניחם לפניו, אלא מטבל כל אחת לבדה ואוכלה. וכן סלט שעושים כגון מלפפונים חיים שעודם בקליפתם, אסור למולחם ולהמתין עד שיקבלו טעם המלח ויזיעו, אלא ישפוך עליהם חומץ או שמן תיכף ומיד אחר נתינת המלח עליהם. ואמנם מותר ליתן צימוקים ואפרסקים בשבת בתוך המים שבכלי, כדי לעשות משקה, ולשתותו באותו יום. ואין איסור בזה משום כובש כבשים, וגם אין איסור בזה משום סחיטה. [לוית חן סימן ס].

כז ירקות שנכבשו במי מלח, כגון קישואים ומלפפונים וכיו״ב, ורוצה ליתנם בתוך חומץ כדי שיקבלו טעם החומץ, וכן להיפך, על מנת לאכלם בו ביום [בשבת], העיקר להקל, משום שאין כבישה אחר כבישה. אולם הפותח צנצנת שיש בה כבושים הנעשים בבית, והוציא ממנה כבושים לאכילה, ונוכח שעדיין לא נגמרה כבישתם כראוי, נכון להחמיר שלא להחזירם למקומם בצנצנת שיש בה מי מלח או חומץ, כיון שעדיין לא נכבשו כל צרכם. [ילקו״י שבת ג עמוד רנ, ועמוד שצט, ועמוד תצח].

כח העושה סלט בשבת מעגבניות ושאר ירקות, מותר לתת עליהם מלח, ואין לחוש בזה משום כובש כבשים בשבת, דהוי כדין ביצה שמותר למולחה בשבת, כיון שאין דרך לעשות כבשים מביצה, וגם אין המלח בא אלא לנתינת טעם בלבד, ולא לכבישה. ושני הטעמים הללו שייכים גם בסלט עגבניות. והמחמיר לתת מיד לאחר מליחת הסלט שמן או מי לימון וכדו׳, לבטל כח המלח, תבא עליו ברכה. אולם אין למלוח לכתחלה בשבת בשר אפילו מבושל, או ביצה מבושלת, אפילו לצורך בו ביום, מסעודה לסעודה אחרת, כי הרי אפשר לו למלוח אותם אחר כך בשעת הסעודה. אבל אם יש איזה צד שטוב לו שימלחם עכשיו, יותר ממה שימלחם אחר כך, כגון שהם חמים ויקבלו טעם המלח יותר, אין שום איסור בדבר. ובלבד שלא ימלח אלא לצורך השבת, ולא לצורך מה שיאכל אחר השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תצח].

כט אסור לעשות מי מלח מרובים, מפני שנראה כעושה לצורך חול. אבל עושה הוא מעט כדי לטבל בהם פתו או לתת לתוך התבשיל, שכל זמן שהם מועטים שאדם מרגיש בהם שאינם עשויים אלא לצורך השבת, מותר. ואם עושה מי מלח עזים, דהיינו שנותן שני שלישי מלח ושליש מים, אסור אפילו מעט, משום סרך מעבד או מבשל. ואם עושה כן בסוכר במקום מלח מותר, שאין דין הסוכר כדין המלח כלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמ׳ תצט. הליכות עולם חלק ד׳].

ל ולכן מותר לפזר סוכר בשבת על תותי שדה, וכיו״ב, כדי להמתיקם, ולהשהותם קצת ולאוכלם לאחר זמן מה בשבת עצמה, ואין בזה לא משום מעבד ולא משום כובש כבשים בשבת. והרוצה להחמיר יפזר עליהם סוכר ויאכלם לאלתר. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד תא, ותצט].

לא יש אומרים שאסור לשפוך יין ושאר משקים לתוך חומץ בשבת כדי שגם הם יהפכו לחומץ, ויש מתירים, וטוב לחוש לסברא ראשונה. אבל אם נותן יין ושאר משקים כדי להחליש כח החומץ, מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ מהדורת תשס״ד, עמ׳ תק, הליכות עולם חלק ד׳].

לב מותר למעך בננה בשיני המזלג, כמעשהו בחול, לצורך התינוק, על דעת להאכילו לאלתר, ואין צריך לעשות הריסוק בשינוי. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד תא].

לג המיקל בעת הצורך לטרוף ביצים בקערה בשבת, יש לו על מה שיסמוך, ואין לחוש משום שנראה כמי שרוצה לבשלם בקדרה. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד תב בהערה].

לד מותר לעשות מיונז בשבת, דהיינו שמערבים ביצים ושמן וחרדל וסוכר וקצת מלח, ובתנאי שיעשה כן על דעת לאכול לאלתר באותה סעודה. וגם לא יטרוף לערבם בכח, אלא מערב בכף בנחת. ואין לחוש בזה משום לישה ויזהר שלא לטרוף לערבם בכח.[ילקו״י שם עמ׳ תב].

לה בימי מלחמה שאין מה לאכול, ומוכרחים לבשל בשר בשבת, יש למלוח את הבשר קודם הבישול להוציא את דמו. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד תג].

לו מותר למרוח בשבת חמאה או שאר ממרחים על פרוסת לחם, על מנת לאכול לאלתר, ואין לחוש בזה לאיסור ממרח. [ילקו״י שבת כרך ג עמוד תד].

לז טחינה שומשמין שכבר הכינוה מערב שבת, ורוצים להוסיף בה מים בשבת כדי לדללה יותר, מותר להוסיף לה מים בשבת ולבחוש. ויש אומרים שאף מותר להכין טחינת שומשמין בשבת על ידי הוספת מים ולימון ומלח על גבי טחינה גולמית שנילושה כבר בבית החרושת, ונעשית בלילה עבה. ואף על פי שדרך העולם להוסיף לה בתחלה מעט מים ולערבב ואז היא נעשית קשה כמו עיסה, מכל מקום כיון שאין עושים כן כדי שתהיה טעימה יותר אלא כדי להקל עליהם את הכנתה, וגם לבסוף מוסיפים לה מים וחוזרת להיות רכה, לפיכך אין לחוש בזה לאיסור לש. ובלבד שיעשה כן סמוך לסעודה. ויש חולקים ומחמירים, שמאחר ובתוך כדי הלישה נעשית הטחינה כמו עיסה קשה, יש לחוש לאיסור שנראה כלש. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ תה].

לח מותר למזוג מים לתוך יי״ש חזק במעורב עם ספירט, ואפילו שאי אפשר לשתותו בלי מזיגה, ואין לחוש בזה לאיסור מכה בפטיש, שאין איסור מכה בפטיש באוכלים. [יביע אומר חלק י׳ דף קז טור א׳. בהערות לרב פעלים ח״א סימן יז].

סימן שכב – דין נולד בשבת

א ביצה שנולדה בשבת אסור לאוכלה [לגומעה כשהיא חיה] ואפילו לטלטלה. ואם נתערבה באלף כולן אסורות בשבת. אבל יכול לכוף עליה כלי כדי שלא תשבר, ובלבד שלא יגע בביצה. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תז].

ב פירות שנשרו מן האילן בשבת, אסורים באכילה ובטלטול בשבת. וכן ירקות הנמצאים תלושות בגינה בשבת, אסור לאכלן ואף לטלטלן, שמא נשרו בשבת. ובמוצאי שבת מותרים מיד, ואין צריך להמתין זמן בכדי שיעשו. ואם יודע שהפירות נשרו מהאילן מערב-שבת, מותר ליקח אחד אחד, שאם ילקטם היינו מעמר, וקרוב לומר שיש בזה חיוב חטאת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תז].

ג יש אומרים שאסור להקפות מים לעשותם קרח במקרר חשמלי וכיוצא בו, בשבת. ויש מתירים לצורך השבת. והעיקר כדעת המתירים, ואין לאסור בזה משום נולד. וכן מותר לעשות גלידה בשבת. וגם להמחמירים אם נעשה על-ידי גוי פשיטא שמותר ליהנות מזה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תח].

ד יש אוסרים לעשות גזוז בשבת, על-ידי שמערב אבקת סודה עם מיץ ממותק בתוך מים, שהרי הוא כמוליד כח חדש במים, ודומה למה שאסרו לרסק שלג וברד מטעם מוליד. ויש שאוסרים עוד לעשות גזוז ממי-סודה המוכנים לשתיה ומערבם עם מיץ ממותק, מטעם שמעלה רתיחה ודומה למבשל. ויש מתירים בכל זה אף לכתחלה. וכן עיקר לדינא כדברי המתירים לגמרי. וכן מותר לערב בשבת מים עם אבקת סודה לשתיה, ואף על פי שדרכה להעלות קצף הרבה כעין רתיחה ודומה לבישול, מכל מקום הדבר מותר. [שבת ג׳ עמוד תט. שו״ת יביע אומר ח״י דף קח טור ב׳, בהערות לרב פעלים ח״א או״ח סי׳ יח].

ה מותר לעשות מי-סודה בשבת על-ידי הכלי המיוחד לכך שנקרא ״סיפולקוס״ או ״סודה סטרים״, ואין בזה שום חשש לא של עובדין דחול, ולא משום נולד, ולא משום מכה בפטיש. ובלבד שיעשה זאת לצורך השבת. ואם הותיר לאחר השבת אין בכך כלום. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תי].

סימן שכב – דין מוליד ריח בשבת

א אסור ליתן ריח טוב על גבי מטפחת וכדו׳, משום מוליד ריחא, [שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה בשבת]. אך מותר לזלף ריח טוב על הפנים והידים, שאין דין מוליד ריחא בבשר האדם, ומותר גם לזלף ריח טוב על שערות הראש או הזקן. [שם עמ׳ תי].

ב מותר לתת ריח טוב או מי ורדים באוכלים ומשקים בשבת, כדי להטעים את התבשיל, ואין לחוש בזה לאיסור מוליד ריחא בשבת, ובלבד שלא יתן לתוך כלי ראשון. וכן דעת רוב ככל האחרונים. אבל במים העומדים לרחיצה אין ליתן בתוכם מי ורדים ושאר ריח טוב בשבת או ביום טוב. ורק אם נתן בהם מי ורדים מערב שבת מותר לרחוץ בהם ידיו בשבת, ואף לנגבן במגבת. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד תיג].

ג מותר להניח אתרוג על גבי מטלית או סרבל בשבת וביום טוב, אף שהאתרוג נותן בהם ריח טוב, מאחר שאינו מתכוין לכך. [ילקו״י שבת כרך ג׳ עמוד תיג].

ד מותר לטלטל עצי בשמים להריח בהם, ומותר למוללם בידו כדי להריח בהם, הן בבשמים רכים והן בבשמים קשים, ואין בזה משום מוליד ריחא. ומותר להריח בבשמים אחר המילה בשבת, ואף לקטום מהם [אחר שנתלשו מערב-שבת] כדי לחלקם לקרואים. [שם]

ה המטייל בגינתו בשבת או ביום טוב, ומתכוין להריח מהשושנים והפרחים שבגינה, מברך ברכת הריח, ובלבד שישים לב ויזהר שלא יתלוש מהם. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד תיד].

ו מותר ליתן בניאגרה של השירותים סבוניה המכילה גם חומרי חיטוי הצובעים את המים, ואין בזה איסור מוליד ריחא. וכבר נתבאר לעיל שאין לחוש בזה גם לאיסור צביעה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ עמוד תיד].

סימן שכג – דיני קנין צרכי שבת – בשבת

א הנצרך בשבת למצרכי מזון, מותר לבקש מחנוני שיתן לו המצרכים בשבת, וישלם לו במוצ״ש. וכן מותר לבקש ממנו שיביא מצרכים אלה מהחנות, ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים, ולא שם מדה, [ומ״ש בש״ע סכום מדה, כתב הגר״א שהוא ט״ס], ולא סכום מנין. וגם לא ישקול או ימדוד מה שנותן לו. והדבר פשוט שאם מותקנת מערכת אזעקה בדלת החנות, שאין לפתוח את הדלת בשבת גם לצורך שמחת חתן וכלה, כיון שעל ידי פתיחתה מפעיל באופן אוטומטי את מערכת האזעקה. וכל זה במקומות שיש בהם עירוב, אבל במקומות שאין בהם עירוב, אסור לחנוני ליתן לו מצרכים בשבת, שיש בזה איסור מסייע. וגם במקומותינו שיש עירוב לדידן נכון להחמיר שלא לסמוך עליו, ולא לטלטל כלל ברשות הרבים, אלא על-ידי קטן. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד ז].

ב וכל זה הוא דוקא מחנוני ישראל, אבל מאינו יהודי אסור ליקח ביצים בשבת, שמא נולדו היום ומוקצה הוא. וכן הרימונים, שמא נלקטו היום מן המחובר. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד ז].

ג שקיות סוכר הארוזות במשקל קילו, וכיוצא בזה, יש אומרים שמותר לבקש מהחנוני בשבת כמה שקיות, למרות שאומר: תן לי כך וכך קילו סוכר, ואין בזה משום הזכרת שם מדה, אלא נחשב כהזכרת מנין שמותרת. [ודוקא הזכרת סכום מנין אסורה]. ונכון להחמיר לומר תן לי כך וכך שקיות, בלי לנקוב

במשקל. והמקילים לומר תן לי כך וכך קילו סוכר, יש להם על מה שיסמוכו. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד ח׳].

ד הנצרך בשבת לרימונים או ביצים, יכול לומר לחנוני תן לי ד׳ רימונים או ה׳ ביצים. וכן מותר לומר לבעל החנות את מספר הבקבוקים שהוא צריך, וכן כל כיוצא בזה. וכן מותר לו לומר לחבירו מלא לי כלי זה ולמחר נמדוד כמה מכיל הכלי. ואפילו אם הוא כלי המיוחד למדידה מותר ליתן בו. אבל למדוד בכלי המיוחד למדידה ולשפוך לתוך כליו של לוקח, אסור, אף על פי שממעט או מוסיף על המידה ואינו מתייחס אליה. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד י].

ה הלוקח בקבוקי יין או שאר משקאות מהחנוני בשבת, אסור לו להעבירם ברחוב בתוך סל כדרכו ביום חול, אפילו במקום שיש עירוב, אלא יביאם בשינוי, אף אם ע״י כך יצטרך לטרוח יותר, לילך ולבוא מספר פעמים. ואם ממהר לצורך אורחים מותר להביאם בסל כדרכו בחול. [ובמקומות שאין בהם עירוב בלאו הכי אי אפשר לטלטל בשבת]. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד יא].

ו מותר לשלם מערב שבת עבור מצרכים שונים, ולקבל עבור כל מצרך פתק אחד, כדי שביום שבת ימסור הפתקים לחנוני ויקבל את המצרכים הדרושים לו, וכן עבור ב׳ מצרכים מקבל ב׳ פתקים, וכן על זה הדרך, ובלבד שלא יהיה רשום על הפתק את הסכום ששילם. [שם עמ׳ יב].

ז וכן מותר לשלם מערב שבת עבור טבילה במקוה [לטבול במים צוננים], ולקבל פתקא כדי למוסרה לבלן ביום השבת, ובלבד שלא יהיה רשום סכום התשלום על הפתקא. [ובמקומות שאין בהם עירוב בלאו הכי אי אפשר לטלטל]. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד יד].

סימן שכג – דיני הדחת כלים וטבילתן בשבת

ח מותר להדיח כלים בשבת אחר הסעודות לצורך היום, כגון שנשארה לו עדיין סעודה לאכול. [ואם יש לו מערכת כלים נוספת ראה להלן סעיף יח]. אבל אם אינו צריך לכלים בשבת, וכגון לאחר סעודה שלישית שאין אוכלים אחריה, אין מדיחין את הכלים. [שבת כרך ד׳ עמוד יד].

ט כלי שתיה מותר להדיח כל היום, אף אם אינו צריך אלא לכוס אחד, שכל היום ראוי לשתיה. ואם ברור לו שלא ישתה עוד, לא ידיח הכוסות. [ש״ע סימן שכג ס״ו. משנ״ב סק״ל].

י מותר להדיח כוס כסף של קידוש, אחר הקידוש של בוקר, אף שאין משתמשים בכוס זה אלא לקידוש. דסוף סוף כוס זה ראוי לשתות בו, ואין קבע לשתיה. ובפרט שכוונתו למנוע השחרת הכוס כסף אם לא ידיחו אותו מיד. וכן אם מדיח הכוס כסף ומניחו בוטרינה שבבית לנוי וליופי, מותר להדיחו בשבת, דזה גופא מיקרי צורך שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד יט].

יא יש אומרים שאסור להבריק כלי כסף במשחה נוזלית, על ידי שפשוף בנייר עתון. ואף שמעיקר הדין יש לצדד בזה, מכל מקום אין ראוי לעשות כן בשבת. [ילקו״י שבת ד עמ׳ כה בהערה].

יב מותר להדיח את החלונות עם מעט ספריי מיוחד לניקוי חלונות על ידי שפשוף בנייר עתון, כשמקפיד לעשות כן בלי לקרוע מהעתון. ויש מי שאסר בזה כשהוא לא לצורך היום. אך מעיקר הדין אין בזה איסור. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד כו בהערה. וע׳ במשנ״ב סי׳ שכג ס״ק לח. ובשעה״צ ס״ק מא].

יג מותר לנקות את המשקפיים בשבת במים, וממדת חסידות שלא לנקותם היטב, אלא בהעברה בעלמא. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד כו].

יד אם הצטברו הרבה כלים מלוכלכים, ואם לא ידיחם בשבת הדבר יגרום להפצת ריח רע, או שלא יוכל להכנס למטבח, מותר לו להדיחם בשבת, שהרי אין כוונתו בהדחה משום הכנה לימות החול, אלא משום סידור הבית. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד טו].

טו בתי חולים שיש להם צורך מטעמי היגיינה להדיח את הכלים אחר הסעודות בשבת, למרות שאין בכלים אלה שום צורך לשבת, יש להקל בזה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד טו בהערה].

טז אף אם האינו יהודי ידיח הכלים במים חמים מהבוילר, אין צריך למונעו, שעושה על דעת עצמו. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד טז בהערה].

יז אם יודע שיצטרך לאכול בשבת סעודה נוספת לאחר סעודה שלישית, מותר להדיח את הכלים הנצרכים לו, אף לאחר סעודה שלישית. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד כ].

יח ראוי להחמיר שלא להדיח הכלים שאכל בהם בשבת, לצורך סעודה אחרת, כל שיש לו בארון ביתו מערכת כלים נוספת נקיה שאפשר להשתמש בה לצורך סעודת שבת. [שם עמ׳ כא].

יט מותר להדיח כלים באמה או במשחת כלים בשבת. ואף מותר לערב אבקת כלים במים, ואין לחוש בזה לאיסור לישה בשבת, או איסור מוליד בהולדת הקצף. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמ׳ כב].

כ מותר לשפשף את הכלים בשבת בליפה הנקראת ״ננס״ העשויה מחומר סינטטי שאינו בולע כלל, ואינו אוגר בתוכו מים. אך אין להקל להשתמש בספוג בשבת, או בננס שהסיבים שלו צפופים מאד ואוגר בתוכו מים. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד כד].

כא אשה שאי אפשר לה להדיח הכלים בלא בתי ידים של גומי, מותר לה להדיח את הכלי עם בתי ידים [כפפות גומי] על ידיה. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד כה. ויש לדון להקל אף לשפשף היטב, דכיון שהוא גומי ואין בו איסור כיבוס מה״ת, ואינו מתכוין, שאין כוונתה לנקות הכפפות, מותר אף לכתחלה].

כב מותר להניח בשבת את הכלים שאכל בהם, בתוך מדיח כלים חשמלי [שאינו פועל], כדי שלא ייראו הכלים המלוכלכים בבית או במטבח, ואין לאסור בזה משום הכנה, ובלבד שלא יסדרם בתוך המדיח כלים, אלא יניחם שם ככל העולה בידו, ולא יסדרם אלא במוצאי-שבת. וכל זה כשדרכו להניחם שם כך בימות החול, ואין מטרתו כדי לחסוך זמן במוצאי שבת. וכן הדין שמותר להניח הכלים אחר סעודה שלישית בתוך הכיור, כל שהכלים מפריעים לו כשהם נמצאים על השלחן, וכיוצא. או שהוא לצורך מקומו. הא לאו הכי נחשב כמכין משבת לחול. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד כו].

כג כבר נתבאר לעיל שכלי סעודה חדשים שנקנו מן הגוי ולא הטבילום מערב-שבת, ירא שמים לכתחלה ייצא ידי חובת כל הפוסקים ויתן את הכלי לאינו יהודי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואז אין הכלי צריך טבילה לעולם. [ומה שנותן את הכלי במתנה לגוי בשבת, אין לחוש בזה משום נתינת מתנה בשבת, מאחר שהוא לצורך השבת]. ואם אי אפשר לו לתתם לגוי במתנה בשבת, לדידן מותר להטבילם בשבת אף לכתחלה. בין כלי מתכות בין כלי זכוכית. וקודם הטבילה יברך ״על טבילת כלים״ כמנהגו בימי החול. והאשכנזים מחמירים שלא להטביל כלים חדשים בשבת. ואם הוא כלי שראוי לשאוב בו מים מהמקוה, מותר להם לשאוב בכלי זה מים ולהטבילו בדרך זו. שאז אינו מוכח שמכוין לשם טבילה, ועלתה לו טבילה, ואף יברך על הטבילה, ומכל מקום יברך בלחש. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד כז].

כד כשיש ספק אם הכלי צריך טבילה או לא, ואי אפשר לעשות על פי העצות המבוארות, מותר לכתחלה להטבילם אף לדעת האשכנזים. ובכל אופן אשכנזי שעבר והטביל כלים בשבת, אפילו במזיד, מותר גם לו להשתמש בהם בשבת. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד ל].

כה אסור להשחיז בשבת את הסכין אף שלא בריחיים, אלא שמעבירו על גבי עץ או אבן וכדומה, מפני שדומה לממחק. וכן אסור לשפשף בשבת את הסכין כדי להסיר ממנו את החלודה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לב].

כו כוס יין ששתה ממנו אינו יהודי מותר להדיחו בשבת, ואף שאסור לשתות מכוס זו בלי הדחה מפני שיירי היין שבכוס, ואם כן נמצא זה כמתקן את הכלי בשבת, אף על פי כן מותר, מכיון שהכלי עצמו של היתר הוא. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לב].

סימן שכג – איסור שנתערב בהיתר – בשבת

כז מאכל שאיסורו מדרבנן, כגון שנפל עוף לחלב רותח, אין להוסיף על התבשיל או על החלב בשבת כדי לבטלו בשישים, שהדבר נראה כמתקן את התבשיל ומכשירו לאכילה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד לב].

כח איסורין של תורה כנבילה וכדומה, שנתערבו בהיתר יבש ביבש בשבת, אין להוסיף עליהם עד שיעור שישים של היתר כדי לבטלם, שאף שאין בזה איסור מתקן מנא, שהרי אינו מתקן את התבשיל, אלא מונע שלא ייאסר בבישול, [ולא דמי לסעיף הנ״ל שע״י ההוספה מכשיר את התבשיל ומתירו לאכילה], מכל מקום מאחר שברצונו לבשל תערובת זו, נחשב כמכין משבת לחול. אבל ביום טוב, אם רוצה להרבות שיעורו כדי שיהיה בטל בשישים קודם שיבשל, רשאי לעשות כן. ויש להקל בזה אף לדעת הרמ״א. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לג]

כט חתיכות של היתר מבושלות שנתערבו יבש ביבש עם חתיכת איסור מבושלת, מין בשאינו מינו, ואינו מבחין ביניהם [כגון שיש שם כמה מינים ואינו מכיר את האיסור], כל החתיכות מותרות באכילה, ובלבד שלא תהיה חתיכה הראויה להתכבד. ויש מחמירים שאם ירצה לאכול את כל החתיכות אדם אחד, שישליך חתיכה אחת לאיבוד. ומותר להשליך חתיכה אחת לאיבוד בעצם יום השבת, [ולא שייך בזה איסור בורר בשבת]. ואין בזה חשש משום שנראה כמתקן את שאר החתיכות ומכשירן לאכילה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לד. שאר״י ח״ג עמ׳ תכט]

ל איסור שנפל לתוך היתר, ובאו לפני החכם שיורה להם כיצד ההלכה, מותר לו להורות היתר בשבת, או לשער שיעור ביטול בשישים, ואין לחוש בזה שנראה כמתקן. [שבת ד׳ עמוד לד].

סימן שכג – הכנה משבת לחול

א אסור להכין משבת לחול, או מיום טוב לחול, או משבת אחת לשבת הבאה, שיש בזה זלזול בכבוד השבת. ואפילו דבר שאינו מלאכה רק טירחה בעלמא, כגון הדחת קערות וצלחות והבאת יין משבת לחול, אסור. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רטו]

ב אסור להכין מיום טוב ראשון ליום טוב שני, אפילו בשני ימים טובים של ראש השנה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רטו].

ג מי שעבר ובישל מיום טוב לראשון ליום טוב השני, בדיעבד מותר לאכול תבשיל זה. וכן מי שהכין מיום טוב לחול, התבשיל מותר באכילה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רטו. וכ״ד הרשב״א, העיטור, הרמב״ם, המאירי, הר״ן, ב״י סימן תקג. יחוה דעת חלק ו׳ עמוד סג].

ד מותר ללמוד בשבת גם דברים שצריך להם רק ליום המחרת, אף שאסור להכין כל דבר משבת לחול. ולכן מותר לתלמידים לחזור על לימודם ולהתכונן למבחן ביום א׳. והני מילי בדברים מותר ללמוד בהם בשבת ואין ללמוד בשבת אלא בדברי תורה. ואפילו ספרי חכמות כגון ספרי רפואה אסור, ומיהו אם הרופא צריך לעיין בספרי הרפואה לצורך היום רשאי לעשות כן. וכן תלמיד המתמחה לרפואה, ועומד למבחן על זה אחר השבת, והזמן דוחק, רשאי לסמוך על דעת הרמב״ן והרשב״א שמתירים לעיין בספרי חכמות בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד רטז. הליכות עולם חלק ג׳ עמוד קעג]

ה וכן מותר למגיד שיעור להכין שיעור בשבת בגמרא או בהלכה לצורך אמירתו ביום א׳. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רטז].

ו מותר לשליח צבור לקרוא בחומש ולחזור על הקריאה ביום שני וחמישי, או לצורך הקריאה בשבת הבאה. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד רטז]

ז מותר ללמד בשבת נער בר-מצוה את טעמי המקרא או את הדרשה, אף על-פי שהדרשה והקריאה יתקיימו בימי החול, ואין בזה איסור משום מכין משבת לחול. [ילקו״י שבת ב׳ שם].

ח כשחל פורים ביום ראשון, אין להביא את המגילה בשבת לבית הכנסת, גם מי שסומך על העירוב, אלא אם כן יעיין במגילה בשבת, לאחר שהביאה לבית הכנסת. [ילקו״י שם עמ׳ רטז].

ט אסור לגלול ספר תורה ולהכינו לצורך הקריאה ביום שני, שאף באופן שההכנה נחוצה לצורך דבר מצוה, גם בזה אסור משום מכין משבת לחול. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ריז].

י לא יאמר אדם בשבת אלך לישון כדי שלא אהיה עייף במוצאי-שבת ואוכל לעשות את מלאכתי בערב. ואפילו אם רוצה ללמוד או לכתוב ספר תורה או שאר דברי תורה בערב, אסור לומר כן. אבל מותר לישון בשבת גם אם כל כוונתו להיות ער במוצאי היום, שהרי אינו ניכר שעושה כן למוצאי שבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד ריז].

יא בשר שלא נמלח, ועדיין לא עברו עליו ג׳ ימים מעת לעת [72 שעות], וחושש שאם לא ישפוך עליו מים בשבת ייאסר לבישול, מותר להניחו בכיור וליטול ידיו עליו, אף שבכך מונע את איסורו של הבשר לבישול. ולדידן אין לבשר חי דין מוקצה, כיון שסוף סוף הבשר ראוי לאוכלו כמות-שהוא חי. וגם לאשכנזים אפשר להקל במקום דוחק כזה. [ילקו״י שבת ב׳ עמ׳ ריח].

יב הלוקח טלית לבית הכנסת, מותר לו להחזירה לביתו, אף שאין לו צורך בה בו ביום, ואין בזה איסור משום מכין משבת לחול. וכבר ביארנו לעיל שבמקומות שאין עירוב אין לטלטל את הטלית, אלא ילך לבית הכנסת ויחזור לביתו כשהוא מעוטף בטלית, או שיניח הטלית בבית הכנסת מערב שבת, וישאירנו שם אחר התפלה. ולדידן נכון מאד להחמיר גם במקומות שיש עירוב שלא לטלטל כלל, ולכן ילך מעוטף עם הטלית לבית הכנסת, וכן בחזרתו לביתו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ריח].

יג במקום שיש עירוב כדת, מעיקר הדין מותר להחזיר את החומש והסידור שלקח עמו לבית הכנסת, אף כשאין לו יותר צורך בזה בו ביום, ואין בזה איסור הכנה. וכבר נתבאר שלדידן נכון להחמיר שלא לסמוך על העירוב ולא לטלטל כלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ריט].

יד אחר סעודה שלישית אסור להדיח את הכלים, שהרי אין לו צורך בהם אלא לערב. אך מותר להסיר את כלי הסעודה מן השלחן, וכן לנקות את השלחן, גם אחר סעודה שלישית, שהרי אין כוונתו להכין משבת לחול, אלא עושה כן כדי שהחדר ייראה נקי ומסודר. ובמקומות שאחר הסעודה אין נכנסים לחדר האוכל עד צאת השבת, אין לפנות את הכלים מהשלחן בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ריט].

טו בתי כנסת המקיימים בחדר הסמוך לבית הכנסת סעודה שלישית, ואחר הסעודה נכנסים להתפלל בבית הכנסת, אסור לסדר את השולחנות ולפנות את הכלים קודם צאת השבת, אלא אם כן מתפללים גם שם, והדבר מפריע להניח שם סידורים וכדומה, שאז מותר לפנות את השלחן ולנקותו גם קודם השקיעה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד ריט]

טז ביום טוב של סוכות, וכן בשבת חול המועד, מותר לפנות את כלי הסעודה מהסוכה אחר שסיימו לאכול, אף אם אין נכנסים לסוכה עד הערב, שאין זה כבוד לסוכה שישארו בה הכלים אחר גמר האכילה. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד ריט].

יז אחר הסעודה השלישית מותר להניח את הכלים בתוך כיור המטבח, אף שיודע שהכיור יתמלא מים על ידי שימוש בברז לשטיפת פירות, וכיוצא. וכל זה כשצריך את המקום שהכלים שם, או שהכלים שאינם נקיים מפריעים לו כשנשארים על השלחן. ואם חושש ששיירי המאכל יידבקו בדופני הקערות,

באופן זה מותר להניח הכלים בתוך הכיור ולמלאות את הכיור במים בשבת, אך לא יאמר שעושה כן לצורך הדחתם בערב. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד רכ].

יח כבר נתבאר שמותר להניח את הכלים בתוך מכונת מדיח כלים, אך לא יסדרם שם כדרכו בחול, אלא יניחם שם דרך הנחה. וכל זה כשדרכו להניחם שם בימי החול, ואינו עושה כן כדי לחסוך זמן במוצאי שבת בהדחת הכלים. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רכא].

יט אולם אסור להניח כלים בתוך מכונת הדחת כלים בשבת, באופן שהמכונה תפעל כעבור איזה זמן על ידי שעון שבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רכא].

כ מותר להדיח את הכוסות גם אחר סעודה שלישית, ואין זו הכנה משבת לחול. ומותר להדיח את כל הכוסות, ולא רק כוס אחד בשבילו, שהרי אין קבע לשתיה. ומכל מקום אם יודע בבירור שלא ישתה עוד, אין להדיח הכוסות. [ילקו״י שבת כרך ב׳ עמ׳ רכא].

כא היודע שיצטרך לכלים אלה פעם נוספת לאחר סעודה שלישית, כגון שרוצה לאכול עוד סעודה, מותר לו להדיח כלים אלה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רכב].

כב מאכלים שאין דעתו לאוכלם עוד בשבת, מותר להחזירם למקרר, ואין לחוש בזה לאיסור הכנה משבת לחול. ובפרט כשיש חשש שהמאכלים יתקלקלו אם לא יחזירום למקרר. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רכב].

כג חלה שאין לו צורך בה בשבת, ויש חשש שהחלה תתייבש, מותר להכניסה לפריזר בשבת, ואין בזה איסור מכין משבת לחול. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רכג]

כד אסור לנער את הכרים והכסתות לצורך מוצאי-שבת, אבל מותר לסדר את המטות בשבת, כדי שהבית ייראה מסודר. אולם סמוך לערב שכבר אינו נכנס לחדר השינה, אין לקפל את השמיכות ולסדר את המטות. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רכג]

כה כשעורכים איזו מסיבה במוצאי שבת, אסור להתחיל בהכנות לסידור החדר בשבת, כגון להוציא את המטות מהחדר, או לפרוס מפות על השולחנות, וכדומה. וכן כשחל ערב פסח בשבת, יש להזהיר את בני הבית שלא יתחילו לסדר את השולחנות עד צאת השבת. ובמקומות ציבוריים יכולים להקל בבין השמשות. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רכג].

כו מותר להלביש ילדים קטנים בגד שישנים בו, אף שהולכים לישון אחר צאת השבת, ואין בזה משום מכין משבת לחול, אם הדרך הוא להלבישם בכל יום בשעה כזו. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רכד].

כז אסור לקחת יין בשבת לבית הכנסת, לצורך הבדלה במוצאי-שבת, [גם למי שסומך על העירוב], אלא אם כן לוקח את היין גם לצורך ברכה על היין בסעודה שלישית. אך אם יקשה עליו להשיג יין להבדלה במוצאי-שבת, מותר לו ליקח את היין להבדלה, והוא שיביאנו בשעה שאפשר לשתות ממנו בשבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רכד]

כח נכון להחמיר שלא להניח את הבגדים בשבת לתוך מכונת כביסה, שמאחר ואין דרך להניח את הבגדים הצריכים כביסה בתוך המכונה מיד עם הסרתם, הרי זה נראה כמכין משבת לחול. ומכל מקום המקילים להניח את הבגדים לתוך המכונת כביסה בשבת, יש להם על מה שיסמוכו, ובפרט אם עושים כן כדי למנוע התנדפות ריח רע מהבגדים המלוכלכים. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רכה].

כט המקדים לבוא לבית הכנסת לתפלת ערבית של מוצאי שבת, מותר לו לקחת סידור תפלה גם קודם צאת השבת, ואין בזה איסור מכין משבת לחול, אם מעיין בסידור באיזה דברים, או כשיש חשש שאחר כך לא ימצא סידור לתפלה. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רכו]

ל מי שלקח ספר מהארון כדי לעיין בו, מותר להחזירו אף סמוך לצאת השבת, ואין בזה משום מכין מקודש לחול. ואף אם סיים לעיין בספר והניחו על השלחן או הכסא, מותר להכניסו למקומו בארון, כי זהו כבודו של הספר שיהיה מונח במקומו ולא על השלחן או על הכסא, ונמצא שמכניסו מפני כבודו של הספר. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רכו]

לא הדבר פשוט שההולך בשבת להתפלל במקום רחוק, כגון בכותל המערבי, אסור לו ליקח עמו כרטיסיה כדי שיוכל לנסוע במוצאי שבת. [ילקו״י שבת כרך ב עמוד רכו]

סימן שכד – דיני הכנת מאכל לבהמה בשבת

א מותר לתת בשבת מזונות לפני תרנגולים ואווזים שמגדלים אותם בחצר הבית, מכיון שמזונותיהם מוטלין על האדם. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לה]

ב מותר להעמיד את בהמתו על גבי עשבים המחוברים לקרקע בשבת, למרות שהבהמה תולשת ואוכלת, ואין חוששין שמא יתלוש מהעשבים כדי להאכילה, שמאחר ואיסור תלישה בשבת חמור בעיני הבריות לא חששו חכמים שמא יתלוש כדי להאכיל את בהמתו. וכל זה כשאינו נכשל באיסור

מחמר או באיסור טלטול מוקצה [בעלי חיים] בשבת. ואולם אסור להעמיד את בהמתו בשבת על גבי מוקצה כדי שתאכל ממנו, שמאחר ואיסור מוקצה קל בעיני הבריות יש לחוש שמא יקח בידו ויתן לה את המוקצה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לו]

ג אין נותנים מים ולא מזונות לפני דבורים, ולא לפני יוני שובך ויוני עליה, כי מזונותיהם מצויים להם בשדה בשפע רב, והאכלתם בשבת הוא טורח שלא לצורך. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ לז].

ד וכן אין נותנים מזונות לפני החזיר, כיון שבלאו הכי אסור לגדלו ולכן אין מזונותיו על האדם. [אבל חזיר שנפל לו בירושה ונמצא ברשותו באופן זמני עד שיזדמן לו למוכרו, מותר ליתן לפניו מזונות בשבת]. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לח]

ה וכן אין נותנים מזונות בשבת לפני כל בעלי חיים שאינם שלו. ואולם מותר להניח שיירי מאכל שרוצה בלאו הכי לזורקם, ליד פח אשפה, אף שהבעלי חיים יאכלו מאותם שיריים, שהרי אינו טורח במיוחד עבורם. ואם הבעלי חיים אינם מוצאים מזון והם מצטערים מרעב, מותר ליתן לפניהם להדיא שיירי מזון וכדומה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לח]

ו חתולים של הפקר שאין מזונותיהם עליו, אין לתת בפניהם מאכל בשבת, אבל חתול שמגדלים בבית צריכים ליתן לו מזונותיו, דזהו ודאי מזונותיו עליך. ואם זורק שיירי המאכל שרוצה בלאו הכי לזורקם, ליד פח אשפה מותר, אף שהבעלי חיים יאכלו מאותם שיריים, שהרי אינו טורח במיוחד עבורם. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לט בהערה]

ז מושבים הצריכים להרעיב את התרנגולות כדי שיוכלו לחזור ולהטיל ביצים, מותר להם לעשות כן, ואין לחוש בזה משום איסור צער בעלי חיים.

ח מותר להרוג זבובים וכדו״׳בימי החול״ כדי למנוע שלא יכנסו לתוך מאכל או משקה, ואין לחוש בזה משום איסור צער בעלי חיים. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד מג בהערה]

ט חולי צהבת שמניחים על בטנם יונים, וגורמים בכך להמתתם, אין לחוש בזה משום צער בעלי חיים. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד מג]

י מותר לעשות ניסויים בעניני רפואה בבעלי חיים, אך יעשו כן בהרדמה, ולמעט ככל האפשר מלצערם. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד מב].

יא מותר לנער את המפה במרפסת, או בחצר הבית [במקום שיש עירוב] אף שהצפורים יבואו אחר כך ויאכלו מהפירורים, ואפילו אם בדרך כלל הוא מנער את המפה במקום אחר, דסוף סוף אינו טורח אלא לצורך עצמו לנקות המפה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד לט]

יב מותר ליתן מזונות לפני הכלב, [והיינו בכלב שאין בו חשש שיזיק לבני אדם, שאם הוא כלב המזיק הרי בלאו הכי אסור לגדלו, וכמו שאמרו בגמרא, לא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, וממילא אסור גם ליתן לפניו מזונות]. ויש אומרים דהותר ליתן מזונות גם בפני כלב של הפקר, מאחר שמזונותיו מועטים. ויש חולקים וסוברים שלא התירו אלא בכלב השייך לו שמזונותיו עליו. והנכון הוא שיזרוק לפני כלב המופקר את הפסולת שרוצה בלאו הכי לזרוק, ובכך נמצא שאינו טורח במיוחד עבורו. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד מ]

יג מחתכין נבילה לפני הכלבים אפילו נתנבלה בשבת, בין שהיתה מסוכנת מערב שבת בין שהיתה בריאה. והני מילי בנבילה קשה, שאי אפשר להם לאוכלה בלא שיחתכוה לפניהם, אבל אם היתה הנבילה ראויה לכלבים גם בלא החיתוך, אין לחותכה בשבת, שאין לטרוח בשבת לצורך הבהמה בדבר שיכולה לאוכלו כמות שהוא. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד מד].

יד יש נוהגים לתת חיטים לפני הצפורים בשבת שירה, ואף שיש אוסרים, מכל מקום הנוהגים כן יש להם על מה שיסמוכו, ומנהגם של ישראל תורה הוא. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד מה].

טו מותר ליתן אוכל לדגים שבאקווריום בשבת, כשם שמותר להאכיל תולעת משי בשבת, שהרי מזונותיהם על האדם. וכאשר מאכילים תולעת משי, אין לטלטל את התולעת, שהרי היא אסורה בטלטול בשבת ככל בעלי חיים. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד מו. וראה בש״ע סי׳ שכד סעיף יב, ובמשנ״ב ס״ק לב. ובשו״ת יכין ובועז ח״ב סי׳ יח. ובשו״ת אבקת רוכל סי׳ לא, ובלוית חן עמו׳ קיג]

טז יש אומרים שמותר ליתן לבהמה מאכל הראוי לאדם, שרק תרומה הראויה לכהן אין מאכילים ממנה לבהמה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד מז]

יז כבר נתבאר לעיל [דיני טוחן] שמותר לפורר לחם לפני תרנגולים בשבת, ויותר טוב לעשות כן סמוך לאכילתם. ומותר להשרות את הלחם במים כדי להאכילם. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמ׳ מז].

סימן שכה – איסור הנאה ממלאכת גוי בשבת

א עכו״ם שעשה מלאכה בשבת לצורך ישראל, אסור לישראל ליהנות מאותה מלאכה בשבת, אף אם לא ציוהו על כך. ואף אם אין העכו״ם מכיר את הישראל אך אומר בפירוש שלצורך ישראל הוא עושה, אסור ליהנות ממלאכתו בשבת. ואפילו אם אינו אומר בפירוש שעושה לצורך ישראל, אך מעשיו מוכיחים שעושה לצרכו, גם כן אסור ליהנות ממלאכתו בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד מח].

ב לפיכך מה שיש נוהגים שהשפחה מכינה קפה או תה לבני הבית ע״י הדלקת הגז ושאר חילולי שבת, יש להוכיחם שהדבר אסור, ושאסור להם ליהנות מזה בשבת. ואם השפחה הרתיחה מים לצורך עצמה, ונותר מהמים, יש אומרים שגם בזה אסור לישראל לשתות ממים אלה, שבכל דבר של אכילה או שתיה יש לחוש שמא יבואו לומר לגוי בפירוש שיבשל בשבת. ויש אומרים שלא החמירו בזה אלא בפת שאפאה הגוי, שיש לחוש שמא בבין השמשות היה הלחם עדיין קמח ויש בו דין מוקצה, אבל בבישול מים וכדומה אין לאסור את המים אם בישלם העכו״ם לצורך עצמו. ובפרט שיש מתירים גם בפת. ובשעת הדחק או לצורך מצוה, יש להקל לשתות ממים אלה [שנותרו מהמים שהרתיחה לצורך עצמה]. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ מח].

ג קפה שמבשלים הגויים בשבת לצורך עצמם, המקילים לשתות ממנו בשבת יש להם על מה שיסמוכו, ובלבד שלא ישתו אלא דוקא מן הקפה המבושל כבר קודם שבאו לשם, ולא ממה שיבשל הגוי אחר בואם שמא ירבה בשבילם. [ויש לאסור אפילו בחול שתיית קפה של גויים במסיבות שלהם, משום חתנות, כמו שאסרו חז״ל שכר של גויים במסיבות הגויים, (ע״ז לא:). אלא יקח הקפה לביתו ושם ישתה]. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד נ׳, ועמוד שצט. הליכות עולם חלק ד׳].

ד פת שאפה הגוי בשבת לצורך גוים, כגון בעיר שרובה גויים, שכל העושה מלאכה על דעת הרוב הוא עושה, יש אוסרים את הפת לישראל לאוכלה בשבת, מפני שחששו חכמים שמא יאמר לגוי לאפות בשבילו, ואף על פי שיש מתירים, אין לסמוך על המתירים אלא בשעת הדחק, כגון שהוא דר בעיר של גוים, ואי אפשר לו לשאול פת מישראל. או במקום מצוה, כגון סעודה מילה או סעודת חתן וכלה, או לצורך קיום שלש סעודות שבת. ואף בפת של בעל הבית, דהיינו שאפאה הגוי לעצמו, שלא על מנת למכור, גם כן יש להקל, שלא החמירו חכמים לאסור פת עכו״ם במקום עונג שבת. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד נב, ושצח. הליכות עולם ח״ד].

ה אסור לומר לגוי להביא לו פת בשבת אם יצטרך הגוי להוציא הפת מרשות לרשות, ואפילו לצורך סעודות שבת. אך מותר לומר לגוי להביא את הפת אם מוציאו מביתו [רשות היחיד] לבית הישראל [רשות היחיד] מבלי להניח הפת ברשות הרבים. שמאחר והוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים היא מדרבנן, הוה ליה שבות דשבות במקום מצות סעודת שבת, ומותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד נג].

ו וכן יש להקל באופן הנ״ל במקום מצות הכנסת אורחים, וכן מותר לשלוח חפץ לגוי באופן כזה כשיש בזה משום דרכי שלום, וכן כל כיוצא בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד נד].

ז קיימא לן שבות דשבות במקום מצוה מותר, והיינו אפילו במקום מצוה שיש בה הנאת הגוף, כגון לומר לגוי בשבת שיביא לו פת לסעודת שבת, וכמו שפסק מרן בכיוצא בזה בשלחן ערוך (סימן שלח סעיף כ׳) שמותר לומר לגוי בשבת לנגן בכלי שיר לשמחת חתן וכלה, משום דהוי שבות דשבות במקום מצוה. אף על פי שיש במצוה זו גם הנאת הגוף, ושלא כדברי הערך השלחן שאוסר שבות דשבות במקום מצוה שיש בה הנאת הגוף, והוא עצמו מודה שדעת מרן השלחן ערוך להתיר, ואנן אתכא דמרן סמכינן. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד ת׳].

ח יש אומרים שלא הותר שבות דשבות במקום מצוה או במקום חולי, אלא כשהשבות האחד הוא על ידי גוי, אבל שבות דשבות ששניהם על ידי ישראל, אסור במקום מצוה. ויש חולקים ואומרים שלעולם יש להקל בשבת דשבות במקום מצוה אפילו שני השבותים נעשים על ידי ישראל, ויש לסמוך על דברים להקל רק כשיש צורך גדול בדבר. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד תא].

סימן שכו – דיני רחיצה בשבת

א אסור להתרחץ בשבת במים חמים כל גופו, אפילו אם רוחץ אבר אבר לבדו, ואפילו אם הוחמו מערב-שבת. וכן אסור להתרחץ במים שהוחמו מאליהם בשבת על ידי ה״דוד שמש״. וגם אם אינו רוחץ את כל גופו, אלא רק את רובו, גם כן אסור, דרוב הגוף נחשב כרוחץ את כל הגוף ואסור. ואפילו אם המים פושרים אין להתרחץ בהם בשבת. ואין הבדל בין אם נכנס לאמבטיה מלאה מים חמים, לבין אם עומד מתחת למקלחת של מים חמים. ואולם מקצת גופו כגון פניו ידיו ורגליו, מותר לרחוץ בחמין בשבת, וראה להלן סעיף ג׳. [ילקו״י שבת כרך ד׳ סימן שכו, עמוד נה].

ב מותר להתרחץ ביום טוב בבית, הן באמבטיה והן במקלחת, אף במים חמים, ואפילו כל גופו. וכל זה דוקא במים שהוחמו מערב יום טוב, אבל אין לחמם מים ביום טוב לצורך רחיצה זו. ובבית מרחץ אסור להתרחץ אף במים שהוחמו מערב יום טוב. ואם רוצה לרחוץ פניו ידיו ורגליו בלבד, מותר אף לחמם מים ביום טוב לצורך זה, דזו הנאה השוה לכל נפש. [שם עמוד נח].

ג מים שהוחמו מאליהם על ידי דוד שמש, מותר להתקלח בהם כל גופו ביום טוב, באמבטיה פרטית שבבית, שדינם כמים שהוחמו מערב יום טוב, אחר שהוחמו מאליהם. ובלבד שיכול להזהר שלא יבוא לידי סחיטת המים שבשערות, או סחיטת המגבת. ג/ב. מים שהוחמו על ידי גוי בשבת לצורך עצמו, מותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו בשבת, או לשטוף בהם כלים, כיון שהוחמו בהיתר. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ תה בהערה. שוב יצא לאור חזון עובדיה על הלכות יום טוב, וזכינו לכוין לדעתו].

ד מותר להתקלח בשבת במים צוננים, ואפילו כל גופו, ובלבד שיזהר שלא יבא לידי סחיטת השער והמגבת. ולפיכך נכון שימתין מעט קודם שיתנגב במגבת, כדי שינטפו המים מעליו, וינגב בנחת. וכן לא יסחוט את המים שבשער הראש והזקן. והאשכנזים נוהגים שלא להתרחץ בשבת אף במים צוננים שבנהרות, וכיוצא, ובכלל זה נהגו להמנע גם מרחיצה באמבטיה או במקלחת. אולם במקום שיש צער מהחום או מזיעה מרובה, יש להקל גם לאשכנזים להתקלח בשבת במים צוננים, ובלבד שיזהרו מסחיטה בשער ובמגבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד ס].

ה מותר להשתמש בשבת במים חמים מה ״דוד שמש״ לרחיצת פניו ידיו ורגליו, או לשטיפת כלים וכדומה, אפילו אם המים הוחמו בעצם יום השבת. ואפילו אם המים חמים כדי שהיד סולדת בהם. והמחמיר על עצמו תבא עליו ברכה. אולם אין להשתמש בשבת במים חמים שהוחמו על ידי בוילר חשמלי, אם הם חמים בחום שהיד סולדת בהם. אבל אם המים פושרים שאין היד סולדת בהם, או שסגר את ברז המים הקרים, באופן שעם פתיחת ברז המים החמים אין נכנסים מים צוננים לדוד, מותר להשתמש בהם בשבת לרחיצת פניו ידיו ורגליו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קפו, ועמוד תה].

ו איסור רחיצת כל גופו בחמין או בפושרין בשבת, הוא גם לקטן, [ש״ע סי׳ שלא ס״ט]. אולם אם התינוק נתלכלך, או שהדרך לרוחצו בכל יום, מותר לרוחצו בשבת במים חמים או פושרים, [מג״א תקיא סק״ה]. שאם ירחצוהו בצוננים הרי יבוא לידי חולי, והוא מכלל מצטער. והיינו במים שהוחמו על ידי דוד שמש. אבל במים שהוחמו על ידי בוילר בלאו הכי אסור להשתמש בשבת, כל שהמים חמים בחום שהיד סולדת בהם. ואם אין אפשרות אחרת אפשר להקל גם במים שהוחמו על ידי הבוילר, שהרי אין האיסור אלא מצד פסיק רישיה, וכל פסיק רישיה איסורו מדרבנן אם הוא לא ניחא ליה, ובמקום צער או חולה שרי. ותינוק דינו כחולה. [ילקו״י שבת ג׳ עמ׳ קסט].

ז לא ישתטף אדם כל גופו בצונן ויעמוד כנגד המדורה, מפני שהמים שעל גופו מתחממים, והרי הוא כרוחץ כל גופו במים חמים. אבל מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו במים צוננים ולעמוד להתחמם כנגד המדורה. וכן מותר להשתטף בצונן אחר שנתחמם אצל האש. [ויש אומרים שצריך ליזהר שלא לחמם ידיו אצל האש אחר שנטלם, אם לא שמנגבם היטב תחילה. אך אינו מעיקר הדין]. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד סד, ועמוד תד].

ח מותר לייבש את הידים במכונת ייבוש חשמלית, הפועלת מערב שבת, או שהופעלה על ידי גוי לצורכו. וכן מותר להניח ידיו הרטובות כנגד מפזר חום חשמלי, בשבת, ואין בזה משום איסור רחיצה בחמין בשבת. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד סה בהערה].

ט הסובל מכאבי בטן אסור לו למלאת קדרה במים חמים וליתן על בטנו, מחשש שמא ישפכו המים החמים על גופו ויבא לידי איסור רחיצה בחמין בשבת. ואם המים חמים הרבה, אסור לעשות דבר זה אפילו בחול, משום סכנה. אולם מותר לו ליתן בשבת על בטנו בקבוק גומי המלא מים חמים וסגור בפקק היטב, ואין לחוש שמא יפתח הבקבוק ונמצא רוחץ בחמין בשבת. וכן מותר לסגור את הפקק בשבת, ואין לחוש בזה לא משום עשיית כלי, ולא משום איסור רפואה בשבת, ולא משום איסור מוקצה. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד סו].

י מותר לטבול במקוה בשבת במים צוננים, אך יזהר שלא יבא לידי סחיטת השיער, או המגבת. אבל במים פושרים אין להקל לטבול בשבת. ועדיף שלא יטבול בכלל בשבת מאשר יכניס עצמו בחשש איסור שבות בגלל מנהג טוב שאינו חיוב מעיקר ההלכה. ועל כל פנים אין למחות בחזקה ביד המקילים לטבול במים פושרים בשבת. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ סו].

יא אסור להכנס למרחץ בשבת אפילו רק להזיע, אבל אם נכנס למרחץ כדי ליטול משם חפץ מסויים, וכדומה, ואינו מתכוין להזיע, אף אם המרחץ קטן ובודאי יזיע שם, אין בזה איסור, דכיון שאינו מתכוין להזיע לא גזרו בזה חכמים. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד סז].

יב נשים שחל ליל טבילתן בליל שבת, והמים של המקוה חמים, עדיף יותר שתטבול בזמן בין השמשות, דהיינו בתוך י״ג דקות וחצי [בשעות זמניות] מהשקיעה הנראית לנו, [כדעת הגאונים] שכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בבין השמשות. ואם אי אפשר לה לטבול בבין השמשות, יכולה לטבול גם לאחר מכן במים חמים, ולא תדחה את טבילתה למוצאי שבת משום כך. אלא יכולה לסמוך בשעת הדחק על סברת האחרונים שהתירו לטבול בליל שבת במים חמים, וכל שכן במים פושרים. ואם אפשר טוב שעל כל פנים תטבול בתוך שיעור ג׳ מיל ורביע, ותסמוך בשעת הדחק על סברת רבינו תם וסיעתו ומרן הש״ע, שעדיין אינו לילה. ותזהר שלא תסחט את שערותיה. ונכון שתמתין מעט קודם שתתנגב, כדי שהמים ינטפו מעליה. ויש מחמירים לומר שאם הגיע זמן טבילתה בחול, ולא טבלה, אין לה לטבול בליל שבת, ומנהגינו להקל בזה כדעת מרן הש״ע. וראה להלן סימן שמ לגבי גזיזת הצפרנים על ידי גוי בשבת. [שבת ד׳ עמוד סח, ותר].

יג מעיקר ההלכה מותר להתרחץ בשבת בנהר או בים [כשאינו שוחה], ובלבד שיזהר מלטלטל את המים שעליו בכרמלית. ולכן צריך שינגב גופו כשעולה מהנהר. וטוב שימתין עד שהמים שעליו ינטפו, וגם יתנגב בנחת, כדי שלא יבוא לידי איסור סחיטה. ומכל מקום כבר נהגו כל ישראל להמנע מרחיצה בים ובנהר בשבת, מחשש לכמה מכשולים. [ילקו״י שם עמ׳ סט].

יד יש אומרים שאסור לרחוץ ידיו בסבון בשבת. ויש מתירים וסוברים שאין בזה לא משום ממחק ולא משום ממרח, ולא משום נולד. ולכן במקום צורך, כגון לרופאים או לאחיות המטפלים בחולים, וצריכים לרחוץ ידיהם לאחר גמר הטיפול בחולה, מותר. שכן הוא מעיקר הדין, אחר שכן מבואר להדיא בתשובת הרמב״ם. אבל במקום שאפשר להחמיר, טוב לחוש לסברת החולקים. אולם אין למחות במי שנוהג היתר בדבר אפילו בלא הכרח. ואחינו האשכנזים מחמירים בזה. ועל כל פנים מותר לרחוץ בסבון נוזלי [מי סבון, אמה] בשבת, וכנזכר לעיל. [ילקו״י שבת כרך ד סימן שכו, עמוד ע׳, ועמוד תד].

סימן שכו – צחצוח השיניים בשבת

טו מי שרגיל לצחצח שיניו בכל יום במשחת שינים על ידי מברשת, יש אומרים שאסור לו לעשות כן בשבת, מכמה טעמים. ובהם, מטעם איסור נולד שעושה קצף ע״י שפשוף המשחה, ומחשש שיצא דם. ויש מתירים באופן שלא יתן המשחה על המברשת וישפשף בה כמעשהו בחול, אלא ישפשף המשחה באצבע על שיניו, וכדומה. ויש מתירים אף לצחצח ע״י מברשת כמעשהו בחול, ואף במשחה שאינה נוזלית, וסוברים שאין בזה לא משום איסור ממרח ולא משום איסור נולד, ולא משום איסור רפואה בשבת. ולענין הלכה נראה, שאדם שאם ימנע מצחצוח שינים בשבת יצטער מסיבת ריח הפה וכיו״ב, מותר לו לצחצח את שיניו בשבת אפילו על ידי מברשת. ובלבד שהוא רגיל בזה באופן שאין הדבר ברור שעל ידי השפשוף יצא דם מהחניכים. ואף מי שנוהג איסור ברחיצת הסבון בשבת, במשחת שינים יש להקל. ואולם עדיף יותר להשתמש בשבת במשחת שינים נוזלית [מי-פה], וכן נכון להחמיר לייחד מברשת שינים לשבת, כדי להינצל מחשש עובדין דחול. ויזהר שלא לרחוץ את המברשת אחר השימוש, מצד הכנה משבת ליום חול. אלא אם כן יש בדעתו להשתמש בה עוד באותה שבת. [כ״כ בהליכות עולם ב׳ עמ׳ ר׳. ואע״פ שביבי״א ח״ד (סי׳ ל אות יט, כ) כתב לאסור משום כיבוס, י״ל דהיינו שמשפשף המברשת להסיר הלכלוך, והכא איירי שמעמידה תחת הברז בלבד, דהוי כשופך מים ע״ג מנעל של עור]. ומכל מקום היכול להמנע לגמרי משימוש במשחת שינים בשבת, ולא יגרם לו מכך צער, טוב לו שיחמיר וישאר בשב ואל תעשה. [והדבר פשוט שמברשת שינים הפועלת באמצעות בטרייה, אסור להפעילה בשבת]. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד עא. יביע אומר ח״ד סי׳ ל].

טז מותר לחצוץ את שיניו בקיסם המיוחד לכך, או כל קיסם שאינו מוקצה [מחמת גופו, וכגון ברזל דק], וכן מותר להוציא את הקוץ שנתחב בבשרו, ויזהר שלא יוציא דם, ואמנם אם נזהר ולא עלה בידו, אין בכך כלום. [שאפילו אם יצא דם, כיון שאינו צריך לדם, והוה ליה מלאכה שאין צריך לגופה שאינה אסורה אלא מדרבנן, ובמקום צער לא גזרו חכמים]. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד עה].

יז אסור לקטום עצי בשמים קשים כדי לחצוץ בהם שיניו, בין ביד בין בכלי. אבל מותר לקטום עצי בשמים אפילו קשים, כדי שיהיה ריחם נודף, או כדי לתת לחבירו להריח בהם, ומכל מקום לא הותר אלא כשקוטם ביד, אבל בסכין אסור. ועצי בשמים רכים מותר לקוטמם אפילו בסכין. [הליכות עולם חלק ד׳].

יח כבר נתבאר לעיל [בהלכות מוקצה] שמותר לחצוץ את שיניו גם בגפרור, דאף שהגפרור הוא מוקצה, מכל מקום נחשב כמוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור, והרי מותר לטלטל מוקצה כזה לצורך גופו או מקומו. ויזהר שלא יוציא דם משיניו, אך אם נזהר ולא עלתה בידו, אין בכך כלום. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד עה].

סימן שכז – דיני סיכה בשבת

א מעיקר הדין מותר לסוך תינוק במשחה בשבת, באופן שהמשחה תבלע בגופו, ואין לחוש לאיסור ממרח. וגם אין בזה משום רפואה בשבת, כיון שהוא תינוק. ומכל מקום נכון לנהוג כדברי החזון איש, ליתן את המשחה במקום הצריך, בלא למורחה, והיא תתמרח מאליה. [ילקו״י שבת ד עמוד עו. וז״ל מרן בש״ע (סי׳ שטז סי״א:) לא ישפשף ברגלו רוק ע״ג קרקע, משום דמשוה גומות, אבל דורסו לפי תומו, שאינו מתכוין למרח. וכתב המג״א, וצ״ע דליתסר משום מירוח עצמו, וי״ל דממרח לא שייך אלא כשכוונתו שיתמרח דבר ע״ג חבירו, אבל הכא רוצה שיבלע בקרקע. ע״כ. ומבואר, דכל היכא שרוצה שהדבר יבלע בתוכו, לא שייך איסור מירוח. ומרן בש״ע (סי׳ שכח סכ״ה) כתב: רטיה שנפלה מעל המכה ע״ג קרקע לא יחזירנה וכו׳. וכתבו הט״ז והמג״א דהיינו טעמא שמא ימרח על גבה להחליק הגומות שיש בה, ומירוח רטיה מלאכה דאורייתא היא, משום שהוא בכלל ממחק. ע״ש. והיינו כשרוצה במירוח, ואינו חפץ שהמירוח יכניסו לתוכו, ומניחים משחה על התחבושת והיא מרפאת את המכה. אבל משפשף הרוק ברגלו רצונו שיבלע בקרקע, ולא ישאר שם הדבר המתמרח. ונמצא דבמשחה שרצונו שתשאר על המכה, אלא שתבלע במקום המכה, שרי. ומ״מ עדיף לנהוג כדברי החזו״א, ליתן המשחה במקום הצריך, והיא תתמרח מאליה].

ב חולה החש כאבים בגופו ועל פי הוראת רופא צריך למרוח קרם רפואי לשיכוך הכאבים, והגיע למצב שנעשה חולה שאין בו סכנה, מעיקר הדין מותר לו למרוח את הקרם על גופו, ובלבד שימרח רק מעט קרם באופן שיבלע בגופו. ומכל מקום עדיף שיתן את הקרם על אותו מקום בלי מירוח. ויניח מהמשחה בכמה מקומות טיפין טיפין. [ילקו״י שבת ד עמוד עז].

ג מותר לאדם לסוך את ידיו בשבת בשמן לתענוג, ואם עורו סדוק בגב היד, אם הוא רגיל למשוח שמן, אין בזה איסור רפואה בשבת, אבל אם אינו רגיל בזה, אין לו למרוח על ידו שמן וכדומה, משום איסור רפואה בשבת. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד עט. ועיין בהליכות עולם ח״ד עמו׳ ר. ודו״ק].

ד יש אומרים שמותר לאשה לסוך את שערה בשבת בשמן, ויש אומרים שיש בזה חיוב חטאת משום ממרח. ולדינא, אף שאין בזה איסור מן התורה, מכל מקום איסורא דרבנן מיהא איכא.

ה אסור לסוך את הגוף בשמן ולמשמש בכח לרפואה, ולפיכך אסור לעשות מסג׳ בשבת, אם ממשמש בכח ומתכוין להזיע, אך מותר לעשות כן בנחת. והבריא מותר לסוך בשמן וכן התינוק מותר לסוכו בשמן. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד עט].

ו מי שנתפס גבו או צוארו, וחש כאבים עד שנחלש כל גופו ונפל למשכב, דינו כדין חולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות לו מסג׳ אפילו בחוזק. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד עט].

ז מותר לתת בשבת מי בושם על הפנים או על הידים, ואין בזה איסור סיכה. ואף ביום הכפורים יש להקל בזה. ואף על השערות יש להקל. אולם כבר נתבאר שאסור ליתן בשבת ריח טוב על גבי מטפחת או בגד, משום מוליד ריחא. אבל בבשר האדם כגון בידים ובפנים לא שייך האיסור דמוליד ריחא, משום שאין הריח מתקיים אלא לפי שעה, שהזיעה מעבירתו. ואפילו בשערו אין איסור בזה. ומכל מקום מי שהתיזו על גופו מי בושם מיוחדים להעברת הזיעה [דיאודורנט] מותר לו להחליף בשבת בגד אחר, אף שהריח יעבור על הבגד, שהרי אינו מתכוין להולדת הריח בבגד, והוי פסיק רישיה דלא איכפת ליה באיסור דרבנן. והיינו באופן שלא איכפת לו מהריח שיש בבגדיו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד עט, ועמוד תו].

ח אסור לצחצח המנעלים בשבת, וכן אסור לצוות לשפחה נכרית לעשות כן בשבילו. ואם עברה וצחצחה המנעלים בשבת שלא על פי הוראתו, מותר לנועלם בשבת. [ילקו״י שבת ד עמ׳ פא]

ט מותר להעביר את האבק מעל המנעלים בשבת. וכן מותר להעביר במטלית יבשה את האבק מעל הרהיטים, אך אם יש בזה טורח רב אין ראוי לעשות כן בשבת. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ פא]

י מותר להתיז ספריי על הרהיטים בשבת, כדי להבריקם על ידי נייר עיתון, כל שכוונתו להעביר הלכלוך שהצטבר על החלונות. ויעשה בנחת ובלא טורח רב, ומיהו אם יכול להחמיר שלא לטרוח בשבת, תבוא עליו ברכה. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ פב. וראה לעיל עמוד תרצז].

סימן שכח – דיני חולה שאין בו סכנה בשבת

א חולה שאין בו סכנה, אסור לישראל לחלל עליו את השבת במלאכות האסורות מן התורה. אבל מלאכות האסורות מדרבנן, אם יש בו סכנת אבר מותר לעשותם בשבילו אפילו בלא שינוי. ויש אומרים שחולה שיש בו סכנת אבר, מחללים עליו את השבת, [ר״ת והמאירי]. אבל דעת רש״י והרמב״ן והרשב״א ועוד, שאין מחללים את השבת אלא במקום פיקוח נפש. וכן פסק מרן השו״ע (סימן שכח סעיף יז). ובזמנינו שחוששים בכל סכנת אבר להתפתחות סכנה בכל הגוף, יש להתיר לחלל שבת על ידי ישראל אף על סכנת אבר. [ילקו״י שם עמ׳ פג. וראה להלן סעיף טז].

ב חולה שאין בו סכנה ואין בו סכנת אבר, מותר לעשות לצורכו כל מלאכות דרבנן בשינוי. ומלאכות דאורייתא בשינוי נחשב כמלאכה דרבנן, וראה להלן סעיף יא. [ילקו״י שבת ד׳ עמו׳ צ. ובמשנה ברורה הביא מהחיי אדם להקל אף בלא שינוי היכא דלא אפשר. וכ״ה בכה״ח אות קיב. וע׳ קצות השלחן].

ג חולה שאין בו סכנה שמותר לעשות בשבילו מלאכות האסורות בשבת מדרבנן, אין הבדל אם יש בו סכנת עין או סכנת שאר איברים, שגם בסכנת איבוד הראייה אין לעשות אלא מלאכות האסורות מדרבנן. [וראה עוד להלן סעיף כט]. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד צ].

ד לפיכך, במקום שהרופא אומר בשבת שיש צורך ליתן לחולה מיץ פירות טבעי, וצריכים לסחוט משאר פירות [חוץ מזיתים וענבים] לצורכו, מותר לסחוט לו תפוזים תותים ורימונים וכדומה אפילו לתוך כלי ריקן, שהרי סחיטה זו אסורה מדרבנן, ולצורך חולה שאין בו סכנה מותר לעשות כן. וכשיש סכנת אבר מותר לסחוט אפילו בלי שינוי, ואם אין בו סכנת אבר יש לסחוט ע״י שינוי. וכשהוא סוחט על ידי שינוי יש להקל גם בענבים וזיתים כשאי אפשר בדרך אחרת. [ובמסחטה חשמלית אין כל היתר להשתמש בשבת לצורך חולה שאין בו סכנה].

ה והוא הדין שמותר לסחוט אפילו ענבים לתוך קערה ריקנית, כשבדעתו ליתן שם אחר כך אוכל ולערבב את מי סחיטת הענבים עם המאכל, שהרי מלאכה זו אסור לעשותה בשבת מדרבנן, [שהרי לא מוכחא מילתא שעושה כן לצורך האוכל], ולצורך חולה שאין בו סכנה מותר לעשותה אפי׳ בלי שינוי כשיש

בו סכנת אבר. וראה לעיל עמוד תרפה. ואם אין בו סכנת אבר יעשה בשינוי. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד צב].

ו וכן פת שנתנוה בתנור דולק מערב שבת כדי לאפותה, והוצאתה מהתנור נעשית ע״י רדייה, אף שרדיית הפת אסורה מדרבנן מכל מקום לצורך חולה שאין בו סכנה ויש בו סכנת אבר, מותר לרדותה בשבת. ואם אין בו סכנת אבר יש לרדותה בשינוי. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד צב].

ז חולה שנפל למשכב, ואין בו סכנה, מותר לעשות בשבילו כל רפואה שאינה כרוכה במלאכה, אף על ידי ישראל. וכן מותר לו לבלוע תרופות בשבת. ואף על פי שבשאר מיחושים אסרו חכמים לבלוע תרופות בשבת, בחולה שנפל למשכב לא גזרו חכמים שמא יבוא להכין את הרפואה בשבת ויבוא לידי שחיקת סממנים. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד צב].

ח חולה שאין בו סכנה הנמצא במדבר, [וכגון חיילי הצבא שלא בשעת מלחמה], וצריכים לעשות לו אוהל עראי להגן עליו, אף שעשיית אוהל עראי בשבת אסורה מדרבנן, לצורך החולה מותר לעשותה, ובלבד שיעשנה בשינוי. ואם יש בו סכנת אבר אין צריך שיעשה בשינוי. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד צג].

ט אף על פי שאין ממלאין את הכר והכסת במוכין בשבת, אם יש צורך לעשות כן לצורך חולה שאין בו סכנה, לדעת הרמב״ם מותר לעשות כן בשבת בשינוי, שהרי אין האיסור אלא מדרבנן, גזירה שמא יתפור. ואם יש בו סכנת אבר מותר אפילו בלי שינוי. אך לדעת רש״י אין להקל בזה אף לצורך חולה, שהרי האיסור בזה הוא מן התורה, [משום דעביד לה מנא]. ואם מכניס המוכין בשינוי, ראה להלן סעיף יא. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ צג].

י כשהרופא אומר שצריך ליתן לחולה שאין בו סכנה תבשיל חם, מותר לבשל בתולדות החמה, מאחר שתולדות החמה אסורות רק מדרבנן. וכשאין סכנת אבר יעשה בשינוי. אלא שבשו״ת מהר״ח אור זרוע (ר״ס לא) מבואר דלענין בישול לא שייך שינוי. ועיין בח״א ובמשנ״ב (ס״ק קב), ובכה״ח (אות קיב) דכשאי אפשר בשינוי שרי כדרכו, ולכן מותר לבשל כדרכו. ומ״מ אם אפשר יעשה בשינוי לצאת ידי חובת החולקים. [שם עמו׳ צד].

יא יש אומרים שמותר לעשות לצורך חולה שאין בו סכנה גם מלאכות האסורות מן התורה אם עושה אותן בדרך שינוי, שמאחר והמלאכה נעשית בדרך שינוי אין בזה איסור אלא מדרבנן, ונחשב כאיסורי שבות המותרים לצורך חולה שאין בו סכנה. ויש אומרים שלא התירו אלא במלאכות האסורות מדרבנן, אבל במלאכות האסורות מן התורה, גם אם עושה אותן בדרך שינוי אין להתיר. והעיקר להקל בזה כשאי אפשר בדרך אחרת. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד צד].

יב חולה שאין בו סכנת אבר [ראה לעיל סעיף י] שהרופא ציוה עליו לאכול פירות, ואין שם בנמצא פירות אלא מחוברין לאילן, ורוצה לאוכלם בפיו בעודם מחוברים לאילן [דהוי דרך שינוי], אין להקל לו, אחר שהפירות יש להם דין מוקצה, ואין להתיר אכילת מוקצה לחולה. [על פי המבואר בהליכות עולם ח״ב עמ׳ קפד, ולקמן עמ׳ תשי״ג סל״ג. ודלא כמו שנתבאר בילקו״י שבת ד׳ עמוד צו].

יג מירשם [רצפט] שנכתב בשבת על ידי רופא עבור חולה שאין בו סכנה, אם הרופא היה סבור שהחולי הוא חולי שיש בו סכנה, וכתב את המירשם בשוגג, מותר להביא תרופות בשבת על פי מירשם זה. אבל אם הרופא כתב את המירשם במזיד, אין להביא את התרופות בשבת מבית המרקחת, אך אם הביאו את התרופות מותר ליהנות מהם בשבת. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד צח].

יד יש אומרים שכל דבר שמותר לעשותו ע״י ישראל בחולי שאין בו סכנה, אין צריך לחזר אחר עכו״ם שיעשהו, אלא יכול הישראל לעשותו כמבואר. ויש חולקים. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמו׳ צח].

טו חולה שאין בו סכנה נחשב מי שנפל למשכב מחמת מחלה, ואין במחלה זו סכנת נפשות, או מי שיש לו מיחוש שמצטער עד שחלה כל גופו, מאותו מיחוש. וכן כל מי שמתהלך כבריא אבל עלול להסתכן או ליפול למשכב אם לא יקבל בעוד מועד את הטיפול הדרוש, כגון חולי קצרת, או הסובלים ממחלת לב שאינה מסוכנת, או חולים במחלת הנפילה [כשאין נשקפת להם סכנה], וכן יולדת מיום השמיני ללידה עד סוף שלושים יום מהלידה, וכן תינוק. [ילקו״י שם עמו׳ ק].

טז חולה שאין בו סכנה, ויש בו סכנת אבר, אם הרופא אומר שעל ידי סכנת אבר זו יכול לבוא לידי סכנה כללית, שומעין לו לחלל עליו שבת אפילו במלאכות דאורייתא. וכיום דעת הרופאים שכמעט אין לך סכנת איבר בודד שלא יהא כרוך בה גם סכנה לכל הגוף, כתוצאה מאלח-דם וכדומה, ואפילו למרן השלחן ערוך שסובר שאין לחלל שבת באיסור דאורייתא על סכנת אבר, יודה להקל בזמן הזה, כי רופאי זמנינו אומרים שאין לך סכנת אבר שאין בה משום סכנה כללית לכל גופו, על ידי זיהום והרעלה. וספק נפשות להקל. ולכן כל שיש לחוש שהשארת האבר הפגוע בלי טיפול תגרום להתפשטות המחלה בכל הגוף, מותר לחלל שבת כדי לטפל באבר הפגוע. ולכן אבר שנקטע, כגון יד שנקטעה מן הזרוע, מותר לעשות ניתוח בשבת לחבר את היד, שכיון שבלאו הכי צריכים הרופאים לחלל שבת כדי למנוע סכנת זיהום וכיו״ב, לכן דינו כחולה שיש בו סכנה, שחייבים להצילו מסכנה באותו טיפול, וכדרך שרגילים לעשות לו בחול, ואף על פי שעל ידי כך מרבים יותר במלאכות, מכל מקום כל מה שהרופא עושה נחשב כפיקוח נפש. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד ק].

יז אם יש צורך לחלל את השבת עבור חולה שאין בו סכנה, מותר לעשות לו כל צרכיו על ידי גוי, אפילו אם הגוי עושה מלאכות האסורות מן התורה. ובלבד שיהיה חולה שנפל למשכב ולא הסובל ממיחוש בעלמא. ולכן אם צריך להכין תרופה לחולה, מותר לומר לגוי בשבת שיכין את התרופה אם צריך לאותם דברים בשבת עצמה, וכן אם יש צורך להכין לחולה תה חם, וכדומה, מותר לצוות לגוי שיכין תה עבור החולה. וכן אם יש צורך לבשל ולאפות לחולה, עושים כן על ידי גוי. ואין הבדל בין אם יש שם סכנת אבר או אם אין שם סכנת אבר, שבכל אופן התירו על ידי גוי, ואף שאמירה לגוי שבות, במקום חולי לא אסרו. אבל ישראל לא יחלל את השבת לצורך חולה שאין בו סכנה במלאכות דאורייתא, וכמבואר לעיל. ובמלאכות דרבנן ראה **סעיף א'**. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד קא].

יח אם החולה [שאין בו סכנה] צריך לאיזו תרופה, ויש צורך לנהוג ברכב כדי להביא תרופה זו, הדבר פשוט שאסור לישראל לנסוע לצורך זה, שהרי אין סכנה בדבר. אבל מותר לומר לגוי שיסע להביא את התרופה. ואם אין צורך כל כך בתרופה בשבת, יש להמנע מלומר לגוי שיסע להביאה בשבת. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד קב].

יט כבר נתבאר לעיל [סימן שז סעיף פב] שמותר לומר לגוי בשבת להרוג יתושים המפריעים את מנוחת החולה, אף כשאין בו סכנה, או מי שמצטער ביותר. [ילקו"י שבת ד' עמוד קב].

כ אף על פי שמצטער אסור ברפואה בשבת, מכל מקום מותר להשתמש בשבת בכרית או שמיכה חשמליים, אף אם עושה כן לצורך רפואה, ואין לחוש בזה לאיסור רפואה בשבת, מכיון שגם בריאים משתמשים בזה. וטוב שיניח שם מערב שבת פתק שכתוב עליו "שבת" כדי שלא ישכח ויבוא לשנות את מדת החום בשבת. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד קב].

כא בימי הקור הגדולים מותר לומר לגוי להפעיל תנור חימום אפילו לצורך אדם בריא, שהכל חולים אצל הקור. ובלבד שיהיה קור גדול, ולא כאותם שנוהגים היתר אף על פי שאין הקור גדול ביום ההוא. ולצורך חולה שאין בו סכנה מותר לומר לגוי להדליק התנור אף שאין ביום ההוא קור גדול, כל שיש צורך בדבר לחולה. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד קג]

כב גוי שהדליק תנור חימום לצורך חולה, [אף בימים שאין הקור גדול מאד] מותר אף לישראל בריא ליהנות מחום התנור בשבת, אחר שהודלק בהיתר. והוא הדין אם הגוי הדליק את אור החשמל לצורך חולה [אף שאין בו סכנה], שמותר לבריא ליהנות מאור זה בשבת. [ילקו"י שם עמ' קד].

כג הסובל מחום בימות הקיץ, מותר לו לומר לגוי שידליק את המזגן בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד קד].

כד הסובל מחום, אף שהרופא קבע שאין הדבר בכלל סכנה, או שסיבת החום ידועה שהיא מפני הצטננות וכדומה, וגם לא נפל למשכב, מותר לו להניח בשבת חתיכות קרח, או מטלית רטובה על מצחו, ואין בזה משום איסור רפואה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד קד].

כה הסובל מחום ורוצים להרטיב מטפחת כדי להניחה על מצח החולה להורדת החום, מותר להרטיבה בשבת, אלא שיש לעשות כן במטלית שאין עליה לכלוך כלל, שבזה מותר לדעת מרן השלחן ערוך ואין בו איסור משום שרייתו זהו כיבוסו. ואולם, לא ירטיב את המטלית הרבה, כי אז אסור לטלטלה מחשש סחיטה, אלא יזלף עליה מים מועטים. [ילקו"י שבת ד' עמ' קה]

כו הסובל מחום גבוה, אף שהרופא קבע שאין בו סכנה, מותר לו לעשות בשבת אמבטיה במים צוננים כדי להוריד את החום, ויש להקל בזה גם לאשכנזים שאינם רוחצים בשבת כלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד קה].

כז ילד שיש לו חום גבוה, אף שאין בו סכנה מותר למרוח את גופו בעראק להורדת החום. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד קו].

כח חולה שאין בו סכנה שהרופא ציוהו להניח את רגלו במים חמים בשבת, מותר להניח רגליו במים חמים כדי להזיע, ואין לחוש בזה לאיסור רפואה בשבת. [ילקוט יוסף שבת ד' עמ' קו].

כט זקן שתש כוחו מזיקנה ועיניו כהו מראות, והתעורר חשש בשבת שהוא עומד להתעוור באחת מעיניו, ולדעת הרופאים אין בזה כל חשש לפיקוח נפש, אין לחלל עליו את השבת במלאכות דאורייתא, אלא על ידי גוי. אבל במלאכות שאיסורן מדרבנן מותר אף על ידי ישראל. ולכן מותר ליתן שם טיפות עיניים לשיכוך הכאבים. וכן הסובל מדלקת עינים מותר לו להשתמש בטיפות עינים בשבת, וכן מותר לו ליתן שם משחה מתוך שפופרת באמצעות מקל. אבל אם יש לו רק כאב קל בעין, אין לו לעשות שום טיפול לרפואה. [ילקו"י שבת ד עמ' קו].

ל אולם חולה עיניים שהוא בתחלת החולי כשיש כאבים עזים בעינים, או באמצעיתה של המחלה, יש לחלל עליו את השבת בכל מה שהחולה צריך, שאף שאין מחללין את השבת בסכנת אבר, מכל מקום בסכנת עין יש לחלל את השבת, מפני ששרירי העין קשורים ללב, ויש בזה חשש פיקוח נפש. ובפרט שלדעת הרופאים בזמן הזה ברוב המיקרים כשיש סכנת אבר כרוך הדבר בסכנת נפשות בלא קבלת טיפול דחוף. מחלות עינים רציניות הרי הן בגדר פיקוח נפש ופעמים שיש לחלל עליהם את השבת. [ילקו"י שבת כרך ד עמוד קו].

לא הסובל מכאבי עינים מותר לו ליתן על עיניו מהשיריים של היין של הקידוש, אף כשמתכוין לרפואה. ובלבד שלא יפתח ויסגור את העין במתכוין בעת שנותן שם את היין. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קו].

לב המרכיב עדשות מגע בעיניו, וסובל מיובש בעין, מותר לו לטפטף כמה טיפות לתוך העין כדי שע״י כך יוכל להרכיב את העדשות מגע, ואין בזה משום איסור רפואה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קי].

לג פירות שנשרו מהאילן בשבת שיש להם דין מוקצה [מאחר שהיו מחוברים לאילן בבין השמשות], אין לספרדים ובני עדות המזרח להאכילם בשבת לחולה שאין בו סכנה. וכן אם נתן מערב שבת ענבים על הגג כדי ליבשם, כיון שהיקצה אותם מדעתו נחשבים כמוקצה, ואף לחולה אין לאוכלם בשבת. וכן חלב שחלבו גוי בשבת, וכל שכן ישראל, אסור לשתותו בשבת גם מי שהוא חולה שאין בו סכנה. אולם לצורך הרפואה כשיש בו סכנת אבר, מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קיא].

לד חולה שנפל למשכב, ואין בו סכנה, וצריך לאכול תבשיל, ואין שם אלא תבשיל שנתבשל ע״י עכו״ם, מותר להאכילו מתבשיל זה בשבת, ובלבד שהתבשיל יהיה עשוי מדברים המותרים. ואם הנכרי בישל בשבת, צריך שלא יהיו בקדרה דברים האסורים משום מוקצה, שכבר נתבאר שאין לחולה לאכול מוקצה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קיג]

לה חולה שאין בו סכנה האוכל בשבת תבשיל שנתבשל ע״י גוי, צריך לברך קודם אכילתו, שהרי המאכל מצד עצמו הוא של היתר, ולא נאסר אלא מפני שנתבשל ע״י גוי. אבל חולה שיש בו סכנה האוכל דבר האסור מצד עצמו, כנבילה וטריפה, אינו מברך עליו ברכת הנהנין, כי אמנם התורה התירה לו לאכול מאכל איסור מפני הסכנה, אבל לענין ברכה, אינו מברך. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קיד].

לו החש כאב באוזניו עד שנחלה כל גופו ונפל למשכב, ורפואתו שאשה מינקת תחלוב מדדיה חלב לתוך האוזן, ועל ידי זה ישקוט וינוח מכאבו, אין להתיר לעשות כן בשבת, כיון דחליבה לצורך רפואה נחשבת מלאכה הצריכה לגופה שחייבים עליה חטאת. אבל אם גדל הכאב מאד, מותר לעשות החליבה על ידי שתי נשים שיחלבו בעת ובעונה אחת מדדי האשה לתוך האוזן, כי אז נחשב שנים שעשאוה שפטורים מן התורה, ואין בזה איסור אלא מדרבנן, ובמקום צער כזה שנחלה כל גופו לא גזרו רבנן. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קיז].

לז מי שהוא כבד שמיעה ורוצה להשתמש בשבת במכשיר שמיעה הניתן באוזן, מותר לו להשתמש במכשיר זה בשבת, ואין לאסור משום רפואה בשבת. ובלבד שיכוין את המכשיר מערב שבת, ולא יפעילו בשבת. וכן מכשיר שמיעה המורכב על-ידיות המשקפיים, מותר לכבד שמיעה להרכיב המשקפיים בשבת כדי לשמוע, ובלבד שיפעיל את המכשיר מערב שבת. ואסור להחליף את הסוללה בשבת. ומותר לטלטל בשבת מכונת שמיעה, להסירה בעת שהולך לישון, ולחזור ולהשתמש בה אחרי קומו משנתו, כשהיא פתוחה מערב שבת ופועלת כהוגן. ואין איסור לדבר אליו בזמן שמרכיב את המכשיר שמיעה. וכן מותר לצאת עם מכשיר זה לרשות הרבים. ואם חלק מהמכשיר מונח בתוך כיס החולצה, יש מי שאומר שיחברו לכיס ע״י סיכת בטחון, ואז יהיה מותר לו לצאת בשבת עם המכשיר שמיעה לרשות הרבים. ואם חלק מהמכשיר מחובר לידיות המשקפיים, מותר לו לצאת לרשות הרבים עם המשקפיים גם אם אינו צריך למשקפיים. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמ׳ קיח. הליכות עולם ח״ג פר׳ מקץ].

לח אם התינוק אינו רוצה לינק, מותר למינקת לקלח קצת חלב לתוך פיו, כדי שימשיך לינק לבדו. ואפילו אם אין שום חשש סכנה לתינוק. ומינקת שיש לה צער מריבוי חלב, מותר לה לקלח את החלב העודף לתוך כיור או על הרצפה, או על חיתול שאין מקפידים לסוחטו. וגם רשאית לשאוב את החלב בשבת על ידי משאבה [בלי בטרייה], ותחלוב באופן שהחלב ילך לאיבוד, או כשיש בכלי חומרי ניקוי פגומים. [ילקו״י שבת ד׳ עמו׳ קיט. משנ״ב סי׳ של ס״ק לב. אבני נזר או״ח סי׳ מז].

לט תינוק שנולד בחודש השביעי או השמיני להריון, שהדרך היא להחזיקו באינקובאטור מספר שבועות כפי הצורך, וכן תינוק חולה שאינו יונק מן הדד, והאם צריכה לחלוב לתוך הכוס או בקבוק על מנת לתת את החלב לתינוק, יש להורות שתהיה אשה אחרת מסייעת עמה בעת החליבה לתוך הכוס, שבאופן כזה ודאי שלא אסרו חכמים. [ובצירוף הסברא שאין חליבה אסורה מן התורה, והוה ליה תרי דרבנן, מצד החליבה, ומצד שנים שעשאוה פטורים. ומה גם דסתם תינוק מסוכן אצל חלב, וכיון דלא סגי בלאו הכי מישרא שרי]. ואם אי אפשר לה לחלוב עם עוד אשה, וגם אין האם יכולה להכין חלב מערב שבת לשבת, מותר לה לחלוב לתוך הכוס לצורך התינוק, הואיל וזהו המזון הטבעי שלו, ובספק סכנה אין להתחשב בתחליף של מזון אחר. [ילקו״י שבת ד עמ׳ קכ, ותיד. יביע אומר ח״י או״ח סי׳ לב].

מ חולה שאין בו סכנה הגונח מכאב לבו, שרפואתו לינק חלב חם מבהמה, מותר לינק חלב בשבת, אבל אסור לחלוב ביד לתוך כלי. אולם המצטער מחמת רעבון אין להקל לו בכל אופן. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קכא].

מא מותר למדוד לחולה את החום בשבת, במד-חום כספית הרגיל, ואין בזה איסור לא משום איסור רפואה בשבת, ולא משום איסור מדידה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קכא].

מב מותר לנענע ולהוריד בשבת את הכספית שבמד-חום קודם מדידת החום לצורך השימוש בו בשבת, ואין צריך להכינו מערב שבת. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קכג]

מג מודד חום אלקטרוני [הפועל באמצעות בטרייה], אין להשתמש בו בשבת, אפילו אם הפעילוהו מערב שבת. וגם בחולה שיש בו סכנה אם אפשר בנקל למדוד לו את החום במכשיר שאינו אלקטרוני, נכון שלא ימדדו במכשיר אלקטרוני. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד קכג].

מד החש בראשו, ומתחזק והולך כבריא, אף-על-פי כן מותר למדוד את דרגת חומו. [שם קכד].

מה אשה הצריכה למדוד את החום כדי לקבוע את היום שתוכל להתעבר בו, מותר לה למדוד את החום בשבת, [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קכד בהערה].

מו מותר למדוד את החום בשבת בסרט מד חום העשוי כרצועה, ובשעה שמונח על גוף החולה נראות בו אותיות, וכשמסירים אותו מעל החולה נמחקות האותיות ונעלמות כלעומת שבאו, ואין בזה לא משום כותב, ולא משום מוחק. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קכה, ועמוד תט. ירחון קול תורה חשון תשס״ד עמוד ח׳. ושם תשובה לדברי מי שחלק בדין זה].

מז חולה שאין בו סכנה שאסור לו לאכול יותר ממשקל מסויים, נכון שישקלו את מאכליו מערב שבת. ואם לא עשו כן, מותר לשקול בשבת. ובלבד שהמשקל אינו פועל ע״י חשמל או בטרייה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קכו].

מח מי שיש לו פלאטה בפיו ליישור השיניים, או מיתקן ברזל בגבו ליישור הגב, אין צריך להסירם בשבת, ואין לאסור בזה משום גזירת שחיקת סממנים. וכן מותר להשתמש באבקה שמניחים על השיניים תותבות כדי להדקם במקומם, וכן מותר לצאת עמהם לרשות הרבים אף כשאין עירוב. וכן מותר להדקם על ידי גומיה, כדרכו ביום חול. [שם].

מט כשיש חולה בבית הסובל מקשיי נשימה, ונצרך למכשיר אדים, נכון להפעיל את המכשיר מערב שבת, כדי שהחולה יוכל להשתמש בו בשבת. ואם נגמרו המים במכשיר, אם הוא מכשיר אדים קר מותר להוסיף לתוכו מים דרך הפיה. אבל במכשיר אדים של מים חמים, לכתחלה נכון למלאותו מערב שבת במים רבים, כדי שלא יצטרכו להוסיף מים בשבת. ומכל מקום המיקל בזה לצורך חולה יש לו על מה שיסמוך, אחר שבדרך כלל אותם הנזקקים למכשיר אדים וסובלים מקשיי נשימה יכולים להגיע לידי סכנה ממש, וקשה להבחין בדבר מבעוד מועד, לפיכך יש לסמוך על המקילים בזה. אך ישתדל ליתן שם מים מבושלים, שבזה לדעת הרמב״ם ועוד פוסקים אין איסור בישול כלל. וכשיש חשש סכנת נפשות מיידית פשוט שמותר הכל, וגם לחבר את המכשיר לחשמל, ולהפעילו בשבת. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד קכז].

נ מותר לטלטל בשבת מכשיר אדים של מים קרים ממקום למקום, כשהוא פועל, לצורך החולה. ובמקום צורך מותר לטלטל גם מכשיר אדים חמים לצורך החולה [כשמחובר לשקע מערב שבת]. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קכט]

נא יש אומרים שמותר לתלות מאייד בגופי חימום דלוקים מערב שבת, [שתולים את גופי החימום למעלה, והמאייד פולט את המים בצורה של אידים], ובלבד שהמים לא יגיעו לחום שהיד סולדת בו. ויש מחמירים בזה גם לצורך חולה שאין בו סכנה. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד קכט בהערה]

סימן שכח – דיני לקיחת תרופות בשבת

נב חולה שאין בו סכנה שנפל למשכב, מותר לו לבלוע תרופות בשבת, וכן לגמוע סירופ וכדו׳, אף אם אינו מצטער הרבה, ואפילו אם מתחיל ליקח התרופות בשבת. ומותר לבלוע תרופות קודם תפלת שחרית אף עם שאר משקים. [אחר שאין כוונתו לשתיית הנאה, אלא רק לבלוע התרופה]. ויש מקילים בזה גם למי שמצטער הרבה, אף שלא נפל למשכב. ויש אומרים שאין להקל אלא בחולה. וכן עיקר. ומכל מקום מי שיש לו כאב ראש גדול, או כאב בטן חזק, יש להקל לו ליקח תרופה. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד קכט. הליכו״ע ח״ב עמ׳ קסו].

נג חולה שאין בו סכנה שבגלל מחלתו מתבטל מעונג שבת, אינו רשאי להחמיר על עצמו ולא ליקח את התרופות בשבת, דשבת ניתנה לעונג ולא לצער. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד קל].

נד חולה שהרופאים ציוו אותו לאכול בבוקר מיד קודם שחרית של שבת, נכון שיקדש תחלה וישתה יין כמלוא לוגמיו, [ויאכל עוגה או פת שיעור כזית, כדי שהיין לא יפריענו בתפלתו, (ראה במשנ״ב סי׳ תעג ס״ק יד. ודו״ק). אם לא ששותה יין שאינו משכר, כגון מיץ ענבים]. ויחזור ויקדש גם לאחר התפלה. ואדם חלש שצריך לאכול אכילת עראי בשבת בין שחרית למוסף, ואין שם יין שיקדש עליו, מותר לו לאכול בלי קידוש, ויקדש אחר מוסף. [שם עמוד קלא].

נה מותר לקרוע בשבת את הנייר העוטף את הגלולה. ומותר לקרוע את הנייר גם במקום האותיות, ואין בזה איסור מוחק בשבת. ומכל מקום המחמיר לקרוע שלא במקום האותיות תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קלב].

נו חולה שאין בו סכנה שנפל למשכב מחמת חוליו, ויש צורך לערבב לו מי חמצן במים כדי לגרגר בהם, מותר לעשות כן בשבת. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קלג]

נז מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, או שיש לו מכאובים קלים, וכן החש בראשו, אסור לו לבלוע כדורים או סירופ, וכן אסור לעשות לו שום רפואה בשבת. [ואפילו על-ידי גוי אסור לעשות לו רפואה בשבת]. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קלג].

נח אולם אם התחיל ליקח מהכדורים מערב-שבת, מותר להמשיך ליקח מהם גם בשבת, כל שהפסקת לקיחתן תגרום לו שיצטער הרבה. וכל שכן אם לוקח תרופות אנטיביוטיות שיש חשש שהפסקת לקיחתן בשבת תגרום לו נזק. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קלה].

נט יש אומרים שאיסור לקיחת תרופות בשבת קיים גם ביום טוב. ויש חולקים ומתירים ליקח תרופות ביום טוב גם למי שיש לו מיחוש בעלמא. והעיקר להלכה כסברא אחרונה שמותר לקחת תרופות [מוכנות] ביום טוב. וכל שכן שיש להקל בזה ביום טוב שני של גלויות. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קלח].

ס יש מתירים לבלוע בשבת כדורי ״אספירין״ אף למי שסובל ממיחוש בעלמא, כיון שכיום רגילים בזה הרבה בני אדם אפילו בריאים למניעת הצטננות, וכדומה. ויש חולקים. ולדינא, כל שכואב הראש ויש לו צער גדול, מותר לקחת כדור אספירין או אקמול לבולעם, להשקיט הכאב ולהרגיעו, ובפרט באספירין שהרבה בריאים לוקחים אותו לדלל הדם, וחשוב כעין מאכל בריאים. ומה שנתבאר בילקו״י [שבת ד׳ עמוד קמא] שיעשה בשינוי, וכגון שיכרכנה בסיב, או לקחתה דרך שפופרת, או שיתן את הכדור במים פושרים עד שימס, וישתה, כל זה מדרך חומרא אם יכול יעשה כן. ובזה יזהר שלא יערבב את האבקה במים מועטים, אלא יעשה בלילה רכה. אבל אם קשה לו להחמיר יסמוך על עיקר הדין. [ילקו״י שם עמ׳ קמא. הליכות עולם ח״ד עמ׳ קסו].

סא יש אומרים שכל תרופה שאין מטרתה לרפואה אלא רק לשיכוך כאבים, כגון גלולות ״אקמול״, אינה בכלל גזירת שחיקת סממנים, ומותר לבלוע תרופה זו אף במיחוש בעלמא. וכן מותר להתיז ספריי מיוחד להרדמת מקום הכאב, כמו כאב שיניים וכדומה. ויש חולקים. ועל כל פנים מי שהתרגל לבלוע כדורי הרגעה לשיכוך כאבים, ונצרך אליהם כל כך עד שהגוף התמכר אליהם, ואם אינו לוקחם מרגיש חולשה וכאבים, מותר ללוקחם בשבת. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ קמג, ותת. ובירחון קול תורה אלול תשס״ג עמ׳ יט. ושם תשובה על מי שחלק בזה].

סב הסובל מנדודי שינה ואינו יכול להירדם אלא על-ידי שיקח כדורי שינה, יש להקל לו ליקח כדורי שינה בשבת, כל שאי אפשר לו בלא זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קמג].

סג מותר לבלוע בשבת כדורי מרץ להפגת שינה, בפרט אם עושה כן מפני שרצונו ללמוד או לשאר דבר מצוה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קמד].

סד מותר לבלוע כדורי ויטמינים בשבת, גם לאדם בריא הבולעם כדי לחזק את מזגו, ואין לחוש בזה לאיסור רפואה בשבת. ואפילו אם כוונתו שלא יחלה. וכל שכן שיש להקל בזה למעוברות ומניקות וילדים קטנים. ומכל מקום עדיף להתחיל ליקח מהם מערב-שבת. ומי שיכול להימנע מזה בשבת בלא שום קושי, תבוא עליו ברכה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קמה].

סה אין להקל להזריק בשבת ויטמינים או קאלציום וכדומה לבהמה. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ קמה].

סו אשה שצריכה לבלוע כדורים במשך כמה ימים כדי שתוכל להתעבר, מותר לה לבלוע מהם גם בשבת, בפרט אם כבר התחילה לבלוע מהם מערב שבת. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמו׳ קמו].

סז אשה הצריכה לקחת כדור כדי שלא תתעבר [באופן שקיבלה היתר מרב על עצם הדבר], כיון שהתחילה מערב שבת יכולה להמשיך לקחת הכדורים בשבת, ובפרט אם על ידי הפסקת לקיחת הכדורים תבוא לידי סיבוכים ותגיע לידי חולי. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד קמז].

סח אדם בריא שאינו חולה כלל, מותר לו לאכול ולשתות לרפואה אוכלים ומשקים שאינם מאכל בריאים, שלא גזרו חכמים משום שחיקת סממנים אלא במי שיש לו מיחוש, אבל לבריא מותר. ואפילו אם אינו אוכל מהם לרעבונו או שותה לצמאונו, אלא אוכל ושותה מהם לרפואה, כלומר לחזק מזגו, מותר. ולכן מותר גם למי שניחר גרונו ואין לו מכה בגרונו, לגמוע ביצה חיה, כדי שיהיה קולו צלול, אף על פי שאינה ראויה לאכילה לרוב העולם. (שמטעם זה אם בישלה גוי אסורה משום בישולי גויים, ולא נחשבת כדבר שנאכל כמות שהוא חי שאין בו דין בישולי גויים). וכן מי שיש לו צרבת, רשאי לשתות אבקת סודה לשתיה אף שאינה מאכל בריאים. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קמח].

סט אסור לתת פתילה בפי הטבעת כדרך שנוהגים לעשות למי שיש לו עצירות, אלא אם כן ישים אותה בשינוי, שיאחזנה בשתי אצבעותיו ויניחנה בנחת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קנ].

ע החש כאבים עזים במקום פנימי בגופו והדבר מעורר חשש למחלה פנימית מסוכנת, [כמו פנדציט, או אולקוס במצב חמור], מותר לחלל עליו את השבת אף על-ידי ישראל, וכגון להזמין רופא או להעבירו לחדר מיון וכן כל כיוצא בזה. אבל אם חש כאבים בבטנו והוא מתחזק והולך כבריא, אין לחלל עליו את השבת. וכן אסור לו לבלוע כדורי הרגעה, שמאחר שהוא מתחזק והולך כבריא, אין דינו כדין חולה שנפל למשכב. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קנ].

עא מי שחש בבטנו ויגדל הכאב מאד, (אפילו אם לא חלה כל גופו, ולא נפל למשכב), שרפואתו להניח בקבוק גומי חם על מקום הכאב, מותר למלאותו מים חמים שהוחמו מערב שבת. (לאחר שיריק את המים שבתוכו שכבר נתקררו). ואין בזה איסור הטמנה בשבת. [וכבר ביארנו שאין הבקבוק נחשב למוקצה בשבת]. וכן מותר לו להניח על בטנו כלי שהיו בו מים חמים והכלי עדיין חם, או מגבת יבשה שנתחממה. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קנא].

עב חולה שיש לו כאב בטן, והרופא דורש לחמם את איזור הבטן, מותר לומר לנכרי להדליק כר חשמלי כדי להניחו על הבטן. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קנא בהערה].

עג מי שחש בגרונו או בבטנו מותר לו לשתות תה עם לימון, או עם דבש, נענע, שיבא, וכדומה, ואין בזה משום איסור רפואה בשבת, אחר שגם דרך הבריאים לשתותו. וכן מותר לו מטעם זה לשתות קוניאק או ארק. ואם לא הועילו, יש להתייעץ מיד עם רופא, אפילו על ידי חילול שבת, כגון טלפון וכיו״ב, שאפשר שהכאבים הם תוצאה של דלקת התוספתן (פנדציט). ובכאבי בטן של תינוקות, שיש לחוש לחסימה במעיים, צריך למהר להזעיק רופא ילדים, כי זהו חשש סכנה, ואסור להתמהמה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קנד].

עד הסובל מעצירות, מותר לו לאכול בשבת מיני פירות משלשלים, כגון פירות מיובשים, אף שכוונתו לרפואה. אך לא ירבה בפירות המשלשלין, כדי שלא יתבטל מעונג שבת. וכן לא ירבה לאכול פירות הגורמים לעצירות, כגון בננות, כדי שלא יצטער ויתבטל מעונג שבת. [ואם אוכל סמוך לצאת השבת, אין צריך לדקדק בזה]. והסובל בשבת משלשול, מותר לקחת תרופה נגד שלשול כפי עצת הרופא, וימעט באכילה וירבה בשתיה. ואם יש חשש שהחולה איבד נוזלים, יש להחישו לבית החולים, שמא יצטרך לנוזלים דרך הוריד. וכל שכן בשלשולים אצל תינוקות שהוא ספק סכנה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד קנה].

עה הסובל מצרידות מותר לו למצוץ בשבת סוכריות המיוחדות לצרידות שגם בריאים מוצצים אותם, או סוכריות דבש וכדומה, אף שכל כוונתו למניעת הצרידות. [אמנם בצרידות שאינה מחמת חולי בגרון נראה דשרי בכל אופן]. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קנו]

עו שליח צבור הרוצה לצחצח את קולו קודם התפלה, מותר לו לגמוע ביצה חיה בשבת, ואין בזה איסור רפואה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קנו]

עז שליח צבור הגומע ביצה חיה לצחצוח קולו, מותר לו לגומעה אף קודם שחרית, אך נכון יותר שקודם יברך את ברכות השחר וברכות התורה, ויקרא קריאת שמע עד והיה אם שמוע. [שם עמ׳ קנז].

עח מותר להריח טבק-הרחה בשבת, אף אם מועיל קצת לרפואה. וגם כוונתו לרפואה, ולכן אדם שנשתכר בשבת שרפואתו לשאוף טבק הרחה, מותר לו להריח מהטבק בשבת, ואין לאוסרו משום גזירת שחיקת סממנים, כיון שנתפשטה הרחתו גם אצל הבריאים. ואף ביום הכיפורים מותר לשאוף טבק הרחה, שלא אסרו אלא חמשה עינויים בלבד. [ילקו״י שם עמוד קנז].

עט מי שלקה בנזלת חריפה עד שקשה לו לנשום דרך החוטם, מותר לו להריח במשחה הנקראת ״ויקס״, שעל ידי ריחה החזק והחריף נפתחים צינורות הנשימה, כיון שמשחה זו אין עיקרה לרפואה אלא לפתוח דרכי הנשימה וירווח לו לפי שעה. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד קנח].

פ אדם הסובל מניזול קשה המפריעו בדרכי הנשימה, והגיע למצב שכמעט חלה כל גופו, יש להקל לו להטיף לחוטמו טיפות-אף בשבת. ויש להקל בזה אף על-ידי ישראל. אבל אם לא חלה כל גופו, והוא מתחזק והולך כבריא, אסור לעשות לו כן. [ש״ע שכח ס״א]. אך על-ידי גוי מותר, דאף שהחולה מסייעו, מסייע אין בו ממש. [הליכות עולם ח״ד עמוד קעט]. וכשיש ספק אם הגיע למצב שחלה כל גופו או לאו, יש להקל שספק דרבנן לקולא. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ קנח].

פא הסובל מכאב מועט בשיניו, אסור לו ליקח כדור הרגעה בשבת, אלא אם כן התחיל לבלוע כדורים מערב שבת. אך רשאי לשתות עראק או קונייאק, למרות שכל כוונתו לצורך רפואה, מכיון שאין הדבר ניכר שעושה כן לצורך רפואה. ולכן לא ישהה את המשקה בפיו, וכן לא יגמע את המשקה לתוך פיו ויפלוט, שאז ניכר שעושה כן לצורך רפואה. וכן לא יגמע חומץ על שיניו, שהרי ניכר שעושה כן לרפואה. ואם כאביו חזקים כל כך עד שמצטער הרבה, מותר לו אף להשהות את המשקה החריף בפיו, ויבלענו אחר כך. ואם מצטער עד שנחלה כל גופו מותר אפילו לגמוע שכר ולפלוט. וכן מותר להניח תמצית של ״צפורן״ על השן להרגיע הכאב. וכן מותר לבלוע כדור הרגעה, אחר שחלה ונפל למשכב. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד קנט].

פב אם קיים חשש סכנה מחמת ריבוי המוגלה בחניכיים וכדומה, יש להתייעץ עם רופא, כי פעמים שאף צריך לחלל שבת, [על פי חוות דעת של רופא]. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קסא].

פג מי שיש לו כאב גדול בשיניו, אבל אין שם חשש סכנה, מותר לומר לרופא גוי לעקור את שינו בשבת, ואף אם לא חלה כל גופו מפני כך אלא שהוא מצטער. ואף על פי שהוא מסייע לגוי בפתיחת פיו, מסייע אין בו ממש (שבת צג.). אולם אין לומר לו בפירוש שיעשה עבורו מלאכות האסורות מן התורה, כי לא הותרו בזה אלא מלאכות שאיסורן מדרבנן. ואם נתקף בכאב עז מאד, ולא הועילו לו כדורי הרגעה, ואין שם רופא גוי, רשאי ללכת אפילו אל רופא ישראל, שיטפל בו כדרך הרופאים, מפני שהוא קרוב לפיקוח נפש. ומי שעקרו לו את השן, או שיש לו דלקת קלה בחניכיו, ורוצה לגרגר מי

מלח או אבקת סודה (שהוא מועיל לרפואה), אם אינו חולה שנפל למשכב מחמת עקירת השן, אין לו לעשות כן, אחר שהדבר ניכר שעושה כן לרפואה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קסב].

פד הסובל מצרבת מותר לו לאכול בשבת מלפפון חי, או שאר ירקות חיים, וכן לשתות מי סודה, להעברת הצרבת, למרות שכל כוונתו להעביר את הצרבת, מכיון שדברים אלו מאכל בריאים הם, ולא גזרו בהם משום איסור רפואה בשבת, ובפרט שאין זה ברור אם הצרבת נחשבת כחולי. ויש מתירים אף לשתות בשבת תמיסת סודה לשתיה לצורך זה. ויש אוסרים בזה מאחר שאין הבריאים רגילים לשתותה. ונכון שיתן את הסודה לשתיה לתוך כוס תה וישתה קימעא קימעא. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קסד].

פה המרבה להזיע בקיץ, מותר לו לפזר אבקת טאלק רגילה בגופו במקומות שבהם הוא מזיע. ואף אם סובל מגירויים בעור והטאלק משמש לו גם לרפואה, מותר, שהרי לא ניכר שכוונתו לרפואה, וגם בריאים משתמשים באבקה זו. וכן מותר ליתן טאלק לתוך נעליו כדי למנוע זיעה. וכן מותר להשתמש באבקת טאלק לתינוקות המרבים להרטיב. [ילקו״י שם עמ׳ קסו].

פו והוא הדין שמותר להתיז לתוך הפה מספריי מיוחד כדי להעביר את ריח הפה, שאין זה בכלל גזירת איסור רפואה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קסז].

פז מותר לאדם לסוך את ידיו בשבת בשמן לתענוג, כל שאין עורו סדוק בכפות ידיו, שאז אינו עושה כן לרפואה. אולם אסור לסוך את הגוף בשמן ולמשמש בכח, ולפיכך אסור לאדם בריא לעשות מסג׳ בשבת, אם ממשמש בכח, אך מותר לעשות כן בנחת. ומי שנתפס גבו או צוארו, וחש כאבים עד שנחלש כל גופו ונפל למשכב, דינו כדין חולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות לו מסג׳ אפילו בחוזק. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קסט].

פח יש אומרים שאסור להתעמל בשבת גם כשאינו מכוין להזיע בהתעמלות זו, והוא מטעם עובדין דחול. ויש אומרים שאין איסור להתעמל בשבת אלא כשמתכוין להזיע, וכגון שדורס על הגוף בכח כדי שייגע ויזיע. וטעם האיסור הוא משום גזירת שחיקת סממנים, שחכמים חששו שיבואו לשחוק סממנים כדי לגמעם בשביל להזיע. אבל כל שאינו מתכוין להזיע מותר להתעמל בשבת. ואף שהעיקר כסברא אחרונה, מכל מקום ראוי להחמיר שלא להתעמל בשבת, גם אם אינו מתכוין להזיע, ותבוא עליו ברכה. [ילקו״י שבת ד עמוד קסט].

פט מותר לטייל בשבת אחר האכילה, גם אם כל כוונתו לשם בריאות, הואיל ואין הדבר ניכר שעושה כן לשם בריאות. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קעב].

צ מי שדרכו לרוץ ריצה קלה בכל בוקר מטעמי בריאות, ומכוין להגיע לידי הזעה בריצה זו, אין לו לרוץ בשבת, אלא ילך בהליכה מהירה, באופן שלא יזיע. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד קעב בהערה].

צא מי שעבר התקפת לב, והרופא ציוה עליו לעשות תרגילים מסויימים בכל יום, מותר לו לעשות תרגילים אלה בשבת, אף אם מגיע לידי הזעה. דיש לחשוב אותו לכל הפחות כחולה שאין בו סכנה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קעב]

צב מותר לעשות דיאטה בשבת, על-ידי שמצמצם באכילתו, ובלבד שיאכל פת כשיעור בסעודות שבת. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קעג]

צג מותר לשבת בשבת בשמש כדי להשתזף [כמובן במקום צנוע], ואין לאסור בזה משום איסור רפואה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קעג. ושבת כרך א׳ סימן רצ]

דיני חבישת מכה בשבת

צד מותר לחבוש את המכה בשבת בתחבושת נקייה ויבשה, בין חדשה ובין ישנה, אף במכה שאין בה סכנה. [ובמקום שאפשר נכון לנקות את המקום מן הדם שעליו על-ידי שטיפה במים, קודם החבישה]. אבל לא יתן לתוכה משחה לתרופה, שמאחר ורצונו שהמשחה תשאר על גבי המכה חיישינן שמא ימרח. ותחבושת עם משחה, שהיתה נתונה על המכה מערב שבת, ונפלה בשבת שלא על גבי קרקע מותר להחזירה, אבל אם נפלה על גבי קרקע, אסור להחזירה בשבת. ובמקום שיש חשש לריבוי מוגלה במכה ויבוא לידי צער הרבה, מותר להכין תחבושת מרוחה במשחה מערב שבת, ובשבת יסיר התחבושת הישנה ויניח על המכה את התחבושת שהוכנה מערב שבת. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קעד].

צה אם התחבושת גדולה מדאי אין לחתוך ממנה את המיותר בשבת, אלא יכרוך את כולה על המכה. ונכון לחוש לדברי המחמירים שלא לחתוך בשבת צמר גפן, זולת במקום שיש חשש סכנה או לצורך מצוה. וכן מי שחש כאבים באזנו ורוצה ליתן שם מעט צמר גפן, ואין לו צמר גפן חתוך, נכון לחוש לדברי האוסרים שלא לתלוש מהצמר גפן אלא אם כן גדל הכאב מאד. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קעה].

צו בית שיש בו חולה, ונצרך לתחבושות, או בתי חולים, טוב ונכון שיכינו מערב שבת ככל האפשר יתר פריטים הנחוצים לטיפול, כגון מזרקים סטריליים, תחבושות חתוכות, בגדים שונים, פתקאות וסימונים שונים לסימון הדופק, והוראות לתרופות, כדי למעט ככל האפשר בחילול שבת. וכן

יכינו את הפלסטרים לפני כניסת שבת, על ידי הסרת הנייר השומר על הדבק שבפלסטר. והחזרתו למקומו מיד, שאז קיל טפי לחזור ולהסיר שוב בשבת את הנייר בעת הצורך. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קעו בהערה].

צז מותר להניח פלסטר [הנקרא ״אגד מדבק״] על המכה בשבת, אף אם יש בפלסטר גזה כנגד מקום הפצע, ואין בזה איסור רפואה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קעו].

צח מעיקר הדין מותר להסיר בשבת את הנייר הדבוק בצדדי האגד מדבק. [ילקו״י שם עמ׳ קעז].

צט מותר להוציא את המשחה מהשפורפרת, אף שהמשחה יוצאת בצורה מיוחדת, לפי פתח השפופרת, שהרי אין כוונתו לעשות צורה זו בשבת. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד קעט בהערה]

ק מותר ליתן אבקה לעצירת דם על מקום פצע פתוח בשבת, אף אם אין בזה חשש סכנה, שהרי אין זו רפואה, אלא מניעת זרימת הדם והחמרת המצב. ומי שנחתך חתך עמוק, מותר להניח במקום החתך תחבושת עם משחה. [וכשיש בדבר חשש סכנה, מותר אף לחלל שבת, כגון להסיעו לבית החולים וכדומה]. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד קעח]

קא מותר להסיר בשבת פלסטר הדבוק במקום שער, כל שיש צורך בדבר. ואף-על-פי שהוא תולש את השער על-ידי הסרת הפלסטר, מכל מקום כיון שאינו מתכוין לתלישת השער, וגם לא נוח לו בתלישת השער, הדבר נחשב לפסיק רישיה שאינו נוח לו, באיסור דרבנן, שהרבה אחרונים הסכימו להתיר. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קעט]

קב הסובל מטחורים רשאי בעת עשיית צרכיו לקנח בנייר טואלט אף-על-פי שיוצא ממנו דם, ואין לחוש בזה לאיסור צביעה בשבת. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קעט]

קג וכן מי שנוטף דם מחוטמו, וקשה לעצור את זרימת הדם אלא על-ידי נתינת צמר גפן בחוטם, יש להקל ליתן שם צמר גפן בשבת, ואין לחוש בזה לאיסור צובע, בפרט שהוא דרך קלקול, וזורקים את הצמר גפן אחר השימוש. [ואמנם מבחינה בריאותית נכון יותר לשטוף היטב את החוטם במים קרים, ולהשתמש בנייר טישיו, ולא בצמר גפן]. והמחמיר בזה במקום שאפשר, תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד קפא. ומה שהעיר בקונט׳ פנחס יפלל בלשון חריפה, הנה כבר השבנו על דבריו בילקו״י על הלכות תפילין, סימן לד הערה ז, ובירחון קול תורה סיון תשס״ג עמ׳ ע׳]

קד אדם שנחבל במצחו או בזרועו, מותר לו ללחוץ בכף או בידית המזלג, על מקום המכה כדי למנוע את התפשטות הנפיחות. וכמו כן מותר לרחוץ או להשרות במים קרים את מקום הנפיחות, ובלבד שיזהר שלא יבוא לידי כיבוס או סחיטת בגד. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קפא]

קה אדם שנחבל ברגלו, או מי שיש לו גבס ברגלו, ואינו יכול ללכת בלא עזרת מקל, מותר לו לצאת עם מקל בשבת לרשות הרבים, אף במקומות שאין בהם עירוב. אבל אם יכול ללכת בלעדי המקל, ואינו הולך עם המקל אלא כדי שהמקל יהיה לו לעזר, ופסיעתו יותר בטוחה עם המקל, אסור לצאת בו בשבת לרשות הרבים. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קפא]

קו נכה ההולך עם קביים, ואינו יכול ללכת בלעדיהם, מותר לו לצאת בהם בשבת לרשות הרבים, אף במקומות שאין בהם עירוב. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד קפא]

קז ילד חולה שצריך לקחתו לרופא בשבת, אם הוא יכול ללכת בכוחות עצמו, אלא שההליכה קשה עליו, מותר לשאתו ברשות הרבים, גם במקומות שאין בהם עירוב. [דחי נושא עצמו, והוי איסור דרבנן, והכא אי אפשר לעשות כן בשינוי]. אבל אם אינו יכול ללכת בעצמו אסור לשאתו ברשות הרבים. ובמקום חשש פיקוח נפש, מותר בכל אופן. אך יש להזהר היכא דאפשר שבשעה שמרים את הילד לא יהיה עליו או בכיסו חפץ כל שהוא. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד קפב].

דיני זריקות בשבת

קח מותר להזריק זריקה לחולה שאין בו סכנה בשבת, וכן מותר לחבר מחט חדשה למזרק גם לצורך חולה שאין בו סכנה, כדי לעשות זריקה בשבת. ואין לאסור בזה לא משום בנין ולא משום מתקן כלי, אפילו מדרבנן. וכן הדין גם במזרק חד פעמי. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמו׳ קפב, ותיב].

קט חולה במחלת הסכרת ולפי פקודת הרופא צריך לקחת זריקת אינסולין לפני כל סעודה, מותר לעשות הזריקה בשבת אפילו על ידי ישראל, משום דחשיב חולה שאין בו סכנה. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד קפב]

סימן שכח – דיני חולה שיש בו סכנה – בשבת

קי פיקוח נפש דוחה את השבת, כמו שדוחה את כל המצוות כולן, כמו שנאמר בתורה (ויקרא יח, ה): ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ודרשו חז"ל (במסכת יומא דף פה:) וחי בהם ולא שימות בהם. ולכן מצוה וחובה על כל אחד מישראל לחלל את השבת על כל אדם שהוא חולה שיש בו סכנה, ואמרו חכמים (ירושלמי פ"ח דיומא ה"ה), הזריז לחלל שבת במקום פקוח נפש, גם במלאכות דאורייתא, הרי זה משובח, והנשאל מגונה, והשואל הרי זה שופך דמים. ועוד אמרו חז"ל (בירושלמי שם, ובסנהדרין לז.) שכל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא. והרמב"ם דחה בכל תוקף את דעת האפיקורסים הטוענים שאסור לחלל שבת אפילו במקום פיקוח נפש, וקרא עליהם את הפסוק: גם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם, שאין משפטי התורה אלא רחמים וחסד בעולם. ע"כ. [ילקו"י שבת כרך ד עמוד קפד].

קיא במקום שצריך לחלל שבת להצלת חיי אדם, אסור להתעכב לשאול מורה הוראה אם לחלל את השבת, ואמרו חכמים בירושלמי הנ"ל, שכל השואל על ענין פיקוח נפש הרי זה שופך דמים. [כיון שבזמן שמתחסד ומתעכב מלחלל את השבת על פיקוח נפש, עלול החולה להסתכן, ולכן הרי הוא כשופך דמים]. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד קצא].

קיב חובה קדושה על כל רב ללמד לשומעי לקחו שחובה לחלל שבת במקום פקוח נפש. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד קצב].

קיג לפיכך כשיש בשבת יולדת שמרגישה חבלי לידה, או כל מקרה אחר שיש בו חשש פיקוח נפש, מצוה להזדרז לקחת את היולדת או החולה לבית החולים, או להזמין דרך הטלפון אמבולנס או רכב אחר שיסיעם מיד לבית החולים. וביולדת יעשה בשינוי. [ילקו"י שבת ד' עמוד קצב].

קיד חולה שרופא מומחה דורש שיחללו עליו שבת לצורך רפואתו, ואם לא יעשו כן יסתכן החולה, אפילו אם הרופא אומר בלשון ספק, חייבים לציית לרופא, שספק פיקוח נפש דוחה את השבת. שגם על ספק סכנה מחללין את השבת, ולכן מי שאומר לחבירו בשבת שמרגיש כאב בלבו וחושש להתקפת לב, ומבקש ממנו להסיע אותו במכונית לבית החולים, אפילו אם אינו מוכר לנו כמוחזק לנאמן, ולא ניכר כלום על פניו ויש לחוש שהוא משקר, אפילו הכי ספיקא מיהא הוי, וגם ספק פיקוח נפש דוחה שבת. [ילקו"י שבת ד' עמו' קצב].

קטו ואמנם אם הדבר ברור שאין בדבר כל חשש סכנה מיידית, ואפשר לעשות הרפואה [הכרוכה בחילול שבת] גם במוצאי שבת, בלי חשש שהמחלה תגבר, יש להמתין למוצאי שבת, שאין זה בכלל פיקוח נפש הדוחה את השבת. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד קצו].

קטז חולה מסוכן שהרופא אומר שצריכים לחלל עליו את השבת, אסור לו להתחסד או לנהוג חומרות שלא יחללו עליו את השבת. ואם החולה רוצה להחמיר על עצמו בזה, צריך לדבר על לבו שזו חסידות של שטות. ואין בזה שום מדת חסידות להחמיר בזה, ואדרבה אם יקרהו אסון, ענוש יענש בידי שמים על כך. ומצוה להסביר הדברים לכל עם ישראל, בטוב טעם ודעת על ידי הרבנים מורי הוראות בישראל, שידעו לנכון שאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש. וכל הזריז לחלל השבת בשביל חולה מסוכן, ישא ברכה מאת ה', והמונע עצמו מלהתרפאות בשבת על- ידי חילול שבת, הרי זה מתחייב בנפשו, ועוון גדול בידו. והרי הוא חסיד שוטה שאינו רוצה להתרפאות בשביל איזה איסור. ועליו נאמר: ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. וחובה עליו להישמע להוראות הרופאים כל שאומרים על דבר מסויים שעשייתו תמנע חשש סכנה. ואם אינו משתכנע כופין אותו לקבל טיפול, גם אם החולה אינו מחזיק תרופה זו לבדוקה. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד קצו].

קיז מי שחילל את השבת לצורך פיקוח נפש, אין צריך לעשות תשובה וכפרה על מה שחילל את השבת, ואין חילוק בין יחיד לצבור שחיללו שבת עבור פקוח נפש. [ילקו"י שבת ד עמוד קצט].

קיח מי שחילל את השבת לצורך פיקוח נפש ואחר כך התברר שלא היה צורך בכך, כגון שמצב החולה השתפר לפתע ויצא מכלל סכנה, או שהחולה נפטר, או שהקדימו אדם אחר ועשה עבור החולה את הנדרש לעשות לו, וכיוצא בזה, אף על פי כן עשה מצוה, ויקבל שכרו עבור מחשבתו הטובה שחשב להציל נפש מישראל. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד קצט].

קיט כשמחללין את השבת לצורך חולה שיש בו סכנה משתדלים שלא לעשות זאת על-ידי אינו יהודי או קטנים, אלא על-ידי ישראל גדולים ובני דעת. אולם אם אין שם באותו מעמד אנשים אלא נשים או קטנים, עושים על ידם, כדי שלא יתמהמהו מלהחיש ארוכה ומרפא לחולה המסוכן. [ילקו"י שבת כרך ד' עמוד ר'].

קכ אם החולה עצמו יכול לטפל בעצמו ולחלל את השבת על ידי הדחק, אפילו הכי מותר שאחרים יחללו עליו את השבת. והוא הדין אם החולה עצמו יכול לעשות שלא על ידי הדחק, שגם כן מותרים אחרים לעשות בשבילו. [ילקו"י שבת כרך ד' עמ' רא].

קכא ומכל מקום בחולה שאין בו סכנה, והחולה עצמו יכול לעשות את השירות הרפואי שמותר לעשות בשבילו בשבת, ולעבור על איסורי שבות, יש אומרים שעדיף שהחולה עצמו יעשה כן מאשר הדבר ייעשה על ידי אחרים. ויש חולקים. ונכון להחמיר.[ילקו"י שבת ד' עמ' רד].

קכב יש אומרים שכאשר מחללים שבת על חולה שיש בו סכנה, צריך לעשות המלאכות בשינוי, ולא כדרכן. אם אין הדבר גורם שום חשש עיכוב וספק סכנה. ולכן כשמטלפנים בשבת לצורך פיקוח נפש, יש להרים את השפופרת בשינוי, כגון על-ידי מרפקו, וכדו׳. ויש אומרים שלא הצריכו שינוי אלא כשעושה לצורך יולדת, דאע״פ שדינה כחולה שיש בו סכנה, מכל מקום כל שאפשר לשנות בחילול שבת משנים, מפני שכאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי, ואין אחת מאלף יולדות מתה מחמת הלידה, לפיכך החמירו בה לשנות במקום שאפשר, מה שאין כן בחולה שיש בו סכנה שלא החמירו בו. ולדינא, אין צריך לעשות המלאכות בשינוי, ואפילו למאן דאמר שבת דחויה אצל פיקוח נפש ולא הותרה, ואפילו אם אפשר לשנות במלאכת פיקוח נפש, אין לשנות, פן יחשבו שרק בדוחק התירו לחלל שבת בשביל פיקוח נפש. ועל ידי כך יבואו להתרשל בדבר. ובפרט שעל פי רוב אם יצטרכו לעשות המלאכה על ידי שינוי, יתאחרו לעשות צרכי החולה ויבוא לידי סכנה. וגם לגבי יולדת, מה שעושים על ידי שינוי הוא דוקא אם השינוי נעשה בלא שום עיכוב, אבל אם ע״י השינוי יחול עיכוב בטיפול היולדת, מצוה לעשות בלא שינוי למהר הדבר כל מה שאפשר. אך אם יש שם נהג נכרי להובילה לבית החולים, עדיף לקחת אותה על ידי נהג נכרי, כשאין עיכוב בדבר. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד רד. שו״ת יביע אומר חלק י׳ חאו״ח סימן ל׳ עמוד מז].

קכג כשיש צורך להביא דבר מאכל מהמקרר לצורך פיקוח נפש, ומיד עם פתיחת דלת המקרר נדלקה מנורה, מותר גם להוציא באותה הזדמנות מאכלים לצורך אחרים. אלא שאסור לסגור הדלת, שכן בכיבוי המנורה אין שום צורך לחולה. וראה לעיל סימן שז סעיף כט כיצד ינהג. אולם כשיש צורך להכניס לתוך המקרר תרופות לצורך החולה שיש בו סכנה, ואלה עלולים להתקלקל אם דלת המקרר תישאר פתוחה, ואין אפשרות לשמור את התרופות אצל השכן, אז מותר לו לסגור את דלת המקרר. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמ׳ רד].

קכד וכמו כן מכונית אשר עם פתיחת הדלת גורמת להדלקת מנורה, והכניסו חולה לתוך המכונית, מותר לסגור את דלת המכונית. אך טרם שיסגור את הדלת יכוין את המתג, בשינוי, כך שהאור ישאר דלוק גם לאחר שיסגור את הדלת. ואם לא עשה כן במשך זמן הנסיעה יכוין את הנתק בשינוי, כך שהמנורה לא תידלק כשיפתחו שוב את הדלת להוציא את החולה. ואם הזזת המתג גורמת לכיבוי והבערה בידים, לא יגע בו. [ילקו״י שבת ד עמ׳ רו].

קכה המתקשר לבית חולים, או לתחנת מגן דוד, או לרופא, שיתכן שמקבל השיחה יזדקק לטלפון בשבת לצורך פיקוח נפש אחר, מותר למטלפן להחזיר את השפופרת למקומה, כדי לפנות את הקו של תחנת המגן דוד או הרופא. ואמנם כיום המציאות בארץ, שאם מקבל השיחה מנתק את השיחה, לאחר איזה רגעים השיחה מתנתקת מאליה. ולפי זה אם הרופא יחזיר את השפופרת למקומה, גם אם המטלפן לא יחזיר את השפופרת, יוכל הרופא לקבל שיחות למיקרים נוספים של פיקוח נפש. ולכן אין למטלפן להחזיר את השפופרת למקומה. ואולם אם יש חשש סביר שהרופא לא ימצא את הכתובת הנכונה, וכדומה, מותר למטלפן להחזיר את השפופרת למקומה, כדי שאם יצטרכו לברר שוב את הכתובת המדוייקת, יוכלו להתקשר. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמ׳ רו].

קכו תא טלפון ציבורי שהכניסה לתוכו גורמת להדלקת מנורה בתוך התא באופן אוטומטי, מותר להיכנס לתוכו בשבת, ואפילו בלילה, כדי להתקשר ולהזעיק רופא וכדומה לצורך חולה שיש בו סכנה. ויש אומרים שאחר שטילפן אסור לו לצאת מהתא, מאחר שיציאתו תגרום לכיבוי האור. [אלא אם כן צריכים לו בהמשך הטיפול בחולה שיש בו סכנה]. ולדעתם צריך שיניח שם חפץ טרם יציאתו, או יקרא לגוי שיכנס לתא, ואז יוכל לצאת. אך יש מתירים לצאת מהתא אף שבודאי יציאתו תגרום לכיבוי האור, משום שהדבר נחשב כפסיק רישיה דלא איכפת ליה באיסור דרבנן. וכן עיקר לדינא. ולפיכך, אם אין שם גוי, אפשר להקל לצאת מהתא. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד רז].

קכז מותר לקרוב משפחה או לכל אדם אחר שיש לחולה אימון בו, לנסוע עם החולה לבית החולים, כדי לעודדו ולחזקו, או להיות לעזר למטפלים בו. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד רח]

קכח אדם שהסיע ברכבו חולה מסוכן לבית החולים, אסור לו לחזור לביתו ברכב בשבת, הואיל ואין בזה ענין של פיקוח נפש. [וראה להלן דיני יולדת סעיף ב׳ ג׳]. ויש מי שמיקל לחזור בשבת לביתו, שהרי יש חשש שאנו מכשילין אותו לעתיד שיסרב לנסוע בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רח].

קכט מי שנשלח בשבת להזעיק רופא לחולה מסוכן, מותר לו להתלוות אל הרופא בנסיעה ברכבו, כדי להראותו את הדרך ולזרזו בנסיעתו לבית החולה. וכן כאשר יתכן שיהיה צורך בו לשליחות נוספת עבור החולה, או כאשר יתכן שהחולה יצטרך לו. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד רט]

קל כל חולי שהרופאים אומרים שיש בו סכנה, אף-על-פי שהוא על הבשר מבחוץ מחללין עליו את השבת. ואם הרופאים נחלקים ביניהם אם יש בחולי זה סכנה, מחללין את השבת מספק. וכן אם שני רופאים סבורים שיש לחלל את השבת על החולה, ורופאים אחרים חולקים עליהם, אפילו הם מאה, יש לחלל את השבת מספק. ואם רופא אחד אומר שצריך לחלל שבת כדי להציל את החולה, ושני רופאים אחרים חולקים עליו וסבורים שאין לחלל עליו את השבת, אם הרופא האחד הוא מופלג בחכמת הרפואה יותר מהשנים האחרים, יש לשמוע לרופא היחיד נגד שני הרופאים. וגם הרופאים שטענו שאין בחולי זה סכנה, מחוייבים לטפל בחולה כזה בשבת, אף אם הטיפול כרוך בחילולי שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רט]

קלא אם החולה שיש בו סכנה אומר שהוא צריך לאיזה דבר שיש בו חילול שבת, ואם לאו הוא מרגיש שיבוא לידי סכנה, והרופא אומר שאינו צריך, שומעים לחולה, דלב יודע מרת נפשו. אולם צריך לדעת שהחולה הוא בדעה צלולה. אך אם החולה אומר שהוא צריך לרפואה פלונית, והרופא אומר שרפואה זו אדרבה תזיק לו, שומעים לרופא. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד רי]

קלב גם בחולי פנימי חייבים לנהוג על פי הטבע ולנהוג כהוראות הרופאים, אלא שיתחזק יותר ויתלה בטחונו בה׳ שיתן בלב הרופאים להבין ולהשכיל ולדעת שרשי המחלה ודרך רפואתה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד ריא].

קלג במקום שאין רופא לקבוע אם יש חשש סכנה בדבר, אפשר לסמוך על כל אדם שמתמצא קצת בדבר, ואומר שיש בחולי זה חשש סכנה. וכל אדם נחשב כמומחה קצת לענין זה, דספק נפשות להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד ריא. שלחן ערוך סי׳ שכח סעיף י׳].

קלד רופא גוי האומר שיש בחולי זה סכנה, שומעים לו לחלל את השבת. [ילקו״י שבת ד עמ׳ ריב].

קלה רופא יהודי המחלל שבת בפרהסיא, האומר שיש בחולי זה סכנה וצריך לחלל עליו את השבת, יש להכיר את מהות הרופא אם הוא בעל מצפון שאינו רוצה להכשיל דתיים, ואינו אנטי דתי, יש לסמוך על דבריו משום ספק נפשות להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד ריד].

קלו ואמנם אם יש לפניו רופא שומר תורה ומצוות, ורופא שאינו שומר תורה ומצוות, בודאי שיש להעדיף לקחת רופא דתי, כדי שימעט בחילולי שבת בדברים שאין בהם שום צורך כלל, כל שאין הדבר גורם לעיכוב וספק פקוח נפש. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רטו].

קלז חולה מסוכן שרוצה שיביאו לו את רופאו הפרטי, ואינו מרגיש בנוח אם יביאו לו רופא אחר המתגורר קרוב, מותר להזמין את רופאו הפרטי אף שיעשה חילול שבת. [שם עמ׳ רטז].

קלח אם אין החולה מקפיד על רופא מסויים, וקראו לרופא המזדמן להם, חייב הרופא לחלל שבת על החולה, כשיש בדבר ספק סכנה, ואינו יכול לשלוח אותם לרופאו הפרטי של החולה.

קלט אין לסמוך על אינו יהודי שאינו רופא, הטוען שיש בחולי [של הישראל] סכנה, וחייבים לחלל עליו את השבת, דסתם אינו יהודי לא מחזיקים אותו כבקי. אבל אם הדבר ניכר ונראה לעין שחולה זה יש בו חשש וספק סכנה, ועל ידי אומדן דעתו של אותו אינו יהודי נכנס הספק בלבו של החולה או של הסובבים אותו, שומעין לאינו יהודי. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד ריב]

קמ מי שיש לו חום גבוה ואינו יורד, ובנוסף לזה יש לו גם הרגשה רעה, וטרם נקבעה סיבת הדבר, והרופא קובע שאינו דומה למחלות חום רגילות, וכגון שיש לו חום עם צמרמורות, יש לחוש שמא יש סכנה בדבר, ומחללים עליו את השבת להזמין לו רופא, או לקחתו לבית החולים וכדומה. ויש מי שכתב שמחללים שבת החל משלושים ותשע מעלות חום [צלזיוס] ומעלה, באדם בינוני. וחלקו עליו בשם חכמי הרופאים, שאין סכנה אלא בחום של ארבעים מעלות ויותר. וכל שיש ספק סביר של סכנה מחללין עליו את השבת אף בפחות משלושים ותשע מעלות חום. אבל אם נקבע על-ידי רופא שהחום נובע מהצטננות וכדומה, דינו כחולה שאין בו סכנה, ואין להתיר לחלל עליו את השבת. [שם עמוד רטז. הליכות עולם ח״ד עמוד קמט בהערה]

קמא אדם שנפל מצוק בשבת, ויש חשש שבא לכלל סכנה, שמא שבר חוליה בעמוד השידרה, או שאיבד את ההכרה, וכדומה, מחללין עליו את השבת לחלצו ממקום הנפילה, וכן לקחתו לבית החולים. אבל אם לא ניזוק בגופו מלבד שריטות קלות, ואין שום חשש סכנה, אין מחללין עליו את השבת. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד ריח]

קמב כל מכה פנימית [שבחלל האדם], כגון כאב במעים או בכבד או בטחול, מחללין עליה את השבת, דחשיב כחולה שיש בו סכנה. ורק אם יודעים ומכירים באותו החולי שממתין ואין צריך לחלל את השבת, אסור לחלל עליו את השבת אע״פ שהיא מכה של חלל. ודוקא כשיש חשש שנחלה אחד האיברים הפנימיים מחמת מכה או בועה וכיוצא בזה, אבל כשידוע שהוא מיחוש בעלמא אינם נחשבים מכה, וכן כשאין חשש סכנה אין לחלל את השבת. [שם עמוד ריט].

קמג מכה של חלל אינה צריכה אומד, ואפילו אין שם בקיאים וגם החולה אינו אומר כלום, עושים לו כל מה שרגילים לעשות לצורך זה בחול. ואף-על-פי שאין סכנה במניעת הטיפול ההוא, מכל מקום כיון שיש בחולי זה סכנה ויש קצת צורך בדבר ההוא, ורגילים לעשותו בחול, מותר לעשותו גם בשבת. אבל כשיודעים ומכירים באותו חולי שאפשר להמתין עד למוצאי שבת, ואין בזה אפילו ספק סכנה, אסור לחלל עליו את השבת, אף על פי שהיא מכה של חלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמ׳ ריט].

קמד אם החולה מרגיש מיחוש גדול שהרופא אומר שיש בזה ספק פיקוח נפש, שמא יש קלקול באחד האיברים הפנימיים, כגון כאבי בטן חזקים מאד, שיש לחוש שמא החולה קיבל התקף פנדציט, מחללין עליו את השבת ככל ספק פיקוח נפש. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד ריט].

קמה אף דנקטינן לדינא כדעת מרן השלחן ערוך לעשות כל צרכי החולה אפילו אם אין סכנה במניעתם, מכל מקום כל זה בדברים שעושים לצורך החולה עצמו, וכגון במיני מאכל או בתרופות וכדומה. אבל לענין רישום מדת החום של החולה בשבת, אין להקל, זולת היכא שמניעת הרישום תגרום לחשש סכנה, וכגון שיש צורך לעקוב אחר מדת החום בכל כמה שעות. ומיהו לכתחלה בתי חולים שהרגילות אצלם לטפל בחולים כאלה, נכון שיכינו מבעוד יום מהדקים, וירשמו בדף את מדות החום שיש במד-חום, ובשבת יניחו את המהדק בסמוך לסיפרה שהיא מדת החום, וכך יוכלו לעקוב אחר מדת החום של החולה בלי לרשום. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמ׳ רכא].

קמו אדם שהוכה בחוזקה על-ידי ברזל ונפצע, יש לחוש שמא נגרם לו זיהום על-ידי החלודה, ויש לטפל בו למניעת זיהום וחשש סכנה. ואם יש צורך מחללין את השבת לצורך זה. אולם הדבר ברור שאין מחללין את השבת על כל שריטה מסכין, או חתך שאינו עמוק. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמ׳ רכב].

קמז מי שנתפס אצבעו בדלת עם חתיכת מתכת, או מחלון שבור, והרופא אומר שאין בדבר שום חשש של סכנה, צריכים לשמוע לרופא, ולא לחוש בזה מצד מכה של ברזל. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רכד בהערה].

קמח אדם שנשכו אחד מזוחלי עפר הממיתים, כגון עקרב [אפילו עקרב שחור], או נחש ארסי, וכן אם נשכו כלב הנגוע בכלבת, הרי הוא בכלל פיקוח נפש ומחללין עליו את השבת להביאו לבית החולים ולעשות עבורו כל הנצרך לרפואתו. וגם כשיש ספק אם בעל חיים זה ממית, [או אם הנחש ארסי, או אם הכלב נגוע בכלבת], מחללין את השבת. וכן מי שנשכו נחש ויש ספק אם הדבר יביאו לידי סכנה, מחללין עליו את השבת מספק. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד רכד].

קמט אדם שהוכש על-ידי נחש, מותר להרוג את הנחש או לצוד את הכלב, ולהביאם לבית החולים, אפילו בשבת, ואפילו דרך רשות הרבים גמורה, בכדי לאבחן במדוייק את סוג הפגיעה ולתת לנשוך את הטיפול הראוי והיעיל. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד רכה].

קנ במקומות שדרך הנחשים להמית, אפשר אפילו אם היה מתכוין בצידתו לרפואה מותר לצודו בשבת, שהרי מצוה לבערו מן העולם כדי שלא יהרוג בני אדם. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ רכד].

קנא אדם שבלע רעלים או כל דבר שיש בו סכנה, מחללים עליו את השבת. [שם עמוד קכה].

קנב רפואה שהיא בגדר סגולה, כגון כתיבת קמיע בשבת, ויש בדבר סכנה, והזמן בהול, אם איתמחי גברא על ידי נסיון של כמה וכמה פעמים, שהועיל בהצלת נפשות מישראל, יש לסמוך להקל במקום ספק פיקוח נפש, אף שאין הרפואה בדרך טבעית. ואמנם במקום שאפשר להמתין למוצאי שבת בודאי שאין להקל לעשות רפואה סגולית בשבת כשהדבר כרוך בחילול שבת. ולענין לצאת עם הקמיע לרשות הרבים דרך מלבוש, שהוא איסור דרבנן, כל שהוא קמיע מן המומחה, בין איתמחי גברא, בין איתמחי קמיעא, בין קמיע של כתב, בין קמיע של עשבים, מותר אף לחולה שאין בו סכנה. ואפילו אם עדיין לא אחזו החולי אלא שתולהו עליו מפני שמתיירא פן יחלה, מותר. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד רכה. שארית יוסף ח״ג עמ׳ תל].

קנג אסור לחלל שבת אפילו באיסור דרבנן כדי לשלוח מברק או מכתב, או שליח מיוחד, לאיזה צדיק כדי שיתפלל עבור חולה שיש בו סכנה. ואפילו אם הוא מופלג בחסידות ומוכר כמי שתפלתו התקבלה פעמים רבות לפני המקום ברוך הוא. אבל אם החולה דורש שיעשו זאת עבורו, יש לעשות את כל המאמצים לשכנעו להמנע מכך, ואם עומד על דעתו שיסעו בשבת לאותו צדיק, מותר לעשות כן על-ידי שליח גוי. ובלבד שהחולה דורש לעשות כן, שיש חשש שאם לא ימלאו את בקשתו תיטרף דעתו עליו. ואפילו הבעת רצון החולה בזה די. אבל בלאו הכי אין לעבור אפילו על איסור דרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רכו].

קנד ומכל מקום מותר לערוך תפלת ״מי שברך״ לחולה בשבת, ואין לחוש בזה משום איסור שאלת צרכיו בשבת. וצריך לומר בסיום תפלתו ״שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא״. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רכו].

קנה מותר להתפלל על חולה גוי שאינו עובד עבודה זרה, שיבריא מחליו, ואין בזה איסור משום לא תחנם. ואם הגוי עובד ע״ז יתפלל עליו שיחזור בתשובה ויתרפא. [שם עמוד רכח].

קנו מותר לקיים מצות ביקור חולים בשבת, אפילו אדם שהוא רך לבב ומיצר בצער החולה. ולא עוד אלא שיש בזה קיום מצות גמילות חסדים. והמבקר את החולה בשבת, לא יאמר לו כדרך שאומר לו בחול, אלא אומר לו: שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמ׳ רל].

קנז חולה מסוכן המבקש לקרוא אליו את קרובו בשבת, והרופא אומר שיש חשש שיחמיר מצבו אם לא תתמלא בקשתו ויבוא ח״ו לידי סכנה, מותר לקרובו לנסוע אליו ברכב בשבת. ועדיף יותר שיצטרף לנסיעה ברכבת הנוסעת בלאו הכי בשבת על ידי נהג גוי, וכן כל כיוצא בזה באיסורי דרבנן. וכל זה כאמור כשיש בדבר חשש פיקוח נפש, אבל אם אין בדבר פיקוח נפש, וכגון שהחולה איבד את ההכרה, אסור לחלל עבורו את השבת גם באיסורי דרבנן, שהרי אין בכך כל תועלת להצלת חיי החולה. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד רל].

קנח חולה שיש בו סכנה שמחללים עליו את השבת, מותר לעשות עבורו כל מלאכה שהיו רגילים לעשותה לו בחול, אף מלאכות שאין במניעתן שום חשש סכנה, אלא כדי להקל עליו ממכאוביו ויסוריו. ואין צורך להחמיר בזה, כל שיש לחולה קצת צורך בזה. [ילקוט יוסף שם עמוד רלב].

קנט אם הוצרכו לבשל בשבת תרופה לחולה שיש בו סכנה, מותר לעשות כן מיד, אף אם הרופא אומר שאין סכנת נפשות בעיכוב הדבר בכמה שעות, מאחר שבכל אופן יצטרכו לעשות זאת בשבת. אבל אם הרופאים אומרים שאפשר לדחות את בישול התרופה עד לאחר צאת השבת, ואין שום חשש שמצבו של החולה יחמיר מחמת השהיית הדבר, אסור לחלל את השבת שלא לצורך, וצריך להמתין עד מוצאי שבת. ואם יש צורך לבשל לחולה שתי מנות, אחת צריך ליתנה לו בשבת, ואחת אפשר להמתין מלעשותה עד מוצאי שבת, נכון הדבר שלא לבשל בשבת מה שאפשר לדחות למוצאי שבת, ולא ירבו בשיעורין בשבת. [ילקו״י שם עמ׳ רלג].

קס ילד שננעל בחדר בשבת, אם הוא פקח שאפשר להרגיעו שלא יפחד להשאר בחדר לבדו עד מוצאי שבת, ואין בזה שום חשש סכנה, אין לחלל את השבת לשבור את הדלת כדי לחלצו. אבל אם יש חשש שהילד יבוא לידי סכנה מחמת פחדיו, שוברים את הדלת כדי לחלצו. וכן אם הילד ננעל בתוך מעלית, ויש בדבר ספק סכנה, מותר להזמין את אנשי מכבי האש, או חברת המעליות כדי לחלצו, למרות שהדבר כרוך בחילולי שבת במלאכות דאורייתא, ויש לעשות הכל כדי לחלצו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רלד].

קסא ילד קטן שאבד ויש מקום לדאוג לשלומו, או קטן שנמצא משוטט והוא מבוהל ונפחד ואי אפשר להרגיעו, ולא ידוע מי הם קרוביו, מותר לחלל עליו את השבת כשיש צורך, ולהודיע למשטרה על היעדרותו או על הימצאו. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד רלה].

קסב חולה שיש בו סכנה שהרופא אומר שרפואתו באכילת בשר, ואין שם בשר כשר להאכילו, שוחטים לו בשבת, ואין אומרים נאכילנו נבילה. אבל אם צריך לאכול בשר לאלתר, והנבילה מוכנה והשחיטה מתעכבת, מאכילין אותו את הנבילה. ושוחט הבא לשחוט עוף בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה, ויש שם עוף קטן שמספיק לצורך החולה, וגם עוף גדול יותר מכדי צרכו, יכול השוחט לשחוט העוף הגדול אם רצונו בכך, כי בדין איסור נטילת נשמה לא שייך האיסור דריבוי בשיעורין. קטון וגדול שם הוא. [שבת ד׳ עמוד רלה]

קסג חולה שיש בו סכנה שהרופא אומר שצריך לבשל עבורו תבשיל מסויים, יש להעדיף לבשל במיקרו-גל, או בטוּרבו-גל. ואם אין להם מכשיר כזה יש להעדיף לבשל בכל מכשיר חשמלי, מאשר לבשל על-ידי גז וכדומה. ולכן כשיש צורך להכין תה חם עבור חולה שיש בו סכנה, עדיף להרתיח את המים במזלג חשמלי, או מיחם חשמלי, מאשר להדליק את הגז. ומכל מקום אין להתעכב בשביל כך, כל שיש חשש שמחמת העיכוב יסתכן החולה ח״ו. ובלאו הכי דעת מרן השלחן ערוך שכל שיש פיקוח נפש בדבר אין צריך לשנות, כדי שלא יטעו לומר שאין פיקוח נפש דוחה שבת. [שם עמוד רמא].

קסד כשיש צורך לעשות צילום רנטגן לחולה שיש בו סכנה בשבת, כדי לברר את סיבת החולי, ולדעת את דרך הטיפול, בודאי שיש להקל בזה. אך לחולה שאין בו סכנה אין להקל, שהרי הפעלת המכונה לדעת גדולי האחרונים יש בה איסור דאורייתא. [שם עמו׳ רמב].

קסה אם יש אפשרות להשיג מים חמים לצורך חולה שיש בו סכנה מהשכנים, יש אומרים שעדיף לקחת מים מהשכן, ולא לחמם מים בשבת. ואף אם השכן ישן יש להעירו כדי שיתן להם מים חמים. ויש חולקים ומתירים לבשל לצורך החולה, כל שלקיחת המים החמים מהשכן גורמת לשכן צער, וכגון שצריכים להעירו משינתו, או שאחר כך יחסר לו מהמים החמים לצורך עצמו. [ילקו״י שבת כרך ד עמוד רמב].

קסו אם שחטו בהמה או עוף לצורך חולה שיש בו סכנה בשבת, צריך למלוח את הבשר קודם בישולו, שמא יסתכן החולה מתוך שיקוץ הדם, דנפשו של אדם קצה בדם, ובפרט שיש מגדולי הראשונים שסוברים שדם שבישלו חייבים עליו מן התורה. וכן בימי מלחמה שאין מה לאכול, ומוכרחים לבשל בשר בשבת, יש למלוח את הבשר קודם הבישול, להוציא את דמו. ואם יש חשש שעד שימלחו את הבשר יסתכן החולה, יבשל את הבשר גם בלא למולחו. [ילקו״י שבת כרך ד׳ עמוד רמג].

קסז כששוחטים לחולה [שיש בו סכנה] בשבת, מברכים על השחיטה. אבל אין מכסים את הדם בשבת, אפילו אם יש לו דקר נעוץ מבעוד יום. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד רמד בהערה].

קסח הדבר פשוט שמותר לבדוק את לבו של חולה שיש בו סכנה במכשיר חשמלי, שאין דבר העומד בפני פיקוח נפש. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד רמד].

קסט אדם הצריך לעבור ניתוח, וביכולתו לקבוע באיזה יום ייערך הניתוח, צריך לקובעו בתחילת השבוע עד שלשה ימים קודם השבת. אבל בניתוח דחוף שיש בו חשש סכנה, או שהרופא המומחה פנוי רק ביום חמישי או ששי, אין לדקדק בזה. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמ׳ רמו].

קע חולה שיש בו סכנה שאין אפשרות לטפל בו אלא על ידי הדלקת החשמל, יש להדליק עבורו את אור החשמל בשבת. וכן חולה שיש בו סכנה שהאור מפריע לו לישן, ואי אפשר להעבירו לחדר אחר, מותר לכבות את האור בשבת. ואם יש צורך להדליק נר לצורך הטיפול בחולה שיש בו סכנה, ולפנינו שתי מנורות נפט, האחת יש בה שיעור הדלקה לשעה אחת, שתספיק לחולה עד שיישן, והשניה מלאה נפט, באופן שתדלוק הרבה שעות, שלא

לצורך החולה, צריך להדליק המנורה הראשונה שיש בה שיעור הצריך לחולה ולא יותר, דהוי ריבוי בשיעורים. וכן בהדלקת אור החשמל, ויש לפניו שתי נורות, יש לדקדק להדליק הנורה שעוצמתה קטנה, כי בהדלקת הנורה הגדולה הוא מבעיר חוט של מתכת גדול יותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד רמז].

קעא אם הוצרכו להדליק את אור החשמל לצורך טיפול בחולה שיש בו חשש סכנה, יש אומרים שיש להעדיף להדליק מנורה רגילה מאשר פלורוסנט. כי בהדלקת הפלורוסנט יש ג׳ הצתות. ויש שכתבו שכיון שחוט הלהט שבסטרטר קטן יותר מחוט הלהט שבנורת הלהט, יש להעדיף להדליק פלורוסנט. ועל כל פנים אין לעכב את הטיפול בחולה לצורך זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רמז. אנציקלופדיה תלמודית חלק יח עמוד תשטו].

קעב אולם חולה הנוטה למות ושוכב בחדר חשוך, אין להתיר הדלקת האור רק כדי שהנמצאים שם ידעו אם קרבה עת פטירתו ויסייעוהו באמירת וידוי וקריאת שמע, שאין להתיר להדליק את האור אלא אם הוא לטובת החולה ורפואתו. ואם החולה בהכרה ועל-ידי הדלקת האור יגרמו לו נחת ולא תיטרף דעתו, מותר להדליק האור לשם כך. [שם עמו׳ רנ].

קעג אם כיוונו את השעון-שבת שיכבה את האור בשעה מסויימת, והאור מפריע לחולה [שאין בו סכנה] לישון, מותר להזיז את מחוגי השעון להקדים את כיבוי החשמל. וכל שכן בחולה שיש בו סכנה. ובמקום צורך גדול יש להקל בזה אף בשעון שבת הפועל על ידי הברגה. אך יש להזהר ביותר שלא יבוא לכבות בידים ח״ו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד רנ].

קעד מי שעבר ניתוח טחורים, מותר לו לשבת בשבת בתוך כלי שיש בו מים שהוחמו מערב שבת, להקל מעליו את כאביו. וחולה טחורים שקשה לו לישב על כסא וספסל, מחמת כאבים, מותר לנפח בשבילו בשבת גלגל גומי כדי שישב עליו. ואפילו על ידי משאבה מותר, ואין לחוש בזה משום מתקן מנא. ולכתחלה יש לנפח הגלגל מערב שבת. [הליכות עולם ח״ד עמוד קפ].

קעה אדם בריא שסובל ממחלת אסטמה קלה וברצונו ללכת בשבת לבית הכנסת, אלא שחושש שאחר כך יסבול מנשימה קצרה כתוצאה ממחלת האסטמא שלו, ויצטרך להשתמש בסמי מרפא, מותר לו ללכת להתפלל בבית הכנסת, ולא יתפלל בביתו ביחידות. שכיון שאין זה ברור שיסבול ממחלת האסטמא על ידי הילוכו לבית הכנסת, הוי בגדר דבר שאינו מתכוין שמותר, ולא בגדר פסיק רישיה. ואם תמצא לומר דהוי פסיק רישיה, מכל מקום כיון שכל האיסור לקחת סמי מרפא בשבת הוא משום גזרת שחיקת סממנים, הוי ליה פסיק רישיה בדרבנן שמשום גזרה בלבד, דשרי, וכמו שכתבו האחרונים. וכיון שהליכה זו לבית הכנסת היא לשם מצוה לשמוע קריאת התורה ודברים שבקדושה. הילכך משרא שרי. [הליכו״ע ד׳ עמ׳ קפ].

קעו עצם שנשמט לגמרי ממקומו מותר להחזירו בשבת. וכל שכן אם יש בזה משום סכנת אבר שפשוט הדבר שמותר להחזירו. [הליכות עולם חלק ד׳ עמוד רב].

קעז מותר להתקין פתילה לרפואה ממיני אוכלין בשבת, מפני שאין מתקן כלי באוכלין. וכן מותר להכניסה לתוך הגוף ואין לחוש משום תלישת שערות. [הליכות עולם ח״ד. וראה בש״ע סי׳ שכח סעיף מט, שיניחנה בשינוי כדי שיהיה מדרבנן, ובנחת, בשני אצבעות מחשש לנטילת שער. ע״ש היטב].

קעח מותר לתת קורי עכביש על המכה בשבת, אף על פי שיש לחוש שמא הקורי עכביש מרפאים. וכל זה מן הדין, אבל בזמנינו שנודע הענין של זיהום אין להשתמש בזה. [שם עמ׳ רג].

קעט צפורן שפירשה רובה מן האצבע ומצערת אותו, וכן ציצין שפירשו, מותר ליטלן ביד בשבת, ובלבד שפירשו כלפי מעלה, ומשום שנחלקו הראשונים אם פירוש כלפי מעלה הוא כנגד ראשי אצבעותיו או כנגד הגוף, צריך לחוש לשני הפירושים ולהחמיר. [הליכות עולם חלק ד׳ עמוד רא]. ומיהו כל זה בציצין שפירשו, אבל בצפורן שפירשה רובה, מותר.

קפ חולה שאין בו סכנה ומניעת הטיפול בו עתה, עלולה לגרום על פי הרוב שיכבד החולי ויבוא לידי סכנה, מחללים עליו את השבת. אבל אם בדרך כלל אין דרכו של חולי זה לבוא לידי סכנה אף על פי שיש חשש מועט שיבוא לידי סכנה אין מחללים עליו את השבת. ולפי זה מי שסובל מחום גבוה של ארבעים מעלות, מחללים עליו את השבת אם צריך לכך, אבל בפחות מכן אין מחללים עליו את השבת, אלא רק ע״י גוי, אבל מותר לו לקחת תרופות להורדת החום.

קפא נערה שנפצעה ויש לה חתך עמוק בפניה, ומספיקים חמשה תפרים להוציאה מכלל סכנה, אבל על ידי כך תהיה לה צלקת המכערת אותה, אולם אם יעשו לה שבעה או שמונה תפרים דקים לא תראה הצלקת כל כך. יש מי שמתיר לרופא לתפור כדרכו בחול ולהציל את הפצוע ממום שבפניו שיתבייש בו כל ימי חייו. והסומך להקל בזה, יש לו על מי שיסמוך. [הליכות עולם חלק ד׳ עמוד קנז].

קפב חולה או יולדת שהגיעו לבית החולים בשבת, מותר להם לעלות במעלית שבת (שהיא עולה ויורדת מאליה לעיתים מזומנות ואף הדלת נפתחת ונסגרת מאליה), אפילו אם יכולים לעלות בכוחות עצמם. ומעיקר הדין יש לצדד להקל בזה לכל אדם בין בירידה בין בעלייה, [דהוה ליה פסיק רישיה בדרבנן ולא איכפת ליה] אך מאחר שיש מחמירים גבי ירידה במעלית אוטומטית, לכן היכא דאפשר טוב ונכון להחמיר בזה, אלא אם כן זקן או חולה. [הליכות עולם ד׳ עמו׳ קנח].

קפג מי שהוצרך לאכול ולשתות ביום הכפורים מחמת סכנה, אינו צריך לאכול שלא כדרך הנאתו, וכן אינו צריך למנוע עצמו ממאכל שיש בו מלח ותבלין, או ממשקה שיש בו סוכר, אלא אוכל ושותה כדרכו. ואין בדבר אלא חומרא. (ומכל מקום לענין שיעור המאכל והמשקה הוא כמבואר בשו״ע סימן תריח). [הליכות עולם חלק ד׳ עמוד קסב].

קפד חולה שאין בו סכנה, אף שלא נפל למשכב אלא שהוא מצטער, מותר לומר לגוי להביא לו תרופות מבית המרקחת בשבת, אפי׳ דרך רשות הרבים כשאין שם עירוב. וטוב להודיע לגוי שלא יעמוד לפוש ברשות הרבים, אלא ימשיך בהילוכו ברצף מבית המרקחת עד הגיעו לבית החולה. ואם אין שם גוי, מותר אף לישראל להביא התרופות דרך רשות הרבים, באופן שמוציא התרופות כלאחר יד, וכגון שישימם תחת כובעו וכיו״ב, וגם לא יעמוד כלל ברשות הרבים אלא ילך ברצף מבית המרקחת עד בית החולה. [הליכו״ע ח״ד עמ׳ קפז].

קפה חולה שאין בו סכנה הזקוק לתרופה לצורך ימות החול, והרופא הגוי המכין את התרופה, עומד לנסוע לדרכו, ואין זמן להכינה כי אם בשבת, אין להתיר לבקש מהרופא להכינה אלא אם כן הרופא עושה מלאכה דרבנן בלבד בהכנת התרופה. אבל אם הרופא הגוי עושה מלאכה דאורייתא, כגון שמבשל סממנים לצורך התרופה, אסור לומר לו להכין את התרופה לצורך החול. ומכל מקום אם יש צורך הרבה בתרופה זו, מותר לומר לגוי אחר שיאמר לרופא הגוי להכין את התרופה לצורך החול, אף שהרופא עושה מלאכה דאורייתא. [הליכות עולם ח״ד].

קפו מי שנפצע בשבת, והרופא אומר שעל קרובי הפצוע להופיע לתרום דם לחולה, כל שיש חשש פיקוח נפש מותר לחלל שבת, ולהודיעם דרך טלפון שימהרו לבוא אפילו בנסיעה שכרוך בה חילול שבת. וכן אם החולה מבקש שיבואו קרוביו בשבת, ויש סכנת טירוף דעתו אם לא יצייתו לו, יש להתיר, משום פיקוח נפש. אך יש להשתדל לכתחלה לנסוע על ידי נהג גוי. [יביע אומר חלק י׳ חאו״ח סימן כט עמוד מד].

סימן שכט – על מי מחללין את השבת

א בזמן הזה יש לחלל את השבת על כל חולה מסוכן גם אם אינו שומר תורה ומצוות, ואף על מחלל שבת בפרהסיא. שמלבד מה שיש להתיר מפני שיש לתלות שהרהרו תשובה בלבם, יש להתיר שיש לחוש שגם רופאים חפשיים יסרבו לטפל בחולים דתיים, ויבואו לידי סכנה. ומטעם זה גם אדם חפשי שנפצע בתאונה מתוך חילול שבת ואיבד הכרתו, אף שאין לתלות שחזר בתשובה, מותר לרופא דתי לטפל בו ולהצילו גם במלאכות דאורייתא. וכדאי לרופאים החרדים לדבר ה׳, שכאשר יש צורך לטפל בשבת בחולים מחללי שבת בפרהסיא, יעשו המלאכות דאורייתא על ידי שנים ביחד, וכדקי״ל שנים שעשאוה פטורים (שבת צב:). וכיון דהוי איסור דרבנן יש להקל אפילו משום איבה בלבד. ואם אירע פיגוע חבלני בשבת, צריך להזעיק מיד אמבולנס כדי לטפל בנפגעים, אף אם כל הנפגעים אינם שומרי תורה ומצוות. וכן מותר לחלל שבת גם עבור תינוק שנשבה בין הגויים, שידוע שהוא מזרע ישראל, אף שאינו שומר תורה ומצוות. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד רנא].

ב הדבר ברור שיש לחלל את השבת גם על גוסס, למרות שמדובר בהצלת חיי שעה בלבד, שאין לו סיכוי לחיות אפילו מיעוטא דמיעוטא, אף על פי כן משום חיי שעה מחללים עליו את השבת. ואין הבדל בזה בין גוסס בידי שמים, לבין מי שגוסס על-ידי פגיעה מידי אדם. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד רנה. לויית חן סי׳ צג-צד].

ג והוא הדין שמחללין שבת גם על אדם שהוא טריפה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד רנו].

ד מחללין את השבת גם על חולה מסוכן שבודאי לא יקום מחליו, וגם לא יגיע לשבת הבאה שיוכל לשומרה, וכל הרפואות שיעשו בשבילו לא יועילו לו אלא לימים אחדים בלבד. [לויית חן סי׳ צג-צד. ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רנו].

ה מחללים את השבת גם עבור פיקוח נפש של חרש או שוטה שחלו חולי שיש בו סכנה. [לויית חן שם. ילקוט יוסף שבת ד עמוד רנח].

ו בזמנינו יש לחלל את השבת גם על תינוק חולה שיש בו סכנה שהוא נפל, שטרם מלאו לו שלושים יום. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רסב].

ז מי שניסה לאבד עצמו לדעת על ידי ששתה סם רעיל וכיו״ב, ובא לידי סכנה, מחוייבים לעשות ככל האפשר כדי להצילו, ואף מחללים עליו את השבת. למרות שפשע פשע חמור שניסה לטרוף נפשו בכפו, שהוא עוון חמור מאד. ואפילו הוא מוחה בידם, וצועק שברצונו למות, אין שומעים לו, מפני שאין נפשו של האדם קנינו אלא קנין הקב״ה. [שבת ד׳ עמ׳ רסב].

ח מעיקר הדין מותר לרופא ישראל לטפל בחולים נכרים בשבת, באופן שאין הטיפול סובל דיחוי, אפילו במלאכות דאורייתא, שעושה כן בשביל הצלת נפשות חולי ישראל המטופלים בבתי חולים נכרים בחוץ לארץ, שאם לא יחללו את השבת על חולה גוי, יש לחוש שבמקרה אחר רופא גוי יתנקם ובבתי החולים בחוץ לארץ לא יטפלו בחולה ישראל שיש בו סכנה. וכל שכן שיש להקל בזה ברופא העובד בבית חולים, שמחוייב על פי חוק המדינה לטפל בכל החולים ללא הבדל לאום, ואם לא יטפל בהם צפוי לעונש על פי החוק, מכיון שאז אינו מתכוין לחלל את השבת אלא כדי להנצל מהעונש,

ולדעת איזה פוסקים הדבר נחשב כמלאכה שאינה צריכה לגופה שאין חייבים עליה מן התורה. ולכתחלה יש להשתדל לעשות את כל המלאכות האסורות מן התורה על ידי שנים, כדי שיהיה בכלל הדין שנים שעשאוה פטורים, או בשינוי ככל האפשר. אבל כשאי אפשר שהטיפול ייעשה על ידי שנים, ויש חשש שהדבר יוודע אם יימנע מלטפל בגוי, מותר לחלל עליו שבת גם במלאכות גמורות, להצלת החולה. ומכל מקום כל מה שאפשר לו להשתמט, כגון שמתנצל שהוא עסוק בטיפול בחולה יהודי אחר וכיו״ב, חייב לעשות כן. ומה טוב שהנהלות בתי החולים שבארץ ישראל, ידאגו שיהיו רופאים ואחיות נכרים, שיטפלו בחולים נכרים, ורופאי ישראל יטפלו רק באיסורי שבות דרבנן. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד רסו, ותיא. שארית יוסף ח״ג עמוד תלא. יבי״א ח״ח סימן לח].

ט אם נפלה דליקה בחצר וירא שתתפשט האש לחצר אחרת והנמצאים שם יבואו לידי חשש סכנה, וכגון שיש שם חולים או קטנים שאין ביכולתם לברוח מהר, וגם אי אפשר לחלצם מהמקום במהירות, מכבין את הדליקה בשבת בכל אופן, הן ע״י הזמנת מכבי- האש, והן באופן עצמי, כדי שלא יבואו לידי חשש סכנה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רעב].

י מי שנפלה עליו מפולת בשבת, מפנים מעליו את המפולת כדי לחלצו, אף אם יש ספק גדול אם הוא עדיין חי, ואף אם יש ספק אם בכלל יש שם אדם, או אם יהודי או גוי, יש לפקח את הגל בשבת גם בפעולות הכרוכות באיסורי תורה. ואם מצאוהו תחת המפולת ובדקו ומצאו שאינו נושם, אף על פי כן מחללים עליו את השבת, כיון שבזמנינו אפשר לבצע בו פעולות החייאה שונות וחוזר ונושם כדרכו. וכל שיש סיכוי כל שהוא להצילו מחללים עליו את השבת. שבזמנינו עינינו הרואות שפעמים רבות מועילה הנשמה מלאכותית להחזרת האדם לנשימה רגילה אף במקרים מסובכים, כגון מי שנפצע בתאונת דרכים, או למי שנפל ממקום גבוה, ואחר זמן מה חוזר ונושם כרגיל על-ידי הנשמה מלאכותית. ולכן בודאי שצריכים לחלל עליו שבת אפילו אם הפסיק לנשום, כל שיש סיכוי קלוש להצילו. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד ערב].

יא רגע קביעת המות בזמן הזה, הוא אף שהאדם הפסיק לנשום, צריך שיהיה מוטל כאבן דומם, ואין בו כל דופק בשום אחד מאברי הגוף, ואפי׳ לא בסמוך ללב, או מערכת הנשימה. ולא אחת קורה שבראש לא מורגש שום דופק, אבל בסמוך ללב עדיין מורגש דופק כל שהוא. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רעו בהערה. ושם דן גבי מוות מוחי].

יב בית שקרס ורבים נלכדו מתחת לעיי המפולת, והמצילים חייבים לעלות על ההריסות עם טרקטור ומנוף, כדי להציל את הלכודים תחת עיי המפולת. וקרוב לודאי שבפעולות ההצלה הראשונות יהרגו בידים חלק מהלכודים, ואם לא יתחילו בפינוי ההריסות ימותו כל הלכודים תחת המפולת, יש אומרים שמותר לגרום בידים למותם של יחידים כדי להציל לכל הפחות חלק מהלכודים, כל שאין שום דרך אחרת. ויש אומרים דשב ואל תעשה עדיף. [שם עמוד רעה בהערה].

יג אין כל היתר על פי ההלכה לנתק חולה ממכשירי ההנשמה שהוא מחובר אליהם, אף אם הרופאים אומרים שאין שום סיכוי שהוא יחזור לחיים. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד רעו].

סימן שכט – תשלום לרופא על טיפול בשבת

יד מותר לרופא לקבל תשלום במוצאי שבת עבור טיפול שטיפל בחולה בשבת. וכן הדין במיילדת. שבמקום מצוה לא אסרו חכמים משום שכר שבת. אבל אסור לדבר על השכר בשבת. ומכל מקום נכון ליקח שכר זה בהבלעה, וכגון שיוסיף על מחיר התרופות את דמי טירחתו, או שיטפל בחולה גם במוצאי שבת וכדומה. שאם לא כן אין הרופא רואה סימן ברכה בשכר שקיבל עבור טיפולו בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רעז].

טו אם הרופא שטיפל בחולה הינו אדם שאינו שומר תורה, ורוצה שישלמו לו תיכף בשבת, אסור להישמע לדרישתו. אלא יש להציע לו לקבל משכון עד מוצאי שבת. ואם יש חשש שבגלל סירובו לשלם בשבת הרופא ירשום את החוב בפנקסו, מותר להראות לו היכן הכסף נמצא שיקח משם בעצמו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רעט].

טז רופא או אחות נכריים הדורשים שכרם בשבת, ואינם מוכנים לטפל בחולה לולי הבטחת התשלום בשבת עצמה, וגם אינם מוכנים להסתפק בעירבון, יש להקל ליתן להם את שכרם בשבת. ואם הוא חולה שאין בו סכנה יראה להם מקום הכסף, ויקחו מעצמם. [שם כרך ד׳ עמ׳ רעט].

סימן שכט ס״ו – דין מלחמה בשבת

יז אין מתחילים להילחם בשבת אף במלחמת מצוה, וגם לא ג׳ ימים קודם השבת. אלא אם יש חשש סכנה, שהאויב יתעצם וכדו׳. ואם פרצה המלחמה קודם השבת, ממשיכים להילחם אף בשבת בין במלחמת הרשות בין במלחמת מצוה, למרות כל חילולי השבת הכרוכים בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפ].

יח יש ליזהר שלא לחלל שבת בעת המלחמה שלא לצורך הלחימה, וכגון לעשן סיגריה, וכיוצא. וכן רופא מנתח הרוצה לעשן בשבת וטוען שהעישון יעזור לו בטיפול בחולים, יש לו להמנע מכך לגודל קדושת השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפ].

יט מי שגייסוהו למלחמה בעיצומו של יום השבת, ואינו חוזר לעיר ביום ראשון, יש לייעץ לו ללבוש את התפילין בשבת, ויכוין להדיא שאינו מתכוין לשם מצות תפילין, ואז יוכל להוציא התפילין מרשות לרשות, כדי שיוכל להניחן למחרת ביום ראשון. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד רפ].

כ הדבר ברור שאין לחייל לטלטל נשק שלא בשעת מלחמה, ואפילו בחצר המעורבת.

כא גויים שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהם את השבת, שלא הותר לחלל שבת בשביל הפסד ממון. אבל אם באו על עסקי נפשות, ואפילו אם יש ספק אם באו על עסקי נפשות או לא, יוצאים עליהם בכלי מלחמה ומחללין עליהם את השבת. ובעיר הסמוכה לספר, דהיינו עיר המבדלת בין גבול שישראל דרים בה, לגבול שהעכו״ם דרים שם, אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, מחללין עליהם את השבת. שיש לחשוש שאם ילכדוה תהא הארץ נוחה לפניהם לכובשה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפא].

כב יש מי שאומר שבזמן הזה אפילו אם הגויים באו על רבים לעסקי ממון, מחללין את השבת, שאם לא יניחו להם לשלול ולבוז הממון, יהרגום, והוי עסקי נפשות. אבל אם באו על יחיד לקחת את ממונו, ואין כל חשש שיהרגוהו, יתן להם ממונו ולא יחלל את השבת. ולפי המצב כיום בארץ ישראל, אם נכנסו ערבים לבית ישראל כדי לגזול את ממונו, יש חשש שגם יפגעו בו נפש, ולכן יש לחלל את השבת להצילו, ולהזעיק משטרה וכדומה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפד].

כג עיר הסמוכה לגבול שיצא קול שהעכו״ם רוצים לפשוט עליה [אפילו לעסקי ממון], אפילו עדיין לא באו מותר להצטייד בכלי המלחמה ולפרסם הדבר בעיר כדי שלא יבואו, שאין מדקדקין בפקוח נפש. וכן עיר שאינה סמוכה לגבול, ויצא קול שהעכו״ם רוצים לפשוט עליה לעסקי נפשות, דאף שעדיין לא באו מותר להצטייד בכלי מלחמה ולחלל שבת בפרסום הדבר, כדי למנוע את בואם של העכו״ם לעיר. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפד].

כד חיילים שנקראו לצאת למלחמה בעצם יום השבת, אם הוא במקום שיש עירוב אף הנוהגים להחמיר שלא לסמוך על העירוב כדי לטלטל בשבת, מכל מקום מותר להם לקחת את בגדיהם הצריכים להם. אבל במקום שהוא רשות הרבים גמורה, אין להתיר להם להוציא את חפציהם לטלטלם ברשות הרבים. אלא אם כן הם בלאו הכי מטלטלים את הנשק, שאז מותר להם ליתן גם את חפציהם הנצרכים ביותר לתוך הרכב. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד רפה].

כה מותר לחיילים לצאת בשבת לרשות הרבים בעת מילוי תפקידם עם שרשרת דיסקית זיהוי על צוארם. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד רפו].

כו כשהוכרחו לצאת להלחם בשבת, אף שחיללו את השבת, אין צריכים לעשות שום תשובה וכפרה על מה שחיללו את השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפו].

דינים הקשורים למשטרה – בשבת

כז הדבר פשוט שחובה קדושה על אנשי המשטרה להתייעץ עם רבנים מורי הוראות בכל הקשור לחילולי שבת במסגרת תפקידם במשטרה, שפעמים ואין צורך בחילול השבת, ואינו בכלל ספק פיקוח נפש הדוחה את השבת. וכגון, מרדפים אחרי גנבים, לאחר שביצעו את הגניבה, שאין לבצעם בשבת, אחר שאין בדבר כל חשש לספק נפשות. אבל אם הזעיקו את המשטרה בעת שהגנב נמצא בדירה, ויש חשש שיפגע בבעלי הדירה, מותר לשוטרים לבוא ולתופסו, מאחר שהדבר גובל בפיקוח נפש. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפז].

כח לפיכך, גנב הפורץ לדירה, מכיון שיש חשש שיתקוף את הנמצאים בה ויבואו לידי ספק סכנה, מותר לבעל הדירה, או לשכן, להזעיק את המשטרה בטלפון, [כל שאינו יכול להבריחו מבלי להכנס לספק סכנה]. אך אם ברור לו בלי ספק שאין כל חשש שהגנב יתקוף ויסכן חיי אדם, וכגון שרואה שהגנב מריק את כל הארונות מבלי שיתחשב בנוכחתו של בעל הדירה, ואינו מאיים על בעל הבית, על זה לא נאמר דין בא במחתרת, וממילא אסור לטלפן למשטרה, גם אם יפסיד את כל ממונו, וזהו שנאמר, ובכל מאודך, אפילו נוטל את כל ממונך. ועל כל אחד לעמוד בניסיון זה, ושכרו כפול מן השמים. והכל לפי הענין. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד רפח].

כט וכן גנב שפרץ לדירה ולאחר שגנב נס על נפשו, אין להזעיק את המשטרה בשבת כדי שיתפסוהו ולהחזיר הממון, שהרי אין בכך כל חשש של פיקוח נפש. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפט].

ל הרואה גנב הפורץ לבנק או לחנות [סגורים] בשבת, מאחר ואין בזה שום חשש לפיקוח נפש, אסור לו להזעיק את המשטרה, אך יכול להקים קול צעקה להבריח את הגנב, אף שעל-ידי הקמת קול צעקה יש חשש שאחד מהשכנים שאינם שומרי תורה ומצוות יזעיקו את המשטרה ויגרמו לחילול שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפט].

לא במקרה של ריב בין אנשים בשבת, והריב מחריף מבלי יכולת להרגיע את הרוחות, ויש חשש לשפיכות דמים, מותר להזעיק את המשטרה. ומותר לשוטרים לחלל את השבת כדי להפריד בין הניצים. אבל אם אין חשש לפיקוח נפש, חלילה לחלל את השבת לצורך זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רפט].

לב הדבר ברור שאין כל היתר לשוטרים לרשום בשבת פרוטוקולים ודוחו״ת למיניהם. וכן יש להחמיר שלא לדבר כנגד מכונת הקלטה [או שהופעלה על ידי נכרי, או שהופעלה מער״ש].

לג לפיכך חולה שהוחלט לשחררו מחדר המיון של בית החולים בשבת, מלבד שאין שום היתר שיהודי יכתוב את סיבת השחרור בשבת, אלא גם אין להשתמש לצורך זה בדיבור כנגד מכונת הקלטה, ובמוצאי שבת יכתבו את הנאמר בהקלטה. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד רצא].

לד כאשר יש חשש שאם לא תוקלט העדות בשבת [באופן שהטייפ מופעל מערב שבת, או ע״י גוי], זיהוי הרוצח יישכח, יש שכתבו להקל להקליט בשבת את דברי העדות בטייפ הפועל ע״י בטריות [לא על ידי חשמל קוי], שאין בהפעלתו אלא איסור דרבנן. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד רצא].

לה אסור ליתן טביעת אצבעות בשבת וביום טוב, ולכן במקרה שהגנב נתפס בשבת, אין לשוטרים לחלל את השבת כדי לקחת מהגנב טביעת אצבעות. וגם כן לא יקחוהו לבית המעצר בשבת ברכב, אלא ילווהו השוטרים ברגל, על-ידי אזיקים. ושוטר שקיבל פקודה להסיע ברכב עצירים בשבת, או כל פקודה אחרת הכרוכה בחילול שבת שלא לצורך פיקוח נפש, עליו לסרב לפקודה זו, ולא לחלל את השבת שלא לצורך פיקוח נפש, ואפילו אם יפטרוהו מעבודתו. וה׳ הטוב ישלם שכרו. [ומי שנעצר בשבת ונתבקש על-ידי המשטרה ליתן טביעת אצבעות, עליו לסרב ויבקש לדחות הענין למוצאי שבת]. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד רפט].

לו הרואה בשבת תנועה חשודה או אנשים חשודים, וקיים חשש סביר שמחבלים נמצאים במקום, מצוה להזעיק את המשטרה כדי למנוע ספק סכנת נפשות. [ילקוט יוסף שבת ד עמוד רצא].

לז המוצא חפץ חשוד בשבת, שיש חשש סביר שיש חומר נפץ בחפץ, צריך להזמין מיד את המשטרה, ואף שיכול לעמוד על המשמר ולהרחיק את האנשים מהמקום עד מוצאי- שבת, מכל מקום יש לחשוש שמא יש במקום עוד חפץ חשוד, כפי שקרה כן כמה פעמים, ולכן יש להזעיק את המשטרה באופן מיידי, ובפרט שמעיקר הדין אינו חייב לעמוד על מקומו במשך כל השבת ולהזהיר את הבריות לבל יתקרבו למקום הסכנה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד רצא].

לח קציץ של הצבא שהתבקש על ידי השלטונות להעביר הודעות למדור נפגעים על כל מקרה של פצוע או הרוג עם קבלת ההודעה, כולל שבת, אין לו להודיע על כך בשבת. ואם הרופא אומר שעל קרובי הפצוע להופיע מיד לצורך פיקוח נפש, כגון התרמת דם וכיו״ב, בודאי שמותר לנסוע אף ברכב שעל ידי ישראל, וכן כשהרופא אומר שיש סכנה אם לא יקיימו את דברי הפצוע המבקש שקרוביו יבואו, ורק על ידי כך יירגע ויצא מכלל סכנה, יש להתיר לנסוע, ולכתחלה יעשו כן על ידי גוי. ואם אין שם גוי, כל שיש בדבר ספק הצלת נפשות, שיוכלו להרגיעו או להשכיר עבורו טובי הרופאים, מותר לחלל שבת כדי להצילו. וכן מי שקיבל מברק בערב שבת שאביו חולה מסוכן, ורוצה לראותו ויש חשש שיכבד עליו חוליו אם לא יבא אליו, יש להתיר לו לנסוע בשבת על ידי גוי, וישתדל לעשות באופן שלא יכירוהו, שלא יצמח חשדא וחילול ה׳ לרואים שהוא נוסע בשבת. [ילקו״י שבת ד׳ עמוד תטו].

סימן של – דיני יולדת בשבת

א אשה העומדת ללדת הרי היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה את השבת לכל צרכיה. ולכן מותר להסיעה ברכב בשבת לבית החולים, וכל כיו״ב, כל שיש צורך בדבר. ומכל מקום מי שאשתו מעוברת והגיעה לחודש התשיעי, יש לו להתפלל שלא תלד בשבת, כדי שלא יצטרכו לחלל עליה את השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד רצב].

ב כשמחללים שבת על יולדת יש לעשות המלאכות ככל האפשר בשינוי, כדי למעט ככל האפשר בחילולי שבת, ובלבד שהדבר לא מעכב את הצלתה או הצלת העובר. ולכן אם יש צורך להדליק חשמל, ידליקוהו במרפק, ואם יש צורך לטלפן לאמבולנס, יגביה השפופרת באמצעות מקל או במרפק. [והטעם שאנו מצריכים לעשות בשינוי ביולדת ולא בשאר פיקוח נפש הדוחה את השבת, הוא מפני שכאב היולדת הוא דבר טבעי, ואין אחת מאלף המתה מחמת הלידה, ולכן החמירו בה לעשות בשינוי]. ויש מי שכתב שכל זה בשעת הלידה דוקא, דאז הוי דבר טבעי, אבל עד שעת הלידה דינה כחולה שיש בו סכנה לכל הדברים. ולמעשה, גם קודם הלידה, כגון להזמין אמבולנס לקחתה לבית החולים, וכיו״ב, יש לעשות בשינוי אם אין הדבר מעכב כלל. [ילקו״י שבת ד׳ עמ׳ רצג. ושם הסתמכנו על מ״ש באור לציון ח״ב, לחלק בין שעת הלידה וכו׳, אולם מדברי הביאה״ל אין נראה כן. וכן נראה מהליכות עולם. וראה בתורת היולדת פי״ג עמו׳ קא].

ג אשה המרגישה צירי לידה בערב שבת, ראוי לה שתלך לבית החולים כבר מערב שבת, שמא יתחזקו צירי הלידה בשבת, ותצטרך לנסוע לבית החולים בשבת. ורצוי שתשיג מערב שבת את כל המסמכים הנצרכים לה לקבלתה לבית החולים, ותמלא אותם מערב שבת, כדי למעט בחילולי שבת. וכמו

שכתב [בכיוצא בזה] בספר החסידים: שמן הראוי לאשה שהגיעה לחודש התשיעי להריונה, להזמין בכל ערב שבת את כל הדברים הנצרכים לה, שמא תזדמן לידתה בשבת ולא תצטרך לחלל שבת. ע"כ. וכן תשאיר אור דלוק בביתה, כדי שלא יצטרכו להדליק את האור בשבת. ואם ביתה רחוק מבית החולים, שאם יאחזוה צירים בשבת, יצטרכו לחלל שבת ע"י נסיעה באמבולנס או מכונית, לכתחלה צריכה לעזוב את ביתה מערב שבת לשבות במלון הקרוב לבית החולים, כדי למנוע חילול שבת, ובלבד שיכולה לעשות כן בנקל, אבל אם הדבר כרוך בטירחה יתרה, אינה צריכה לטרוח בזה. [ילקוט יוסף שבת ד' עמוד רצג, ותיג].

ד כל הנוסעים בשבת לצורך פיקוח נפש, ובכללם יולדת הנוסעת לבית החולים, יקפידו שלא להכנס למכונית דרך דלת שנדלקת נורה עם פתיחתה. ואדם שיודע מערב שבת שיתכן ויצטרך לנסוע ברכבו בשבת עבור יולדת או חולה שיש בו סכנה, נכון שידאג לסדר מערב שבת שהאור לא ידלק עם פתיחת הדלת. [וכגון שיסיר את המנורה מהרכב]. [ילקוט יוסף שבת ד עמ' רצד].

ה הדבר ברור שכל מה שהתירו ליולדת לנסוע ברכב בשבת, הוא דוקא אם בית החולים רחוק ממקום מגוריה, ואי אפשר לה ללכת ברגל, או שיש לחשוש שמא בהמשך הדרך היולדת תיקלע לחשש סכנה, אבל אם האשה מסכימה להירשם בבית חולים הקרוב לביתה כדי שאם תלד בשבת תוכל ללכת לשם ברגל, בודאי דעדיף טפי. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד רצה].

ו בעל רכב שהסיע יולדת לבית חולים אינו רשאי לחזור ברכבו בשבת, הואיל ואין כאן יותר ענין של פיקוח נפש. אבל נהג אמבולנס מותר לו לשוב למקומו, הואיל ויתכן שיצטרכו לו עבור חולה אחר. והרי אפילו ספק של פיקוח נפש דוחה שבת. ואמנם כל זה באופן שאין אפשרות להודיע לנהג באמצעות מכשיר קשר, או שהמקום אליו הוביל הנהג את החולה הוא מרוחק מעיר, ואם יצטרכו לו להצלת חולה אחר הדבר עלול לעכבו בזמן יקר, אבל הא לאו הכי גם נהג אמבולנס אין לו לחזור לבסיסו אחר גמר הנסיעה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד רצה].

ז עם גמר הנסיעה אסור לכבות את הפנסים של המכונית, כי הרי אין בזה צורך לחולה. ובשעת הנסיעה עצמה בלילה, מותר לכוין את פנסי המכונית כפי הצורך כדי למנוע תאונה. אך לא ידליק את האור הגדול, גם כדי למנוע הדלקה נוספת על לוח הבקרה. [ילקו"י שם עמוד רצז].

ח לאחר שהגיעו לבית החולים בשבת, ראוי שלא לכבות את מנוע הרכב, אבל מותר לגרום שהמנוע יכבה מעצמו, ואם אין אפשרות לגרום שהמנוע יכבה מעצמו, ויש חשש שאם ישאר המנוע פועל יגרום הדבר לאסון בנפש ח"ו, מותר שיכבה בעצמו את המנוע. אבל אם אין חשש לאסון, אין להתיר אף אם יש חשש להפסד גדול. ויש אומרים שמותר לכבות את המנוע בעצמו, גם באופן שאם לא יכבה את המנוע יבא לידי הפסד גדול שהמנוע ישרף, מפני שאם לא נתיר לו, עלול להמנע מלהציל חולה שיש בו סכנה, ומפני פיקוח נפש התירו סופן משום תחלתן. ולהלכה, אם יושב גוי בפתח ביה"ח ימסור לו המפתחות שיכבה את המנוע. ואם ירצה מעצמו לנסוע ולהחנות את הרכב רחוק מהשער, אין צריך למחות בידו. ואם אין שם גוי, יחנוק את המנוע תוך כדי סיום הנסיעה, כשמגיע לבית החולים. ואם אי אפשר בלא זה הסומך על המקילים במקום הפסד גדול יש לו על מה שיסמוך. [ילקוט יוסף שבת כרך ד', עמוד רצח].

ט מי שאשתו כרעה ללדת ויש לבעל רכב פרטי, יש אומרים שעדיף להזמין אמבולנס מאשר לקחתה ברכבו הפרטי, אם לא יהיה בדבר עיכוב וסכנה. ואולם באמבולנס שהנהג רושם ומכבה ומדליק את הפנסים שלא לצורך כל כך, יש להעדיף לנסוע ברכב פרטי של ישראל שומר תורה ומצוות שינהג על פי המבואר לעיל. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד רצז].

י עדיף להזמין אמבולנס מאשר לבקש משכן חילוני שיקח את אשתו הכורעת ללדת ברכבו הפרטי, שהרי אם האמבולנס חוזר למקומו הרי שיש בדבר צורך כלשהוא, ואילו אם הנהג החילוני חוזר למקומו עושה זאת בניגוד להלכה. ופשוט שאם יש שם נהג נכרי הוא עדיף שיקח את היולדת לבית החולים. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד רצז].

יא יולדת שאחזוה צירים ונוסעת לבית החולים בשבת, מותר לבעל או לקרוב משפחה להתלוות אליה בנסיעה, אף אם אינה מבקשת בפירוש, מפני שעל ידי כך דעתה מתיישבת עליה. וגם אם נמצא אדם אחר במכונית שיכול לטפל בה במקרה הצורך, אפילו הכי מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד רצט, ותיב].

יב אם היולדת אין דעתה מתקררת עד שיגיע הרופא המטפל בה תדיר, שיש לה בו אמון יותר, מותר להזמינו לטפל ביולדת אף שיש שם רופא אחר. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד ש'].

יג אשה הדרה באחד מהישובים שמחוץ לעיר, ומקשה לילד בליל שבת, וצריכים להסיעה לבית החולים, מותר לה לנסוע לבדה עם הנהג, ואין לחוש בזה לאיסור ייחוד. [שם בהערה].

יד הנוסע בשבת לצורך פיקוח נפש שיעור מהלך פרסה, בדרך בין עירונית, מותר לו לומר תפלת הדרך, ואין זה בכלל איסור שאלת צרכיו בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד ש'].

טו אם שואלים אותו בכניסה לבית החולים על שם החולה ופרטיו השונים, ואינו יכול לפוטרם במתן ערבון וכדומה, מותר לו להשיבם. דפיקוח נפש דוחה גם איסור מסייע בידי עוברי עבירה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שא].

טז אם כבה האור, ויש צורך להדליקו כדי לטפל ביולדת, בודאי שיש להדליק את האור בשבת, ויש אומרים שעדיף להדליק מנורת פלורוסנט מאשר נורה רגילה שבה חוט הלהב גדול יותר. ויש חולקים. וראה להל עמו׳ תשעב. ואם יש קטן יבקשוהו שהוא ידליק את האור. ועדיף שאדם זר יבקש זאת ממנו, ולא אביו ואמו המצווים על חינוכו. ואם אין שם אדם זר אין להתעכב בשביל זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שא].

יז יולדת המתכוננת לנסוע לבית החולים סמוך לכניסת השבת, אין לה להדליק נרות שבת בברכה, בביתה, אלא אם כן נשאר אדם בבית שיהנה מאור הנרות. ואשה יולדת מותר להביא אצל מטתה את נרות השבת כדי שתדליקם שם, ואחר כך יוליכום למקומם. [ילקו״י שם עמו׳ שא].

יח יש אומרים שמותר ליילד בשבת גם אשה גויה, למרות חילולי השבת הכרוכים בזה, אם ההימנעות מזה עלולה לגרום לאיבה, ולחשש שהדבר יוודע והגוים יתנקמו ביהודים שלא ליילד אשה יהודיה, ויבואו לידי סכנה. ולדינא טוב לעשות כן על-ידי שנים, באופן שיהיה שנים שעשאוה שאינם חייבים מן התורה. ואם אי אפשר לעשות כן על-ידי שנים, יש לסמוך על המקילים, בפרט בזמן הזה שיש פרסום רב ומיידי בכלי התקשורת. [ילקו״י שבת ד עמוד שב].

יט אשה בעלת תשובה שהרה באיסור, וכרעה ללדת ביום שבת, אף אם הולד הוא ממזר מחללין עליה שבת ככל יולדת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שב].

כ אשה נקראת יולדת שמחללין עליה את השבת [לפעולות הלידה והכרוך בזה] משעה שתשב על המשבר, או משעה שהדם שותת ויורד, או משעה שאין בה כח ללכת בכוחות עצמה, אלא בסיוע חברותיה. וכשהופיע אחד מהסימנים הנז׳ מחללין עליה את השבת. ולענין להביאה לבית החולים הכל תלוי לפי הענין והמרחק. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שג].

כא אם הרופא קובע שצריכה כבר לחלל את השבת, אף שאין לה עדיין הסימנים הנ״ל, מותר לחלל שבת. ומה שאמרנו שמשעה שמרגישה צירי לידה מותר לחלל עליה את השבת, היינו לענין נסיעה לבית החולים, אבל לא לשאר דברים. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שד].

כב במשך כל שלשת הימים שאחר הלידה, מעת לעת משעת הלידה [שבעים ושתים שעות], דינה כמסוכנת ומחללין עליה את השבת אפילו במלאכות דאורייתא, ואפילו אמרה איני צריכה אין שומעין לה. ומהיום השלישי עד היום השביעי מעת לעת, מחללין את השבת על פיה אם אמרה צריכה אני. ואם אמרה איני צריכה שומעין לה. ואם שתקה ולא אמרה כלום, מחללים עליה את השבת. ומכאן ואילך אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת. אלא עד שלושים יום דינה כחולה שאין בו סכנה. ואם אמרה צריכה אני מותר לעשות עבורה את כל צרכיה, בדברים הכרוכים בחילול שבת, רק על- ידי גוי. והמפלת אחר ארבעים יום דינה כיולדת, ומחללים עליה את השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד דש, ותיג. יביע אומר ח״ז סי׳ נב].

כג כל אלו הימים משערים אותם מעת לעת משעת הלידה, ולכן אם השבת בתוך שלשה ימים מעת לעת משעת הלידה, מחללין עליה את השבת. ואם השבת בתוך שבעה ימים מעת לעת משעת הלידה, הדבר תלוי באומרת צריכה אני, וכמבואר. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שו].

כד אשה מעוברת שנהרגה ל״ע בשבת, כגון שנפלה ממקום גבוה, או שפגע בה רכב וכדומה, הזריז לחתוך את בטנה ולהוציא את הולד הרי זה משובח, כל שיש לתלות שהולד עדיין חי. ואף אם ימצאוהו מת, אין צריך כפרה על שחיללו את השבת שלא לצורך. [וכן היושבת על המשבר ומתה קודם הלידה, מביאים סכין בשבת אפילו דרך רשות הרבים, וקורעים את בטנה להוציא את הולד, שמא ימצא חי]. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שו].

כה תינוק שנולד בשבת, מחללין את השבת עבורו לכל הנצרך לו, ומחללין שבת גם עבור תינוק שנולד בחודש השמיני להריון, אף שעדיין לא נגמרו שערו וצפרניו. ואף על פי שמרן השלחן ערוך פסק שאסור אפילו לטלטלו, מכל מקום, בזמנינו שנתחדש מכשיר הנקרא ״אינקובטור״, ומעשים בכל יום שנותנים שם תינוקות שנולדו קודם זמנם, והם חיים וקיימים, בודאי שיש לחלל עליו את השבת. וחלילה להחמיר בספק נפשות, והמחלל שבת עבורם הרי זה זריז ונשכר, וישא ברכה מאת ה׳. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שח].

כו במקום שאין היולדת בסכנה, אך הסכנה היא לעובר בלבד, ורוצים לנתח את האשה כדי להציל את העובר, מותר לבצע את הניתוח בשבת. ואף שאין האם חייבת להכניס עצמה בספק פיקוח נפש לצורך הצלת העובר, מכל מקום בהסכמת האם מותר לערוך את הניתוח גם בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שח בהערה ד״ה ובמקום].

סימן שלא – הלכות מילה בשבת

א מצות מילה דוחה שבת, שנאמר: וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ודקדקו חז״ל מייתור תיבת ״וביום״ ללמדנו שאפילו בשבת ימול, אף שהדבר כרוך בחילול שבת. ולכן תינוק שנולד בשבת אפילו זמן קצר קודם השקיעה, [כפי מה שמתפרסם בלוחות], מלין אותו בשבת הבאה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שט].

ב במצות מילה בשבת לא גזרו חכמים לבטל המצוה שמא יעביר הכלים ד׳ אמות ברשות הרבים, מכמה טעמים. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שטז].

ג כל מה שמילה דוחה שבת זהו דוקא במילה בזמנה, דהיינו אם התינוק נולד בשבת, שאז מלין אותו בשבת שלאחריה, ועושים פריעה ומציצה כדת. אבל מילה שלא בזמנה, דהיינו שלא מלו את התינוק ביום השמיני ללידה, אין לעשות בשבת. [וראה להלן סעיף מ׳].

ד עד אחד נאמן לומר שתינוק זה נולד בשבת, ומלין על פי עדותו בשבת. וכן ניתן לסמוך על אחות בית החולים [המילדת] האומרת שהתינוק נולד בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמו׳ שיח].

ה מה שמילה דוחה שבת הוא דוקא לענין המילה עצמה, אבל לא לענין מכשירי המצוה, כלומר, אם יש צורך להעביר את התינוק ברכב אצל המוהל, או שהמוהל אינו יכול לבצע את המצוה אלא אם כן יסיעוהו ברכב בשבת, וכדומה, כל אלה הם רק מכשירי מילה, ואסור לעשותם בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שיח].

ו אסור בהחלט לצלם ולהסריט בשבת את מהלך עשיית הברית, שזהו גרוע יותר ממכשירי מילה, שבודאי גם בלא הצילום המילה יכולה להיעשות במילואה. [וראה עוד בסעיף הבא]. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שיט].

ז מילה בזמנה הנערכת בשבת, ויש שם צלמים שמצלמים את מהלך עשיית הברית, וגם האורחים הם חילוניים המעשנים בשבת בעוה״ר, ומגיעים ברכב למקום המילה, ומחללים שבת בפרהסיא, בכל זאת אין למוהל להימנע מלמול את התינוק בשבת, ולקיים את המצוה במועדה, כל שאין עושים שום חילול שבת בשביל המילה עצמה, שאין מביאים את התינוק ברכב, או מעלים ומורידים אותו במעלית וכדומה. ואמנם בקהלות בחו״ל שחילול השבת הוא דבר מצוי, והרבנים רוצים לגדור גדר ולדחות את קיום המצוה ליום ראשון, יכולים להורות כן כדי למגדר מילתא, דרך הוראת שעה. והכל לפי ראות עיני המורה, שפעמים עליו לגדור גדר ולמנוע פרצות בחומת השבת, ולדחות את המילה ליום א׳, ופעמים שעליו להורות שימולו אף בשבת. ועל כל פנים אם המילה עצמה כרוכה בחילול שבת בהבאת התינוק, בודאי שעל המוהל להמנע מלמול בשבת, וידחו את הברית ליום ראשון. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד שיט].

ח במקומות שאין בהם עירוב, ראוי לעשות את המילה בבית, כדי שלא יטלטלו חפצים שונים לבית הכנסת. אבל אם אי אפשר למול בבית, יש לשאת את התינוק לבית הכנסת על ידי גוי, שיוציא מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, ויאמרו לגוי שלא יעשה שום הנחה ברשות הרבים, אלא יוציא את התינוק מביתו של התינוק, לבית הכנסת, בלי לעצור בדרך. שהדבר נחשב כשבות דשבות במקום מצוה, שהוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים היא מדרבנן, ואמירה לגוי שבות. וגם אם הגוי עצר מעצמו בדרך, הרי העקירה וההנחה לא נעשתה על דעת הורי הנימול. ואם אפשר טוב לעשות כן על ידי אמירה לגוי שיאמר לגוי אחר. ובמקומותינו שיש עירוב, אלא שהחרדים לדבר ה׳ מחמירים ואינם סומכים עליו, אם אין אפשרות למול בבית, יש להקל אף לישראל לשאת את התינוק לבית הכנסת בדרך הנ״ל. וטוב שהדבר ייעשה על ידי שנים שישאו את התינוק לבית הכנסת, דהיינו ששני אנשים ישאו את התינוק ויוציאוהו מרשות היחיד לרשות הרבים להוליכו לבית הכנסת או לאולם שבו נערך הברית, וגם לא יעצרו בדרך, שאז הוי תרתי דרבנן. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד שכא].

ט אם שכחו להביא את כלי המילה מערב שבת למקום המילה הנערכת בשבת, ואין במקום עירוב, מותר לומר לגוי שיביאם למקום המילה בשבת מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים. ובלבד שלא יעצור כלל בדרך. ומכל מקום אם אפשר טוב לומר לגוי שיאמר לגוי אחר לעשות זאת, שבכך עדיף טפי. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שכג].

י העיקר לדינא לדידן דנקטינן כדעת מרן הש״ע, שמותר למוהל לטלטל בשבת את הסכין בידו אחר הברית, ואין לחוש בזה לאיסור מוקצה. ויקח הסכין ויצניענו במקום שנערך הברית. וגם במקומותינו שיש עירוב, נכון שהמוהל ישאיר את חפציו במקום שמור בבית הכנסת, ולא יסמוך על העירוב לטלטל בשבת. אבל אם אינו יכול להשאיר את חפציו בבית הכנסת בשבת, יתן את הסכין לילד קטן שיטלטלנו לביתו [במקומותינו שיש עירוב]. ואם אין שם ילד קטן, רשאי לטלטל את הסכין ושאר הדברים הנצרכים לו ע״י הוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רה״ר, ויזהר שלא יעשה שום הנחה ברשות הרבים. [במקום שיש עירוב]. [ילקו״י שבת ד עמ׳ שכד].

יא מה שמחללים שבת במצות מילה הוא דוקא בתינוק שנולד בלידה רגילה, אבל תינוק שנולד על-ידי ניתוח קיסרי אין מילתו דוחה שבת, אלא מלין אותו ביום א׳. ועל המוהלים לברר בכל ברית שעורכים בשבת, אם הלידה היתה טבעית או ע״י ניתוח. [ילקו״י שבת ד עמ׳ שכה].

יב תינוק שנולד בשבת על-ידי מלקחיים, מלין אותו בשבת, שחשוב כמו לידה רגילה, שמילתו דוחה שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שכה].

יג תינוק שנולד בשבת על-ידי הפרייה מלאכותית, או על-ידי מבחנה, יש למולו בשבת.

יד יש להזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת, שזה ימול וזה יפרע, אלא המל עצמו הוא שיפרע. והאשכנזים נוהגים להקל בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שכו].

טו מי שלא מל מעולם לא ימול בשבת, וכן מי שלא פרע מעולם לא יפרע בשבת, אפילו אם מוהל מומחה עומד לידו ומשגיח על מעשיו. אבל אם מל כבר פעם אחת מותר למול בשבת, ואפילו הוא אבי הבן. ויש מי שאומר שאם אבי הבן מל פעם אחת, ויש שם מוהל אחר, עדיף שאדם אחר ימול, דמתוך שהוא בהול על בנו יש לחוש שמא יקלקל. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד של].

טז נאמן אדם לומר שכבר מל פעם אחת כדי להתיר לו למול בשבת. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמו׳ שלב].

יז מוהל תושב חוץ לארץ המבקר בארץ ישראל, ועושה יום טוב שני של גלויות, [שהרי דעתו לחזור לאחר מכן לחוץ לארץ], ואירעה מילה ביום זה, אין לו למול במילה זו, אלא יש להעדיף מוהל מבני ארץ ישראל. ואם אין שם מי שימול את הבן אלא מוהל זה שהוא תושב חוץ לארץ, מותר לו למול אף ביום טוב שני של גלויות. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שלב].

יח מוהל מתושבי ארץ ישראל השוהה בחוץ לארץ, ודעתו לחזור לארץ ישראל, ואירעה שם מילה ביום טוב שני של גלויות, יש אומרים שיש להעדיף מוהל זה שלגביו יום זה הוא יום חול גמור על מוהלים אחרים תושבי חוץ לארץ, כדי להמנע מחילול יום טוב. ויש אומרים שמכיון שמילה זו שנעשית בזמנה דוחה יום טוב מן הדין, שוב אין למוהל זה שום עדיפות על מוהלים אחרים תושבי חוץ לארץ. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שלג].

יט תינוק שחלה ונדחית מילתו, והבריא ביום טוב שני של גלויות [בחוץ לארץ], אין למולו ביום טוב, ותידחה המילה למחרת. ואם למחרת הוא יום חמישי או שישי, ראה בסעי׳ מ.

כ תינוק שנולד בבין השמשות, וחל יום השמיני ביום טוב שני של גלויות, אין למולו ביום טוב שני. [שובע שמחות חלק ב׳ עמוד קסב, והדר ביה ממ״ש בילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שלה].

כא תינוק שנולד מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית, וחל היום השמיני ללידתו בשבת או ביום טוב, אין מטיפין ממנו את הדם בשבת או ביום טוב, אלא ידחו את הטפת הדם ליום א׳. אבל אם חל יום השמיני ללידתו ביום טוב שני של גלויות, יש להטיף ממנו דם ברית ביו״ט שני, שאין דוחים ספק מצוה דאורייתא מפני ספק איסור של דבריהם. [ילקוט יוסף שבת ד עמ׳ שלז].

כב תינוק שנולד עם ב׳ עורות על הערלה, אף שנימול לשמונה ימים ככל תינוק, מכל מקום אם חל היום השמיני ללידתו בשבת או ביום טוב, אין מלין אותו בשבת. אבל אם יום השמיני ללידתו חל ביום טוב שני של גלויות, מותר למולו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שלח].

כג תינוק שנולד ביום שישי אחר שקיעת השמש, תוך עשרים דקות מהשקיעה, שהוא זמן ״בין השמשות״, אין מלין אותו בשבת, אלא דוחים את המילה ליום ראשון. וכן אם יש ספק מתי נולד, אם קודם השקיעה, או בבין השמשות, אין מילתו דוחה את השבת. וכן אם יש ספק אם נולד אחר עשרים דקות מהשקיעה, שהוא זמן צאת הכוכבים, או שנולד בתוך זמן בין השמשות, בכל זה אין מלין אותו בשבת, אלא דוחין את המילה ליום ראשון. שכל שלא נולד בבירור בלילה, יש להחמיר שלא למולו בשבת. ואף על פי שיש ספק ספיקא, שמא בין השמשות לילה הוא, ושמא נולד בצאת הכוכבים, אפילו הכי לא מועיל ספק ספיקא בדין זה, ויש למולו ביום ראשון. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שלח, ועמוד תכג].

כד תינוק שנולד בליל שבת אחר צאת הכוכבים שלנו, [שהוא כעשרים דקות אחר השקיעה], בימי ניסן ותשרי שהיום והלילה שוים, נחשב כנולד בלילה ודאי, ונימול בשבת, שהיא מילה בזמנה ודוחה שבת. ואף שלדעת רבינו תם הוא עדיין יום גמור, ולדעתו צריכים למולו ביום שישי, אף על פי כן אין חוששין לסברתו ומלין אותו בשבת הבאה. אבל אם נולד קודם לכן, יש לדחות את המילה ליום ראשון. אולם לענין תעניות צבור כמו צום גדליה עשרה בטבת שבעה עשר בתמוז ותענית אסתר, זמן צאת הצום הוא כרבע שעה אחר השקיעה. [ילקוט יוסף שבת ד עמוד שמא. יביע אומר חלק ד׳ סימן מא אות ג. וחלק י׳ סימן לא עמוד מט. שאריית יוסף ח״ג עמ׳ תלב].

כה תינוק שנולד במוצאי שבת קודם זמן צאת הכוכבים, דהיינו אחר השקיעה, תוך עשרים דקות מהשקיעה, אין מלין אותו בשבת, אלא מלין אותו ביום ראשון שלאחריו. וכן תינוק שנולד בימי החול בזמן בין השמשות, כגון ביום ראשון בערב אחר השקיעה, תוך עשרים דקות מהשקיעה, נימול לשבוע הבא ביום שני. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שמא].

כו תינוק שנולד ביום שישי, ואירע אונס ולא נימול בשמיני [יום שישי בשבוע הבא] עד לאחר שקיעת החמה, אין למולו בבין השמשות, דהיינו בתוך עשרים דקות מהשקיעה. ולכן יש לדחות את המילה ליום ראשון. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שמב].

כז מוהל שנקרא למול מילה בזמנה בערב שבת אחר פלג המנחה, והוא כבר קיבל עליו את השבת, ויש שם עוד מוהלים אחרים שלא קיבלו עליהם שבת, יש להסתפק אם מותר לו למול, או שיש להעדיף מוהלים אחרים שלא קיבלו עליהם שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שמג].

כח מותר למוהלים להשתמש במחט ההפרדה בשבת כדי להפריד את עור הפריעה מבשר הגיד. ואפי׳ אם לפעמים יוכל לבוא לידי הוצאת דם בשבת, שהרי אינו מתכוין לכך. ומיהו נכון מאד להזהר [אף בימי החול] לעשות את ההפרדה בנחת וביישוב הדעת. [ילקוט יוסף שבת ד עמ׳ שמד].

כט תינוק שנולד עם שתי ערלות זו על גב זו, אין מילתו דוחה שבת. ואפילו אם כבר מל ופרע, ואחר כך ראה שיש עור נוסף, לא יפרע את השני, אלא יחזור ויפרע לאחר שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שמה].

ל ולד טומטום שנולד בשבת, ונקרע ונמצא זכר, נראה שמלין אותו בשבת. ואם נתברר שהוא זכר על-ידי ניתוח, אפשר שיצטרך למנות מיום הניתוח שבעה ימים מעת לעת, שיתכן וניתוח כזה הרי הוא כחולי שבכל הגוף. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שמו].

לא מותר לחבוש את המילה בשבת גם בתחבושת לבנה, למרות שהדם יצבע את התחבושת, ואין בזה איסור. וכן מותר למוהל לתת חתיכת צמר-גפן בתוך יין בשבת כדי להטעים לתינוק אחר המילה, ואין לחוש בזה לצביעת הצמר. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שמו].

לב אחר המילה נותנים את הערלה בעפר, ואם לא נתן את הערלה בעפר מיד אחר החיתוך, מותר לו לטלטל את הערלה בשבת כדי להניחה בעפר. וצריך שהחול או העפר יהיו מוכנים מערב שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ב׳ עמוד תרסג, ובשבת כרך ד עמוד שמז, ותכג].

לג רוקקים את דם המציצה על העפר, ומותר למוהל לרוק אחר המציצה לתוך צלחת שיש בתוכה עפר, ואין לחוש בזה לאיסור מגבל. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שמז].

לד אסור למול את השומרונים בשבת, אף במילה בזמנה, מאחר שרבותינו דנו אותם כגויים לכל דבר. אבל בימי החול מותר למולם בשכר, שהרי אפילו עכו״ם מותר למולו בשכר.

לה תינוק שנולד בשבת לישראל שהמיר את דתו לעבודה זרה, ונשוי לישראלית, יש אומרים שאין למול את הבן בשבת שאחריה, ויש חולקים. וכן עיקר. ואפילו אם גם האשה המירה את דתה, יש למולו בשבת, ואף אבי הבן מברך ״ברוך אתה ה׳ אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו״. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שמח].

לו ממזר שנולד בשבת, אף על פי כן יש למולו בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שנ].

לז קראי שנולד לו בן בשבת, אם הוא מתייחס בכבוד ובדרך ארץ לחכמי ישראל האמתיים, יש למול את בנו בשבת. וכן עשו מעשה כמה מגדולי חכמי ישראל. [ילקוט יוסף שבת ד עמוד שנ].

לח מותר למוהל לדרוש שכר אחר השבת עבור המילה שמל בשבת, ואין בזה איסור משום שכר שבת. ומכל מקום אינו רואה בזה סימן ברכה. ובכל אופן ראוי לקיים מצוה יקרה זו מבלי ליטול שכר, הן בחול והן בשבת, ולא יקח אלא שכר ההוצאות בלבד. [ילקוט יוסף שבת ד עמ׳ שנא].

לט אסור למוהל לצאת בשבת מחוץ לתחום שבת ולעבור על איסור תחומין כדי לקיים מצות מילה בזמנה, אף אם אין שם מוהל אחר ויצטרכו לדחות את המילה ליום ראשון. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שנב].

מ תינוק שחלה ונדחית המילה לאחר יום השמיני ללידתו, ונתרפא ביום חמישי, או ביום שישי, אסור למולו ביום חמישי או שישי, כדי שלא יחללו עליו את השבת, אם יבוא לידי סכנה בתוך שלושה ימים למילה, ולכן ידחו את המילה ליום ראשון. אבל במקום שיש להם מנהג ברור בעירם למול מילה שלא בזמנה בימים אלה, יש להניחם במנהגם. אך במקום שלא נתברר המנהג, יש להחמיר בזה. וביום רביעי מותר למול מילה שלא בזמנה. אבל תינוק שחלה והבריא תוך ג׳ ימים ליום טוב [שחל בימי חול], יש למולו מיד כשהבריא, שלא גזרו שלא למול מילה שלא בזמנה סמוך לשבת אלא כדי שלא יבואו לחלל שבת, אבל ביום טוב שהוא קל יותר, לא גזרו בזה. ודין יום הכפורים כדין שבת לענין זה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שנד].

מא אסור למול גר בשבת, ואף לא בימי חמישי ושישי, כדי שלא יצטרכו לחלל עליו שבת אם יחלה ביום השלישי למילה. וכל שכן שאין למול – אף בימי החול – גרים שנתגיירו בגיור רפורמי, שכל גיור שאין בו קבלת מצוות אינו גיור על פי ההלכה. [ילקוט יוסף שבת ד׳ עמוד שנז].

מב וכל זה דוקא במילה שהיא בודאי שלא בזמנה, אבל תינוק שנולד ביום רביעי בבין השמשות, שדינו למולו בשבוע הבא ביום חמישי, אסור לדחות את המילה לאחר השבת, אלא מלין אותו ביום חמישי. ולא עוד אלא אפילו תינוק שנולד ביום שני בבין השמשות, ובשבוע שאחריו חלו ב׳ ימי ראש השנה בימי שלישי ורביעי, מותר למולו ביום חמישי שאחריו. שהוא זמנו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שנח].

מג תינוק שנדחית מילתו לאחר שחלה, ולאחר שהבריא המתינו לו כדין שבעה ימים, וכבר עבר יום השמיני ללידתו, גם בזה אין למולו בימים ה׳ ו׳, אלא ידחו המילה ליום ראשון. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שנח].

מד תינוק שנדחית מילתו מפני שהיתה לו צהבת גבוהה, והבריא, אין צריך להמתין שבעה ימים מעת שהבריא, אלא ימולו אותו מיד לאחר שהבריא. שמאחר והצהבת היא דבר מצוי אצל תינוקות רבים, אין ממתינים עליה שבעה ימים מעת שהבריא. ואם הבריא ביום חמישי או שישי, וכבר עבר יום השמיני ללידתו, אין למולו בימי חמישי ושישי, אלא ידחו המילה ליום ראשון. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שנט].

מה אם מחלקים לקהל הבאים לברית מילה הנערכת בשבת, הדס יבש להריח בו, יש אומרים שאסור לפרוך את ההדס בידו משום טוחן. ויש אומרים שאם עושים כן כדי להריח מותר אף לכתחלה לפורכו בידו. והמקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו, ואין צריך להעיר להם. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שס].

מו מותר לחתוך מההדס [התלוש מבעוד יום] כדי ליתן מקצתו לחבירו שיוכל גם הוא להריח בו, ואין בזה כל חשש של איסור. אך לא יחתוך בכלי. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שס].

מז נהגו רבים כשמביאים את התינוק למילה מניחים עליו את העשב הנקרא ״רודא״, להגן מעין הרע. ונראה שמותר לומר לגוי בשבת להביא לו דרך רשות הרבים את העשב הנ״ל. וכל שכן אם הגוי מוציאו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, שאז הוא שבות דשבות. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ מהדורת תשס״ד עמוד תכה, שארית יוסף ח״ג עמוד תלה. יביע אומר ח״ח סימן לז].

מח מילה שחלה בשבת ועורכים קידוש עם כיבוד קל לאחר התפלה, יש להודיע לקהל שכל מי שטעם מהיין של הקידוש, אינו צריך לברך ברכת שהכל על כל המשקאות, כיון שברכת הגפן פוטרת כל המשקין. ורק מי שלא טעם מהיין, אם שותה משקאות קלים מברך עליהם ברכת שהכל. וכל החרד לדבר ה׳ יחוש לעצמו שלא לטעום שם אלא אם כן שותה בעצמו רביעית יין או אוכל כזית עוגה מחמשת המינים, לאחר שנתכוין לצאת ידי חובת קידוש. ומכל מקום אין למחות באלו שנוהגים להקל בדבר ואינם מקפידים לאכול כזית עוגה או לשתות רביעית יין במקום. אלא שלכל הפחות נכון שיאכלו כזית פירות ויברכו ברכה אחרונה. [ילקוט יוסף שבת ד עמ׳ שסא].

מט בעת שמשוררים בסעודת מילה בשבת, טוב להקדים את שירי השבת לשירי המילה. ואמנם מצד הדין אין בזה קפידא כלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שסב].

סימן שלד – דיני דליקה בשבת

א אם נפלה דליקה בשבת, והדבר ברור שאין שם שום חשש סכנת נפשות, אין לכבותה בשבת בידים, אלא על פי הדרכים שיבוארו להלן סעיפים ד-ו׳. וכל שיש חשש לפיקוח נפש, מצוה לכבות את הדליקה בשבת, ולהזעיק בטלפון את מכבי-האש. וכיום הרבה מהדליקות יש בהם סכנה, או לפחות ספק סכנה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שסג].

ב ואולם דליקה שפרצה בבנין בודד העומד בפני עצמו, אם כל האנשים שבבנין יצאו ממנו, ואין בדבר חשש סכנה, שאפילו אם האש תפגע בחוטי החשמל או בבלוני הגז, אין בזה חשש סכנה, לאחר שהאנשים הורחקו מהמקום מרחק סביר, אין לחלל שבת כדי לכבות את הדליקה. אבל אם הרוחות מנשבות ויש חשש סביר שהאש תתפשט לבתים המרוחקים ממקום הדליקה, וכן בבנין העומד סמוך לבתים אחרים, שיש חשש שמקרינת החום, האש תתפשט לבתים אחרים, או שקרינת החום תפגע במיכלי גז, ובדירות הסמוכות יש זקן או חולה או ילדים קטנים שאי אפשר לחלצם משם מבעוד מועד, מצוה לכבות את הדליקה. וכן מותר להזמין את חברת החשמל שתפסיק את הזרם לבנין, כל שיש בדבר חשש סכנה. [ילקוט יוסף שבת ד עמ׳ שסד].

ג דליקה שפרצה בבנין שיש בו מספר קומות, ויש חשש שהעשן יתפשט ליתר הקומות, ואולי יש שם זקן או חולה או ילד שאי אפשר לחלצם, מצוה לכבות את הדליקה ולהזעיק בטלפון את מכבי-האש. אבל אם כל האנשים יצאו מהבנין, והורחקו מרחק סביר באופן שיותר אין שום חשש לחיי אדם, וגם אין חשש להתפשטות האש למיבנים סמוכים וכדומה, אין לכבות את הדליקה בידים בשבת. ואם יש חשש שהאש תפגע במיכלי גז ויבואו לידי חשש סכנה, מצוה לכבות את הדליקה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שסה].

ד כשפרצה דליקה במפעלים כימיים או מפעלים שיש בהם גזים רעילים וכדומה, ויש חשש שכתוצאה מהשריפה תהיה התפשטות של אידים וגאזים רעילים באויר, העלולים להוות סכנה לדיירי הסביבה, מותר להזעיק את מכבי האש לכבות את הדליקה, אף שהמפעל סגור בשבת ואין שם נפש חיה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד׳ עמוד שסו].

ה כל הרואה דליקה בשבת העלולה לגרום לסכנת נפשות, ואינו יודע בבירור שכבר הזעיקו את מכבי-האש, לא יחשוש לאיסור שבת, ויזדרז להזעיק את מכבי-האש בטלפון. ואף אם התברר לבסוף שמספר אנשים טילפנו כל אחד בנפרד למכבי האש, ונמצא שכמה מהם חיללו את השבת שלא לצורך פקוח נפש, אעפ״כ יש להם שכר טוב מאת ה׳ עבור מחשבתם הטובה.

ו מותר להזמין מכבי אש, למרות שעל-ידי כך גורם שהללו יזעיקו את המשטרה לחקור בסיבות הדליקה, ונמצא שגורם לחילול שבת של השוטרים שלא לצורך פקוח נפש. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שסו].

ז אם המשטרה מבקשת ממנו פרטים על סיבות הדליקה, ורוצים לרשום את הפרטים בשבת, אסור לו להשיב להם, ואפילו אם יפסיד את כל ממונו אם לא ישיב לאנשי המשטרה, אפילו הכי לא ישיב להם, שכבר נאמר: ובכל מאדך, בכל ממונך. דבכל האהבות אשר יצוייר, תאהב את ה' על כולם. וכתב המלבי"ם, דה' הטוב ימלא את חסרונו בזכות שמירת השבת, ונאמר, לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שסז].

ח נפלה דליקה בבית, אסור להציל חפצים מהבית ולהוציאם לרחוב, אפילו אם יש עירוב בעיר. והטעם לזה, דחששו חכמים שמא מתוך שאדם בהול על ממונו ישכח שהיום שבת, ויבוא לכבות את הדליקה בידים, ולפיכך גזרו שלא יציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותה שבת, וכלים שצריך להשתמש בהם בשבת, ובגדים שיכול ללבוש, ונמצא שעל ידי כך מתייאש מן הכל ואינו בא לידי כיבוי בידים. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שסז].

ט יש אומרים דכל הצלה שאמרנו היא לחצר ומבוי הסמוכים לרשות הרבים, וגם אינם מקורים, דדמו לרשות הרבים, ומשום הכי אין מתירים להציל אלא מזון שלש סעודות וכלים הצריכים לו, אבל לבית אחר שעירב עמו, וכן אם מוציא את החפצים לדירה הסמוכה, או לחצרו הפרטית, מותר להציל כל מה שירצה. ויש אומרים שאין חילוק בזה. [שם עמוד שסז].

י הדיירים של הבתים הסמוכים למקום הדליקה, החוששים שהדליקה תגיע גם לדירתם, מותר להם להקדים רפואה למכה ולהציל כל מה שיכולים מהדירה, ובלבד שהוא במקום שיש עירוב. ובזה לא גזרו חכמים שאם נתיר להם להציל את חפציהם יבואו לכבות, שמאחר והדליקה עדיין לא הגיעה לדירתם, אינם בהולים כל כך שנחוש שיבואו לכבות. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שסח].

יא מי שיש לו כתבי יד של חידושי תורה, ופרצה דליקה בשבת בביתו, וירא שמא ישרפו כתבי יד אלו ויבוא לידי צער גדול, מותר לו להציל את כתבי היד מהבית הבוער. ובלבד שיהיה במקום שיש בו עירוב. והאידנא מצילין מן הדליקה כל כתבי הקודש. [ילקוט יוסף שבת ד עמ' שסט].

יב יש אומרים שאם פרצה דליקה בבית מותר להוציא מהבית [במקום שיש עירוב] מעות ושאר חפצים יקרי ערך שהם מוקצה בשבת, שבמקום פסידא לא גזרו חכמים. ויש אוסרים. וכן עיקר לדינא, שאין לעבור על איסור טלטול מוקצה בשביל פסידא. וכן נראה דעת מרן השלחן ערוך. ואמנם יש שהקילו בזה גם לדעת מרן השלחן ערוך, והרוצה להקל מפני הפסד ממון רב, יעשה כן או על ידי נכרי, או על ידי שינוי, וטלטול מן הצד, או כלאחר יד, ולא בטלטול בידו כדרכו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד' עמוד שסט, ועמוד תכו].

יג מותר להוציא את המעות ממקום הדליקה על ידי ככר או תינוק, ודווקא לרשות היחיד, ובמקום שיש עירוב. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שע].

יד דליקה שנפלה בשבת, ואין שום חשש סכנה, אף על פי שאסור לכבותה בידים, מכל מקום מותר לגרום לכיבויה בשבת, כיצד, ארון שאחזה בו האש מצד אחד, מותר לשפוך מים על הצד שאינו בוער, כדי שכאשר האש תגיע לשם תיכבה. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שע].

טו וכן מותר להניח בסמוך לאש שקיות ניילון או בקבוקי זכוכית מלאים מים סמוך לאש, כדי שתתבקענה מחום האש, והמים שבהן יכבו את האש. ומותר לקחת בקבוקים שיש עליהם מדבקה עם כיתוב, ואין לחוש שגורם לשריפת הנייר. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שעב, ותכו].

טז לאחר שהזמינו את המכבי אש, והללו נוכחו לראות שאין סכנה בדליקה זו, והם רוצים לחבר צינור לברז הראשי [חיבור מהיר – שטורץ – הנעשה על-ידי הברגה], והצינור יש בו פתחים סמוכים זה לזה, שעל-ידי זרימת המים תיווצר כעין חומה של מים, אשר תמנע את התפשטות האש, יש להסתפק אם מותר להם לעשות כן, או לא, [גם אם אינם מפעילים את משוכת המים, או שאר דברים הכרוכים באיסורי שבת], ולכן לדינא יש להמנע מכך.

יז דליקה שאחזה במפה שעל השלחן, או בשטיח, אם יש חשש שהאש תתפשט במהרה ויבואו לידי חשש סכנה, מותר לכבות את המפה או השטיח בשבת. אבל אם אין שום חשש סכנה, אסור לכבות את הדליקה בשבת, ומכל מקום רשאי לשפוך מים בצידה השני של המפה. ואם המפה מלוכלכת אין לשפוך עליה מים, מפני שנמצא עובר על איסור כיבוס, אלא ישפוך עליה בצידה השני שאר משקין, כמו יין, מיץ טמפו וכדומה. ואם אין הכמות של שאר המשקים מספיקה, אין לשפוך שם מים, מאחר שאין בדבר חשש סכנה, ואין להתיר איסור כיבוס בשביל הפסד ממון. ורק אם המפה נקיה ואין עליה שום לכלוך, מותר לשפוך עליה בצידה השני גם מים. [מפני שבבגד נקי לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו]. [ילקו"י שבת ד עמ' שעד]. וראה לעיל סימן רעז, בדין נר שנפל על המפה אם מותר לנערו לארץ להציל מהפסד ממון. ראה שם.

יח דליקה שנפלה בבית, ואין שם שום חשש סכנה, אף שאסור לכבות את הדליקה מכל מקום מותר לומר לגוי "כל המכבה אינו מפסיד" אף שעל-ידי כך הגוי מבין ומכבה את השריפה. ומותר אף לקרוא לגוי ולהביאו למקום הדליקה ולומר לו כל המכבה אינו מפסיד, וכן כל כיוצא בזה בהיזק הבא פתאום. אבל לא יעשה כן על-ידי קטן. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שעה].

יט חוטי חשמל שנקרעו ונפלו לרחוב, ויש חשש שיגע בהם אדם ויבא לידי סכנה, יש מי שאומר שמותר להזעיק בטלפון את חברת החשמל כדי שישלחו מומחים לנתק את הזרם, ואין חיוב מעיקר הדין להעמיד שם אדם במשך כל השבת כדי להשגיח שלא יגעו בחוטים ויבואו לידי סכנה. ומכל מקום המחמיר לעמוד שם ולהזהיר את הבריות מפני הסכנה, כדי שלא יצטרכו לחלל את השבת, [באופן שיכולים להזהר בדבר] **תבוא עליו ברכה.** [ילקו"י שם עמ' שער].

כ אם אירעה תאונת דרכים בשבת ובמועד, והאנשים נלכדו בתוך הרכב ויש חשש שנפגעו פגיעה פנימית ומצבם מחייב חילוץ וטיפול מיידי, יש להזעיק מיד את המכבי- אש כדי לחלצם, וכן להזעיק אמבולנס וכדומה. [ואפילו שהפצועים חיללו את השבת בנסיעה ברכב, אף על פי כן מצוה להצילם, כמבואר לעיל, סימן שכט סעיף א']. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שעז].

כא אם נשפך דלק או שמן על הכביש, וקיים חשש להחלקת מכוניות, וקיים חשש לסכנת נפשות, מותר לפזר חול על הכביש כדי למנוע את ההחלקה. שיש לחוש שמא יסעו על הכביש לצורך הצלת נפשות, או ילדים קטנים המתלוים להוריהם שהם מחללי שבת בפרהסיא.

כב וכן אם השתחרר חומר רעיל ממשאית שהובילה חומרים רעילים, דבר העלול לזהם את האויר בצורה חמורה, ולפגוע באנשים שבסביבה, מצוה להזמין את מכבי האש. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שעח].

כג אדם שנפל לבור בשבת, ויש חשש סכנה לחייו, יש להזעיק את המכבי-אש כדי לחלצו, [כל שאין יודעים את מצב הנופל]. וכן מי שנפל מצוק גבוה בשבת, יש להזעיק את המכבי-אש וכוחות ההצלה, כדי לחלצו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שעח].

כד על עובדי המכבי אש להיות זהירים ולא להיכשל באיסורי שבת שלא לצורך, ולכן אם הזעיקו אותם לכבות דליקה, ונתברר מעל לכל ספק שאין בדבר שום חשש סכנה, אין להם לכבות את הדליקה בשבת, אפילו אם הדבר יגרור פיטורים מהעבודה, ועל זה נאמר: ובכל מאודך, אפילו הוא נוטל את כל ממונך. ועל עובדי המכבי אש להיוועץ עם רבנים ומורי הוראות, לדעת מתי מותר להם על פי ההלכה לציית לפקודת מפקד התחנה, ומתי צריכים לסרב לפקודה, [כשאין שום חשש פיקוח נפש], וכל הרוצה להמשיך בעבודה מבצעית במכבי-האש, צריך שיהיה בקי היטב בהלכות אלה, שלא יכשל חלילה באיסורי שבת, בכיבוי שלא לצורך פיקוח נפש. ואם אין הדבר מתאפשר מבחינה מעשית, נכון וראוי לכל יראי ה' שלא להיות משובץ בתורנות שבת ומועד, או לחילופין לא לעבוד בעבודה מבצעית. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שעט].

כה מי שעבר על איסור תחומין בשוגג, או שטלטל נר דולק בשוגג, יתענה יום אחד, וגם יתן לצדקה, וביום התענית יתוודה ויקרא פרשת חטאת ויכופר לו. והוא הדין במי שטעה בהלכה וכיבה דליקה בשבת להצלת רכוש, או מי ששכח שהיום שבת ושפשף גפרור להציתו, ויצא ניצוץ בלבד, ותיכף נזכר ששבת היום והשליכו מידו, די לו בתענית יום אחד, וגם יתן לצדקה. ואם הוא תלמיד חכם שהתענית תפריע לו בהתמדתו, יפדה את התענית במתן צדקה, ולא יתענה. ובכל ענין טוב שירבה בלימוד התורה שהיא מכפרת עון, וגם ירבה לעסוק בלימוד ספרי מוסר, שעיקר התשובה שיהיה לבו נשבר בקרבו על שחילל את השבת, ויקיים וחטאתי נגדי תמיד, ושב ורפא לו. [ילקוט יוסף שבת כרך ד עמוד שעט].

סימן שלה – דין מעמר

א מי שנתפזרו לו פירות בחצר אחת הנה ואחת הנה, מלקט מעט מעט ואוכל, אבל אסור ללקט לתוך הסל או לתוך הקופה. אבל אם נפלו במקום אחד ולא נתפזרו, מותר ללקטן אפילו לתוך הסל, אלא אם כן נפלו הפירות לתוך צרור אבנים או עפרוריות שבחצר, שאז מלקט אחד אחד ואוכל, ולא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד א].

ב אסור לקבץ כל דבר ממקום גידולו משום מעמר. ומן התורה אין חיוב מעמר אלא בדבר שהוא מגידולי קרקע. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד ג].

ג תאנים יבשות שעשאן גוש אחד כעיגול, או שנקב תאנים והשחילן בחוט עד שנתקבצו לגוף אחד, הרי זה תולדת מעמר וחייב. וכן כל כיוצא בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמוד ו].

ד חרוזי פנינים [שאינם גידולי קרקע] שנפלו משרשרת שנקרעה בשבת, ונתפזרו, אסור מדרבנן להשחילם בתוך חוט בשבת. מפני שנראה כמעמר. ומלבד זה אפשר שיש לאסור בהם גם משום תיקון כלי, ועל פי הרוב עושה קשר בראש החוט משני צדדיו, ויש לחוש גם לאיסור קושר. ומכל מקום אם נפרדו חרוזי הפנינים מהחוט ונתפזרו על גבי קרקע מותר לאוספם לתוך כלי מיוחד, ואין באסיפם משום מעמר כיון שאין זה מקום גידולם, וגם אין בהם משום מוקצה, הואיל ועדיין תורת כלי עליהם. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמוד ו. הליכות עולם חלק ד' עמוד רצב].

ה מחרוזת של פנינים העשויה למשחק ילדים, להכניס ולהוציא שם חרוזים, מותר לאפשר לילדים קטנים לשחק במחרוזת זו, ולהרכיבם בשבת, ואין בזה שום חשש מעמר, וכנזכר. וכן במשחק הלגו וכל כיוצא בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמוד ז].

ו מה שנוהגים לזרוק סוכריות בבית הכנסת בשבת בעת עליית החתן לקרוא בתורה, והילדים אוספים את הסוכריות, אין לחוש בזה לאיסור מעמר, ואין צריך למונעם מזה. [ילקו״י שם עמוד ז].

סימן שלו – מלאכת קוצר

א הקוצר כיצד, אחד הקוצר תבואה, או קטניות, או הבוצר ענבים, או הגודר תמרים, או המוסק זיתים, או האורה תאנים, או הקוצר כל דבר שגידולו מן הארץ, בין שהוא מאכל אדם בין שהוא מאכל בהמה, או סממנין לצבוע בהם, או עצים מאילני סרק להסקה או לבנין וכיוצא בהן, כל אחד מאלו הוא בכלל מלאכת קוצר, וחייב. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד ח].

ב ענף עץ פירות תלוש ועומד, מותר ללקט ממנו את הפירות בשבת, ואין לחוש בזה משום איסור קוצר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד י].

ג מותר לקטום בשבת בשמים ופרחים מענפים תלושים מערב שבת, אפילו כדי לחלקם לאחרים. ולכן כשיש ברית מילה בשבת, ונוהגים להריח בבשמים אחר המילה, מותר לקטום את עצי הבשמים התלושים כדי לחלקם לקרואים. אולם אין להתיר אלא כשקוטם ביד, אבל לא בסכין. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד יא].

ד אילן יבש לגמרי שיש בו פירות, אף על פי כן התולש ממנו את הפירות או את הענפים, בשבת, חייב. וכל שכן אם האילן לא יבש לגמרי, ורק הפירות שעליו יבשו, שהתולשן בשבת חייב. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד יב].

ה תלישת פירות מן המחובר אפילו בפה, היא תולדת קוצר, ומדברי רש״י (סוכה לז:) משמע שהיא אסורה מן התורה. וכן נראה מדברי הרמב״ם. אבל מדברי התוספתא משמע שתלישה בפה הוי מדרבנן, וכן משמע בשו״ת מהר״ח אור זרוע (סי׳ קפח וקצט) וכן כתבו כמה אחרונים. ועל כל פנים לכולי עלמא הדבר אסור לעשותו בשבת. ולכן המטיילים בגנות ופרדסים בשבת, ואוכלים בפיהם פירות מהמחובר, יש לגעור בהם, אף שתלישת הפרי נעשית בשינוי. ואמנם אם צריכים לתלוש מן המחובר לחולה שיש בו סכנה, אין צריך לשנות ולתלוש בפה, אלא תולש כדרכו, כיון שהוא לצורך פקוח נפש. אבל לצורך יולדת כל כמה דאפשר לשנויי משנינן. ולצורך חולה שאין בו סכנה אין להתיר על ידי תלישה בפה. [ילקוט יוסף שבת ה עמ׳ יג, ועמ׳ שעז].

ו הדס המחובר לקרקע מותר להריח בו בשבת. ואף מותר לאחוז בהדס בידו כדי להריח בו, ואין בזה איסור טלטול מוקצה. ובלבד שיזהר שלא יתלוש ממנו. אבל אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה, אסור להריח בו במחובר, שמא יקצוץ אותו לאכלו. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד יד].

ז המטייל בשבת בגינה שגדלים בה פירות, והריח ריח טוב מהפירות, רשאי לברך ברכת הנותן ריח טוב בפירות, ואין לחוש שמא יתלוש מהפירות בשבת. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד יד].

ח מעיקר הדין מותר לברך ברכת האילנות בשבת וביום טוב, ואין לגזור שמא ישכח ויתלוש מפרחי האילנות בשבת. [וכבר ביארנו לעיל, שגם אין בזה כל חשש לאיסור בורר]. ומכל מקום מהיות טוב נכון לברך ברכת האילנות בימי החול, אלא אם כן חושש שישכח לברך בימי החול, שאז מותר לברך לכתחלה ברכת האילנות בשבת. וכן אם רוצה לזכות את קהל המתפללים בברכה זו, כאשר חלק מהקהל אינם באים לבית הכנסת להתפלל בימות החול, שאז מותר לכתחלה לברך ברכת האילנות בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד טו].

ט צינור המקלח מים מן הגג, שנסתם על ידי קשים ועשבים, ומחמת כך המים מתפשטים בגג ודולפים לתוך הבית, מותר למועכן ברגלו בצינעא, ואף שמתקן בכך את הצינור, מאחר והתיקון נעשה בשינוי, שהרי אינו עושה אלא ברגליו, במקום פסידא לא גזרו רבנן. ויש להקל בזה אפילו אם העשבים דבוקים ומחוברים לצנור. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד טו].

י אסור לתלוש בשבת אפילו מעציץ שאינו נקוב. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד טז].

יא אסור ליטול עציץ מעל גבי קרקע בשבת ולהניחו על גבי יתידות, ואפילו בעציץ שאינו נקוב, וכן להיפך, אסור להוריד עציץ מעל גבי יתידות ולהניחו על הארץ, בין עציץ של עץ, בין עציץ של חרס. ואיסור זה אינו מן התורה, אלא מדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד יז].

יב גרעין אבוקדו או שעועית שנותנים אותן בצלוחית מים, והיכו שורשים, אסור להוציאם מהמים בשבת, וכן אסור להניחם בשבת בתוך המים כדי שיכו שרשים. [ואם לא היכו שרשים בלאו הכי יש עליהם דין מוקצה]. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד כב].

יג עציץ נקוב שיש בתוכו צמחים, ותלוי בתוך הבית על סלסלה של חוטים, מותר לעבור תחת העציץ בשבת, ואין לאסור מחשש שמפסיק את היניקה מהקרקע. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד כד].

סימן שלו – עלייה באילן ודריכה על עשבים בשבת

א אין עולין באילן בשבת, בין אילן לח בין אילן יבש. ואין נתלים בו, ואין נשענים עליו, ואין משתמשין במחובר לקרקע, שמא יתלוש ויקצור בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד כה].

ב עלה באילן בשבת בשוגג, מותר לירד ממנו. אבל אם עלה באילן במזיד, אסור לירד ממנו בשבת. ואם עלה לאילן מבעוד יום אף אם עלה במזיד מותר לירד משחשכה. ויש אומרים דהני מילי כשהיה בדעתו לירד מבעוד יום, אבל אם לא היה דעתו לירד מבעוד יום, לא ירד משחשיכה, כיון שהיה בדעתו לשהות שם באיסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד כו].

ג אף שאין משתמשים באילן בשבת, מכל מקום כשסועדים בליל שבת בחצר הבית, כגון בימי הקיץ החמים, מותר להניח נר שבת או מנורה חשמלית מבעוד יום על גבי אילן שבחצר, ואין לחוש שכאשר יכבה הנר יקחנו משם, ונמצא משתמש במחובר. שהרי בלאו הכי הנר אסור בטלטול בשבת. אבל ביום טוב אין מניחין נר על גבי אילן, ואפילו מבעוד יום, שמאחר ומותר לטלטל את הנר ביום טוב, יש לחוש שמא יקח את הנר מהאילן ביום טוב, ונמצא משתמש באילן ביום טוב. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד כו].

ד מותר להשאיר כביסה תלויה על החבל בשבת, גם אם החבל קשור משני צדדיו לאילנות. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד כח].

ה מותר לילך על גבי עשבים בשבת, בין אם הם לחים בין אם הם יבשים, למרות שהעשבים נתלשים מכח דריסתו עליהם, שהרי אינו מתכוין לתלוש. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד מא כח].

ו וכן מותר לשבת או לשכב על הדשא בשבת, או לפרוס שמיכה או מחצלת בשבת על הדשא, ולשבת עליה, ובלבד שיזהר שלא יתלוש בידים מן המחובר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד כח].

סימן שלו – מלאכת זורע

א הזורע בשבת כל שהוא חייב. אחד הזורע זרעים ואחד הנוטע אילנות ואחד המבריך ואחד המרכיב, כל אחד מאלו הרי הוא בכלל מלאכת זורע האסורה בשבת. [ילקוט יוסף שבת ה עמ׳ כט].

ב וכן הזומר את האילן כדי שיצמח, כדרך שבעלי כרמים עושים, הרי זה חייב משום זורע. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד לא].

ג המשקה צמחים ואילנות בשבת הרי הוא בכלל תולדת מלאכת זורע וחייב. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד לג].

ד לפיכך האוכלים בגנות בשבת אסורים ליטול ידיהם על העשבים או על הזרעים, שאף על פי שאינם מתכוונים להשקותם, מכל מקום פסיק רישיה הוא ואסור. וגם בגינה של חבירו אין להתיר בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד לה].

ה גם עציצים אסור להשקות בשבת, אפילו עציץ שאין בו נקב כלל. [ילקוט יוסף שבת ה׳ עמ׳ לח].

ו ירקות או פירות תלושים, מותר להשקותם בשבת כדי שלא יכמושו. [ילקו״י שבת ה׳ עמוד לח].

ז מותר להטיל מי רגלים על עשבים וזרעים, שאין מי רגלים גורמים להצמיח אותם. ואף שיש מחמירים בזה, מכל מקום העיקר לדינא להקל בזה וכדעת השלחן ערוך, ואפי׳ בקרקע שלו. וכל שכן בקרקע שאינה שלו. ומ״מ טוב ליזהר שלא יטיל מי רגלים על העשבים והזרעים ממש, אלא סמוך להם, ואפי׳ בתוך שלשה טפחים מהעשבים והזרעים. [ילקו״י שבת ה עמוד לח].

ח יש ליזהר מלהשליך זרעים בשבת במקום ירידת גשמים, שהרי סופן להצמיח. ואם משליך לתרנגולים, לא ישליך אלא כשיעור שיאכלו בו ביום, או ליומיים. ואם הוא במקום דריסת רגלי אדם מותר בכל אופן, שהרי אין סופן לצמוח. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד מ].

ט כיור ששוטפים בו ידים וכלים, והמים עוברים לגינה או לפרדס של אדם אחר, מותר ליטול ידים ולשטוף כלים בכיור זה, אף שבעל כורחו גורם להשקיית הגינה והפרדס. ובפרט אם הישקו את הגינה או את הפרדס מבעוד יום. [ובאופן כזה יש להקל אף בפרדס שלו, מאחר שהוא פסיק רישיה בתרי דרבנן, שהוא גם גרמא, וגם השקאה האסורה מדרבנן, לאחר שהישקו מבעוד יום, ודעת כמה פוסקים להקל בפסיק רישיה בתרי דרבנן]. [ילקוט יוסף שם עמ׳ מא].

י הנותן גרעין או זרע בקרקע בשבת, וליקטו קודם שנשרש, יש אומרים שנפטר מהחיוב, אחר שנתברר שהגרעין לא נשתרש. ויש חולקים. ועל כל פנים מי שעבר ועשה כן בשבת, יש לייעצו להוציא את הגרעין או את הזרע מהקרקע. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד מב].

יא עצי בשמים וענפי הדסים מותר ליתנם בשבת אף לכתחלה לתוך אגרטל שיש בו מים, וגם מותר ליתן מים לתוך האגרטל, ולתת בתוכו את ההדסים והבשמים. ומכל שכן שמותר להוסיף מים בשבת בתוך האגרטל. אבל פרחים ושושנים שניצניהם סגורים ועלולים להיפתח במים, אין ראוי ליתנם לכתחלה בשבת לאגרטל שיש בו מים, אפילו אם היו בתוך המים מערב שבת, והוציאם בשבת כדי להריח בהם. אבל אם השושנים והפרחים נפתחו, מותר ליתנם בשבת לאגרטל שיש בו מים. והמחמיר בשושנים גם באופן שנפתחו כבר, תע״ב. [ילקו״י שם עמ׳ מו].

יב מותר לפתוח את התריסים והחלונות של הדירה בשבת, כדי שיכנס בה אויר צח, אף כשנמצאים בדירה עציצים שיש בהם זרעים ושושנים, ופתיחת החלונות גורמת להצמחתם. ומן הדין יש מקום להקל גם באופן שהעציצים מונחים על אדן החלון ממש, ומכל מקום המחמיר בזה תבא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד מח].

יג אסור לפתוח בשבת את מכסה הזכוכית של החממות שמגדלים בהם זרעים ופרחים, כאשר כל מגמתו וכוונתו לצורך הזרעים והפרחים עצמם כדי להוסיף בצמיחתם. [ילקו״י שם עמוד מט].

סימן שלז – מלאכת חורש

א החופר גומא בשדה, חייב משום חורש, ושיעורו בכל שהוא, שראוי לזרוע בחפירה זו גרעין של דלעת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד נ].

ב היתה לו גבשושית בשדה ונטלה, חייב משום חורש. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד נג].

ג המנכש בעיקרי האילנות, והמקרסם עשבים, או המזרד את השריגים כדי ליפות את הקרקע, הרי זה תולדת חורש, ומשיעשה כל שהוא חייב. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד נג].

ד החופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה, פטור אבל אסור. ויש אומרים דאיסורו מן התורה, מלאו דלא תעשה כל מלאכה. והעיקר כדברי האומרים שאיסורו מדרבנן. [ילקו״י שבת ה עמ׳ נג].

סימן שלז – דין דבר שאינו מתכוין

א מותר לצאת בשבת לרשות הרבים, במקום שיש עירוב כדת, עם עגלת תינוק בדרך עפר או חול, ומותר אף להפנות את העגלה לצדדים. ואין בזה איסור משום עשיית חריץ. ואפילו עגלת תאומים שהיא כבדה יותר, מותר. ובלבד שיהיה שם עירוב כדת. [ואף אם יש שם עירוב רבים מבני עדות המזרח נוהגים שלא לסמוך על העירוב לכתחלה, ולכן גם לגבי העגלה ראוי להחמיר. ורק אם הדבר קשה לאשתו לילך עם העגלה ברחוב, שאז רשאי שלא להחמיר בדבר. ואם אפשר יטלטלו העגלה על ידי שניהם, באופן שהדבר אפשרי מבחינת האשה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד נה].

ב מה שאמרו גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, הוא הדין במטה כסא וספסל גדולים, ואף על פי שעל פי רוב יעשה חריץ, מכל מקום כל שאין הדבר ודאי שיעשה חריץ, מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד נו].

ג יש להורות למעשה שלא לרכוב על אופניים [המיועדים לאנשים גדולים] בשבת. ואין לפרוץ גזר בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד נו]. ונכון מאד להחמיר שלא לנסוע בשבת על אופניים, אפילו כשרוצה ללכת לדבר מצוה, וכמו שהסכימו כן הרבה אחרונים משום עובדין דחול. ובאיסור שבת החמורה ראוי לחוש לדבריהם להחמיר. [יביע אומר ח״י חאו״ח סימן נד אות יב, ושם בהערות על רב פעלים ח״א בתחלה]. אבל אופניים קטנות תלת אופן [שלש גלגלים] המיועדות למשחק הילדים, מותר להניח לילדים שישחקו בהם בשבת, באופן שאין שם בטריה ולא נדלקת מנורה. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד רטז]

ד מותר לילדים קטנים ללכת בשבת על גליליות, וכן מותר להנעיל ילדים בשבת במנעלים שיש בהם פעמונים המשמיעים קול עם הליכת הקטנים, ואין לחוש בזה לאיסור משמיע קול בשבת. והמחמיר תבא עליו ברכה. אך מנעלים שיש בהם מנורה קטנה הנדלקת עם הדריכה על הקרקע, הדבר פשוט שיש להוציא מערב שבת את הבטרייה, כדי שיוכלו להנעיל את הילדים במנעלים אלה. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד רכב]

ה מותר לנקות בגד מן הנוצות שעליו במברשת בגדים העשויה מקסמים, ואין חוששין אם ישתברו קסמיהם. והמחמיר להסירם ביד לחוש להרמ״א, תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת ה׳ עמ׳ סא].

סימן שלז – דין כיבוד וניקוי הבית

א הספרדים ההולכים בעקבות הוראות מרן השלחן ערוך מותר להם לכבד בית מרוצף בשבת במטאטא כדרכם בחול. ואפי׳ במטאטא העשוי מענפי אילן יבשים שאינם נכפפים, ובודאי נשבר מהם בעת הטיטוי, אפשר להקל. אבל בקרקע שאינה מרוצפת אין להקל אלא על-ידי גוי. ולדעת הרמ״א יש

להחמיר שלא לטאטאות את הבית אפילו במרוצף. אבל על ידי גוי יש להקל בכל ענין, בין בבית מרוצף ובין בבית שאינו מרוצף. ויש אומרים שגם לאשכנזים יש להקל לטאטאות את הבית במטאטא מברשת שאינו עשוי מקש, אף על-ידי ישראל, ואין לחוש שמא יבואו לטאטאות בית שאינו מרוצף ואז ישוו גומות, דכיון שבזמן הזה כל הבתים שבעיר הם מרוצפים אין לגזור בית מרוצף אטו בית שאינו מרוצף. וכן עיקר. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד סב].

ב אין שוטפין את הקרקע במים בשבת, אפילו בקרקע מרוצפת. ומכל מקום כשיש לכלוך על הרצפה, מותר לשפוך על מקום הלכלוך מעט מים מכלי, ולנגב המים במגב [מקל-גומי]. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד סה].

ג מים שנשפכו על גבי שיש מטבח, אף שהשיש מחובר לקרקע מותר להדיחו ולנגבו במגב גומי, אך כשמשתמש במטלית מיוחדת לניקוי, שאין מקפיד עליו לסוחטו, מותר לקנח בו השיש או הכלים, אך יעשה כן בנחת, לא בחוזקה באופן שבא לידי סחיטה. [ילקו״י שם. משנ״ב סי׳ שב ס״ק נט].

ד לול של תרנגולים שיש צורך לשפוך מים על גג הלול כדי לקרר את הלול בימי חום כבדים, להגן על העופות שלא ימותו מן החום, ושפיכת המים נעשית על-ידי ממטרה מעל גג הלול, אין להתיר לפתוח את הממטרה בשבת, אלא אם כן המקום מרוצף במרצפות, והמים לא נשפכים על זרעים או על צמחים. ואם רוצים להפעיל את הממטרות על-ידי שעון שבת, כיון שבני ביתו יודעים שהממטרות פועלים על-ידי שעון שבת, וכל החשש הוא מפני מראית העין של האורחים, כל כהאי גוונא לא חיישינן למראית העין. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד סו].

סימן שלח – דברים האסורים משום השמעת קול

א אסור להשמיע קול בכלי שיר בשבת, שמא יתקן כלי שיר. ולאו דוקא בכלי שיר, אלא אפילו ביד, כגון להכות כף אל כף כשהוא במקום שמחה ושיר, אסור. ולא אסרו אלא בקול של שיר. וכל שכן שאסור להשמיע כלי שיר הפועלים ע״י חשמל או מגבר. [ילקו״י שבת ה׳ עמ׳ סו].

ב מותר להכות כף אל כף בשבת כדי לעורר את הישנים מתרדמתם, שמאחר ואינו דרך שירה אין בזה איסור משום השמעת קול בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד סז].

ג אף על פי שכל השמעת קול שאינה דרך שירה מותרת בשבת, מכל מקום מי שהופקד לשמור את הפירות, ורוצה להכות כף אל כף כדי להבריח את העופות, אסור לו לעשות כן, אף שאינו דרך שיר, דחיישינן שמא יטול צרור ויזרוק לרשות הרבים כשירצה להבריחם. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד סח].

ד אין להכות על השלחן בשבת בכף או מזלג לפי קצב השירה. אבל מותר להכות בכף על בקבוק או על כוס, כדי להשתיק את קהל המסובים, שהרי אינו עושה כן דרך שירה. ולכן מותר לדפוק במפתח על הדלת, כדי שיפתחו הדלת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד סח].

ה מצוה רבה לבטל מה שיש נוהגים להכות בעת השירה בשבת בכפות ומזלגות על כלי נחושת או בצלחת. ואף בסעודת חתן וכלה אין להקל בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד סט].

ו מה שיש נוהגים למחוא כף בשבת אחר שמיעת נאום וכדומה, אין בזה איסור, שהרי אין כאן כל כוונה לשירה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד סט].

ז מותר להכות כף אל כף כדי להשתיק התינוק, ואם עושה כן דרך שירה יכה על גב היד ולא כדרכו בימי החול. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד סט].

ח המקישים את האגודל באמה, ומשמיעים קול, כדי לשחק עם התינוק, אם עושים כן בדרך שירה, יש למונעם מכך, אבל אם אין עושים כן בדרך שירה, אין בזה איסור.

ט אלו שקוראים לחבריהם בשבת ומצפצפים בפיהם בשריקה, אין בזה איסור מצד השמעת קול בשבת, דכיון שעושים כן בפה לא גזרו בזה. והמחמיר תבא עליו ברכה, ובלאו הכי אין דרך בני התורה לשרוק בפיהם גם בימי החול. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד ע].

י אסור לנגן בכלי שיר או בזוג ופעמונים בשבת, אפילו בשמחת חתן וכלה, ואפילו לדעת הרמ״א שכתב ״שבזמן הזה שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר, ואפשר שעל פי זה נהגו להקל בכל״, היינו דוקא לענין טיפוח וריקוד, אבל לנגן בכלי שיר, חלילה להקל על-ידי ישראל. והרוצה להקל בזה יש למחות בידו. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד עב].

יא יש להחמיר שלא לומר לגוי לנגן בכלי שיר בשמחה של מצוה בשבת, אפילו בכלי שיר שאינם פועלים על-ידי חשמל, חוץ משמחת חתן וכלה. ולכן אסור לומר לגוי לנגן בכלי שיר בשמחת תורה. ועל-ידי ישראל אפילו לקשקש בפעמונים אסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד עג].

יב קיימא לן שבות דשבות במקום מצוה מותר, והיינו אפילו במקום מצוה שיש בה הנאת הגוף, כגון לומר לגוי בשבת שיביא לו פת לסעודת שבת, וכמו שפסק כיוצא בזה מרן בשלחן ערוך (סימן שלח סעיף ב), שמותר לומר לגוי בשבת לנגן בכלי שיר לשמחת חתן וכלה, משום דהוי שבות דשבות

במקום מצוה, אף על פי שיש במצוה זו גם הנאת הגוף. ושלא כדברי הערך השלחן שאוסר שבות דשבות במקום מצוה שיש בה הנאת הגוף, והוא עצמו מודה שדעת מרן השלחן ערוך להתיר. ואנן אתכא דמרן סמכינן.

יג יש אומרים שלא הותר שבות דשבות במקום מצוה או במקום חולי, אלא כשהשבות האחד על ידי גוי, אבל שבות דשבות ששניהם על ידי ישראל, אסור אפילו במקום מצוה. ויש חולקים ואומרים שלעולם יש להקל בשבות דשבות במקום מצוה אפילו שני השבותים נעשים על ידי ישראל, ויש לסמוך עליהם להקל כשיש צורך בכך.

יד מותר להקיש בשבת על הדלת וכיוצא בזה. וכן מותר להכות בשבת על הדלת בטבעת הקבועה בה, מאחר שכל זה אינו דרך שיר וגם אינו מתכוין לשיר. וכן הוא דעת מרן השלחן ערוך. אולם לדעת הרמ״א אין להקל בזה, אחר שעושה כן בכלי המיוחד לכך. והדבר פשוט שלכל הדעות אסור להשתמש בשבת בפעמון חשמלי. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד עד].

טו דלת אשר עם פתיחתה נשמע קול פעמונים בצידה הפנימי, והפעמונים תלויים בה כדי שבני הבית ידעו על כניסת אדם לבית, מותר לפותחה בשבת, אף שנשמע קול מהפעמון דרך נגינה. ואין בזה איסור משום השמעת קול בשבת. ומכל מקום המחמיר להסיר את הפעמון מהדלת מערב שבת, תבוא עליו ברכה.

טז פעמון הפועל על-ידי כח חשמלי, התלוי במשקוף הדלת, ואשר עם פתיחת הדלת הפעמון משמיע קול, צריך להסירו מערב שבת, כדי שלא לגרום חילול שבת עם פתיחת הדלת. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד עה].

יז כבר פשט המנהג בכל המקומות לתת על הספר תורה פעמונים המשמיעים קול, ואין בזה איסור משום משמיע קול בשבת. אבל אין ליטול את הפעמונים של הספר תורה ולקשקש בהם, אפילו בשמחת תורה, מאחר ודמי קצת לכלי שיר. והמקילים בזה צריכים לבטל מנהגם. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד עז. ועמוד פז, ועמ׳ שעח. ושארית יוסף חלק ג׳ עמוד תלו].

יח פרוכת שתלויים בה פעמונים המשמיעים קול עם הזזת הפרוכת בעת פתיחת ההיכל, אין צורך להסירה מערב שבת, שהרי פעמונים אלה עשויים לצורך מצוה להודיע לעם על פתיחת ההיכל ואינו קול של שיר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד עז].

יט מכשיר הנקרא ״קולן״, שמשתמשים בו שליחי צבור וחזנים כדי להשוות את קול נגינתם, על ידי שנוקשים בו ומקרבים אותו לאזנם ושומעים קול נגינה דקה, שליח צבור הירא וחרד לדבר ה׳ לכתחלה לא ישתמש בו בשבת ויום טוב, והשואל מורים לו להחמיר. ומכל מקום המיקל בזה מעצמו אין למחות בו ביד חזקה, שיש לו על מה שיסמוך. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד עח].

סימן שלט – כמה דינים פרטיים הנוהגים בשבת

א אין רוכבים על גבי בהמה בשבת, ואין נתלים עליה, ואין להשתמש בה אפילו בצדה, שמא יתלוש זמורה כדי להנהיג את הבהמה, ויעבור על מלאכת קוצר. [ילקו״י שבת ה עמוד פב].

ב איסור זה שאין רוכבים על גבי בהמה בשבת הוא גם במקום שאין זמורה לחתוך, כמו במדבר וכדומה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד פג].

שחיה בים בשבת

ג אין שוחין על פני המים בשבת, אפילו בבריכה שבחצר, שיש לחוש שמא יעשה חבית של שייטין. ובבריכה שיש לה שפה מסביב, ראה מה שכתבנו בילקוט יוסף שבת ב׳ [עמוד ז׳].

לדון בשבת, והפרשת תרומות ומעשרות

ט אין דנים דין בשבת, שמא יבואו לידי כתיבת פסק הדין בשבת. וגם סידור הטענות לבד לפני הדיינים, אסורה. אבל דיין ששמע את טענות הבעלי-דין מערב-שבת, ורוצה לעיין בפוסקים כדי לדעת ההלכה, אין שום איסור בדבר. וכן הבעלי דין עצמם, או טוען רבני, הרוצים לעיין בפוסקים כדי לסדר טענותיהם בהלכה בפני בית הדין, אין בזה איסור. אולם לסדר את הטענות ללא עיון בדברי הפוסקים, אין להקל, משום ממצוא חפצך ודבר דבר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד פח].

י יש אומרים שבכלל איסור דין בשבת אסור לתפוס אדם ולחובשו בבית הסוהר בשבת. ומכל מקום במקום עיגון, וכגון שיש חשש שלא ימצאו את הבעל אם לא יתפשוהו במחבוש בשבת, לכולי עלמא מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד פט].

יא אין מפרישין תרומות ומעשרות בשבת. וכן אין מפרישין חלה בשבת, מפני שדומה למקדיש חפץ בשבת, וגם נראה כמתקן. והאיסור להפריש חלה בשבת, הוא לא רק מעיסה, אלא אפילו מפת שנאפתה מערב שבת ולא הפרישו ממנה חלה, אסור מדרבנן להפריש חלה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד צ, ובמהדורת תשס״ד עמ׳ תלו].

יב מה שאסרו להפריש תרומות ומעשרות בשבת, הוא גם בפירות וירקות שחיובן מדרבנן, וגם בפירות שספק אם עישרום או לא [דמאי]. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד צא].

יג מי שיש לו פירות דמאי בביתו, ורוצה לאכול מפירות אלו בשבת, יש אומרים שיכול להפקיר בשבת את כל נכסיו, ואז פירות אלו יהיו מותרים לו באכילה, שכיון ובעלמא הפקר בשבת הויא הפקר מעליא, ורק מסתעף מזה היתר פירות הדמאי הללו, אין לנו לומר מדעתינו שקנסוהו חכמים כתורם ומעשר בשבת, שאסור לו ליהנות ממעשיו בו ביום. ויש חולקים ואוסרים להפקיר בשבת. ומיהו כשמפקיר נכסיו בשבת כדי שאחרים יזכו בנכסיו, וכגון שאומר להם בואו והצילו לכם, הוי כמקנה קנין בשבת ואסור לכולי עלמא. [ורק כשמפקיר וכל מגמתו לאכול מהדמאי, ואינו מתכוין שיזכו אחרים בהפקר זה, יש שהתירו]. [ילקו״י שבת ה עמ׳ צא].

יד אם הפרישו חלה בערב שבת, והחלה שהפרישו אותה נפלה לתוך תבשיל בשבת, מותר לחכם להפר את הנדר בשבת, דהוי כנדרים שמפירים אותם לצורך השבת. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדורת תשס״ה עמוד תרמ].

טו מי ששכח להפריש חלה ממצות שמורות שלו מערב פסח, ונזכר בליל פסח, אם הוא בחוץ לארץ אוכל והולך ואחר החג מפריש. ואם הוא בארץ ישראל, יקח מצות משכנו, או שיקח מצה שמורה של מכונה. וכן הדין גבי כזית לחם בליל א׳ דסוכות. אולם אם אין לו שום אפשרות לקחת מצות מאחרים, ואין לו מצות שמורות של מכונה, יש אומרים שמותר להפריש חלה בליל יום טוב, כדי לקיים מצות אכילת מצה בליל פסח. [דבלאו הכי יש מתירים להפריש חלה ביום טוב שלא חל בשבת כשאין לו לחם אחר לאכול]. אך למעשה יתן מצה אחת לצורכו של קטן בן י״ב שנה, ואותו קטן יפריש בשביל עצמו וגם עבור שאר כל המצות. [אוצר דינים לאשה ולבת מהדורת תשס״ה, עמוד תרסב].

טז אשה שהדליקה נרות וקיבלה עליה שבת [ולדעת מרן הש״ע צריך לומר שקיבלה עליה את השבת בפירוש, שהרי לדעתו אין קבלת שבת תלויה בהדלקת הנרות], ושוב נזכרה ששכחה להפריש חלה, או לעשר פירות וירקות, ולהתפלל מנחה של ערב שבת, וטרם שקעה השמש, רשאית להפריש חלה ולעשר פירות וירקות, ולהתפלל מנחה של ערב שבת, אפילו אם היא רגילה לקבל עליה שבת בהדלקה, כל עוד שלא שקעה החמה. ואיש שהדליק נרות שבת, הדבר פשוט שאין מנהג האנשים לקבל עליהם שבת בהדלקת הנרות, ומותר לו להתפלל מנחה של ערב שבת, או להפריש תרומות ומעשרות וכיוצא בזה אחר הדלקת הנרות. [אוצר דינים מהדורת תשס״ה עמוד תרסג].

יז מי שאפה מצות גם לאחרים, ובליל פסח אחר צאת הכוכבים נזכר ששכח להפריש מכל המצות חלה, ואין לו שום אפשרות להודיע לכל אלה שקנו אצלו מצות שלא לאכול ממצות אלו אחר שלא הפרישו מהם חלה, וגם בעת שקנו את המצות סמכו עליו לכל עניני הכשרות של המצות, יש להתיר לו בדיעבד להפריש חלה ביום טוב על כל המצות שאפה, דאף שאין כל המצות מצויות אצלו ונמצא מפריש שלא מן המוקף, בדיעבד יש להקל בזה, כדי להצילם מאכילת מצת מצוה שלא הופרש ממנה חלה. [אוצר דינים מהדו׳ תשס״ה עמוד תרסג].

יח אם עבר זמן בין השמשות וכבר הגיע צאת הכוכבים של שבת, ואז נזכר שלא הפריש חלה מהחלות של הלחם משנה, בארץ ישראל אסור לאכול מפת זו בכל אופן טרם שהפריש, וגם אין לו תקנה להפריש במחשבה, [אבל אם אכל מהפת בטעות, לאחר השבת יפריש על מה שאכל בטעות]. אך בחוץ לארץ בכל אופן יכול לאכול מהלחם, ולשייר מעט, ולאחר השבת יפריש מן המשוייר. וכשמפריש חלה במוצאי שבת, יפריש בלי ברכה. אבל בשבת עצמה אין להפריש חלה גם בחוץ לארץ, אף אם יש שם כהן שטבל לקריו, או קטן, ורוצה ליתן להם החלה.

יט אשה שקיבלה עליה שבת מבעוד יום, ונזכרה שלא הפרישה חלה מהפת או מהעוגות, יכולה לצוות לאחר שיפריש חלה, אחר שגם היא עצמה יכולה להפריש בעצמה, וכמבואר.

כ יש אומרים שאם לא הפרישו חלה מערב שבת ונזכרו בשבת, שיכול ליתן פת לקטן בן י״ב שנה ויום אחד, והקטן יפריש משלו על כל שאר הפת, ואז יהיה מותר לאכול מפת זו בשבת. ויש אומרים שאין להקל בזה אלא בספק, כמו ספק אם הפרישו תרומות ומעשרות, אבל בדבר שבודאי לא הפרישו ממנו, אין להקל בזה, שאין נותנים לקטן בידים אפילו איסור דרבנן לעבור עליו. וכן עיקר. [אך במקום מצוה, כגון בליל פסח, אפשר לסמוך להקל, וכמבואר לעיל].

כא ערב פסח שחל בשבת שמכינים מזון לב׳ סעודות בלבד, ואפו לחם לצורך השבת ושכחו להפריש ממנה חלה, אף על פי שבחוץ לארץ כתבנו שבכל שבת אוכל והולך מהפת ומשייר מעט למוצאי שבת, מכל מקום כאן הרי אינו יכול לשייר למוצאי שבת משום איסור חמץ, ממילא אם נזכרו בדבר בבין השמשות יפריש מיד חלה, גם בחוץ לארץ. ואם נזכרו בלילה, אין שום היתר שיאכל מלחם זה, אפילו בחוץ לארץ, וכל שכן בארץ ישראל. אלא יתן

לעכו״ם במתנה ויחזור ויתנו לו אחר הפסח, ויפריש חלה. ויש אומרים שיתן הפת לקטן בן י״ב שנה ויום אחד, והקטן יפריש משלו על כל שאר הפת, ואז יהיה מותר לאכול מפת זו בשבת.

כב מותר לזכות בשבת מן ההפקר, דהיינו, המוצא מציאה בשבת, שאין עליה איסור טלטול מוקצה, ובמקומות שאפשר לסמוך על העירוב. דמאחר וליכא קונה ומקנה אינו בכלל גזרת מקח וממכר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד צג].

קידושין וגירושין בשבת

כג אין מקדשין אשה בשבת. ולא חולצין ולא מייבמין. ואם עבר וקידש אשה בשבת הקידושין תופסין. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד צד].

כד נישואין הנערכים בערב שבת, אם הכלה בתולה צריכים החתן והכלה להתייחד קודם כניסת השבת, אבל אין צורך בייחוד גמור הראוי לביאה, אלא רק שיכנסו למקום צנוע. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד צד. ויסוד הדין מבואר בבנימין זאב, ובשער המלך, ומבואר מדבריהם דדוקא בער״ש עושים יחוד מיד אחר החופה, ומשמע דבשאר הימים אין צריך לסמוך היחוד לחופה. ודיוק זה לא רצה להבין בספר תורת הישיבה, ובחנם השיג על דברינו, ורצה לבטל מנהג רבותינו ראשי הישיבות זיע״א].

כה הנושא אלמנה בשבת, אם היתה טהורה ונתייחד עמה ייחוד גמור הראוי לביאה לפני כניסת השבת, והשער סגרו, מותר לכונסה בשבת, ואין לחוש בזה משום קונה קנין בשבת, וכן אין לחוש בזה משום סכנה, ומאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה. [ילקו״י שבת ה עמוד צז].

כו גם כשאיחרו להעמיד החופה בערב שבת ותגרם בושה לחתן או לכלה, אם ידחו הקידושין לאחר השבת, אין לקדש ולערוך את הנישואין בליל שבת. ואף אם החתן לא קיים מצות פריה ורביה. אולם דעת הרמ״א להקל בזה בשעת הדחק. [ילקוט יוסף שבת ה עמ׳ צז].

כז אין מגרשין את האשה בגט בשבת, אפילו בגט שנכתב והוכן מערב שבת, שמא יבא לכתוב גט בשבת. ואם השעה צריכה לכך, כגון שהבעל חולה ותקף עליו חוליו בשבת עד שנעשה מסוכן, ויש חשש שתיזדקק לייבום או לחליצה, וברשות הבעל יש גט מוכן מערב שבת, יקנה לה אותו מקום שהגט בתוכו ותזכה בו ובגט שבתוכו, ותתגרש בזה. ואם אי אפשר בלא טלטול הגט, כגון שאין הגט מונח ברשותו, יטלנו בידו ויתננו לה. [ילקו״י שבת ה עמוד צח].

פדיון הבן בשבת

כח אין פודין את הבן בשבת וביום טוב. ואפילו לא ביום טוב שני של גלויות. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳, עמוד צט].

כט מה שאסרו לפדות את הבן בשבת, הוא גם אם רוצה לפדותו בחפץ השוה כסף, ואותו חפץ ראוי לטלטול בשבת, שהדבר נראה כמקח וממכר בשבת. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד ק].

ל ומכל מקום אם עבר ופדה את הבן בשבת, הבן פדוי ואין צריך לחזור ולפדותו. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד ק].

לא אין מטבילין גר בשבת. ואם עבר וטבל הרי זה גר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קא].

לב כל הנזכר לעיל אם נעשו שוגגין או מזידין או מוטעין מה שעשה עשוי. וכן אם הפריש תרומות ומעשרות בשבת, מועילה הפרשתו, ואינו צריך אחר השבת לחזור ולהפריש תרומות ומעשרות. ואם הפריש בשוגג, ששכח שהיום שבת, או שחשב שדבר זה מותר לעשותו בשבת, מותר לאכול מפירות אלה אפילו בו ביום. אבל אם הפריש בשבת במזיד, אסור לאכול מפירות אלה בו ביום. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קב].

דין ספינה בשבת

לג ספינה, אם היא בקרקע הים ואינה שטה כלל, מותר להכנס לתוכה בשבת לטייל בה, אבל אם היא שטה בים, אסור ליכנס בתוכה בשבת. ואם היא קשורה כמנהג הספינות העומדות בנמל, אף על פי שהיא שטה על פני המים מותר ליכנס בה בשבת. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד קב].

לד ספינה היושבת בקרקע הים, ואינה שטה כלל, אסור להערים ליכנס לישן בתוכה, כשיודע שהגוי יוליכנה לעבר השני של הנהר בשבת, ואפילו בתוך התחום. ואפילו לתלמיד חכם, דאף על פי שיש לנו בזמן הזה דין תלמיד חכם, מכל מקום בדין זה יש להחמיר גם בתלמיד חכם.

לה במקומות שאי אפשר ללכת להתפלל בצבור אלא על ידי שיצטרכו לעבור בספינה, כמו בעיר ונציה, והספינה עוברת בלאו הכי בלעדיו, יש מתירים לעבור בה בשבת לצורך תפלה בצבור וקריאת התורה, ויש חולקים. אך לכולי עלמא אסור להפליג בספינה בעצמו בשבת אף לצורך תפלה בצבור, שכל המחלוקת כשהספינה בלאו הכי מפליגה גם בלעדיו. [ילקו״י שבת ה׳ עמוד קד].

סימן שמ – מלאכת גוזז

א אסור ליטול שערו או צפרניו בשבת, בין ביד בין בכלי ובין בשיניו. בין לעצמו ובין לאחרים, ואם נטל שתי שערות בכלי חייב. [וביד אסור מדרבנן]. וכן התולש שערה אחת מבשרו או מבשר חבירו עבר על איסור דרבנן, כיון שהוא פחות מכשיעור. שכל חצי שיעור בהלכות שבת פטור, ואינו אסור אלא מדרבנן. והמלקט שערות לבנות מתוך שערות שחורות אפילו שערה אחת חייב. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קה, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד שפט].

ב יש להקל לקנח את צואת החוטם בשבת גם כשהיא יבשה, ולא חיישינן בזה משום תולש השערות, כל שאינו מתכוין לתלישת השער, ואפילו אם הוא פסיק רישיה שיתלשו השערות מותר, כיון דלא איכפת ליה הוא, והוא גם איסור דרבנן, שאינו תולש בכלי, לכן מותר. וכן מותר לקנח עצמו היטב במים בשבת, דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן. ומה שכתבו כמה אחרונים להזהיר בזה אינו אלא ממדת חסידות בעלמא, והמיקל לא הפסיד. ומיהו המחמיר לקנח בנחת שלא יתלשו שערות, תבא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קז].

ג מותר לשפשף את שערות הזקן בעת שרוחץ פניו בשבת, ולא חיישינן שמא ייתלשו שערות, דהוה ליה דבר שאינו מתכוין ואינו פסיק רישיה שהשערות ייתלשו. ומכל מקום המחמיר תבא עליו ברכה, והמיקל לא הפסיד. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קז].

ד מותר לנשים לפלות את ראש בנותיהן מלכלוך או מכינים בשבת, אף שיש להן שערות ארוכות, וכשהיא מוציאה את הכנים, עלולה לפעמים לתלוש שערות בידיה, דמאחר ותלישת שער ביד אין בה איסור אלא מדרבנן, והיא הרי אינה מתכוונת לתלוש שער, אפילו אם הוא פסיק רישיה, הרי הוא פסיק רישיה בדרבנן דלא ניחא ליה, שמותר. ומה שהזהירו בזה הפוסקים אינו אלא ממדת חסידות בעלמא. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קח].

ה מותר ליקח הכינים ושאר הלכלוכים מתוך בגד של עורות של שועלים, אף כשהוא מנתק מן הצמר, מאחר שאינו מתכוין לתלוש את הצמר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קח].

ו תחבושת [פד-גזה] וכן פלסטר [אגד] הדבוקה בגופו במקום שיש שם שערות, ואם יסירנה בשבת בהכרח שיתלוש שערות בהסרתה, אף על פי כן מותר להסירה אם יש לו צורך בכך, מפני שאינו מתכוין לתלישת שערות. ואף על פי שהוא פסיק רישיה, מותר, משום דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן שמותר.

ז אסור להסתרק במסרק בשבת, שהרי בהכרח נתלשות שערות, אבל מותר לסדר השערות במברשת רכה. [ומכל מקום האיסור להסתרק בשבת אינו אלא מדרבנן, ולא מדאורייתא]. וכבר התריעו הפוסקים, על מה שאנו רואים במקצת אנשים המקילים ראש לסרוק את ראשם בשבת, והדבר נעשה אצלם כהיתר, ואוי לעינים שכך רואות שעוברים על איסור שבת, ומן הראוי שכל חכם יזהיר על כך לאנשי קהלתו, אולי ישמעו ויקחו מוסר. [ילקוט יוסף שבת ה עמ׳ קט].

ח חייל הנמצא בצבא של גויים, וקיבל פקודה לגלח את זקנו בשבת כדי לקבל פני שר נכבד, ואין לו אפשרות לסרב לפקודה, עדיף שיתגלח בשבת ע״י גוי, מאשר יגלח בעצמו על-ידי סם.

ט חתיכת עוף מבושל שבעת אכילתו בשבת הבחינו בו שנשארו עליו נוצות קטנות שלא נמרטו קודם הבישול, מותר לתולשן בשבת בשעת האכילה, ואין בזה לא משום גוזז ולא משום בורר. שכיון שכבר נתבשל אין על זה תורת תלישת נוצות מן העור, וגם לא נחשב כעוקר דבר מגידולו, שכיון שכבר נתבשל נתרככו הנוצות במקום יניקתם מהעור, וכתלושים דמו, ושלא כדברי האוסר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קיא, ובמהדורת תשס״ד עמוד שצא].

י אסור לחתוך יבלת מגופו בין ביד בין בכלי, בין לו בין לאחר. וכן אסור לתלוש קליפות עור הפורשים מן האדם, כי האדם הוקש לקרקע. (עיין סנהדרין טו. ובתוספות מגילה כג: ע״ש). [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קיא, ובמהדורת תשס״ד עמוד שצא].

יא אשה ששכחה לגזוז את צפרניה מערב שבת, וחל זמן טבילתה בליל שבת, מותר לה לומר לנכרית לגזוז את צפרניה בכלי בשבת, שהרי איסור גזיזת צפרנים בשבת הוא מדרבנן, ואמירה לגוי איסורו מדרבנן, והוה ליה שבות דשבות במקום מצוה, ומעיקר הדין אין לחוש על מה שמסייעת לה בהגשת ידיה, דהוי מסייע שאין בו ממש, ואמנם ממדת חסידות טוב להחמיר ללמד את הנכרית שתמשוך את ידי האשה כדי לגזוז את צפרניה, ולא תושיט האשה את ידיה אליה. ואם אין שם נכרית, יש להתיר לה לטבול על-ידי ניקור יפה תחת הצפרנים. משום דקיימא לן כדעת רוב ככל הפוסקים, שהצפורן עצמה אינה חוצצת אלא הלכלוך שתחת הצפורן הוא שחוצץ. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קיב].

סימן שמ – דין מוחק בשבת

א המוחק בשבת דיו שעל הקלף, או שעוה שעל הפנקס, אם יש במקום המחיקה כדי לכתוב ב׳ אותיות חייב. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קיג].

ב עוגה או שוקולד שכתוב עליהם כמין אותיות, מותר לשוברם בשבת כדי לאוכלם, ואין לחוש משום מוחק בשבת, ואף על פי שהאותיות נמחקות באכילתו, כיון שהוא מוחק שלא על מנת לכתוב, הוי רק איסור דרבנן, וכיון שאינו מתכוין למחוק הוה ליה פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן,

הילכך יש להתיר. וכן פסקו האחרונים. ואין הבדל בזה בין אם האותיות הם מגוף העוגה, בולטות או שוקעות, כגון ביסקויטים, או סוכריות ושוקולד, לבין אם האותיות נעשו מצבע מאכל או מקרם [ביצה טרופה וסוכר]. ואפילו כששובר את האותיות בידו לשם אכילה, יש להקל. ומכל שכן באותיות שנכתבו בלועזית, שאינו בכתב אשורי. [ילקוט יוסף שבת ה׳ עמ׳ קיג. ועמוד שפג. ושבת כרך ג׳ עמוד רנט, יביע אומר חלק ד׳ חאו״ח סימן לח. לוית חן סימן קיט].

ג מי שכתב בערב שבת על כף ידו, ושכח לרחוץ ידיו ולנקותם, מותר לו ליטול ידיו בשבת לסעודה, באופן שיטול רביעית מים בבת אחת, ולא ינגבם, שבזה אין הכרח שימחוק את מה שכתוב על ידו, והוי בגדר דבר שאין מתכוין, ולא בגדר פסיק רישיה. [הליכות עולם ח״ד. ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קטו, ועמוד שפא].

ד דפי ספר שנדבקו זה בזה, שלא בשעת עשייתן, אם זה במקום שאין שם אותיות, מותר לפותחו בשבת כדי לקרוא בו. אבל אם נדבקו במקום הכתב, יש אומרים שאין לפותחו בשבת. ויש חולקים. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קטז].

ה מותר לקנח בשבת בנייר שיש בו צורת אותיות בלועזית [דברי חול], ואין לחוש בזה משום מוחק בשבת. אבל יש ליזהר שלא לקנח בנייר שהודפסו בו באותיות אשורית, אף שאינם דברי תורה, משום בזיון כתב האשורית. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קטז, ועמוד שפ. יבי״א ח״ה סי׳ כט].

ו הקורע שקיות ניילון שיש בתוכם דברי מאכל, מותר לו לקורען אף במקום האותיות, ואין זה נחשב כמוחק במה שקורע במקום האותיות, שאין דרך מחיקה בכך, וגם אינו מתכוין למחיקה.

ז מותר לדרוך בשבת על ציורים או אותיות שנעשו על הכביש בגיר, וכדומה, אף שעל ידי דריכתו הגיר נמחק. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קיז].

ח גרביים או נעליים, שרשום עליהם מספרים או אותיות, ובמשך זמן לבישתם וההליכה בהם האותיות נמחקות ונעלמות, מותר ללובשם בשבת, ואין בזה איסור מוחק כלל. [ילקו״י שם]

סימן שמ – דין כותב בשבת

א הכותב בשבת ב׳ אותיות, חייב משום כותב. וכן הכותב במכונת כתיבה, חייב משום כותב, וחכמים אסרו לכתוב אף ביד שמאל. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קיח].

ב יש ליזהר שלא לכתוב באצבעו במשקין שעל השלחן, דהיינו שטובל אצבעו במשקה ומלחלחו וכותב בו על השלחן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קכו].

ג מותר לקרב בשבת חתיכת נייר כתובה הקרועה באמצע הכתב, לחתיכה השניה, כדי שיוכל לקרוא. שמעיקר הדין אין בזה איסור משום כותב. אבל פשוט שאסור לחבר בשבת את חלקי הנייר בנייר דבק, וכדומה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קכז].

ד דלתות של ארון קודש שמוטבעים עליהם פסוקים וכדומה, וכאשר פותחים את הדלתות התיבות נפרדין, וכשסוגרן מתחברין, אין בזה חשש של כותב ומוחק, ומותר לפותחן ולסוגרן בשבת אף אם נפרדים שני חלקי האותיות. ולכתחלה מהיות טוב נכון שלא לעשות כן. [שם]

ה מותר לרשום באויר כמין אותיות כדי לרמוז לחבירו איזה דבר. וכן מותר להוליך את אצבעו על שלחן נגוב כמין צורת אותיות, כיון שאין רישומו ניכר כלל. [ילקו״י שבת ה עמ׳ קכט].

ו מותר לרשום בצפורן ידו קו פשוט לסימן על גבי קלף, או ספר, כמו שרושמין לסימן, שאין זה דבר המתקיים. ובלבד שלא יעשה צורת אותיות, ואפילו אותיות לועזיות או צורת ספרות. ואם רושם באיזה כלי שעושה רשימה עמוקה יותר אסור. ומותר לקפל דף בספר כדי לסמן את המקום אף שבמקום הקיפול נוצר רושם שניכר ומתקיים. [ילקו״י שבת ה׳ סי׳ שמ, הליכות עולם ח״ד].

ז במקום צורך גדול יש לסמוך על הפוסקים הסוברים שכתב שאינו כתב אשורי, אינו אסור אלא מדרבנן, ולכן במקום הפסד גדול מותר לומר לגוי לכתוב בכתב שלהם, כגון אנגלית וערבית, דהוי שבות דשבות במקום הפסד. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קל].

ח ספר שכתוב על חודי הדפים שלו אותיות באשורית, וכאשר פותחים את הספר ומפרידים את דפיו, אין האותיות ניכרות, וכאשר סוגרים את הספר חוזרות האותיות וניכרות, יש אומרים שאסור לפתוח אותו בשבת, מפני שהאותיות נחלקות, ויש בזה משום איסור מוחק, וכן אסור לסוגרו בשבת, שעל ידי סגירתו חוזרות האותיות לשלמותן והוי כותב. ויש חולקים ומתירים לפתוח ולסגור אותו, משום דהוי כדלת שנפתחת ונסגרת בשבת, ואין בה משום בנין וסתירה. וכן עיקר לדינא, שאין בזה לא משום כותב ולא משום מוחק. ומכל מקום לכתחלה אין לרשום או להחתים איזו חותמת על חודי הדפים, כדי לחוש לפוסקים המחמירים בזה. [ילקו״י שם עמ׳ קל]

ט כבר ביארנו לעיל, שבמקום צורך מותר להשתמש בשבת במד-חום העשוי כרצועת סרט, ואם יש לחולה חום, נראות אותיות, וכשמסירים אותו מעל מצח החולה, האותיות נעלמות כלעומת שבאו, ואין בזה לא משום כותב ולא משום מוחק. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קלא].

י הנועל מנעלים שבסוליה שלהם חקוקים אותיות וצורות בולטות, או צורת הסמל המסחרי, ובדרך הילוכו על אדמת החול, או השלג, נחרטים האותיות והצורות בקרקע, ונראין לעין, יש להתיר ללכת במנעלים אלה בשבת, ואין בזה משום כותב בשבת, כיון שהוא דבר שאינו מתכוין. ואפילו אם הוא פסיק רישיה, הואיל ואינו כותב אלא ברגליו דרך הילוכו, וגם אין הכתיבה מתקיימת, הוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בתרי דרבנן, הילכך מותר. [ילקו״י שם עמ׳ קלב]

יא מנעול מספרים הבנוי באופן שעל-ידי כיוון נכון של הגלגלים לספרות מסויימות ניתן לפתוח את המנעול, מותר להשתמש בו בשבת, ואין בזה חשש כותב. [ילקו״י שבת ה עמ׳ קלג].

יב הכותב בשבת על נייר כשיש מתחתיו נייר קופי, ובשעת הכתיבה נחקקות האותיות גם בנייר שמתחת לקופי, יש אומרים שחייב מן התורה משום כותב גם על מה שנכתב על-ידי הנייר קופי. ויש אומרים שעל הנייר התחתון אינו עובר אלא מדרבנן, כיון שאינו רק גרמא.

יג אסור לדבר בשבת כנגד מכונת טייפ באופן שקולו נקלט, אף אם הדליקו את הטייפ מערב שבת, או שהופעל על-ידי שעון שבת, שאף שאין לאסור בזה משום רושם אפילו מדרבנן, וכן אין לאסור בזה משום מכה בפטיש, מכל מקום יש בזה איסורים אחרים, כגון מוליד קול, ועוד. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קלד, ובמהדורת תשס״ד עמוד שפ].

יד הדבר פשוט שאסור לצלם בשבת במצלמה, שמלבד איסור הבערה של מעגל חשמל והבזק האור, יש אומרים שחייב גם משום כותב. [ועוד, שבכל הפעלת כח חשמלי גם כזה המגיע מבטרייה, גורם להוצאת ניצוץ הפורח באויר, והוצאת ניצוץ כזה אסורה על כל פנים מדרבנן]. וכן אסור לצלם במכונת צילום בשבת. אולם מצלמות שהוצבו ברחובות על מנת לאבטח את העוברים ושבים מפני מפגעים, והמצלמה פועלת באופן אוטומטי לצלם את מה שנראה ברחוב כל שעות היממה, מותר ללכת באותם רחובות בשבת, אחר שההולך שם אינו מתכוין להצטלם כלל, ואף שהוא פסיק רישיה, מכל מקום הרי אין בדבר מלאכה דאורייתא, וגם לא איכפת ליה מהצילום, לפיכך יש להתיר. [יביע אומר חלק ט׳ או״ח סימן לה].

טו מי שחיבר ספר וקיבל מהדפוס עלי הגה״ה בערב שבת, ורוצה ללמוד בהם בשבת, ואגב עיונו ולימודו בהם, אם ימצא בהם טעות הדפוס יעשה קו לסימן בציפורן, מותר לעשות כן, אבל אם כל כוונת קריאתו בהם הוא רק לשם ההגהה לתקן טעויות הדפוס אחר השבת, אסור. [וטוב שכלי הכתיבה לא יהיו מונחים לפניו בעת הלימוד בדפי ההגה״ה]. אבל אם כל כוונת קריאתו בהם הוא רק לשם ההגהה כדי לתקן את הטעויות דפוס לאחר השבת, אסור משום ממצוא חפציך ודבר דבר. [הרדב״ז. ילקו״י שבת ה׳ עמ׳ קלה. ילקו״י על שביעית. הליכות עולם ח״ג עמ׳ קצב].

טז יש ליעץ לרופאים הצריכים לכתוב בשבת [לצורך טיפול בחולים שיש בהם סכנה] בעט מיוחד שהדיו מתנדף מאליו לאחר כמה ימים, ללא מחיקה ביד. וכן חיילים ואנשי בטחון הצריכים לכתוב בשבת לצורך בטחוני, יכתבו בדיו הנ״ל. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קיט].

סימן שמ – דין תופר ומתיר

א התופר שתי תפירות בשבת, חייב. [והיינו שמכניס את המחט עם החוט ותוקעו לתוך בד, מוציאו, וחוזר ומכניסו]. והוא שקשר את ראשי החוט מכאן ומכאן כדי שתתקיים התפירה ולא תישמט. [ואף שקשר בקשר שאינו של קיימא חייב משום תופר, דסוף סוף התפירה מתקיימת. ואם קשר בקשר של קיימא חייב גם משום קושר]. ואם תפר שתי תפירות ולא קשר את ראשי החוט, פטור, כיון שאין התפירות מתקיימות. ומכל מקום אסור מדרבנן. אבל אם תפר יותר משתי תפירות אף שלא קשר חייב, שהרי התפירה מתקיימת. [ילקו״י שבת ה עמ׳ קלז].

ב אסור למתוח חוט של תפר שנתרופף כדי להדק את התפר, ויש אומרים שאסור גם למתוח את החוט המחבר את הכפתור לבגד כשנתרופף. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קלח].

ג מותר לחבר בשבת במחט בלבד [ללא חוט] שני חלקי בגד, ואין לחוש בזה לאיסור תופר כל שמחברם במחט בלבד בלא חוט. ואפילו בשלש תכיפות או יותר מותר. וכן מותר לחבר חלקי בגד בסיכת בטחון, אפילו בתחיבות רבות. וכן המנהג פשוט. ולכן אם רוצים להחזיק כפתור שנפל על-ידי סיכת בטחון, או לאחות קרע שבבגד על-ידי סיכה, מותר לעשות כן בשבת.

ד שרוך המושחל בקצה כובע של מעיל גשם, מותר למותחו או להרפותו בשבת, אף שבמתיחתו הכובע מתכווץ ומתהדק סביב לראש, ובהרפייתו נפתח הכווץ וההידוק. ואין לחוש בזה לאיסור תפירה בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קמ].

ה במקום צורך מותר לחבר פרווה של צמר במעיל גשם על-ידי רוכסן הקבוע בצד המעיל, ואין בזה איסור תופר. וכן מותר לחבר את הכובע של המעיל על-ידי רוכסן. וכל שכן שמותר לחבר את הכובע או את הפרווה על ידי כפתורים או תיק-תק. [ילקו״י שבת ה עמוד קמ].

ו אסור לתת נוצות בכרית ובשמיכה בשבת, וכל זה אם הנוצות לא היו באותו הכר והשמיכה, אבל אם שנפלו מהם, מותר להחזירם לאותו כר וכסת, אבל לא יתפור. [ילקוט יוסף שבת ה עמ׳ קמא].

ז כר של גומי שישנים עליו, מותר לנפחו בשבת. ובמקום צורך יש להקל בזה אף אם מנפח את הכר במשאבה שיוצא ממנה רוח. ומכל מקום לכתחלה יש לנפח הכר מערב שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קמא. הליכות עולם חלק ד׳ עמוד קפ].

ח המדבק ניירות בקולן של סופרים הרי זה תולדת תופר וחייב, וכן המפרק ניירות הדבוקים זה בזה, או עורות דבוקים, הרי זה תולדת קורע וחייב. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמ׳ קמג, ושצג].

סימן שמ – דין קורע ותולש בשבת

א הקורע בגד בשבת מפני שצריך לתקנו, חייב מן התורה משום קורע. וכן המפריד ניירות דבוקים בשבת, ולא נתכוין לקלקל בלבד, חייב משום קורע. וכל זה כשהניירות נדבקו לקיום, אבל אם נעשה כן דרך עראי, מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קמב].

ב מותר להשתמש בשבת בחיתולים חד פעמיים [טיטולים], וכן מותר להסירם כדי להחליפם בחיתולים נקיים, ואין איסור לא בהדבקתם ולא בהפרדתם, מפני שאינם עשויים לקיום. ומכל מקום יש להזהר שבעת שמפריד את האיספלנית מהדבקתה, [כשמסיר את הטיטול מהתינוק], יסירנה ויפרידנה לאט לאט, ולא בחפזון ובבת אחת, כדי שלא יקרע מהבגד בעת הפרדתה, ואז גם אם במקרה נקרע הבגד, הרי זה בכלל דבר שאינו מתכוין ומותר. ומותר לפתוח ולהפריד את המדבקות הסגורות משעת הייצור, הואיל והגזה הדבוקה על האיספלנית הודבקה על מנת להסירה בשעת השימוש, ובעת הייצור אין הכוונה בהדבקתן לקיום עולמית. ומ״מ מהיות טוב נכון לפתוח את המדבקות מערב שבת. וחיתולים שאחר פירוק האיספלנית והדבקתה אי אפשר בשום אופן להפרידה מהבגד מבלי לקרוע, והדבקתה היא לקיום, יש להחמיר מלהשתמש בהם בשבת. וכן יש להזהר שלא להדביק את המדבקות של הטיטול קודם זריקתו לאשפה, כיון שאז נשארת ההדבקה עולמית. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קמג, ועמוד שצג].

ג במקום צורך מותר לקנח בנחת תינוק שעשה צרכיו בממחטה לחה העשויה מסיבי נייר, אולם בממחטה לחה העשויה מבד, קשה להקל, אחר שנוח לו בסחיטת המים שבממחטה. [ילקו״י שבת כרך ה׳ עמוד קמה].

ד נייר [עם חותמת של ישראל] הדבוק על המנעול שעל פי התנור של גוי, שמטמינים בו חמין של ישראל, יש אומרים שהקורעו בשבת חייב משום קורע, ולכן אסור אפילו על- ידי גוי. ויש מתירים. וכן עיקר. ואם אפשר יעשה כן על-ידי אמירה לגוי. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קמה].

ה מעיקר הדין מותר לפתוח איגרת דבוקה או חתומה בטיט, שהובאה על-ידי גוי בשבת או ביום טוב, ומכל מקום אם אפשר נכון להחמיר לפותחה על-ידי גוי. [ילקוט יוסף שבת ה׳ עמו׳ קמו].

ו לכתחלה יש להכין מערב שבת נייר טואלט חתוך, ומכל מקום בשעת הדחק כשאין נייר טואלט חתוך, מותר לחתוך בשבת נייר טואלט כדי לקנח בו, אך יעשה כן בשינוי, וכגון במרפק, או ברגלו. ומעיקר הדין יש להקל בזה גם בלא שינוי, כשאין לו נייר אחר חתוך, ובלבד שלא יקפיד לחתוך במקום הנקבים. אולם אם נקרע במקום הנקבים בלי שהתכוין לכך, אין בכך כלום. והמחמיר בזה לקנח עצמו במים בלבד, תבא עליו ברכה. [ילקו״י שבת ה׳ עמ׳ קמו, ושפח].

ז אם יש צורך בשבת להשתמש בצמר גפן, יש להכין מערב שבת צמר גפן תלוש במדה מספקת. ואף על פי שיש פנים להקל בתלישת צמר גפן בשבת לצורך בדיקת טהרה, מכל מקום נכון לחוש לדברי המחמירים בדבר, ותבדוק בכתונת נקיה שבדוקה יפה, אם אין לה צמר גפן מוכן מערב שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קמז].

ח מי שבגדו נתפס בשבת במסמר שבכותל, או מי שבגדיו נתפשו בקוצים, ואם ימשיך בדרכו יקרע את הבגד, מותר לו להוציא את הקוצים מהבגד בנחת, אף על פי שהקוצים ייתלשו בכך. וימשוך אותם לאט לאט כדי שלא יקרע בידים. ואם נזדמן לו בכל זאת שנקרעו, לית לן בה, שהרי אינו מתכוין לזה, וגם לא הוי פסיק רישיה, מאחר שמנתקם בנחת. [ילקו״י שבת ה עמוד קמז].

ט שקיות חלב, וכן חבילות מזון סגורות ועטופות בנייר, מותר לקרוע את השקית או הנייר בשבת כדי ליקח משם את המזון, ובפרט אם עושה כן דרך השחתה וקלקול. וכן מותר לקרוע את הנייר העוטף את המצות, כדי ליקח משם מצה, או את הנייר העוטף את הוופל, או את הגלידה, או שקית משקה [טרופית], וכיו״ב. ובפרט אם קורע דרך השחתה וקלקול.

סימן שמא – היתר נדרים בשבת

א מתירים נדרים בשבת אם הם לצורך השבת, כגון שנדר שלא לאכול או שלא לשתות, אף על פי שהיה לו פנאי להתירם קודם השבת. ואם הוא לצורך השבת אין צריך להחמיר ולהמנע מהתרת הנדר בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קמט].

ב אם נדר שלא לאכול בשר, או מתבשיל מבושם שיש באכילתו עונג שבת, אף שיכול לאכול דברים אחרים, אפילו הכי מתירין את הנדר בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קנא].

ג נדרים שאינם מצורך השבת, וכגון אם נדר שלא ילך מחר למקום פלוני, אין להתירם בשבת, וכל כיוצא בזה. ומכל מקום אם עברו והתירו נדרים אלו בשבת, בדיעבד הנדר הותר, ואין צריך לחזור ולעשות התרת נדרים אחר השבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קנא].

ד הבעל יכול להפר את נדרי אשתו בשבת אפילו אם אינם לצורך השבת, מפני שאם לא יפר לה היום לא יוכל עוד להפירם. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קנא].

ה בעל שקיבל שבת מבעוד יום, ושמע שאשתו נדרה, מותר לו להפר את הנדר למרות שכבר קיבל עליו את השבת, דסוף סוף חשיב "ביום שומעו". וכל שכן אם התפלל ערבית ביום חול מבעוד יום, ואחר התפלה שמע שאשתו נדרה, חשיב שפיר "יום שומעו", שהרי לא עבר היום במציאות. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קנא].

ו הנשבע לפרוע לחבירו ביום פלוני, ואירע אותו יום בשבת, חייב לפורעו קודם אותו יום, ואם לא פרעו יש אומרים שמותר ללוה לפרוע את חובו בשבת, כדי שלא יעבור על איסור שבועה. אך אסור למלוה ליטול את פרעון החוב, דבשבילו לא שייך להתיר איסור מקח וממכר. ולדינא צריך ליתן באותו יום משכון וישמור אותו ויתננו לו בתורת פרעון.

ז הנשבע לעשות מלאכה עד יום פלוני, וחל אותו יום בשבת, ומלאכה זו אסור לעשותה בשבת, אף אם אסור לעשותה מדרבנן, מותר להישאל על נדרו בשבת, ולהתיר את הנדר כפי הדין. ומכל מקום לכתחלה אם נזכר מהנדר בער"ש, יתירנו בער"ש. [ילקוט יוסף שבת ה עמו' קנב].

סימן שמב – דין בין השמשות

א כל הדברים האסורים משום שבות לא גזרו עליהם בבין השמשות, והוא שיהיה שם דבר מצוה, או שום דוחק, או אם היה טרוד ונחפז לדבר שהוא משום שבות. [ילקו"י שם עמוד קנג].

ב מה שאמרו שלא גזרו על השבות בבין השמשות, אינו דוקא בבין השמשות של ערב שבת, אלא גם בבין השמשות של מוצאי שבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קנג].

ג יש אומרים שאף על פי שלא גזרו על השבות בבין השמשות, מכל מקום במלאכה שאינה צריכה לגופה אין להקל בבין השמשות. ויש חולקים וסוברים שאף מלאכה שאינה צריכה לגופה חשיבא כשבות להקל בה בבין השמשות. וטוב להחמיר בזה, זולת במקום מצוה או צורך גדול שיש להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קנד].

ד אם שכחו להדליק נרות של שבת, מותר לומר לגוי בבין השמשות להדליק לו נר לכבוד שבת [כמובן בלי ברכה]. אך אם יש אור בבית או חשמל דלוק, אין להקל.

ה מי שקיבל עליו שבת ביחידות, יכול להקל בבין השמשות כמבואר בסעיף א'. אבל אם קיבל עליו שבת עם הצבור, יש להחמיר באיסורי שבות בבין השמשות ודינו כשבת לכל דבר.

ו אשה שהדליקה נרות וקיבלה עליה שבת [ולדעת מרן השלחן ערוך צריך לומר שקיבלה עליה את השבת בפירוש, שהרי לדעתו אין קבלת שבת תלויה בהדלקת הנרות], ושוב נזכרה ששכחה להפריש חלה, או לעשר פירות וירקות, ולהתפלל מנחה של ערב שבת, רשאית להפריש חלה ולעשר פירות וירקות, ולהתפלל מנחה של ערב שבת, אפילו אם היא רגילה לקבל עליה שבת בהדלקה. ואיש שהדליק נרות שבת, הדבר פשוט שאין מנהג האנשים לקבל עליהם שבת בהדלקת הנרות, ומותר לו להתפלל מנחה של ערב שבת, או להפריש תרומות ומעשרות וכיוצא בזה אחר הדלקת הנרות. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קנה].

סימן שמג – דין קטן בשבת

א קטן אוכל נבלות וטריפות אין בית דין מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו. ולהאכילו בידים אסור, אפילו דברים האסורים מדברי סופרים. [מלבד מוקצה שמותר להאכיל מוקצה בשבת לקטן, כגון פירות בשבת מהדקל], וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהם משום שבות, וכגון, שאומר לו הבא לי מפתח דרך כרמלית, אסור. ואסור ליתן לקטן בידים אפילו איסור דרבנן באופן אקראי, ואף בתינוק שלא הגיע לחינוך אין להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קנו].

ב יש אומרים שכל החיוב להפריש את הקטן מלעבור על איסורים מוטל על האב, אבל אין האם חייבת להפריש את בנה העובר על איסורים, אלא אם כן האב נפטר. [ילקוט יוסף שם עמ' קנז].

ג הנוהגים להקל במקום שאינו רשות הרבים גמורה, להוציא לבית הכנסת על ידי קטן, סידור וחומש וטלית, אין למחות בידם כשעושים כן באקראי, כגון שנפסק העירוב וכיו"ב, ובלבד שיהיה הדבר במקום שאין גוי מצוי, ולצורך מצוה בלבד. ולכתחלה יש להניח הכל בבית הכנסת מערב שבת, באופן שלא יצטרך לטלטל בשבת על ידי קטן. וכל זה כשאין עירוב, אבל אם יש עירוב כדת, רק שהחרדים לדבר ה' מחמירים על עצמם ואינם מוציאים דבר בשבת כלל, אף על פי כן רשאים הם לתת לילדיהם הקטנים סידור וחומש וטלית להביאם לבית הכנסת. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד קנח, ושצה. ובהליכות עולם חלק ד' עמוד רצז].

ד קטן שאינו יכול עדיין לאכול ככל האנשים, דינו כחולה שאין בו סכנה, ומותר לומר לגוי לעשות לו מלאכה הנחוצה בשבילו.

סימן שמד – דין ההולך במדבר בשבת

א ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת, מונה שבעה ימים מיום שנתן אל לבו שכחתו, ומקדש השביעי בקידוש והבדלה. ויש אומרים שמתפלל תפלת חול גם באותו יום, ויש חולקים. והעיקר לדינא שמתפלל ג' תפלות של שבת, אבל תפלת מוסף אינו מתפלל. ולענין הנחת תפילין, יניחן באותו יום, ויאמר, שאם היום הוא שבת, הרי הוא מכוין לרצועות בעלמא, ולא לשם מצוה, ואם אין היום שבת, הרי הוא מכוין לשם מצוה. ובאותו יום שעושה אותו שבת לא יעשה כל מלאכה, כל שיש לו ממה להתפרנס, עד שיכלה מה שיש לו, ואז יעשה המלאכה בכל יום אפילו ביום שמקדש בו כדי פרנסתו מצומצמת, ומותר לילך בו בכל יום אפילו ביום שמקדש בו. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קנט, ועמוד שצז. ילקוט יוסף הלכות תפילין סימן לא הערה ח'. במהדורת תשס"ד עמ' רנו].

סימן שמה – דין ארבע רשויות בשבת

א ארבע רשויות לשבת, רשות היחיד, רשות הרבים, כרמלית, ומקום פטור. איזהו רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים, ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, או יותר, וכן חריץ עמוק עשרה ורחב ד' על ד', וכן תל גבוה עשרה ורחב ד' על ד'.

ב איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים, ואין להם חומה, ואפילו יש להם חומה, אם הם מפולשים משער לשער, הוי רשות הרבים. אפילו אין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום. ויש אומרים שאם אין ששים ריבוא עוברים ברחוב זה בכל יום, אינו רשות הרבים דאורייתא, ויש שכתבו שגם מרן השלחן ערוך דעתו כן. ויש שהוסיפו שהנוסעים ברכב אינם נחשבים בכלל רבים בוקעים בו. [ילקו"י שבת ה עמוד קסא. יבי"א ח"ט סי' לג].

ג אסור מן התורה להוציא איזה דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, או להכניס דבר מרשות הרבים לרשות היחיד, כל שעוקר מרשות אחת ומניח ברשות השניה. וכן אם עוקר חפץ ברשות הרבים, ואחר שהעבירו ד' אמות ברשות הרבים הניחו, חייב משום מוציא. ומדברי סופרים אסור אף אם עקר ולא הניח, או הניח ולא עקר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קסא].

ד בזמנינו התקינו עירוב ברוב המקומות בארץ ישראל, והנוהגים לסמוך על עירוב זה הנעשה בצורת הפתח, יש להם על מה שיסמוכו, ולדעת הרבה אחרונים אף לפי דעת מרן השלחן ערוך אפשר להקל בזה. וכן כתבו גאוני ירושלים, שאין לנו רשות הרבים דאורייתא, שיש אומרים שאין רשות הרבים אלא כשהולכים באותו רחוב בכל יום שש מאות אלף איש, ויש אומרים שכן הוא דעת מרן השלחן ערוך (סימן שג). ויש אומרים שאין רשות הרבים אלא במפולש מעבר לעבר, כמו דגלי מדבר. ויש אומרים שהנסיעה ברכב אינה בכלל רבים בוקעים בו. וחזי לצרף כל הסברות הנז' לספק ספיקא להקל לסמוך על העירוב. ומכל מקום ראוי ונכון לדידן לחוש לכתחלה לסברת האומרים שיש לנו רשות הרבים בזמן הזה מדאורייתא, ולזה לא יועיל העירוב. אבל מעיקר הדין במקום צורך כל שהוא אפשר לסמוך על העירוב הנעשה כאן בארץ ישראל, וכשאין צורך הכרחי לטלטל ראוי להחמיר שלא לטלטל כלל. [הנה בילקוט יוסף שבת כרך ב' ריש סימן שא, כתבנו בהערה לצדד להקל לסמוך על העירוב גם לדידן, אלא שדעת מרן האמו"ר היתה בזמנו שלא לסמוך על העירוב, ולא להסתמך

על הספיקות בזה, במה שנראה נגד דעת מרן הש״ע. ובפרט שהמרחק בין העמודים שעליהם מונח החוט העירוב הוא יותר מעשר אמות בין עמוד לעמוד. אולם אחר שנים יצא לאור שו״ת יביע אומר חלק ט׳, ושם בחלק אורח חיים סימן לג, וסימן לה, הראה פנים למקילין בזה גם לדידן, מכח צירוף כמה ספיקות [שחלקן הובאו כבר בילקוט יוסף הנז׳]. ומכל מקום גם כיום הוא עצמו מחמיר שלא לטלטל כלל בשבת, וכן מורה לכתחלה שטוב להחמיר שלא להסתמך על העירוב. והוא בגדר חומרא. וראה עוד בשבת ה׳ מהדורת תשס״ד עמוד שצט, ובירחון קול תורה אב תשס״ג עמ׳ נג].

ה במקומותינו שיש עירוב ברוב המקומות בארץ, אפשר להקל יותר להוציא המטפחת בשבת בשינוי, וכגון שנותנים את המטפחת בחגורה, וכדומה. ויש שנוהגים להחמיר גם בהוצאה שלא כדרכו, ואינם מסתמכים כלל על העירוב גם לענין הוצאה בשינוי, ואף שהמקילים בזה במקום צורך יש להם על מה שיסמוכו, מכל מקום לכתחלה נכון יותר להחמיר לגמרי שלא לסמוך כלל על העירוב. ולכן היכא דאפשר יניחו מערב שבת את המטפחת והחומש בבית הכנסת, שלא יצטרכו לטלטל אפילו בשינוי בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קעב, ועמוד שצט].

ו הנוהגים שלא לסמוך על העירוב, ואינם מטלטלים בשבת, אם אירע להם איזה מקרה שהוכרחו לטלטל בשבת, אינם צריכים לעשות התרה על מנהגם, שמאחר ואין בדעתם להפסיק ממנהגם זה לגמרי, אלא באופן חד-פעמי, אינם צריכים התרה. [ילקו״י שבת ה עמ׳ קעב].

ז הסומכים על העירוב יכולים לסמוך עליו גם באופן שאין חוט העירוב מתוח ככל הצורך, אלא יורד מעט למטה, ואינו בקו ישר, שכבר פשט המנהג שלא לחוש למחמירים בזה.

ח במקום שנודע שהעירוב נקרע, אין לומר לקטן להביא את המפתח של בית הכנסת דרך רשות הרבים, דאסור למיספי ליה בידים איסור. ואפילו אם הקטן לוקח מעצמו סידור או חומש לצורך עצמו, אין לומר לו לקחת גם סידור בשבילו, שהרי אסור להרבות בשיעורין. וכיום נוהגים להקל במקום שאינו רשות הרבים גמורה, ואין למחות בידם כשעושים כן באקראי, כגון שנפסק העירוב כנז׳, ובלבד שיהיה הדבר במקום שאין גוי מצוי, ולצורך מצוה בלבד. [ילקו״י שבת ה עמ׳ קעג].

ט ואמנם במקומותינו שיש עירוב, אף שאנחנו מחמירים שלא לסמוך עליו, מכל מקום נוהגים להקל לטלטל על ידי קטן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קעד].

י יש אומרים שמותר ליתן לקטן לטלטל גם במקומות שאין בהם עירוב, שמאחר וקטן אין לו מחשבה, נחשב כעוקר חפצים ממקום למקום ונמלך להוציאן. ויש חולקים. וכן עיקר לדינא.

יא יש אומרים שמותר ליתן לקטן להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, כשאינו עושה הנחה ברשות הרבים, אף במקומות שאין בהם עירוב. ויש חולקים. והנוהגים להקל בזה אין למחות בידיהם, ובלבד שהדבר יהיה במקום שאין גוי מצוי, ובאקראי, ולצורך מצוה בלבד.

יב חצר שיש בו ב׳ בתים, באחד דר ישראל, ובשני דר ישראל מומר לחלל שבת בפרהסיא, אסור לטלטל בחצר זו בשבת, עד שהמומר יבטל את רשותו. ומכל מקום בשעת הדחק יש להקל גם בלי ביטול רשות. ובלבד שיהיה דינו כמומר גמור שדינו כגוי, אבל אם אפשר להחשיבו כתינוק שנשבה לבין הגויים, אסור לטלטל בחצר עד שיבטל את רשותו. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קעו, וביתר דיוק במהדורת תשס״ד עמוד תרכ].

יג בזמן הזה שרבים גרים בשכנות עם מחללי שבתות בפרהסיא, ובכמה ערים יש שכנים קראים, או גויים, סומכים על כך שראשי השלטון יש בכוחם להפקיע מקום הדיור, ויכולים להושיב בשעת מלחמה באותם בתים אנשי המלחמה שלא מדעת הבעלים, בחדריהם ובטירותם, לכן יש להסתפק בכך ששוכרים משר העיר ומפקידיו. [על פי המבואר בארץ חיים סתהון סימן שפז, ובנהר מצרים].

יד הדבר ברור שאין לטלטל בשבת מהבית לבית הכנסת על סמך העירובי חצרות שעושים בבית הכנסת, שאין עירוב זה מועיל כלום לגבי הדרים בבתים וחצרות שמחוץ לבית הכנסת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ מהדורת תשס״ד עמוד ת׳, על פי המבואר בשו״ת יביע אומר חלק ט׳ סימן פט].

טו מושב שאין בו מנין מתפללים, וביישוב הסמוך מתגורר ישראל המוכן לילך אליהם בשבת כדי להשלים להם מנין, וצריך לעשות עירובי תחומין במיוחד עבור כך, שיכול ללכת שיעור מהלך אלפיים אמה, יש אומרים דחשיב שפיר כצורך מצוה שמותר לעשות לצורך זה את העירוב תחומין. ויש חולקים וסוברים שאף אם יתבטלו מקריאת התורה ומתפלה בצבור, אין לעשות עירובי תחומין לצורך זה. וכן מושב שיש בו מנין והישראל שביישוב הסמוך רוצה לעשות עירובי תחומין כדי שהוא יוכל לזכות להתפלל בצבור, יש אומרים שמותר לו לעשות עירובי תחומין לצורך זה, ויש חולקים. ועל כל פנים בלא עירוב בודאי שאין להקל בזה אף לצורך תפלה בצבור, שאין לעבור אפילו על איסור דרבנן קל, כדי לקיים מצות תפלה בצבור.

טז יש אומרים שהמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אף שלא עשה הנחה ברשות הרבים חייב מן התורה משום מוציא. ויש אומרים דאינו אסור אלא מדרבנן. ולדבריהם יש להקל להעביר חפצים בשבת על ידי גוי מרשות היחיד לרשות הרבים, כשאין הגוי עושה הנחה בדרך, ובלבד שיהיה במקום מצוה. וכן עיקר לדינא.

מלאכת מבעיר

א המבעיר כל שהוא בשבת, חייב משום מבעיר. ואפילו אם אינו משתמש באש שהבעיר עתה, אלא צריך הוא לאפר, הרי זה מתקן בהבערתו, וחייב. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קפ].

ב אף המחתה את הגחלים בשבת חייב משום מבעיר. ואסור לפתוח דלת או חלון כנגד המדורה, מפני שהרוח מלבה את האש. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קפ].

ג המוסיף שמן לנר בשבת, חייב משום מבעיר. [ומטעם זה גזרו חכמים שלא לקרוא יחידי לאור הנר, מחשש שמא יטה את הנר ויבוא לידי הבערה בשבת]. [ילקוט יוסף שבת ה׳ עמוד קפא].

ד כיריים של גז הדולקות מבעוד יום, אסור להגביהן בשבת, וכן אין להגביה את דרגת החום שבתנור או פלאטה חשמלית. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קפב].

ה המתיך מיני מתכות בשבת כדי לצרפן במים, חייב משום מבעיר. [ילקוט יוסף שבת ה עמוד קפב].

ו בגד סינטטי שעל ידי שפשוף קל בעת לבישתו יוצאים ממנו כעין ניצוצות אש, ונראים במקום אפל, מותר ללובשו או להסירו מעליו בשבת, שהואיל והפושט או לובש בגד זה אין לו כל כוונה להוצאת ניצוצות, אין לחוש בו משום איסור הבערה, שניצוצות כאלה אין בהם ממש. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קפג].

ז הנועל מנעלים מסומרות, ודורך בשבת על סלעים ואבנים קשים, אף שמוציא ניצוצות של אש בכל פסיעה, אין בזה חשש משום מבעיר אש בשבת. וכן מותר לשבור חתיכות סוכר בשבת, אף שנראין באפילה כמין ניצוצות. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קפג].

מלאכת מכבה

א המכבה את האש בשבת חייב משום מכבה. ואין חיוב מן התורה אלא במכבה ורוצה להשתמש בפחמים, אבל אם כוונתו לסלק את האש בלבד, ואינו צריך לעשיית פחמים, אין בזה חיוב מן התורה, אלא מדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קפד].

ב גם גחלת של מתכת אסור לכבותה בשבת [מדרבנן], ולכן אסור לכבות חשמל בשבת.

ג כיריים של גז דולקות, אסור להנמיך את הגז בשבת, דחשיב ככיבוי גמור. וכן אסור לתת על הגז מים חמים [אף באופן שאין איסור בישול], כדי שהמים יגלשו ויכבו את הגז בשבת.

עניני חשמל בשבת בקצרה

א דעת רוב האחרונים שיש בהדלקת החשמל בשבת חיוב מן התורה משום מבעיר, ואף שיש מי שרצה לומר שאין בזה איסור אלא מדרבנן, אין זה נכון לדינא, ואין לצרף דעה זו אפילו לסניף, כי כבר עלתה הסכמת כל אחרוני דורינו שהדלקת חשמל בשבת, היא איסור מן התורה. ואין חילוק בזה בין מנורת חשמל, לפלורוסנט או פנס הפועל באמצעות בטרייה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קפו].

ב גם הפעלת טרנזיסטור אסורה בשבת, אף אם אין בה מנורה, שכמה גופי עבירה קשורים בזה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד קצ בהערה].

ג דעת הגאון החזון איש שבהדלקת חשמל בשבת יש ג׳ איסורים, מבעיר, מבשל [את חוט הלהב שבמנורה], ובונה. ובכיבוי חשמל בשבת יש חיוב דאורייתא של סותר. אך דעת כמה מגדולי אחרוני דורינו שאין בזה איסור בונה וסותר. [הגרצ״פ פראנק, הגרש״ז אויערבאך, הגר״ע עטייה, ועוד]. ונפקא מינה להדלקת מאורר שאין בו מנורה בשבת, ויוצאים ממנו רק ניצוצות קטנות, שלדעת החזון איש יש בדבר איסור תורה משם בונה, שיוצר מעגל חשמלי בהדלקת המאוורר, ולדעת החולקים אין בזה איסור בונה מן התורה, והאיסור הוא מדברי סופרים משום הדלקת הניצוץ הפורח באויר. [ילקו״י שבת ה׳ עמוד קפו, ועמוד ת׳ וראה בשו״ת יביע אומר ח״א חאו״ח סי׳ יא אות יא, וח״ג סי׳ ל׳ אות ד׳, וח״ט או״ח סי׳ קח אות קפה. ומה שכתבנו גבי הדלקת ניצוץ, ראה בשו״ת בשמים ראש סי׳ קצד, ובאנציקלופדיה תלמודית חלק יח עמוד תרנ].

ד כשיש חולה שיש בו סכנה והוצרכו להדלקת אור בשבת, יש אומרים שיש להעדיף באופן כזה להדליק מנורה פלורוסנטית, מאשר מנורה רגילה. מאחר שבמנורה רגילה יש חוט להב המתחמם על ידי הזרם, ויש בזה איסור מבעיר, מבשל, ולהחזון איש גם בונה. אולם למעשה הדלקת מנורה

פלורוסנטית חמורה יותר, שיש בה ג׳ הבערות, ולדידן שאין אנו חוששין לסברת החזון איש, בהדלקת מנורה יש פחות איסורים מאשר הדלקת פלורוסנט. [ילקוט יוסף שבת ה׳ עמוד קצ. אנציקלופדיה תלמודית חלק יח ערך חשמל, עמ׳ תשכג].

ה אסור לבשל בשבת גם במיקרו גל, אף אם ניתקו ממנו את המנורה, או שפועל על ידי שעון שבת. ויש אומרים שעצם הבישול במיקרו גל אין בו איסור מבשל מן התורה, ויש חולקים ואומרים שכל דבר שטמון בו כח לבשל, והוא דרך בישול, אסור מן התורה. ועל כל פנים מדרבנן מיהא אסור לבשל בשבת גם במיקרו גל שאין בו מנורה. [ילקוט יוסף שבת ג׳ עמוד קנ].

ו כיבוי החשמל בשבת אסור מדברי סופרים. ואף מאוורר חשמלי או מזגן שאין בו מנורה חשמלית, וכן טרנזיסטור, אסור לכבותם בשבת, שכל הפעלת כח חשמלי, הפעלתו או כיבויו, גורם להוצאת ניצוץ הפורח באויר, שאסור על כל פנים מדרבנן, אף שלא גרם לשלהבת או גחלת. והדלקת מזגן בשבת כשאין בה מנורת בקרה, אסורה מדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קצא, ובמהדורת תשס״ד עמוד תו].

ז מה שהציבו מצלמות בעיר העתיקה בירושלים, ברחובות המוליכים אל הכותל המערבי, שמצויים שם גויים רבים, בכדי שיוכלו לזהות את העוברים ושבים, על מנת לאבטח את הבאים להתפלל בכותל המערבי, והמצלמה פועלת באופן אוטומטי במשך כל שעות היום, לצלם את מה שנראה ברחוב, מותר ללכת בשבת ברחובות אלה, אחר שההולך שם אינו מתכוין להצטלם כלל. [ילקוט יוסף שבת ה׳ עמוד תא. על פי המבואר בשו״ת יביע אומר חלק ט׳ סימן לה].

מעלית בשבת

ח מעלית אוטומטית, שעולה ויורדת ללא מגע יד, ונפתחת וננעלת ליד כל קומה, מעיקר הדין מותר להשתמש בה בשבת, בין לעלות בה ובין לרדת. ובפרט במקום צורך, כגון זקן או חולה, או יולדת או אשה עם עגלת תאומים וכדומה, אך יזהרו שלא יכנסו למעלית בעת שהדלת נסגרת, שאז מפעילים מעגל חשמלי הגורם שוב לפתיחת המעלית. ומכל מקום במקום שאפשר נכון להחמיר לגבי ירידה, שלא לרדת במעלית אוטומטית. [ילקוט יוסף שבת ה׳ עמוד קצב].

ט הנתקע במעלית סמוך לכניסת השבת, ונכנסה השבת, אם יש חשש סכנה מותר לחלל שבת, ואם אין חשש סכנה יקרא לגוי שיחלצהו באופן שיעשה מלאכות דרבנן, או דרך קלקול.

י מדרגות נעות הפועלות באופן אוטומטי דינם כדין מעלית אוטומטית, ומעיקר הדין מותר לעלות ולרדת בהם בשבת, אך היכא דאפשר נכון להחמיר שלא השתמש בהם. ומדרגות נעות הפועלות מיד עם התקרב האדם אל המשטח שלידם, אסור לעלות בהם בשבת, שהרי מפעיל את החשמל עם התקרבותו למשטח.

טלפון בשבת

יא אסור להשתמש בטלפון בשבת וביום טוב. ולצורך חולה שאין בו סכנה יש להקל באופן שהגבהת השפופרת והחזרתה תיעשנה על ידי גוי. ואם הדבר ברור שלא נדלקת נורה במרכזיה בעת הרמת השפופרת, יש להקל לצורך חולה שאין בו סכנה. [ילקוט יוסף שבת ה׳ עמוד קצה, ותב].

יב טוב לנתק את הטלפון קודם כניסת השבת. אך אין זה מעיקר הדין. [ילקו״י שבת ה׳ עמוד קצו].

יג מותר להשתמש בשבת במכשיר הטלפון המיוחד שפותח על ידי מכון צומת, הפועל בדרך גרמא, ובלבד שיהיה לצורך רפואה ובטחון. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד קצז, ועמוד תג].

יד טלפון המחובר לו מכשיר הקלטה, היאך ינהג בשבת, ראה לעיל סימן רנב סעיף ז׳.

רם-קול ורדיו בשבת

טו אסור להדליק מערב שבת רמקול, כדי לדבר בו בשבת. וראה לעיל סימן רנב סעיף יא.

טז וכן אסור לכוין טייפ ע״י שעון שבת, בכדי להקליט בשבת. וראה לעיל סימן רנב סעיף ט.

יז אסור לשמוע רדיו בשבת, אף אם הוכן מערב שבת ע״י שעון. וראה לעיל סימן רנב סע׳ ט׳.

יח מי שיש לו שכן המדליק רדיו בשבת, אין לו להטות אוזן לשמוע חדשות מהרדיו. אבל אינו חייב לצאת מהחדר. וראה לעיל סימן רנב סעיף ט׳.

יט אין ליתן סרט למכשיר הסרטה מערב שבת, ולהפעילו בשבת באמצעות שעון. וראה בסימן רנב סעיף ט׳.

מקרר בשבת

כ מעיקר הדין מותר לפתוח את דלת המקרר החשמלי [פריז׳ידר] בשבת, בין כשהמנוע פועל בין כשהפסיק את פעולתו. והמחמיר שלא לפתוח את דלת הפריז׳ידר בשבת אלא בשעה שהמנוע פועל, תבא עליו ברכה. ובייחוד כשעבר זמן רב, כרבע שעה מזמן שהפסיק את פעולתו, [שאז קרוב לודאי שיפעל מיד עם פתיחתו, והוא פסיק רישיה בלי גרמא]. וברור שצריכים להוציא מערב שבת את המנורה הנדלקת עם פתיחת המקרר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד רא. שו״ת יביע אומר חלק א סימן כא].

כא מותר להשתמש בשבת במיתקן חשמלי למים קרים, אף בשעה שהמנוע פסק, והמחמיר להשתמש בו רק בשעה שהמנוע פועל תבא עליו ברכה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד רג].

כב אם פתחו את דלת המקרר בשבת, והמנורה נדלקה, כיצד ינהג, ראה בסימן שז סעיף כט.

כג מקרר-חשמלי [סגור] ששכחו להסיר ממנו את המנורה, ואי אפשר ליקח משם את המאכלים, כיצד ינהג, ראה לעיל סימן שז סעיף מט.

כד ישראל מחלל שבת שעבר ופתח את המקרר בשבת לצורך עצמו, מותר לישראל אחר להוציא משם מאכלים, וראה לעיל סימן שז סעיף נ׳.

תנור אפייה ותנור חימום בשבת

כה תנור חשמלי המופעל מערב שבת, ויש בתוכו גוף חימום הפועל בדרגת חום קבועה, מה דינו לענין שהייה וחזרה, ראה לעיל סימן רנג סעיף ה׳.

כו אמירה לגוי להדליק תנור חימום בשבת ראה לעיל סימן רמד-שז, סעיף פב, צד.

כז שימוש בשבת בסדין חשמלי ראה לעיל סימן שיד.

כח מי ששכח לכבות את הבוילר, כיצד ינהג ראה לעיל סימן רמד, ושז סעיף מה.

כט דלת חשמלית הנפתחת על ידי עין אלקטרונית, יזהר שלא יתקרב לדלת.

ל מי שנקלע למלון שחדריו נפתחים באמצעות עין אלקטרונית, או כרטיס אלקטרוני, ואינו יכול לצאת מהחדר, יקרא לגוי שיוציא הפיוזים, וראה לעיל סימן רעו סעיף ז׳.

לא דלת הנפתחת על ידי לחצן חשמלי המופעל ע״י שומר גוי, ראה לעיל סימן רעו סעיף ח׳.

לב נכרי שהדליק את האור בחדר המדרגות לצורך הישראל, ראה לעיל סימן רעו סעיף יא.

לג המתגורר בבית שיש בו שכנים חילוניים, והדליקו את האור בחדר המדרגות, מותר לעלות במדרגות, אך יעלה לאט. וראה לעיל סימן שיח דין הנאה מחשמל בשבת, סעיף לד.

לד דלת חשמלית הנפתחת על ידי עין אלקטרונית, ונכרי פתח את הדלת עבור ישראל, אם יכול להכנס לבנין דרך צדדית, אפשר להקל לו להכנס לבנין. וראה לעיל סימן רעו.

לה מי שהתקרב בשבת לדלת הנפתחת על ידי עין אלקטרונית, ועשה כן מחוסר ידיעה, בדיעבד יכול להכנס לאותו חדר, שיש אומרים שאין זה אלא כמבריח ארי, או כגרמא, ואף שיש לפקפק בטעם של גרמא, מכל מקום בדיעבד יכול להכנס, וראה לעיל סי׳ שיח סעיף כט.

לו מערכת אזעקה של חנות או של רכב שנתקלקלה והתחילה לפעול בשבת, כיצד לנהוג, ראה לעיל סימן שז סעיף נט.

לימוד לאור החשמל

לז מותר ללמוד בשבת לאור מנורה שאפשר להדליק בה נרות נוספים. [ילקו״י שבת א עמ׳ שיח].

לח מנורת חשמל שאפשר להגביר בה את מדת האור, מותר ללמוד לאורה. [שם].

לט במקום שחולבים באמצעות חשמל, כיצד לנהוג בשבת, ראה לעיל סימן שה סעיף ט׳.

מ מאוורר המחובר לחשמל, מותר להפנותו לצד אחר.

מא אסור לטלטל מנורת חשמל או תנור חימום, כשהם דולקים.

מב מיחם שמשתמשים בו למים חמים, ראוי להחמיר שלא לטלטלו.

מג מנורת חשמל שכבתה על ידי שעון-שבת, מותר להוריד את הכפתור כדי שלא תידלק, ונכון שיעשה תנאי מערב שבת.

מד מותר לשאת בשבת שעון-יד המופעל על ידי מצבר.

מה עברו והדליקו אור בשבת, אין ליהנות מהאור.

מו מנורה הקבועה ברחובות שכאשר האדם מתקרב לידה היא נדלקת מאליה, לכתחלה יש להמתין עד שיעבור שם נכרי, ואז יעבור יחד עמו. ואם הוא בשעת בוקר מוקדמת, ואין לו דרך אחרת, יש שכתבו להקל לעבור משם, אף שעל ידי הליכתו גורם להדלקת המנורה. שהרי אין לו כוונה להדליק את המנורה, והוא פסיק רישיה, ולדעת הרשב"א פסיק רישיה כזה לא אסרה תורה [ראה ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמוד רל], ויש מוסיפים שהוא גרמא וממילא אין איסורו אלא מדרבנן, והוה ליה פסיק רישיה בדרבנן דלא איכפת ליה. ויש חולקים בזה, שאין זה בכלל גרמא, אחר שדרכו בכך, וגם אין לסמוך על סברת הרשב"א, שרבים מהראשונים חלקו עליו. ולכן צ"ע אם אפשר להקל בספק איסור תורה בהדלקת מנורה בשבת. [ילקוט יוסף שבת ה עמ' רטז].

מז אם עברו וכיבו את החשמל שבחדר בשבת, מותר לישן בחדר זה. [ילקוט יוסף שבת ג עמ' עג].

מח אסור להיכנס בשבת לחדר שמיד עם כניסת האדם לחדר נדלקת מנורה או המזגן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד ריט].

מט הדבר ברור שאסור ללכת לבית הכנסת בשבת בעגלת נכים המופעלת על ידי בטרייה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רכ].

נ מי שהוא כבד שמיעה מותר לו להשתמש במכשיר שמיעה בשבת [אף שהוא פועל על ידי בטרייה], ואין בזה לא משום מבעיר ולא משום מכבה, ובלבד שיהיה המכשיר מופעל ומוכן מערב שבת. ומותר אף לחזן ולקורא בתורה להשמיע קולם בבית הכנסת כשיש אחד מיחידי הקהל שמרכיב לאזניו מכונת שמיעה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רכ].

נא מותר להניח מכשיר אינטרקום דולק מערב שבת בחדר שהקטן ישן, למען יוכלו ההורים לשמוע את המתרחש אצל הקטן, ואם הוא בוכה יבואו אליו לטפל בו כראוי, ויעניקו לו די מחסורו אשר יחסר לו. ואף על פי שבדיבורו של האב הנכנס לחדר הוא מפעיל את האינטרקום אין בכך כלום. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמוד תג].

נב אם כיון מערב שבת את השעון שבת לכבות בשעה מסויימת, ונמלך להשאירו דולק עד שעה מאוחרת, כיצד הדין, ראה בילקו"י שבת ג' סימן שיח הערה כה.

נג אין לעמוד על גבי מאזניים כדי לראות את המשקל. וכל שכן שאין להקל בזה במאזנים חשמליים. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמוד רכא].

כללים בהלכות שבת – מלאכת מחשבת ודין מתעסק

א שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה היא, שנאמר [שמות כג, יב]: וביום השביעי תשבות. וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה לשבות ממלאכה ביום השבת. ועבר על לא תעשה שנאמר (שמות כ' י'): לא תעשה כל מלאכה. ומה הוא חייב על עשיית מלאכה, בזמן שבית המקדש קיים אם עשה ברצונו בזדון חייב כרת, ואם היו שם עדים והתראה נסקל. ואם עשה בשוגג חייב קרבן חטאת קבועה. ועל דברים האסורין משום שבות יש מהן שלוקין עליהן מכת מרדות, ויש מהן שאסור לכתחלה בלבד ואין לוקין עליהן כלל. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמ' רכב].

ב לא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת. לפיכך העושה מלאכה האסורה בשבת שלא כדרך עשייתה בחול, אלא בשינוי וכלאחר יד, אינו חייב מן התורה, אלא מדרבנן. ולכן הכותב כלאחר יד, ברגלו בפיו ובמרפקו, פטור. וכן כל כיוצא בזה במלאכות שבת. [ילקו"י שם עמ' רכב].

ג נתכוין לעשות דבר המותר ועשה דבר אחר [האסור], כגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, אינו חייב כלום. ויש אומרים דמתעסק בשבת אינו חשיב כלל כמעשה עבירה, ופטור ומותר לגמרי. ויש חולקים וסוברים דעל כל פנים חשיב כמעשה עבירה, רק שפטור מעבירה. ונפקא מינה לענין הנאה ממלאכת מתעסק בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה' עמוד רכג].

דבר שאינו מתכוין

ד דברים המותרים לעשותן בשבת, ובשעת עשייתן אפשר שתיעשה בגללן מלאכה, ואפשר שלא תיעשה, אם לא נתכוין לאותה מלאכה, הרי זה מותר. כיצד, גורר אדם מטה וכסא וספסל, וכיוצא בהן, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ בקרקע בשעת גרירתן. וכן מהלך אדם על גבי עשבים בשבת, ובלבד שלא יתכוין לתולשן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רכד].

ה מה שאמרו גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, הוא הדין במטה כסא וספסל גדולים, ואף על פי שעל פי רוב יעשה חריץ, מכל מקום כל שאין הדבר ודאי שיעשה חריץ, מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רכה].

ו יש אומרים דדבר שאינו מתכוין, ואינו פסיק רישיה, בשאר איסורין אסור. שרק לענין מלאכות שבת דבעינן מלאכת מחשבת פטרו דבר שאינו מתכוין. ויש אומרים דאף בשאר איסורין, כמו איסור לאו דכלאים, או איסור נטילת השער בנזיר, וכדומה, פסקינן הלכה כרבי שמעון דדבר שאינו מתכוין מותר. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רכו].

פסיק רישיה בשבת

ז עשה מעשה ונעשה בגללו מלאכה שבודאי תיעשה בשביל אותו מעשה, אף על פי שלא נתכוין לה חייב. שהדבר ידוע שאי אפשר שלא תיעשה אותה מלאכה. כיצד, הרי שהיה צריך לראש עוף לשחק בו לקטן, וחתך ראשו בשבת, אף על פי שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד, חייב. שהדבר ידוע שאי אפשר שיחתוך ראש החי ויחיה. אלא המות בא בשבילה. וכן כל כיו״ב. וזהו הנקרא ״פסיק רישיה״, על שם משל ראש העוף הנז׳. והוא איסור גמור מן התורה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רכז].

ח לפיכך, מקרר חשמלי שיש בו מנורה חשמלית הנדלקת עם פתיחת המקרר, אסור לפותחו בשבת. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רכט].

ט ואמנם אם רק על פי רוב תיעשה המלאכה, אבל אינו בודאי, אין זה בכלל פסיק רישיה. [ילקו״י שבת ה עמו׳ רכט. שהרי המחלוקת שבין ר׳ יהודה לר״ש בדבר שאינו מתכוין הוא בדין גרירה, ושם על פי רוב יעשה חריץ, אלמא דלדידן דנקטינן כר״ש אף שקרוב הדבר להיות כעין פסיק רישיה, הוי בגדר דבר שאינו מתכוין].

י דעת הרשב״א דמה שאסרה התורה פסיק רישיה, הוא דוקא כשבאותו מעשה אינו מתכוין ואינו עושה דבר היתר עמו, אבל אם באותו הפסיק רישיה עושה עמו דבר היתר ומתכוין גם לדבר ההיתר, אז אפי׳ בפסיק רישיה ומכוין ג״כ אליו מותר. וכגון בית שיש בו צבי, וסוגר הדלת גם כדי לשמור הבית, וגם כדי לצוד את הצבי, אינו בכלל פסיק רישיה, מאחר ומתכוין גם למלאכת ההיתר. ולדינא, אין להסתמך על סברת הרשב״א, אחר שרוב הראשונים חלקו עליו. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רל. שו״ת יביע אומר חלק ד׳ חאו״ח סימן לה אות יב].

יא ספק פסיק רישיה מותר גם בספק לשעבר, ואינו אסור אלא בודאי פסיק רישיה. [והיינו באיסורי שבת] וכגון, תיבה שספק אם יש בה זבובים, מותר לסוגרה בשבת, דאף על פי שע״י סגירת התיבה אם יהיו שם זבובים הוא פסיק רישיה שיצודם, מכל מקום לא חשיב כהאי גוונא כפסיק רישיה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רלא. שו״ת יחוה דעת חלק א׳ עמוד קמג].

יב יש אומרים שהעושה פעולת היתר שכתוצאה ממנה נעשית מלאכת איסור, ולא ניחא ליה במלאכת האיסור, אף אם היא מלאכה האסורה מן התורה, מותר. דכל פסיק רישיה ולא ניחא ליה מותר. ויש חולקים. וכן עיקר לדינא. ומכל מקום אין האיסור בזה אלא מדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רלב. שו״ת יביע אומר חלק ד׳ חאו״ח סימן לג אות ב].

יג יש אומרים שכל האיסור בפסיק רישיה דניחא ליה, הוא דוקא אם מלאכת האיסור שתיעשה היא מן התורה, אבל אם המלאכה שתיעשה בודאי היא מדרבנן, מותר. ויש אומרים שאף אם הוא פסיק רישיה בדרבנן, אין להקל, דסוף סוף ניחא ליה בכך. וכן עיקר לדינא. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רלג. שו״ת יביע אומר חלק ד׳ חאו״ח סימן לד, וח״ה או״ח סימן כח אות א׳].

יד אולם אם לא ניחא ליה במלאכת האיסור [האסורה מדרבנן], אף שהוא פסיק רישיה, כל שהאיסור מדרבנן דעת רוב הפוסקים דשרי, אחר שאינו מתכוין למלאכת האיסור. והוא הדין היכא דלא איכפת ליה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רלד].

טו לפיכך, מותר לפתוח דלת מקרר חשמלי בשבת [לאחר שהוציאו ממנו מערב שבת את המנורה הנדלקת עם פתיחת הדלת], בין כשהמנוע פועל בין כשהפסיק את פעולתו. שאף על פי שבפתיחת הדלת גורם בודאי להכנסת אויר חם למקרר, ובכך מזרז את פעילות המנוע של המקרר בשבת, מכל מקום מאחר והוא איסור מדרבנן, שהרי הוא בכלל גרמא האסור בשבת מדרבנן, וגם לא ניחא ליה במלאכת האיסור, מעיקר הדין שרי. והמחמיר שלא לפתוח את דלת הפריז׳דר בשבת אלא בשעה שהמנוע פועל, ובייחוד כשעבר זמן רב מזמן שהפסיק את פעולתו, תבוא עליו ברכה. [ובנידון דידן גם הוי תרתי דרבנן]. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד רלד].

גרמא בשבת

טז לא אסרה תורה אלא עשיית מלאכה ממש, אבל גרמא אינה אסורה מן התורה, אלא מדרבנן בעלמא. וכמו שלמדו חכמים [שבת קכ:]: לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסירה, הא גרמא שריא. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד רלה].

יז יש אומרים שבמלאכת מבשל גם גרמא חייב, שהרי כל עיקרה של מלאכה זו היא בגרמא, ויש אומרים שאין לך בו אלא חידושו, ולא אסרה תורה אלא הנחת הקדירה על האש בלבד, [אף שהתבשיל מתבשל והולך מאליו]. אבל בגרמא ממש גם במלאכת בישול שרי מן התורה. וכן עיקר. [ילקוט יוסף שבת כרך ג׳ ריש סימן שיח. ושבת כרך ה׳ עמוד רלה].

יח מה שפטרו גרמא בשבת, הוא גם גרמא במלאכת זורע, דאף על פי שכל עיקרה של מלאכה זו היא כגרמא, מכל מקום בגרמא ממש, אינו אסור אלא מדרבנן. [ילקו״י שבת ה עמ׳ רלו].

יט יש אומרים שמותר לגרום בשבת לעשיית דבר האסור מדברי סופרים, וכגון לתת כלי תחת השלחן שהנר עליו מבעוד יום, ובשבת נוטל את השלחן והכלי עומד מעצמו תחת הנר, ונמצא גורם לבטל כלי מהיכנו, דלא אסרו חכמים גרמא בשבת אלא במלאכה האסורה מן התורה, אבל לא במלאכה האסורה מדרבנן. ויש חולקים ואומרים שלא התירו גרמא גם במלאכה האסורה מדרבנן. ויש לצרף סברא הראשונה להקל כשיש סניף נוסף. [ילקוט יוסף שבת ה עמו׳ רלו].

כ אף שאסרו חכמים גרמא בשבת, מכל מקום במקום הפסד גדול, כגון כשפרצה דליקה בשבת ואין שם פיקוח נפש, מותר לגרום לכיבוי הדליקה בשבת. [ילקוט יוסף שבת ה׳ עמוד רלז].

כא יש אומרים שבפסיק רישיה לא אסרו חכמים גרמא בשבת, שדוקא אם מתכוין למלאכה הנעשית על ידי הגרמא אסרו חכמים, אבל אם אינו מתכוין למלאכת האיסור, אף שבודאי מלאכה זו תיעשה, שרי. ויש חולקים. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רלז].

שנים שעשאוה ומלאכה שאינה צריכה לגופה

כב שנים העושים מלאכה בשבת, אינם חייבים מן התורה, ומכל מקום מדרבנן אסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד רלח].

כג העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה בשבת, פטור אבל אסור. וכגון, חופר גומא ומתכוין לעשיית הגומא, אך אינו צריך לגומא אלא לעפר. ואין לזה דמיון לעושה מלאכת היתר הכרוך עמה בהכרח מלאכת איסור, [דבר שאינו מתכוין אך הוא פסיק רישיה], דשם אינו מתכוין כלל למלאכת האיסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד רלט].

כד ואמנם אם מטרת המלאכה לרפואה, חשיב כמלאכה הצריכה לגופה, וכגון בחולב לתוך האוזן לצורך רפואה, דאף שאינו צריך לחלב לשתותו, מכל מקום מאחר ויש צורך בחליבה זו לרפואה, חשיב שפיר כמלאכה הצריכה לגופה. ודלא כמי שאומר דהיכא דאיכא צערא יתירה באוזן, מותר לקלח מהחלב שבדדיה לתוך האוזן, כיון דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רמב. יביע אומר חלק ה׳ סימן לב אות א].

כה יש מי שאומר שהעושה בשבת מלאכה שאינה צריכה לגופה, פטור אבל אסור מן התורה. אך מדברי הפוסקים נראה, דאין בזה איסור אלא מדרבנן. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רמג].

כו מלאכה שאינה צריכה לגופה, אפילו למאן דמחייב הני מילי באב מלאכה, אבל בתולדה לכולי עלמא פטור אבל אסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רמד].

כז יש אומרים דביום טוב לכולי עלמא מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד רמה. מאירי ביצה ו. יביע אומר חלק ד׳ חאו״ח סימן מד אות א].

דין מקלקל וחצי שיעור בשבת

כח העושה מלאכה דרך השחתה וקלקול, פטור אבל אסור מדברי סופרים. [ילקוט יוסף שבת כרך ה׳ עמוד רמה].

כט יש אומרים דפסיק רישיה במקלקל שרי, אחר שאינו מתכוין למלאכת האיסור. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רמו].

ל יש אומרים שהעושה מלאכה בשבת ואין בה שיעור חיוב המלאכה, אינו חייב מן התורה, שאין איסור חצי שיעור מן התורה שייך בהלכות שבת. ויש אומרים שאפילו מדרבנן אין לאסור בזה. ויש אומרים שדין שבת שווה לשאר האיסורין, שחצי שיעור אסור מן התורה. וראוי לצרף את הסברא הראשונה כשיש סניף נוסף להקל. [ילקוט יוסף שבת כרך ה עמוד רמז].